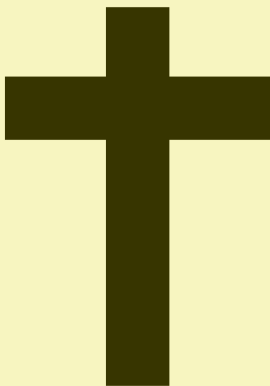


Naʔinbí Sedó Yôesiví Tɔ̀u / Nanbí Sedó Jôesiví

Tun



New Testament in Tewa (USA) (San Juan/Santa Clara)

# Naʼinbí Sedó Yôesiví Tũũ / Nanbí Sedó Jôesiví Tun

## New Testament in Tewa (USA) (San Juan/Santa Clara)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tewa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Naʼinbí Sedó Yôesiví Tũũ (San Juan)/ Nanbí Sedó Jôesiví Tun (Santa Clara)

### Copyright Information

© 2012, Bible League International. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

#### The New Testament

in Tewa (USA)

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-03-17

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

f775bf1b-8c8a-5c5e-9288-3b9b00387997

## Contents

MARK . . . . .	1
LUKE . . . . .	45
JOHN . . . . .	122
ACTS . . . . .	177
ROMANS . . . . .	252
PHILIPPIANS . . . . .	288
1 THESSALONIANS . . . . .	297
2 THESSALONIANS . . . . .	304
1 TIMOTHY . . . . .	309
2 TIMOTHY . . . . .	320
TITUS . . . . .	327
PHILEMON . . . . .	331
JAMES . . . . .	333
1 PETER . . . . .	343
1 JOHN . . . . .	354
2 JOHN . . . . .	363
3 JOHN . . . . .	365

## I Híwó'di Tun Jesus Christ-Ví'gedi Mark Ita'nandi'

*John i' p'ó'p'oekandi'di Jôesivi tun in t'owa ovâyitunphadende'*

1 Nã'i-ân namuu i' híwó'di tun Jesus-ví'gedi, i-á namuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, i' bá Jôesi Tádáví ay únmuu. 2 Hãn'oe Jôesi Tádáví tukhe'bi', Isaiah gin nakháwã'i', ita'nan háa Jôesi Tádá iví ay itu'annin, ginnân:

3 Ót'ôeyanbe, naví t'ôepa'aa'i' uví páadé wínsankhâymaa.

I'dân ugi' in p'ôe wónkhây'amí.

Oe ahkon deedi i' t'ôepa'aa'i' úntuhkwíntúuní,

"In p'ôe binkhây'an i' shánkí natsonji'igi'.

Hã'i p'ôe'ây-á wá' igi' binta'ge'an."

4 John i' p'ó'p'oekandi-ân i' t'ôepa'aa'i' namuu. Oe ahkon deedi Jôesivi tun in t'owa ovây't'ôekanhondi ovây'tumáa, "Unbí t'aywó'di binjoe'an, hedânho Jôesi Tádádí wovây'owóje-ídí, ihaydânho naadi wâyp'ó'p'oe'amí." 5 Hedí hânho báyéki t'owa Judea nangewin hedá Jerusalem bú'windá ee naji' iwepiye dimää, hedí in to'wên dívít'aywó'dihãätsi'annin in Jordan p'o'k'ay iwe ovây'p'ó'p'oe'an.

6 John-bí aa kamáyo phódí únpa'an, hedá napújeba'áamuu, hedí khowí'dá hedá thaawãä áp'o ishaa'i-á ik'oe. 7 Hedí ginnân in t'owa ovây'tumáa: "Wí to'wí naví shánkí tsonan, hedânho Jôesi Tádádí wovây'owóje-ídí, ihaydânho naadi wâyp'ó'p'oe'amíkhuu imáa'i naví tí'úuge napowagi'o, hedí naa ihay híwó'di wó'muupí dáy't'ãä-ídí iví anto wänbo dônma'p'ãädi-ídí. 8 Naadá p'oe'dida' wâyp'ó'p'oe'o', hewänbo i'dá i' Yã'dãa'i P'oe'wãhãä wovâysankhâymaa wí p'ó'p'oekan waagibá."

*Jesus óep'ó'p'oe'an*

9 Ihayhãäbá Jesus oe Nazareth bú'dí napówá, Galilee nantaa búgedi, hedí in Jordan p'o'k'ay iwe John-di óep'ó'p'oe'an. 10 Hedí Jesus ee p'oe iwedi nats'anpee'ã' ihaydi, makówá nakhuudeemändi i' Yã'dãa'i P'oe'wãhãä wí k'o'wee waagibá nawândi imû', hedí iví'di isóge. 11 Hedí wí tun makówá'dí napeedi ginnân natú: "U-á naví ay wísígi'i-ân unmuu. Hânho u'di ohíhchan."

*Penísendi ikhãäde Jesus óehíwóhpkannamí'dí*

12 Ihaydi i' Yä'dâa'i P'oewaahâadi Jesus ahkónupiye óeho?.  
 13 Jónántä (40) thaa iwe naji?, hedi Satan i' Penísendi namuu'i' ikhääde? óehíwóhpikannamídi. Ihayhâadi wíyá to'wí i-ádi wína'ánpí, in ahkónuwin animâa hääwênda'mân iwe diji?, hewänbo in makówáwin t'óepa'aa'indihó óekhâge'nan.

*Jesus-di jónu paawó'in ovâytuḥkánnan i-ádi dimú-ídi*

14-15 John i' p'ó'p'oekandi? oe Judea óepansóge, hedi tí'úugédi Jesus oe Galilee-piye namää, Jôesi Tádáví híwó'di tun in t'owa ovây't'óekanhondi. Ovâytuḥmâa, "Nää-ânho híwó' diwe naná, Jôesi Tádá nakhâymuu wovâysígíhóenídi. Unbí t'aywó'di binjoe'an, hedá ná'i Jôesi Tádáví híwó'di tun bíwâyü."

16 Iwáy Galilee p'oekwí kíngé Jesus naphademän dihaydi, Simon-dá iví tí'úu Andrew-ádi dânpa'akanundedi ovänmû?, indá paawó'in damuudi. 17 Hedi ovântu'an, "Naa-ádi bákä've. Nää dânpaahónde?, hewänbo naagi? dînt'owahóení'in wänhá'amí." 18 Wesebo inbí pa'akanu'i dânjoe'andi i-ádi damää.

19 Wíyá háy namää ihaydi, James-ádi iví tí'úu John-dádi ovänmû?, indá Zebedee-ví áy damuu. Inbí pa'akanu'i dânkodi'o' inbí kophé iwe. 20 Hedi ovänmû'di ovântu'an i-ádi damú-í'in, hedi inbí tádá Zebedee ee kophé iwe in t'óe'indádi ovâyjoe'andi i-ádi damää.

*Jesus-di wíyá'dâapî' p'oewaahâa wí senbí'wedi óekhehpiye*

21 Capernaum bú'ay dipówá, hedi i' kaykhanwówá thaa naná dihaydi Hudíyoví méesate'ay ee Jesus nats'ú, hedi in t'owa ovâyhá'an. 22 Háa Jesus-di ovâyhá'o waa ovâyháa'an, gá in sená' in Hudíyoví kuu dâyhá'o'in dívíhée'an waagibá wí'ihée'anpídan, hewänbo i'dá ovâyhá'an ta'gendi itsonkhuumáa waagi.

23 Ihaydibá wí sen i' méesate ee nats'ú, i-á wí yä'dâapî' p'oewaahâadi óemáa, hedi ituwínú, 24 "Ánpí dí'an, u' Jesus Nazareth bú'wi?. Ti un'ää dí't'aháanu-ídi gáhân? Naa dînhanginná to'wí unmuu'in. U-á i' t'ähkí yä'dâa'i? unmuu, i' Jôesi Tádádi wóesandi?." 25 Jesus-di i' yä'dâapî' p'oewaahâa óet'e'yandi óetu'an, "Hânda'dibo?, ná'i senbí'wedi ópeeve." 26 Hedi i' yä'dâapî' p'oewaahâa ituwínúdáhá' i' sen óethathakannan iví'wedi napee'ädi.

27 T'ähkí in t'owa ovâyháa'an, hedi dívítu'an, "Hânnan namuu ná'in? Wên ts'aamin háhkannân imáa, hedá itsonkhuumáa waa i'o?. In yä'dâapî'in p'oewaahâa wänbo ovâytsónmáa, hedi indi óe'a'gindo?." 28 Hedi oe Galilee nange i'ge t'ähkí t'owa iví'gedi dit'oe.

*Jesus-di báyéki t'owa ovâyhekháa'an*

29 I' méesate iwedí dipee, hedí Jesus oe Simon-dá Andrew-ádí inbí tewhá iwepiye namää. James-ádí John-dádí wá' damää. 30 Dipówá ihaydi Jesus óetu'an Simon-bí jahkwíjo ûntsáwäp'ídehay'in. 31 Hedí i' kweeví whohte iwepiye namäädi man diwedí óeyâ'dí óeshaa. I' tsáwäp'íde wesebo ûnhán, hedí ovâyhúujôn.

32 Nathants'ú' dihaydi i' kaykhanwówá thaa naphäde, hedího in t'owadi in dihay'in t'ähki hedá in to'wên yä'dâapi'in p'oewaahâadi ovâymaa'indá wáy Jesus na'ân diwepiye ovâyhúja'. 33 In bú'wnmáa, hedí indi óe'a'gindo'in t'owa t'ähki ee tewhá phódi dívíwé'ge'an. 34 Hedí báyéki t'owa ovâyhekháa'an, tobá háawi inbí hay dínmuu wänbo', hedá báyéki yä'dâapi'in p'oewaahâa t'owaví'wedí ovâykhepiye. Hewänbo in p'oewaahâa wí'ovâyhi'mägipi, gá to'wí namuu'in dínhanginnândân.

### *Jesus wí'bo ijúusu'an*

35 Wa'déedí Jesus ishaa, hedí bú'dí napeedi oe hândä' naná' diwepiye namää, hedí iwe ijúusu'an. 36 Simon-dá in wé'gen i-ádí diji'indádí dimää óenuuwä-ídi. 37 Hedí óeshaa ihaydi óetu'an, "T'owa t'ähkídi wóetu'wämáa." 38 I'dí ovâytu'an, "Jaho gimú-i ó'i wé'ge'i bú' näwe tsowa naná' diwepiye, eeje wá' Jôesi Tádáví tun dovây't'óe'amídi. Hangí'-ânkun ó'ää."

39 T'ähki Galilee nange i'ge Jesus namändi inbí méesate eeje Jôesi Tádáví tun ovây't'óekanhon, hedá in yä'dâapi'in p'oewaahâa t'owaví'wedí ovâykhepiyende'.

### *Jesus-di wí sen naphéetaymuu'i' ônehkháa'an*

40 Wí sen naphéetaymuu'i' Jesus-ví'piye na'ää, hedí idége'disógedí pín ta'gedí nakhäge'da'póe. Óetu'an Jesus, "Dínhanginná ụ-á úkodi'in ná'i phéetay dínjää'amídi, unda'dí." 41 Jesus iví'piye hânho nasehkanápóe, hedí ikhóhtäädi iví mandi óetäge, hedí óetu'an, "Naa oda'áakun wínhekháa'amí'in. Unhekháapúuwí." 42 Wesebo i' phéetay ûnhándí nahekhápóe. 43-44 Hedí Jesus-di óepunjôn, hewänbo páadé kaygindi óetu'an, "Óet'óeyan, to'wí wänbo ná'i úpóe i'gedí wínâat'óe'amípi. Moses ita'nän Jôesi Tádáví ta'nin diwe, únkây'ä' wí hääwí i' owhá'ví'piye bínhúuwí'in Jôesi Tádá óemäänídi, in t'owa ovâyhangin'ânnamídi íhekhápóe'in. Nää ópûn, ha'wâa ó'an." 45 Hewänbo i' sen iwedí namäädi báyéki ihée'an ni'gedí, hedá háa ûnpóe'indá t'ämäpiye in t'owa ovây't'óe'an. Háa i' sen i'annin namuudi Jesus wí'ûnkodipi kee'eedí i' bú' nats'úunídi, hedího bú'dí já'wébo wáy tóebo nathaapí iwe iwóyi'. Hewänbo ee na'ân diwe in t'owa t'ämäphä'gedí dipóya'.

## 2

*Jesus-di wí sen ûn'a'yäkankodipî' ònehkháa'an*

<sup>1</sup> Wí hâyú thaa naphade ihaydi Jesus wiyá oe Capernaum-piye namää, hedi iví' na'ännin in t'owa dínhanginpóe. <sup>2</sup> Báyéki t'owa iwe diwé'gepóe, hediho winajâanáhpí phódi nú' wänbo joe, hedi Jôesi Tádávi tun ovâyt'ôe'an. <sup>3</sup> Wây-á t'owa di'ää, hedi in diwedi jónu senä'di wí sen ûn'a'yäkankodipî' whohpa' k'éwédi óekán. <sup>4</sup> Hewänbo dit'owabá'yendi widínkodipí Jesus-ví nú' óekánidí, hediho wha'k'aypiye dipeedi Jesus nawin dee ta'ge dâypohkídi, hedi whohpa' wóegé i' sen ûn'a'yäkankodipî' oe áagépiye óewaje. <sup>5</sup> Dâwâyumáa'in Jesus-di ovâyumû' ihaydi i' nahay'i' óetu'an, "Naví ay, uví t'aywó'di ú'owó'jen."

<sup>6</sup> Hewänbo wên Hudíyoví khuu dâyhá'o'in iwe dikw'ó'nin ginnân díví'ánshaamáa: <sup>7</sup> "Háadan ná'i sen gin ihí'máa? Jôesi Tádáda'mân ûnk'óe t'aywó'di i'owóejé-ídi, hediho gin ná'i sen ihí'máadi Jôesi Tádá óe'a'ginhánunde?"

<sup>8</sup> Wesebo Jesus wí'bo ûnhanginpóe háa kaadibo díví'ánshaamáa'in, hedi ovâytu'an, "Hedi háadan ha'wáa úví'ánshaamáa? <sup>9</sup> Ná'i sen ûn'a'yäkankodipî' dótu'andá, 'Uví t'aywó'di ú'owó'jen,' háa dótu'andá, 'Uví whohpa'ay mänke'di ójyé,' wé'i-an shánki winabâapu'wanpí hedânho bînmúunídí háa ta'gendi dínkodí'in háa joe? <sup>10</sup> Nää hääwí dókhây máa wâykeeyamídí naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i dínk'óe'in nää oepáa k'aydi t'aywó'di dovây'owóejé-ídi wá'." Hedáhá' i' sen ûn'a'yäkankodipî' óetu'an, <sup>11</sup> "Wítumáa, ówínú, uví whohpa'ay mänke'di uví'piye unmú-í." <sup>12</sup> Hedi i' sen wesebo iwínú, hedi iví whohpa' ikê'di napee. T'ähkídi'bo óemû'di ovâyháa'andi ditú, "Wên hääwên gi'min wáymûu wänbo wí'âyumû'pí," hedi Jôesi Tádá kw'áayébo óemáa.

*Jesus-di Levi óetu'an óeyuuhúuwí'in*

<sup>13</sup> Jesus i' bú'dí napeedi oe p'oekwí kíngépiye wiyá namää. Báyéki t'owa iví'piye dimää, hedi ovâyhá'o'. <sup>14</sup> Hedi Capernaum-piye nawáymän dihaydi wí sen Levi gin nakháwä'i' óemû' i' phahsan chá' dâywé'ge'o'i tewhá'ay ee na'ándí, i-á Alpheus-ví ay únmuu, hedá tax phahsandi-ân namuu. Jesus-di Levi óetu'an, "Naa-ádi ókã've," hedi iwínúdi Jesus-ádi namää.

<sup>15</sup> Báyéki wây-á tax phahsannin hedá wây-á t'owa-á Jesus-ádi diji', ná'in wé'gen t'owa in Pharisees-di ovâytumáa t'óeyanpí'in gin. Wí thaa Levi-ví tewhá ee ná'in t'owa Jesus-ádi iví khäge'nindádi dívíhúujo'. <sup>16</sup> Hedi wên Hudíyoví khuu dâyhá'o'in senä', indá Pharisee t'owa iwedi'in dimuu'indi

Jesus óemû<sup>7</sup> ná<sup>7</sup>in gi<sup>7</sup>min t'owa-ádí ihúujodi. Heđi Jesus-ví khäge<sup>7</sup>nin ovâytsika<sup>7</sup>yan, “Háađan ná<sup>7</sup>in tax phahsan-nindáđi heđá ná<sup>7</sup>in t'óeyanpí<sup>7</sup>indáđi ihúujo<sup>7</sup>?” <sup>17</sup> Jesus nat'oedi ovâytu<sup>7</sup>an, “In dihay<sup>7</sup>indá<sup>7</sup>mân wí woekandi dıntáy, in dihaypí<sup>7</sup>indá joe. Naa o<sup>7</sup>ãã in to<sup>7</sup>wên t'aywóhkannin dimuu<sup>7</sup>in dínhanginná<sup>7</sup>nin dovâytu<sup>7</sup>ãamíđi inbí t'aywó<sup>7</sup>di dâyjoe<sup>7</sup>amíđi, in to<sup>7</sup>wên inbí wówátsi ta<sup>7</sup>ge dâyhon gin dí<sup>7</sup>ánde<sup>7</sup>indá joe.”

### *Jesus óetsika<sup>7</sup>yan haqđä i<sup>7</sup>gedi*

<sup>18</sup> Ihayhãäbá John i<sup>7</sup>p'ó<sup>7</sup>p'oekandivi khäge<sup>7</sup>nindáđi in Pharisee t'owavi khäge<sup>7</sup>nindáđi dívihãqđä<sup>7</sup>o<sup>7</sup>, heđi wên t'owa Jesus ûnpówá<sup>7</sup>indi óetsika<sup>7</sup>yan, “Háađan John-bí khäge<sup>7</sup>nindáđi in Pharisees-ví<sup>7</sup>indáđi dívihãqđä<sup>7</sup>o<sup>7</sup>, uvindá joe?” <sup>19</sup> Jesus-di ovâytu<sup>7</sup>an, “Dínkhóhtsaashánkí<sup>7</sup>eediná<sup>7</sup> dihayđi, ti i<sup>7</sup>soyngiví k'ema<sup>7</sup>in dívihãqđä<sup>7</sup>o wa<sup>7</sup>đi indáđi najidibo<sup>7</sup>? Joe, há<sup>7</sup>to há<sup>7</sup>wâa díví<sup>7</sup>amí wa<sup>7</sup>đi indáđi dín<sup>7</sup>ándí. <sup>20</sup> Hewänbo owáy hãäđi i<sup>7</sup>soyngi inbí<sup>7</sup>wedi óekhuwakhâymaa, ihayđänho dívihãqđäkhâymaa.” \*

*Jesus-di ovâythayyan in Húđiyoví hay owáyđi<sup>7</sup>i kuu-á heđá ivi ts'aqabi kuu-á wíđänwóndepí<sup>7</sup>in*

<sup>21</sup> “To<sup>7</sup>wí wänbo wên to khannin deedi wên aa<sup>7</sup>ay ts'aqamin wí<sup>7</sup>it<sup>7</sup>k'úya<sup>7</sup>pí. Há<sup>7</sup>wâagi i<sup>7</sup>andá, dâj<sup>7</sup>owíđiđi in aa<sup>7</sup>ay nat<sup>7</sup>i<sup>7</sup>k'óe<sup>7</sup>in nats'úuní, heđá shánkí wänbo-á in to-á nasivedee-í. <sup>22</sup> Heđi to<sup>7</sup>wí wänbo wí úuva p'oe ts'aqabi wí<sup>7</sup>ikuudepí wí k'úwá khowa p'oemúu khandi eeje. Há<sup>7</sup>wâagi i<sup>7</sup>andá, i<sup>7</sup>úuva p'oe nakaypóedí nasóedí i<sup>7</sup>p'oemúu napání, heđá i<sup>7</sup>méena-á nacha<sup>7</sup>dee-í. Úuva p'oe ts'aqabi-á p'oemúu ts'aqabi eejân ûnkuukhây<sup>7</sup>ã.”

### *Jesus óetsika<sup>7</sup>yan kaykhanwówá thaa i<sup>7</sup>gedi*

<sup>23</sup> Wí thaa, kaykhanwówá thaa naná<sup>7</sup>đi<sup>7</sup>, wí táhtân nava j<sup>7</sup>ge Jesus-ádí ivi khäge<sup>7</sup>nindáđi dimän, heđi in khäge<sup>7</sup>nin dâyták<sup>7</sup>éthehondi dâjkoehon. <sup>24</sup> Heđi in Pharisee t'owadi Jesus óetu<sup>7</sup>an, “Háađan uví khäge<sup>7</sup>nin há<sup>7</sup>wâa díví<sup>7</sup>o<sup>7</sup>? Háa díví<sup>7</sup>o<sup>7</sup>in kaykhanwówá thaa naná<sup>7</sup> diwe nakhãk<sup>7</sup>óe.”

<sup>25-26</sup> Jesus-di ovâytu<sup>7</sup>an, “Hewänbo bîntunnanpí<sup>7</sup>an háa David hán<sup>7</sup>oe i<sup>7</sup>annin, Abiathar na<sup>7</sup>owha<sup>7</sup>p'ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup>än dihayđi. David-dá heđá in senä<sup>7</sup> i-ádí diji<sup>7</sup>indáđi dihähsêndi wí hãäwí dâjk<sup>7</sup>o<sup>7</sup>í<sup>7</sup>in wíđâymaa<sup>7</sup>pí, heđiho Jôesi Tádáví tewhá ee dits'ú, heđi i<sup>7</sup>pává ee nasaa<sup>7</sup>i David ihógidi ik'oe, heđá in senä<sup>7</sup> i-ádí diji<sup>7</sup>indá wá<sup>7</sup> ovâymägi, tobá i<sup>7</sup>pává Jôesi Tádágí<sup>7</sup> ûnwijesaa wänbo<sup>7</sup>, heđiho in owha<sup>7</sup>đá<sup>7</sup>mân dínk<sup>7</sup>óe dâjk<sup>7</sup>o<sup>7</sup>íđi. <sup>27</sup> Jôesi Tádáđi t'owa ovâykhíjé i<sup>7</sup>kaykhanwówá

\* **2:20** Jesus wí<sup>7</sup>bo iví<sup>7</sup>gedi ihí<sup>7</sup>máa. I-á i<sup>7</sup>soyngi waagi<sup>7</sup>bá namuu, heđi ivi khäge<sup>7</sup>nindá i<sup>7</sup>soyngiví k'ema<sup>7</sup>in waaginbá-á dimuu.



thaa dâywänpi'a'geenídá joe, hewänbo i' kaykhanwówá thaa-á t'owa ovâymägi ovâykhäge'namídí. <sup>28</sup> Hedího naa, t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i dínk'óe otúunídí háa t'owa kaykhanwówá thaa iwe wänbo dínkodi'in díví'ámídí."

### 3

*Kaykhanwówá thaa iwe Jesus-di wí sen namant'aamuu'i' ònehkháa'an*

<sup>1</sup> Jesus i' Hudíyoví méesate'ay ee wíyá nats'ú, hedí wí sen wáyhángedí namant'aamuu'i' iwe na'än. <sup>2</sup> Hedí in t'owadi Jesus áyngidi óemúnde', tigúba kaykhanwówá thaa i' sen ònehkháa'ámí, hedí ònehkháa'andá ònt'e'p'èede-í. <sup>3</sup> Jesus-di i' sen namant'aamuu'i' óetu'an, "Nä'in t'owaví páadépiye ówínú."

<sup>4</sup> Hedáhá' Jesus-di ovâytsika'yan, "Kaykhanwówá thaa wé'i-an gínk'óe iví'ámídí: Ti wí to'wí áykhäge'namí háa áywa'ámí? Ti gínkhây'ä' wí to'wí iví wówátsi áy'aywoeni'in háa áyháji'in?" Indá háabo wíditúhpi. <sup>5</sup> Hedí Jesus ibéedí tyngidi óemúnde', tigúba k'aygi ovây múnde', gá wídisígítaachanpoe'opídán, hedí wídisehkanápóepídí óewa'an. Hedáhá' i' sen óetu'an, "Ókhóhtää." Hedí ikhóhtäädi iví man únwówadi páadédí únmuu waagibá únpoé. <sup>6</sup> In Pharisee t'owa dipee, hedí wesebo Herod-ví k'ema'in ovâyhée'an wên hí' dâyk'úuwídí hádídí Jesus óeháji'in.

*Báyéki t'owa oe p'oekwi' kíngépiye Jesus-ádi dimää*

<sup>7</sup> Jesus-ádi iví khäge'nindádi iwedi dívíjâa'an, hedí oe p'oekwíngépiye dimäädi báyéki t'owa dínwóemää. Nä'in t'owa di'ää oe Galilee nangedí, Judea nangedá, <sup>8</sup> Jerusalem bú'dá, Idúmea nangedá, Jordan p'o' p'änädá, hedá Tyre bú' Sidon bú' tsowadá. Nä'in t'owa-á háa i'o' i'gedí dit'oeđi iví'piye dimää. <sup>9</sup> Hedí Jesus iví khäge'nin itu'an wí kophé únkhâychaní'in, in báyéki t'owadi wí'óet'äämä've-ípídí. <sup>10</sup> Báyékiho ovâyhekháa'an, hedího nää-á t'ähki in dihay'in iví'piye dívít'ä't'ä'máa óetäägé-í. <sup>11</sup> Hedí in t'owa in yä'dâapi'in p'oewaahâadi ovây máa'indi óemú'di iví páadépiye dívídege'dikw'ódi, hedí dívítuwínú, "U-á Jóesi Tádáví ay-ân unmuu." <sup>12</sup> Hewänbo kay'indi in yä'dâapi'in p'oewaahâa ovâykhâak'ú' wíditú'be-ípídí to'wí namuu'in.

*Jesus-di tä'di wíje senä' ovâyde'man iví khäge'nin dimúunídí*

<sup>13</sup> Jesus okú i'piye namää, hedí in to'wên nada'in ovâytuhkánnan, hedí ee naji' iwepiye dimää. <sup>14</sup> In diwedi tä'di wíje senä' ovâyde'man i-ádi dimú-í, hedá ovâypunjónedí iví tun in t'owa ovây tunphaadé-í. <sup>15</sup> Hedá inbá ovâyk'ú' in yä'dâapi'in p'oewaahâa t'owaví'wedi ovâykhehpeeyé-í.

16-19 Ginnân in senâ? dikhâwâ: Simon (i-á Jesus-di Peter gin wá? óekhâwãmägi), James-á John-dá (nä?indá Zebedee-ví ây ûnmuu, hewänbo Jesus-di ovänkhâyä? Boanerges gin, hedî nä?in khâwâ Boanerges-á Greek-ví tundi “Kwahtaä” gân namuu), Andrew-á, Philip-á, Bartholomew-á, Matthew-á, Thomas-á, James-á (i-á Alpheus-ví ay ûnmuu), Thaddeus-á, Simon-dá (i-á in Zealot t'owa iwedi?i namuwän\*), hedâ Judas Iscariot-dá (i-á Jesus óekuhpekhâymáa?i-á namuu).

*Ditû Penísendiđi Jesus óekhäge?máa?in*

20 Jesus wí tewhá ee nats'ú, hedî báyéki t'owa wíyá diwé?gepóedí Jesus-á iví khäge?nindá húu wänbo wí?ovâyãmähpi. 21 Hedî iví maatu?in háa ûnpoe?o?in dínhanginpóedí ûnkenmäa. “Hádée iví hangintan wí?imáapi? gin ditû?”

22 Wên Hudíyoví kuu dâyhá?o?in oe Jerusalem bú?dí dí?ää?in wá? ditû?, “Jesus-á Penísendiđi óemáa. In yä?dâapi?in p'oewaahâavi p'ó?dédí? dínmuu?i?, Beelzebul gin nakhâwâ?i?dân óekhäge?máa in yä?dâapi?in p'oewaahâa t'owaví?wedî ovâykehpeeyé-íđí.” 23 Hedî Jesus-di in t'owa iví?we ovâywé?ge?andi ná?i hí? wên ó?gédí?ay waagi?bá namuu?i? ovâytu?an ovâyhá?amíđi: “Hádídan Satan i? Penísendi namuu?i? ûnkođi wí?bo ipikhepeeyé-íđi? 24 Ti wí?únhanginnáhpí?an wí nangewin t'owa wí?bo dívípihänbođá, há?to inbí nange dínkâypúuwí. 25 Hedî t'owa inbí k'aygi ee wí?bo dívípiyándedáho?, há?to híwó inbí k'aygi dínpuuwí. 26 Hedî hanbá Satan iví khäge?nindáđi iyándedá, há?to nakâypúuwí, hewänbo iwebo iví kay ûnhâanı.

27 “To?wí wänbo wí?únkođipí wí sen nakay?iví tewhá ee nats'úuníđi iví häawí ónsänhóeníđi, páadé i? sen nakay?i? óewhisógepidíbo?. Óewhisógedíđa?mânho ónsänhóení iví häawí.

28 “Ta?gendi wâytumáa, nakođi ovây?owóje-íđi t'owaví t'aywó?di t'ähki hedá t'ähká inbí hí?dí Jôesi Tádá óe?a?ginhánunde?i-á. 29 Hewänbo to?wí i? Yä?dâa?i P'oewaahâavi?gedi a?ginkhanudi ihí?máadá, Jôesi Tádáđi há?to hánhay wänbo ôn?owóje-í. Wên t'aywó?nin i?o há?to hánhay wänbo na?owójeđee-í?in.” 30 Ha?wáagi Jesus ihée?an gá in Hudíyoví kuu dâyhá?o?in ditúđân, “I-á wí yä?dâapi? p'oewaahâađi óemáa.”

*Jesus-ví jíyá-á tí?úuwindá ûnpówá*

31 Ihayhääbá Jesus-ví jíyá-á iví tí?úuwindá i? tewhá wáy na?än diwe dipówá, hedî já?wé dívítsikhawindi wí to?wí Jesus ûntuhkants'ú. 32 Báyéki t'owa ee na?än dee dikw'ôn,

\* 3:16-19 In Zealot t'owa-á Israel nangegi? dívíhänbo? in Rome-?in ovâykehpeeyé-íđi

hedí óetuʔan, “Uví jíyá-ádí uví tíʔúuwíndádí oe jáʔwé dijiʔ hedí wóetuʔwámáa.” <sup>33</sup> Jesus-di ovâytuʔan, “Wây-á t'owa dijiʔ jíyá-á tíʔúuwíndá waaginbá dimuuʔin naagiʔ.” <sup>34</sup> Hedí in t'owa dibúukw'óʔnin ovâybéepuwámáadí natú, “Náʔin wáʔ naví jíyá-á naví tíʔúuwíndá dínmuu. <sup>35</sup> Toʔwên háa Jôesi Tádá nadaʔ waa dívíʔoʔinnânho naví tíʔúuwíndá naví jíyá-á dínmuu.”

*Jesus-di wên háhkangiʔin óʔgédí koʔji iʔgedi in t'owa ovâytuʔan*

## 4

<sup>1</sup> Jesus-di in t'owa oe p'oekwí kíngé wíyá ovâyháʔoʔ, hedí ee najiʔ iwe báyéki t'owa dívíwéʔgeʔandi wí kophé naʔán diwe itógidi isóge, hedí t'áhkí in t'owa ee nange p'oekwí kíngé dívíwóyíʔ. <sup>2</sup> Iwe ovâyʔóʔgédíʔan báyéki háäwí ovâyháʔámídí. Wên óʔgédí ovâytuʔannin ginnân namuu: <sup>3</sup> “Bít'óeyan. Wí koʔjikwoʔi namáa iví koʔji wóegé, hedí ee nava iʔge ikoʔjiwáde. <sup>4</sup> Wáy wí koʔji in p'óeʔay nava pínu nak'óe iʔge najemu, hedí in tsídé dipówádí t'áhkí dâyk'oe. <sup>5</sup> Wíyá koʔji-á nak'uunáʔ deedá najemu, báyéki wínanankw'óhpi iwe, hedí wáhpahé wínanank'aanáhpídí iʔ nan nasúwádí wesebo natsijópúpóe. <sup>6</sup> Hewänbo iʔ than napee ihaydi, t'áhkí nat'aadi óepahánú, ihay wínapúutsiyedípídí. <sup>7</sup> Wíyá koʔji-á wäáʔi phéʔyávi jáa-á najemu, hedí iʔ phéʔyávi nasóedi iʔ koʔji óeʔánhógidi háäbo wínapaapí. <sup>8</sup> Hewänbo wíyá koʔji-á híwóʔdi nan diwá najemu, hedí napeedi nasóe, hedí wáy wí koʔji iwedí pow-intä maʔkw'anukí shánki napaa, wíyá iwedí sígintä-á, hedá wíyá iwedá tägintä-á. <sup>9</sup> Toʔwên naví híʔ dit'oeʔindá híwó dívít'óeyaaniʔin dínkhâyʔäʔ.”

<sup>10</sup> Jesus wíʔbo najiʔ ihaydi, iví täʔdi wíje khägeʔnindá hedá in wéʔgen i-ádi dijiʔindá oetsikaʔyan hánnan náʔin óʔgédí natundaʔin. <sup>11</sup> Ovâythayyandi natú, “Jôesi Tádáadí wovâymägi ikaʔpóewídí hádídí iʔdi náa t'owa ovâysíghóndeʔ iʔgedí, hewänbo in wéʔgen t'owa dikaʔpowadaʔpiʔindáho dovâyháʔodi óʔgédídaʔ dovâytumáa hedânho wídikaʔpóewípídí. <sup>12</sup> Jôesi Tádávi taʔnin diwe ginnân inbíʔgedí nataʔmuu:

Tobáháa háädi wänbo t'áhkí dâymúnde wänbo

wídínkeepoeʔopí,

hedá háädi wänbo t'áhkí dit'oeʔo

hewänbo wídikaʔpóyaʔpi.

Dínkeepoeʔodá hedá dikaʔpóyaʔdá Jôesi Tádáviʔpiye dívíbee-í hedí iʔdi ovâyʔowóje-í.”

*Jesus-di ovâythayyan iʔ koʔji iʔgedí*

<sup>13</sup> Hedí Jesus-di ovâytsikaʔyan, “Ti náʔin háhkangiʔin óʔgédí iʔ koʔji iʔgedí wíʔkaʔpóyaʔpiʔan? Hádídan iʔ wéʔgeʔi

háhkanǵí? ó'gédí wâytumáa'í? íka'póewí? 14 Nǎ'í ko'ji i' sen ikoe'í Jôesi Tádáví tun waagi'ba namuu. 15 Wí ko'ji in p'ôe'ay i'gepiye najemu nanankâymuu eedi, hedi wên t'owa nǎ'í nan waaginbá dimuu. Nǎ'í Jôesi Tádáví tun dit'oeđi wesebo i Penísendi Satan na'ǎđđi inbí'wedi ovâyhónde? 16 Wíyá ko'ji-á nak'uuná? deedá najemu, hedi wây-á wên t'owa-á nǎ'í wâhphade k'aapi' nan waaginbá dimuu. Jôesi Tádáví tun dit'oeđi wesebo híhchandi dâysígí'o? 17 Hewänbo wíđipúumuupí waaginbá dimuu. Pín ta'gedi wíđívíwâyundepídí háy tähkída? diyäapoe'o. Dâyt'ôephadededáhá? t'owadá ovâywa'o? nǎ'í Jôesi Tádáví tun namuudi, hediho wesebo inbí wäyü dínhände? 18 Wíyá ko'ji-á wǎä'í phé'yävi jáa-á najemu, hedi wây-á wên t'owa-á i' tun dit'oeđi nǎ'í nan waaginbá dimuu. 19 Báyéki hääwí nǎä oepáa k'ayđiwidi ovây'áyíngimá?, hedi hânho dâychä'sígídí in ta'gen namuu iwedi dívihänge'o?, hedá báyéki wíyá hääwí-á dida?, hediho i' ko'ji óe'ánhógi waagibá dínpo'e'o, indá Jôesi Tádáví hí? dâyt'ôđé?dedi wên híwó wänbo wí'ovây'ohpí. 20 Wíyá ko'ji-á híwó'di nan deedá najemu, hedi wây-á wên t'owa-á nǎ'í híwó'di nan waaginbá-á dimuu. Jôesi Tádáví tun dit'oe'odí dâysígí'o?, hedi híwó'di hääwí díví'o?. I' ko'ji powintä háa sígintä háa tägintä ma'kw'anukí shánki napaa waagibá, nǎ'in t'owa iwedi wáy wên shánki híwó díví'o wây-á wênbí'wedi."

### *Jesus-di wên phakó i'gedi ovâytü'an*

21 Hedi wá? ovâytü'an, "Ti wên phakó bînts'úya? wên t'un napekichá'nin pho? háa whohte pho? bînkênídí? Joe, wên phakóbay-á dâykée'í wáy nakohkeet'ôení iwepí'an. 22 Hedi hanbá t'ähki hääwí nǎä nakaamuu wänbo nakeepúuwí, i díví'o?. I' ko'ji powintä háa sígintä háa tägintä ma'kw'anukí shánki napaa waagibá, nǎ'in t'owa iwedi whedi hääwí nǎä naka'powamuupí wänbo-á naka'powadee-i. 23 To'wên navi hí? dit'oe?indá dínkhây'ä? híwó dívít'ôeyaaní'in.

24 "Hewänbo áyíngidí bít'ôeyanbe. Wí híyääwän úvít'ôeyandáho?, wí híyääwän íka'póewí. Hewänbo híwó úvít'ôeyandá híwó wá? íka'póewí, hedá shánká íháhpúuwí. 25 To'wí naka'pówá'í-á shánki óeka'powamääni. Hewänbo to'wí híwó naka'pówápí-á, i' waagibá, nǎ'in t'owa iwedi whíyää naka'pówá'í? ónkaayamí."

### *Wíyá wí ko'ji i'gedi ovâytü'an*

26 "Naadi wâythayyamí háa Jôesi Tádáví háhkan ûnmuu waa. Ginnân waaginbá namuu: Wí sen nava iwe iko'jiwáde. 27 Khun waagi i' sen najókháyä?, hedá hédén waagá ishaade?. I' ko'ji-á natsijópúpuwamändi nasôemän, hewänbo i' sen wí'ûnhanginnáhpí háadí gin napoe'o'in. 28 I' nan diwedi

napipee. Páadé napee, hedá natútodee, hedá nakâypóe. 29 Hedí nakâypóe ihaydá i' táhtsaa tsijódí its'â?, táhtsaa ihaydi nanândi."

*Mustard ko'ji i'gedi ovâytu'an*

30 Jesus-di wiyá ovâytu'an, "Naadi wâytuhkankhâymaa háawin Jôesi Tádávi háhkan únmuu'in. Nă'i háhkangi' hí' wâytu'amí wâythayyamídí háa únwadedee-i'in: 31 Ünpuwí háa wí mustard tân únpo'e'ó waagibá. Nă'i tânda shánkí hínchăă'i namuu i' wé'ge'i ko'ji t'ăhkívi'wedi, 32 hewânbo óekoedi napee ihaydi, shánkí nasôe'ó i' wé'ge'i nako'ondivi'wedi. Hedí nasôedi he'endi nawa'jâykhoepoe'ó, hedá in tsidé'ây-á i' wa'jâykhóe eedá na'óhkhunná' deedi dâyyâhpa'."

33 In t'owa ovâyhá'odi báyéki háhkangi' ó'gedí'ây gi'bibá ovâytu'an, háyú dín't'ôeyankodi ihay. 34 Gi'bi hí'dída' nă'in t'owa ovâyhá'an, hewânbo wí'bo iví khăge'nindádí naji' ihaydi indáho i'di háăwí t'ăhki ovâythayjo'.

*Jesus i' waa hânda' i'an*

35 I' thaabá nakin dihaydi iví khăge'nin itu'an, "Jaho gimú-i oe p'oekwí' p'ănăpiye." 36 Hedího t'ăhki in t'owa ovâyjoe'andi in tă'di wíje khăge'nin i' kophé iwe dívítogidi indádí óeho'. Wây-á kophé wá' iwe dikw'ó. 37 Hedí wí waa hânho kay'i napówá, hedí i' kophé búge nap'o'ts'úya'di nap'ohpidemän. 38 I' kophé tí'ûupiye p'ônwédé eedi Jesus najókhawăk'óe, hedí iví khăge'nindi óejóhsandi óetu'an, "Háhkandi', ti áyîngi wíwóemăhpi'an na'in díp'ot'akhanukhây'o'?"

39 Jesus ishaa, hedí kaygindi óehée'an i' waa, hedá i' p'oekwíndá óetu'an, "Ánpí ók'u'." Hedí i' waa nahándí t'ăhki nahángípóe. 40 Hedí Jesus iví khăge'nin itu'an, "Háadan íkhunwôeda'? Ti in wăyü wívînmăapi'an?" 41 In khăge'nin hânho dikhunwôeda', hedí dívítumáa, "Háawi sennan nă'i namuu? Wăđi wânbo p'oedi wânbo-á óe'a'gindo'."

## 5

*Jesus-di báyéki yă'dăapi'in p'oewaahâa wí senbí'wedi ovâykhehpiye*

1 P'oekwí' p'ănăpiye diphadedi in Gerasene-bí nange iwe dipówá. 2 I' kophé iwedi Jesus nawá' dihaydi, wí sen peníbégedi napee óejay-ídí. Nă'i sendá wí yă'dăapi' p'oewaahâadi óemáa. 3 I-á t'owápho eeje nathaa, wáy dâypeníkhă'kw'óe'ó iwe. Óewhi'owän, hebo wínawhisogedee'ipi, kadénadi wânbo joe. 4 Háyanbo óekwăk'ukhúwhi'an, hedá kadénadá óemanwhi'an, hewânbo i' kadéna ităădi its'ánde', i' kwăk'ukhúto-á ithánde', hedí năä

to<sup>7</sup>wí wänbo wí<sup>7</sup>ünkodipí óesaháanú-ídí, ívíwo nakaydi. <sup>5</sup> Khuu-á thaa-á penípho eeje hedá okú ì<sup>7</sup>gá najidi ituwínunde<sup>7</sup>, hedá k'uudá ipits'ánde<sup>7</sup>.

<sup>6</sup> Hedi Jesus kayi<sup>7</sup> najidi óemû<sup>7</sup>di iví<sup>7</sup>piye i<sup>7</sup>ää, hedi iví páadépiye idége<sup>7</sup>disóge. <sup>7-8</sup> Jesus-di i<sup>7</sup> yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup> p'oewaahâa óetu<sup>7</sup>an, “Nä<sup>7</sup>i senbí<sup>7</sup>wedi ópeeve.” Hedi kaygi ituwínúdi i<sup>7</sup> p'oewaahâa natú, “Háadan ánpí wídí<sup>7</sup>ohpí, Jesus, u Jôesi Tádá i<sup>7</sup> shánkí kw'áye na<sup>7</sup>ándiví ay unmuu<sup>7</sup>i<sup>7</sup>? Naadi Jôesi Tádáví páadépiye wída<sup>7</sup>máa, wídít<sup>7</sup>ôephadekannamípi.” <sup>9</sup> Jesus-di óetsika<sup>7</sup>yan, “Hânnan unkháwä<sup>7</sup>?” “Gá Báyékí gân” gin natú i<sup>7</sup> sen, “gá na<sup>7</sup>indá báyékí gijidân.” <sup>10</sup> Hedi kay<sup>7</sup>indi i<sup>7</sup> sendi Jesus óeda<sup>7</sup>máa ná<sup>7</sup>in yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup>in p'oewaahâa wí<sup>7</sup>ovâysaanípi ná<sup>7</sup>i nangedi.

<sup>11</sup> Iwe tsowa wáy báyékí pehtsude dihúuji<sup>7</sup> ee okú wáhkí, <sup>12</sup> hedi in yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup>in p'oewaahâadi Jesus kay<sup>7</sup>indi óedaa<sup>7</sup>an, “Na<sup>7</sup>in o<sup>7</sup>in pehtsudeví<sup>7</sup>ge dísân inbí tú<sup>7</sup> eeje ívitôenídí.” <sup>13</sup> Háa dida<sup>7</sup>póe<sup>7</sup>in Jesus-di ovâymägi, hediho in yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup>in p'oewaahâa i<sup>7</sup> senbí<sup>7</sup>wedi dipeedi in pehtsude eeje dívítógi. In pehtsude-á oe wáhkídi p'oekwí<sup>7</sup> diwepiye díví<sup>7</sup>äwávedí dívíp<sup>7</sup>ot'ahánú. Ná<sup>7</sup>in pehtsude madi wíje maapaasôn (2,000) ihay diji<sup>7</sup>.

<sup>14</sup> In dâypehtsude<sup>7</sup>áyinmáa<sup>7</sup>in dishavemää, hedi iwáy bú<sup>7</sup> hedá bú<sup>7</sup>dí já<sup>7</sup>wé-á háa napóe<sup>7</sup>in dâyt<sup>7</sup>ôeho<sup>7</sup>. Hediho in t'owa dâymúunídi dimää. <sup>15</sup> Jesus-ví<sup>7</sup>we dipówá ihaydi i<sup>7</sup> sen báyékí yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup>in p'oewaahâa iví<sup>7</sup>wedi ônkhehpiye<sup>7</sup>i<sup>7</sup> óemû<sup>7</sup>. Náa-á na<sup>7</sup>aamuu hedá iví hangintandá imáa. Óemû<sup>7</sup> ihaydi dikhunwôeda<sup>7</sup>póe. <sup>16</sup> In t'owa háa napóe<sup>7</sup>in dâymû<sup>7</sup>indi in t'owa dipówá<sup>7</sup>in ovâytu<sup>7</sup>an i<sup>7</sup> senbí<sup>7</sup>gedi háa óe<sup>7</sup>annin, hedá háa in pehtsude dínpóe<sup>7</sup>indá. <sup>17</sup> Ihaydáhá<sup>7</sup> in t'owadi hânho kay<sup>7</sup>indi Jesus óedaa<sup>7</sup>an inbí nangedi ijâatä<sup>7</sup>ä-ídí.

<sup>18</sup> Jesus i<sup>7</sup> kophé iwe itohon dihaydi, i<sup>7</sup> sen in yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup>in p'oewaahâa iví<sup>7</sup>wedi ônkhehpiye<sup>7</sup>i<sup>7</sup>di pín ta<sup>7</sup>gedi óedaa<sup>7</sup>an, “U-ádi dípunmää.” <sup>19</sup> Hewänbo Jesus-di wí<sup>7</sup>óepunmägipi. Óetu<sup>7</sup>an, “Uví<sup>7</sup>piye ópûndi uví t'owa ovây<sup>7</sup>t'ôe<sup>7</sup>amí t'ähkí háa i<sup>7</sup> shánkí natsonjí<sup>7</sup>i<sup>7</sup>di ugí<sup>7</sup> wôn<sup>7</sup>annin, hedá háa uví<sup>7</sup>piye nasehkanápóe<sup>7</sup>indá.” <sup>20</sup> Hediho i<sup>7</sup> sen i<sup>7</sup> nange Tä Bú<sup>7</sup>wi Nange gin dâytú<sup>7</sup>o<sup>7</sup> iwepiye namää, hedi háa Jesus-di ón<sup>7</sup>annin ovây<sup>7</sup>t'ôe<sup>7</sup>an. T'ähkí in t'owa dit<sup>7</sup>oe<sup>7</sup>in ovâyháa<sup>7</sup>an.

*Jesus-di wí kwee ün<sup>7</sup>ünp'oepee<sup>7</sup>i<sup>7</sup> ônhhekháa<sup>7</sup>an, hedá wí a<sup>7</sup>yú nachuu<sup>7</sup>i-á óewówápaa*

<sup>21</sup> Jesus i<sup>7</sup> kophé iwedi p'oekwí<sup>7</sup> p'änädi nawáy<sup>7</sup>ää ihaydi, p'o kíngé wáy naji<sup>7</sup> iwe báyékí t'owa diwé<sup>7</sup>gepóe. <sup>22</sup> Hedi wí sen, Jairus gin nakháwä<sup>7</sup>i na<sup>7</sup>ää, i-á in Hudíyoví méesate<sup>7</sup>aywi p'ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup> namuu. I<sup>7</sup>di Jesus óemû<sup>7</sup>di iví páadépiye idége<sup>7</sup>disóge

óekhäge<sup>7</sup>daa<sup>7</sup>amídí, <sup>23</sup> hedi pín ta<sup>7</sup>gedi óetu<sup>7</sup>an, “Naví ayúkáy dínchuwamää<sup>7</sup>ä. Naví k'aygipiye unmu-í hedi uvi mandi nâatäägé-í, hedânho nawôewa-í hedá nawówayêñí.” <sup>24</sup> Hediho Jesus i-ádi namää.

Báyékí t'owa dânwóemää, hedi indi Jesus óet'ä<sup>7</sup>t'ä<sup>7</sup>chänuhon. <sup>25</sup> Wí kwee wá<sup>7</sup> ûnwóemän, i-á nap'óehaydi tä<sup>7</sup>di wíje (12) paayo iví ûnp'oe wí<sup>7</sup>ûnwóyí<sup>7</sup>dee<sup>7</sup>ipí. <sup>26</sup> Ikhäge<sup>7</sup>tuwämäadi iví häawí t'ähki iku<sup>7</sup>ch'áadáhá<sup>7</sup> iví chá<sup>7</sup>dá ihánú, hewänbo in woekannindi shánki óewänpit'ôephadekannan, hedi óekhäge<sup>7</sup>namívi<sup>7</sup>wedi shánká nahaypóe. <sup>27</sup> Nã<sup>7</sup>i kwee-á Jesus-ví<sup>7</sup>gedi nat'oe, hediho iví tí<sup>7</sup>ûp<sup>7</sup>haga<sup>7</sup>gedi t'owa jáa nats'ú iví k'éwé<sup>7</sup>in to ôntäägé-ídi. <sup>28</sup> Ginnân i<sup>7</sup>ánshaamáa: “Jesus-ví k'éwé<sup>7</sup>in to k'áygedí wän dôntägedibo owôewa-í.” <sup>29</sup> Hedi ôntägedi wesebo iví ûnp'oe ûnwóyí<sup>7</sup>dee, hedi iví tú<sup>7</sup> iwe nataachanpóe iví tawá ûnhekháapóe<sup>7</sup>in.

<sup>30</sup> Wesebo Jesus ûnhanginpóe iví pinnándí to<sup>7</sup>wí nahekháapóe<sup>7</sup>in, hedi in t'owa jáadi ibéedí natú, “To<sup>7</sup>dan naví aa dítäge?” <sup>31</sup> Iví khäge<sup>7</sup>nindi óetu<sup>7</sup>an, “Nã<sup>7</sup>in báyékí t'owadi u<sup>7</sup> wóet'ä<sup>7</sup>t'ä<sup>7</sup>chänumäädi ovây<sup>7</sup>múndepí<sup>7</sup>an, hediho háadan untú<sup>7</sup>, ‘To<sup>7</sup>dan naa dítäge?’ gin” <sup>32</sup> Hewänbo Jesus-á ibéemáa, to<sup>7</sup>dan óetäge<sup>7</sup>in óemúunídí. <sup>33</sup> I<sup>7</sup> kwee ûnhanginpóe háa ûnpóe<sup>7</sup>in, hedi nakhunwôeda<sup>7</sup>póedáhá<sup>7</sup> nathathapóe, hedi Jesus-ví<sup>7</sup>piye namäädi iví páadépiye idége<sup>7</sup>disóge, hedi óetu<sup>7</sup>an ta<sup>7</sup>gendi háa i<sup>7</sup>annin. <sup>34</sup> Jesus-di óetu<sup>7</sup>an, “Naví ay, uvi wâyu úmuudi unhewówa. Ánshaaginpidíbo ópûn. Unhekháamúuni-áhay.”

<sup>35</sup> Wa<sup>7</sup>di ihí<sup>7</sup>máa ihaydibo wên senä<sup>7</sup> i<sup>7</sup> méesatewi p'ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup>ví<sup>7</sup>wedi dipówá, hedi óetu<sup>7</sup>an, “Janbo Jesus-á ibéemáa, to<sup>7</sup>dan irus, i<sup>7</sup> háhkandi ánpí ó<sup>7</sup>an, uvi ayúkáy-á ho úchuu.” <sup>36</sup> Hewänbo Jesus-di háa ditú<sup>7</sup> wänbo wí<sup>7</sup>ovây<sup>7</sup>áyíngi<sup>7</sup>anpí, hedi nã<sup>7</sup>i tsondi óetu<sup>7</sup>an, “Wí<sup>7</sup>unkhunwôeda<sup>7</sup>ipí, ówänpiwâyú.” <sup>37</sup> Hedi Peter-á James-á hedá John-dá, James-ví tí<sup>7</sup>ûu ûnmuu<sup>7</sup>i<sup>7</sup>, inda<sup>7</sup> i-ádi ovây<sup>7</sup>punmägi. <sup>38</sup> I<sup>7</sup> tsondiví tewhá já<sup>7</sup>wé napówá ihaydi hânho dítú<sup>7</sup>di nat'oe. Wáy wên diséeji<sup>7</sup>, wây-á wëndá dívísíhtuwínunde<sup>7</sup>. <sup>39</sup> Hedi nats'ú<sup>7</sup> dihaydi ovây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>an, “Háadan hânho úntú<sup>7</sup>, háadan íséeji<sup>7</sup>? I<sup>7</sup> ayúkáy-á wínachuupí, nawänpijók<sup>7</sup>hawâk'óe-á.” <sup>40</sup> In t'owadi ónwänpip'áhkaa. Hediho Jesus-di t'ähki ovây<sup>7</sup>khepiye, hedi i<sup>7</sup> ayúkáyví tádá-á jíyá-á in poje khäge<sup>7</sup>nindá i-ádi ovây<sup>7</sup>hondi i<sup>7</sup> wêe íve i<sup>7</sup> ayúkáy nak'óe ee dits'ú. <sup>41</sup> I<sup>7</sup> ayúkáyví man ônyâ<sup>7</sup>di Hudíyoví tundi óetu<sup>7</sup>an, “Talitha kum.” (Nã<sup>7</sup>i hí<sup>7</sup> ginnân natunda<sup>7</sup>: “Óshaa ayúkáy gân wítumáa.”) <sup>42</sup> Wesebo ishaadi ijíyé (i-á tä<sup>7</sup>di wíje paayo ihay<sup>7</sup>i namuu), hedi hânho ovây<sup>7</sup>háa<sup>7</sup>an. <sup>43</sup> Jesus-di

kay<sup>?</sup>indi ovâykhâa<sup>?</sup>an to<sup>?</sup>wí wänbo wíðâyhangin<sup>?</sup>ânnamípi<sup>?</sup>in háa napóe<sup>?</sup>in, hedí ovâytu<sup>?</sup>an i<sup>?</sup> ayúkáy óehújuðeni<sup>?</sup>in.

## 6

### *Oe Nazareth bú<sup>?</sup> Jesus óejoegi<sup>?</sup>an*

1 Iwedi Jesus napeedi iví khäge<sup>?</sup>nindádi iví ówîngepiye namää. 2 I<sup>?</sup> kaykhanwówá thaa napówá ihaydi Hudíyovi méesate<sup>?</sup>ay ee ovâyhá<sup>?</sup>o<sup>?</sup>, hedí in báyéki t'owa iwe dikw<sup>?</sup>ó<sup>?</sup>nin dívít<sup>?</sup>óeyannin ovâyháa<sup>?</sup>an, hedí ditú, “Wähäa<sup>?</sup>-an ná<sup>?</sup>i natú<sup>?</sup>di t'ähki ûnhanginpóe, hedí to<sup>?</sup>ðan óehangintanmägi? Hádíðan ná<sup>?</sup>i pínnán t'óe i<sup>?</sup>o<sup>?</sup>?” 3 Ti i-á i<sup>?</sup> phé<sup>?</sup>t'óe<sup>?</sup>i<sup>?</sup>ða<sup>?</sup> wínamuupí<sup>?</sup>an, Mary-ví ay-á? Ti ná<sup>?</sup>in senä<sup>?</sup> James-á Joses-á Judas-á Simon-dá iví tí<sup>?</sup>úuwín wí<sup>?</sup>ûnmuupí<sup>?</sup>an? Hedá in kwiya<sup>?</sup> iví tí<sup>?</sup>úuwín ûnmuu<sup>?</sup>in wá<sup>?</sup>, ti na<sup>?</sup>indádi wíðijihpi<sup>?</sup>an?” Gin in t'owa ditú<sup>?</sup> gá i-ádi híchhan wíðínpóepíðân.

4 Hedí Jesus-di ovâytu<sup>?</sup>an, “Wí Jóesi Táavi tukhe<sup>?</sup>bi-á wähäa<sup>?</sup> wänbo t'ähki óe<sup>?</sup>a<sup>?</sup>gin, hewänbo iví nange iwá joe, iví t'owa-áda joe, hedá iví k'aygi wänbo-á joe.” 5 Hedí wên híyãäðíða<sup>?</sup> t'owaví<sup>?</sup>di imank'ú<sup>?</sup>di hekháa ovâymägi, hewänbo wíyá pínnán t'óe wänbo wí<sup>?</sup>ûnkodipi i<sup>?</sup>amídi. 6 Inbí wäyupídi óeháa<sup>?</sup>an.

### *Jesus iví tä<sup>?</sup>di wíje (12) khäge<sup>?</sup>nin isan iví t'óe díví<sup>?</sup>amídi*

Ee bú<sup>?</sup>ây i<sup>?</sup>ge Jesus namändi ovâyhähkanhon. 7 Hedá in tä<sup>?</sup>di wíje (12) khäge<sup>?</sup>nin iví<sup>?</sup>piye ovâywé<sup>?</sup>getu<sup>?</sup>andi wí<sup>?</sup>jendi ovâypuwa<sup>?</sup>an, hedí iví t'óe díví<sup>?</sup>amídi ovâysan. Dimääpíðíbo<sup>?</sup> i<sup>?</sup>di ovâyk'ú<sup>?</sup> in yã<sup>?</sup>dâpí<sup>?</sup>in p'oewaahâa ovây<sup>?</sup>t'aanídi. 8 Ginnân ovâyjôn: “Ímân dihaydi uduphedá<sup>?</sup>mân bínhúuwí, wíyá hääbo-á joe – wí koegi<sup>?</sup> wänbo joe, hediháa wí múu bínhääwíkuu-ígi<sup>?</sup> wänbo joe, hediháa wí chã<sup>?</sup> únmúhto<sup>?</sup>ondi wänbo joe. 9 Unbí anto únto<sup>?</sup>onda<sup>?</sup> bínhúuwí, hedá wíje to-á wíwínhúuwípi.” 10 Ovâytu<sup>?</sup>an wá<sup>?</sup>, “Wähäa ímää wänbo<sup>?</sup>, wí tewhá ee wovâysígi<sup>?</sup>andi eebo úvíwóyí<sup>?</sup>ní, i<sup>?</sup> bú<sup>?</sup>dí ímää píhay. 11 Hewänbo wähäa wovâysígi<sup>?</sup>anpída, hediháa wovây<sup>?</sup>t'óeyanpída, iwedi ípeemân dihaydi unbí anto iwedi bínna<sup>?</sup>jeepëedi-í in t'owa dínhanginnáanídi híwó wídíví<sup>?</sup>anpí<sup>?</sup>in.”

12 Hedího iví khäge<sup>?</sup>nin iwedi dimäädi in t'owa ovây<sup>?</sup>t'óe<sup>?</sup>an inbí t'aywó<sup>?</sup>di dâyjoe<sup>?</sup>amídi. 13 Báyéki yã<sup>?</sup>dâpí<sup>?</sup>in p'oewaahâa t'owaví<sup>?</sup>wedi ovâykhepiye, hedá báyéki t'owa dihay<sup>?</sup>indá olive ka<sup>?</sup>p'oe-á ovây<sup>?</sup>äyüdi hekháa ovâymägi.

### *John i<sup>?</sup> p'ó<sup>?</sup>p'oekandi óehay*

14 Hedí Herod i<sup>?</sup> nangewi tsondi namuu<sup>?</sup>i<sup>?</sup> ûnhanginpóe háa napuwamännin, in t'owa t'ähki Jesus-ví<sup>?</sup>gedí dívíhí<sup>?</sup>máadi. Wên ditú<sup>?</sup>, “I-á John i<sup>?</sup> p'ó<sup>?</sup>p'oekandi namuu nawáywówápóe<sup>?</sup>i<sup>?</sup>,



hedân kavêe nã'i pínán t'ôe i'o'." 15 Wây-á ditû?, "Elijah-ân namuu." Hedá wây-á wêndá ditû?, "In wé?gen Jôesi Tádávi tukhe?min diwedí?i-ân namuu, in hãn?oe?in tukhe?min waagi?bá namuu."

16 Hewänbo Herod nat'oe ihaydi, i-á natú, "John i? p'ó?p'oe kandi-ân namuu, i? to otsonpóe óek'é?ts'âa-í?i-ân nawáywówápóe." 17 Ha?wâa Herod natú gá hãnhay natsonpóedân John óepankáyjídí hedá pantewhá ee óewhisóege-ídí. Iví kwee Herodias-gí? ginho i?an. Nã?innânho napóe: Herod wí tí?úu ûn?ân, Philip gin nakháwã?i?, hedi tobá Herodias-á Philip-ví kwee ûnmuu wänbo?, Herod-di óekhó'yâ?. 18 Hedi John-di Herod óetumáa, "Híwó wínamuupí uví tí?úuví kwee mánkáyjídí." 19 Hedânho Herodias-di John óet'aydi nada? to?wídí óeháyí?in, hewänbo wí?ûnkoðipí, 20 gá Herod-di John óekhunwóeda?dân. Herod-dá ûnhanginná John iví wówátsi ta?ge ihonnin hedá yã?dãa?i-á namuu, hediho ôn?aywonde?. Herod óehí?an John-bí hí? óntóeyaanídí, hewänbo ónt'óeyandedí háa i?ánshaa?ámí?in wí?ishaaðepí.

21 T'ôeðiwän híwó ûnpóe Herodias. Herod-ví aycha thaa ûnnândi ishánkí?eedipaa, hedi in tsonnindá in sundado p'ó?dédí?indá hedá in koðit'owa senä? Galilee-windá ovâyhúutu?an. 22 Hedi Herodias-ví a'yú ûnts'ûndi ovâyjãde, hedi Herod-á in ovâyhúutu?annindá ovâyhí?an iví shaðe. Hediho Herod-di i? a'yú óetu?an, "Dídaa?an naa hãäwí unda?i?, hedi naadi i? wímääní." 23 Iví tun imägi Jôesi Tádávi páadépiye ginnân: "Hãäwí unda?póe?i?, naadáho wímääní, naví nan wänbo píngé haydi wímääní." 24 Hedi i? a'yú napeedi iví jiyá óetsika?yan, "Hãä-an oda?púuwí?" Iví jiyádí óetu?an, "Gá John i? p'ó?p'oe kandiví p'ónnân unda?púuwí." 25 I? a'yú iwänãho?di wesebo ee Herod na?ân dee nats'ú, hedi óetu?an: "Naa oda? wesebo dímäni?in wên sä?wé pháagîn diwedí John i? p'ó?p'oe kandiví p'ôn."

26 Herod nat'oeði báyéki nachanpóe, hewänbo in senä? dikw'ó?ninbí páadépiye iví tun imägi?in namuudibo wínada?pí "joe" gin óetu?ámí?in. 27 Hediho wí sundado áyí?di? óepunjôn John óek'é?ts'âa-ídí pan tewhá ee, iví p'ôn ónkáyjídí. 28 Hedi i? sundado han i?andi John-bí p'ôn wên sä?wé pháagîn diwedí ónmaa. I? a'yú ón?andáhá? i a'yúdá iví jiyá-á ón?an. 29 John-ví khãge?nin dínhanginpóe ihaydi di?ãä i? pení dâykáyjídí, hedi dâykhã?k'ú?.

*Jesus in p'ánú maapaasôn (5,000) senä?dá in wé?gen t'owa-á ovâyhúujôn*

30 Jesus-ví t'ôekhuwa?in Jesus-ví?piye diwáy?ää, hedi t'ãhki háa díví?an waa hedá hãäwí t'ãhki dâyhá?annindá óet'ôe?an.

<sup>31</sup> Báyéki t'owa di'ää'ädá dimää'ädá Jesus-á ivi khäge'nindá húu wänbo wi'ovâymähpí. Hedího Jesus ivi khäge'nin itu'an, "Jaho gimú-í oe hânda' naná' diwepiye wi'bo giyêenídí, hedi owe ívikaykhanwówa'amí." <sup>32</sup> Hedího kophé iwedí oe hânda' naná' diwepiye dimää.

<sup>33</sup> Hewänbo dívíjää'andi báyéki t'owa i' bú'ây i'ge'indi ovâymû', hedi ovâytaa, hedi oe p'oekwí kíngé nangedibo díví'a'yuu'andi Jesus-ví páadébo dipówa. <sup>34</sup> Jesus i' kophé iwedí nawhawe'ädi in báyéki t'owa ovâymû', hedi inbí'piye nasehkanäpóe gá wên k'úwá waagibá áyí'dipídíbo dijidân, hediho báyéki hääwí ovâyhá'an. <sup>35</sup> Nakinmän dihaydi ivi khäge'nin ivi'piye di'äädi óetu'an, "Náwe na'ahkonná, hedá nää-á nakinmän. <sup>36</sup> Ná'in t'owa ovâypunjônbe i' nava hää tsowa nanân dejepiye hedá i' bú'ây eejepiyá, dâyhääwíkuumä-ídí dívíhúuyamídí." <sup>37</sup> Hewänbo Jesus-di ovâytu'an, "Undidânho bînhúujôení." Indi óetu'an, "Hádídán ây'amí? Ti unda' gimú-í'in wáygín tãgintã (200) thaa t'ôe díví'andi wá'âa âyhâanú-ídí koegí' âykuumä-ídí, hedá âymääní dâyk'o'ídí?" <sup>38</sup> Jesus-di ovâytsika'yan, "Hâyú-an koegí' bînmáa? Ja binmú'dí." Hâyú dâymáa'in dínhanginpóe ihaydi ditú, "P'ánú pává'ây hedá wíje pa'ây-á."

<sup>39</sup> Hedí in t'owa t'ähki ovâytu'an ee táa tsáwã eedí dívíboedíkw'ôení. <sup>40</sup> Hedí dívíwhaadíkw'ódi tãgin tãgindá (100's) hedá p'ánân tãgindá (50's). <sup>41</sup> Jesus i' p'ánú pává hedá in wíje paa-á ihógi, hedi makówápiye ibeedí ikú'daa'andi i' pává-á hedá in paa-á iháve. Hedáhá' ivi khäge'nin ovây'an in t'owa ovâyphaadé-ídí. <sup>42</sup> T'ähki in t'owa dívíhúuyandi dívíshu'an, <sup>43</sup> hedi ivi khäge'nin tã'di wíje (12) t'un p'eedí i' dínphade'i pává hedá paa-á dâywé'ge'an. <sup>44</sup> In sená'dã'bo dívíhúuyannin p'ánú maapaasôn (5,000) ihay diji'.

### *Jesus p'oe kw'áayé naji'*

<sup>45</sup> Wesebo Jesus ivi khäge'nin ijôn i' kophé iwe dívítôenídí, hedi ovâytu'an oe p'oekwí' p'änäpiye dipáadémú-í'in, Bethsaida bú'ây naná' diwepiye. Hebo i-á iwebo iwóyí' in t'owa ovâypunjôenídí. <sup>46</sup> Hedí in t'owa ovâyjoe'andi okú kw'áyeypiye namää ijúusu'amídí.

<sup>47</sup> Nakhunpóe ihaydi i' kophé oe p'oe pinudi namän, hedi Jesus-á wí'bo-á ee nan deedi naji'. <sup>48</sup> Hânho dívít'ôekanhondi ovâymû', i' waädi páadépiye wí'ovâypunmähpídí. Hédénpiye naná' dihaydi p'oe kw'áayé naji' ovâykâanídí, hedi ovâyphadekhâyamáawän. <sup>49</sup> In khäge'nindi p'oe kw'áayé najidi óemû', hedi wí p'oe waahã i' namuu gin di'andi dívítuwínú dikhunwôeda' waa, <sup>50</sup> gá t'ähkídí óemû'di dívípíhäädân. Hewänbo wesebo ovâytu'an, "Unbí pí'nã khó'jé ikaymúuní.

Naa Jesus-ân omuu. Wí'íkhunwôeda'ípi." 51 Hedí i' kophé iwe indádí ipitógi, hedí i' waa nahán. Hânho ovâyháa'an, 52 gá dika'powakâymuudân. Wá'di wídika'póya'pí ta'gendi to'wí namuu'in, tobá i' pávadí wí pínán t'ôe i'an wânbo.

*Oe Gennesaret nange Jesus-di in dihay'in ovâyhehkháa'an*

53 Oe p'o' p'änäpiye diphadedí Gennesaret nange dipówá, hedí i' kophé dâwhisóge. 54 I' kophé iwedi dipee ihaydi wesebo in t'owadi Jesus óetaa. 55 Wáyge naji'in dínhanginpóe ihaydi, in t'owa t'ähki díví'a'yuu'an in dihay'in inbí whohpa' wógegé ovâykáanídí. 56 Wähää Jesus namää wânbo', háa bú'ây i'ge, háa bú' he'endi i'ge, hediháa bú' já'wé iwe in t'owadi ná'in dihay'in búu píngé iwe ovâykw'óe'ó, hedá pín ta'gedi óedaa'o' ivi to' k'áygédí wân óntäägé-ídí, hedí t'ähki in óetäge'in dihehkháapóe.

## 7

*In hân'oe'inbí háhkan*

1 In Pharisee t'owa-á hedá wên Hudíyoví kuuu dâyhá'o'indá Jerusalem-di di'äädi Jesus-ví'we dívíwé'ge'an. 2 Hedí indi ovâymu' Jesus-ví khäge'nin dívíhúujodi dívíman'owídipídíbo' in Hudíyoví kuuu waa.

3 Ná'in Pharisees-á hedá t'ähki in wé'gen Hudíyo-á wídívíhúujopí páadé dívíman'owídipídíbo', háa in hân'oe'in Hudíyoví kuuu dínmuu waagi. 4 Hedí wáy dâyhääwíku'ch'áade' iwedi di'äädi wídívíhúujopí páadé gin dívíman'owídipídíbo'; hedá báyéki há'bi kuuu-á dâya'a'gindo'. Inbí k'édé-á p'onbay-á sänbáy-á dâya'owídinde háa namúuni waagi. Gin dínmuu inbí kuuu.

5 Hedí ná'in Pharisees-á ná'in Hudíyoví kuuu dâyhá'o'indá indi Jesus óetsika'yan, "Háadan uví khäge'nin in hân'oe'in se'daavi kuuu dâya'a'ginnamíví'wedi, inbí húugi' dâyk'o' wa' dívíman'owídipídíbo háa nakhây'ä' waagi?" 6-7 I'di ovâytu'an, "Un paa waaginbá úvíanúmáa'in ímuu'in, hân'oe híwó Isaiah-di unbí'gedi ita'nán háawin t'owa ímúuni'in. Ginnân háa Jôesi Tádá natú'in ita'nán:

Ná'in t'owa híwó naví'gedi dívíhée'o sóphogedi,

hewânbo inbí pí'náda han wídichaapi.

Ditú' naa dí'a'gin, hewânbo wídínchä'muupí,

gá t'owavi hí'da' dâyhá'odân, hedá ditú' inbí hí'-á naví háhkan dínmuu.

8 Háa Jôesi Tádá natsonpóe'in bínjoegi'o', hedí t'owavi kuuu-á bínhónde'.

9 "Íchanpóe hânho únhanginnân waa, háa Jôesi Tádá natsonpóe'in bínhänge'odi unbí kuuu bín'a'ginnamídí. 10 Moses natúhpi'an,

Unbí tádá'in jíyá'in bîn'a'ginnamí.

Hedá wá' natú,

To'wí iví tádáví'gedi háa iví jíyáví'gedi híwóhpi ihée'andi, i-á óeháyjí.

11-12 Hewänbo undá ginnân ítû': Wí to'wí ûn'ä' iví tádá háa iví jíyá itü'âami'in, 'Naví hääwí i'gedi otü' Korban gin.' (Hudíyoví tundá Korban natunda', 'Nä'i hääwí-áho Jôesi Tádá dómägi' gin.) Hedi tobá i' hääwídi i' tádá háa i' jíyá óekhäge'nami wänbo', nä'i to'wí gin natú'i hääwí wänbo ingí' wíwînkannmäänípi. <sup>13</sup> Báyéki hääwí ha'wâagi bîn'o', hediho unbí khuu bînhá'odi Jôesi Tádáví hí' wí'unchä'muupí waa bînkannmäa."

*I' hääwí Jôesi Tádá natú'di yä'dâapi' namuu'in*

<sup>14</sup> In t'owa wiyá ovâywé'ge'an dihaydi, Jesus-di ovâytu'an, "T'âhkídíbo bit'ôeyan, hedânho ika'póewí. <sup>15</sup> Háawi wí hääwí namuu wänbo t'owa dâyk'o'i'dá yä'dâapi'in wídipoe'opí. Hewänbo hääwí híwóhpi' inbí pí'nä khó'jé iwedi dínpee'i'dáho yä'dâapi'in dipoe'o. <sup>16</sup> To'wí naka'powada'i-á ûnkây'ä' it'ôeyaaní'in."

<sup>17</sup> In t'owa ovâyjoe'an dihaydi iví tewhá ee nats'ú, hedi iví khäge'nindi óetsika'yan nä'i hí' hânnan natunda'in. <sup>18</sup> Hedi ovâytu'an, "Ti un wá' ka'powapí'in ímuu? Ti wí'únhanginnáhpí'an wí to'wí yä'dâapi' wínapoe'opí wí hääwí iví já'wédí ûnts'ündidi, <sup>19</sup> gá nä'i hääwí wí'ûnts'úya'pidân iví pí'nä khó'jé, hewänbo iví see iwáho', hedi iví tú' iwedi ûnwänpiphade'." (Nä'i ovâytu'andi Jesus-di ovâyhá'an t'âhki koegi'-á híwó'di namuu óek'o'ígí').

<sup>20</sup> Hedáhá' ovâytu'an, "Hääwí wí to'wíwí pí'nädí ûnpee'i'dibâa yä'dâapi' napoe'o. <sup>21-22</sup> Híwóhpi ánshaa wí to'wí iví pí'nä khó'jé imáadi i-á nasända'; nat'owat'akhanuda'; wínakhóhtsaä'ânpi wänbo to'wí-ádi iwíhohkumáa; háa tobá nakhóhtsaä'ân wänbo', wiyá to'wíwí kwee-ádi háa sendádi iwíhohkumáa; hääwí wé'gen t'owa dâymáa'i-á nada'; jänäkikandi namuu; nahójo; háa nawänpida' waagi i'o'; nathúut'óe; t'owaví'gedi híwóhpi ihée'o'; ichaä'o'; t'ôeyanpi' namuu. <sup>23</sup> Nä'i yä'dâapi' hääwí wí to'wíwí pí'nä khó'jé iwedi ûnpeedi, i'dibâa yä'dâapi' óepa'."

*Wí kweeví wäyu*

<sup>24</sup> Jesus i' nange ijoe'andi Tyre bú' tsowapiye namää, hedi wí tewhá ee nats'ú. Wínada'pí to'wí wänbo ûnhanginnáani'in ee na'ännin, hewänbo wí'ûnkodípi ikaayami'in. <sup>25-26</sup> Hedi wí kwee Jesus-ví'gedi nat'oedi wesebo ee na'ân deepiye namää. Nä'i kwee-á Syrophoenicia-wi namuu, hediho kodi Hudíyo wínamuupí. Iví ayúkáy wí yä'dâapi' p'oewaahâadi ónmáa, hedi

Jesus-ví páadépiye idége<sup>2</sup>disógedi kaygindi óedaa<sup>2</sup>an i<sup>2</sup>yä<sup>2</sup>dâapî<sup>2</sup> p'oewaahâa iví a<sup>2</sup>yúví<sup>2</sup>wedi ônkhehpeeyé-ídí. <sup>27</sup> Jesus-di i<sup>2</sup> kwee óetu<sup>2</sup>an, “Naa wíđínkhây<sup>2</sup>âhpi in wé<sup>2</sup>gen t'owa dovâykhâge<sup>2</sup>namí<sup>2</sup>in, in Hudíyo t'owa dovâykhâge<sup>2</sup>nanpídíbo<sup>2</sup>. U<sup>2</sup> páadé wíkhâge<sup>2</sup>nandá, in áyyä<sup>2</sup>ävi húugi<sup>2</sup> in tsé<sup>2</sup>ây dovâymä<sup>2</sup> waagibá namúuni.” <sup>28</sup> I<sup>2</sup> kweedi óetu<sup>2</sup>an, “Nanbí Sedó, háa untú waa ta<sup>2</sup>gen namuu. Hewänbo i<sup>2</sup> pávátä mäása pho<sup>2</sup> in áyyä<sup>2</sup>ä dínjemu<sup>2</sup>i<sup>2</sup> in tsé<sup>2</sup>ây wänbo dâyk'o<sup>2</sup>.” <sup>29</sup> Jesus-di óetu<sup>2</sup>an i<sup>2</sup> kwee, “Híwó untúđího naadi i<sup>2</sup> yä<sup>2</sup>dâapî<sup>2</sup> p'oewaahâa uví ayúkáyví<sup>2</sup>wedi dônkhehpiye. Jaho uví<sup>2</sup>piye ópûn.” <sup>30</sup> Hedi i<sup>2</sup> kwee iví<sup>2</sup> napówá ihaydi, i<sup>2</sup> a<sup>2</sup>yú whohte eedi nak'óedí óemû<sup>2</sup>, hedi i<sup>2</sup> yä<sup>2</sup>dâapî<sup>2</sup> p'oewaahâa ho ûnpee.

### *Jesus-di wí sen tunpî<sup>2</sup> namuu<sup>2</sup>i<sup>2</sup> ônhekhâa<sup>2</sup>an*

<sup>31</sup> Tyre bú<sup>2</sup>dí Jesus napeedi Sidon bú<sup>2</sup> i<sup>2</sup>ge naphade, hedá iwedá Galilee p'oekwíngépiye nawáymää, i<sup>2</sup> nange Tä Bú<sup>2</sup> Nange gin dâytu<sup>2</sup>o<sup>2</sup> iwe. <sup>32</sup> Hedi wí sen ojet<sup>2</sup>aa<sup>2</sup>i namuu<sup>2</sup>i hedá tunpî<sup>2</sup>-á ônkán, hedi pín ta<sup>2</sup>gedi óedaa<sup>2</sup>an i<sup>2</sup> sen óetägé-ídí ônhekhâa<sup>2</sup>amídí. <sup>33</sup> Jesus-di i<sup>2</sup> sen in t'owaví<sup>2</sup>wedi wí<sup>2</sup>bo<sup>2</sup> óejâa<sup>2</sup>an, hedi iví mankhú i<sup>2</sup> senbí oje phóge itógi, hedáhá<sup>2</sup> imankhúsóp'o<sup>2</sup>andi i<sup>2</sup> senbí hân ontäge. <sup>34</sup> Hedi makówápiye ibéedi kaygi ihâa<sup>2</sup>an, hedi i<sup>2</sup> sen óetu<sup>2</sup>an, “Ephatha” gin. (Nä<sup>2</sup>i tun Ephatha-á “nakhuudee-i” gân natunda<sup>2</sup> Hudíyoví tundi.) <sup>35</sup> Wesebo i<sup>2</sup> senbí ojepho ûnkhuudee, iví händá ûnjudee, hedi thay<sup>2</sup>eedi ihée<sup>2</sup>an. <sup>36</sup> Hedi Jesus-di in t'owa ovâykhâa<sup>2</sup>an to<sup>2</sup>wí wänbo wíđây<sup>2</sup>t'óe<sup>2</sup>amípídí, hewänbo indá shánkí ovâykhâa<sup>2</sup>andá shánká dâyt'óe<sup>2</sup>an. <sup>37</sup> In t'owa dit'oeđi hânho ovâyháa<sup>2</sup>an, hedi ditú, “Hä<sup>2</sup>äwí t'âhki híwó i<sup>2</sup>o<sup>2</sup>. In ojet<sup>2</sup>aa<sup>2</sup>in wänbo dit'oe<sup>2</sup>o, in tunpî<sup>2</sup>indá dívíhée<sup>2</sup>o<sup>2</sup>.”

## 8

### *Jesus-di in jónu maapaasôn (4,000) t'owa ovâyhúujôn*

<sup>1</sup> Ihayhääbá wây-á báyéki t'owa diwe<sup>2</sup>gepóe, hedi hääwi wänbo dâyk'o<sup>2</sup>igí<sup>2</sup> wíđây<sup>2</sup>máapí. Jesus iví khâge<sup>2</sup>nin itú<sup>2</sup>andi ovâytu<sup>2</sup>an, <sup>2</sup> “Naa nä<sup>2</sup>in t'owaví<sup>2</sup>piye osehkanápóe. Poje thaa naa-áđí diji<sup>2</sup>, hedi nää-á hääwí koegi<sup>2</sup> wänbo wíđínphadepí. <sup>3</sup> Hedi dihahsëndibo inbí<sup>2</sup>piye dovâypunjôndá, wáy p'óegebo haadi dikaanú-í, wáy wên kayi<sup>2</sup>di di<sup>2</sup>äädi.” <sup>4</sup> Iví khâge<sup>2</sup>nindi óetsika<sup>2</sup>yan, “Wähää-an nää ahkon deedi wí koegi<sup>2</sup> áyhóení, nä<sup>2</sup>in t'owa áyhúujôenídí?” <sup>5</sup> Jesus-di ovâytsika<sup>2</sup>yan, “Hâyú pává-an bînmää?” Ditú, “Tsé ihay.”

<sup>6</sup> Jesus-di in t'owa ovâytu<sup>2</sup>an ee nange dívíkw'óení gin. Hedáhá<sup>2</sup> i<sup>2</sup> pává ihógiđi ikú<sup>2</sup>daa<sup>2</sup>an, hedi ihávedi iví khâge<sup>2</sup>nin ovây<sup>2</sup>an in t'owa ovâyphaade-ídí, hedi han díví<sup>2</sup>an. <sup>7</sup> Wên háyú pa<sup>2</sup>ây wá<sup>2</sup> in khâge<sup>2</sup>nin dâymää, hedi Jesus ikú<sup>2</sup>daa<sup>2</sup>andi in

khäge'nin ovâytu'an dâypaadé-í'in. <sup>8</sup> In t'owa dívihúuyandi híwó dívishu'an, hedí in khäge'nin tsé ihay t'un p'eedí i' dínphade'i' koegi' dâywé'ge'an. <sup>9</sup> Nă'in t'owa dívihúuyannin mađi jónu maapaasôn (4,000) ihay diji'. <sup>10</sup> Hedí Jesus-di in t'owa ovâypunjôndi wesebo i' kophé iwe itógi ivi khäge'nindáđi, hedí Dalmanutha nangepiye dimää.

*In Pharisee t'owadi Jesus óedaa'an wên pinnán t'ôe i'amíđi*

<sup>11</sup> In Pharisee t'owa di'ää hedí Jesus óetuhänmáa. Óeda'máa wên taa makówáđi ovâykeeyamíđi, gá óetayi'ni'in dida'dân. <sup>12</sup> Jesus kaygi ihâa'andi ovâytu'an, "Háadan un năawin t'owa wên taa bînmúuní'in ída"? Ta'gendi wâytu'máa, un t'owa wí hăawí ha'wâagi'i-á wíwâykeekankhâymaapí." <sup>13</sup> Hedí ovâyjoe'andi wíyá ivi kophé iwe itógi, hedí iwâybun oe wáyhánäpiyebá.

*Jesus ivi khäge'nin ihée'an in Pharisee t'owa-á hedá Herod-á inbí háhkan ni'gedi*

<sup>14</sup> Jesus-ví khäge'nin dín'óde dâypáváhúuwíđi – wí wêe pávada' i' kophé iwe indáđi dâymaa. <sup>15</sup> I'di ovâytu'an, "Bí'âyîngi'an hă'in Pharisee-ví oewáaseedi, hedá Herod-ví'dá." \* <sup>16</sup> Hedí in khäge'nin wí'nă táye dívítu'an, "Háadan gin natú? Gá mađi wí'âypávamaapíđân." <sup>17</sup> Háa ditú'nin Jesus ûnhanginpóe, hedí ovâytsika'yan, "Háadan ítú' wíwînpávamaapí'in? Ti háa otunda'in wa'di wí'únhanginpoe'opí'an, hediháa wa' wí'íka'póya'pí'an? Ti íka'powakâymmu? <sup>18</sup> Ítséemuu, hedí háadan handi wí'únkeet'óepi? Hedá í'ojemuu, hedí háadan handi wí'ít'oe'opí? <sup>19</sup> Ti wí'ún'ánshaapí'an háa dáy'annin? Nă'i p'ánú pává in p'ánú maapaasôn (5,000) t'owagi' dovâyháve ihayđi, háyú t'únnan i' dínphade'i' koegi' bînwé'ge'an?" Óetu'an, "Tă'di wíje (12) ihay." <sup>20</sup> "Hedá tsé ihay pává in jónu maapaasôngí'-á (4,000) dovâyháve ihayđi, háyú t'únnan i' dínphade'i' koegi' bînwé'ge'an?" Ditú, "Tsé ihay." <sup>21</sup> Hedí ovâytu'an, "Hedí háadan wa'di wí'íka'póya'pí i' oewáasee i'gedi wâytu'andi?"

*Oe Bethsaida bú'ay Jesus-di wí sen tsí't'aa'i namuu'i' ónehkháa'an*

<sup>22</sup> Oe Bethsaida bú'ay dipówá, hedí wên t'owadi wí sen tsí't'aa'i namuu'i' Jesus-ví'we óekán. Pín ta'gedi indi Jesus óedaa'an nă'i tsí't'aa'i' óetäägé-íđi ónehkháa'amíđi. <sup>23</sup> Jesus-di i' tsí't'aa'i' óepakhê', hedí oe bú'dí já'wépiye óepaho'di tsée eedi wí só'p'oeđi óe'âyü, hedá ivi mandá óetägedi óetsika'yan,

\* **8:15** Jesus "oewáasee" gin natúđi inbí háhkan ni'gedân ihí'máa, hewänbo in khäge'nin wíđika'pówápí.

“Ti hääwí úkeepoe’o?” 24 I’ tsí’t’aa’i’ ipuwäbéedí natú, “T’owa dijidi dovâymunde’, hewänbo hääwí wí tay waagibá dínchaa.” 25 Hedí wiyá i’ senbí tsée Jesus-di óntäge. Nää-á i’ tsí’t’aa’i’ hânho ipuwäkhäädí nawówa, hedí wesebo hää t’ähkí kee’eedí ûnkeepoe. 26 Hedí Jesus-di i’ sen iví’piye óepunjôndi óetu’an, “Hää bú’ wí’unwáyts’ûunípi’.”

*Peter natú to’wí Jesus ta’gendi namuu’in*

27 Jesus iví khäge’nindádí i’ bú’ây eeje Caesarea Philippi bú’ tsowa eeje piye namää. Dimän dihaydi iví khäge’nin it-sika’yan, “To-an naa omuu gân nã’in t’owa ditû?” 28 Óetu’an, “Wên ditû’ John i’ p’ó’p’oekandi-ân unmuu. Wây-a wëndá ditû’ Elijah-ân unmuu, hedá wa’di wáyjé wëndá ditû’ wí Jôesi Tádávi tukhe’min diwedí’i-ân unmuu.” 29 Hedí ovâytsika’yan, “Hedí undá, to-á naa-á omuu gân í’ánde?” Peter-di óetu’an, “Gá i’ to’wí Jôesi Tádádí óesóge’i’ t’owa ovây’aywoenídí, i-ân unmuu.” 30 Hedí kaygindi ovâykhâak’û’ wiyá to’wí wänbo wíðâyhangin’ânnamípídí to’wí namuu’in.

*Jesus ihée’an it’ôephadekhâymaa i’gedi hedá nachuwagi’o i’gedá*

31 Hedí ihaydi háa ûnpuwagi’o i’gedi ovâyhée’andi ovâytu’an, “Nã’in nakhây’ä’ napúuwí’in: Naa, t’ähkí t’owagi’ o’aypuyä’i’ omuu’i báyéki dont’ôephadekhâymaa, hedí in Hudíyo tsonnindádí in owha’ p’ó’ðedí’indádí hedá in Hudíyoví kuu dâyhá’o’indádí wé’ge naa díjoegikhâymaadá wíðísígikaykhâymaapí. Díkhe’khâymaa, hewänbo poje thaa iwe owáywówápuwagi’o.” 32 Nã’i hääwí thay’eedí ovâytu’an, hedí Peter-di óehänge’andi óetu’an, “Ha’wâa wí’untúunípi’.” 33 Jesus ibéedí in wé’gen khäge’nin ovâymundé’, hedí Peter óet’e’yandi óetu’an, “Satan, Penísendi’, naví’wedí óhadi. U-á t’owa waabá bí’ánshaamáa, Jôesi Tádá i’ánshaa’o waagá joe.”

*Háa t’owa dínkhây’ä’ díví’amí’in Jesus óeyuhûuwí’in dida’dí*

34 Hedáhá’ iví khäge’nindá in wé’gen t’owa t’ähká ovâywé’ge’andi ovâytu’an, “To’wên naa-ádí dikä’äädá’indá wíðínkhây’ähpí háa diwänpida’ waa díví’amí’in, hewänbo inbí phé’win dâyhûuwí, hedá naa-á díyuhûuwí. † 35 To’wên inbí wówátsi dâywänpi’aywoení’in dida’indá inbí wówátsi dipedeegi’o. Hewänbo to’wên inbí wówátsi naagí’ hedá Jôesi Tádávi híwó’di tungí’-á dívímägi’in, indá inbí wówátsi dit’anpúuwí. 36 Tobá wí to’wí hääwí t’ähkí nää oepáa k’aydi nak’ó’di ihógi wänbo’, wé’innan wên híwó óekhâymaa iví wówátsi iwáyho’di? 37 Wí to’wí wí’ûnkodípi hääwí wänbo imäänídí iví wówátsi nawáy’t’anpúuwídí. 38 In nääwin t’owa

† 8:34 Nã’in natunda’, dikhâymuúni dâyt’ôephaadé-ídí, Jesus in phé’win deedi it’ôephade waagibá.

t'aywóhkannin dimuu'in Jôesi Tádá dáyjoegi'an, wí kwee iví sen ijoeigi'an wíyá pí'wíwí sendá dí ithaayé-ídí waagibá. Naa t'áhki t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i náa oepáa k'aydipiye owáy'ä', naví Tádáví sa'wó'di kohthay wóegé hedá in yä'dâa'in makówáwin t'ôepa'aa'in wóegá o'ä'. Hedí to'wên náa naa díwôeda'in hedá naví háhkandá dínwôeda'indá, naadi wá dovâywôeda'khâymaa owáy i' thaa owáy'ä'i napówá ihaydi.

## 9

1 “Ta'gendi wâytumáa, Jôesi Tádá dí iví kay ûnmuu'in wovâykeeyamí hedí bînpuwâkhâymaa naa tsondi omuu'in. Ná'in napúuwí wa'di wáy wên náwe íji'in íhânpídíbo?”

*Háa Jesus ûncháa waa ûn'egópóe*

2 Sí thaa naphade ihaydi Jesus-di Peter-á James-á John-dá i-ádí ovâyo', hedí wên p'in tujwä'in kw'áyepiye wí'bo dimää, hedí inbí páadépiye Jesus háa ûncháa'in ûn'egópóe. 3 Iví aa hânho ts'ä'i ûn'ots'ápóe, tóebo há'to i' aa ihay ts'ä'i i'owêedi-í. 4 Hedí Moses-ádí Elijah-ádí tsíkhagipí dakeepóe, hedí Jesus-ádí dánhí'máa. 5 Peter-di Jesus óetu'an, “Háhkandi', híwó namuu náwe gikw'ôndi. Jaho poje ókhkun tewhá'ây âyk'wôení, wêe u'gí', wíyá Moses-gí'-á, hedá wíyá Elijah-gí'-á.” 6 Moses-ádí Elijah-ádí dakeepóedi in khäge'nin hânho ovâyphäa, hedânho ha'wâa Peter natú, gá háa natúuní'in wí'ûnhanginnâhpídân. 7 Hedí wí okhúwá napówá dí ovây'ókhkunnan, hedí ná'in tun okhúwá jáadidi napee: “Ná'i-ân naví ay dínmuu donsígí'i'. I' bînt'ôeyaaní.” 8 Wesebo i'ge t'áhki dívíbee, hewânbo Jesus-da'mân dâymû', wíyá hääwí wânbo-ájoe.

*Jesus óetsika'yan Elijah nawáy'ä' i'gedi*

9 Oe p'in kw'áyedi diwhave'ä' ihaydi Jesus-di ovâytu'an, “To'wí wânbo hääwí bînmû'in wíwint'ôe'amípí, owáy naa t'áhki t'owagi' o'aypuyä'i' ochuudi wíyá owáywówápóe píhay.” 10 Iví tun ôn'a'gin, hewânbo wí'ná táye dívítsika'yan, “Hánnan namuu ná'in tun, wíyá nawáywówápúuwí i'gedi?” 11 Hedí Jesus óetu'an, “In Hudíyoví khuu dáyhá'o'in ditû', i' to'wí Jôesi Tádá óesogekhâymaa'i' t'owa ovây'aywoenídí na'äpídíbo? Elijah-á napowagi'o. Háadan ha'wâa ditû'?” 12 Jesus-di ovâytu'an, “Ta'gendi Elijah páadébo na'äa-í'in nakhây'ä'-á kun, hääwí t'áhki íkhây'amídí. Hedí hánnan nata'muu naa t'áhki t'owagi' o'aypuyä'iví'gedi? Gá ginnân: Báyéki dont'ôephadekhâymaa, hedá t'owadá díjoegikhâymaa. 13 Hewânbo naadi wâytumáa, Elijah ho na'äa-á kun, hedí híwóhpí óe'an in t'owadi háa dida' waagi. Jôesi Tádáví ta'nin diwe iví'gedi ûnta'muu háa óekhâymaa'in.” \*

\* 9:13 “Elijah” gin Jesus natúdí, John i' p'ó'p'oekandiví'gedi íhí'máa.



*Jesus-di wí yä'dâapî' p'owəəhâa wí enúkáyví'wedi ònkhehpiye*

14 Jesus-ví wé'gen khäge'nin diji' iwe tsowa dipówá, hedí báyékí t'owa búuk'úwákí diwindi dáyümü'. Wên Hudíyoví kuu dáyhá'o'indá hedá in khäge'nindá dívítuhánmáa. 15 In t'owadi Jesus óemû'di ovâyháa'an, hedí iví'piye díví'ää óesengitu'âamídi. 16 Jesus-di ovâytsika'yan, "Háadan úvítuhánmáa?" 17 Nă'in t'owa jágedi wí sendi óetu'an, "Háhkandi', naví e'nú wínmaa, i-á wí yä'dâapî' p'owəəhâadi óemáadi wí'únhí'kodipí. 18 Hedí hăădi wánbo nă'i p'owəəhâa it'ôe'andi i' e'nú oe nangepiye óekanunde', hedí i' e'nú-á nasó'okhópee'idá iwăpúts'indo', hedá tãasuugi'bo-á napoe'o. Uví khäge'nin dovâydaa'an nă'i p'owəəhâa ònkhehpeeyé-ídi, hewánbo wídínkodipí." 19 Jesus-di ovâytu'an, "Un t'owa-á wăyupí'in ímuu. Hăădi puwahay-an undádi oyêeni úvívăăyú-ídi, hăădi puwahay-an undádi dáyyăă'amí? Ja' i' enúkáy naví'piye binmá'." 20 Hedí óemaadi i' p'owəəhâadi Jesus óemú'dibo nă'i enúkáy óethathakannan, hedí i' e'nú nakanudi ijánúmáa, hedá nasó'okhópee'i. 21 Jesus-di i' enúkáyví tádá óetsika'yan, "Hăădi waabo-an gin únpoe'o?" I' tádádi óetu'an, "Gá híyăă'i namuudibo-ân. 22 Hedá hăyán wánbo i' p'owəəhâadi phaa iwe hedá p'oe eewá óechánunde' óeháyídi. Úkodidáho nanbí'piye dísehkană'an, háawin wên wánbo wên khäge' dí'an." 23 Jesus-di óetu'an, "Háadan dítumáa, 'Úkodidáho'?" To'wí iwăyunde'i-á únkodi hăăwí namúuge i'amídi." 24 Wesebo nă'i enúkáyví tádá kaygindi natú, "Naa dáywăyunde', díkhäge'nan wíyá shánkí dáywăăyú-ídi."

25 Jesus-di wây-á báyékí t'owa a'yuuigi dívíkhădimá'dí ovâyümü', hedí wesebo nă'i yä'dâapî' p'owəəhâa óet'e'yandi óetu'an, "U yä'dâapî' p'owəəhâa, u'di t'owa ovây'ojet'aa'o'i', tunpí'indá ovâypa'i', naadi wítumáa, nă'i enúkáyví'wedi ópeeve, hedí wíyá wí'unts'úunípí." 26 I' p'owəəhâa ituwínúdi nă'i enúkáy óekanudi hânho óethathakannan, hedáhá' iví'wedi únpee. I' enúkáy wí pení waabá únchaa, hediho in t'owadi óemû'di ditú, "I-áho nachuu." 27 Hewánbo Jesus-di i' enúkáyví man ónyă'di óekwínukhäge'nandi iwínú. 28 Hedí Jesus wí tewhá ee nats'ú, hedí iví khäge'nindi wí'bo óetsika'yan, "Háadan na'in wígínkodipí i' yä'dâapî' p'owəəhâa áykehpeeyé-ídi?" 29 Jesus-di ovâytu'an, "Úvíjúusu'odída'mân únkoedí-í wí yä'dâapî' p'owəəhâa gi'bibá bínkehpeeyé-ídi."

*Jesus nachuwagi'o i'gedi wíyá ihée'an*

30 Jesus-ádí iví khäge'nindádí iwedi dimää hedi Galilee nange i'ge diphade. Jesus winada'pí to'wí wänbo ûnhanginpúuwí'in wähää naji'in, gá dimändibo iví khäge'nin ovâyhâhkanhondân. 31 Ovâyttumáa, "Naa t'âhkí t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i wây-á t'owavi mangepiye dikáani. Indáho dikhe'khâymaa, hewänbo poje thaa iwá wiyá owâywówapuwagi'o." 32 In khäge'nin ná'i hääwí Jesus-di ovâyttumáa'i wídika'póya'pí, hewänbo diwôeda' óetsika'yâamídi i'gedi.

*To-an i' shánki hay'i namuu?*

33 Capernaum bú'ay dipówa, hedi wí tewhá ee dits'ú. Jesus-di in khäge'nin ovâytsika'yan, "Oe p'óegé gi'ädi hää i'gedan úvítuhänmaa?" 34 Indá händä' dik'wó, gá oe p'óegé dijidi wé'i-angú in diwedi i' shánki hay'i namuu i'gedi dívítuhänmá'dân. 35 Jesus isóge, hedi ná'in tä'di wíje (12) khäge'nin ovâywé'ge'andi ovâyttu'an, "To'wí i' p'ó'dédi' namúuni'in nada'dá, i-á ûnkhây'ä' tí'úuge'i namúuni'in, hedá t'âhkívi khäge'di-á." 36 Hedi Jesus-di wí ay óepahkê'di inbí páadépiye óeho', hedáhá' ná'i ay óeba'aa'andi ovâyttu'an, 37 "To'wídi naa dída'di wí ay ná'i ay waabá óesígikéndedi, naa wá' dísigikénde waabá i'o'. Hedi to'wí naa dísigikénde'i'dá naada'ba wídísígikéndepí, hewänbo i' to'wí naa dísandí' wá' óesígikénde'."

*To'wídi Jesus-vi'piye háa nachaapi'-á ivi'näpiye napoe'o*

38 John-di óetu'an, "Hâhkandi', tóewí sen âymû' yä'dâapi'in p'oewaahâa t'owavi'wedi ovâykhepiyendedi uví kháwä natû'di, hedi äyту'an han wí'i'amípi'in, ná'in diwedi'i wínamuupídi." 39 Hewänbo Jesus natú, "To'wí gi'bi wíwínkhâa'amípi. To'wí namuu'i naví kháwä natû'di ipínnánt'ôe'andi-á wesebo híwóhpí naví'gedi wí'ihé'e'amípi. 40 To'wí nanbí'piye háa wínachaapi'-á nanbí'näpiyebá napoe'o. 41 Ta'gendi wâyttumáa, to'wí wí p'oe wänbo wovâysuwäjôndi, naví'in ímuu'in ûnhanginnândi, i-á Jôesi Tádádí óewá'âakhâymaa."

*Jesus t'aywó'di i'gedi ihé'an*

42 "Hedi to'wídi wêe wänbo ná'in hí'innin naví'piye dívíwäyunde'in diwedi óet'aywóhá'andá, shánki híwó i' to'wí ûnpúuwíwän wa'di han óehä'anpídíbo wí k'uu kháa'i iví k'áy eedi ónwhisóege-i'in hedi mâap'oe iwe óechäänú-i'in. 43 Hedi wéhpêe mandi úvít'aywó'dodá, shánki híwó namuu bînts'âa-i'in, wiyá indi úvít'aywó'nâamívi'wedi. Tobá wéhpêedä' ímanmuu wänbo', shánki híwó namuu wówátsi nahándepí'in bínkáyjidi, péyégepiye ímú-ívi'wedi wí'gín ímanmuudi. 44 Oe péyégá t'owa hânhay wänbo

t'ähkí dâyt'ôephadekhâymaa, hedá i' phaa hãnhay wãnbo napaa'apí'dá ovâyphahkhanukhâymaa. <sup>45</sup> Hedi wêhpêe ândi in ta'ge'in p'ôegédí wovâyhange'odá, shánkí híwó namuu bĩnts'âa-í'in wíyá indi úvit'aywó'nâamíví'wedí. Tobá wêhpêeda' í'ânmuu wãnbo', shánkí híwó namuu wówátsi nahánde'pí'in bĩnkáyjídí, péyégépiye wovâychãänú-íví'wedí wí'gín í'ânmuudi. <sup>46</sup> Oe péyégá t'owa hãnhay wãnbo t'ähkí dâyt'ôephadekhâymaa, hedá i' phaa hãnhay wãnbo napaa'apí'dá ovâyphahkhanukhâymaa. <sup>47</sup> Hedi wêhpêe tséedí híwóhpi hãäwí wovâypuwä'odá, shánkí híwó namuu bĩnwhahkáyji'in, wíyá indi úvit'aywó'nâamíví'wedí. Tobá wêhpêeda' ítséemuu wãnbo', shánkí híwó namuu oe makówápiye ímú-ídí, péyégépiye wovâychãänú-íví'wedí wí'gín ítséemudi. <sup>48</sup> Oe péyégá t'owa hãnhay wãnbo t'ähkí dâyt'ôephadekhâymaa, hedá i' phaa hãnhay wãnbo napaa'apí'dá ovâyphahkhanukhâymaa.

<sup>49</sup> "To'wên t'ähkí phaađi ovây'aayä'äkhâymaa. †

<sup>50</sup> Aayä'ä híwó'di namuu, hewãnbo i' aayä'ä na'ähhánda'ho', há'to wíyá áhsä'ä'i napúuwí. Undá únkhây'ä' aayä'ä na'ähhánde'pí' waaginbá ímúuní'in, hedi tsaaginpidíbo wé'ge ítháaní."

## 10

### *Jesus khótsaawije i'gedi óetsika'yan*

<sup>1</sup> Jesus iwedi ijâa'an, hedi Judea nangepiye namääđi Jordan p'o' p'ânäpiye naphade. Iwe wây-á báyéki t'owa iví nú' dívíwé'ge'an, hedi hãäđi waa i'an waagi in wá' ovâyhá'an.

<sup>2</sup> Hedi wên Pharisee t'owa ûnpówáđi óetsika'yan, "Ti híwó namuu wí sen nakhóhtsa'ãndi' iví kweeví'wedí ithaaweejé-ídí? Hân i' tsontun natú'?" Gin ditú Jesus óetayí'nídí, tigúba híwóhpi natuhpee-í. <sup>3</sup> Jesus-di ovâytsika'yan, "Hân Moses-di wovâyjôn?" <sup>4</sup> Indi óetu'an, "Moses-di ná'in tun dínjoe'an: Wí sen wên khóhtsaawije ta'nin ita'namí hedi handíđi iví kwee ijoe'amí." <sup>5</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Hewãnbo Moses-di ha'wâagi wovâyta'k'ú' gá t'ôeyanpí'in ímuudân, unbí kwiyä' bĩnwãnpijoeanmáađíbo'. <sup>6</sup> Hewãnbo oe ts'anpáađé nanân diwe Jôesi Tádáđi sendáđi kwee-áđi ovãnkhi'é. <sup>7</sup> Hedi natú wí sen ikhó'yâ'dáho', iví tádá-á iví jiyá-á ijoe'amí'in únkhây'ä'. <sup>8</sup> Hediho i' sendá i' kwee-á wêe tûu ûnp'oeđá' dapoe'o, hediho wíje wídamuupí, wêeđá' damuu. <sup>9</sup> Hedânho in to'wên

† 9:49 Nã'i hí'á kây'i namuu gika'póewídí. Wáy wên t'owa di'ánde ginnân natunda'in: Hân'oe in Huđíyo dâyt'anímãhãnúnde Jôesi Tádá óemãnídí, hedi dínkhây'ä' i' píví dâyt'aayä'ä'amí'in wínaha'dãnpúuwípídí. In t'owa Jôesi Tádáví'piye dívípimãgi'indá dâyt'ôephaađé-í, hãäwí phaađi ovâyphahãnúnde waagibá, hebo ná'i t'ôephađe namuudi shánkí híwó'nin dimúuní.

Jôesi Tádádí ovânwónnindá to'wí wänbo wí'ûnkhây'âhpi ovânweejé-í'in."

10 I' tewhá ee diwáyts'ûndi iví khäge'nindi ná'i hí' i'gedi óetsika'yan. 11 Hedí ovâytu'an, "Wí sen iví kwee ijoe'andi wiyá kwee-ádi ikhó'yâ'dá, iví kweeví'piye t'aywó i'o'. 12 I' kwee wá', iví sen ijoe'andi wiyá sendádi ikhó'yâ'dá, iví senbí'piye t'aywó i'o'."

*Jesus-di in hí'innin ovâysíghógi*

13 Wên t'owa inbí áyyää Jesus-vi'we dâykán i'di ovâyttääge-ídí, hedí iví khäge'nindi in t'owa ovâyte'yandi ovâytu'an ha'wâa wídívi'amípi. 14 Hedí Jesus-di in khäge'nin háa díví'o'in ovâymu'di inbí'piye híhchan wínachapí, hedí ovâytu'an, "In hí'innin áyyää naví'piye binkä'äämäa, wí'vínkhâ'ámípi, gá to'wên ná'in áyyää waaginbá dimuu'indá Jôesi Tádávi'in ûmuudân. 15 Ta'gendi wâytumáa, to'wí wänbo Jôesi Tádávi' wínapúuwípi wí hínchää'i' ay waagibá iwâyupídí." 16 Hedáhá' in áyyää ovâyba'aahógidi wí'inbo ovâyttägedi ingi' ovâyjûusu'an.

*Wí sen kodit'owa namuu'i' Jesus-vi'piye na'ää*

17 P'óegé wiyá Jesus nats'anmân dihaydi wí sen iví'weää naví'piye binkä'ääpiye i'ääkán, hedí idége'disógedi óetu'an, "Híwó'di háhkandi?, hân dáy'amí hedânho in wówátsi nahánde'pí'in donkáyjídí?" 18 Jesus-di óetsika'yan, "Háadan naa híwó'di gin dítu'o'? Jôesi Tádáda'mân híwó'di namuu, wiyá to'wí-á joe. 19 Jôesi Tádávi' tsonnun ho mântaa. I-á natú wí'vín't'owat'aháanú-ípi, wiyá to'wívi kwee-ádi háa sendádi wí'úvíwhohkwomá've-ípi, wí'úvísä'mamípi, t'owavi'gedi wí'úvíhójo'amípi, hójo waagidibo t'owavi háäwi wí'vínhóenípi, unbí tádá-á jíyá-á bín'a'ginmá've-í." 20 Óetu'an i' sendi, "Háhkandi?, naa enúkáy omuudibo' t'ähki ná'i tsonnun dó'a'gin." 21 Jesus-di sígídí ta'gebo óemúndedi óetu'an, "Wa'di wây-á háawên útáy bi'amí'in. Jaho ópûn, háäwi úkw'ó'di t'ähki mánku'ch'âaní, hedí i' chä' mánhógi'i' in t'owa sehkanáwó diwówáji'in ovâymäáni, hedânho oe makówá kodit'owa unmuunídí. Hedí nâaku'ch'áadá ovâymägidá naa-ádi ókã've." 22 Ná'in nat'oe ihaydi i' sen nabo'aats'aypóe, hedí iví pí'ná khó'jé ûnkháapóedi iwedi namää, gá báyéki háäwi úkw'óndân hedího wínakuchadá'pi.

23 Jesus ipuwäbéemáa, hedí iví khäge'nin itu'an, "Báyéki kây'in namuu wí to'wí nakodit'owamuu'i háa Jôesi Tádá natú waa díví'amídí hedânho ovây'aywoenídí." 24 Ná'i hí'dí in khäge'nin ovâyháa'an, hewänbo Jesus-di wiyá ovâytu'an, "Naví äy, íwiwo nabâapu'wan wí to'wí háa Jôesi Tádá natú waa i'amídí hedânho ôn'aywoenídí. 25 Nabâapu'wan wí

kamäyo wên agúusa tsípho i'ge nats'úunídí, hewänbo shánki nabâapu'wan wí to'wí kodit'owa namuu'i háa Jôesi Tádá natú waa i'amídí hedânho ôn'aywoenídí." 26 Nábâa shánki ovâyháa'an in khäge'nin, hedí wí'ná táye dívítsika'yan, "Gin namuudá to-an ûnkodi ûn'aywondee-ídí?" 27 Jesus-di ta'gebo ovâymuñdedí ovâytu'an, "To'wí wänbo wí'bo wí'ûnkodípi. Jôesi Tádáda'mân ûnkodi t'owa ovây'aywoenídí. Jôesi Tádá-á hääwi t'ähki ûnkodi i'amídí."

28 Peter-di óetu'an, "Úhanginná hääwi t'ähki âyjo'e'annin ụ-ádí gimú-ídí." 29 Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi wâytu'máa, naa omuudibo hedá Jôesi Tádávi híwó'di tun ûnmuudibo-á, to'wí ijoe'andi iví tewhá, háa iví tí'úuwindá pá'dâyindá, háa iví tádá-á jíyá-á, háa iví ây-á, háa iví nava-á, 30 i-á ta'gendi tägintä (100) ma'kw'anuki shánki ihóení, tewhá-á, tí'úuwindá pá'dây'indá, jíyá'indá, ây-á, nava-á — hedá it'ôephadekhâymaa iví wâyü ûnmuudi. T'ähki ná'i ihóení wa' nää oepáa k'aydi nawówáji' ihaydi, hedá iví wówátsi nää oepáa k'aydi ûnbo'wan dihaydá wówátsi nahándepí'indá ikáyji. 31 Hewänbo báyéki t'owa nää p'ó'dédí'in dimuu waa dínchaa'indá tí'úugé'in dipúuwí; hedí báyéki t'owa-á nää tí'úugé'in dimuu waa dínchaa'indá p'ó'dédí'indá dipúuwí."

*Powíngí? Jesus iví khäge'nin itu'an nachuwagí'o'in*

32 In p'óegé dimän Jerusalem bú'piye, hedí iví khäge'ninbí páadé Jesus namän. In khäge'nindá wíđínhanginnáhpí háa díví'ánshaa'amí'in, hedá in wé'gen t'owa iví tí'úugé dimännindá dikhunwôeda'. In tä'di wíje khäge'nin iví'piye wiyá ovâyhänge'an, hedí háa ûnpúwágí'o'in ovâytu'an. 33 Natú, "Bít'ôeyan, nää-á Jerusalem-piye gimän, hedí naa, t'ähki t'owagí' o'aypuyä'i' omuu'i' t'owadi díkáani in owhá' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá inbí mange. Indáho ditúuni naa dínkhây'ä' ochuu-i'in, hedá in Hudíyo dimuupí'in t'owaví mangá díkáani. 34 Ná'indi dín'p'áhkaakhâymaa, hedá dí'ohphaykhâymaa. Púwhí'dí díwhädikhâymaa, hedá díkhe'khâymaa. Hewänbo poje thaa iwe owâywówápúuwí."

*James-ádi John-dádi hääwi dada'póe*

35 Ihaydibá James-ádi John-dádi Zebedee-ví ây damuu'in Jesus-ví'piye damää, hedí óetu'an, "Háhkandi', na'in hääwi gadapúuwí hedí ụ'dí dín'amí'in gada'." 36 Ovãntsika'yan, "Hää-an dada' wän'amí'in?" 37 Óetu'an, "Owáy untsondisogedee ihaydi, na'in uví khóe gamúuni'in gada', wêe ko'díngedí, wêe-á yä'mängedá." 38 Jesus-di ovântu'an, "Undá wíđánhanginnáhpí hääwi dada'in. Tí dänkodi dânt'ôepaadé-ídí naa dont'ôephadekhâymaa waabá? Hedí

naa hääwí kháa'i donphadekhâymaa waabá, ti dänkodi dänphaadé-í'in?" 39 Óetu'an, "Gänkodi-ákun." Jesus-di oväntu'an, "Ta'gendi undá wá' dánt'ôephadekhâymaa, hedá hääwí kháa'i dänphadekhâymaa, naa dínpuuwí waabá. 40 Hewänbo naa wíđínk'óepí naví khóe wände'mamí'in ko'díngédá yá'mängédá. Jôesi Táđáđá'mân ûnk'óe ovâyde'mamídí to'wên ha'min dimúunídí."

41 In wé'gen tä khäge'nin James-á John-dá inbí hí' i'gedi dínhanginpóe ihaydi inbí'piye dit'ayyaapóe. 42 Hediho Jesus t'ähkí iví khäge'nin iwé'ge'andi ovâytu'an, "Únhanginná in Hudíyo dimuupí'in t'owaví tsonnin hânho ditsont'óe, hedá inbí t'owa-á ovâytsónmá've-í'indá diwänpida?". 43 Hewänbo undá wí'únkây'ähpí ha'min ímúuní'in. To'wí un diwedi hay'i namúuní'in nada'dá, i-á unbí khäge'díđá namúuní'in ûnkây'ä?. 44 Hedi to'wí p'ó'dédí' namúuní'in nada'dá, i-á wí pant'óe'i un t'ähkígí' waagi'ba namúuní'in ûnkây'ä?. 45 Naa wänbo?, t'ähkí t'owagí' o'aypuyä'i' omuu'i-á o'ää t'owa dovâykhäge'namídí, indi naa díkhäge'namídá joe. O'ää ochuu-ídí, hedá naví wówátsi-á dáywá'áa-ídí t'ähkí t'owa dínkoedí-ídí inbí t'aywó'di iwedi dima'p'ánídí."

### *Jesus-di wí sen natsí't'aamuu'i' iví keetan óemägi*

46 Oe Jericho bú' Jesus iví khäge'nindáđí báyéki t'owa-áđí dipówá, hedi iwedi dipeemän dihaydi wí sen tsi't'aa'i namuu'i' owáy p'óe hángé wáy nahääda'än, i-á Bartimaeus gin nakháwä, Timaeus-ví ay ûmmuu'i'. 47 Bartimaeus-á nat'oe Jesus oe Nazareth bú'wi na'ä'in, hedi ituwínú, "Jesus, u David-ví äy iwedi'i' unmuu'i', naví'piye óshkanäpuwawe." 48 Báyéki t'owadi i' sen óet'e'yandi óetu'an, "Hânda'dibo?". Hewänbo i-á shánkí kaygá ituwínú, "U David-ví äy iwedi'i' unmuu'i', díshkanä'an." 49 Jesus iwóyí'dí ovâytu'an, "Bintu'an na'ää-ídí." Indi i' tsi't'aa'i' óetu'an, "Jesus-di wóetuhkánmáa. Ówínú, óhíhchanpuwawe." 50 I' sen iví k'éwé'in to ip'áđi, hedi wesebo iwínúdí Jesus-ví'piye namää. 51 Jesus-di óetsika'yan, "Hännan wín'amí'innan unda'?" I' sendi óetu'an, "Gá dínkeepúuwí'innân oda', Nanbí sedó." 52 Jesus-di óetu'an, "Ópûn, uví wäyü úmuudánkun unwówa." Hedi wesebo i' sen ûnkeepóedí Jesus-áđí namää.

## 11

### *Jesus oe Jerusalem bú' óesígíké'*

1 Jesus-á iví khäge'nindáđí Jerusalem bú' tsowa dipówá. Iwe wí okú nak'óe "Olive Okú" gin dâytu'o', hedi ná'i okú iwe nú' wáy ná'in wíje bú'ây daná, Bethpage-áđí Bethany-áđí. Hedi wíje iví khäge'nin ovänsan dapáadémú-ídí. 2 Oväntu'an,

“Jaho bápûn hä'i bú'ay nanbí páadépiye nanân diwepiye, hedi dats'ú' dihaydá wí búdu'ay dänshaa-í nawhiwindi, i-á wa' wáymû wänbo to'wí wänbo wí'i'íhsógepí. Dänwhisuudi dänmá'í náwe. <sup>3</sup> Hedi to'wídi woväntsika'yandáho', 'Háadan ha'wáa dän'o'?', ginnân dántu'ámí: 'Gá Nanbí Sedó i' úntáyđân, hedi háy napóedíbo wônwáymá'í.' ”

<sup>4</sup> Damäädi wí búdu'ay p'öe hángé wên phódi nú' nawhiwindi dänshaa. <sup>5</sup> Hedi dänwhisuudedi in t'owa iwáygé diwinnindi oväntsika'yan, “Hännan dän'o'?' Háadan hä'i búdu'ay dänwhisuude'?” <sup>6</sup> In khäge'nin háa Jesus-di ovántu'an waa datú, hediho ovänmägi. <sup>7</sup> I' búdu'ay Jesus ônhó', hedi inbí k'éwé'in to dänp'á'didi i' búdu k'éwé ônpa'k'ú', hedi Jesus i'íhsóge. <sup>8</sup> Hedi wáy Jesus óe'íhon ní'ge báyéki t'owa inbí k'éwé'i to oe te'p'óegé ônpa'kwohon, hedi wáy-á wé'gendá dâytaykhóepa'kwohon, i' nava iwe dâyts'á'i'. <sup>9</sup> Hedi in to'wên páadé dimännindá hedá in tí'úugé únwóe'ä'indá dívítuhkwínuhon, “Wísííkéndé'.” “Nanbí Sedó Jôesi Tádádí wóesan, hediho híwó wóe'â'amí.” <sup>10</sup> “Híwó úpúuwí gá untsondisogedee-ídân, nanbí thehtáy pahpâa David natsondi'ân waagibá.” “Jôesi Tádá oe makówá na'ândi-á hay'i namuu.”

<sup>11</sup> Hedi Jerusalem bú'piye Jesus namäädi i' méesate hay'i ee nats'ú, hedi ibéemáadi háäwí t'áhkí imúnde'. Hebo nathí'êemändibo in tä'di wíje (12) khäge'nindádí oe Bethany bú'aypiye namää.

### *In fig tay nabaymuup'in*

<sup>12</sup> Wíyá tháwän Bethany-di dipee, hedi Jesus naháshéhpóe. <sup>13</sup> Háy kayi' diwe wên fig tay nachândi imú' nakaamuudi. Iwepiye namää imúunídí tigúba na-fig-muu'in, hewänbo iwe napówá ihaydi fig wänbo wí'íshaapí, wa'di na-fig-púuwí ihaydi wínanáhpídí. <sup>14</sup> Hedi Jesus-di in tay óetu'an, “Uví'wedá to'wí wänbo wíyá wí'i-fig-k'o'ípi.” Iví khäge'nin háa natú'in dit'oe.

*Jesus i' méesate hay'i iwedi in dâyhääwíku'cháade'in ovâykhehpiye*

<sup>15</sup> Jerusalem bú'piye wíyá dimää, hedi Jesus i' méesate hay'i eepiye namää, hedi in t'owa dâyhääwíku'ch'áade'indádí in dâyhääwíkumände'indádí iwedi ovâykhehpiye, hedi in dâychä'egó'o'inbí máäsa-á hedá in dâyk'o'weeku'ch'áade'inbí púwédé-á ovâyjánú. <sup>16</sup> Hedi to'wí wänbo oe-á nää-á ee méesate íve wí'ovâyphademägipi inbí háäwí wóegé. <sup>17</sup> Hedi in t'owa ovâyhá'andi ovâytu'an, “Jôesi Tádá iví ta'nin diwe ginnân natúhpí'an:

Naví tewhá-á t'áhkí nange'in t'owa dívíjûusu'ámígí' namuu,

hewänbo undá bîn'egó'andi sänmin dívíkaakw'ôenígî' napóe."

18 In owha' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá háa natú'in dit'oe, hedí iwedi páadépiye hádídí óeháyí'in dâytuwámáa, hewänbo óekhunwôeda', iví hí'dí in t'owa ovâyháa'odi.

19 Nakin dihaydi Jesus-á iví khäge'nindádí ee bú'dí dipee.

*Háa in fig tay iwedi diháhpóe waa*

20 Hédéndí napóe ihaydi p'óégé dimändi in fig tay Jesus-di óehée'annindá pú'díbo nat'aadi dâymû'. 21 Peter háa Jesus natú'in ún'ánpówá, hedí óetu'an, "Háhkandi', in tay untú'in há'to híwó napúuwí'in t'áhkí nat'aa." 22 Jesus-di ovâytu'an, "Bíwâyú Jôesi Tádá-á hää t'áhkí i'amí'in ûnkodi. 23 Ta'gendi wâytumáa, to'wí ná'in p'in itu'andi, 'Ótége, oe mâap'oe iwe ópichänú, hedí háa natú waa napúuwí gin iwâyundedá, ôn'amí-ákun. Hewänbo pín ta'gedí iwäâyú-í'in ûnkây'ä'. 24 Hedân wâytumáa, úvíjûusu'andi i' hääwí bîndaa'andi ta'gendi bînhóení'in úvíwâyundedáho', hedáho bînhóení-áhe'. 25 Hewänbo häädí úvíjûusu'o' ihaydi, to'wíwí'piye híwó wí'ichaapídí, i-á bîn'owóje-í, hedânho unbí Tádá oe makówá na'ändi'di unbí t'aywó'di wá' wovây'owóje-ídí. 26 Hedí wên t'owa bîn'owójepídá, Jôesi Tádá oe makówá na'ändi'di há'to unbí t'aywó'di wovây'owóje-í."

*Jesus óetsika'yan to'dan ônk'û' iví t'ôe i'amídí*

27 Jerusalem bú' diwáypówá ihaydi i' méesate hay'i ee nats'ú. Iwe nají' ihaydi in owha' p'ó'dédí'indá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá hedá wây-á in Hudíyoví tsonnindá ûnpówá. 28 Indi óetsika'yan, "Háawinnan uví tsonkhuu úmuu háa bi'o waa bi'amídí? To'dan in ta'gen wônk'û' ná'i hääwí nâa'amídí?" 29 Jesus-di ovâytu'an, "Nää-á naadá wá' un wéhpêe tsika wâytsika'yamí, hedí dítu'andá, naadá wâytu'âamí to'wídí in ta'gen dînk'û'in ná'i hääwí dó'amídí. 30 Dítu'an, to'dan John ônk'û' t'owa ovây'p'oe'amídí, ti Jôesi Tádádí háa t'owadi ônk'û'?" 31 Hedí wí'ná táye dívítumáa, "Jôesi Tádádí John ônk'û' gin gitúdáho', Jesus-di dítsikagí'o, 'Hedí háadan handi háa John natú'in wí'úvíwâyupí'. 32 Hewänbo wígitúunípi, 'T'owaqída' ônk'û' gin." (In t'owa dâykhunwôeda'dibo ha'wâa dítú, gá t'áhkí in t'owa dívíwâyundedân John-dá Jôesi Tádáví tukhe'bi ûnmuu'in.) 33 Hedího indi Jesus óetu'an, "Na'indá wígínhanginnáhpí to'wídí ônk'û'in." Hedí Jesus-di ovâytu'an, "Hedáho', naadi wänbo wá' wíwâytu'amípi to'wídí in ta'gen dînk'û'in dó'amídí ná'i hääwí dó'o'í'."



## 12

*Jesus-di in yä'dâapí'in úuva áaphää áyí'ninbí'gedi ovâytu'an*

<sup>1</sup> Jesus-di in tsonnin ná'i háhkangi'in ó'gedí ovâytu'an: "Wí sen i'úuva'áakhähsaa, hedí i' nava iphé'ahkhaayan, i' k'uu iwá iphoyää i' úuva ip'omap'ee-ígí, hedí wí tewhá tųwä'i-á ik'ú' iví nava i'áyi'namídí. Hedáhá' i' nava wên senä' úuva áaphää áyí'nin dimuu'in ovâypiyémgidi wiyá pi'wí nangepiye namää. <sup>2</sup> I' úuva nap'e'yin dihaydiho wí t'ôe'i' i' nava iwepiye óesan hedânho in senä' dâynavapiyé'annindi i' úuva nayämu'i' óemäänídí. <sup>3</sup> Hewänbo indi i' t'ôe'i' óeyâ'di óewhädí, hedí manda'dibo óewâybun. <sup>4</sup> Hedí i' sendá wiyá t'ôe'i'-á óesan. Indi i-á p'ó'dá óewhädí, hedá jänäkí-á óe'an. <sup>5</sup> Hedá wiyá t'ôe'i'-á óesandi-á óehay. Hedá wây-á wên t'ôe'indá ovâysan. Wây wên in ovâywhädí, wây-á wëndá ovâyhanú. <sup>6</sup> Hedí iví ayda' ûnjoekandee, i' isígí'i'. Ná'ihó t'ä'gedího in dâynavapiyé'anninbí'wepiye óesan. Natú, 'Mađân naví ay-á dîn'a'geení.' <sup>7</sup> Hewänbo indá wé'ge dívíhéé'andi ditú, 'Ná'i-ânkun namuu ná'i hääwí t'ähki ûnjoepuwagi'o'i'. Jaho âyháyí, hedí ná'i hääwí nayämu'i'-á nanbí'-á gínmúuní.' <sup>8</sup> Hedího i' ay óeyâ'di óehay, hedí i' nava iwedi óep'égi."

<sup>9</sup> Hedí Jesus-di in t'owa ovâytsika'yan, "Hân ná'i nava iví' ûnmuu'i' i'amí? Gá namäädá in senä' dâynavapiyé'annin ovâyháanú-í, ihaydá i' nava-á wây-á to'wëndá ovâypiyémgáni.

<sup>10</sup> Bîntunnanpí'an ná'i hí' Jôesi Tádáví ta'nin diwe nata'muu'i': I' k'uu in tewhátehpaa'in dâyjoegi'andi-á,

nää shánkí natáy'i k'uu tehpaá bé'dí napóe.

<sup>11</sup> I' shánkí natsonji'i gin i'an,

hedí na'in âymû'dí díháa'an."

<sup>12</sup> In Hudíyoví tsonnin dínhanginná Jesus-á ná'i hí' inbí'gedího ihée'annin, hedí dida' óepankáyí'in, hewänbo in t'owa dâykhunwóeda'máadí wí'óepankê'pí, hedí iwedi dimää.

*Jesus tax wá'âa i'gedí óetsika'yan*

<sup>13</sup> Tí'úugedí in Hudíyo tsonnindi wên Pharisee t'owa-á hedá Herod-ví k'ema'indá Jesus-ví'piye ovâypunjôn hääwí óetsika'yamidí. Dida' óekáyí'in híwó wí'ihí'máapídí. <sup>14</sup> Hedí ûnpówádí óetu'an, "Háhkandi', gínhanginná uví hí'-á ta'gen úmuu'in, u'dá t'ähki t'owa handa'ba ovâymaa, háa t'owa dínwänpichaa waa háabo wí'unmuupí, hedího ta'gendá Jôesi Tádáví kuu i'gedá t'owa ovâyhá'o'. Dítu'an, hânnan nanbí tsonnun gíntú'? Ti híwó namuu in Rome-winbí tsondi Caesar ây-tax-wá'âa-ídí háa joe? Ti gínkhây'ä' âywá'âa-i'in háa joí óetsika'yamidí. Dida' é?" <sup>15</sup> Hebo Jesus ûnhanginná gin óetsika'máadí inbí ánshaaho ta'ge wí'dâymaapí'in, hedího ovâytu'an, "Háađan dítayinde'? Wí denarius chá' dínmá'?

naa dómúunídí.”<sup>16</sup> Ônmaadi ovâytsika<sup>?</sup>yan, “To<sup>?</sup>ví ts'ay-an ná<sup>?</sup>i chã<sup>?</sup> eedi ûnk'óe, hedá to<sup>?</sup>ví khãwã-á?” Ôetu<sup>?</sup>an, “Gá Caesar-ví<sup>?</sup>innân.”<sup>17</sup> Jesus-di ovâytu<sup>?</sup>an, “Hedáho<sup>?</sup>, hããwí Caesar-ví<sup>?</sup> ûnmuu<sup>?</sup>i Caesar-bá binmää, hedí wá<sup>?</sup> hããwí Jôesi Tádáví<sup>?</sup> ûnmuu<sup>?</sup>i-á Jôesi Tádá-á binmää.” Hedí iví hí<sup>?</sup>dí báyéki ovâyháa<sup>?</sup>an.

*In Sadducees-di Jesus óetsika<sup>?</sup>yan in dichuu<sup>?</sup>in diwáywówápúuwí i<sup>?</sup>gedí*

<sup>18</sup> Ná<sup>?</sup>in Sadducee t'owa Jesus-ví<sup>?</sup>piye di<sup>?</sup>ää, hããwí óetsika<sup>?</sup>yamidí. (In Sadducees-á divíwâyunde<sup>?</sup> in t'owa dichuu<sup>?</sup>in há<sup>?</sup>to wíyá diwówápúuwí.)<sup>19</sup> Indi ôetu<sup>?</sup>an, “Hãhkandi<sup>?</sup>, Moses-di ná<sup>?</sup>in tsontun dînta<sup>?</sup>nan: Wí sen âypídíbo nachuudi iví kwee wa<sup>?</sup> ûnwówájídá, i<sup>?</sup> senbí tí<sup>?</sup>ûu ûnkháy<sup>?</sup>ã<sup>?</sup> i<sup>?</sup> kwee-ádí ikhó<sup>?</sup>yã-í<sup>?</sup>in, hedânho dân<sup>?</sup>âykw'ôenídí i<sup>?</sup> pá<sup>?</sup>dâyví khãwã ônhûuwídí.<sup>20</sup> Hebo ginnân napóe: Tsé ihay tí<sup>?</sup>ûuwin senã<sup>?</sup> diji<sup>?</sup>. I<sup>?</sup> shánkí páadé<sup>?</sup>i<sup>?</sup> ikhó<sup>?</sup>yã<sup>?</sup>, hebo âypídíbo nachuu.<sup>21</sup> I<sup>?</sup> eedi<sup>?</sup>i-á wá<sup>?</sup> i<sup>?</sup> kwee-ádí ikhó<sup>?</sup>yã<sup>?</sup>, hedí ná<sup>?</sup>i sen wá<sup>?</sup> âypídíbo-áho nachuu. Hedí i<sup>?</sup> powage<sup>?</sup>i-á hanbá ûnpóe.<sup>22</sup> Hedí handã<sup>?</sup> t'ãhkí in tsédí diji<sup>?</sup>in tí<sup>?</sup>ûuwin dînpóe, t'ãhkí wí<sup>?</sup>inbo i<sup>?</sup> kwee-ádí divíkhó<sup>?</sup>yã<sup>?</sup> di wêe wãnbo wí ay wídâysógepí. T'ã<sup>?</sup>gedá i<sup>?</sup> kwee-á wá<sup>?</sup> nachuu.<sup>23</sup> Ná<sup>?</sup>in tsé ihay tí<sup>?</sup>ûuwin i<sup>?</sup> kwee-ádí dikhóhtsãkw'ônwãn, hedího dítu<sup>?</sup>an, owáy t'owa wíyá diwáywówápóe ihaydi, to<sup>?</sup>wíwí kwee-an ûnmúuní<sup>?</sup>”

<sup>24</sup> Jesus-di ovâytu<sup>?</sup>an, “Gindidân ípedeekw'ó, wí<sup>?</sup>únhanginnáhpídí Jôesi Tádáví ta<sup>?</sup>nin háa ûntû<sup>?</sup>nin, hedá wá<sup>?</sup> wí<sup>?</sup>únhanginnáhpí Jôesi Tádá-á hânho nakay<sup>?</sup>in.<sup>25</sup> Owáy in dit'ahánnin t'owa diwáywówápóe ihaydi, senã<sup>?</sup>dá kwiyã<sup>?</sup>dá há<sup>?</sup>to wíyá divíkhó<sup>?</sup>yã-í, gá gindídi in makówáwin t'ôepã<sup>?</sup>ãã<sup>?</sup>in waaginbá dimúunídân.<sup>26</sup> In t'owa dichuu<sup>?</sup>in diwáywówápúuwí i<sup>?</sup>gedí dítsika<sup>?</sup>máa, hewãnbo bîntunnapí<sup>?</sup>an háa Moses-ví ta<sup>?</sup>nin diwe ûnta<sup>?</sup>muu<sup>?</sup>in in wãã<sup>?</sup>i phé<sup>?</sup>yãvi nakoje<sup>?</sup> ni<sup>?</sup>gedí ita<sup>?</sup>nan diwe. Ihaydi Jôesi Tádádí ginnân Moses óehée<sup>?</sup>an:  
Naa-ân omuu Jôesi Tádá,

Abraham-dá Isaac-á Jacob-á inbí Jôesi omuu.

<sup>27</sup> Ná<sup>?</sup>in senã<sup>?</sup> dichuu wãnbo ta<sup>?</sup>gendi diwówáji<sup>?</sup>, gá Jôesi Tádá-á in diwówáji<sup>?</sup>inbí Jôesi dînmudân, in dichumuu<sup>?</sup>inbí<sup>?</sup>-á joe. Hedánkun t'ãhkí ípedeekw'ó úvíwâyundedi in dichuu<sup>?</sup>in há<sup>?</sup>to diwáywówápúuwí<sup>?</sup>in.”

*In shánkí kay<sup>?</sup>in tsontun*

<sup>28</sup> Wí sen in Hudíyoví kuuu dâyhã<sup>?</sup>o<sup>?</sup>in diwedi<sup>?</sup>i nat'oe divíhí<sup>?</sup>máadi, hedí Jesus-di híwó<sup>?</sup>nin hí<sup>?</sup> ovâymagí<sup>?</sup>in ûnhanginná, hedího Jesus-ví<sup>?</sup>piye namããdi óetsika<sup>?</sup>yan, “Wé<sup>?</sup>innan t'ãhkí Jôesi Tádáví tsontun diwedi<sup>?</sup> in shánkí

kay'in ûnmuu?" 29 Jesus-di óetu'an, "Nă'innân in shánkí kay'in namuu:

Un Israel t'owa bít'ôeyan,

Nanbí Jôesi i' shánkí natsonji'i namuu'i' i' wêeda' Jôesi na'ândi' namuu,

30 hedí undá únkây'ă' nă'i shánkí natsonji'i' unbí Jôesi ûnmuu'i-á pín ta'gedi bînsígí-í'in, unbí pí'nă kô'jé-á, unbí hăa iwá, unbí ánsheedá, hedá unbí kay t'ăhkídá.

31 Hedí nă'indá in eedi'in tsontundá namuu:

Háa un wí'bo úvípísígí waagibá

wé'gen t'owa wá' bînsígíhúuwí.

Wây-á tsontun nă'in wíjeví shánkí hay'in namuu'in wínak'óepí."

32 Nă'i Hudíyoví kuu ovâyhá'o'i'di Jesus óetu'an, "Hăhkandi', híwó bihée'an. In ta'gen namuu untú waa, wêeda' Jôesi na'ân, hedí wíyá Jôesi-á wína'ânpi, i'da'. 33 Híwó namuu animăa âyhúuwí'in oe méesate eepiye âyphamăă-ídí Jôesi Tádá âymăănídí, hedá wíyá hăăwí-á âymăăní'in. Hebo shánkí híwó'nin namuu Jôesi âysígí-í'in nanbí pí'nă kô'jé-á, nanbí hangintandá, nanbí kay t'ăhkídá, hedá wá' wây-á t'owa-á âysígíhúuwí'in ívípísígí waabá." 34 Jesus ûnhanginná nă'i sendi híwó'di hí' óemăgi'in hedí óetu'an, "U-á híyăăda' útáy unkhây múunídí Jôesi Tádáví tsonkhuu mânsígíkáyjídí." Hedí iwedi t'ăhkídíbo diwôeda'poe Jesus wíyá hăăwí óetsika'yăamídí.

*I' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, to'ví ay-an ûnmuu?*

35 Jesus-di i' méesate hay'i ee ovâyhá'odi ovâytu'an, "Heháadan in Hudíyoví kuu dâyhá'o'in ditû', i' to'wí Jôesi Tádádí óesogekhâymaa'i' t'owa ovây'aywoenídí David-ví ây iwedi'i'da' ûnmuu? 36 I' Yă'dăa'i P'owəəhăadi David óehá'andi David-bo ginnân natú:

Nanbí Sedó Jôesi Tádádí óetu'an naví tsondi hay'i',

'Naví ko'díngédí ósoge,

hedí uví hânmin dovâyt'aaní hedá uví mange wínkáaní.'

37 Nă'i to'wí Jôesi Tádádí óesogekhâymaa'i' t'owa ovây'aywoenídí David-dibo iví tsondi hay'i gin óetu'o'. Gin namuudá hádídanho David-ví ây iwedi'i'da'mân ûnmúuní?"

*Jesus iví khăge'nin itu'an in Hudíyoví kuu dâyhá'o'in waaginbá wídímúunípí*

In báyékí t'owa híhchangídi dívít'ôeyande Jesus-di ovâyhá'odi. 38 Ovâytu'an, "Nă'in t'owa Hudíyoví kuu dâyhá'o'in dimuu'inbí'wedi bí'âyíngi'an. To whaadi'in dito'ondi diji' dâykeeyamídí to'wên dimuu'in, hedá ovâyhí'an

t'owaḍi a'gindi ovâysengitu'âami'in i' bú' pinge i'ge dijidi,  
 39 hedá wá' in Hudíyoví méesate eeje hedá nashánki'eediná'  
 dihaydá in tsonninbí soge eedi dívíkw'ôeni'in dida'. 40 Kwiyá'  
 inbí sená' dínchuu'inbí tewhá ovâykweede', hedáhá' thaa  
 t'âhki dívíjûusu'odi híwó'nin dimuu waagi dívípida'o'. Gin  
 díví'odi Jôesi Tádádí shánki ovâyutuhchânukhâymáa."

*Wí kwee iví sen ûnchuu'i-á iví chä' t'âhki Jôesi Tádáví'piye imägi*

41 Jesus i' méesate hay'i íve i' chä' phébay nú' isógedi in  
 t'owa inbí chä' dâykuudeḍi ovâyúmunde'. Báyéki in koḍit'owa  
 dimuu'indá báyéki dâychä'kuude'. 42 Heḍi wí kwee iví sen  
 ûnchuu'i sehkanáwó nawówáji'i-á napówáḍi wíje chä' p'í'in  
 itógi, híyääḍa' i' chä' namuu. 43 Heḍi Jesus iví khäge'nin  
 iwé'ge'andi ovâytu'an, "Ta'gendi wâytu'âami, ná'i kwee iví  
 sen ûnchuu'i sehkanáwó nawówáji wänbo i' chä' phébay  
 iwe shánki itógi t'âhki in wé'gen dâykuu'inbí'weḍi. 44 In  
 wé'gendáho i' chä' dínphade iwedi dívímägi, hewänbo ná'i  
 kwee-á báyéki ûnkw'óhpí wänbo häyú imáa'i t'âhki itógi – iví  
 wówátsi i'amígi' t'âhki imägi."

## 13

*Jesus iví khäge'nin itu'an i' méesate hay'i-á t'owa dâynayukhâymáa*

1 Jesus i' méesate hay'i iwedi napeemän dihayḍi, wêe  
 iví khäge'nin diwedi'i'ḍi óetu'an, "Hâhkandi', námú'dí ná'i  
 sa'wó'di tewhá náwe nakw'ó'di, hedá i' sa'wó'di k'uudi  
 napa'andi-á." 2 Jesus-di óetu'an, "Ná'i tewhá he'endi náa  
 nâamúndep'an. Hewänbo t'âhki hä'i-á t'owa dâynayukhâymaa,  
 heḍi wêe wänbo wí k'uu hä'i' tehpa iwedi wínate'ḍeegi'opí."

*Jesus-di ovâytu'an báyéki t'ôephade na'ä'in*

3 Jesus i' okú "Olive Okú" gin dâytu'o' eedi napeedi wí'bo  
 isóge, heḍi p'ohuuge onä p'ânäbo i' méesate hay'i imunde'.  
 Heḍi Peter-á, James-á, John-dá, Andrew-á di'ääḍi óetsika'yan,  
 4 "Ti dítu'âami, hânhay-an ná'i hääwí i'gedi dítu'andi na-  
 puwagi'o? Hää-an nakeepúuwí heḍânho gínhanginnáníḍi  
 hääḍi nats'anpúuwí'in?"

5 Jesus-di ovâytu'an, "Bí'áyîngi'an to'wíḍi wänbo piháa  
 wíwovâywäyu'amípidí. 6 Báyéki t'owa naví kháwä i'gedi  
 dikä'äägi'o, heḍi wí'inbo ditúuní innânho dimuu i' to'wí  
 Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoeníḍi. Gindidi báyéki  
 t'owa inbí hójo ovâywäyukankhâymáa. 7 Hewänbo t'owa  
 tsowa dithaa'in háa kayi' dithaa'in dívihänbo' i'gedi ít'oeḍá,  
 wíwovây'âyîngimäänípí. Nakhây'ä' ná'i hääwí napúuwí'in,  
 hewänbo owáy napóe ihaydá i' t'ä'ge'i thaa wa'ḍi wína'âhpí."

8 T'owa wêe nangewin dívihänkhâymaa wây-á t'owa wíyá wêe nangewindáđí, hedá nangewin tsonnindá wá? dívihänkhâymaa. Wáyjé t'ähki nanan'a'yäpuwagi'o, hedá báyéki dihaapuwađi'o. Hewänbo ná'i hääwí-á wí kwee páadé na'ejehay waagi'ba namuu, wa'di shánki napuwagi'o.

9 Undá wí'bo bí'áyingi'an. Wovâypankhonkhâymaadá tunjó wháagépiyá wovâyhûuwí, hedi i? Hudíyoví méesate eeje wovâywhädikhâymaa. Naa omuudi in nangewin p'ó'déđí'inbí'piye hedá wé'gen tsonninbí'piyá wovâyhûuwí, naví'gedi bint'ôe'amíđí. 10 Hewänbo wa'di i? t'ä'ge'i thaa napówápíđibo?, Jôesi Tádávi híwó'di tun t'ähki nange'in t'owa ovây't'ôe'amí'in nakhây'ä?. 11 Owáy wovâypanhógidi tunjó wháagé wovâykándí, wa' ípówápíđibo wíwovây'áyingimäänípi háa iwe ítúuní'in, hewänbo ihayđi i? hí? Jôesi Tádáđí wovâte eeje wovâywhädikhâymaa. Naa omuudi in nangewin p'ó'déđí'inbí'piye hedá wé'aymägi'i-áho ítúuní. Undá wí'bo wí'úvípíhi'khâymaapí, i? Yä'dâa'i P'oweahâadân wovâykhäge'khâymaa bínhé'amíđí. 12 T'owa inbí tí'úuwín páadé'in inbí hánminbí mangepiye ovâykáani ovâyháanú-íđí, hedi in tádá'indá hanbá inbí äy dâykâymaa, hedá in äy-á inbí tádá'in jíyá'inbí'piye dívihänsaadi tson diwe ovâykwohkhâymaa ovâyháanú-íđí. 13 Báyéki t'owadi wovây't'aykhâdédí'inbí'piye hedá wé'ymáa naví'in íwänpimuudi, hewänbo in to'wên dívít'ôephadeyää'annin dichuu píhay, indá ovây'aywoení."

### *Jesus-di i? Nahá'dänkant'ôe'iví'gedi ovâytu'an*

14 "Jôesi Tádávi ta'nin diwe Daniel ita'nan i? Nahá'dänkant'ôe'iví'gedi, i? Jôesi Tádáđí wänbo óet'ay'i?. (Bintunnanpí'an, hedi únkhây'ä? íka'póewí'in.) Owáy ee únkhây'ähpi'we nawindi bînmû'di, ihaydáho un Judea nange íkw'ó'nin únkhây'ä? oe okú i'piye íjáani'in. 15 Hedi wí to'wí iví wha'k'ay iwe naji'i? iwedi nawândi wí'únkhây'ähpi ihayjê'amí'in i? tewhá ee nats'úuníđí wí hääwí wänbo ikáyíđí. 16 Hedi to'wí nava iwe naji'i-á wí'ibuunípi iví k'ewé'in to wänbo ikáyíđí. 17 Owáy i? thaa napówá ihaydá, sehkanä in kwiya' disâamuu'in hedá in dâ'y'âytsää'o'indá, gá ingí-á nakâypuuwíđân dijáaniđí. 18 Úvíjûusu'amí ná'i hääwí te'núđí wínapúuwípi, 19 gá báyéki t'ôephade na'ädân. Jôesi Tádá ná'i nan oepáa íkhíjé waabo t'owa dâyt'ôephadende?, hewänbo owáy i? thaa napówá ihaydá shánki báyéki dâyt'ôephadekhâymaa, hedi há'to wíyá ha'wáa dâyt'ôepaadé-í. 20 Hewänbo in to'wên Nanbí Sedó Jôesi Tádáđí ovâyde'mannin dimuudiho?, in t'owa báyéki thaa

wí'ovây't'ôephadepâkhây máapí, gá imăgídá to'wí wânbo há'to nawówayêenídân.

21 "Hedi ihaydá t'owa ditúdáho', 'Binmú'dí, năawân naji' i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, hediháa wây-á ditúdá, 'Oe-ân naji', háa ditú waa wí'úvíwăâyú-ípí, 22 gá hójo'in t'owa dikă'ăăgí'odân hedi wên ditúuní innânho dimuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, hedá wëndá ditúuní Jôesi Tádáví tukhe'mindá dimuu. Nă'in hójo'indá wên pínán taa-á dăykeeyamí in t'owa ovâyháa'amídí, hedi inbí hójođibo in Jôesi Tádádí ovâyde'mannin in ta'gen namuu'in diwedi ovâyhange'amí, ho nakodídi. 23 Undá bí'áyîngi'an. Wâytumáa hăăwí t'ăhki napúuwí i'gedi wa' napóepídíbo'."

*I' to'wí t'ăhki t'owagi' na'aypuyă'i nawáy'ă'*

24 "Hedi i' thaa naná' dihaydi hă'in t'ôephade nahán dihaydi, i' than nakhunpuwagi'o, i' p'óethay wânbo wínakeepúuwípi. 25 In agóyó-á makówádá dijaymú-í, hedá t'ăhki oe makówá nasaa'i-á na'ă'yăpúuwí. 26 Hedi ihaydi in t'owadi naa t'ăhki t'owagi' o'aypuyă'i' omuu'i' okhúwá jâa o'ăđi dímúuní, băyékí pínán kay wóegé hedá sa'wó'di kohthay wóegá o'ăă-í. 27 Hedi in makówáwin t'ôepă'ăă'in dovăypunjôení in dovâyde'mannin ovâywé'ge'amídí p'inpiyedá tsânpiyedá aakonpiyedá thanpiyedá, wéngé t'ăhki năă oepáa k'aydi dikw'ó'nin deejedá ovâywé'ge'amí."

*Jesus-di wên fig tay i'gedi ihée'an hăăwí ovâyhá'amídí*

28 "Wên fig tay binmú'dí hăăwí ihăhpúuwídí. I' taykhóe'ây na'ohphupoe'odi nats'antsăwăpuwamăn dihaydi, únhanginná nata'ánpowa'ă'inpi'an. 29 Hedi gindidíba owáy nă'i hăăwí i'gedi wăyt'ôe'an bînmû' ihaydá únhanginnáani púnú' naná'nin naa owáy'ăă-ídí, phódi nú' owin waagi namúuní. 30 Ta'gendi wăytumáa, t'ăhki in năăwin t'owa há'to diháani wa'di nă'i hăăwí t'ăhki páadé nats'anpoe'opídíbo'. 31 Makówá-á hedá oepáa k'aydá t'ăhki nakhangi'o, hewânbo naví tundá há'to dînháani'."

*Hăădi Jesus nawáy'ă'in to'wí wânbo wí'únhanginnăhpi*

32 "Hewânbo hăădi nă'i hăăwí napuwagi'o'in to'wí wânbo ta'gendi wí'únhanginnăhpi. In makówáwin t'ôepă'ăă'in wânbo wídînhanginnăhpi, hedá naa Jôesi Tádáví ay omuu'i' wânbo-á wídînhanginnăhpi. Jôesi Tádáđă'mân únhanginná. 33 Hediho bíkhây'andá bí'áyîngi'an, hăădi nă'i hăăwí napuwagi'o'in wí'únhanginnăhpidí. 34 Gin waagíba napúuwí: Wí sen iví tewhá ijoe'andi wáy kayi'piye namăădi iví t'ôe'in ovâyk'ú' iví hăăwí ón'áyîngi'amídí hedá háa inbí t'ôe dăy'amí'indá ovâyjôn, hedi i' phódi áyí'di' óetu'an nakhây múunídí. In

t'ôe'in wídnhanginnáhpí hãädi ná'i sen nawáy'ä'in. <sup>35</sup> Ná'i sen waagi'ba naa omuu, hedího íkhâymúuní, wí'únhanginnáhpí hãädi owáy'ä'in — hádéewáy kindi, háa khun pinudi, háa hédénpiye, háa nathanpee'ä' ihaydi. <sup>36</sup> Úv'áyíngi'anpídá wáy tsíkhagipí opówádí íjó'kw'ôndibo wâyshaa-í. <sup>37</sup> Háa un wâytu'an waa, t'ähki t'owa-ân hanbá dovâytumáa: Íkhâymúuní'in únkhây'ä'."

## 14

### *Wên hí' dâyk'û' Jesus óekáyídí*

<sup>1</sup> Wa' wíje thaa ûntáy in Hudíyoví shánki'eedi Passover gin dâytu'o'i dínpóewídí, ihaydi i' pává oewáaseepi' dâyk'o'. In owha' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá dâytuwámáa hádídí kaadibo Jesus óekáyí'in óeháyídí. <sup>2</sup> Ditú, "Nää-á wa'di ná'in shánki'eedi napoe'odi wí'íví'ámipí. Ha'wáa íví'andá, wáy ná'in t'owađi na'in diyâa-í."

### *Oe Bethany bú'ay Jesus sa'wó nasundi ka'p'oe ôn'ewe*

<sup>3</sup> Ihayhãädíba Jesus oe Bethany bú'ay naji', hedí wí sen Simon gin nakháwä'iví' ihúhuo', ná'i sendá naphéetaymuuwän. Jesus nahú'ân dihaydi wí kwee wên p'onbay'ay imáadí nats'ú, indá k'uu ts'ä'i'di ûnpa'an hedí wí ka'p'oe "nard" gin dâytu'o'i' ûnku'un. Ná'i ka'p'oe-á sa'wó'gí nasun hedá hânho-á nachä'muu. Hedí i' kwee in p'onbay'ay k'áy iháve, hedí ná'i ka'p'oe-á Jesus-ví p'ó'dé ôn'ewe. <sup>4</sup> Wên t'owa iwe dikw'ó'nin dâymú'di dit'ayji', hedí wí'ná táye dívítumáa, "Háadan ná'i ka'p'oe-á ipede'e'an? <sup>5</sup> Powin tägintä (300) thaa t'ôe díví'andi wá'áadi nakuhchadee-íwän, háa mađi shánki wänbo', hedí i' chä' in sehkanäwó diwówáji'in ovây máäníwän." Hedí i' kwee-á hânho óetunsú'an. <sup>6</sup> Jesus-di ovâytu'an, "I' kwee ánpí bin'an. Háadan bînt'aymáa? Híwóho sa'wó'gí naa dí'an. <sup>7</sup> Hãädi wänbo in sehkanäwó diwówáji'in t'owa undádí únkwo'ní, hedího hãädi wänbo näwe hãäwí híwó bîn'ámí'in ída'dá, únkodi bîn'ámídí. Hewänbo naa-á näwe hânhay wänbo t'ähki undádí wí'ochangi'opí. <sup>8</sup> Ná'i kwee háyú únkodi ihay i'an. Wa'di in pení ovâykhä'kw'ódipídíbo' inbí'di dâyka'p'oe'ewende', hedí hanbá i'di naa dí'an wa'di ochuupídíbo'. <sup>9</sup> Ta'gendi wâytumáa, wãhãä wänbo ná'in Jôesi Tádáví híwó'di tun ônphadende' eeje nää oepáa k'aydi t'ähki, háa ná'i kwee i'annin ovây't'ôe'ámí, íví'gedí díví'ánshaa'âámídí."

### *Judas nahíje Jesus óeku'p'âyínídí*

<sup>10</sup> Hedí Judas Iscariot, wí in tä'di wíje khäge'nin diwedí'i namuu'i', in owha' p'ó'dédí'inbí'wepiye namää Jesus óeku'p'âyínídí. <sup>11</sup> Hedí ná'in owha' dit'oe ihaydi t'ähki

dihíhchanpóe, hedí inbí tun Judas óemägi chä? óewá?âa-ídí. Hedího iwedi Judas ituwämáa hádídí Jesus inbí mange óekáani?in, háädi ûnkodi ihaydi.

*Jesus-ádi iví khäge?nindádi dimän i? Passover shánki?eedi koegi? dâyk'o?ídi*

12 In Hudíyo dínshánki?eedipoe?o, i? oewáaseepi? pává dâyk'o?i?. I? páadé?i shánki?eedi thaa in k'úwá?ây dâyhánúnde?, Passover koegi? gin dâytü?o?i dâyk'o?ídi. Hedí Jesus-ví khäge?nindi óetsika?yan, “Wähää-an na?in gimú-i?in unda? háäwí âykhây?amídi i? Passover koegi? âyk'o?ídi?” 13 Hedí wijedi in khäge?nin ovânsan dân?amídi. Ovântü?an, “Oe Jerusalem bú?piye bápûn, hedí wí sen wên p'onbay ihondi?di wovänjay-í. I-áðíba damú-í. 14 Hedí wáy i-á nats'únda i? sen iví tewhá ûnmuu?i? dântü?âamí, ‘Nanbí háhkandi?di dítü?an wítsika?yâamídi, Wé?i íve-an naagi? dínmuu, eewân naví khäge?nindádi ná?i Passover koegi? âyk'o?í?’ 15 Hedí i? sendi wí wha?k'ay íve hay?i wovänkeeyamí, háä t'âhki gíntáy?i nakw'ôndi. Ee-áho i? koegi? dânkhây?amí.” 16 Hedího in khäge?nin damäádi i? bú? iwe dats'ú, hedí háäwí t'âhki háa Jesus natú waagibá dânshaa, hedího i? Passover koegi? dânkhây?an.

17 Nakin dihaydi Jesus-á iví khäge?nindádi i? tewhá eepiye dimää. 18 Dihúukw'ôn dihaydi Jesus-di ovâyütü?an, “Ta?gendi wâyütü?máa, wêe un naa-ádi úvíhúujo?in diwedi?i?di naa díkuhpekhây?máa.” 19 In khäge?nin diháachanpóe, hedí wí?ínbo óetu?an, “Tí naa-ân gin dáý?amí? Naa-á há?to?” 20 Jesus-di ovâyütü?an, “Wêe un tã?di wíje iwedi naa-ádi iví pává ná?i sää iwe ip'ohtôení?i?, i?dân díkuhpekhây?máa. 21 Naa t'âhki t'owagi? o?aypuyä?i? ochuwagi?o, Jôesi Tádávi ta?nin diwe nata?muu waagi. Hewänbo ná?i to?wí díkuhpekhây?máa?i-á t'ôephade ûnpúuwí. Shánki híwó i? sen ûnpúuwíwän na?aypuyäpídi.”

*Jesus-ví t'ä?ge?in kindi?in húukan*

22 Dívíhúujo? ihaydi Jesus wí pává ikê?di Jôesi Tádá óekú?daa?an, hedáhá? ihávedá iví khäge?nin ovây?mági, hedí ovâyütü?an, “Binhó?gi, ná?i-á naví tú? dínmuu.” 23 Hedáhá? wên k'édé ikê?di wíyá Jôesi Tádá óekú?daa?andi ovây?mági, hedí t'âhkídíbo wí dáysuwä. 24 Hedí ovâyütü?an, “Ná?i-á naví ûnp'oe dínmuu. Naví ûnp'oe-á t'âhki t'owagi? doncha?gi?o, hedí owáy gin naa dáý?andiho Jôesi Tádávi tun imägi?i ho ûnpúuwí. 25 Ta?gendi wâyütü?máa, há?to wíyá dóméenasuwä-í owáy Jôesi Tádávi naa dítsondisóge píhay, hedí ihaydá wíyá pi?wí méena waagibá dósuwäkhây?máa.” 26 Hedí dâyjûusukha?wandi i? tewhá iwedi dipee, hedí oe Olive Okú gin dâytü?o? iwepiye dimää.



*Jesus-di Peter óetu'an, "U-á powin untúuní naa wídítaapí'in"*

<sup>27</sup> Dimändi Jesus-di ovâytu'an, "Jôesi Tádávi ta'nin diwe ûnta'muu háa i' natú'in, ginnân:

'Naadi i' k'úwá áyí'di' dóháyjí,  
 hedí in k'úwá dívíwadəgí'o.

Ha'wâabá un únpuwagí'o. Naa díkhe'khây máadáhá' undá t'ähkídí díjoe'andi úvíwadəkhây máa. <sup>28</sup> Hedí owáy owáywówápóe ihaydá Galilee nangepiye unbí páadé omän."

<sup>29</sup> Peter-di óetu'an, "Tobá t'ähkídí wóejoe'an wänbo', naadá há'to'." <sup>30</sup> Hewänbo Jesus-di óetu'an, "Nä'in ta'gendi wítu'âamí: Nääavi ta'nin diwe ûnta'muu háa i' natú'in, ginnân:

'Naadi i' k'úwá áyí'di' dóháyjí,  
 hedí in k'úwá dívíwadəgí'o.

Ha'wâabá un únpuwagí'o. Naa díkhe'khây máadáhá' undá t'ähkídí ná'i khunbo', wí dee sen wa'di wáygín ikinpídíbo' u-á powin untúuní naa wídítaapí'in." <sup>31</sup> Hewänbo Peter-di shánkí kay'indi óetu'an, "Tobá u-ádí naa díhay wänbo', naa há'to hánhay wänbo otúuní wíwítaapí gin." Hedí t'ähkí in wé'gen khäge'nin hanbá ditú.

*Jesus oe Gethsemane ijûusu'an*

<sup>32</sup> Nä'i tay jáa iwe dipówá, Gethsemane gin dâytu'o', hedí Jesus iví khäge'nin itu'an, "Náwe bíkw'o'. Naaáadáhá' undá t'ähkídí o'äämú-í dáyjûusu'amídí." <sup>33</sup> Hewänbo Peter-á James-á hedá John-dá i-ádí ovâyho'. Ihaydi khunwôeda'di óemáa hedá iví pí'ná ûnkháapóe. <sup>34</sup> Hedí ovâytu'an, "Naví pí'ná khó'jé hânho otaachanpoe'odi hääwí ochuu-í waa ochaa. Náwebo úvítíkhak'ôení hedá áyîngidi bíkwo'be." <sup>35</sup> Wíyá háy namäädi iwe nange iseewhaadik'û', hedí ijûusu'an ná'in nats'anpuwagí'o'in wí'ûnpúuwípí, nakodidáho'. <sup>36</sup> Ginnân ijûusu'an: "Naví Tádá, u-á hää t'ähkí úkodi bí'amídí. In t'ôephade donkhây máa'in naa oda' dínjáa'amí'in. Hewänbo tobá napúuwí háa u-á unda' waa, háa naa oda' waagá joe."

<sup>37</sup> Hedí in poje khäge'nin dikw'ôn diwepiye nawáymäädi dijókhawäkw'ôndi ovâymu', hedí ovâyjôhsandi Peter óetu'an, "Simon, háadan unjóká? Ti wí háy tähkí wänbo wí'úkodipi'an áyîngidi unchanídí? <sup>38</sup> Áyîngiddi bíkwo'be hedá bíjûusu'an, hedânho wovây tayinde' ihaydi híwóhpí wí'úví'amípí. Pín ta'gedi híwó úví'amí'in ída', hewänbo unbí tú'dá wí'íkaypí."

<sup>39</sup> Hedáhá' nawáymäädi háa hánhay ijûusu'an waagibá wíyá ijûusu'an. <sup>40</sup> Hedí iví khäge'ninbí'wepiye nawáy'äädi wíyá ovâyjôhshaa, hânho dikayhándí, hedí wídínhanginnáhpí háa óetu'amí'in.

41 Hedi powingî' ijûusu'andi nawáy'äädî ovâytu'an, "Ti wa'di íjók'w'ó hedá úvíkaykhanwówá'o? Hähayda'dibo?" Ihaydiho naná. Nää-á to'wídi in t'aywóhkanninbí mangedíkáaní naa, t'ähki t'owagî' o'aypyä'i' omuu'i'. 42 Bíwínú, gimú-ího'. Binmú'dí, i' díku'p'égi'i ho napówá."

### *Jesus óepankê'*

43 Wa'di ihí'máa ihaydi Judas napówá, i-á wêe in tä'di wíje khäge'nin diwedi'i'bá namuu. Báyéki wây-á t'owa i-ádi diji'. In owha' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá hedá in Hudíyoví tsonnindá nã'in t'owa ovâysan tsijó phá'-á phé-á wóegé. 44 Dipówápídibo Judas, i' Jesus óeku'p'égi'i'di ho ovâytu'an in t'owa, "I' sen dóp'ohtsääkhây máa'i-áho i' namuu. Bînpánkáyí hedi áyîngidi bînhûuwí."

45 Hedi Judas wesebo Jesus-ví'piye namäädî óetu'an, "Háhkandi'," hedi óep'ohtsää, 46 hedi in t'owadi Jesus óeyâ'di óepanho'. 47 Wí Jesus-ví khäge'di' iwe nú' nawindi iví tsijó phá' iwahkê'di i' owha' p'ó'dédí'ví t'ôe'i' p'ó'dé óewhädî, hedi iví oje he'yinbo ônt'ó'ts'â'. 48 Hedi Jesus-di in t'owa ovâytu'an, "Háadan tsijó phá'-ádi phé-ádi íkhehpówá dípankáyídí wí jänäkí kandi' omuu waabá? 49 Thamuwaagi i' méesate hay'i ee naa undádi oji' wâyhá'odi, hedi wídípankê'pí. Hewänbo nää-á gin úví'o', háa Jôesi Tádávi ta'nin diwe ûntû' waa napúuwídi." 50 Hedi t'ähki iví khäge'nindi óejoe'andi dijân.

51-52 Wí e'nú wá' wên aa ts'ä'indá' na'aamuudi Jesus ûnwóeji', hedi in t'owadi óeyâ', hewänbo najândi in aada' dínjoepóe.

### *In Hudíyo tunjowa'di Jesus iví'gedi óetsika'máa*

53 Jesus i' owha' shánki p'ó'dédí'ví'piye óeho'. Eebá in wé'gen p'ó'dédí'in owha'-á, in tsonnindá, in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá dívíwé'ge'an. 54 Jesus óehon dihaydi Peter-á tí'úugá kayi'didibo-á nawóemän, hedi i' p'ó'dédí' owha'ví tewhá tehpaá búge nats'ú, hedi in sundado áyí'nindádi isóge isúwá'amídi ee naphaa iwe. 55 Oe íve in owha'-ádi hedá in tunjowa' dimuu'indádi dâytuwämáa wí to'wí híwóhpi Jesus-ví'gedi ihée'amídi, hedânho Jesus óeháyjídí, hewänbo wídâyshaapí. 56 Báyéki t'owa iví'gedi dívíhójo'an, hewänbo handá' wídítúhpi.

57-58 Ihaydi wên hójo'in dívíwínúdí ginnân ditú: "Git'oe natúdí, 'Nã'i méesate hay'i t'owa dâytege'i dónayukhây máa, hedi poje thaa iwe wíyá méesate t'owa dâyk'ú'pí' naa dótegegi'o.'" 59 Hewänbo nã'in t'owa wänbo wí'ínbo handá' wídítú'pí.

60 Hedáhá? i? owha? p'ó?dédí? in t'owa t'ähkívi páadépiye iwínúdí Jesus óetsika?yan, “Ti háabo wí?untúunípi?an ná?i hääwí indi wónchänunde? i?gedi?” 61 Hebo Jesus-á tung-inpi nawindi háabo wí?óetu?anpi. Wíyá i? owha? p'ó?dédí?di óetsika?yan, “Ti ʘ-ân unmuu i? to?wí Jôesi Tádádí óesóge?i? t'owa ovây?aywoenídí? Ti ʘ-ân i?ây?a?ginmä?iví ay unmuu?” 62 Jesus natú, “Naa-ânkun omuu, hedi un t'ähkídí dípuwäkhâymaa naa, t'ähkí t'owagi? o?aypuyä?i? o?ändí i? to?wí t'ähkí kay imáa?iví ko?díngeđí. Hedá makówáđí okhúwá jáadı o?áđí dípuwäkhâymaa.”

63 Ha?wâagi Jesus natúdí i? owha? p'ó?dédí? iví k'éwé?in to isíve, in t'owadi óemúunídí nat'ay?in, hedi natú, “Wây-á to?wên wígintáypi iví?gedi dívíhée?amídí. 64 Háa natú?in ít'oepí?an. Natú i-á Nanbí Sedó Jôesi Tádá waagi?bá namuu. Hânnan ída?ây?amí?in?” T'ähkídíbo ditú, “Gá óeháyjî-ân, híwóhpiâyshaadi.”

65 Hedi wêndi Jesus óe?ohphay, hedi óetsíwhi?andi óemahpúudí óetu?an, “Dítu?an to?dan wóemahpúu?in.” Hedi in méesatewin sundadodi óeyâ?di háyânbo óemapháve.

### *Peter-di ovâytu?an Jesus wí?óetaapi?in*

66-67 Peter oe áagé i? tewhá tehpaá búgebo wa?di naji?, hedi wí a?yú i? owha? p'ó?dédí?vi t'ôe?i namuu?i Peter-ví?we napówáđí óemû? isúwá?odi, hedi óedamúndedi óetu?an, “U? wá? Jesus Nazareth-wi-áđí unjiwân.” 68 Hewânbo Peter natú, “Joe, naa-á joe. Naa wí?oka?póya?pi hääwí i?gedi bihí?máa?in.” Hedi iwedí napeedi in tehpaá phóđí nú?piye namää. 69 I? a?yúdí wíyá óemû?, hedi in iwe diwinnin ovâytu?an, “Ná?i sen in Jesus-ví?in diwedí?i?bá namuu.” 70 Hebo Peter wíyá natú, “Naa-á joe.” Hây napóe ihayđi in diwin diwedí wí to?wíđí Peter óetu?an, “Ta?gendi ʘ-á Galilee-wibá unmuudibo Jesus-áđíbá unjiwân.” 71 Peter natú, “Jôesi Tádádí díjuhchäänú-í ta?ge dáyhí?máapídí. Hä?i sen iví?gedi úvihí?máa?i-á wíđótaapi.” 72 Ihayđibá wesebo wí dee sen ikin. Hedi Peter ûn?ánpówá háa Jesus-di hânwaa óetu?annin: “Wa? i? dee sen wáyín ikinpidíbo?, ʘ-á powin untúuní naa wíđítaapi?in.” Hedi Peter hânho isíhtää.

## 15

### *Jesus-á Pilate-ví?piye óetsondiwekán*

1 Wa?dédí nanân dihayđi in owha? p'ó?dédí?indá, in tson-nindá, in Hudíyoví kuu dâyhá?o?indá hedá t'ähkí in tunjowa? dimuu?indá dívíwé?ge?an háa díví?amí i?gedi dívíhée?amídí. Hedi Jesus óewhi?andi iwedí óeho?đi Pilate-ví mange óekán. 2 Pilate-di Jesus óetsika?yan, “Ti ʘ-á in Hudíyoví tsondi hay?i un-muu?” Jesus-di óetu?an, “Háa ʘ?bo untú waa.” 3 Hedi in owha?

p'ó'dédí'indi báyéki híwóhpi? Jesus ónchänunde?. <sup>4</sup> Hedáhá? Pilate-di wiyá óetsika?yan, “Ti háabo wí?untungi?opi?an? Ti ná'i báyéki híwóhpi? u? wónchänundedi wí?unt'oepi?an?” <sup>5</sup> Hebo Jesus-á wa?di háabo wínatúhpi, hedi Pilate óeháa?an.

*Jesus óeháyi, hewänbo Barabbas-á óema?p'ädi*

<sup>6</sup> Paayo waagi ná'i Passover shánki?eedi dinnän dihaydi, wí wêe pan Pilate-di óema?p'ädinde?, to?wí in t'owa dida?i?. <sup>7</sup> Wí sen Barabbas gin nakháwä?i-ádi wây-á senä?dadí dipankw'ó, indá i? bú? iwe?in t'owa ovây't'e?ya?nandi in p'ó'dédí'inbí?piye dívihánsaa, hedi ihaydi dâyt'owat'ahánú. <sup>8</sup> In t'owa Pilate-ví nú?piye dívihádi óedaa?amídi ovây?amídi paayo waa i?o waa. <sup>9</sup> Pilate-di ovâytsika?yan, “Ti ná'i Jesus wâyma?p'ädi-i?in ída?, un Hudíyoví tsondi hay?i únmuu?i?” <sup>10</sup> Ha?wâa Pilate natú gá ûnhanginnândân in owha? p'ó'dédí'indi Jesus óethúumáadibo iví?we óemangekännin. <sup>11</sup> Hewänbo in owha? p'ó'dédí'indi in t'owa báyéki ovâyhée?an Pilate óedaa?amídi Barabbas-ân óema?p'ädi-ídi, Jesus-á joe. <sup>12</sup> Hediho Pilate-di wiyá in t'owa ovâytsika?yan, “Hedi hânnan dó?amí ná'i?, i? bínkháyä?de?i Hudíyoví tsondi hay?i gin?” <sup>13</sup> In t'owa dívítuwínú, “Wên phé?win deedi nát'óhtägek'u?” <sup>14</sup> Pilate-di ovâytsika?yan, “Háadan gin dó?amí? Háawin t'aywó'ninnan i?an?” Indá shánká dívítuwínú, “Phé?win deedi nát'óhtägek'u?” <sup>15</sup> Pilate nada? in t'owa ovâyhíhchannamí?in, hediho Barabbas óema?p'ädi. Ihaydá natsonpóe Jesus óewhääni?in, hedi in sundadovi mange óejoe?an phé?win deedi óet'óhtägek'úuwídi.

*In sundadodi Jesus óejänäki?an*

<sup>16</sup> Páadé Jesus ee Pilate-ví tunjó tewhá tehpaá búge óets'úde, hedi in wé?gen sundado t'ähki ovâywé?getu?an. <sup>17</sup> Hedi wên pí tsáawä?in k'éwé?in to óetógi, tsondi hay?iví aa waagi?bá namuu?in, hedá wên wäakhän dâyt'ophidé?annindá óep'óhtógi. <sup>18</sup> Hedi óejänäkísengitü?andi óetu?an, “Hân un?ân, Hudíyoví tsondi hay?i unmuu?i?” <sup>19</sup> Hedi háyänbo p'ó'dé óewhä? wên phédi, hedá óe?ohphayde?, hedá dívídege?dikw'óe?ódi óe?a?gin waa-á díví?an. <sup>20</sup> Óesúugímáadi dívíbowa ihaydi, in pí tsáawä?in to óep'ädidi ivíndá óewáytógi. Ihaydáhá?iwedi óeho? phé?win deedi óet'óhtägek'úuwídi.

*Jesus phé?win deedi óet'óhtägek'ú?*

<sup>21</sup> Ihaydibá wí sen Simon gin nakháwä?i? oe nava iwedi i? bú? eepiye na?ä?. I-á Cyrene bú?wi namuu, hedi Alexander-ádi Rufus-ádi iví ây únmuu. In sundadodi ná'i sen óekaygi?an Jesus-ví phé?win ónhúuwídi, <sup>22</sup> hedi Jesus in okú Golgotha gin dâytü?o? iwe óeho?. (Ná?in tun Golgotha-á “p'óhkhúbay” ginnân namuu.) <sup>23</sup> Hedi wí méena-ádi ná'i woe myrrh gin

dâytu<sup>o</sup>'i-ádí dawóemuu<sup>i</sup>? óemägi, hewänbo wí<sup>i</sup>isuwäpí.  
 24-25 Hédéndí whänu iwe naná phé<sup>w</sup>win deedi óet'óhtägek'ú<sup>?</sup>  
 ihaydi. In sundado-á díví<sup>?</sup>áywan iví aa dívíweejé-ídí.  
 26 Hedi wên phéphá<sup>?</sup>ay phé<sup>w</sup>win kw'áye dâyt'í<sup>?</sup>k'ú<sup>?</sup> eedi  
 hääwí dâyta<sup>?</sup>nan in t'owa dínhanginnáanídí hääwí i<sup>?</sup>gedi  
 óetuhchänunde<sup>?</sup>in. "In Hudíyoví tsondi hay<sup>?</sup>i?" gin dâyta<sup>?</sup>nan.  
 27 Hedi wên wíje sänmin wá<sup>?</sup> i-ádí ovânt'óhtägek'ú<sup>?</sup>, i<sup>?</sup> wêe  
 ko<sup>?</sup>díngédí, i<sup>?</sup> wêe-á yä<sup>?</sup>mängédá. 28 Hediho gin napóe háa  
 Jôesi Tádáví ta<sup>?</sup>nin diwe ûnta<sup>?</sup>muu waa:

"I-á wá<sup>?</sup> wí jänäkí<sup>?</sup>kandi-ân namuu" gin t'owa ditúuní.

29 Hedi in t'owa diphade<sup>?</sup>nin dívíp'ônwádá<sup>?</sup>o<sup>?</sup>  
 óeháachannamídí, hedá t'ämägá óetumáa. Ditú, "U-ân ná<sup>?</sup>i  
 méesate hay<sup>?</sup>i nânayukhây<sup>?</sup>máawän, hedi poje thaa iwebo wiyá  
 nâakukhây<sup>?</sup>máawän. 30 Nää-á wí<sup>?</sup>bo ópi<sup>?</sup>aywon, hä<sup>?</sup>in phé<sup>w</sup>win  
 diwedi ówhanbe." 31 In owha<sup>?</sup> p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>indádí hedá in Hudíyoví  
 khuu dâyhá<sup>?</sup>o<sup>?</sup>indádí wá<sup>?</sup> Jesus ónp'áhkaadi ditú<sup>?</sup>, "Wé<sup>?</sup>gen  
 t'owa-áho i<sup>?</sup>di ovây<sup>?</sup>aywonde<sup>?</sup>, hewänbo wí<sup>?</sup>bo-á ipi<sup>?</sup>aywoenídí  
 wí<sup>?</sup>ûnkodipí. 32 Ná<sup>?</sup>i sendá i<sup>?</sup> to<sup>?</sup>wí Jôesi Tádádí óesóge<sup>?</sup>i<sup>?</sup> t'owa  
 ovây<sup>?</sup>aywoenídí namuudáho<sup>?</sup>, hedá Israel nangewi tsondi  
 hay<sup>?</sup>i-á namuudáho<sup>?</sup>, i-á ûnkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> hä<sup>?</sup>in phé<sup>w</sup>win diwedi  
 nawáani<sup>?</sup>in âymúunídí, hedânho iví<sup>?</sup>piye ívíwäyü-ídí." Hedi in  
 wíje i-ádí phé<sup>w</sup>win deedi dawhi<sup>?</sup>k'óe<sup>?</sup>indá wá<sup>?</sup> óejänäkítumáa.

### Jesus nachuu

33 Taagepiye naná<sup>?</sup> dihaydi i<sup>?</sup>ge t'ähkí nakhunpóe thí<sup>?</sup>êedi  
 poje puwahay. 34 Hedi poje iwe napóe ihaydi, kaygibo  
 Jesus Hudíyoví tundi natú, "Eloi, Eloi, lama sabachthani?"  
 (Ná<sup>?</sup>i hí<sup>?</sup>-á ginnân namuu: Naví Jôesi, naví Jôesi, háadan  
 díjoe<sup>?</sup>an?) 35 Wên t'owa nú<sup>?</sup> diwinnin háa natú waa dit'oe,  
 hedi ditú, "Bít'óeyan, Elijah óekháyä<sup>?</sup>de<sup>?</sup>." 36 Wí to<sup>?</sup>wí i<sup>?</sup>ä<sup>?</sup>  
 wên hääwên nap'ohsaadee<sup>?</sup>in ikáyjídí, hedi wí méena ojohay<sup>?</sup>i  
 iwe ip'ohtógidí wên poesú hay<sup>?</sup>in diwedi óntege ip'ohúunídí,  
 hedi natú, "Âymúuní tigú Elijah na<sup>?</sup>ä<sup>?</sup>-í ná<sup>?</sup>in phé<sup>w</sup>win diwedi  
 óewâave-ídí." 37 Hedi Jesus kaygi itúwínúdí t'ä<sup>?</sup>gedi ihâa<sup>?</sup>an.

38 Ihaydibá in aa nakhaaná<sup>?</sup>nin i<sup>?</sup> méesate hay<sup>?</sup>i khó<sup>?</sup>jé  
 nawhi<sup>?</sup>wonnin nasivedee, kw'áyedíbo áagéhay pínu-á na-  
 sivedee. 39 Hedi i<sup>?</sup> sundado p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup> Jesus-ví páadépiye  
 nawindi hádídí Jesus nachuu<sup>?</sup>in imú<sup>?</sup>, hedi natú, "Ta<sup>?</sup>gendi  
 ná<sup>?</sup>i sendá Jôesi Tádáví ay ûnmuu."

40 Wên kwiyä<sup>?</sup> wá<sup>?</sup> iwe diji<sup>?</sup>, indá háy kayi<sup>?</sup> diwedi  
 dâymúnde<sup>?</sup>. Ná<sup>?</sup>in poje dikháwä Salome-á, Mary-á (i-á  
 Magdala bú<sup>?</sup>wi namuu), hedá wiyá wêe Mary-á (i-á Joses-  
 á hedá James i<sup>?</sup> tí<sup>?</sup>úugé<sup>?</sup>i-á inbí jíyá dânmuu). 41 Ná<sup>?</sup>in  
 poje kwiyä<sup>?</sup> Jesus-ádí dimändi óekhäge<sup>?</sup>máa wa<sup>?</sup>di oe Galilee

naji? ihaydi, hedí ná?indá i-áđí wây-á kwiya?dádí Galilee-di Jerusalem-piye wé?ge di?ää.

*Jesus t'owápho ee óetógi*

42-43 Ihay thaa-á in Hudíyo dívíkhây'o?, gá wíyá tháwändá kaykhanwówá thaa nanáanídân. Hedí nakinpuwamän dihaydi wí sen Joseph gin nakháwá?i napówá, i-á Arimathea bú?wi namuu, in tunjowa? diwedí?i?bá namuu hedá na?a?ginmuu, hedí natsíkhaji? Jôesi Tádádí óesóege-ídí i? to?wí t'owa ovây?aywoeni?i?. Wesebo khunwôeda?ginpídí Pilate-ví?piye namää i? pení óedaa?amídí. 44 Jesus ho nachuu?in Pilate nat'oeđi hânho óeháa?an, hedí in sundadóví p'ó?dédí? óetsika?yan háa ta?gendi Jesus nachuu?in háa joe. 45 Óetu?an nachuu-ákun, hedího Joseph i? pení óehúwi?in óemägi. 46 Hedí Joseph wên aa ts'ä?in ikumä, hedí i? pení in phé?win diwedí óewávedí in aadi óe?ánnan. Hedáhá?i? pení wí t'owápho dâykíđi iwe óetógi, hedí wí k'uu hay?i? i? pho iwe itidisóge. 47 Mary Magdalene-dá, hedá wíyá Mary, i? Joses-ví jíyá unmuu?i-á, dänmû? wáygé Jesus óek'û?in.

## 16

*Jesus nawáywówápóe*

1 I? kaykhanwówá thaa napháde ihaydi Salome-á, Mary Magdalene-dá, hedá wíyá Mary, i-á James-ví jíyá únmuu?i-á, wí sa?wó nasundi? woe dâykumä, Jesus óe?ääyú-ídí. 2 Dumíngu iwe hédéndí hé?dibo nathanpee?ä? ihaydi, i? t'owápho eepiye dimää. 3 Wa? dimän dihaydi wí?ná táye dívítsika?máa, "To?dan i? k'uu dínhänge?amí i? t'owápho iwedi?" (Nä?i k'uu-á ívíwo hay?i namuu.) 4 Hedí dívíbéedí i? k'uu ho nahângemuudí dâymû?. 5 Hedího dits'ú ee t'owápho ee, hedí wí e?nú wên ts'ä?in to whaadi?in nato?ondi ko?dینگéđí na?ándí óemû?, hedí ovâypíhää. 6 Hebo i?đi ovâytu?an, "Wí?íkhunwôeda?ípí. Jesus oe Nazareth-wi bîntuwämáa, i? phé?win deedi óet'óhtägek'û?i?, hebo i-á nää wína?änpi, i-á nawáywówápóe. Binmû?dí hää óek'û?iwe. 7 Bípûn, Peter-á in wé?gen khäge?nindá bîntu?âamí, 'Jesus unbí páadé oe Galilee-piye namän, hedí iwe bînmúuní, háa wovâytu?an waa.' " 8 Hedí i? t'owápho iwedi dipeedi dijân, ovâypíhääđi dithathapoe?o. Hânho dikhunwôeda?đi to?wí wänbo háabo wíđâytu?anpí. \*

*Mary Magdalene-di Jesus óemû?*

9 Dumíngu naná? diwe Jesus nawáywówápóe ihaydi, Mary Magdalene-bí?piye páadé ipikeeyan. Nä?i kwee-á namuu i? Jesus-di in tsé ihay yá?dâapí?in p'owəḡahhə

\* 16:8 Nä?i hí? nää 9-20 nata?muu?i-á i? shánkí hehääwi Mark-ví ta?di gínkw'ó? deeje wínata?muupí.

ónkhehpiye<sup>7</sup>i<sup>7</sup>. <sup>10</sup> Hedí Mary namäädi Jesus-ví k'ema'in dibo'aadi hedá diséejidi ovâyshaa, hedí háa ûnpóe'in ovâyt'ôe'an. <sup>11</sup> Hewänbo Jesus nawâywówápóedí Mary-di óemû'in dit'oedi wídívíwäyupí.

*Wíjedi Jesus óemû'*

<sup>12</sup> Jesus piháa ûncháadi wên wíjeví'piye ipikeeyan, indá Jerusalem bú'dí i' nava iwepiye dapeemän. <sup>13</sup> In wíje i' bú'piye dânwáybun, hedí háa dânmû' waa in wé'gen Jesus-ví khäge'nin ovâyt'ôe'an, hewänbo wídívíwäyupí.

*Jesus-ví tä'di wêe khäge'nindi óemû'*

<sup>14</sup> Tí'úugéđí in tä'di wêe khäge'nin dívíhújuo' ihaydi Jesus inbí'piye wíyá ipikeeyan, hedí wäyupí'indá p'óhkây'indá dimuudi ovâyt'e'yan, in to'wêndi nawâywówápóe'in óemû'in wí'ovâywäyundepídí. <sup>15</sup> Hedáhá' ovâytü'an, "Ja' nää oepáa k'aydi t'ähkí bípûn, hedá t'owa t'ähká Jôesi Tádáví híwó'di tun bîntunphaadé-í. <sup>16</sup> T'ähkí to'wên dívíwäyunde'indá hedá ovâyp'ó'p'oe'annindá ovây'aywoení. Hewänbo to'wên dívíwäyundepí'indá ovâytuhchänukhâymaa. <sup>17</sup> In dívíwäyunde'in naadi dovâyk'úuwí nã'i pínán t'ôe dâý'amídí: In yä'dâapi'in p'oewahâ t'owaví'wedí dâykhehpeeyé-í, hedá piháawi tundá dívíhée'amí. <sup>18</sup> Di'ânpidíbo dâypäyuhógidi, háa häawí nakhe't'ôe'i dâysuwädi, há'to háabo dipúuwí; hedá inbí mandi in t'owa dihay'indá ovâytägedí, indá dihehkháapúuwí."

*Jesus makówápiye napee*

<sup>19</sup> Hedí Jesus i' shánkí natsonji'i'di ovâyhí'bowa ihaydi, makówápiye napee, hedí Jôesi Tádáví ko'díngéđí isóge. <sup>20</sup> Iví khäge'nin iwedi dimää t'owa wăhăä t'ähkí iví tun ovâyt'ôekanhúuwídí, hedí Jôesi Tádádí ovâykhäge'nan, hedí i' pínán t'ôe napoe'o'i'di in t'owa ovâykeeyan ta'ge dívíhí'máa'in.

## I Híwó'di Tun Jesus Christ-Ví'gedi Luke Ita'nandi'

1-2 Híwó'di k'ema Theophilus: Báyéki t'owa háa dínkodí waa dâytanan t'ähki i' hääwí wáy wên nanbí tí'úuwín páadé'in páadé iwedibo dâymû'i'. I'gedá na'in dítu'an, hedí áyîngidi háa dâymû' waa dâyta'nan. <sup>3</sup> Naa wá' hääwí páadé iwedibo nakodipóe'i' áyîngidi dónuwâ, hedí naa ochanpóe híwó namúuní'in ugí' dóta'namídí ná'i hääwí háa napóe waagi. <sup>4</sup> Naa gin waagi dáy'o' hedânho úkodihanginnáanídí i' hääwí Jesus-ví'gedi wóehá'andi' ta'gen namuu'in.

### *John i' p'ó'p'oekandi na'aypuyägi'o*

<sup>5</sup> Herod oe Judea nange natsonnän dihaydi, wí owha' Zecharias gin nakháwä'i na'än. I-ádi wáy-á owha'-ádi wé'ge dívít'óemáa, indá Abijah-ví t'owa dimuu. Zechariah-ví kwee-á Elizabeth gin ûnkhwäwä, hedí i' wá' wí owha'ví ay ûnmuu. <sup>6</sup> Zechariah-ádi iví kwee-ádi inbí wówátsi ta'ge dänhon háa Jôesi Tádá nada' waagibá. Áyîngidi Jôesi Tádáví tsontun dän'a'gindo' hedá háa Jôesi Tádá natsonpóe waagibá dän'an. <sup>7</sup> Hebo Elizabeth-á äypí' namuudi wí dän'ay'änpi, hedá nää-á kwijó-á sedó-á dapaa.

<sup>8</sup> In Zechariah-'inbí thaa dínpóe dívít'óe'amídí, hedího Zechariah-á Jôesi Tádági' iví owha' t'óe i'o'. <sup>9</sup> In owha' dâykháwäwhahónde' dâyde'mamídí to'wí Nanbí Sedó Jôesiví méesate hay'i pingewi íve iwe nats'úuní'i', i' sa'wó nasundi' hääwí iphaháanú-ídí. Hedí nää Zechariah-ví kháwä ónwhahké', hedího nats'ú. <sup>10</sup> Ee íve i'ëyää'o' ihaydibá oe já'wé báyéki t'owa-á dívíjûusu'o'.

<sup>11</sup> Tsíkhagipí i' máäsa ko'díngedí i' ëyää nachá' diwe wí makówáwi t'óepa'aa'i Jôesi Tádáchariah-ádi iví kwee-ádi dí óesandi' nakwinudee. <sup>12</sup> Zechariah óepíhää i' makówáwi t'óepa'aa'i' óemû'dí, hedí khunwóeda'dí óemáa. <sup>13</sup> Hewänbo i' makówáwi t'óepa'aa'i'dí óetu'an, "Zechariah, wí'unkhunwóeda'ípi. Jôesi Tádádí uví jûusu wónsigí'an. Elizabeth uví kwee úmuu'i wí enúkáy i'ayyamí, hedí John gin nâakháyä'ní. <sup>14</sup> Owáy na'aypuyä ihaydi báyéki híhchan uví' úmúuní, hedá báyéki wáy-á t'owa wá' dihíhchanpúuwí. <sup>15</sup> I-á Jôesi Tádáví he'ennin senä' diwedí'i namúuní. I-á wí'ûnkhwä'ähpi iméenasuuwä-i'in háa wíyá hääwí naháapúuwí'i-á, hedí nats'an'aypuyädibo' i' Yä'dää'i P'oweahhâ pín ta'gedi imá've-í. <sup>16</sup> I'dá báyéki in Israel-wín t'owa inbí Jôesi i' shánki natsonji'i namuu'iví'piye'



ovâywáymá'í. <sup>17</sup> Uví ay-á iví pí'ná khó'jé i Yä'dâa'i P'oe waahâa imá've-í, Elijah-di iví pí'ná khó'jé óemáa waabá, hedá Elijah waabá-á natuhkáy-í. I-á Nanbí Sedógi' napáadémú-í Nanbí Sedóvi tun wóegé, hedá tádá'indá ovâykhäge'namí inbí áyyäá-á wiyá dâysígi-ídi, hedá in dit'ôeyanhâhpi'indá ánskaa-á ovaymääni hedânho in to'wên inbí wówátsi ta'ge dâyhonnin waaginbá dimúunídi. I'di in t'owa ovâykhây'amí hedânho i' shánkí natsonji'i' óesígi'amídi" gin i' makówáwi t'ôepa'aa'i'di Zechariah óetu'an.

<sup>18</sup> Zechariah-di i makówáwi t'ôepa'aa'i' óetu'an, "Hebo hândidan ta'gendi dínhanginnáani ná'i untú'i napúuwí'in? Naa ho sedó omuu, naví kwee-á wá' hânho kwijó dínmuu." <sup>19</sup> I' makówáwi t'ôepa'aa'i'di óetu'an, "Naa Gabriel-ân omuu. Naa háädi wänbo t'ähki Jôesi Tádávi nú' owin. I'dánkun naa dísan wihéé'amídi hedá ná'i híwó'di tun wînmá'ídi. <sup>20</sup> Híwó' ót'ôeyan. Híwó naná' dihaydi háa naa otú waa napúuwí. Hewänbo Ɂ-á ná'i wítu'andi' wíwíwäyupídiho' tunpí' unpúuwí, i' ay na'aypuyä píhay."

<sup>21</sup> Oe já'wé in t'owadi Zechariah wa'di óetsíkha'máa, hedí dívítumáa, "Heháadan thaa t'ähki óeho' i' méesate ívedi napee-ídi?" <sup>22</sup> Hedí napee ihaydá wí'ûnhí'kodipí, hedího' in t'owa dínhanginpóe wí háäwi ûnkeepóe'i' i' méesate íve imû'in. Tunpí' najoekandeedi iví mandího ovâyhéé'an.

<sup>23</sup> Wí háyú thaa naphade ihaydi iví owha'wi t'ôe ûnbo'wandi iví piye iweeho'. <sup>24</sup> Wí háyú jáadi naphade ihaydá Zechariah-ví kwee ûnsáhpóe, i' makówáwi t'ôepa'aa'i'di óetu'an waa, hedí p'ánú p'óe iví k'aygidi wínapeepí. <sup>25</sup> Hedí natú, "Nanbí Sedó Jôesi Tádádí naagi' ná'i dín'an. Nábâa t'ôediwän naa-ádi híwó'di namuu. Naa owôeda'wän wíday'âyjohpídi, hewänbo nää-á naví wôeda' dínjâa'an."

*Mary óetu'an nasáhpúuwí'in hedá iví ay-á i' aywondi namúuni'indá*

<sup>26</sup> Elizabeth sí p'óe nasâamuu ihaydi Jôesi Tádádí wí makówáwi t'ôepa'aa'i' Gabriel gin nakháwä'i' óesan i bú'ay Nazareth gin dâytú'o' iwepiye, oe Galilee nange naná' diwe. <sup>27</sup> Wí khóhtsaapi' a'yú Mary gin nakháwä'iví piye Gabriel óesan. Mary-ádi wí sen Joseph-ádi dakhóhtsaatunpää'n, hedí Joseph-á David-ví ây iwedi'i' bá namuu. <sup>28</sup> Hedí Gabriel-di ná'i sengitundi Mary óejay: "Híhchandibo un múuni Ɂ Jôesi Tádádí hânho wóesígi'i'. Jôesi Tádá-á Ɂ-ádi naji'."

<sup>29</sup> Mary ná'in nat'oe ihaydi háa i' ánskaa'amí'in wí'ishaapi, hedí napitú, "Hângúba ná'i sengitun natunda'?" <sup>30</sup> Hedí i' makówáwi t'ôepa'aa'i'di óetu'an, "Mary, wí'unkhunwôeda'ípi.

Jôesi Tádádí wóesígi<sup>?</sup>in wônkeekankhâymáa. <sup>31</sup> Ót'ôeyan, ụ-á unsáhpúuwí, hedí wí enúkáy bí'ayyamí, i-á Jesus gin nâakháyǎ<sup>?</sup>ní. <sup>32</sup> I-á báyéki hay<sup>?</sup>i namúuní, hedí i' shánkí kw'áye<sup>?</sup>i namuu<sup>?</sup>i<sup>?</sup>di óetu<sup>?</sup>ǎámí 'Naví ay unmuu' gin, hedí Nanbí Sedó Jôesi Tádádí bá tsondi hay<sup>?</sup>i óesôege-í, iví hehǎǎwi thehtáy pahpâa David-á tsondi hay<sup>?</sup>i namuu waagibá. <sup>33</sup> I<sup>?</sup>dá hǎnhay wǎnbo t'ǎhki in Israel t'owaví tsondi dínmuuní. Iví tsonkhuu-á há<sup>?</sup>to hǎnhay wǎnbo únháani."

<sup>34</sup> Mary-di i' makówáwi t'ôepa<sup>?</sup>ǎǎ<sup>?</sup>i<sup>?</sup> óetsika<sup>?</sup>yan, "Hândidan ná<sup>?</sup>i napúuwí wa<sup>?</sup>di wí sendádí wó<sup>?</sup>thaapídí?" <sup>35</sup> I<sup>?</sup> makówáwi t'ôepa<sup>?</sup>ǎǎ<sup>?</sup>i<sup>?</sup>di óetu<sup>?</sup>an, "I' Yǎ<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'oweaahâa úwáani, hedí i shánkí kw'áye<sup>?</sup>i namuu<sup>?</sup>i<sup>?</sup>di iví pínándí wóetǎǎgé-í, hedího i ay shánkí yǎ<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i bí'ayyandi<sup>?</sup> Jôesi Tádáví ay gin óetu<sup>?</sup>ǎámí. <sup>36</sup> Uví maatu<sup>?</sup>i Elizabeth wá<sup>?</sup> sí p'oe nasâamuu tobá ho nakwijópaa wǎnbo<sup>?</sup>, hedí wí enúkáy i'ayyamí, tobáhâa âypí<sup>?</sup> namuu gin t'owa dí<sup>?</sup>ân wǎnbo<sup>?</sup>. <sup>37</sup> Jôesi Tádá-á hǎǎ t'ǎhki únkodí." <sup>38</sup> Mary-di óetu<sup>?</sup>an, "Naa Nanbí Sedó Jôesi Táaví t'ôe<sup>?</sup>i<sup>?</sup> omuu. Oda<sup>?</sup> hǎǎ t'ǎhki untú<sup>?</sup>i naa dínpuuwí<sup>?</sup>in." Ihaydiho<sup>?</sup> i makówáwi t'ôepa<sup>?</sup>ǎǎ<sup>?</sup>i<sup>?</sup>di óe joe<sup>?</sup>an.

### *Mary oe Elizabeth-ví<sup>?</sup>piye namää*

<sup>39</sup> Wí háyú thaa ihaydi Mary ikhây<sup>?</sup>andi wí bú<sup>?</sup>ay iwepiye iwǎnáho<sup>?</sup>, i' bú<sup>?</sup>-á oe Judea nange na<sup>?</sup>okúná<sup>?</sup> ni<sup>?</sup>ge nak'óe. <sup>40</sup> Zechariah-ví tewhá iwepiye namää, hedí nats'ûndi Elizabeth óesengitu<sup>?</sup>an. <sup>41</sup> Elizabeth-á Mary-ví sengitun nat'oe ihaydi i' ay iví seephoge imáa<sup>?</sup>i<sup>?</sup> i'a<sup>?</sup>yǎ<sup>?</sup>nan. Elizabeth i' Yǎ<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'oweaahâa pín ta<sup>?</sup>gedí imáadí kaygi natú, <sup>42</sup> "Jôesi Tádádá ugí<sup>?</sup> híwó<sup>?</sup>di hǎǎwí wôn<sup>?</sup>an, shánkí híwó wǎnbo t'ǎhki in wé<sup>?</sup>gen kwiyǎ<sup>?</sup>gí<sup>?</sup>ví<sup>?</sup>wedi, hedá wá<sup>?</sup> i' to<sup>?</sup>wí ú<sup>?</sup>aypuyǎgi<sup>?</sup>o<sup>?</sup> híwó<sup>?</sup>bá òn<sup>?</sup>amí. <sup>43</sup> Ụ-á Nanbí Sedóví jíyá unmuu, hedího háadan ná<sup>?</sup>i hǎǎwí hay<sup>?</sup>i naa dínpuuwí naví<sup>?</sup> unpuwǎ<sup>?</sup>ǎǎdi<sup>?</sup> <sup>44</sup> Ti úhanginná, unpówádí uví sengitun ot'oe ihaydibo<sup>?</sup>, ná<sup>?</sup>i ay naví seephoge donmáa<sup>?</sup>i<sup>?</sup> nahíhchanpóedí i'a<sup>?</sup>yǎ<sup>?</sup>nan. <sup>45</sup> Hedí híhchandi ụ-á unmuuní, gá Jôesi Tádáví tun wóemági<sup>?</sup>in úpuwagi<sup>?</sup>o gin biwǎyundedân."

### *Mary hânho híhchandi ihée<sup>?</sup>o<sup>?</sup>*

<sup>46-47</sup> Hedí Mary natú, "Pín ta<sup>?</sup>gedí otúuní Nanbí Sedó Jôesi Tádá-á hay<sup>?</sup>i namuu<sup>?</sup>in, hedí naví pí<sup>?</sup>nǎ khó<sup>?</sup>jé-á hânho ohíhchan gá i-á naví aywondi dínmuudân. <sup>48</sup> Jôesi Tádádí naa iví t'ôe<sup>?</sup>i<sup>?</sup> omuu<sup>?</sup>i dí<sup>?</sup>ánshaa<sup>?</sup>an, tobá kw'áye<sup>?</sup>i wó<sup>?</sup>muupí wǎnbo<sup>?</sup>, hedí náa thaa iwedi páadépiyá t'ǎhki t'owa ditúuní i<sup>?</sup>dá naagi<sup>?</sup> híwó dín<sup>?</sup>annin. <sup>49</sup> Ta<sup>?</sup>gendi i' shánkí tsonkhuu imáa<sup>?</sup>i<sup>?</sup>dá báyéki naagi<sup>?</sup> dín<sup>?</sup>an. I-á yǎ<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>ida<sup>?</sup> namuu. <sup>50</sup> Jôesi Tádá-á in to<sup>?</sup>wên i' óe<sup>?</sup>a<sup>?</sup>ginninbí<sup>?</sup>piye nasehkanäpoe<sup>?</sup>o, in ho dí<sup>?</sup>aypuyǎ<sup>?</sup>indá hedá in dí<sup>?</sup>aypuyǎgi<sup>?</sup>o<sup>?</sup>indá wá<sup>?</sup>. <sup>51</sup> Báyéki

nakaydi he'endi hääwí i'ó?, hedi in to'wên inbí pí'ná khó'jé dijengi'ánshaamuu'in t'ämäpiye ovâywádénde?.<sup>52</sup> In to'wên tsonkhuu dâymáa'in waa dichaa'in áagépiye i'di ovâywávénde?, hewänbo in he'ennin dimuupí'indá shánkí kw'áye ovâytegende?.<sup>53</sup> In dihahsé'nindá híwó'di hääwí ovâymä' dishu'múunídí, hewänbo in kodit'owa dimuu'indá hääwípídíbo-á ovâyjáatäde?.<sup>54-55</sup> Háa nanbí hehääwin thehtáy pahpá'in ovâytu'an waa i'ó?. Na'in Israel-'in iví t'óe'in gimuu'in díkhäge'do?, hedi wí'ún'ódepí häädi wänbo t'ähkí Abraham-dádí hedá t'ähkí Abraham-bí áy iwedi'indádí ovâysehkanä'äamídí" gin Mary natú.

<sup>56</sup> Hedi Mary poje p'óe Elizabeth-ví'webo' iwóyí?, hedáhá' iví'piyá iweeho?.

### *John i' p'ó'p'oekandi na'aypuyä*

<sup>57</sup> I' thaa Elizabeth i'ayyamídí ûnpówá, hedi wí enúkáy i'ayyan.<sup>58</sup> In to'wên iví tsowa dithaa'indá hedá iví maatu'indá dínhanginpóe Nanbí Sedó Jôesi Tádá iví'piye híwó'di namuu'in, hedá indá Elizabeth-ádá dívihíhchanmáa.

<sup>59</sup> Wí jáadi naphade ihaydi in t'owa diwáy'ää, i' enúkáy in Hudiyoví k'ewe taadi óetaa'amídí. Iví tádá Zechariah waabá óekháyä'khâymaa in t'owadi,<sup>60</sup> hewänbo iví jiyá ûntú, "Ha'wâagá joe. John gân áykháyä'ní."<sup>61</sup> Indi óetu'an, "Hewänbo wé'i wí wänbo uví maatu t'owa ha'wâa wínakháwäpi."<sup>62</sup> Hedi inbí mandi i' ayví tádá óehée'an óetsika'yamídí hânnan i ay óekháyä'ní'in nada?.<sup>63</sup> I'di wên hääwên ovâydaa'an eedi ita'namídí, hedi wên phéphá'ay ôn'andi ginnân ita'nân: "John gin iví kháwä ûnmuu." T'ähkídiibo ovâyháa'an.<sup>64</sup> Wesebo nahänjudedeedi nahí'dee, hedi natú? Jôesi Tádá-á hay'i namuu'in.<sup>65</sup> T'ähkí inbí tsowa dithaa'in di'ánde hânnangú napóe, hedá t'ähkí oe Judea nange na'okúná' ni'ge dithaa'indá i'gedi dívihí'máa.<sup>66</sup> T'ähkí dit'oe'in ná'i hääwí i'gedi díví'ánshaamáa, hedi dívípitsika'máa, "Háawi-angú ná'i ay namúuní?" Hedi ta'gendi Nanbí Sedó Jôesi Tádádí iví mange i' ay óemáa.

### *Háawi John namúuní i'gedi Zechariah ihée'o?*

<sup>67</sup> John-bí tádá Zechariah ûnmuu'i' i' Yä'dâa'i P'oewaahâa pín ta'gedi imáadi wí Jôesi Tádáví tukhe'bi waabá ihée'andi ginnân natú:<sup>68</sup> "Jaho gitúuní Nanbí Sedó Jôesi Tádá hay'i namuu'in, i-á Israel-ví Jôesi dínmuu, gá na'in iví t'owa gimuu'inbí'piye gín'äädân díkhäge'namídí hedá nanbí hânminbí mangedá díma'p'äädi-ídá.<sup>69</sup> Jôesi Tádádá wí hânho kay'i aywondi na'in dímagí. David-á hân'oe Jôesi Tádáví t'óe'i ûnmuu, hedá ná'i aywondi-á David-ví áy iwedi'i'ba' ûnmuu.<sup>70</sup> Jôesi Tádádí dit'óe'an gin ikhâymaa'in, hedi i' hí'

iví hǎn'oe'in yǎ'dâa'in tukhe'minbí sóphogedi dînsan. <sup>71</sup> Natú na'inbí hǎnminbí'wedi dîn'aywoení, in dít'ay'inbí mangedi díjâa'amí. <sup>72</sup> Natú nanbí hehǎäwin thehtáy pahpá'inbí'piye nasehkanäpúuwí hedá wá' in yǎ'dâa'in tun Abraham-dádi ik'ú'indá há'to ûn'ôede-í. <sup>73-74</sup> Jôesi Tádádi iví tun ta'gendi Abraham óemägi nanbí hǎnminbí mangedi díwhahónídí, hedânho gínkoedí-í khunwôeda'ginpídíbo' i' ây'a'ginmäänidí, <sup>75</sup> hedânho gin ívikanhondibo t'ǎhki na'inbí wówátsi thaa yǎ'dâa'in gimúuní, hedá ta'gebo-á nanbí wówátsi-á âyhúuwí" gin Zechariah natú. <sup>76</sup> Ihaydá i ay-á óetu'an, "Naví ay, u-á i' shánki kw'áye na'ǎndi namuu'iví tukhe'bi gin wóetu'âamí. Hedá u-á i' shánki natsonji'iví páadé unmú-í in p'ôe igí' mǎnhây'amídí. <sup>77</sup> U'dá iví t'owa ovâyhangin'annamí ovây'aywoení'in inbí t'aywó'di-á dín'owó'yendi. <sup>78</sup> Nanbí Jôesi-á gin i'amí gá hânho nasehkanät'óedân, hedího i' to'wí i' thanbí muwǎthay waagi'ba namuu'i' oe kw'áyedi nanbí'piye nakä'ägi'o, <sup>79</sup> hedí in to'wên in chuwa dâykhunwôeda'di khun ni'ge dimännindáho i'di ovâykomääni. I'dáho na'in díkhäge'khâymaa hedânho ánsaaginpídíbo giyêenídí" gin Zechariah natú.

<sup>80</sup> John nasôedi iví hangintan wá' ûnsôe, hedí tí'úugédi ihaydá ahkónu-á nathaa, in Israel-'inbí jâa its'ant'ôe'an píhay.

## 2

### *Háa Jesus na'aypuyä waa*

<sup>1</sup> John i' p'ó'p'oe'kandi na'aypuyä iwáydíba i' Rome-wi tsondi shánki hay'i Caesar Augustus gin nakháwǎ'i'di t'ǎhki t'owa i' nange itsonmaa eejewin ovây't'ôephade dívikháwǎta'kwogihúuwídí. <sup>2</sup> Nää páadé in t'owa dívikháwǎta'kw'ódi Quirinius oe Syria nange natsondimuu ihaydi. <sup>3</sup> Hedího t'ǎhki t'owa inbí thehtáy pahpá'inbí bú'piye dimää dívikháwǎta'kw'ôenídí.

<sup>4</sup> Joseph wá' ikháwǎta'kugiho'. I-á Galilee nange naná' diwedi Nazareth bú'aydi napee, hedí wíyá bú'ay oe Judea nange Bethlehem gin dâyt'u'o' iwepiye namää. Joseph-á David-ví ây iwedi'i'ba namuu, hedí David-á Bethlehem iwewi-á namuu, hedího Joseph iwepiye ûnpuhpóe. <sup>5</sup> Joseph-di Mary i-ádíba óeho'. Indá dakhótsaatonpǎ'än, hedí Mary-á nasâamuu. <sup>6</sup> Bethlehem daji' ihayhǎäbá i' thaa napówa Mary i'ayyamídí. <sup>7</sup> Hedí iví páadé'i' ay i'ayyan, hedí aa'ây iwe óe'annankídí i hǎäpanbí húuphébay iwe óek'ú', gá ee díviwho'kw'óe'ó'i tewhá iwe wínajáanáhpidân.

*In makówáwin t'ôepa'qa'indi in k'úwá áyi'nin ovâyhée'an*

<sup>8</sup> Iwáy bú'ay tsowa wáy wên k'úwá áyí'nin dikw'ó, indá khu'déedí oe ahkónu inbí k'úwá dâý'áyînmáa. <sup>9</sup> Jôesi Tádádí wí makówáwi t'ôepa'aa'i' inbí'piye ovâysan, hedi inbí páadépiye tsíkhagipí dínkwînuḁee, hedi Nanbí Sedó Jôesiví kohthayḁi ovây'ánhógidi hânho dikhunwôeda'póe. <sup>10</sup> Hedi i' makówáwi t'ôepa'aa'i'di ovâytu'an, "Wí'íkhunwôeda'ípi. Bít'ôeyan, naadá híwó'di tun wây má', t'âhkí t'owa hânho ovâyhíhchannamídí. <sup>11</sup> Nää thaa oe David-ví bú' wí aywondi ungi' na'aypuyä. I-á i' to'wí namuu Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, i-á i' shánki natsonji'i namuu. <sup>12</sup> Hedi ná'in bînmúuní únhanginnáanídí háa wáytu'an waa ta'gen namuu'in: Wí ay bînshaa-í aa'ây iwe na'ánmuudi, hääpanbí húuphébay iwe nak'óedí."

<sup>13</sup> Tsíkhagipí i' makówáwi t'ôepa'aa'i-ádi wây-á báyéki mákówáwin t'ôepa'aa'in dikeepóe. T'âhkídíbo Jôesi Tádáví'gedi híwó dívihí'máadí ditû', <sup>14</sup> "Makówá kw'áayé t'âhkí ditúuní Jôesi Tádá-á hânho hay'i namuu'in, hedi nää oepáa k'ayḁá in to'wên Jôesi Tádá óehíhchanmä'indá ánshaaginpídíbo dikwoní."

### *In k'úwá áyí'nin Jesus óemúunídí dimää*

<sup>15</sup> In makówáwin t'ôepa'aa'in makówápiye diwáypee ihayḁi in k'úwá áyí'nin wí'nä táye dívítumáa, "Jaho Bethlehem-piye gimú-í ná'in napóe'in áymúunídí, i'gedi Nanbí Sedó Jôesi Tádádí na'in díhangin'ánnan." <sup>16</sup> Hediho dívíwänáho'di Mary-á Joseph-á hedá i' ay ee hääpanbí húuphébay iwe nak'óedá ovâyshaa. <sup>17</sup> I' ay óemú'ihayḁi háa in makówáwin t'ôepa'aa'indi iví'gedi ovâytu'an waa ditunji'. <sup>18</sup> T'âhkí in iwe diji'in ovâyháa'an i' hääwí in k'úwá áyí'nindi ovây't'ôe'andi dit'oeḁi. <sup>19</sup> Mary-á ná'i hääwí t'âhkí napóe'i wí'ún'óḁepí, hedi hääḁi wänbo t'âhkí i'gedi i'ánshaamáa. <sup>20</sup> In k'úwá áyí'nin inbí k'úwá diji' iwepiye diwáymää, hedi Jôesi Tádá-á kw'áayébo' óemáadí ditû' hânho hay'i namuu'in, gá ná'i' hääwí dâymú'i-á dit'oe'i-á namuudân. Tâhkí háa i makówáwi t'ôepa'aa'i'di ovâytu'an waagibá napóe.

### *Jesus i' méesate hay'i eepiye óeho'*

<sup>21</sup> Wí jáadi naphade ihayḁi i' ay in Hudíyoví k'ewe taadi óetaa'an, hedi Jesus gin óekháyä'. Ná'in kháwä-á i' makówáwi t'ôepa'aa'i'di óemági wa'di iví jíyá únsáhpóepídíbo'.

<sup>22</sup> Hedi ihayḁiho napóe dân'ámídí háa Moses ita'nan waa, in Hudíyo inbí kuu dínmuudi dínkhây'ä' díví'ámí'in wí ay na'aypuyä ihayḁi, hediho' i' ay oe Jerusalem-piye dânho', i' méesate hay'i iwe Jôesi Tádá óetu'áámídí, "Nanbí ay wímääní."

<sup>23</sup> Gin dân'an gá ná'in tsontun Jôesi Tádáví ta'nin diwe ûnk'óedân:

T'âhkí in páadé di'aypuyä'in e'nûn áyyä-á Jôesi Tádá óemääní.

24 Hedá wá? nata?muu in jiyá?indá wije k'o?wee háa wije tsidé?ây ha?wâagi?in dâyhûuwí, hedí nã?in tsidé dâyhaydi Jôesi Tádá óemãäni. Hedího Mary-á wá? han ikhâymaa.

### *Háa Simeon Jesus-ví?gedi natú waa*

25 Oe Jerusalem wí sen nathaa Simeon gin nakháwã?i?. Iví wówátsi-á ta?ge ihon, hedá Jôesi Tádáví khuu-á ôn?a?gin. Natsíkha Jôesi Tádádí in Israel?in inbí t'ôephade iwedi ovâywhahóenídí, hedí i? Yã?dâa?i P'oewaahâa i-ádi naji?. 26 I? Yã?dâa?i P'oewaahâadibá Simeon ôehangin?ânnan wínachuwagi?opí?in i? to?wí Jôesi Tádádí óesóge?i? t'owa ovây?aywoenídí óemû?pidíbo?. 27 I? Yã?dâa?i P'oewaahâadi i? hay?i méesate ee Simeon óets'úde. Jesus-ví jiyá-ádi tádá-ádi i? wá? óets'úde, hedânho indi igi? ôn?amídí háa nakhây?ã?in Jôesi Tádá natsonpóe waagibá. 28 Dits'ú? dihaydi Simeon-di i? ay óekê?, hedí Jôesi Tádá óekú?daa?andi ginnân natú: 29 “Nanbí Sedó Jôesi, nãbâa hîn naa uví t'ôe?i? omuu?i híhchandi díchuwamãä, uví tun bimãgi waagibá. 30 Naa ohíhchan, gá nãä-á naví tséedí i? aywondi u?di dînsandi? dópimû?dân. 31 Hedí nã?indá bí?an t'ãhkí nange?in t'owa dâymúunídí. 32 Nã?i aywondi-á wí kô waagibá namúuní uví p'ôe in Hudíyo dimuupi?in ovâykeeyamídí, hedí i? namuudi uví t'owa Israel?indá he?ennin dipúuwí.” 33 Gin Simeon i? ayví?gedi ihée?andi i? tádá-á jiyá-á hânho ovãnháa?an. 34 Hedáhá? Simeon-di Jôesi Tádá óedaa?an híwó?di thaa ovãnmãänídí, hedá Mary-á óetu?an, “Wáy wên in Israel?in i? óesígikáyjí, hedího ovây?aywoení, hebo wây-á wëndá wí?óesígikáyjípí hedího dipede-e-í. I?dá t'ãhkí t'owa háa Jôesi Tádá nada? waagi ovâykeeyamí, hewãnbo in t'owadá óejoegikhâymaa, 35 hedí báyéki t'owa háa inbí pí?nã khó?jé dí?ánshaamuu waa ovâykeeyamí. Hedí u-á báyéki mãnt'ôephadekhâymaaadí wí to?wídí wí tsijó phá?dí uví pín wônjún waagibá unchaa-í.”

### *Anna ikú?daa?an*

36 Hedá iwebá wí kwee Anna gin nakháwã?i wá? naji?, i-á wí Jôesi Tádáví tukhe?bibá namuu. Nã?i kwee-á Phanuel-ví a?yú ûnmuu, hedí Asher-á iví hehãäwi thehtáy pahpâa ûnmuu. 37 Tsé ihaypaayo nakhóhtsaa?ãnwãn, hedí khávéntã?di jónu (84) paayo ûnná iví sen ûnchuu iwedi. Hãädi wãnbo t'ãhkí i? méesate hay?i iwe naji?, hedí hãýãnbo? ihãädã?odá ijûusu?odá khuu-á thaa-á Jôesi Tádá óe?a?ginmä?. 38 Wa?di Simeon ihí?máa ihaydibá i? kwee nats'ú, hedí i? aygí? Jôesi Tádá óekú?daa?an, hedá iví?gedá ovây?t'ôe?an t'ãhkí in Jerusalem-win ditsíkhakw'ó?nin Jôesi Tádádí ovâyma?p'ãädi-ídi.

*Joseph-ádi Mary-ádi oe Nazareth bú?aypiye dãnweeho?*

<sup>39</sup> Joseph-ádí Mary-ádí dän'an haa Nanbí Sedó Jôesiví tson-tun diwe nak'óe waagibá, ihaydáhá' inbí bú'ay Nazareth-piye dänweho', i-á Galilee nangá nak'óe. <sup>40</sup> Hedi i' ay nasô'di nakaypoe'o hedá báyékí hangintandá imáa, hedá Jôesi Tádádá báyékí óekhãge'máa.

*Jesus-di in háhkannin i' méesate hay'i ee ovâyhé'an*

<sup>41</sup> Paayo p'óe waagi i' Passover shánkí'eedi dinná' dihaydi, Jesus-ví jiyá-á tádá-á oe Jerusalem-piye damää'ä. <sup>42</sup> Hediho Jesus tá'di wije (12) paayo'i namuu ihaydi Jerusalem-piye dimää, háãdi waa díví'o waagibá. <sup>43</sup> I' shánkí'eedi dínk'ewe' dihaydi in t'owa dívíweehondi, Jesus-á Jerusalem-bo iwóyí'. Hewänbo iví tádá-á jiyá-á wíðänhanginnáhpí iwe iwóyí'nin. <sup>44</sup> Indá da'ánde wáy-á t'owa indádíbabá dimännindádí naji'in, hedi wí thaa t'ähkí Jerusalem diwedí damää. Ihaydi inbí k'ema'in deeje hedá inbí maatu'in deejá óenuwä, <sup>45</sup> hewänbo wí'óeshaapídí Jerusalem-piye dänwáybun óenuuwä-ídí. <sup>46</sup> Wije thaa naphade ihaydi i' méesate hay'i ee in Hudíyoví háhkannindádí óeshaa. Haa dívíhí'máa'in i'di ovây't'óeyande hedáhá' báyékí háãwí ovâytsika'máa. <sup>47</sup> Iví hangintandá hedá iví hí' in háhkannin ovây'tumáa'i'dá t'ähkí t'owa dit'oe'in ovâyháa'an. <sup>48</sup> Iví tádá-á jiyá-á wíðänhanginnáhpí haa dän'ánshaa'amí'in. Iví jiyádí óetu'an, "Naví ay, háadan gin na'in dí'an? Ti wí'úhanginnáhpí'an u'di báyékí áyíngi uví tádá-ádí naa-ádí dímägi, hedá t'ämäpiye wítuwämáa?" <sup>49</sup> Jesus-di ovântu'an, "Ti wíðänhanginnáhpí'an naa dínkhây'ä' naví Tádáví tewhá ee ochaní'in?" <sup>50</sup> Hewänbo haa ovântu'annin wídaka'pówápi.

<sup>51</sup> Iví tádá-á jiyá-á indádíbabá oe Nazareth-piye nawáymää, hedi t'ähkí haa óetu'an waa i'a'gindo'. Iví jiyá ná'i háãwí t'ähkí napóe'i wí'ún'ódéndepí. <sup>52</sup> Hedi Jesus-á nasôemändi shánkí báyékí hangintandá ihónde', shánkí nasenpuwamän, hedi Jôesi Tádá-ádí in t'owa-ádí shánkí wänbo óesígí.

### 3

*John i' p'ó'p'oekandi'di Jôesiví tun in t'owa ovây'tunphadende'*

<sup>1-2</sup> Tiberius Caesar t'ähkí i' Rome-wi nange tá'di p'ánú (15) paayodi natsonji' ihaydi, Zechariah-ví ay John i' p'ó'p'oekandi' oe ahkónu naji', hedi Jôesi Tádádí óetu'an iví hí' ónt'ôe'amídí. Ihayháãbá Pontius Pilate Judea nangewi tunjó namuu, Herod-á oe Galilee nangá natsonnän, Herod-ví tí'úu Philip-á oe Iturea nange hedá Trachonitis nangá natsonnän, Lysanius-á oe Abilene nangá natsonnän, hedá Annas-ádí Caiaphas-ádí owhá' p'ó'dé'dí'indá damuu. <sup>3</sup> Hedi John t'ämäpiye Jordan p'o'k'ay tsowa i'ge najidi in t'owa

Jôesiví tun ovâyt'ôekanhon. Ovâytumáa, “Unbí t'aywó'di binjoe'an hedânho Jôesi Tádádí wovây'owóje-ídí, hedá naadá wâyp'ó'p'oe'amí.” <sup>4</sup> Hedi ná'i háa John i' o waa Jôesi Tádáví tukhe'bi' Isaiiah iví ta'nin diwe ho ita'nan. Ginnân ûnta'muu: Wí to'wí oe ahkon deedi ûntukhwíntúuní,

‘In p'ôe binkhây'an i' shánkí natsonji'igí’.

Hä'i p'ôe'ây wá' igí' binta'ge'an.

<sup>5</sup> T'ähkí hége'ây napidedee-í.

T'ähkí okú-á p'indá natayedipúuwí.

Wáy namäáginá' deejá nata'gepúuwí,

hedí i' p'ôe nabôebôená'dí' nata'gepúuwí.

<sup>6</sup> Hedi t'ähkí t'owa dâymúuní Jôesi Tádádá t'owa ovây'aywonde'in.

<sup>7</sup> Hânho báyéki t'owa dimää'ä John-di ovâyp'ó'p'oe'amí. I'dí ovâytumáa, “Un pääyü wí phaa iwedi íshavemännin waaginbá ímuu'in, to'dan wovâytu'an háa úví'amí'in, hedânho Jôesi Tádádí wíwovâyutuhchäänú-ípídí? <sup>8</sup> Híwó úví'âamí hedânho nakeepúuwídí unbí t'aywó'di ta'gendi bínjoe'annin. Wí'íjêngitúunípí, ‘Abraham-bí ây iwedi'inbá gimuu.’ Ná'in wâytu'amí, Jôesi Tádá-á nada'dáho ûnkodí ná'i k'uu náâyé nak'wó'didí wây-á Abraham-bí ây ovâypa'ídí.

<sup>9</sup> Náäho gin waagibá napoe'o: Wí k'uuwée-á ho nakhâymuu wí tay púu nú' óets'âa-ídí. T'ähkí i' tay nabaypoe'opí-á óets'âa-í, hedí phaa iwe óechäänú-í.”

<sup>10</sup> Hedi in t'owadi óetsika'yan, “Hân gínkhây'ä' íví'amí'in háa untú waa wígínpúuwípídí?” <sup>11</sup> I'dí ovâytu'an, “Gá ginnân: Wí to'wí wíje k'éwé'in to ûnk'óedáho', i-á ûnkhây'ä' wéhpêe wí to'wí ûnk'óepí' óemääni'in. Hedi wí to'wí ûnkoegí' bá'yendi-áho ûnkhây'ä' wí to'wí ûnkoegí'kw'óhpí' óemääni'in.” <sup>12</sup> Wên tax phahsannin iví'piye dimää ovâyp'ó'p'oe'amí, hedí ditsikapóe, “Hähkandi', heyâa na'indá, hân íví'amí?” <sup>13</sup> I'dí ovâytu'an, “I' chä' háyü unbí tsonnindi wovâytu'an ihayda'mân bínwé'ge'amí.” <sup>14</sup> Hedá wên sundado-á ditsikapóe, “Heyâa na'indá, hândá íví'amí?” I'dí ovâytu'an, “Hâyü wovâywá'âa'i'dí bíhíhchannan. T'owa wíwínkaygi'amípí wiyá shánkí wovâymaßnídí, hedíháa in t'owa híwóhpí wídíví'anpídáho', wí'ovâytu'âamípí híwóhpí díví'annin wí chä' inbí'wedi bínhóenídí.”

<sup>15</sup> In t'owa dichanpoe'o wí hääwí hay'i napuwagí'o waag-ibá, hedí John i p'ó'p'oe'andiví'gedí báyéki díví'ánshaamáa, tigúba i-ân namuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesogekhâyamáa'i' t'owa ovây'aywoenídí. <sup>16</sup> Hedi John-di t'ähkídíbo ovâytu'an, “Naadi p'oe'dída' wâyp'ó'p'oe'o', hewänbo wí to'wí naví shánkí tsonkhuu imáa'i napowagí'o, naa ihay híwó'di wó'muupí iví anto wänbo dônp'äädí-ídí. I'dá wiyá pí'wí p'ó'p'oe'kan



waagibá wovâymääní. Wáy wên un i' Yä'dâa'i P'oewaahâa wovâymääní, wáy wëndá phaadá wovâyutuhchäänú-í. <sup>17</sup> I-á nakhâymuu t'owa ovâyweejé-ídí, wí to'wí i' táhtân i' tákhowa iwedi iwijende waagibá. I' táhtân iwé'ge'an dihaydi tebay iwe ikuu-í, hewânbo i' tákhowa-á wí phaa hânhay wânbo naphahpaadipî' iwe ich'âaní." <sup>18</sup> Shánkí wíyá tun gi'bibá John-di kay'indi in t'owa ovâyhée'an, Jôesi Tádávi híwó'di tun ovâyt'ôe'odi.

<sup>19-20</sup> Hedá John-di Herod wá' óetü'an i' kwee Herodias-áđi t'aywó i'annin. Tobá Herodias-á Herod-ví tí'ûuví kwee ûnmuu wânbo' ônkê'. Báyéki wíyá t'aywó'di-á Herod i'an, hedá wá' John óepansóge, hedí nã'in in shánkí p'ándíkí' i'annin namuu.

### *Jesus óep'ó'p'oe'an*

<sup>21</sup> John-di t'ähki in t'owa ovâypp'ó'p'oe'o' ihaydi Jesus wá' óep'ó'p'oe'an. Hedí iwebá Jesus ijûusu'o' ihaydi makówa nakhuudee, <sup>22</sup> hedí i' Yä'dâa'i P'oewaahâa wí k'o'wee waagibá natú'muudi nawândi Jesus-ví'di isóge, hedá wí tun makówáđi napeedi ginnân natú: "U-á naví ay wísígí'i-ân unmuu. Hânho ü'di ohíhchan."

### *Jesus-ví páadé kã'ää'in t'owa ûnmuu'in*

<sup>23</sup> Jesus-á mađi powintä (30) paayo'i namuu páadé its'anháhkanjyé ihaydi. T'owa-á di'ân i-á Joseph-ví ay namuu'in. Joseph-á Heli-ví ay ûnmuu. <sup>24</sup> Heli-á Matthat-ví ay ûnmuu, Matthat-á Levi-ví ay ûnmuu, Levi-á Melchi-ví ay ûnmuu, Melchi-á Jannai-ví ay ûnmuu, Jannai-á Joseph-ví ay ûnmuu, <sup>25</sup> Joseph-á Mattathias-ví ay ûnmuu, Mattathias-á Amos-ví ay ûnmuu, Amos-á Nahum-bí ay ûnmuu, Nahum-dá Esli-ví ay ûnmuu, Esli-á Naggai-ví ay ûnmuu, <sup>26</sup> Naggai-á Maath-ví ay ûnmuu, Maath-á Mattathias-ví ay ûnmuu, Mattathias-á Semein-bí ay ûnmuu, Semein-dá Josech-ví ay ûnmuu, Josech-á Joda-ví ay ûnmuu, <sup>27</sup> Joda-á Joanan-bí ay ûnmuu, Joanan-dá Rhesa-ví ay ûnmuu, Rhesa-á Zerubbabel-ví ay ûnmuu, Zerubbabel-á Shealtiel-ví ay ûnmuu, Shealtiel-á Neri-ví ay ûnmuu, <sup>28</sup> Neri-á Melchi-ví ay ûnmuu, Melchi-á Addi-ví ay ûnmuu, Addi-á Cosam-bí ay ûnmuu, Cosam-dá Elmadam-bí ay ûnmuu, Elmadam-dá Er-ví ay ûnmuu, <sup>29</sup> Er-á Joshua-ví ay ûnmuu, Joshua-á Eliezer-ví ay ûnmuu, Eliezer-á Jorim-bí ay ûnmuu, Jorim-dá Matthat-ví ay ûnmuu, Matthat-dá Levi-ví ay ûnmuu, <sup>30</sup> Levi-á Simeon-bí ay ûnmuu, Simeon-dá Judah-ví ay ûnmuu, Judah-á Joseph-ví ay ûnmuu, Joseph-á Jonam-bí ay ûnmuu, Jonam-dá Eliakim-bí ay ûnmuu, <sup>31</sup> Eliakim-dá Melea-ví ay ûnmuu, Melea-á Menna-ví ay ûnmuu, Menna-á Mattatha-ví ay ûnmuu, Mattatha-á Nathan-bí ay ûnmuu, Nathan-dá David-ví ay ûnmuu, <sup>32</sup> David-á Jesse-ví ay ûnmuu, Jesse-á Obed-ví

ay ûnmuu, Obed-á Boaz-ví ay ûnmuu, Boaz-á Salmon-bí ay ûnmuu, Salmon-dá Nahshon-bí ay ûnmuu, <sup>33</sup> Nahshon-dá Amminadab-ví ay ûnmuu, Amminadab-á Ram-bí ay ûnmuu, Ram-dá Hezron-bí ay ûnmuu, Hezron-dá Perez-ví ay ûnmuu, Perez-á Judah-ví ay ûnmuu, <sup>34</sup> Judah-á Jacob-ví ay ûnmuu, Jacob-á Isaac-ví ay ûnmuu, Isaac-á Abraham-bí ay ûnmuu, Abraham-dá Terah-ví ay ûnmuu, Terah-á Nahor-ví ay ûnmuu, <sup>35</sup> Nahor-á Serug-ví ay ûnmuu, Serug-á Reu-ví ay ûnmuu, Reu-á Peleg-ví ay ûnmuu, Peleg-á Eber-ví ay ûnmuu, Eber-á Shelah-ví ay ûnmuu, <sup>36</sup> Shelah-á Cainan-bí ay ûnmuu, Cainan-dá Arphaxad-ví ay ûnmuu, Arphaxad-á Shem-bí ay ûnmuu, Shem-dá Noah-ví ay ûnmuu, Noah-á Lamech-ví ay ûnmuu, <sup>37</sup> Lamech-á Methuselah-ví ay ûnmuu, Methuselah-á Enoch-ví ay ûnmuu, Enoch-á Jared-ví ay ûnmuu, Jared-á Mahalaleel-ví ay ûnmuu, Mahalaleel-á Cainan-bí ay ûnmuu, <sup>38</sup> Cainan-dá Enos-ví ay ûnmuu, Enos-á Seth-ví ay ûnmuu, Seth-dá Adam-bí ay ûnmuu, Adam-dá Jôesi Tádáví ay ûnmuu.

## 4

### *Penísendiđi Jesus óetayinde?*

<sup>1</sup> Jesus i? Yä?dâa?i P'oewaaḥḥâ pín ta?gedi imáadí in Jordan p'o?k'ay naná? diwedi nawáymää, heđi i? Yä?dâa?i P'oewaaḥḥâđi ahkónupiye óeho?. <sup>2</sup> Iwe jónántä (40) thaa i? Penísendi ikhãäde? óet'aywóhkannamíđi. I? jónántä thaa t'ähkí ḥãäbo wí'ik'oepí, heđi t'ähkí i? thaa naphade ihayđi ḥãđi óemáa. <sup>3</sup> Heđi Penísendiđi óetu?an, "Jôesi Tádáví ay unmuudáho ná?i k'uu náwe nakw'ó?di nãajôení napávapa?íđi." <sup>4</sup> Jesus-di óetu?an, "Joe, há?to gin dáy?amí. Jôesi Tádáví ta?nin diwe ûntû?, T'owa-á wíyá shánkí dántáy páváví?wedi hedânho in kodi wówátsi dâymá?ve-íđi."

<sup>5</sup> Heđáhá? i? Penísendiđá owáy kw'áyepiye naná? diwe Jesus óepiye, heđi t'ähkí nange nãä oepáa k'ayđi wémũuđibo? ônkeeyan, <sup>6</sup> heđi óetu?an, "Naadı t'ähkí tsonkhuu t'ähkí ná?i nan deeje wímääní, inbí sa?wó?di ḥãäwí wóegé. Ná?i-á t'ähkí naví mange dínkw'óđiho?, heđi to?wí naa oda?i dómääní. <sup>7</sup> Hedânho naví páadépiye bidége?disógedi dí?a?ginmääníđi, ná?i t'ähkí uví? úmúuní." <sup>8</sup> Jesus-di óetu?an, "Joe, há?to gin dáy?amí. Jôesi Tádáví ta?nin diwá ginnân ûnta?muu:

Jôesi Tádá i? shánkí natsonji?i?bá namuudi bîn?a?ginmääní.

I-á unbí Jôesi únmuu, heđiho i?dã?mân bîn?a?geení."

<sup>9</sup> Ihaydá Penísendiđá Jesus-á oe Jerusalem-piye óeho?, heđi i? méesate hay?i shánkí natu?wän deedi óepiye, heđi óetu?an, "Jôesi Tádáví ay unmuudá náwedi óke?t'ave, <sup>10</sup> gá Jôesi Tádáví ta?nin diwe gin nata?muudân:

Jôesi Tádá iví makówáwin t'ôepa'aa'in itu'amí  
wóe'áyîngi'amídí.

11 Hedá gin wá' nata'muu:

Indidânho inbí man diwe wóeyâa-í hedânho k'uu eedi  
wívi'ânchäänú-ípídí."

12 Jesus-di óetu'an, "Joe, háa untú waa há'to dáy'amí, gá iví  
ta'nin diwebá ûntû'dân,

Uví Jôesi i' shánkí natsonji'i namuu'i wínâatayi'nípi  
nâamúunídí háa in natú'in i'amí'in háa joe."

13 T'ämäge háa Jesus óet'aywóhkannamídí Penísendi ikhää  
ihaydi Jesus-ví'wedi ijâa'an wíyá wáygedí puwahay.

*Jesus oe Nazareth bú'ay óejoegi'an*

14 I' Yä'dâa'i P'oewaahâadâ Jesus báyéki pinnán óemägi,  
hedí Galilee-piye iwáybun. T'ämäpiye i' bú' eeje t'ähki t'owa  
Jesus-ví'gedí dit'oe, 15 hedí t'ähki Hudíyoví méesate eeje i'dí  
ovâyhá'o', hedí t'ähki t'owadi kw'áayébo' óemáa.

16 Jesus oe Nazareth bú'ay napówá, nasôe iwe'i bú' namuu.  
I' kaykhanwówá thaa in Hudíyoví méesate'ay ipiye namää,  
häädi wänbo t'ähki i'o waagibá. Iwínú Jôesi Tádáví ta'nin  
diwedi in t'owa ovâyunnamídí, 17 hedí indi in ta'nin Jôesi  
Tádáví tukhe'bi Isaiah ita'nannin ôn'an, hedí imahsanusuudi  
nä'i hí' nata'muu iwe ishaa:

18-19 Nanbí Sedó Jôesi Tádáí i' Yä'dâa'i P'oewaahâa naa dînsan,  
hedího i-á naa-ádí naji',

gá naa díde'mandân in sehkanäwó diwówáji'in t'owa iví  
híwó'di tun dovâyt'ôe'amídí.

I'dí naa dîsan in pan dovâyt'ôe'amídí dovâymahpädikhâymaa'in,  
in tsí't'aa'indá inbí keetandá dâywáykáyjídí,

in áagé diwha'vennindá dovâywáytagé-ídí,

hedá t'owa-á dovâytu'âamídá ihaydiho naná Nanbí  
Sedódi ovâykeeyamídí hânho híwó'di namuu'in.

20 Hedáhá' Jesus in ta'nin iwâymahsanu, hedí i' méesate  
iwewi khäge'di' ônwáy'andi isóge. T'ähki ee méesdiwówáji'in  
t'owa iví híwó'di tun dovâyt'ôe'amídí.

I'dí naa dîsan in pan dovâyt'ôe'amídí dovâymahpädikhâymaa'in,  
in tsí't'aa'indá inbí keetandá dâywáykáyjídí,

in áagé diwha'vennindá dovâywáytagé-ídí,

hedá t'owa-á dovâyutate dikw'ó'nindi Jesus hânho  
óedamúnde'. 21 Ihaydáhá' Jesus-di ovâytu'an, "Nä'i  
hääwí Jôesi Tádáví ta'nin diwe nata'muu'i-á ho napóe  
näa thaa ít'ôeyankw'ôndibo'."

22 T'ähki díbo dichanpóe híwó ihée'annin. T'ähki  
ovâyháa'an, gá sa'wó'di tundi ovâyhée'andân, hedí ditú',  
"Hádídan nä'i hääwí ûnhanginná? Ti Joseph-ví ayda'mân  
wí'ûnmuupí'an?" 23 I'dí ovâytu'an, "Madi undi nä'i tuní,

hedá t'owa-á dovâyt t'owa ditû<sup>7</sup>di ditû<sup>7</sup>âamí, 'Woekandi, páadé bipihekhaá<sup>7</sup>amí.' Han ítú<sup>7</sup>dáho unbí hí<sup>7</sup> ginnân úntunda<sup>7</sup>i: Un ít<sup>7</sup>oe háa ee Capernaum bú<sup>7</sup>ay dáy<sup>7</sup>annin, hediho náa-á náa naví ówíná wá<sup>7</sup> han waagibá naa dínkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> dáy<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in. <sup>24</sup> Hewänbo naadá ta<sup>7</sup>gendi wâytu<sup>7</sup>amí, wí Jôesi Tádávi tukhe<sup>7</sup>bi<sup>7</sup>-á iví nange iweho wí<sup>7</sup>óesígí<sup>7</sup>ohpí. <sup>25-26</sup> Naadá wâytu<sup>7</sup>amí háa báyéki paayo phade ta<sup>7</sup>gendi napóe<sup>7</sup>in, Jôesi Tádávi tukhe<sup>7</sup>bi<sup>7</sup> Elijah nawówáji<sup>7</sup> ihaydi. Pojedá píngé paayo wí<sup>7</sup>ikwá<sup>7</sup>nanpí, hediho t'ähki i<sup>7</sup> nange wáy báyéki dihaapóe. Hedi tobá Israel-win kwiya<sup>7</sup> inbí senä<sup>7</sup> dín'tahännin báyéki diji wänbo<sup>7</sup>, hä<sup>7</sup>in kwiya<sup>7</sup>bi<sup>7</sup>wepiye Jôesi Tádávi Elijah ósaanívi<sup>7</sup>wedi oe Sidon bú<sup>7</sup>piyân óesan, wí bú<sup>7</sup>Zarephath gin dâytu<sup>7</sup>o<sup>7</sup> iwepiye, wí kwee iví sen ûnchuu<sup>7</sup>i<sup>7</sup> óekháge<sup>7</sup>namídí. <sup>27</sup> Hedá wá<sup>7</sup> Jôesi Tádávi tukhe<sup>7</sup>bi<sup>7</sup> Elisha nawówáji<sup>7</sup> ihayhäá, báyéki in Israel-win diphéetaymuu, hedi wénä wänbo in wí<sup>7</sup>diwówapí. Wí sen Naaman kin nakháwä<sup>7</sup>ida<sup>7</sup>mân nawówa, hedi i-á Syria nangewi-ân namuu." <sup>28</sup> In méesate ee dikw'ó<sup>7</sup>nin ná<sup>7</sup>i dit<sup>7</sup>oe ihaydi hânho dit'ayyaapóe. <sup>29</sup> Tsikhagipí dívíwínúdí i<sup>7</sup> bú<sup>7</sup>dí já<sup>7</sup>wépiye Jesus óechänupiye. I<sup>7</sup> bú<sup>7</sup>-á okú wáhkí nak'óe, hedi oe okú kw'áyepeye óepiye t'owá k'áygedí óeke<sup>7</sup>t'âave-ídí. <sup>30</sup> Hewänbo i-á inbí jáagé ÿ<sup>7</sup>ge naphadedibo<sup>7</sup> iwedi namää.

*Jesus-di wí yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup> p'oewaahâa wí senbí<sup>7</sup>wedi óekhehpiye*

<sup>31</sup> Ihaydá Jesus-á wíyá Galilee nangewi bú<sup>7</sup>ay Capernaum gin dâytu<sup>7</sup>o<sup>7</sup> iwepiye namää, hedi i<sup>7</sup> Hudíyoví kaykhanwówá thaa dinná<sup>7</sup> dihaydi in t'owa ovâyhá<sup>7</sup>o<sup>7</sup>. <sup>32</sup> In t'owa háa Jesus-di ovâyhá<sup>7</sup>annindi ovâyháa<sup>7</sup>an, gá wí to<sup>7</sup>wí báyéki tsonkhuu imáa<sup>7</sup>i waagibá ihí<sup>7</sup>máadân. <sup>33-34</sup> Iwebá wí sen na<sup>7</sup>än wí yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup> p'oewaahâadi óemáa<sup>7</sup>i<sup>7</sup>, hedi ituwínú, "Ívi<sup>7</sup>wän u<sup>7</sup> Jesus Nazareth-wí<sup>7</sup>, ánpí dí<sup>7</sup>an. Ti un<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> dít'ahâanú-ídí gáhân? Naa dínhanginná to<sup>7</sup>wí unmuu<sup>7</sup>in — u-á i<sup>7</sup> t'ähki yä<sup>7</sup>dâa<sup>7</sup>i<sup>7</sup> unmuu, i<sup>7</sup> Jôesi Tádávi wóesandi<sup>7</sup>." <sup>35</sup> Jesus-di i<sup>7</sup> yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup> p'oewaahâa t'aydi óehée<sup>7</sup>andi óetu<sup>7</sup>an, "Hândä<sup>7</sup>dibo<sup>7</sup>, hä<sup>7</sup>i senbí<sup>7</sup>wedi ópeeve." I<sup>7</sup> p'oewaahâadi i<sup>7</sup> sen in t'owavi páadépiye óekanu, hedi i senbí<sup>7</sup>wedi napee wí<sup>7</sup>óewa<sup>7</sup>anpídíbo<sup>7</sup>. <sup>36</sup> T'ähki dikw'ó<sup>7</sup>nin ovâyháa<sup>7</sup>andi dívítumáa, "Jesus-ví hí<sup>7</sup>-á hânho ûnkay. I-á báyéki tsonkhuu ûnk'óe in yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup>in p'oewaahâa to<sup>7</sup>wênbí<sup>7</sup>wedi ovâypeejoenídí, hediho dây<sup>7</sup>a<sup>7</sup>gindo<sup>7</sup>." <sup>37</sup> Hedi t'ämäpiye t'ähki in t'owa iwéngéwin iví<sup>7</sup>gedí dívíhí<sup>7</sup>máa.

*Jesus-di báyéki t'owa ovâyhehkháamägi*

38 Jesus in Hudíyo-ví méesate iwedi napee, hedi Simon-bí tewhá iwepiye namää. Simon-bí jahkwíjo ûnhaydi hânho natsáwäp'íde<sup>2</sup>, hedi Jesus igi<sup>2</sup> ònkhä<sup>2</sup>ge<sup>2</sup>daa'an. 39 Hediho Jesus namäädi i<sup>2</sup> kweevi whohte hânge iwínú, hedi i<sup>2</sup> tsáwäp'íde i kweevi tú<sup>2</sup>dí napee-ídí ijôn. Wesebo i<sup>2</sup> tsáwäp'íde ûnhândí i<sup>2</sup> kwee ishaa, hedi ovâyhúujôn.

40 Nathantsudemän dihaydi i<sup>2</sup> kaykhanwówá thaa ho naphade, hedi to<sup>2</sup>wên wây-á dihay<sup>2</sup>in dínkw'ó<sup>2</sup>nin Jesus-ví<sup>2</sup>piye dâyhó<sup>2</sup>, tobá háawi inbí hay dínmuu wänbo<sup>2</sup>, hedi iví mandi ovâytägedi t'ähki ovâyhehkhäämägi. 41 In yä<sup>2</sup>dâapí<sup>2</sup>in p'oewäahâa báyéki t'owavi<sup>2</sup>wedi dínpee, hedi dipee<sup>2</sup>ädi dívítuwinú, “U-á Jôeso Tádá-ví ay-ân unmuu.” Hewänbo i<sup>2</sup>dí t'aydi ovâyhé<sup>2</sup>andi wíyá wí<sup>2</sup>ovâyhí<sup>2</sup>mägipi, gá dínhanginnândân i-á nammu i<sup>2</sup> to<sup>2</sup>wí Jôesi Tádádí óesóge<sup>2</sup>i<sup>2</sup> t'owa ovây<sup>2</sup>aywoenídí, hedi wa<sup>2</sup>dí wínada<sup>2</sup>pí in t'owa dínhanginnánídí to<sup>2</sup>wí namuu<sup>2</sup>in.

*Jesus in Hudíyo-ví méesate<sup>2</sup>ây eeje in t'owa Jôesi Tádáví tun ovây<sup>2</sup>t'ôe<sup>2</sup>o<sup>2</sup>*

42 Namuwäthay ihaydi Jesus ee bú<sup>2</sup>dí napee, hedi wähhä töebo wínathaapí iwepiye namää. In t'owadi óetu<sup>2</sup>wäho<sup>2</sup>, hedi óeshaa ihaydá dívíkhä<sup>2</sup>äde<sup>2</sup> inbí<sup>2</sup>wedi wí<sup>2</sup>ijâa<sup>2</sup>ämípídí. 43 Hewänbo i<sup>2</sup>dí ovâytu<sup>2</sup>an, “Naa dínkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> i<sup>2</sup> wé<sup>2</sup>ge<sup>2</sup>i bú<sup>2</sup>ây eejepiye omú-í<sup>2</sup>in, hedânho dovây<sup>2</sup>t'ôe<sup>2</sup>ämídí nã<sup>2</sup>i híwó<sup>2</sup>di tun hádídí Jôesi Tádádí in t'owa ovâysígihónde<sup>2</sup> i<sup>2</sup>gedi. Hangi<sup>2</sup>ânkun naa dísan.” 44 Hediho Jôesi Tádáví tun i<sup>2</sup> Hudíyoví méesate<sup>2</sup>ây eeje in Hudíyoví nange i<sup>2</sup>ge t'ähki ovây<sup>2</sup>t'ôekanhon.

## 5

*Jesus-di iví páadé<sup>2</sup>in khäge<sup>2</sup>nin ovâyde<sup>2</sup>man*

1 Wí thaa Jesus i<sup>2</sup> p'oekwîn Genessaret gin dâytu<sup>2</sup>o<sup>2</sup> iwe tsowa wáy nawin, hedi báyéki in t'owa dívíchânumáa shánki iví nú<sup>2</sup>piye dívíhâadi-ídí hedânho shánki híwó Jôesi Tádáví hí<sup>2</sup> dit'oe-ídí. 2 Wíje kophé owáy p'o<sup>2</sup> k'áygé wáy da<sup>2</sup>ändí imû<sup>2</sup>. In paawó<sup>2</sup>indá wíyá wáygé diji<sup>2</sup> inbí pa<sup>2</sup>akanu<sup>2</sup>i dâ<sup>2</sup>yowêedi-ídí. 3 Wí kophé-á Simon-bí<sup>2</sup> ûnmuu. Jesus iwe itógi<sup>2</sup>di Simon óedaa'an háy p'oe iwepiye ònhâadi-ídí, hedi iwáygé isógedi in t'owa ovâyhá<sup>2</sup>an.

4 Hedi ovâyhí<sup>2</sup>bowa ihaydi Simon óetu<sup>2</sup>an, “Uví kophé oe shánki nawä<sup>2</sup>än diwepiye mänhâdi, hedi unbí pa<sup>2</sup>akanu<sup>2</sup>i binwhájé hedânho bînpaawhahóenídí.” 5 Simon-di óetu<sup>2</sup>an, “Hähkandi<sup>2</sup>, khun t'ähki hânho ívít'ôe<sup>2</sup>an, hedi wêe wänbo paa wí<sup>2</sup>âywhahké<sup>2</sup>pí. Hewänbo nää-á gin u<sup>2</sup> untúdího i<sup>2</sup> pa<sup>2</sup>akanu<sup>2</sup>i dówhaajé-í.” 6 Hedi han díví<sup>2</sup>an dihaydi báyéki paa dâyhahógi, hedi inbí pa<sup>2</sup>akanu<sup>2</sup>i dínsivekhâypoé.

<sup>7</sup> Hediho dívímanwádá'an inbí k'ema'in i' wêe kophé iwe dito'onnin di'ää-ídí ovâykhäge'namídí, hedi indá dipówá ihaydi in wíje kophé t'ähki dínpl'ídepóedí báyékí dínpaaku'undi ovây'ugekhây'an.

<sup>8</sup> Simon Peter háa napóe'in imû' ihaydi Jesus-ví páadépiye idége'disóge hedi óetu'an, "Nanbí Sedó, naví'wedí óhadi, naa-á t'aywóhkandíá' omuu." <sup>9</sup> Ha'wâa Peter natú gá óeháa'andân báyékí paa dâywahógidi, hedi t'ähki in diho dívímanwádá'an inbí k'ema'in i' wêe kophé iwe dito'onnin di'ää-ídí ovâykhäge'namídí, hedi indá dipówá ihaydi in wíje kophé t'ähki dínpl'ídepóedí báyékí dínpaaku'undi ovây-ádí diji'in wá' ovâyháa'an. <sup>10</sup> James-ádí John-dádí hanbá dachanpóe. Nã'in wíje senä'dá Zebedee-ví ây damuu, hedi indádí Simon-dádí wé'ge dãnpaawó'o'. Hebo Jesus-di Simon óetu'an, "Wí'unkhunwóeda'ípi. Nää-á paa mánhónde', hewänbo nää iwedí páadépiyá t'owa-ân naagí' dínkhonkhâymaa." <sup>11</sup> Inbí kophé oe p'o kíngépiye dâywâyhádídi háäwí dínkw'ó'di t'ähki dâyjoe'an, hedi Jesus óeyuho'.

### *Jesus-di wí sen naphéetaymuu'i' ônehkháa'an*

<sup>12</sup> Wí thaa ee nangebá wí bú'ay iwe Jesus naji', hedi wí sen iví tú' t'ähki naphéetaymuu'i' Jesus-ví páadépiye idége'disógedí ip'ó't'ää, hedi óekhäge'daa'andi óetu'an, "Dínhanginná ụ-á úkodí'in nã'i phéetay dínjâa'amídí, unda'di." <sup>13</sup> Hedi Jesus ikhóhtäädí iví mandí i' sen óetägedí óetu'an, "Oda'-ákun wíhehkháamäänídí. Unhehkháapúuwí." Wesebo i' senbí phéetay ûnhán. <sup>14</sup> Hedi Jesus-di kay'indi óetu'an, "To'wí wänbo háa úpóe'in wínâat'óe'amípi. Moses-di wovâyjôn wí háäwí i' ow'á'ví'piye bínhúuwí'in Jôesi Tádá óemäänídí, hedânho in t'owa ovâyhangin'ânnamídí íwówa'in. Nää ópûn, ha'wâa ó'an." <sup>15</sup> Hewänbo nää-á shánká báyékí t'owa Jesus-ví'gedí dínhanginpóe, hedi báyékí t'owa t'ämäphä'gedí di'ää'dí dívíwé'ge'an ônt'óeyaanídí hedá i'dí ovâyhehkháamäänídá. <sup>16</sup> Hewänbo i'dí ovâyjoe'andi oe ahkónupiye namää ijúusu'amídí.

### *Jesus-di wí sen ûn'a'yäkankodipí' ônehkháa'an*

<sup>17</sup> Wí thaa wí tewhá iwe Jesus-di in t'owa ovâyhá'o', hedi wên Pharisees-ádí hedá wên Hudíyoví khuu dâyhá'o'indádí iví tsowa wáy dikw'ó. Nã'indá di'ää i' bú'ây eejedí oe Galilee nange Judea nangá nakw'ó'di', hedá Jerusalem bú' iwedá. Nanbí Sedó Jôesi Tádádí Jesus báyékí kay óemägi in t'owa hehkháa ovâyamäänídí. <sup>18</sup> Ihaydibá wên senä' dipówá, indá wí sen ûn'a'yäkankodipí' wên whohpä'ay eedí nak'óedí óekán, hedi dívíkhää ívepiye óets'úude-ídí hedânho Jesus-ví páadépiye óek'úuwídí. <sup>19</sup> Hewänbo oe íve in t'owa dibá'yendi hádídí

óets'ûude-í'in wídâyshaapí, hedího oe wha'k'aypiye óepiye. I tekumu wáy wí dâyhâdîdî dâykhó'jéphohkídi, hedí i' sen iví whohpa'ay wóegé in t'owaví jâadi óewhaje Jesus-ví páadépiye. <sup>20</sup> Dâywâyumáa'in Jesus-di ovâymû' ihaydi i' sen óetu'an, "K'ema, uví t'aywó'di-á ú'owó'jen."

<sup>21</sup> In Hudíyoví kuu dâyhá'o'indádi in Pharisees-ádi dívítumáa, "To-an ná'i namuu gân na'ánde'? Jôesi Tádáda'mân ûnkodi t'aywó'di i'owóje-ídi, wíyá to'wí wânbo-á joe. Hedího ná'i sen gin ihí'máadi Jôesi Tádá óe'a'ginhánunde'."

<sup>22</sup> Jesus ûhanginná háa di'ánshaamuu'in, hedí ovâytsika'yan, "Heháadan gi'bi ánskaa bînmáa? <sup>23</sup> Naa otúda, 'Uví t'aywó'di ú'owó'jen,' háa otúda, 'Ówínúda ójýé,' wé'i-an shánki wíbabapu'wanpí hedânho bînmúunídí háa ta'gendi dînkodi'in háa joe? <sup>24</sup> Náa háawí dókhâymaa wâykeeyamídí naa t'owa t'âhkígí' o'aypuyá'i' dînk'óe'in náa oepáa k'aydi t'aywó'di dovây'owóje-ídi wá'." Hedáhá' i' sen ûn'a'yâkankodipî'-á óetu'an, "Naadi wítumáa, ówínú, uví whohpa'ay mánke'di uví'piye unmú-í." <sup>25</sup> Wesebo i' sen in t'owaví páadépiyebo' iwínú, hedí iví pa'ay iwe ûnk'óe'i' ikê'di iví'piye iweeho', Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáadi namáa. <sup>26</sup> In t'owa hânho ovâyháa'an hedá dikhunwôeda'póe. Hedí indi wá' Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáadi ditú, "Náa thaa âymû' wí háawí hânhay wânbo âymû'pî'."

### *Jesus-di Levi óetu'an i-ádi namú-í'in*

<sup>27</sup> Ná'i t'âhki napóe ihaydi Jesus i' bú'ay iwedi namáadi wí tax phahsandi Levi gin nakháwá'i' óemú' i' phahsan chá' dâywé'ge'o'i' tehwa'ay ee na'ándí. Jesus-di óetu'an, "Naa-ádi óká've." <sup>28</sup> Levi iwínúdi háawí t'âhki ûnk'w'ó'di ijoe'andi Jesus-ádi namáa.

<sup>29</sup> Hedí Levi-di Jesus iví k'aygipiye óeho'di ónshánki'eedipaa. Wây-á báyéki tax phahsannindá hedá wây-á t'owa-á dikw'ó indádi dívíhúujodi. <sup>30</sup> In Pharisees-ádi hedá in Hudíyoví kuu dâyhá'o'indádi wí'ovâyhí'anpí Jesus-á ná'in t'owa-ádi ihúujo'in, hedího Jesus-ví khâge'nin ovâytsika'yan, "Heháadan ná'in tax phahsannindádi hedá ná'in wé'gen t'óeyanpí'in dimuu'indádi úvíhúujo'?" <sup>31</sup> Jesus-di ovâytu'an, "In dihay'inda'mân wí woekandi dîntáy, in dihaypí'indá joe. <sup>32</sup> Naa o'âä in to'wên t'aywóhkannin dimuu'in dínhanginná'nin dovâytu'âamídí inbí t'aywó'di dâyjoe'amídí, in to'wên inbí wówátsi ta'ge dâyhon gin di'ánde'indá joe."

### *Jesus haada i'gedi óetsika'yan*

<sup>33</sup> Wên t'owadi Jesus óetu'an, "John i' p'ó'p'oekandivi khâge'nin ihayda' dívíhaada'o hedá báyéki dívíjûusu'o', in Pharisees-ví khâge'nin wá' hanbá díví'o'. Heháadan

uví khäge'nin húukandádí suwä-ádída' díví'o?" 34 Jesus-di ovâytu'an, "Dínkhóhtsaashánkí'eediná' dihaydi ti únkodí i' soyingiví k'ema'in bînhaadákannamí'in wa'di i' soyingi indádí najidibo"? Hedân joe. 35 Hewänbo owáy häädi i' soyingi inbí'wedi óekhuwakhâymaa, ihaydânho dívíhaadä'amí." \*

*Jesus-di ovâythayjo' in Hudíyoví hay'owáydi'í khuu-á hedá iví ts'aabi khuu-á wíðänwóndepí'in*

36 Jesus-di ná'i háhkanígí' hí' wá' ovâytu'an: "To'wí wänbo wên to ts'aamin diwedi wí'isívéndepí wây-á to naphohchá'nin diwe it'i'k'úuwídí. Han waagi i'andá, in to ts'aamin wí pho únchaní, hedá in to ts'aamin diwedi'in t'ihku-á wá' há'to in to khannin deedi híwó nakeet'óení. 37 Hedá wá' to'wí wänbo wí méena ts'aabi' k'úwá khowa múu kayjee eeje wí'ikuudepí. Gin waagi i'andá, i' méenadi i' múu óephuudi óepâave-í, hedá i' méena nacha'dee-í hedi i' múu-á óepepede'amí. 38 Nakhây'ä' méena ts'aabi-á wí k'úwá khowa múu ts'aabi' eeje óekuu-í'in. 39 Hedá t'owa-á páadé méena kayjee dâysuwädá há'to méena ts'aabi-á disuwäda'í. Ditúuní, 'Ná'i méena kayjee-á shánkí híwó'di namuu'."

## 6

*Jesus-á kaykhanwówá thaa wá' natsonji'*

1 Wí thaa, Hudíyoví kaykhanwówá thaa naná'di', Jesus-ádí iví khäge'nindádí wí táhtân nava i'ge dimän, hedi iví khäge'nin dâyták'éthohon, hedá inbí mandí dâyhoo'andi i' táhtân dâyk'o'. 2 Wên Pharisees-di ovâytu'an, "Kaykhanwówá thaa háa úví'o waagá nakhâak'óe. Heháadan ha'wâa úvíkanhon?" 3 Jesus-di ovâytu'an, "Undá bîntunnapí'an háa David hedá in senä' i-ádí diji'indádí hân'oe díví'annin dihašsên dihaydi. 4 Jôesi Tádávi tewhá ee David nats'ûndi i' pává ee nasaa'í' ihógi hedi ik'oe, hedá in senä' i-ádí diji'indá wá' ovâymagi, tobá i' pává Jôesi Tádágí' únwíjesaa wänbo', hediho in owha'da'mân dínk'óe dâyk'o'ídi." 5 Jesus ná'in wá' ovâytu'an: "Naa t'ähkí t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i dínk'óe otúunídí háa t'owa kaykhanwówá thaa dínkodí'in díví'amídí."

*Kaykhanwówá thaa Jesus-di wí sen namant'aamuu'í' ónehkháa'an*

6 Wíyá kaykhanwówá thaa naná' diwe Jesus wí Hudíyoví méesate'ay ee nats'ûndi in t'owa ovâyhá'o'. Wí sen iví ko'díngédí'in man ûnt'aamuu'í' iwe na'än. 7 Wên Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá hedá wên Pharisees-á wá' dikw'ó. Indi áyîngidí óemúnde tigúba kaykhanwówá thaa wí to'wí hehkháa

\* 5:35 Jesus wí'bo iví'gedi ihí'máa. I-á i' soyingi waagi'ba namuu, hedi iví khäge'nindá i' soyingiví k'ema'in waaginbá-á dimuu.



óemääní'in, hedí gin i'andáho' ónt'e'p'êede-í. <sup>8</sup> Hewänbo Jesus ûnhanginná háa di'ánshaamuu'in, hedí i' sen namant'aamuu'i' óetu'an, "Ówínúdí nää páadépiye ókã've." <sup>9</sup> Hedáhá' Jesus-di ovâytu'an, "Nã'in tsika wâytsikakhâymáa: Kaykhanwówá thaa wé'i-an gínk'óe íví'amídí: Ti gínkhây'ä' wí to'wí iví wówátsi ây'aywoeni'in háa âyháyjí'in?" <sup>10</sup> Hedí ibéedí wí'inbo ovâymunde', hedáhá' i' sen óetu'an, "Ókhóhtäã." Hedí ikhóhtäãdi iví man ûnwówađi páadédí ûnmuu waagibá ûnpóe. <sup>11</sup> Hewänbo in dikw'ó'nin hânho dit'ayđi dívítumáa hânngú Jesus dây'amí'in.

*Jesus-di tã'di wíje senã' ovâyde'man iví khãge'nin dimúunídí*

<sup>12</sup> Ihayhããđihkí Jôesi Tádáví'piye ijúusu'an. <sup>13</sup> Nathay ihayđi iví khãge'nin iví'piye ituhkánnan, hedí in diwedí tã'di wíje ovâyde'mandi nã'inbá ovâytu'an, "Undá naví t'ôekhuwa'in ímuu." Ginnân dikháwã: <sup>14-16</sup> Simon (i-á Jesus-di Peter gin wã' óekháwãmãgi), hedá Andrew-á (i-á Simon-bí tí'ûu-á ûnmuu), hedá James-á, John-dá, Philip-á, Bartholomew-á, Matthew-á, Thomas-á, hedá wíyá wêe James-á (i-á Alpheus-ví ay ûnmuu), hedá wíyá wêe Simon-dá (i-á "T' Zealot namú'de'i" gin wã' óetu'o\*"), Judas-á (iví tádá-á James gân ûnkháwã), hedá Judas Iscariot-dá (i-á Jesus óekuhpekhâymáa'i-á namuu).

*Jesus-di báyéki t'owa ovâyhehkháamãgi*

<sup>17</sup> Okú kw'áyedí t'ãhkídíbo diwã, hedí Jesus nanantayedíná' diwe iwínú. Báyéki in óeyuuhonnin i-áđí diji' hedá báyéki wây-á t'owa-á wã', indá di'ãã Jerusalem bú'dí, hedá wíyá wáygedá Judea nantaa búgedí, hedá i' mâap'oe p'o' k'áygéwin bú' Tyre-á Sidon-dá tsowadá wã' di'ãã. <sup>18</sup> Nã'in t'owa-á di'ãã Jesus ónt'ôeyaanídí hedá inbí hay ovâyjáa'amídí. Hedá in yã'dãapi'in p'oewãhããđi ovây't'ôephãdekando'in wã' di'ããđi dihehkhãapóe. <sup>19</sup> T'ãhki in t'owa dívíkhããde' óetããgé-ídí, gá wí pínán ûnpee'i'đi dihaywówa'dân.

*Jesus-di in t'owa ovâyytu'an to'wên dimuu dâyhíhchanmã've-í'indá hedá híwóhpi dínpuuwí'indá*

<sup>20</sup> Jesus ibéedí iví khãge'nin imúndedí ovâyytu'an, "Un sehkanãwó íwówáji'in híhchan bínmã've-í, gá Jôesi Tádáví t'owa ímuudân. <sup>21</sup> Un nää bínhãphãdende'in híhchan bínmã've-í, gá íshuhpúuwíđân. Un nää íséeji'in híhchan bínmã've-í, gá híhchandi úvíp'áhkaa-íđân. <sup>22</sup> Naa t'ãhki t'owagí' o'aypuyã'i' omuudí t'owadı wovây'taydá hedá wovâyjoegimãadá hedá t'ãmãge unbí'gedí dívíhí'mãadá hedá t'aywóhkannin ímuu gin wovâytu'mãadá, híhchan bínmã've-í. <sup>23</sup> Gin waagi únpóedá

\* **6:14-16** In Zealot t'owa-á Israel nangegí' dívíhãnbo' in Rome'in ovâykhehpeeyé-ídí

ihihchaa-í hedá úvíhíhchanchäänú-í, gá in t'owadi han wovây<sup>?</sup>andibo Jôesi Tádádí báyéki híwó<sup>?</sup>di hääwí oe makówa wovây<sup>?</sup>määní<sup>dân</sup>. Wí<sup>?</sup>ún<sup>?</sup>ôede-í<sup>pí</sup> ná<sup>?</sup>in t'owaví hehääwin thehtáy pahpá<sup>?</sup>indi wá<sup>?</sup> in Jôesi Tádáví tukhe<sup>?</sup>min hanbá ovây<sup>?</sup>an.

24 “Hewänbo un nää íkodit'owamuu<sup>?</sup>in t'ôephade únpúuwí, gá undá unbí híwó<sup>?</sup>di thaa ho únphadedân. 25 Un nää ishü<sup>?</sup>muu<sup>?</sup>in t'ôephade únpúuwí, gá undá íhaapúuwí<sup>dân</sup>. Un nää íp'áaji<sup>?</sup>in t'ôephade únpúuwí, gá undá íbo<sup>?</sup>aapúuwí<sup>dân</sup> hedá íséeyê<sup>?</sup>ení. 26 T'ähki t'owa unbí<sup>?</sup>gedi híwó dívihí<sup>?</sup>máadá t'ôephade únpúuwí. Háadi? Gá ná<sup>?</sup>in t'owaví hehääwin thehtáy pahpá<sup>?</sup>in híwó<sup>?</sup>báho dívihée<sup>?</sup>andân in hójo<sup>?</sup>inbí<sup>?</sup>gedi ditú<sup>?</sup>in Jôesi Tádáví tukhe<sup>?</sup>min dimuu<sup>?</sup>in.”

*Jesus-di ovây<sup>?</sup>tu<sup>?</sup>an dí<sup>?</sup>nhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> inbí hânmin ovâysí<sup>?</sup>í-í<sup>?</sup>in*

27 “Hewänbo un naa dínt'ôeyande<sup>?</sup>in naadi wây<sup>?</sup>tumáa, unbí hânmin bînsí<sup>?</sup>í-í, hedá in wovây<sup>?</sup>t'ay<sup>?</sup>indá híwó<sup>?</sup>dá bîn<sup>?</sup>ámí. 28 Jôesi Tádá bîndaa<sup>?</sup>ámí wí hääwí híwó<sup>?</sup>di ovây<sup>?</sup>ámí<sup>?</sup>in in to<sup>?</sup>wên híwó<sup>?</sup>hpi<sup>?</sup> únpúuwí<sup>?</sup>in dida<sup>?</sup>in, hedá in to<sup>?</sup>wên unbí<sup>?</sup>gedi wovây<sup>?</sup>jänäkí<sup>?</sup>hée<sup>?</sup>o<sup>?</sup>ingí<sup>?</sup> ovây<sup>?</sup>jüusu<sup>?</sup>ámí. 29 Wí to<sup>?</sup>wídí wéhángedí wovây<sup>?</sup>ts'emaphávedí, oe wéhángedí wá<sup>?</sup> bînts'emaphavemääni. Wí to<sup>?</sup>wídí unbí k'éwé<sup>?</sup>in to wovây<sup>?</sup>kê<sup>?</sup>di, unbí to wá<sup>?</sup> wovây<sup>?</sup>káyí<sup>?</sup>dí wívínkhâ<sup>?</sup>ámí<sup>pí</sup>. 30 Wí to<sup>?</sup>wídí wí hääwí wovây<sup>?</sup>daa<sup>?</sup>andi bînmääni, hedí wí to<sup>?</sup>wídí wí hääwí únmuu<sup>?</sup>i wovây<sup>?</sup>kê<sup>?</sup>dá, wiyá wívíndaa<sup>?</sup>ámí<sup>pí</sup>. 31 Háa t'owadi un wovây<sup>?</sup>ámí<sup>?</sup>in ída<sup>?</sup> waagibá, hanbá bîn<sup>?</sup>ámí.

32 “In to<sup>?</sup>wên wovâysí<sup>?</sup>í<sup>?</sup>inda<sup>?</sup>mân bînsí<sup>?</sup>ídá, ti t'owa unbí<sup>?</sup>gedi ditú<sup>?</sup>uní híwó úví<sup>?</sup>o<sup>?</sup>in? Hedân joe. In t'aywóhkannindi wänbo wá<sup>?</sup> ovâysí<sup>?</sup>í to<sup>?</sup>wên in ovâysí<sup>?</sup>í<sup>?</sup>in. 33 Hedí in to<sup>?</sup>wên híwó wovây<sup>?</sup>o<sup>?</sup>ingí<sup>?</sup>da<sup>?</sup>mân híwó bîn<sup>?</sup>odá, ti t'owa unbí<sup>?</sup>gedi ditú<sup>?</sup>uní híwó úví<sup>?</sup>o<sup>?</sup>in? Hedân joe. T'aywóhkannin wänbo wá<sup>?</sup> híwó ovây<sup>?</sup>o<sup>?</sup> in to<sup>?</sup>wên híwó in ovây<sup>?</sup>o<sup>?</sup>in. 34 Hedí in to<sup>?</sup>wên wovây<sup>?</sup>wáywá<sup>?</sup>âa-í<sup>?</sup>inda<sup>?</sup>mân bînchä<sup>?</sup>píyémädá, ti híwó úví<sup>?</sup>o gin t'owa ditú<sup>?</sup>uní? Hedân joe. T'aywóhkannin wänbo wá<sup>?</sup> wây-á t'aywóhkannin dâychä<sup>?</sup>píyémä<sup>?</sup>, dí<sup>?</sup>nhanginnândáho háyü díví<sup>?</sup>píyémägi ihaybá ovây<sup>?</sup>wáywá<sup>?</sup>âa-í<sup>?</sup>in. 35 Ginnân úví<sup>?</sup>ámí: Uví hânmin bînsí<sup>?</sup>í-í, hedá híwó<sup>?</sup>dá bîn<sup>?</sup>ámí. Bînpíyémääni hääwí, hedí í<sup>?</sup>gedi wí<sup>?</sup>úví<sup>?</sup>ánshaa<sup>?</sup>ámí<sup>pí</sup> háa wiyá bînhóeni háa joe. Gin waagi úví<sup>?</sup>andi, wiyá shánki híwó bînhóeni, hedí ta<sup>?</sup>gendi í<sup>?</sup> shánki kw'áye na<sup>?</sup>ándiví ây ímuu gin t'owa ovây<sup>?</sup>keeyámí. I<sup>?</sup>dá in to<sup>?</sup>wên dikú<sup>?</sup>daapoe<sup>?</sup>o<sup>?</sup>pí<sup>?</sup>in wänbo<sup>?</sup> in dit'aywó<sup>?</sup>t'óe<sup>?</sup>in wänbo-á híwó ovây<sup>?</sup>o<sup>?</sup>. 36 Ú<sup>?</sup>nhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> t'owaví<sup>?</sup>piye íshkanäpúuwí<sup>?</sup>in, uví Tádá Jôesi uví<sup>?</sup>piye nasehkanäpoe<sup>?</sup>o waagibá.”

*Jesus-di ovâytu'an wây-á t'owa wí'ovâyt'aywó'dichãnu'be-ípi*

37 "Ihayda' t'owa wíwînt'aywó'dichãnu'be-ípi, hedânho un wíwovây't'aywó'dichãnú-ípidí. Ihayda' wí'ítú'be-ípi to'wên dimuu'in ovây'tuhchãnú-í'in, hedânho wíwovây'tuhchãnú-ípi. Wây-á t'owa bîn'owóejé-í hedânho wovây'owóejé-ídí. 38 In t'owa hãäwí bînmãäni, hedânho Jôesi Táadi un wá' wovây'mãäni. Unbí t'ún wovây'p'ide waagibá únpúuwí, hedáhá' in t'ún wovây't'ä't'ä'nandá wovây'wádá'amí shánkí báyéki únsadee-ídí, p'eedí ch'a'kí únsadee-í. Wây-á to'wêngí' bîntaajo waagibáho wovây'taayamí."

39 Jesus-di nã'i háhkangí' hí' wá' ovâytu'an: "Wí tsi't'aa'i-á wûnkoðipi wíyá tsi't'aa'i' óepahúuwídí. Gin i'andá wí'gíndíbo kwi'ónú dake't'áanipí'an. 40 Wí to'wí naháhpoe'o'i-á iví háhkandiví shánkí wínaháhpí, hewänbo ho naháhpoe ihaydá iví háhkandi waagi'ba namúuní.

41 "Heháadan i' phétä wíyá to'wíwí tsée ûnto'ondi bînmúnde', hedi in phé unbí tsée ûnto'onnindá wíwînt'áyîngi'ohpi? 42 Wí'únkoðipi bîntu'ãamídí, 'Ókã' k'ema, hã'i phétä uví tsi'dí wínwhahkáyjí,' gá wên phé uví tsi' úto'ondi híwó wí'únkeet'óepíðân. Undá paa úvíjánúmaa'in waaginbá ímuu. Páadé hã'in phé unbí tsi'dí bînwahake' hedânho híwó únkeet'ôení wíyá to'wíwí tsi'dí hã'in phétä bînwahakáyjídí."

### *I' bay napa'i wên bay tay iwe*

43 "Wên bay tay híwó'nin deedi híwóhpí' bay wínapa'pí, hedi wên bay tay híwóhpí'in namuu'in deedi bay híwó'di namuu'i wínapa'pí. 44 Úhanginná háawin wên tay namuu'in i' hãäwí napayedee iwedi. Figs-á phé'yävi nawãämuu iwedi wí'óetháy'épi, hedá úuva-á wên tsígu iwedi wí'óetháy'épi. 45 Hedi hanbá wí to'wí híwó'di namuu'i-á híwó i'o', gá iví pí'nã khó'jé báyéki híwó'di imáadân, hedi wí to'wí híwóhpí' namuu'i-á híwóhpí' i'o', iví pí'nã khó'jé-á híwóhpí' imáadi. T'ãhkí t'owa háa inbí pí'nã khó'jé dâymáa waagibá dívíhée'o'."

*Wáy wên in Jesus-ví hí' dit'oe'in nã'i hí' dâysíq'amí, wây-á wêndá joe*

46 "Heháadan undi naa ihayda' díkháyä'de 'Nanbí tsondi p'ó'déqí' gin, hewänbo háa naadi wây'tu'an waa wí'úví'ohpi? 47 To'wên navi'piye di'ãädi navi hí' dit'oeði dîn'a'gindodá naadi wây'thaysamí háawin dimuu'in. 48 Indá wí sen wí tewhá ik'ú'í waaginbá dimuu, iví tepúgí' báyéki iphoyää hedá k'uudá itepútógi. Hedi nap'ohsôe ihaydi i' p'oeði i' tewhá óenán, hewänbo i' sen híwó ik'ú'diho i' tewhá wí'óe'a'yä'nanpí. 49 Hewänbo in to'wên navi hí' dit'oeði dîn'a'gindopí'indá wí sen itewhák'ú'di tepúpíðíbo waaginbá

dimuu, hedi i' p'o'k'ay nap'ohsôe ihaydi i' p'oedi ivi tewhá hânho ônnândí wesebo t'âhkího ônp'onayu."

## 7

### *Jesus-di wí Rome-wi sundadoví t'ôe'i ônehkháa'an*

<sup>1</sup> Nă'i t'âhki Jesus-di in t'owa ûnt'ôeyanji'in ovâyhí'bowa ihaydiho iwáygedí oe Capernaum bú'aypiye namăă. <sup>2</sup> Iwe wí sundado p'ó'dédî' naji', i-á wí t'ôe'i ûn'ân hânho ida'i', hedi nă'i t'ôe'i-á nahaydi chuwa k'áygé nak'ôe. <sup>3</sup> I' sundado p'ó'dédî' Jesus-ví'gedi nat'oe ihaydi wên Hudíyo tsonnin ovâysan Jesus óedaa'amídí na'ââ-ídí ivi t'ôe'i' óehkháamăânídí. <sup>4</sup> Jesus naji' iwe dipówá ihaydi pín ta'gedi óekhăge'daa'an. Óetu'an, "Nă'i sundado p'ó'dédî'-á ihay híwó'di namuu nă'i i'gí' mân'amídí, <sup>5</sup> gá i'dá t'âhki nanbí t'owa dînsígídân, hedá nanbí bú'wi méesate'ay dînkú'."

<sup>6</sup> Hediho Jesus indádí namăă. Owáy i' sundadoví tewhá tsowa wáy dipowamân dihayhăă i'di ivi'wedi wên k'ema'in ovâysan Jesus óejay-ídí, hedi indi Jesus óetu'an, "Nanbí Sedó, wíyá áyîngi wí'úyêenípí, naa ihay híwó'di wó'muupí naví k'aygi unts'úunídí, <sup>7</sup> hedá wá' ochanpóe naa ihay híwó'di wó'muupí'in uvi'piye wânbo omú-ídí. Naví t'ôe'i dînehkháapúuwí gin untúdí, nahekhăapúuwí-ákun. <sup>8</sup> Nă'indá naa dînhanginná, gá naa wá' hăăwí díjôndi dó'a'gindodân, hedi naadi wây-á sundado dovâytsomăă, hedi dâya'gindo'. Wí sundado 'Ópûn' gin dótu'andi, i-á namăă'ă, hedi wíyá wêe 'Ókă've' gin dótu'andá, i-á na'ââ'ă. Naví pant'ôe'i 'Ha'wâa ó'an' gin dótu'andi, háa otú waa i'ó'." <sup>9</sup> Jesus óeháa'an nă'in nat'oedi, hedi ibéedí in t'owa ûnwóe'ă'in ovâytu'an, "Nă'in wâytu'amí, hănhay wânbo wí to'wí báyékí wăyü nă'i sen waagi imăă'i wídóshaapí, Israel iwe'in wânbo-á joe." <sup>10</sup> Hedi i' sundado p'ó'dédî'ví tewhá iwepiye in ivi k'aygi'in di'ăă'in diwáymăă, hedi i' t'ôe'i nawówadi óeshaa.

### *Jesus-di wí e'nú óewáywówápa*

<sup>11</sup> Wí hăyü thaa naphade ihaydi Jesus wí bú'ay Nain gin dăytu'ó' iwepiye namăă. Ivi khăge'nindá hedá wây-á báyékí t'owa-á i-ádíba dimăă. <sup>12</sup> Ee bú' tehpa phódi tsowa dimân dihayhăă wí e'nú nachuu'i' óekhăkhugihon. I' e'nú nachuu'i-á wí kweeví wêeda' ay ûn'ândi' ûnmuu, hedi i' kweeví sedó wá' ho ûnchuu. Báyékí i' bú'in t'owa i' jíyá-ádí diji'. <sup>13</sup> Nanbí Sedó Jesus-di i' kwee óemû' ihaydi ivi'piye nasehkanăpóe, hedi óetu'an, "Wívisíhtăă-ípí." <sup>14</sup> Hedi ihádidi i' peníphébay ităge, hedi in dăyhonnin díwíwóyí', hedi Jesus natú, "E'nú, óshaa." <sup>15</sup> Hedi i' nachuu'i' idaygisógedi ûnhí'paa, hedi Jesus-di i' jíyá óetu'an, "Năă uvi e'nú ú'ân." <sup>16</sup> T'âhkídíbo dikhunwôeda'póe,

hedí Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáa. Ditú, "Wí Jôesi Tádávi tukhe'bi hay'i na'ää na'indádí nachanídí, Jôesi Tádá-á na'ää iví t'owa ikhäge'namídí." 17 In Hudíyoví nange t'ähki hedá i' nange búu k'uwakí nakw'ó'di-á in t'owa háa Jesus i'annin dit'oe.

*John i' p'ó'p'oekandi'di Jesus óetsika'yan to'wí namuu'in*

18 John i p'ó'p'oekandiví khäge'nindi John óetu'an ná'i hääwí t'ähki napóe i'gedí. 19 Hedí John-di wíje iví khäge'nin ovántuhkánan, hedí Nanbí Sedó Jesus-ví'piye ovánsan óetu'amídí, "Hán'oe ditú' wí to'wí Jôesi Tádádí dînsankhâymaa'in. Ti ɔ-ân i' unmuu, háa wíyá to'wí áynuuwá-í?" 20 Jesus naji' iwe dapówá ihaydi óetu'an, "John i' p'ó'p'oekandi'di na'in dîsan uví'piye wên háawên wítsika'yamídí," hedáhá' John-bí tsika óetsika'yan. 21 Dapówá ihayhäädibá Jesus-di in t'owa t'ämäge dihay'in hehkháa ovâymä', hedá yä'däapí'in p'oewaaḥä-á in ovâymáa'inbí'wedí ovâykhehpiyende', hedá ditsí't'aamuu'indá inbí keetandá ovâymä'. 22 Hedího Jesus-di ovántu'an, "Jaho báwáypûn hedí John dântu'âamí háa dänmû' hedá dat'oe waagibá. In tsí't'aa'in inbí keetan dâwáyhónde', in ditsí'dee'ipí'indá ditsí'dee, in diphéetaymuu'indá diwówa', di'ojet'aamuu'indá dit'oe'o, in dichuu'indá diwáywówapoe'o, hedá Jôesi Tádávi híwó'di tundá in sehkanäwó diwówáji'in ovâyt'ôe'o'. 23 I' to'wí iví wäyü naví'piye' wí'ûnhándepí-á híhchan imá've-í."

*Jesus híwó ihé'o' John i' p'ó'p'oekandiví'gedí*

24 In John-bí'wedí da'ää'in dawáymää ihaydi Jesus-di in báyéki t'owa i-ádi diji'in ovâytsika'yan, "Ahkónupiye John ít'oe-ídi ímää ihaydi, hää-an í'ân bînmúni'in? Ti wí to'wí wên poesú waagibá waadi óepheḍemáa'i'?" 25 Hedí hangí' wí'ímääpídí, hää-an handi bînmúunídí ímää? Ti wí to'wí kodit'owa waagi na'aamuu'i'?' Ti wí'únhanginnáhpí'an iowápoe'o, hedá Jôesi Tádán sa'wó'gí dívi'awende'indá hedá hääwí t'ähki dâymáa'indá tsonninbí tewhá he'endi eeje dithaa. 26 Hedí wí to'wí gi'bi' ípuwämääpídí hää-an handi ípuwämää? Ti wí Jôesi Tádávi tukhe'bi gáhân? Naadi wáytu'âamí John-dá wí Jôesi Tádávi tukhe'bi namuu-ákun, hewänbo shánkí wänbo namuu. 27 John-nânkun namuu i' t'òekhuwa'i Jôesi Tádávi ta'nin diwe iví'gedí nata'muu'i'. Jôesi Tádádí i' to'wí óesogekhâymaa'i' t'owa ovây'aywoenídí óehí'máadi óetu'an, Ót'ôeyan, naadi wí naví t'òekhuwa'i' uví páadé wînsankhâymaa. I'dân in p'ôe wónkhây'amí unpówápídíbo'."

28 Hedáhá' Jesus natú, "Naadi wáytumáa, to'wí wänbo nää oepáa k'aydi nää puwahay na'aypuyä'i John-bí shánkí kw'áye

wínamuupí. Hewänbo nää phaapiyedi in to'wên Jôesi Tádávi tun t'owa ovâyt'ôe'o'indáho John-bí shánkí kw'áye dimuu, tobá kw'áye dimuupí'in waagin dimuu.

29 "Hedi in tax phahsannindádi hedá wây-á báyéki t'owa-ádi John ônt'ôeyan, hedi John-di ovâyp'ó'p'oe'an. Gin díví'andá dâykeeyan dívíwâyunde'in Jôesi Tádá-á híwó i'o'in. 30 Hewänbo in Pharisees-á hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá wídhíjepí John-di ovâyp'ó'p'oe'amídí, hediho gindidi dâykeeyan dâyjoegi'annin háa Jôesi Tádá nada' waa ingí'ovây'amí'in.

31 "Hännan otúuní ná'in nää diwówáji'in t'owaví'gedi? Háawin t'owa-an dimuu? Hää waagi'innan dimuu? 32 Gá áyyää dimuu búu pinge dikw'ó'nin waagi'innân dimuu, wáy wêndi in wé'gen ovâytywínundedi, 'Wâykhóhtsaakha'púwhää'andi wí'úvíjadéndepí, hedá wâypeníkha'wandá wí'úvísihtäädépi.' 33 Ginnân otunda': John i' p'ó'p'oekandi napówá ihaydi ihaädá'an hedá wí'iméenasuwäpí, hediho un ítú, 'Wí yä'dâapi' p'oewaahâadi óemáa.' 34 Hewänbo naa t'ähkí t'owagi' o'aypuyä'i' wé'gen t'owa-ádi dâyhújo hedá dósuwände', hediho ítú, 'Binmú'dí, i-á nahá't'aa, hedá suwäto'i-ân namuu, hedá hä'in tax phahsannindádi in wé'gen t'aywóhkannindádi inbí k'ema dínmuu.' 35 Hebo tobá gin ítú' wänbo', in to'wên Jôesi Tádávi hangintan ovâymagi'indá ditú', 'Ta'gendi Jôesi Tádá báyéki ihangintanmáa'."

*Wí kwee t'aywóhkandi namuu'i Jesus-ví ân deedi iká'p'oe'äyu*

36 Wí Pharisee Simon gin nakháwä'i'di Jesus óehúutu'an, hediho i' Pharisee-ví tewhá iwepiye namäädi ihúusóge. 37 Ee bú'ba wí kwee t'aywóhkandi namuu'i nathaa. Ná'i kwee-á Jesus i' Pharisee-ví'we ihúujo'in ûnhanginpóe ihaydi iwepiye namää. Wên ts'ä'in p'onbay'ay sa'wó nasundi ka'p'oe ûnku'unnin i-ádi iho'. 38 Jesus-ví ân nú' idége'disóge, hedi isíhtäädé'. Iví tsí'p'oe Jesus-ví ân deedi ûnjemuđi iví whändi ônt'awe, hedi óe'ânp'ohtsä', hedi i' ka'p'oe sa'wó nasundídá ân deedá ôn'ewedáhá' óe'äyu. 39 I' Pharisee Jesus óehúutu'andi' ná'i imû' ihaydi i'ânshaamáa, "Ná'i sen ta'gendi Jôesi Tádávi tukhe'bi namuudáho', ûnhanginnáaniwän ná'i kwee óetägende'iví'gedi to'wí hedá háawi namuu'in, i-á t'aywóhkandi namuúdi."

40 Jesus-di Simon óetu'an, "Naa ʘ-ádi ohí'da'." Simon-di Jesus óetu'an, "Hedáho háhkandi', hää-an naa dítu'amí'in unda'?" 41 Jesus-di ginnân óetu'an: "Wíje senä' wí chä' píyépä'i sen dachä'phaamuu. I' wêe p'ánän tägintä (500) kwák'u ts'ä'i naphaamuu, hedi i' wêe-á p'ánántä-á (50).

42 Hewänbo wíďänkodipí dänwá'áa-íđí, heđiho wí'gíndí i' daphaamuu'i'đi ovän'owójé. Wé'iđan in wíje senä' diwedi shánkí óesígí? Hân Ƴ-á un'ánde'?" 43 Simon-di Jesus óetu'an, "Gá i' shánkí báyéki ón'owójé'i'đän shánkí óesígí, gin naa o'ánde'." "Ta'ge untú" gin Jesus-di óetu'an. 44 Heđi Jesus ibéedi i' kwee óemúnde', heđi Simon óetu'an, "Ti ná'i kwee nâamúnde'? Naa uví k'aygi ots'úndi Ƴ'đá wí p'oe wänbo wíđímägipí naa dáy'ân'owêedi-íđí, hewänbo i'đá iví tsí'p'oedi dí'ân'p'oe'an, heđá iví whändá dí'p'oepíđi. 45 Ƴ'đá wíđíp'ohtsääpí uví k'aygi dí'sígí'amíđí, hewänbo i'đá ots'ún waagibo dí'ân'p'ohtsäđi wí'iwóyí'pí. 46 Ƴ'đá wíđíp'óhka'anpí dínkeeyamíđí uví k'aygi dí'héegí'annin, hewänbo i'đá há'i ká'p'oe sa'wó nasundi' naví ân deedi dí'äyƳ. 47 Heđiho wítu'âamí, ná'i kwee-á iví báyéki sígí únmuđi ikeejo' báyéki t'aywó'di ún'owó'jennin, hewänbo wí to'wí na'ándedi hínehâäđá' ún'owó'jennin, i-á hínehâäđá' sígí imáa." 48 Heđáhá' Jesus-di i' kwee óetu'an, "Uví t'aywó'di-á ú'owó'jen." 49 Wây-á i-áđí dívíhúju'ín díví'ánshaamáa, "Háawi sennan ná'i namuu? Natú' t'aywó'di i'owójénde wá'." 50 Hewänbo Jesus-di i' kwee óetu'an, "Uví wâyƳ úmuđiho wôn'owójé. Ánshaaginpíđibo' ópún."

## 8

### *Wên kwiyä'di Jesus óeyuuhon*

1 Iwedi wí háyƳ thaa iwe Jesus báyéki bú'ây eejepiye namää, heđi i' híwó'di tun ovây't'óekanhon háa Jôesi Táđá nakhâymuu waa t'owa ovâysígíhóníđí. Iví tá'đi wíje (12) khäge'nin wá' i-áđí'á díji'. 2-3 Wên kwiyä' wá' Jesus-áđí díji', indá Mary-á, Joanna-á heđá Susanna-á dimuu. Ná'in kwiyä' dihaywän heđá yä'đäapí'in p'oweahâäđá óemáawän, hewänbo Jesus-di hehkháa ovây'mägi. Mary-á t'owadi óekháyä'de' "Magdala bú'wi kwee" gin, heđá Jesus-di tséđí díji'in yä'đäapí'in p'oweahâä iví'wedi ónkhehiye. Joanna-ví sedó Chuza-á i' nanagewi tsondi Herod-ví k'aygi iwe ihääwí'âyí'do'. Wây-á báyéki kwiyä' wá' Jesus-áđí iví khäge'nindáđí dimän, heđi i' háäwí ná'in kwiyä' dínkw'ó'di Jesus-á iví khäge'nindá diyämu.

*Jesus-di wên háhkangí'in ó'gédi ko'ji i'gedi in t'owa ovâytu'an*

4 T'owa báyéki bú'ây eejeđi Jesus-ví'piye dimää, heđi báyéki dit'owawé'gepóe ihayđi Jesus-di ná'in háhkangí'in ó'gédi ovâytu'an: 5 "Wí ko'jikwo'i namää iví ko'ji wóegé, heđi ee nava i'ge iko'jiwáde. Wáy wí ko'ji in p'oe'ay nava pínu nak'óe i'ge najemu, heđi t'owa dipahdemändi i'

koʻji kwʻáayé dívíʻahsaa, hedi tsídé dívíshunwávedí iʻ koʻji dâykʻoe. <sup>6</sup> Wíyá koʻji-á nakʻuunáʻ deedá najemu, hedi nat-sijópúpóe wânbo wínaʻomúnáhpídí natʻaa. <sup>7</sup> Wíyá koʻji-á wääʻi phéʻyávi jáa-á najemu, hedi iʻ phéʻyávi nasôedi óeʻánhógi. <sup>8</sup> Hewânbo wíyá koʻji-á híwóʻdi nan deedá najemu, hedi tãgintã (100) maʻkwʻanukí shánkí napaa.” Gin Jesus-di ovâytuʻan hedáháʻ kayʻindi natú, “Toʻwên naví híʻ ditʻoeʻindá híwó dívítʻóeyaaniʻin dínkhâyʻãʻ.”

<sup>9</sup> Jesus-ví khãgeʻnindi óetsikaʻyan hân nãʻin óʻgédí natundaʻin. <sup>10</sup> Hedi Jesus-di ovâytuʻan, “Jôesi Tádáví wovâymãgi íkaʻpóewídí hádídí iʻdi nãä tʻowa ovâysígíhóndeʻ iʻgedí, hewânbo in wéʻgendá dovâyháʻodi óʻgédídaʻ dovâytumáa, hedânho wídikaʻpóewípídí. Jôesi Tádáví taʻnin diwe ginnân inbíʻgedí nataʻmuu:

Tobáháa dâymünde wânbo wídínkeepoeʻopí,  
hedá ditʻoeʻo wânbo wídikaʻpóyaʻpí.

*Jesus-di iʻ koʻji iʻgedí ovâythayyan*

<sup>11</sup> “Nãʻi híʻ iʻ koʻji iʻgedí ginnân natundaʻ: Iʻ koʻji-á Jôesi Tádáví tun waagiʻbá namuu. <sup>12</sup> Wáy wên tʻowa iʻ nan nava pínu napʻóeʻaymán niʻge nakâymuuʻi waaginbá dimuu. Jôesi Tádáví tun ditʻoe, hewânbo Penísendi naʻäädi iʻ tun inbí píʻnã khóʻjédí ovâywhahóndeʻ, hediho wídívíwâyundepídí háʻto ovâyʻaywoeni. <sup>13</sup> Wây-á tʻowa-á iʻ nan nakʻuunáʻdi waaginbá-á dimuu. Jôesi Tádáví tun ditʻoedi híhchandi dâysígíʻoʻ, hewânbo wídípúumuupí waagibá dimuu. Hây tãhkídaʻ dívíwâyundeʻ, hewânbo ovâytayindeʻ ihaydá wíyá wídívíwâyundepí. <sup>14</sup> Wây-á tʻowa-á iʻ wääʻi phéʻyávi nasaaʻi nan iwáygé wí koʻji najemuʻi waagiʻbá-á dimuu. Jôesi Tádáví tun ditʻoe, hewânbo báyéki háäwí nãä oepáa kʻaydiwídi ovâyʻáyíngimãʻ, dikoditʻowamúuníʻindá didaʻ, hedá háa dihíhchanpúuwí iʻgedídaʻ dívíʻánshaaʻoʻ. Hedânho hanbá dínpoeʻo iʻ koʻji óeʻánhógiʻi waagibá, inbíʻwedí háäbo wínapayedeeʻipí waagibá napoeʻo. <sup>15</sup> Hewânbo wây-á tʻowa-á iʻ híwóʻdi nan iwáygé wí koʻji najemuʻi waagiʻbá-á dimuu. Jôesi Tádáví tun ditʻoedi pín taʻgedí inbí píʻnã khóʻjé dâyhóndeʻ, hedá híwóʻnin ánshaaʻin dimuudi wídâyjoeʻopí, hedi dívíyããʻoqíbo híwóʻdi háäwí dívíʻoʻ.”

*Jesus-di wên phakó iʻgedí ovâytuʻan*

<sup>16</sup> “Toʻwí wânbo wên phakó ikoʻankídí wí säʻwédí wíikaajopí háa whohte phoʻ wíʻitóeʻópí. Hewânbo wên phakóbay iwân ikéeʻí, hedânho toʻwí íve natsʻúndi iʻ ko imúunídí. <sup>17</sup> Hedi hanbá háäwí tʻãhkí nãä nakaamuuʻi-áho owáy háädíbo nakeepúuwí, hedá háäwí nãä nakaʻpowamuupíʻ-áho owáy háädíbo nathaypúuwí



naka<sup>?</sup>powapúuwídí. <sup>18</sup> Hedânho áyîngidi naví hí<sup>?</sup> dînt'ôeyanbe. To<sup>?</sup>wí it'ôeyandedí naví hí<sup>?</sup> dînka<sup>?</sup>póya<sup>?</sup>di-á shánkí wânbo óeka<sup>?</sup>powamääní. Hewânbo to<sup>?</sup>wí naka<sup>?</sup>póya<sup>?</sup>pî<sup>?</sup>-á, tobá naka<sup>?</sup>póya<sup>?</sup> gin na<sup>?</sup>ánde wânbo<sup>?</sup>, i hýyää ho naka<sup>?</sup>pówá<sup>?</sup>i<sup>?</sup> ônkaayamí” gin Jesus-di ovâytu<sup>?</sup>an.

*Jesus-ví jýá-á tí<sup>?</sup>úuwindá ûnpówá*

<sup>19</sup> Jesus-ví jýá-ádi iví tí<sup>?</sup>úuwindádi ee Jesus na<sup>?</sup>ân diwepiye dimää, hewânbo báyéki dit'owajidi wídínkodipí iví tsowa dívihâadi-ídi. <sup>20</sup> To<sup>?</sup>wídi Jesus óetu<sup>?</sup>an, “Uví jýá-ádi uví tí<sup>?</sup>úuwindádi oe já<sup>?</sup>wé diwin hedí wóemúuní<sup>?</sup>in dida<sup>?</sup>.” <sup>21</sup> Jesus-di in t'owa ovâytu<sup>?</sup>an, “In to<sup>?</sup>wên Jôesi Tádávi tun dâyt'ôeyandedí dâyt<sup>?</sup>a<sup>?</sup>gindo<sup>?</sup>innânho naví jýá-á naví tí<sup>?</sup>úuwindá dînmuu.”

*Jesus i<sup>?</sup> waa hâná<sup>?</sup> i<sup>?</sup>an*

<sup>22</sup> Wí thaa Jesus-ádi iví khäge<sup>?</sup>nindádi wí kophé iwe dívítógi, hedí Jesus-di ovâytu<sup>?</sup>an, “Jaho oe p'oekwí<sup>?</sup> p'ânäpiye gimú-í.” Hedího iwepiye dimää. <sup>23</sup> Wa<sup>?</sup> p'oe iwéngé dimän dihayhää Jesus najókhá. Ihaydíbá wí waa hânho kay<sup>?</sup>i<sup>?</sup> i<sup>?</sup> p'oekwíngé napówá, hedí hânho nap'oet'úkhúpoe<sup>?</sup>odi inbí kophé dínp'ohkuudee hedí ovây<sup>?</sup>ugekhây<sup>?</sup>an. <sup>24</sup> Jesus nak'óe iwepiye dimäädi óejóhsan, hedí óetu<sup>?</sup>an, “Nanbí tsondi<sup>?</sup>, díp'ot'akhánukhây<sup>?</sup>o.” Hedí Jesus ishaadi kay<sup>?</sup>indi i<sup>?</sup> waa-á i he<sup>?</sup>endi p'oe<sup>?</sup>úkhú-á ovânheé<sup>?</sup>an, hedí i<sup>?</sup> waa nawóyí<sup>?</sup>dee, i<sup>?</sup> p'oe-á nahángípóe. <sup>25</sup> Ihaydá iví khäge<sup>?</sup>nin itu<sup>?</sup>an, “Heháadan wâyupí<sup>?</sup>in ímuu?” In khäge<sup>?</sup>nindá dikhunwôeda<sup>?</sup>dá ovâyháa<sup>?</sup>an, hedí dívípitumáa, “Háawi sennan ná<sup>?</sup>i namuu? Waa-á p'oe-á wânbo ijôndi óe<sup>?</sup>a<sup>?</sup>gindo<sup>?</sup>.”

*Jesus-di báyéki yä<sup>?</sup>dâapí<sup>?</sup>in p'oewaa<sup>?</sup>hâa wí senbí<sup>?</sup>wedi ovâykhepiye*

<sup>26</sup> Oe p'oekwí<sup>?</sup> p'ânä ee Gerasene-bí nange dipówá, owáy hánä p'oekwí<sup>?</sup> p'ânädá Galilee-á naná. <sup>27</sup> Jesus owáy nange wáypiye i<sup>?</sup> kophé iwedi nawá<sup>?</sup> dihaydi, wí sen i<sup>?</sup> bú<sup>?</sup>wí namuu<sup>?</sup>i na<sup>?</sup>ää óejay-ídi. Ná<sup>?</sup>i sendá yä<sup>?</sup>dâapí<sup>?</sup>in p'oewaa<sup>?</sup>hâadi óemáa, hedá báyéki paayo aapí<sup>?</sup>díbo<sup>?</sup> ijýénde<sup>?</sup>, hedí tewhá ee wínathaapí, hewânbo t'owápho eejân nathaa, dâypeníkhä<sup>?</sup>kw'óe<sup>?</sup>ó iwe. <sup>28-29</sup> I<sup>?</sup> yä<sup>?</sup>dâapí<sup>?</sup> p'oewaa<sup>?</sup>hâadi i<sup>?</sup> sen háyânbo óekaygi<sup>?</sup>an i<sup>?</sup>amídi háa i<sup>?</sup> yä<sup>?</sup>dâapí<sup>?</sup> p'oewaa<sup>?</sup>hâa nada<sup>?</sup> waagi, hedí tobáháa t'owa<sup>?</sup>di i<sup>?</sup> sen wí pan waagibá kadénadi óemanwhi<sup>?</sup>o hedá óekwäk'ukhúwhi<sup>?</sup>o wânbo<sup>?</sup>, ihaydá<sup>?</sup> iw<sup>?</sup>whi<sup>?</sup>ts'á<sup>?</sup>di nama<sup>?</sup>p'ánde<sup>?</sup>, hedá i<sup>?</sup> yä<sup>?</sup>dâapí<sup>?</sup> p'oewaa<sup>?</sup>hâadi oe ahkónupiye óeshavekando<sup>?</sup>. Jesus-di i<sup>?</sup> yä<sup>?</sup>dâapí<sup>?</sup> p'oewaa<sup>?</sup>hâa óejôn i<sup>?</sup> senbí<sup>?</sup>wedi napee-ídi, hedí i<sup>?</sup> sendi Jesus óemú<sup>?</sup>di iví páadépiye idége<sup>?</sup>disóge hedí ituwínú, “Heháadan ú<sup>?</sup>di ánpí wídi<sup>?</sup>ohpí Jesus, ú Jôesi

Tádá i' shánkí kw'áye na'ándiví ay unmuu'í? Naadi kay'indi wída'máa, wídít'ôephadekannamípi." 30 Jesus-di óetsika'yan, "Hân unkháwǎ?" Hedi natú, "Gá 'Báyékí' gân." Gin natú gá báyékí yǎ'dâapí'in p'oewaahâadi óemáadân. 31 In yǎ'dâapí'in p'oewaahâadi Jesus kay'indi óedaa'an oe péyégepiye wí'ovâysaanípi. 32 Iwe tsowa wáy okú wáhkí báyékí pehtsude dihúuji? In yǎ'dâapí'in p'oewaahâadi Jesus kay'indi óedaa'an ovâymäänídi in pehtsudeví tú' eeje dívítôenídi, hediho ovâymági. 33 In yǎ'dâapí'in p'oewaahâa i' senbí'wedi dipeedi in pehtsudeví'ye dívítógi, hedi in báyékí pehtsude i' okú wáhkí oe áagépiye díví'ǎǎwǎve, hedi i' p'oekwí' diwe diwâandi dívíp'ot'ahanú.

34 In pehtsude áyí'nin háa napóe'in dâymû'di dijân, hedi iwáy bú' hedá bú'dí já'wé-á i'gedi dâyt'ôeho?, 35 hediho in t'owa dimää dâymúunídi. Oe Jesus na'ân diwe dipówá ihaydá i' sen iví'wedi in yǎ'dâapí'in p'oewaahâa ovâykhehpiye'i Jesus-ví ân nú' na'ándí dâyshaa. Nää-á na'aamuu hedá iví hang-intandá imáa. Óemû' ihaydi dikhunwôeda'póe. 36 Hedi in t'owa háa napóe'in dâymû'indi in wé'gen dipówá'in ovâytú'an hádídi i' sen ônehkháa'annin. 37 Hedi in Gerasene-win t'owa hedá in tsowa dithaa'indá dikhunwôeda'di Jesus óedaa'an inbí nangedi ijâatǎǎ-ídi. Hediho i' kophé iwe itógi p'o' p'ǎnǎpiye nawáy mú-ídi. 38 I' sen in yǎ'dâapí'in p'oewaahâa iví'wedi ônjâa'andi'di Jesus pín ta'gedi óedaa'an, "Naa ǔ-ádi dípunmää." Hewänbo Jesus-di óepunjôndi óetu'an, 39 "Uví'piye ópûn, t'ǎhkí háa Jôesi Tádádí ugí' wôn'annin ovâyt'ôe'amí." Hediho namäädi to'wên t'ǎhkí ee bú' ovâytú'an háa Jesus-di igí' ôn'annin.

*Jesus-di wí kwee ûn'ûnp'oepee'i' ônehkháa'an, hedá wí a'yú nachuu'i-á óewówápa*

40 Jesus oe p'oekwí' p'ǎnǎdi nawáy'ǎǎ, hedi napówá ihaydi báyékí t'owa óetsíkha'máa'indi óesígikê?. 41 Wí sen Jairus gin nakháwǎ'i na'ǎǎ, i-á in Hudíyoví méesate'aywi p'ó'dédí' namuu, hedi Jesus-ví páadépiye idége'disógedi pín ta'gedi Jesus óedaa'an iví tewhá ipiye namú-ídi. 42 Iví wêe a'yú ûn'ǎndi' ûnchuwamää'ǎ. I' a'yú-á mađi tǎ'di wíje (12) paayo'i namuu.

Jesus i' tádá-ádi namäädi in t'owa iví nú' dívít'ǎ't'ǎ'bóedímáa. 43 Wí kwee wá' ûnwóemän, i-á nap'óehaydi tǎ'di wíje (12) paayo iví ûnp'oe wí'ûnwóyí'dee'ipí, hedi to'wí wänbo wí'ûnkođipí ônehkháa'amídi. 44 Nǎ'i kwee-á Jesus-ví tí'ûupha'gedi na'ǎǎdi iví k'éwé'in to' k'áygédi ôntäge, hedi wesebo iví ûnp'oe ûnwóyí'dee. 45 Jesus natsikapóe, "To'dan naa ditäge?" Hewänbo t'ǎhkí ditú, "Naa-á joe." Hedá Peter-dá óetu'an, "Háhkandi', báyékí t'owa dijidi nää uví

nú'piye dívíkhādimá'dí wóet'ǎ't'ǎ'chānumáa." 46 Hewānbo Jesus natú, "To'wídáho dítäge-ákun. Naa dínhanginná hehkháa pínán naví'wedí dínpee'in." 47 I' kwee nää ûnhanginná há'to ikaamá've-í'in, hedího nathathapóedí na'ǎǎdi Jesus-ví páadépiye idége'disóge, hedí in t'owaví páadépiyebo ithayyan háadí Jesus óetäge'in hedá háa wesebo-á nahewówa'indá. 48 Jesus-di óetu'an, "Naví ay, uví wāyū úmuudi unhewówa. Ānshaaginpidíbo'ópûn."

49 Wa'di ihí'máa ihaydibo wí to'wí i' méesatewi p'ó'dédí'ví tewhá iwedí napówa hedí natú, "Jairus, uví ayúkáy ho úchuu. I' háhkandi' ánpí ó'an." 50 Hewānbo Jesus ná'i nat'oeđi Jairus óetu'an, "Wí'unkhunwóeda'ípi. Biwānpiwāyū-í-á nawóewa-í'in hedího nawóewa-í-ákun." 51 I tewhá ee dipówa ihayđi Peter-á John-dá James-á hedá i ayúkáyví tádá-áđi jíyá-áđi Jesus-di ovāytsudemāgi, wíyá to'wí wānbo-á joe. 52 I' ayúkáy nachuudi t'ǎhkíđibo dívísíhtwínúndedá dívípíhkhúmāhpúde', hewānbo Jesus-di ovāytu'an, "Wí'úvísíhtǎ-ípi. Wínachumuupí, nawānpijókhwāk'óe-á." 53 Indi ónwānpi'áhkaa, dínhanginnāndi i' ayúkáy-á ho nachuu'in. 54 Hewānbo Jesus-di iví man ónyǎ'di kaygi óetu'an, "Óshaa ayúkáy." 55 I ayúkáy nawáywówápóe, hedí wesebo ishāa, hedí Jesus-di ovāytu'an, "Wí hǎǎwí binmää ik'o'íđi." 56 I' tádá-á i' jíyá-á hānho ovānháa'an, hewānbo Jesus-di ovānhkǎk'ú' to'wí wānbo wíđānhangin'ānāmípi'in háa napóe'in.

## 9

### *Jesus iví tǎ'di wíje (12) khāge'nin isan iví t'óe díví'amíđi*

1 Jesus iví tǎ'di wíje (12) khāge'nin iwé'ge'andi pínán ovāymāgi hedá ovāyk'ú' in yǎ'dāapi'in p'oweaahāa t'owaví'wedí ovāykhehpeeyé-íđi, hedá inbí hay-á ovāyjāa'amíđá. 2 Hedáhá' ovāypunjōn in t'owa ovāytu'amíđi Jōesi Tádáví'piye dívímāānídí, hedá ovāyhehkháa'amíđi. 3 Ovāytu'an, "Hǎǎwí wānbo wívínhūuwípí ímāndi, wēn uduphé wānbo joe, háa wí múu bínhǎǎwíkuu-ígí', háa wí koegí', háa wí chǎ', háa wāy-á wéhpēe to wānbo wívínhūuwípí. 4 Wí tewhá iwe wovāysígí'an deebo úvívóyí'ní, wíyá wāypiye ímää píhay. 5 Hewānbo wāygé wíwovāysígí'anpí'we, iwedí ípeemān dihayđi unbí anto iwedí bínna'jeepēđi-í in t'owa dínhanginnānídí híwó wíđíví'anpí'in" gin Jesus-di ovāytu'an. 6 Hedího iví khāge'nin iwedí dímmāđi i' bú'āy í'ge t'ǎhkí dívítsi'hon. Jōesi Tádáví híwó'di tun in t'owa ovāyt'óekānhon, hedá in dihaymuu'indá hehkháa ovāypāhon.

*I' tsondi Herod Jesus-ví'gedí nat'oe*

7 Herod i' Galilee nangewi tsondi namuu'i háa napuwamännin ûnhanginpóe, hedí wí'ûnhanginnáhpí háa ná'i háäwí i'gedi i'ánshaa'amí'in, gá wáy wên t'owa Jesus-ví'gedi ditû'dân i-á John i' p'ó'p'oekandi namuu nawáywówápóe'i',  
8 hedá wáy-á ditû' Elijah nawáykeepóe'in, hedá wá' wáy-á ditû' wénä wí in Jôesi Tádávi hân'oe'in tukhe'min nawáywówápóe'in. 9 Herod natú, "Naa otsonpóe John i' p'ó'p'oekandi óek'és'ts'áa-i'in. To-angú ná'i sen namuu, iví'gedi ná'i háäwí ot'oe'o'i'?" Hedího ikháäde Jesus óemúuní'in.

*Jesus-di in p'ánú maapaasôn (5,000) sená'dá in wé'gen t'owa-á ovâyhúujôn*

10 Jesus-ví t'òekhuwa'in diwáypówá ihaydi Jesus óet'òe'an háa díví'annin t'ähki. Hedí oe Bethsaida bú'aypiye i-ádi ovâyho' wí'bo dikwonídi. 11 Hewänbo in t'owa dínhanginpóe wáypiye namää'in, hedího t'ähki'díbo ûnwóemää. I'dá t'ähki ovâysígí'an, hedí ovâyhée'an háa Jôesi Tádá nakhâmmuu waa t'owa ovâysígíhóenídi i'gedi, hedá in to'wên dínhekháatáy'indá hekháa-á ovâymägi.

12 Nakinmän dihaydi iví tã'di wíje (12) khäge'nin iví'piye ûn'äädí óetu'an, "Ná'in t'owa ovâypunjônbe i' bú'aypiye hedá nava háä tsowa nanân deejepiyá, wáyge dívíwho'kw'óení'in dâynuuwã-ídi hedá dâykoegi'hóenídá, gá nääwá ahkondã' nanândân." 13 Hewänbo Jesus-di ovâytu'an, "Undânho bínhúujóení." Indi óetu'an, "Na'indá p'ánú pává'âyda' hedá wíje pa'âyda'ba áymáa. T'ähki ná'in t'owagi' wíginkoegi'saapi, äykoegi'kumädiqã'mânho'." Gin ditú gá in sená'dã'díbo p'ánú maapaasôn (5,000) ihay dijidân. 14 Jesus-di ovâytu'an, "Bintu'an in t'owa p'ánán tãgin (50's) dívíwé'ge'amí hedá háä nangá dívíkw'óení." 15 Hedího iví khäge'nin háa ovâytu'an waagi díví'andi t'ähki in t'owa dívíkw'óení gin ovâytu'an. 16 Hedí Jesus i' p'ánú pává-á hedá in wíje paa-á ihógi, hedí makówápiye ibéedí ikú'daa'andi i' pává-á hedá in paa-á iháve. Hedáhá' iví khäge'nin ovây'an in t'owa ovâyphaadé-ídi. 17 T'ähki in t'owa dívíhúuyandi dívíshu'an, hedí in khäge'nin tã'di wíje (12) t'un p'éedí i' naphade'i koegi' dâywé'ge'an.

*Peter natú to'wí Jesus ta'gendi namuu'in*

18 Wí thaa Jesus wí'bo ijûuso'o'. Iví khäge'nin iwáy tsowa diji', hedí ovâytsika'yan, "To-an naa omuu gân ná'in t'owa ditû'?" 19 Indi óetu'an, "Wên ditû' John i' p'ó'p'oekandi-ân unmuu. Wáy-á wëndá ditû' Elijah-ân unmuu, hedá wa'di wáy wëndá ditû' wí Jôesi Tádávi hân'oe'i tukhe'bi nawáywówápóe'i-ân unmuu." 20 Hedí ovâytsika'yan, "Hedí undá, to-á naa-á omuu gân í'ánde'?" Peter-di óetu'an,

“Gá i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, i-ân unmuu.” <sup>21</sup> Hedí kay'indi ovâykhâak'û' wiyá to'wí wänbo wíðâyhangin'ânnamípidí to'wí namuu'in, <sup>22</sup> hedá wá' ovâytu'an, “Naa t'owa t'âhkígí' o'aypuyä'i ta'gendi báyéki dont'ôephadekhâymaa. In Hudíyo tsonnin hedá in owha' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá naa díjoegikhâymaa. Díkhe'khâymaa, hewänbo iwedí poje thaa iwe owáywówápuwagí'o.”

*Háa t'owa dínkhây'ä' díví'ami'in Jesus óeyuhûuwí'in dida'di*

<sup>23</sup> Hedáhá' t'âhki in t'owa ovâytu'an, “To'wên naa-ádí dikä'äada'indá wídínkhây'âhpi háa diwänpida' waagi díví'ami'in, hewänbo häädi wänbo t'âhki inbí phé'win dâyhûuwí, hedá naa-á díyuhûuwí. \* <sup>24</sup> To'wên inbí wówátsi dâywänpi'aywoení'in didin hedá in owha' p'ó'dédá'indá inbí wówátsi dipedeegi'o. Hewänbo to'wên naagi' inbí wówátsi dívímági'in, indá inbí wówátsi dit'anpúuwí. <sup>25</sup> Tobá wí to'wí hääwí t'âhki nää oepáa k'aydi nakw'ó'di ihógi wänbo', iví wówátsi ipede'e'andi tuhchänu iwän napówádá wé'innan wên híwó nã'i hääwídí óekhâymaa? <sup>26</sup> Naa t'âhki t'owagi' o'aypuyä'i sa'wó'di kohthay wógegé owáy'ä'. Nã'in kohthay-á navi'-ádí navi Tádáví'-ádí in yä'däa'in makówáwin t'ôepa'aa'inbí'-ádí gínmuu. Hedí to'wên nää naa díwôeda'in hedá navi háhkan dínwôeda'indá, owáy naa owáy'ää ihaydi naadi wá' in dovâywôeda'í. <sup>27</sup> Ta'gendi wâytumáa, naa tsondi omuu'in bñpüwâkhâymaa, hedí nã'in napúuwí wa'di wáy wên näwe íji'in íhánpidíbo'.”

*Jesus háa ûnchaa waa ûn'egópóe*

<sup>28</sup> Wí jáadi naphade ihaydi, Jesus-di t'âhki nã'i ovâytu'an di-wedi, Peter-á James-á John-dá oe p'in kw'áyepeye i-ádí ovâyho' ijúusu'amídí. <sup>29</sup> Hedí iwáygé ijúusu'o' ihaydi iví ts'ay háa ûnchaa'in piháa ûnkeepóe, hedí iví aa t'âhki ts'ää ots'á'í' ûnpóe. <sup>30-31</sup> Tsíkhagipí wíje senä' kohthay jáadidi dakeepóe, indá Moses-á Elijah-á damuu, hedí Jesus-ádí dänhí'máa háa Jesus oe Jerusalem nachuwagí'o i'gedí, Jôesi Tádá i'ánshaamági waagi. <sup>32</sup> Peter-ádí in wé'gendádá téegíndi dijókhawäkw'ó, hewänbo dijósa'wo, hedí Jesus i' kohthay jáadidi dâymû', in wíje senä' i-ádí dawinnindádí. <sup>33</sup> In wíje senä' Jesus-ví'wedi dänjáakhâymaaawän, hedí Peter-di óetu'an, “Háhkandi', híwó namuu näwe giji'in. Jaho poje ókhunte'ây äykw'óení, wêe ugí', wiyá Moses-gí'-á, hedá wiyá Elijah-gí'-á.” Hewänbo i'ánshaa'anpidíbo natuhpee.

\* **9:23** Nã'in natunda', dikhâymuuní dâyt'ôepaadé-ídí, Jesus in phé'win deedi it'ôephade waagiba.

<sup>34</sup> Gin natú ihaydibo wí okhúwá napówádí ovây'óhkhunnan, hedi i' okhúwádí ovây'ánhógidi dikhunwôeda'póe. <sup>35</sup> Hedi ná'i tun okhúwá jáadidi napee: "Ná'i-ân naví ay dînmuu, i-ân dóde'man. I' bînt'ôeyaaní." <sup>36</sup> I' tun nahán dihaydi, Jesus wí'bo naji' iví khäge'nindádí. Ná'in napóe'in iví khäge'nin inbí pí'nábo dâymáa, hedi ihaydi to'wí wänbo wídâyt'ôe'anpí háa i' thaa dâymû'in, tí'úugédânho dâyhingin'ânnan.

*Jesus-di wí yä'dâapî' p'oewaahâa wí enúkáyví'wedí*  
*ônkhehpiye*

<sup>37</sup> Wíyá tháwän oe p'in kw'áyedi diwáywá' dihaydi báyéki t'owa Jesus ûn'ayjaymää, <sup>38</sup> hedi in t'owa jáagedi wí sendi kaygi óetu'an, "Hâhkandi', kaygindi wída'máa un'ä-ídi naví e'nú dînmúunídi. I'da' dîn'e'nú'ân. <sup>39</sup> Ginnân ná'i ûnpoe'o: Wí yä'dâapî' p'oewaahâadi óekéndedáhá' tsikhagipi óetuhkwínkando', hedi tú' t'âhká nathathapoe'odi sóphogedi nasó'okhópee'i, hedi óechânundedi óeteetsáwä'o' tú' t'âhkí. Háy tâhkí wänbo ná'i yä'dâapî' p'oewaahâadi wí'óejoe'ohpi. <sup>40</sup> Naadi uvi khäge'nin kaygindi dovâydaa'an ná'i p'oewaahâa óekhehpeeyé-ídi, hewänbo wídínkodipi." <sup>41</sup> Jesus natú, "Un náäwin t'owa-á wäyupî'in ímuu hedá pi'wên p'ôe i'ge ímán. Ti undádí häädi wänbo t'âhkí dáyyää'amí gáhân?" Hedáhá' i' tádá óetu'an, "Uvi enúkáy náäpiye mänmá'." <sup>42</sup> Wa' i' e'nú na'ä' ihaydi i' yä'dâapî' p'oewaahâadi óekanu hedá óethathakannan. Jesus-di i' p'oewaahâa óet'e'yan hedi i' e'nú óehekhámägi, hedi i' e'núví tádá óetu'an, "Näwe uvi e'nú ú'ân." <sup>43</sup> To'wên t'âhkí ná'i Jôesi Tádáví pinnán dâymû'di ovâyháa'andi ditû', "T'âhkí Jesus ikanhondi-á wäyupíwó'di namuu."

Wa'di kin dívihí'máadi Jesus iví khäge'nin itu'an, <sup>44</sup> "Ná'in wäytuhkankháymáa'in híwó bí'tôeyan: Naa t'owa t'âhkígí' o'aypuyä'i' omuu'i wây-á t'owaví mangepiye dikáaní." <sup>45</sup> Iví khäge'nin wídínhanginnáhpí háa ná'i tun natunda'in. Inbí'wedí wa'di in tun nakaamuu, hedânho wídika'pówápi. Hewänbo diwôeda' óetsika'yâamídi i'gedi.

*To-an i' shánki hay'i namuu?*

<sup>46</sup> Jesus-ví khäge'nin dívítuhkanmáa wénä wí in diwedí shánki hay'i namuu i'gedi. <sup>47</sup> Hewänbo Jesus ûnhanginná háa dí'ánshaamuu'in, hediho wí ay óeké'di iví hangedi óewínú, <sup>48</sup> hedi ovâytu'an, "To'wídi naa dída'di ná'i ay óesígikéndedi, naa wá' dísigikénde waabá i'o'. Hedi to'wí naa dísigiké'i'di i' to'wí naa dísandí wá' óesígikénde'. Wí to'wí un diwedí shánki híyää'i' ipipa'i-á ta'gendi hay'i namuu."

*To'wí Jesus-ví'piye háa nachaapî'-á iví'näpiye napoe'o*

49 John-di Jesus óetu'an, "Háhkandi?, toéwí sen âymû? yä'dâapi'in p'oweahhâa t'owavi'wedi ovâykhehpiyendedi uví khâwâ natû'di, hewânbo âykhâa'amí'in gida?, na'in diwedi'i wínamuupídí." 50 Hewânbo Jesus natú "To'wí gi'bi wíwínkhâa'amípí. To'wí unbí'piye háa nachaapi'á unbí'näpiye'i'bá napoe'o."

*Wên Samaria-in t'owadi Jesus wí'óesígikê'pí*

51 I' thaa tsowa napowa'ä? Jesus wíyá oe makówápiye napee-ídí, hedí kaygindi i'ánshaamägi oe Jerusalem-piye nawáymú-ídí. 52 Hedí wên senä? iví páadé ovâysan wáyge nachangi'o'in dâykhâ'ámídí. Wí Samaria-wi bú'ay iwe dipówá, 53 hewânbo in t'owa wídida'pí óesígikáyjí'in, gá oe Jerusalem-piye na'ahchândân. 54 Wíje iví khâge'nin James-ádí John-dádí damuu'in háa óe'an ní'gedí dat'oe, hedí óetu'an, "Nanbí Sedó, ti unda? wí phaa äntuhkännamí makówádi nawaanídí t'ähki ná'in t'owa ovâyphaháanú-ídí?" 55 Hewânbo Jesus inbí'piye ibéedí ovântu'an, "Ha'wâagi wídänhée'amípí." 56 Iwedi wíyá bú'aypiye dimää.

*Nabâapu'wan ta'gendi Jesus óeyuhûwídí*

57 P'óegé dimän dihaydi wí sendi Jesus óetu'an, "Wáy unmää eeje wânbo?, naa eejepiyebá u-ádi omú-í." 58 Jesus-di óetu'an, "In dé'ây nan deedi dínphohsaa dívíthaayé-ídí, hedá in tsidé-á dínyähsaa, hewânbo naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i wáyge dáykaykhanwówá'amígí? wídinnáhpí." 59 Jesus-di wíyá sen óetu'an, "Naa díyuumá'í." Hebo i' sendi óetu'an, "U-ádi omääpídíbo díwáypunmää naví tádá dínchuu píhay hedânho donkhä'k'úuwídí." 60 Jesus-di óetu'an, "In dichumuu'in waagin dimuu'indá inbí t'owa dínchuu'in ovâykhä'kw'ôení. U-áho ópûn t'owa ovâytu'amídí Jôesi Tádáví'piye dívímääní'in." 61 Wíyá to'wídí óetu'an, "Nanbí Sedó, naa oda? u-ádi omú-í'in. Hebo u-ádi omääpídíbo dípunmää naví k'aygi'in dovâysengitu'â'amídí." 62 Jesus-di óetu'an, "Han bí'andáho wí'unchá'muupí Jôesi Tádágí? bit'óe'amídí. Wí to'wí iwhäädëdi ihayda? tí'ûupiye ibéede'i waagi'bá unmuu."

## 10

*Jesus-di tségintä'di wíje (72) senä? ovâysan iví t'óe díví'amídí*

1 Ná'i naphade ihaydi Nanbí Sedó Jesus-di wây-á tségintä'di wíje (72) senä'dá ovâyde'man, hedá wí'jengin ovâysan iví páadé dimú-ídí, i' bú'ây eeje hedá ówíngë eejá wáy namän deepiye t'ähki. 2 I'dí ovâytu'an, "Báyékí t'owa diji? Jôesi Tádágí? ovâywé'ge'amídí, t'owa dâyhähäwé'ge'o' waabá, hebo t'óe'indá háyú wânbo wídijihpí. In t'owa-á Jôesi Tádáví'in

ûnmuu, hediho ivi<sup>2</sup>piye<sup>2</sup> úvíjûusu<sup>2</sup>amí wây-á t'ôe<sup>2</sup>in ovâysaanídí hedânho báyéki ná<sup>2</sup>in t'owa ônwé<sup>2</sup>ge<sup>2</sup>amídí. <sup>3</sup> Jaho bípûn, nää wên k'úwá<sup>2</sup>ây ímuu waaginbá naadi wâysande<sup>2</sup> in to<sup>2</sup>wên khunjó waaginbá dimuu<sup>2</sup>in diji<sup>2</sup> iwepiye. <sup>4</sup> Wíwínchä<sup>2</sup>húuwípi, wí múu bînähä<sup>2</sup>wíkúu-ígí<sup>2</sup> wänbo-á joe, in í<sup>2</sup>antomuu<sup>2</sup>indä<sup>2</sup>dibo ímú-í. Wí<sup>2</sup>úvíhayjêe<sup>2</sup>amípi hää p'ôegé t'owa bínjay<sup>2</sup>in thaa t'ähki bînhee<sup>2</sup>amídí. <sup>5</sup> Hedi wáy wí tewhá íts'ú<sup>2</sup> deewá, páadé in t'owa bînsengitü<sup>2</sup>âamídí ginnân ítúuní, 'Jôesi Táadáho wovâykhäge<sup>2</sup>namí hedânho nää tewhá íthaa<sup>2</sup>in áns Haaginpídíbo<sup>2</sup> íkwoní. <sup>6</sup> Wí to<sup>2</sup>wí háa bîntü<sup>2</sup>an waa isígí<sup>2</sup> na<sup>2</sup>ándáho<sup>2</sup>, unbí sengitun i-ádi ûnjoekandee-í, hewänbo to<sup>2</sup>wí iwe na<sup>2</sup>andi<sup>2</sup> hä<sup>2</sup>bi namuupídá, unbí hí<sup>2</sup> wí<sup>2</sup>ûnchä<sup>2</sup>púuwípi. <sup>7</sup> I<sup>2</sup> tewhá eebo úvíwóyí<sup>2</sup>ní hedá indá dá úvíhúuyamí, gá wí t'ôe<sup>2</sup>i-á iví wá<sup>2</sup>âaho it'andân. Nääwá hääwá oe-á wíyá tewhá eeje wí<sup>2</sup>ímú-ípi wovây<sup>2</sup>áyíngi<sup>2</sup>amídí. <sup>8</sup> Hedi wí bú<sup>2</sup> iwe íts'úndi wovâysígí<sup>2</sup>andi, hääwí wovâysaa<sup>2</sup>i bînk'o<sup>2</sup>í. <sup>9</sup> In dihay<sup>2</sup>in i<sup>2</sup> bú<sup>2</sup> ee dikw'ó<sup>2</sup>nin bînhekháamääní, hedi ovây<sup>2</sup>tü<sup>2</sup>âamí, 'Nää-á Jôesi Táadáí wovây<sup>2</sup>tümáa iví t'owa ímúunídí. <sup>10</sup> Hebo wí bú<sup>2</sup> ee íts'úndi wovâysígí<sup>2</sup>anpídá, ee bú<sup>2</sup>wi p'ôegé i<sup>2</sup>ge ímú-í hedi ovây<sup>2</sup>tü<sup>2</sup>âamí, <sup>11</sup> I<sup>2</sup> na<sup>2</sup>jee unbí bú<sup>2</sup>wi nanbí anto eeje dîntsîndi wänbo ívípêedi-í wâykeeyamídí híwó wí<sup>2</sup>úví<sup>2</sup>ohpí<sup>2</sup>in ídá<sup>2</sup>pídí Jôesi Táadáví t'owa ímúunídí. <sup>12</sup> Naadi wây<sup>2</sup>tümáa, owáy i<sup>2</sup> thaa Jôesi Táadáí t'owa háa híwó háa híwóhpí díví<sup>2</sup>annin ovây<sup>2</sup>tü<sup>2</sup>an dihay<sup>2</sup>di, gi<sup>2</sup>bi bú<sup>2</sup>win t'owa shánkí dâyt'ôephadekhây<sup>2</sup>máa in Sodom bú<sup>2</sup>win t'owaví<sup>2</sup>wedi."

*Háa in bú<sup>2</sup>ây Chorazin-dá Bethsaida-á Capernaum-dá dînpúuwí<sup>2</sup>in*

<sup>13</sup> Hedi Jesus ná<sup>2</sup>in wá<sup>2</sup> natú, "In t'owa i<sup>2</sup> bú<sup>2</sup>ây Chorazin gin dâytü<sup>2</sup>o<sup>2</sup> iwe<sup>2</sup>in t'ôephade dînpúuwí. In t'owa i<sup>2</sup> bú<sup>2</sup>ây Bethsaida gin dâytü<sup>2</sup>o<sup>2</sup> iwe<sup>2</sup>indá wá<sup>2</sup> t'ôephade dînpúuwí. Pínnán t'ôe-áho inbí jâa ovây<sup>2</sup>an, hebo inbí t'aywó<sup>2</sup>di wídívíjâa<sup>2</sup>anpí. Ná<sup>2</sup>i pínnán t'ôebá in bú<sup>2</sup> Tyre-ádi Sidon-dáí gin dâytü<sup>2</sup>o<sup>2</sup> eeje hân<sup>2</sup>oe ovây<sup>2</sup>andáho<sup>2</sup>, in Tyre<sup>2</sup>-indá in Sidon<sup>2</sup>-indá wídívíhayjêe<sup>2</sup>amípiwän k'oe<sup>2</sup>i aa díví<sup>2</sup>aawé-ídí, hedá nûu ee-á dívíkw'ôeníwän, dâykeeyamídí inbí t'aywó<sup>2</sup>di dây<sup>2</sup>joe<sup>2</sup>annin. <sup>14</sup> Hedânho in Chorazin-windá in Bethsaidawindá shánká dâyt'ôephadekhây<sup>2</sup>máa in Tyre-windá hedá Sidon-windá inbí<sup>2</sup>wedi owáy Jôesi Táadáí t'owa háa híwó háa híwóhpí díví<sup>2</sup>annin ovây<sup>2</sup>keekw'ôe<sup>2</sup>ó ihay<sup>2</sup>di. <sup>15</sup> Mađi in t'owa Capernaum bú<sup>2</sup>aywin dí<sup>2</sup>ánde<sup>2</sup> oe makówápiye ovây<sup>2</sup>tegekhây<sup>2</sup>máa<sup>2</sup>in, hewänbo indá oe péyé<sup>2</sup>gépiyânho diwhavemän."

<sup>16</sup> Hedáhá<sup>2</sup> iví khäge<sup>2</sup>nin itü<sup>2</sup>an, "To<sup>2</sup>wên wovây<sup>2</sup>t'ôeyande<sup>2</sup>indáho naa wá<sup>2</sup> dînt'ôeyande waagibá díví<sup>2</sup>o<sup>2</sup>.



Hedi to'wên un wovâyjoegi?annindáho naa wá' díjoegi'o?, hedi to'wêndi naa díjoegi'odá gindidi i' to'wí naa dísandi wá' óejoegi'o?."

*In tségintä?di wije (72) Jesus-ví t'ôe'in diwáy?ää*

17 Tí'úugedí in tségintä?di wije (72) sená' hihchangidi diwáy?ää, hedi ditú, "Nanbí Sedó, in yä?dâapi'in p'oewaahâadi wänbo na'in dí'a?gin, uví khâwä wínkhâyä?di."

18 Jesus-di ovâytu'an, "Naadi wá' dómû? Satan i' Penísendi oe makówádí tsikhagipí nake?t'ândi, tsígówänú nawândi waabá. 19 Bít'ôeyan, naadi wâyk'ú? yä?dâapi'in p'oewaahâa bînt'aanídí, wí pâyü háa wí ts'e'k'âavi?di úví'âhsaa waagibá, hedá shánki kay-á wâymägi in kay i' Penísendi unbí hânbi? únmuu imáa?iví?wedi, hediho há'to häawídí wänbo wovâywá?amí. 20 Hewänbo tobá in yä?dâapi'in p'oewaahâadi wovây'a?ginnandi íhíhchan wänbo?, únkây?ä? shánki íhíhchaq-í'in unbí khâwä oe makówá únta?muudi."

21 Ihaydibá i' Yä?dâa'i P'oewaahâadi báyéki hihchan Jesus óemägi, hedi Jesus natú, "Naví Tádá, ù-á oe makówá-ádi hedá nää oepáa k'aydá shánki untsonji'i? unmuu. Hedi ná'i häawí naví khäge'nin dâymû'i-á in báyéki dínhanginná'ninbí?wedá in dihá?inbí?wedá nâakaayan hedânho wídâymúunípídí, hedi ná'in namuudi naadi wíkú?daa'o?. Naví Tádá, gin bí?amídí wóehihchanmägi." 22 Hedáhá? in t'owa ovâytu'an, "Naví Tádádí häawí t'âhki naví mange dínjoe'an. Tóebo ta?gendi wí'ûnhanginnáhpí to'wí omuu'in, naví Tádáda?mân ûnhanginná. Hedá tóebo-á wá' wí'ûnta?gendihanginnáhpí to'wí naví Tádá dínmuu'in, naa iví ay omuu'i'ida?mân dínhanginná. Hedá wáy wéndidáho óetaa-í, to'wí namuu'in naadi dovâykeeyandáho?."

23 Hedi iví khäge'ninbí?piye ibéedí Jesus-di ovâytu'an inda? dit'oe-ídí, "Undá hihchan bînmá?ve-í ná'i häawí napóe?i bînmúndedi. 24 Wâytu?âamí, báyéki in hân'oe'in tsonnindá in Jôesi Tádáví tukhe?mindá dida? dâymúuní'in i' häawí nää bînmúnde?i?, hewänbo wídâymû?pí, hedá i' häawí un it'oe'o?indá dida? dit'oe-í'in, hewänbo wídít'oe pí."

*I' híwó?di Samaria-wi sen*

25 Wí sen in Hudíyoví kuu dâyhá'o?in diwedi?i namuu?i Jesus-ví?we napówá óetayi'nídí, hedi óetsika?yan, "Háhkandi?, hân dáy?amí in wówátsi nahándeipi'in donkáyjídí?" 26 Jesus-di óetsika?yan, "Hân natû? i' tsonnun Moses ita?nandi? Hä-an iwe nâatunnan?" 27 I' sendi Jesus óetu'an, "Gá ginnân: I' shánki natsonji'i? unbí Jôesi únmuu?i? undá únkây?ä? pín ta?gedi bînsígí-í'in, unbí pí'ná khó?jé-á, unbí hâq iwá, unbí kay t'âhkidá, hedá unbí ánsaadá."

Hedá wá? natú,

“Háa un wí?bo úvípísígí waagibá, wé?gen t'owa wá? bînsígíhúuwí.”

28 Jesus-di óetu?an, “Híwó bihée?an, hediho háa untú waa bi?âamí, hedânho wówátsi wóemääni.”

29 Hewänbo in Hudíyoví háhkandi nada? ipikeeyamí?in híwó?di namuu waagibá, hediho Jesus óetsika?yan, “Wé?in t'owa dovâysígí-í?” 30 Jesus-di ônthayyamídi ginnân óetu?an: “Wí sen oe Jerusalem bú? iwedi i? bú? Jericho iwepiye namän, hedi wên sänmindi óeyâ?di iví aa óep'âdi hedi hânho óemahpúudí chu?i waagibá óejoe?an. 31 Hedi ihaydibá wí Hudíyo owha?-á ee p'óegá namän, hedi i? sen óemú? iwe nak'óedí, hedi p'óe p'ânäpiye naphadedi iwedi namää. 32 Hây napóe ihaydá hanbá napóe. Wíyá wêe sendá na?ää, i-á i? méesate hay?iwi khäge?di namuu, hewänbo i? wá? p'óe p'ânäpiye naphadedi iwedi namää. 33 Hedi wí sen oe Samaria nangewi namuu?i? oe p'óegé namän, hedi i? sen nak'óe iwe nú? napówá, hedi óemú?di iví?piye nasehkanápóe. 34 Hediho ee nak'óe iwepiye namäädi iví tsa eeje olive ka?p'oe-ádi méena-ádi ôn?ewedi aa?âydi ônwhi?an, hedáhá? iví búdu eedi óe?í?k'ú?di wí whohkwo tewhá iwepiye óeho?, hedi iwe óe?áyîngi?an. 35 I? tháwändá wíje thaa t'óe?i chá? iví chá? múu iwedi iwhahógidi i? whohkwo tewháwi p'ó?dédí? ôn?andi óetu?an, ‘Ná?i sen nâa?áyîngi?amí, hedi wíyá shánkí úchá?muudáho? owáy owáy?ää ihaydi wíwá?âa-í.’ ” 36 Hedi Jesus-di i? háhkandi óetsika?yan, “Hân un?ân, wé?idan in poje iwedi i? sen in sänmindi óeyâ?i? ta?gendi óeseegí?” 37 I? háhkandi?di Jesus óetu?an, “Gá i? nasehkanápóe?i?dân.” Jesus-di óetu?an, “Ja? ópûn, háa i?an waa ó?an.”

### *Mary-á Martha-á inbí tewhá iwe Jesus na?á?dâaji?*

38 Jesus-ádi iví khäge?nindádi iwedi dimäädi wí bú?ay iwe dipówá, hedi wí kwee Martha gin nakháwá?i?di ovâysígí?andi iví tewhá eepiye ovâyts'lúde. 39 Martha-á wí tí?ûu Mary gin nakháwá?i-á ûn?än, hedi i-á ee nange Jesus-ví ân nú? isóge iví háhkan ônt'óeyaanídi. 40 Martha hânho najashapoe?o báyéki t'óe ûnjidi ovâyhúujôenídi, hediho Jesus-ví?piye namäädi óetu?an, “Nanbí Sedó, ti áyîngi wíwóemähpi?an naví tí?ûudi wí?bo díjoe?andi i? koegí? dókhây?amídi? Natu?an díkhäge?namí?in.” 41 Jesus-di óetu?an, “Sehkanä Martha, u-á hääwí t'ähki i?gedi báyéki áyîngidi wóemáa, 42 hebo wí hääwída?mânho ta?gendi natáy, hedi Mary-áho i? ide?man. Hedi ná?i shánkí híwó?di namuu?i? ide?mandi-á iví?wedi há?to óekwee-í.”

## 11

*Jesus-di iví khäge'nin jûusu i'gedi ovâyhá'o'*

1 Jesus-á wíyá wăhăă ijûusu'o', hedî ibowa ihayďa wêe iví khäge'di'di óetu'an, "Nanbí Sedó, na'in wá' dîjûusuhá'an, John iví khäge'nin ijûusuhá'an waabá." 2 Jesus-di ovâytu'an, "Úvîjûusu'andá gin waagi ítúuni: Tádá, uví kháwă wîn'a'ginnamí. Uví tsonkhuu wóegé ówhanbe na'in dítsonnamídí. 3 Thamuwaagi i' húugi' gíntáy'i dí máă. 4 Nanbí t'aywó'di dîn'owójé, in na'inbí'piye dívít'aywó'nannin ây'owójénde waagibá. Hedî wígínpuúwípí wăhphade dítayi'nídí."

5 Hedáhá' Jesus-di ovâytu'an, "Heyâgú khunpinudî wí k'emaví tewhá eepiye ímăădî bîntu'andi, 'K'ema, poje pává dípiyé máă. 6 Wíyá k'ema năngé naphademăndi năă naví' napówá, hebo naa hăăbo wídînsaapí dókoejôenídí. 7 Heyâgú i'di oe ívedi wovâytu'andi, 'Ánpí dí'an, in phódi-áho naphéhto'on hedî naví áyyăă-ádí naa-ádí giwhó'kw'ó, hedîho naa wídînkodípí dáyshaa-ídí hăăwí wímăänídí. 8 Naadi wâytu'âamí, tobá hăăwí wíwovây máänípí wănbo unbí k'ema únwănpimuudibo', ihayďa' bînda'máadáho' ishăa-í, hedî hăăwí úntáy'i wovây máäní. 9 Hedî hanbá namuu úvîjûusu'andi: Bînda'má've-í hăăwí, hedîho bînhóení. Bîntuwămá've-í hăăwí, hedîho bînshăa-í. Bînpópó'âamí, hedîho in phódi-áho ungi' wovâyhuu-í. 10 To'wên ihayďa' dáyda'máa'indáho dáyhóení, to'wên ihayďa' dáytwămáa'indáho dáyshăa-í, hedî to'wên ihayďa' dáywópó'o'indáho in phódi ingí' ovâyhuu-í.

11-12 "Un tádá'in ímuu'in, unbí e'núdí wí paa wovâydaa'andi ik'o'ídí, ti wí páăyü bînmăäní? Hedîháa wí wáa wovâydaa'andi ti wí ts'e'k'ăă bînmăäní? Joe, há'to'. 13 Tobá híwóhpí'in ímuu wănbo undá únhanginná hádídí híwó'di hăăwí unbí áyyăă bînmăäní'in. Hedîho shánkí wănbo i' Tádá oe makówá na'ândi'di in to'wên óedaa'annin i' Yă'dăa'i P'owəəhăə ovây máäní."

*Dítü Penísendiđi Jesus óekhäge'máa'in*

14 Jesus-di wí sen tunpí'víwedi wí yă'dăapí' p'owəəhăə ónkhepiye. I' yă'dăapí' p'owəəhăə napee ihayďi i' sen únhi'kodí, hedî in t'owa ovâyháa'an. 15 Hewănbo wáy wéndáho dítü, "I' Penísendi Beelzebul gin nakháwă'i, i' yă'dăapí'in p'owəəhăə wí p'ó'dédí' dínmuu'i'dân Jesus óekhäge'do ná'in yă'dăapí'in p'owəəhăə t'owaví'wedi ovâykehpeyé-ídí." 16 Hedá wây-á wéndá dida' Jesus óetayi'ní'in, hedîho óedaa'an wên pínán taa makówáđí ovâykeeyamídí, hedânho dínhanginnánídí háa Jôesi Tádáđí óesandi' namuu'in háa joe. 17 Hewănbo háa díví'ánshăamá'in Jesus-á únhanginná, hedîho

ovâytu'an, "Wí nangewin t'owa wí'bo dívípihánbodáho' inbí nangeho dâypihá'dännamí. Hedí t'owa inbí k'aygi ee wí'bo dívípiyádedáho', i' k'aygá há'to nakâypúuwí. <sup>18</sup> Hedí hanbá Penísendi wí'bo ipiyádedáho há'to hãädi wänbo natsonyêeni. Undi dítu'an Penísendidânho naa díkhãge'máa, hedânho in yã'dâapí'in p'oewaahãa t'owaví'wedí dovâykhehpiyende'. <sup>19</sup> Hewänbo handídi dovâykhehpiyendedáho', hádiđan unbí t'owa'indi ovâykhehpiyende'? Unbí t'owaho ditúuní in ta'gen wí'úvíhee'opí'in. <sup>20</sup> Hewänbo Jôesi Tádáví pínánđânho in yã'dâapí'in p'oewaahãa dovâykhehpiyende', hedí nã'indiho únhanginná Jôesi Tádáđí naa dítsondisóge'in. <sup>21</sup> Wí sen kay'i t'ähkí iví k'uuphé hãäwíđí iví tewhá i'áyíngi'odi, t'ähkí i' hãäwí iví' únmuu'i' híwó únkw'ó. <sup>22</sup> Hewänbo wí to'wí iví shánkí kay'i namuu'i' na'ãäđá i' sendáđí iyãa-íđí, i' sen óet'aaní, hedí tobá i' sen kwãk'u hãn aa nato'on wänbo', hedá na'ánde' nã'i kwãk'u aadı óekhãge'nami'in, nã'i wêe sen shánkí kay'i namuu'i'đí i' senbí hãäwí ónhóení, hedí iví k'ema'indáđí dívíweeje-í. <sup>23</sup> To'wí navi'näpiye namuupí-á navi'piye háa nachãa, hedí to'wí in t'owa navi'piye ovâymayã'pí'-áho' ovâykhehpiyende waagibá i'o'.

<sup>24</sup> "Wí yã'dâapí' p'oewaahãa wí t'owaví'wedí napeedi oe ahkónupiye namändi wáy ithaayé-í iwe ituwãmáa, hedí ishaapíđáho wí'bo natú', 'Wáy dójoe'an diwepiyebá owáymú-í, i' to'wíwí'piye navi tewhá waagi'ba dínmu' de'i'." <sup>25</sup> Hedí nawáymáa ihayđá nã'i to'wíwí'piye navi tewhá waagi'ba óeshaade', wí tewhá na'aanándá napi'dindá waabá namuu. <sup>26</sup> Hedáhá' wíyá napeedi tsé ihay wáy-á yã'dâapí'in p'oewaahãa iví shánkí yã'dâapí'in dimuu'in ovâyma', hedí nã'i to'wíwí'piyebá ovâyhon iwe dívíthaayé-íđí, hedího nã'i to'wí-á shánkí p'ándíkí'-á napoe'o páadéđí namuu'iví'wedí."

### *Háa ta'gendi gihhchanpúuwí'in*

<sup>27</sup> Gin Jesus natú ihayđá wí kwee oe t'owa jáadá kaygá natú, "I' kwee wóe'ayyandi' hedá wóetsãã'andi-á híhchan imáa." <sup>28</sup> Jesus natú, "Hebo shánkí dihíhchan in to'wên Jôesi Tádáví hí' dáy't'óeyande'in hedá dáy'a'gindo'indá."

### *In t'owa dida' Jesus wí pínán t'ôe i'amí'in*

<sup>29</sup> In t'owa Jesus-ví'we shánkí diwé'gepoe'o, hedí ovâytu'an, "Un nãäwin t'owa-á yã'dâapí unbí wówátsi bínhon. Ihayđá' wí pínán taa bínmuuníđí Ída'poe'o, hewänbo wêedã' pínán bínmuuní, i-á Jonah ikeyyandi' waagi'ba namúuní. <sup>30</sup> Háa Jonah únpoé'in namuudi in t'owa Ninevah bú'win dínhanginná ta'gendi Jôesi Tádáđí óesannin, hedí hanbá nãä naa t'owa t'ähkígi' o'aypuyã'i háa dínpuuwí'in namuudi in nãäwin t'owa dínhanginnáanı ta'gendi Jôesi Tádáđí dísannin.

31 Hedânho owáy i' thaa Jôesi Tádádí t'owa háa híwó háa híwóhpí díví'annin ovâykeekw'óe'ó ihaydi, i' kwee oe Sheba nange p'ó'dédí' namú'de'i' i' ahtuyedi un nääwin t'owavi wäyupí wovâykeeyamí. Hân'oe i-á kayi' wâhääwi nangedá na'ää häyú Solomon ûhanginná'di' ont'ôeyaanídi, hewânbo tobá naa Solomon-bí shánkí hay'i omuu wânbo hedá näwe undádi oji wânbo', undi naa wíđint'ôeyandepí. 32 Hedá wá' owáy i' thaa Jôesi Tádádí t'owa háa híwó háa híwóhpí díví'annin ovâykeekw'óe'ó ihaydi, in t'owa i' bú' Ninevah-win díví' ahtuyedi un nääwin t'owavi wäyupí wovâykeeyamí. Hân'oe Jonah-di Jôesi Tádáví tun ovây't'ôe'odi hä'in Ninevah-win t'owa dit'oeđi indá inbí t'aywó'di dâyjoe'an, hewânbo tobá naa Jonah-ví shánkí hay'i omuu wânbo hedá näwe undádi oji wânbo', unbí t'aywó'di wíwînjoe'ohpí."

*Jesus-di ovâytu'an iví hî' ônjoeđi'odáho', wên ko wên t'ún pho' dâykée'i waagibá díví'o'*

33 "To'wí wânbo wên phakó iko'andi pho iwe wí'ikaakée'ípi, háa wên t'ún napekíchá'nin pho' wí'ikée'ípi, hewânbo wên phakóki eedân ikée'í hedânho to'wên dits'úya'nin i' ko dâymúunídi. 34 T'owavi tsée-á wên phakó ingí' namuu, hedí híwó'nin tsée dínmuudáho in tséedá t'ähkí ovâyko'. Hewânbo híwóhpí'in tsée dínmuudáho' t'ähkí ovâyphahkhunjo' waagi'ba dínpo'e'o. 35 Hedânho úví'âyíngi'amí unbí tséedí in ko óetsudemääni'in, khun ni'ge wí'iyëenípídi. 36 Wí to'wí ta'gendi ûnkonándá hedá wáyge wânbo wí'ûnphahkhunáhpída, t'ähkího ûnkohkeenáani, wên phakó ûnkohkay waagibá."

*Jesus-di in Pharisees-ádi in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indádi ovâytu'an t'ôephade dínpuuwí'in*

37 Jesus ihí'bowa ihaydá wí Pharisee-dá óehúutu'an, hedího i' Pharisee-ví tewhá eepiye dats'ûndi Jesus ihúusóge. 38 I' Pharisee óeháa'an Jesus óemû'di ihúusógedi wa'di iman'owídipídibo' in Hudíyoví khuu waagibá. 39 Hedího Nanbí Sedó Jesus-di óetu'an, "Naa dînt'ôeyan, un Pharisees-á t'owa waaginbá ímuu inbí húugi' k'édé-á sã'wé woegi'-á já'wédída' dâj'owídinde'in. Undá ida' híwó íkeet'ôeni'in, hewânbo unbí pí'ná khó'jé nakeet'óepí iwá ha't'aa'indá' hedá yä'dâapí'indá' ímuu. 40 Un ánshaapí'in, Jôesi Tádá-á hääwí nakeet'óe'i' ipaa. Ti i'ba hääwí nakeet'óepí' wá' wí'ipaapí'an? 41 Únkhây'ä' hääwí unbí sã'wé únsaa'i' in sehkanáwó diwówáji'in bînmääni'in, handidibo yä'dâa'in wówátsi bînhúuwí.

42 "T'ôephade un Pharisees únpúuwí. Undá i' su'ts'ígí'-á tsímáháa-á hedá wé'ge'i hääwí ha'wáagi'i' bînpaye iwedi tä taa únk'w'ondi Jôesi Tádá wêe bînmä', hewânbo t'owa-áho ta'ge

wívîn'ohpí hedá Jôesi Tádá-á wívînsígípi. Hääwí bînt'andedi ta'gendi únkhây'ä? tä taa únkw'ôn diwedi Jôesi Tádá wêe bînmääní'in, hewänbo wí'ún'ôede-ípi nã'i wé'ge'i híwó'di hääwí wá' úví'âamídi. <sup>43</sup> T'ôephade un Pharisees únpúuwí. Undá i? méesate páadépiye úvíkw'ôení'in wovâyhí'an, hedá oe búu pinge wovâyhí'an t'owadi a'gindi wovâysengitü'âamí'in. <sup>44</sup> T'ôephade únpúuwí, gá undá wáy pení ovâykhä'kw'ódi eeje nataamuupí? waaginbá ímuudân, t'owa díví'âhsahondi wídíhanginnáhpí iwe nakw'ó'nin." \*

<sup>45</sup> Wí Hudíyoví kuu ovâyhá'o'i'di óetu'an, "Háhkandi?, in Pharisees-bí'gedi ha'wâa bihée'odi na'inbí'gedi wá' jänákí bihée'o?." <sup>46</sup> Jesus natü, "T'ôephade un Hudíyoví kuu bînhá'o'in wá' únpúuwí. In t'owa kây'i hääwí díví'âamí'in bîntü'o?, hewänbo undá hây wänbo wívínkhäge'dopí dâý'amídi. <sup>47-48</sup> T'ôephade únpúuwí, gá undá wáy in Jôesi Tádáví tukhe'min ovâykhä'kw'ódi eeje bînkodi'odân, inbá unbí hehääwin thehtáy pahpá'indi ovâyhánú. Hewänbo han bîn'andi nakeepoe'o únchanpóe'in háa unbí páadé kä'ää'in díví'annin híwó namuu'in, gá indá in Jôesi Tádáví tukhe'min ovâyhánú wänbo undá inbí penípho bînwänpikodi'odân. <sup>49</sup> Hedânho Jôesi Tádá báyéki hangintan imáadí ginnân natü, 'Naví tukhe'mindá hedá naví t'ôekhuwa'indá in t'owavi'piye donsani, hedi in t'owadi wáy wên in dovâysannin jänákí ovây'amí, wáy wëndá ovâyhánú-í.' <sup>50</sup> Hediho un t'owa nääwin wovâychänukhâymaa in Jôesi Tádáví tukhe'min nää oepáa k'aydi nakhi'jen dihaydibo? ovâyhánúdi. <sup>51</sup> I? páadé óehay'i-á Abel namuu, hedi i? tí'úuge óehay'i-á Zechariah-á namuu, i-á i? méesate-á i? antáa já'wé nak'óe'i-á inbí pinudi óehay. Naadi wâyü'âamí, undáho in t'âhki ovâyhánúdi ta'gendi wovâyutuhchänukhâymaa. <sup>52</sup> Un Hudíyoví kuu bînhá'o'in t'ôephade únpúuwí. In ta'gen namuu'in bînkaajo waagibá úví'o?, in t'owa wídíhâhpúuwípidí. Undáho wí'ihâhpóepí, hedi in wé'gen t'owa diháhpúuwí'in dida'indáho wívînmâhpí diháhpúuwídi."

<sup>53</sup> Jesus nã'i Pharisee-ví tewhá iwedi napee, hedi i? thaa iwedi páadépiye in Hudíyoví kuu dâyhá'o'indá hedá in Pharisees-á hânho i-ádi dit'ayyaapóe, hedá hânho-á dívíkhääde? t'âmäge i'gedi óetsika'yamídi. <sup>54</sup> Wên phay igí? nawhêe-ídi ónk'úya? waabá muu'in bînkaajo waagibá úví'o?, in t'owa wídíhâhpúuwípidí. Undáho wí'ihâhpóepí, hedi in wé'gen t'owa diháhpúudíví'andi ditsíkha wên háawên híwóhpi'in natuhpee-ídi.

\* **11:44** In Hudíyo wí penípho iwe díví'âhsaadá, dínkhâqk'óe inbí méesate ee dits'úuní'in páadé dívíkhây'ânpídi? inbí kuu dínmuu waa.

## 12

*Jesus iví khäge'nin itu'an díví'áyîngi'amí'in*

1-2 Ihaydi báyéki maapaasôn (1,000's) t'owa diwé'geji', hedi hânho dibá'yendi dívídashanu'o'. Jesus-di in t'owa ovâyhée'an, hebo iví khäge'nin páadé itu'an, "Úví'áyîngi'amí hä'in Pharisees waaginbá wí'ípúuwípidí, indá paa dívíjánúmáa'in waaginbá dimuu. I' híwóhpi' díví'o'i-áho dínsôe-í oewáasee ná'i oewáa iwe nato'ondi nasô' waagibá. Hedi hanbá t'ähki náa nakumuk'óe wänbo nakumukhuudee-í, hedá t'ähki náa nakaak'óe wänbo óepeeyé-í napu'wäänidí. 3 Hediho wên háawên phahkhun dee ítú'indáho', thaadi dit'oe-í, hedi wên háawên to'wívi oje phóge bînsänhée'andi in phódi nati'dindi, indáho wha'k'aydi dívítuwéenú-í, t'ähki dit'oe-ídi."

*Jôesi Tádádá'mân âykhunwôeda'i*

4 "Naví k'ema'in, wâytu'âamí, wíwînkunwôeda'ípi in to'wên unbí tú' dâyhâanú-ídi dînkodi wänbo shánki wovây'amídi wíwînkodipi. 5 Naadi wâythayyamí to'wí namuu'in i' bînkunwôeda'í'i: Jôesi Tádá-ânho bînkunwôeda'í. I-á ûnkodi wovâyhâanú-ídi hedá wá' ûnk'óe péyégepiye wovâysaanídi. 6 P'ánú tsí'í tsídé'ây wíje thígí'didibo ovâyku'ch'áade'pí'an. Hewänbo tobá wâhphade dichä'muupí wänbo Jôesi Tádádá wêe wänbo in diwedi wí'óe'ódéndepí. 7 Hewänbo undá Jôesi Tádági' báyéki tsídévi shánki íchä'muu. I-á ûhanginná häyú phó unbí p'ó'dé únsaa'in wänbo', hediho wí'íkhunwôeda'ípi."

*Jesus-ví'piye íwâyundéáho gínkhây'ä' han gitúuní'in*

8 "Naadi wâytu'âamí, to'wên in t'owavi páadépiye naví'in dimuu'in ditú'in, naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i wá' in Jôesi Tádávi makówáwin t'ôepa'aa'inbí páadépiye otúuní innân naví'in dînmuu'in. 9 Hewänbo to'wên in t'owavi páadépiyebo ditú'in naví'in wídimuupí'in, naa wá' in Jôesi Tádávi makówáwin t'ôepa'aa'inbí páadépiye otúuní naví'in wíwînmuupí'in. 10 Nakodi t'ähki t'owa dín'owó'jaynidi hääwi híwóhpi dívíhée'annin naví'gedi, naa t'owa t'ähkígi' o'aypuyä'i omuu'i', hewänbo to'wên jänáki i' Yä'dâa'i P'oewaahâavi'gedi dívíhée'annindáho há'to dín'owó'jayni.

11 "Owáy in méesate eeje'in p'ó'dédi'inbí'piye háa in nangewin tsonninbí'piye wovây'tunjó'namídi wovâyho' ihaydi, wí'í'áyîngi-ípi háa ítúuní'in úví'aywoenídi, háa úvíhée'amí'in wíwovây'áyîngimäänípi, 12 gá ihaydáho i' Yä'dâa'i P'oewaahâadi i' hí' wovây'määnídan hedânho híwó úvíhée'amídi" gin Jesus-di ovâytu'an.

*Jesus-di i' kodit'owa sen ánsaapi' namuu'iví'gedi ovâytu'an*

13 Wí sen in t'owaví jáa naji'í'di Jesus óetu'an, "Háhkandi', naví pá'dây dîntu'an i' hääwí nanbí tádádí na'in dînJoe'andi naa-ádí iweejé-í." 14 Hebo Jesus-di i' sen óetu'an, "To'wídi wänbo naa wíðnk'ú'pí otúunídí háa unbí hääwí dânweejé-í'in." 15 Hedáhá' Jesus-di t'ähki in t'owa ovâytu'an, "Häädi wänbo t'ähki úví'áyîngi'amí hedânho ha't'aa'indá' wí'imúunípídí. To'wí wänbo híwó'nin wówátsi wí'imáapí báyéki hääwí únwänpikw'ôndibo?"

16 Hedáhá' nã'in háhkangi'in ó'gédí ovâytu'an, "Wí kodit'owa sen únnavakw'ó, hedí báyéki únpayedee. 17 Hediho ginnân na'ân: "Wähää naví hääwí dînpaa'i donkw'ôení wíðinnáhpí. Hân hîn dáy'amí? 18 Ma' ginnân dáy'amí: Naví denkwo'i tewhá donts'ávedí wíyá shánki he'endi donkw'ôení, hediho ee naví táhtándá naví wé'ge'i hääwí-á dondenkw'ôení. 19 Hedáhá' gindá opitúuní: 'Nää-áho báyéki híwó'di hääwí híwó hay paayogí' dîndenkw'óho', nää-áho wíyá wíðáy't'ôe'amípí. Húukandá suwä-áda dáy'amí, hedá naví wówátsi-á híhchandi donhúuwí.' 20 Hewänbo Jôesi Tádádí i' sen óetu'an, 'U' ánsaapí', nää khunbo uví wówátsi wínkehâymáa. Ihaydáho to-an hä'i hääwí ugí' mädenkw'ódi'i' ikhonkhâymáa?" 21 Hedi Jesus-di in t'owa ovâytu'an, "Ha'wâagi'innânkun in t'owa dimuu báyéki hääwí dáydenkw'óe'ó'in hewänbo Jôesi Tádá-á natú' ta'gendi kodit'owa wíðimuupí'in."

*Jesus-di ovâytu'an hääwí i'gedí wídi'áyîngi-ípi*

22 Hedáhá' iví khäge'nin itu'an, "Hedânkun wâytmáa, wäphade wí'úví'ánshaamá've-ípi i' koegi' úntáydí iwówayêenídí, háa i' aa úntáydí unbí tú'gí'. 23 Unbí wówátsi-á shánki únchä'muu koegi'da'bí'wedi, hedá unbí tú'-á aada'bí shánki únchä'muu. 24 In odoví'gedí úví'ánshaa'amí. Indá wíðâyko'jikopí, hedá wíðâyhääwé'ge'opí, hedá wähää dáyhääwídenkw'ôení'i wänbo wíðinnáhpí, hewänbo Jôesi Táada'ho ovâyhúujómá'. Hedi undá shánki íchä'muu nã'in tsídévi'wedi. 25 Wéná wí wänbo há'to unbí wówátsi wíyá wêe thaa wänbo bîntää-í iwänpi'áyîngidibo'. 26 Hääwí híyää'i ha'wâagi'i wänbo há'to úví'amí, hediho háadan wíyá hääwí i'gedí úví'áyîngimá'? 27 Úví'ánshaa'amí hä'i ahkónuwi póvi'ây háa nakeet'óe waa. Wíðívít'ôe'opí wíðâypa'p'ándepí wänbo', Jôesi Tádá sa'wó'di aa waagi ovâytmá'. Solomon-dá hânho hay'i namú'de wänbo' i' póvi waabá sa'wó wí'i'awepí. 28 Jôesi Táa sa'wó'di aa waagi i' ahkónuwi phé'yävigí' ônpaa, tobá nã'i phé'yävi-á wêe thaada' nasaa wänbo hedá wíyá tháwändáho t'owa dáypha'kw'ôení dáyhääháa'amídí, hediho un wá' shánki híwó wänbo wovây'aawé-ípi'an. Undá únkhây'ä'



ná'in úvíwäyú-í'in, hewänbo hýäädá wäyü bînmáa'in ímuu. <sup>29</sup> Ihaydá wí'ítú'be-ípí, 'Hää-angú âyk'o'í, hää-angú âysuwä-í' Wähphade wí'úví'ánshaamá've-ípí i'gedi. <sup>30</sup> T'ähki t'owa Jôesi Tádá óetaapí'indá hânho dívíwänpikhäädé ná'i hääwí dâyhóenídí, hebo unbí Tádá oe makówá na'ándi-á ho ûnhanginná undá úntáy'in. <sup>31</sup> Undá shánkídí únkhây'ä' Jôesi Tádáví tsonkhuu i'piye úvíkhäa-í'in, hedi gin úví'andáho ná'i hääwí úntáy'i bînhóení.

<sup>32</sup> "Wí'íkhunwôeda'ípí tobá hýäädí wên k'úwá waa íji wänbo'. Unbí Tádá makówáwi-áho nahíhchan oe makówápiye wovâyhûuwídí. <sup>33</sup> Hääwí únk'w'ó'dí' bînkü'ch'âaní, hedi i' chä'dá in sehkanäwó diwówáji'indá bînmääní. Gindidáho wí chä'múu há'to únwhéepúuwí'i' waagibá bînmá've-í, hedânho i' hääwí únchä'muu'i-á oe makówá úndenkwodee-í. Iwá hääwí unbí' únmuu'i há'to únháaní, háa wên sänmin wänbo há'to dâytäägé-í, háa wên kha'nin wänbo há'to dâyhá'ní. <sup>34</sup> Wähää unbí hääwí únchä'muu'i' únk'w'ôn diwebá unbí pí'ná k'ó'jé ída'í ikwoní'in."

*Jesus iví khäge'nin itu'an dikhây múuní'in*

<sup>35-36</sup> "Wên t'ôe'in waabá únkhây'ä' ímúuní'in, inbí p'ó'dédí' wên khóhtsaá shánkí'eedi iwedi iweemá'ídí dâyt'síkha'máa'in. Indá dívít'ôe'amígí' di'aamuu, inbí phakó-á dínkomuu, hedânho napówá ihaydi oe phódi ipópó'andi wese igí' dâyhúu-í. <sup>37</sup> Ná'in t'ôe'in inbí p'ó'dédí' dínpówá ihaydi áyíngidi dikw'ó'nin ovâyshaadá híhchan dâymá've-í. Wâytu'âamí, i-á ipi'aawé-í ovâyhúukhâysaa-ídí, hedi ovâytu'âamí dívíkw'ôení dívíhúuyamídí, hedi hääwí ovâysaa-í. <sup>38</sup> Tobá khun pinudi háa shánkí häädanho nanân wänbo na'ää ihaydi, dikhâymuudi ovâyshaadáho híhchan dâymá've-í. <sup>39</sup> Ná'in ta'gendi únhanginnáaní: Wí to'wí ûntewhák'óe'i häädi wí sänbi' i' tewhá eepiye na'ä'in ûnhanginnândáho', há'to óemääní in phódi ithâaní'in háa wháphódi ihâave-í'in nats'úunídí. <sup>40</sup> Hedi un wá' íkhây múuní, gá naa t'owa t'ähkígí' o'aypuyä'i' omuu'i wá' häädi nanân wänbo' owáy'ädân, dítsíkha'máapí ihaydi o'ä'."

<sup>41</sup> Peter-di Jesus óetsika'yan, "Nanbí Sedó, ti na'indá'mân ná'i hí' dítumáa, háa t'ähki in wé'gen t'owa wá' ovâytumáa?" <sup>42</sup> Jesus-di óetu'an, "Wí t'ôe'i hääwí nawó'ná'dí' híwó i'o'i hedá híwó'dí hangintan imáa'i-á waagínbá únkhây'ä' ímúuní'in. Gi'bi t'ôe'i-ânho iví p'ó'dédí'dí óesôege-í i' tewhá ee in wé'gen t'ôe'inbí tsondi dínmúunídí, hedi inbí koegí' hääwí ovâyâmêdân, dítsíkha'máaäänídí häädi ihaydi napóe ihaydi. <sup>43</sup> Híhchan i' t'ôe'i imá've-í iví p'ó'dédí'dí gin i'odi óeshaadi iví' iweemaa ihaydi. <sup>44</sup> Ta'gendi wâytu'âamí, i' tewhá p'ó'dédí'dí gi'bi t'ôe'i óesôege-í t'ähki iví hääwí

ôn<sup>?</sup>áyînmá<sup>?</sup>ve-ídí. <sup>45</sup> Hebo i<sup>?</sup> t'ôe<sup>?</sup>i híwó i<sup>?</sup>ámíví<sup>?</sup>wedí wí<sup>?</sup>bo natúdáho<sup>?</sup>, 'Navi tsondi-á nahayjêepóe na<sup>?</sup>ää-ídí,' hediho in wé<sup>?</sup>gen t'ôe<sup>?</sup>in kwiyá<sup>?</sup>dá sená<sup>?</sup>dá ovâymahpúovâymâdân, dítsíkha<sup>?</sup>máauchânumáadá, hedi i-á húukangí<sup>?</sup>-á suwägí<sup>?</sup>-ádídá<sup>?</sup>bá-á namuudá, hedá naháapoe<sup>?</sup>odá, <sup>46</sup> gin i<sup>?</sup>andáho<sup>?</sup> iví p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup> ûnway<sup>?</sup>ää-í óetsíkha<sup>?</sup>máapídí, háädi i<sup>?</sup> t'ôe<sup>?</sup>i<sup>?</sup> ûnhanginnáhpí ihaydi, hedi i<sup>?</sup> p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>-á natsónpúuwí i<sup>?</sup> t'ôe<sup>?</sup>i hânho óetuhchäänú-í<sup>?</sup>in, hedá óesaani in wé<sup>?</sup>gen t'owa t'ôeyanpi<sup>?</sup>indá<sup>?</sup> dimuu<sup>?</sup>in dikw'ôn diwepiye. <sup>47</sup> Wí t'ôe<sup>?</sup>i-á háa iví p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup> ûnda<sup>?</sup> waa ûnhanginnân wânbo háäbo wí<sup>?</sup>i<sup>?</sup>anpídí, i-áho báyéki whädi<sup>?</sup>di óetuhchäänú-í. <sup>48</sup> Hewânbo wí t'ôe<sup>?</sup>i híwóhpí i<sup>?</sup>andi gindidi ûnkây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> whädi<sup>?</sup>di ótuhchäänú-í<sup>?</sup>in, hewânbo háa iví p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup> ûnda<sup>?</sup>in ta<sup>?</sup>gendi wí<sup>?</sup>ûnhanginnáhpídí, i-áho wähpade wí<sup>?</sup>óetuhchäänú-í<sup>?</sup>pí. To<sup>?</sup>wên t'ähki báyéki ovâymägi<sup>?</sup>indáho báyéki<sup>?</sup>bá dínkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> dâywâymäáni<sup>?</sup>in, hedi to<sup>?</sup>wên inbí mange báyéki ovâykw'ódi<sup>?</sup>indáho báyéki<sup>?</sup>bá dínkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> iwedi díví<sup>?</sup>ámí<sup>?</sup>in."

*Jesus natú i<sup>?</sup> namuudi t'owa dívíwíjekhây<sup>?</sup>máa*

<sup>49</sup> "Naa nää oepáa k'aydipiye o<sup>?</sup>ää wí phaa waabá namuu<sup>?</sup>i dómá<sup>?</sup>ídí, hedi hânho oda<sup>?</sup> ho nakoje<sup>?</sup>ní<sup>?</sup>in. <sup>50</sup> Naa dínkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> dont'ôephaadé-í<sup>?</sup>in, hedi navi pí<sup>?</sup>ná khó<sup>?</sup>jé hânho ochanpúuwí gin dînpóe píhay. <sup>51</sup> Hân í<sup>?</sup>ánde<sup>?</sup>? Ti t'owa dívíwóeni naa nää oepáa k'aydipiye o<sup>?</sup>äädibo<sup>?</sup>? Joe, t'owa-á dívíweejé-í. <sup>52</sup> Nää iwedáho gin waagi namúuni: Mađi p'ánú t'owa wêe tewhá iwe dithaa, hedi diwijedeedi wêege<sup>?</sup>in dipúuwí, wíjediho wé<sup>?</sup>ge, pojedá wé<sup>?</sup>gá, hedi in wíjediho in pojeví<sup>?</sup>piye háa dichaa-í, hedá in pojedá in wíjeví<sup>?</sup>piyá. <sup>53</sup> I<sup>?</sup> tádá-áho iví e<sup>?</sup>núví<sup>?</sup>piye háa nachaa-í hedi i<sup>?</sup> e<sup>?</sup>nú-áho iví tádáví<sup>?</sup>piyá. I<sup>?</sup> jiyá-áho iví a<sup>?</sup>yúví<sup>?</sup>piye háa nachaa-í, hedi i<sup>?</sup> a<sup>?</sup>yú-á iví jiyáví<sup>?</sup>piyá. I<sup>?</sup> jahkwíjo iví sâa<sup>?</sup>ivi<sup>?</sup>piye háa nachaa-í, hedi i<sup>?</sup> sâa<sup>?</sup>i-á iví jahkwíjoví<sup>?</sup>piyá."

*Jesus-di ovâytu<sup>?</sup>an híwó<sup>?</sup>di hangintan dâymá<sup>?</sup>ve-í t'ähki háäwí i<sup>?</sup>gedi*

<sup>54</sup> Hedáhá<sup>?</sup> in báyéki t'owa iwe dikw'ó<sup>?</sup>nin ovâytu<sup>?</sup>an, "Wí okhúwá oe tsânpiyedi na<sup>?</sup>ädi bînmú<sup>?</sup>di, wese ítú<sup>?</sup> ikwähkhây<sup>?</sup>máa<sup>?</sup>in, hedi híwó ítú<sup>?</sup> gá han napúuwí<sup>?</sup>dân. <sup>55</sup> Hedi oe aakonpha<sup>?</sup>gedi wovâywaa<sup>?</sup>anamá<sup>?</sup>di, ítú<sup>?</sup> hânho itsáwähkhây<sup>?</sup>máa<sup>?</sup>in, hedi híwó ítú<sup>?</sup>, gá han napúuwí<sup>?</sup>dân. <sup>56</sup> Undá paa dívíjánúmáa<sup>?</sup>in waaginbá ímuu. Nää oepáa k'aydá hedá makówá-á háa i<sup>?</sup> okhúwá-á waa<sup>?</sup>á nakeet'óe waa bînmú<sup>?</sup>dedi ûnhanginná háa nanáani<sup>?</sup>in, hedi háadan handi wí<sup>?</sup>únkeepoe<sup>?</sup>opí háa natunda<sup>?</sup>in i<sup>?</sup> wé<sup>?</sup>ge<sup>?</sup>i háäwí nää ná<sup>?</sup>i thaa eeje Jôesi Tádá i<sup>?</sup>o<sup>?</sup>i<sup>?</sup>?"

*Jôesi-ádi híwó<sup>?</sup>gi ó<sup>?</sup>an wa<sup>?</sup>di úkodi<sup>?</sup>dibo<sup>?</sup>*

57 “Hedi háadan unbo wí’úvípi’ánshaa’ohpí únhanginnáanídí wé’i wí háäwí híwó’di namuu’in úví’amídí? 58 Heyâagú wí to’wídí háawên wovâychänundedi hedá wovâyjunjó’diwehondá, wa’ ímändibo’ i-ádi úvíkodi’amí hedânho i’di wovâyma’p’äädí-ídí hedá i’ tsondiví páadépiye wíwovâyhûuwípi. Eepiye wovâyho’dáho madi i’ tsondidáho i’ pan áyí’diví mangá wovâyjoe’amí hedá i’dáho wovâypanhûuwí. 59 Wâytu’âamí, gin únpóedáho há’to wovâyma’p’äädí-í háyú íphaamuu t’ähkí úvíwá’âa píhay” gin Jesus-di ovâytu’an.

## 13

*Jesus-di in t'owa ovâytu'an inbí t'aywó'di dâyjoe'anpidá dichuu-í*

1 Ihayhääbá wên t'owa iwe diji'indá Jesus-á óetu'an háa wên Galilee nangewin dínpoé'in. Ditú i' méesate hay'i ee Pilate-di ná'in Galilee'in ovâyhanú wa' dây'animâahanúundedibo Jôesi Tádá óemäänídí. 2 Jesus-di ovâytsika'yan, “Hedi hân í'ánde'? Ti hä'in Galilee'in ha'wâa dínpoédibo shánkí t'aywóhkannin dimuu in wé'gen Galilee-winbí'wedí? 3 Joe, há'to'. Wâytmáa, undá wá' unbí t'aywó'di bínjoe'anpidá íchuu-í. 4 Hedi in tä'dí kháve (18) t'owa oe Siloam tsowa ovâyhanú'in i' tewhá tu'wändi dínkanuđi, hândá inbí'gedí í'ánde'? Ti indá shánkí híwóhpí díví'o'indá dimuuwän in wé'gen t'owa oe Jerusalem bú' dithaa'inbí'wedí? 5 Joe, há'to'. Wâytmáa, undá wá' unbí t'aywó'di bínjoe'anpidá íchuu-í.”

*Jesus-di wên fig tay i'gedí ovâyhé'e'an háäwí ovâyhá'amídí*

6 Hedáhá' ná'in háhkangí'in ó'gédí ovâytu'an: “Wên fig tay wí senbí nava iwe ûnchá, hedi i' sen namää ihääp'aynuuwä-ídí, hebo háäbo wí'ishaapí. 7 Hediho iví nava t'ôe'i itü'an, ‘Ót'ôeyan, nää-ádiho poje paayoho o'ää donhääp'aynuuwä-ídí ná'in tay iwe, hewänbo wa'dí háäbo wídonshaapí. Náts'a', nawänpidáchá. 8 Hebo i' nava t'ôe'i'dí óetu'an, ‘Naví tsondi', wíyá wêe paayowän nâasôemääní, hedi ee napúuji' i'ge dónahpaa-í hedá dósá'kw'ôení. 9 Hediho nää wíyá paayo nahääp'aypóedáho', híwó, hebo napaapídháho natsaadee-í.”

*Kaykhanwówá thaa Jesus-di wí kwee napháygípóedí ónhéhkhá'an*

10 Wí kaykhanwówá thaa Jesus-di in t'owa in Hudíyoví méesate'ay ee ovâyhá'o'. 11 Wí kwee wí yä'dâapí' p'oewahâädi óemáa'i' iwe nají', hedi tä'dí kháve (18) paayo óehay'an, hedi nadapháygípóedí wínata'gepoe'opí. 12 Jesus-di i' kwee óemû'dí óetu'an, “Kó'ôe, ná'i hay wóemáa'i

wînjàa'ámí." 13 Hedi i' kwee óetägedi wesebo nata'gepóe, hedi i'di Jôesi Tádá-á kw'áayébo' óemáa.

14 Hewänbo i' Hudíyoví méesate'ay p'ó'dédí' nat'ayji', kaykhanwówá thaa Jesus-di i' kwee óehekhámägidi, hediho in t'owa ovâytu'an, "Sí t'ôe thaa naná jáadi waa, hedi iwedi wé'i wí thaa wänbo í'äã-í wovâyhekhámäänídi, i' kaykhanwówá thaa-á joe." 15 Nanbí Sedó Jesus-di ovâytu'an, "Un paa waaginbá úvíanúmáa'in ímuu'in, ti kaykhanwówá thaa nanân wänbo to'wídi wänbo un diwedi unbí wásí háa búdu wíwínwhisuudepí'an hedânho phékháa iwedi napee-í bñp'oemäänídi? 16 Hedi näwe nä'i kwee Abraham-bí äy iwedi'i' bá namuu'i naji', i-á i' Penísendi Satan-di tä'di kháve (18) pãayo óewhi'an waagibá. Ti híwó wínamupí'an óema'p'äãdi-ídi kaykhanwówá thaa nanân wänbo'?" 17 Hediho t'ähki in óetunsúumáa'in diwôeda'póe, hedá t'ähki in wé'gen t'owa-á dihíchanpóe, t'ähki hääwí he'endi híwó i'andi.

*Jesus-di ovâyhé'e'an mustard ko'ji i'gedi, hedá oewáasee i'gedá Jôesi Tádávi háhkan ni'gedi ovâyhá'amídi*

18 Jesus-di wíyá ovâyhé'e'andi ovâytu'an, "Hân wâytu'amí únhanginnánídi háawin Jôesi Tádávi háhkan únmuu waa. Hádidan wâythayyámí hää waagi namuu'in? Gá ginnân: 19 Wí hínchäã'i mustard ko'ji wí sen ikê'di iví nava iwe ikoe'i waagi' bá namuu. Natsijópúpóedi nasôedá wên tay napaa, hedi in tsíde dívishunwáve i' wa'jáy khóe eeje dáyyähpá'ídi."

20 Hedá wíyá ovâytu'an, "Hân wâytu'âamí wâythayyámídi hää waagi Jôesi Tádávi háhkan únmuu'in? 21 Gá ginnân: Wí oewáasee wí kwee báyéki khändádi iwóndi' waagi' bá namuu, hedi nasôedi hanwaapídi' i' oewáa t'ähki napee."

*Jesus-di ovâytu'an in makówáwin phódi híyää saygi'in namuu*

22 Jesus oe Jerusalem bú'piye namän, hedi i' bú'ây eeje ówíngé eejá namändi t'owa ovâyháhkanhon. 23 Hedi wí to'wídi óetsika'yan, "Nanbí Sedó, ti wí híyäädi t'owada' ovây'aywoeni'?" 24 Jesus-di in iwe diji'in ovâytu'an, "In makówáwin phódi híyää saygi'indá' namuu, hediho hânho úvíkhää-í iwe its'úunídi. Wâytu'âamí, báyéki un itsudeda'í, hebo há'to únkoedi-í. 25 Jôesi Tádá i' iwe'i' p'ó'dédí' namuu'i-áho in phódi it'êedi-í, hedi un ho its'úhpi'indá já'wébo-áho wovâyjoe'amí, hedi bñpópó'odi ítúuní, 'Nanbí Sedó, nä'in phódi dínhuu hedânho gits'úunídi.' Hewänbo i-á natúuní, 'To'wên ímuu'in naa wídnhanginnáhpí.' 26 Hedi undi bñntu'âamí, 'U-ádi ívíhúuyan, hedi nanbí bú' iwe u'di díhá'an.' 27 Hewänbo i-á natúuní, 'Wâytu'anpí'an, to'wên ímuu'in naa wídnhanginnáhpí. Un yä'däapí tsiyekannin ímuu'in, naví'wedi bíjátää.' 28 Hedi Abraham-dá Isaac-á

Jacob-á heḁá t'áhkí in Jôesi Tádáví tukhe'mindá oe makówá bînpwâkhâymáa, hebo undá já'wébo-á wovâyjoe'amí. Ihayḁiho ít'ayḁi úvísihtäâkhâymáadáhá' úvíwä'ts'eekhâymáa. 29 Iwe t'owa-áho p'inpha'gedá tsânpha'gedá aakonpha'gedá thanpha'gedá diwé'gepóewí, heḁi dínshánkí'eedinân waabá dînpúuwí. 30 Heḁi ihayḁi wên to'wên nää tí'úugé'in waa dínchaa'indá p'ó'déḁí'in dipúuwí, heḁi wên to'wên p'ó'déḁí'in dimuu gin di'ánde'indáho tí'úugé'indáho dipúuwí."

*Jesus hânho Jerusalem isígí, hebo in Jerusalem-'indá óejoegi'an*

31 Ihayhääbá wên Pharisees-á oe Jesus na'ân diwá dipówádí óetu'an, "Shánkí híwó nâweḁi unmu-í, gá Herod i' p'ó'déḁí' namuu'i wóeháyjí'in nada'dân." 32 Jesus-di ovâytu'an, "Ja' bintu'an hä'i p'óséwhâa, wí háyú thaawän t'owa dovâyhehkháamá've-í, in yä'dâapí'in p'oweaahâa-á dovâykehpiye'be-í, heḁi ihayḁânho naa naví t'ôe donboewá-í. 33 Hewänbo nää nâ'i thaa eeje wa'di oe Jerusalem bú'piye omän. Wí Jôesi Tádáví tukhe'bi óehayḁá, nakhây'ä' oe Jerusalem diweḁa'mânho ûnpúuwí'in.

34 "Un t'owa oe Jerusalem-win, in Jôesi Tádáví tukhe'min bîndahánunde', heḁá in t'ôepa'aa'in Jôesi Tádádí unbi'piye wovâysannindá bînk'usâyunde'. Hâyännanho oda' wâyba'aa'amí'in, wí dee iví dee'ây ik'u'aanú'hónde waabá, hewänbo undi wídímähpi. 35 Heḁânho wáy íthaa iwáho wí tayjee waabá únjoekandee-í. Wâytu'âamí, há'to wíyá undi dímúuní owáy i' thaa napówá píhay naví'gedi ítú ihayḁi, 'Jôesi Tádádí híwó óe'âamí i' to'wí ðnk'ú'i' na'ä-íí.' "

## 14

*Kaykhanwówá thaa Jesus-di wí sen iví tú' ûnteemuu'i' ónhhekháa'an*

1 Wí kaykhanwówá thaa Jesus wí p'ó'déḁí' Pharisee-ví tewhá eepiye namää ihúuyamídí, heḁi in t'owa dikw'ó'nindi hânho áyíngidi óemunde'. 2 Wí sen iví nú' na'ân, i-á iví tú't'áhkí hânho ûnteemuu. 3 Jesus-di in Hudíyoví kuu dâyhá'o'indá in Pharisees-á ovâytsika'yan, "Ti i' tsontundi na'in dímä' wí to'wí kaykhanwówá thaa nanân wänbo äyhehkháamäänídí háa joe?" 4 Hewänbo indá háabo wídítúhpí. Heḁiho Jesus-di i' sen óetägedi óehhekháamägi, heḁi iwedi óesan. 5 Heḁáhá' ovâytu'an, "Wénä wí un wí e'nú háa wí wáasí ú'ándi' wí p'obú' iwe nake't'ándi, ti wesebo wímänwhakáyjípí'an tobá kaykhanwówá thaa nanân wänbo'?" 6 Hebo háawin wên wänbo wídínhanginnáhpí óetu'amídí.

*Jesus-di ovâytu'máa wídívípitaygé-ípi*

7 Hed̄i Jesus-di ovâymû' wáy wên ovâyhúutu'annin in shánkí kw'áye'inbí soge eeje dívíkw'óe'ódí, hed̄iho ná'i tumakhe ovâytu'an: 8 "Wí to'wídí wí khóhtsaa shánkí'eedipiye wovâytu'andá, in kw'áye'in dimuu'inbí soge eejá wí'úvíkw'óenípí. Mađi wáy to'wên unbí shánkí kw'áye'in dimuu'in wá' ovâyhúutu'an, 9 hed̄iho i' to'wí in wé'gendádí undádí un t'ähkí ihúutu'andi'di wovâytu'âamí, 'Un bíhadi, ná'in wé'gen senä' näwe dívíkw'óení,' hed̄i íwôeda'póedí úvíkw'óení wáy in shánkí áagé'in dívíkw'óe'ó eeje. 10 Hewänbo wovâyhúutu'andá gin úví'amí: In shánkí he'ennin dimuupí'inbí soge eeje úvíuní, 'Hä'indá hîn kw'áye'innânkun dimuu.' 11 To'wên t'ähkí he'ennin dívípipa'indáho hí'innin ovâypa'í, hedá to'wên hí'innin dívípipa'indáho he'ennindá ovâypa'í."

12 Hedáhá' Jesus-di ná'i sen i' óehúutu'andi' óetu'an, "Wên shánkí'eedi mänpaadi tobá häädi nanân wänbo', wímänhúutu'âamípí uví k'ema'inda', háa uví pá'dây'indá tí'úuwindá indá', háa uví maatu'inda', háa uví ówínn dimuupí'inbí soge eeje úvíä'in kođit'owa dimuu'inda'. Indáho wóewáyhúutu'âamí, hed̄i gindidiho wóewá'âa-í. 13 Hewänbo wên shánkí'eedi mänpaadá ovâyhúutu'âamí in sehkanäwó diwówáji'indá, in dikhóhaymuu'indá, in ditsi'dee'ipi'indá, hedá ditsít'aamuu'indá. 14 Gin bí'andáho báyéki unhíhchaaní. Indá há'to dínkoedí-í wóewáywá'âa-íđí, hewänbo owáy in t'owa inbí wówátsi ta'ge dâyhonnin diwáywówápóe ihayđi Jôesi Táadáho wóewáywá'âa-í."

*Jesus-di wên shánkí'eedi i'gedi ovâytumáadi hääwí ovâyhá'an*

15 Wí to'wí i' máäsa na'ändi' ná'i nat'oedi Jesus óetu'an, "In to'wên oe makówa dikwoní'in híhchan dâymá've-í. Indá wí shánkí'eedi naná' diwe dikw'ôn waabá dínpuuwí." 16 Hebo Jesus-di óetu'an, "Wí sen wí hay'i shánkí'eedi ipaa hed̄i báyéki t'owa ovâyhúutu'an. 17 Nahääwíkhâymuu ihayđi iví t'ôe'i' itu'an, 'In t'owa ovâytu'âamí, Bíkä've, hääwí t'ähkí nakhâymuu.' 18 Hed̄i t'ähkíđibo wí'inbo di'owójeda'póe. Wí wêe natú, 'Naa wí nava donts'ankumä hed̄iho omän donmúuníđí. Nâatu'âamí dîn'owóejé-íđí i' shánkí'eedipiye wíđinpukodipíđí.' 19 Wíyá wêe-á natú, 'P'ánú pu'wa'in wéyu donts'ankumä hed̄i omän dovâyjâyyé-íđí, hed̄iho nâatu'âamí dîn'owóejé-í i' shánkí'eedipiye wíđinpukodipíđí.' 20 Hedá wíyá wêe-á natú, 'Naa dáys'tankhó'yâ', hed̄iho wíđínkodipí omú-íđí.' 21 I' t'ôe'i' nawáymäädi iví p'ó'déđí' itu'an háa ditú'in, hed̄i i' p'ó'déđí' nat'ayjaapóedí i' t'ôe'i' óetu'an, 'Ówänäki' i' bú'wí p'óegé eeje i' p'ôe'ây eejá ópün, in sehkanäwó diwówáji'indá in dikhóhaymuu'indá ditsít'aamuu'indá hedá

in ditsi<sup>2</sup>dee<sup>2</sup>ipi<sup>2</sup>indá ovâymá<sup>2</sup>í. <sup>22</sup> Hediho i<sup>2</sup> t'ôe<sup>2</sup>i namää, hedi nawáy<sup>2</sup>äädí óetu<sup>2</sup>an, 'Naví tsondi<sup>2</sup>, háa untú waa naa dáy<sup>2</sup>an, hewänbo wa<sup>2</sup> wây-á t'owagi<sup>2</sup> najâaná. <sup>23</sup> Hediho iví t'ôe<sup>2</sup>i<sup>2</sup> itu<sup>2</sup>an, 'Ópûn oe p'óegé he<sup>2</sup>endi-á hí<sup>2</sup>índi-á oe bú<sup>2</sup> já<sup>2</sup>wé eeje, hedi kay<sup>2</sup>indi in t'owa ovâytu<sup>2</sup>âamí naví tewhá eepiye di<sup>2</sup>äâ-í hedânho dit'owabá<sup>2</sup>yayni<sup>2</sup>dí. <sup>24</sup> Wítumáa, in páadédí ovâyhúutu<sup>2</sup>annin diwedi<sup>2</sup> tóebo naví shánkí<sup>2</sup>eedi<sup>2</sup> koegi<sup>2</sup> há<sup>2</sup>to ik'o<sup>2</sup>í. "

*Jesus-di ovâytu<sup>2</sup>an nabâapu<sup>2</sup>wan ta<sup>2</sup>gendi iví khäge<sup>2</sup>nin dipúuwí*

<sup>25</sup> Hedi Jesus iwedi<sup>2</sup> namäädi wây-á báyéki<sup>2</sup> t'owa<sup>2</sup>di óeyuho<sup>2</sup>, hedi ibéedí ovâytu<sup>2</sup>an, <sup>26</sup> "Wí to<sup>2</sup>wí naví<sup>2</sup>piye na<sup>2</sup>äädáho naví khäge<sup>2</sup>di dînmúuní<sup>2</sup>dí, hewänbo naaho shánkí wídísígí<sup>2</sup>pídí iví tádá-á jíyá-á inbí<sup>2</sup>wedi, háa iví kwee-á áyyä-á pá<sup>2</sup>dây<sup>2</sup>indá tí<sup>2</sup>úwindá inbí<sup>2</sup>wedi, hedá iví wówátsiví<sup>2</sup>wedi wänbo-á, há<sup>2</sup>to ta<sup>2</sup>gendi naví khäge<sup>2</sup>di napúuwí. <sup>27</sup> Wí to<sup>2</sup>wí iví phé<sup>2</sup>win ihonpídí hedá naa díyuhonpídí, há<sup>2</sup>to naví khäge<sup>2</sup>di napúuwí. \*

<sup>28</sup> "Wí to<sup>2</sup>wí wí tewhá hay<sup>2</sup>i ik'úuwí<sup>2</sup>in nada<sup>2</sup>dá, háyú chä<sup>2</sup> ûntáy<sup>2</sup>in páadé imaapa<sup>2</sup>í hedânho ûnhanginnání<sup>2</sup>dí háa ihay chä<sup>2</sup> imáa<sup>2</sup>in iboewá-í<sup>2</sup>dí háa joe. <sup>29</sup> Hedi páadé imaapa<sup>2</sup>pídí ma<sup>2</sup>di iví tepúda<sup>2</sup>mân iboewá-í, hedi i<sup>2</sup> tewhá-á há<sup>2</sup>to ûnkoedí-í iboewá-í<sup>2</sup>dí, hedi in to<sup>2</sup>wên gin ûnpoe<sup>2</sup>odi dâymû<sup>2</sup>indáho ônp'áhká<sup>2</sup>ve-í, <sup>30</sup> hedi ditúuní, 'Nä<sup>2</sup>i sendá wí tewhá its'anpáadékúya<sup>2</sup>, hewänbo há<sup>2</sup>to iboewá-í. <sup>31</sup> Hedá wí nangewi p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup>-á wétä maapaasôn (20,000) sundado ûnk'ó<sup>2</sup>di wíyá nangewi p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup> óeyä-í<sup>2</sup>dí namäädá, hedi nä<sup>2</sup>i-á tã maapaasônda<sup>2</sup>bá (10,000) ûnk'ó<sup>2</sup>, wa<sup>2</sup>di dívíyã<sup>2</sup>pídíbo<sup>2</sup> i<sup>2</sup> tã maapaasônda<sup>2</sup> ûnk'ó<sup>2</sup>di-áho páadé i<sup>2</sup>ánshaa<sup>2</sup>amí hedi ipitsika<sup>2</sup>yâamí háa nat'anpúuwí<sup>2</sup>in háa joe. <sup>32</sup> Hedi nat'anpúuwí<sup>2</sup>pídáho<sup>2</sup> wa<sup>2</sup> in wé<sup>2</sup>gen kayí<sup>2</sup> deedi di<sup>2</sup>ä<sup>2</sup>dibo<sup>2</sup> iví t'òekhuwa<sup>2</sup>in isaaní i<sup>2</sup> wêe p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup> óetsika<sup>2</sup>yamí<sup>2</sup>dí háa dän<sup>2</sup>amí<sup>2</sup>in hedânho dányä-í<sup>2</sup>pídí. <sup>33</sup> Hediho un wá<sup>2</sup> hanbá híwó úví<sup>2</sup>ánshaa<sup>2</sup>amí. Unbí hãäwí<sup>2</sup> íjoekanda<sup>2</sup>pídáho há<sup>2</sup>to naví khäge<sup>2</sup>nin ípúuwí."

*Jesus natú iví khäge<sup>2</sup>nindá aayä<sup>2</sup> waaginbá dimuu*

<sup>34</sup> "Aayä<sup>2</sup>-á híwó<sup>2</sup>di namuu, hewänbo na<sup>2</sup>áhhándáho há<sup>2</sup>to wíyá áhsä<sup>2</sup>i napúuwí. <sup>35</sup> Nä<sup>2</sup>i aayä<sup>2</sup> na<sup>2</sup>áhhándá wínachä<sup>2</sup>muupí. Híwó wínamuupí óewóení<sup>2</sup>dí nandádí háa nasátäböedí<sup>2</sup>ändi-ádí wänbo<sup>2</sup>, i-á dâywänpich<sup>2</sup>áade<sup>2</sup>. T'ähkí naví hí<sup>2</sup> dit'oe<sup>2</sup>in dínkhây<sup>2</sup>ã<sup>2</sup> híwó dînt'òeyaaní<sup>2</sup>in<sup>2</sup> gin Jesus-di ovâytu<sup>2</sup>an.

\* **14:27** Nä<sup>2</sup>in natunda<sup>2</sup>, dikhây<sup>2</sup>múuní dâyt'òephaadé-í<sup>2</sup>dí, Jesus in phé<sup>2</sup>win deedi it'òephade waagibá.

## 15

*Jesus-di wí k'úwá napedejeji'iví'gedi ovâytu'an*

<sup>1</sup> Báyéki tax phahsannindá dí hedá wé'gen t'owa t'ôeyanpí'in gin ovâytumáa'indá dí'ää'ä Jesus-ví hí' ônt'ôeyaaní. <sup>2</sup> In Pharisees-ádí hedá in Hudíyoví kuu dâyhá'o'indá dí haa napoe'o'in wí'ovâyhí'anpí, hedího ditú, "Ná'i sendá há'in t'aywóhkannin ovâysígí'o hedá indá dí ihújo'."

<sup>3</sup> Hedího Jesus-di in Pharisees ná'i háhkangí' hí' ovâytu'an: <sup>4</sup> "Wí sen tágintä (100) k'úwá ipamáadí, wí wêe únpedeedi hân i'amí? Gá in whägintä'di whänu (99) ee p'ohstaa búge diji'in ovâyjoe'ankí dí namú-ípi'an i' wêe napedeje'i' óenuuwá-í dí ishaa píhay. <sup>5</sup> Hedí ishaa ihaydi hânho nahíhchanpóedí iví k'uwoe eedi ik'úuwí, <sup>6</sup> hedí iví'piye iho'di t'ähki iví k'ema'indá iví ówíná'indá iví k'aygipiye ituhkánnamí, hedí ovâytu'amí, 'Naa-ádí úvíhíhchannamí, gá náa-á naví k'úwá dínpedee'i donshaadân.' " <sup>7</sup> Hedáhá' Jesus natú, "Naadi wâytumáa, oe makówá wá' ginbá namuu. Oe makówá dívíhíhchando wêe wänbo t'aywóhkandi namuu'i' iví t'aywó'di ijoe'an dihaydi, hewänbo whägintä'di whänu (99) t'owa dí'ände'in inbí wówátsi ta'ge dâyhonninbí'gedá oe makówá wí dívíhíhchandopí."

*Wí kwee wí chä' wáy iho'iví'gedi Jesus-di ovâytu'an*

<sup>8</sup> "Hedí wí kwee tä ihay kwák'u ts'ä'i chä' únjidi wêe wáy iho'di, iko'amípi'an, hedá iví tewhá ee t'ämäpiye i'aa'amí i' chä' inuuwá-í dí ishaa píhay. <sup>9</sup> Hedí ishaa ihaydá iví k'ema'indá dí hedá iví ówíná'indá dí iví k'aygipiye ituhkánnamí hedí ovâytu'amí, 'Naa-ádí úvíhíhchannamí, náa-á naví kwák'u ts'ä'i donwáyo'i donshaa.' " <sup>10</sup> Hedáhá' Jesus natú, "Naadi wâytumáa, hanbá oe makówá napoe'o. Wêe wänbo t'aywóhkandi' iví t'aywó'di ijoe'andá Jôesi Tádávi makówáwin t'ôepa'äq'in dívíhíhchando'."

*Jesus-di wí e'nú napedejeji'iví'gedi ovâytu'an*

<sup>11</sup> Ihaydáhá' Jesus-di ovâytu'an, "Wí sen wíje e'nún ún'än. <sup>12</sup> I' tí'úugé'i' e'nú iví tádá itu'an, 'Táa, náa naa dí máa uvi háäwí iwedi i' dín'ä'i.' Hedího i' tádá i' háäwí únk'w'ó'di' iví wíje e'nún ovänwíje. <sup>13</sup> Wíyá háyú thaa naphade ihaydi ná'i tí'úugé'i' e'nú iví háäwí iku'ch'áakí dí iví tádávi k'aygí dí napee i' chä' wógegé, hedí wí nange kayí' naná' diwepiye namää, hedí haa nawänpida' waagi iví wówátsi ihondi iví chä' t'ähki iwänpíhánú. <sup>14</sup> Iví chä' t'ähki ihánú ihayháäbá i' nange iwáygá hânho diháapóe, hedího háäwí dí iví wówátsi i'amí'in wí'únk'w'óhpí. <sup>15</sup> Hedího it'óenuuwá-í dí namää, hedí wí sendi óet'óemágidí owáy iví nava iwáygépiye óesan iví pehtsude ovâyhújôení dí. <sup>16</sup> Hânho nada' i' háäwí pehtsude



dâyk'o'i wänbo ik'o'i'in nashu'múunídí, khúnkhowa hääwí namuu wänbo?, hebo to'wídí wänbo koegi' wänbo wí'óemägipi. 17 Hedáhá' wí thaa iví hangintan iwáykê'di gin i'ánshaa'an: Naví tádávi t'óe'in wänbo háyú dívishivi wówátsi i'amí'in wí'ú'amí'in koegi' dínkw'ó, hedá shánki wänbo-á dínkw'ó, hedi nääwá naa-á ohahchuwamää'ädá o'än. 18 Naví tádávi'piye omú-í hedi dótu'âamí, Táa, naa dáy'taywó'nán i' makówá na'ändivi'piye, hedá uvi'piyá. 19 Naa ihay híwó'di wó'muupí uvi ay gin wíyá dítu'âamídí, hewänbo uvi t'óe'i waagibá díma've-í.

20 "Hediho iví tádávi'piye namää, hewänbo wa' kayi'di na'ädibo' iví tádádí óemû', hedi i' tádá iví e'núvi'piye nasehkanápóedí i' e'núvi'piye i'ää hedi óeba'aa'andá óesígip'ohtsää. 21 Hedi i' e'nú iví tádá itu'an, 'Táa, naa dáy'taywó'nán i' makówá na'ändivi'piye hedá uvi'piyá. Naa ihay híwó'di wó'muupí uvi ay gin wíyá dítu'âamídí.' 22 Hewänbo i' tádá iví t'óe'in itu'an, 'Bíwänäsadi wên sa'wó'nin k'éwé'in to binmá', hedi binto', hedá iví mankhú eedá binmankhúto'an, hedá iví ân deedá bin'anto'an. 23 Hedá i' wáasi'ay âytú'o'i binmá' âyháyjídí, hedi âyshánki'eedipa'í. 24 Nää'í naví e'nú-á nachuu waagibá únpoé, hewänbo nää nawáywówápóé. Napedee waagibá, hewänbo nää-á donwáyshaa.' Hediho dáyshánki'eedipaa.

25 "Nää'í t'ähki napuwamän dihaydi i' páadé'i e'nú owáy nava iwáygé naji', hedi iwedi na'ädi owáy tewhá tsowa wáy napowa'ä' ihaydi dáykha'wodá dâypúwhä'odá hedá dívíjádédédá nat'oe. 26 Hediho wí t'óe'i óetuhkännandi óetsika'yan, 'Hännan napoe'o?' 27 I' t'óe'i'di óetu'an, 'Uvi tí'úu-ân iwáyweekán, hediho unbí tádá natsónpóe i' wáasi'ay âytú'o'i dáyháyjí'in, gá iví e'nú bahpibo únwáypówádân.' 28 I' páadé'i e'nú nää'í nat'oe'di nat'ayjaapóé, hedi owáy tewhá ívepiye wínatsudehíjepí. Iví tádá únpeedi óedaa'an nats'úunídí. 29 Hewänbo iví tádá itu'an, 'Ot'óeyan tádá, naa báyéki paayo hânho ugi' dáy't'óemáa, häädi wänbo t'ähki háa untsonpóe waagi dáy'a'gindo', hewänbo wí k'úwá'ay sí'jaa'í wänbo wídímägipi naví k'ema'indádí donshánki'eedipa'ídí. 30 Hewänbo nää'í wêe e'nú uvi' úmuu'i-á hääwí t'ähki näämagi'í' ipedee'an. Iví chä'dá t'ähká ihánú a'yún t'aywóhkannin dimuu'indádí iwho'k'úwídí, hedi nää iweekándá i' wáasi'ay âytú'o'i-á i'gí'-á mânhay.' 31 I' tádádí óetu'an, 'Naví ay, u häädi wänbo t'ähki naa-ádí un'än, hedi hääwí naa dínkw'ó'di-á uvi' wá' úmuu. 32 Hewänbo gínkhây'ä' âyshánki'eepa'í'in hedá gihíhchaa-í'in. Nää'í uvi tí'úu úmuu'í nachuu waagibá, hewänbo nää-á nawáywówápóé, i-á napedeejiwän, hewänbo nää-á áywáyshaa.' "

## 16

*Jesus-di chã' i'gedi ovayhé'an*

<sup>1</sup> Jesus-di iví t'ôe'in gin wá' ovâytu'an, "Wí kodit'owa sen wí t'ôe'i' ûn'ân, hedi i' sendi hããwí ûnkw'o'di t'âhki i' t'ôe'i' óe'âyinjoe'an. Hedi wí to'wídi i' sen óetu'an, 'Hã'i t'ôe'i' ú'ândidá uvi hããwí wônwãnpipedee'o'." <sup>2</sup> Hediho i' kodit'owa sen iví t'ôe'i' ituhkãnnandi óetu'an, 'Hãa bi'o'in naa dínhanginpóe. Náta'nã hãýú chã' in t'owaví'wedi nãahógi'in hedá hãýú-á nãahánú'indá. Nãa iwedi naví hããwí dín'âyínmãa'i wíyá wú'múunípí.' <sup>3</sup> I' t'ôe'i'-á ginnân i'ânshaa'an: 'Naví tsondidá nãa naví t'ôe dínjãakankhãymãa. Hãndá naa dáý'amí? Naa ihay wó'kaypí nava t'ôe dáý'amídi, hedá owôeda' ohããda'yêenídi. <sup>4</sup> Nãa-á dínhanginná háa dáý'amí'in, hedãnhô owáy nã'i t'ôe dó'o'i dínjãa'an dihaydi hã'in t'owadi inbí k'aygi eeje dísigí'amídi.' <sup>5</sup> Hediho wí'in wí'ingin in t'owa iví tsondi ûnphaamuu'in ovâytu'hkãnnan, hedi i' páadé'i napówá'i' óetsika'yan, 'Hãýú-an naví tsondi unphaamuu?' <sup>6</sup> I' sendi óetu'an, 'Gá tãgintã (100) kwããbay olive kã'p'oe-ân.' I' t'ôe'i'di óetu'an, 'Nãa uvi phahsan ta'nin. Ówãnãki', ósoge hedi ná'egó'an p'ánãntã (50) kwããbay gin natúunídi.' <sup>7</sup> Wíyá wêe sen napówá'i-á óetu'an, 'Heyãa u-á, hãýú-á unphaamuu?' I' sen natú, 'Wêe maapaasôn (1,000) múu táhtân.' I' t'ôe'i'di i' sen óetu'an, 'Nãa uvi phahsan ta'nin. Ná'egó'an khávén tãgintã (800) gin natúunídi.' <sup>8</sup> I' t'ôe'iví tsondi natú nã'i hójo'i t'ôe'i híwó'nin nap'ônbaymuu, gá híwó ipi'âyíngi'andân. Ta'gendi wãytumãa, in to'wên Jôesi Tãdá dãytaapí'in ívíwo dihã in wé'gen t'owa in waaginbã dimuu'indádi híwó dívíkanhúuwídi hedãnhô híwó dívípi'âyíngi'amídi, hebo Jôesi Tãdãví ây ûnmuu'indá wáyjédi ihay wídi'hãpi.

<sup>9</sup> "Hediho unho naadi wãytumãa, tobá wáy wên t'owa híwóhpi'di dãychã'hónde wãnbó', undá únkhã'ã' t'owa bínkhã'ge'nandi unbí chã'dibo bínk'emahóeni'in, hedãnhô owáy i' chã' wíyá wínachã'muupí ihaydá, wí whágé nahãndepí iwe oe makówá wovâysigíhóeni. <sup>10</sup> Wí to'wí chããda' ónjoe'andi híwó i'âyíngikanhondi-á hããwí hehãýú'i wá' híwó i'âyíngikhãymãa, hedi wí to'wí chããda' ónjoe'andi isãbo'i-á hããwí shãnkí hehãýú'i wá' isã'mamí. <sup>11</sup> Hediho nã'i chã' nãa oepãa k'aydiwi nawãnpimuu'i híwó wíwín'âyíngi'anpídã, há'to i' hããwí ta'gendi nachã'muu'i' unbí mange wovâyjoe'amí. <sup>12</sup> Hedi híwó i' hããwí wíyá to'wíwí' ûnmuu'i bín'âyíngi'anpídã, há'to wovâyãmãni i' hããwí wovâyphãkhãymãawãn.

<sup>13</sup> "Wí t'ôe'i-á wí'ûnkodipí wíje tsonningí' híwó it'ôemã've-ídi. I' wêe óet'ay-í hedá óejojé'amí, i' wêe-á óesigí-í hedá

óe'a'geení. Chä'gí'da' úvít'ôemáađáho' wí'únkodipí Jôesi Tádágí'-á wá' úvít'ôe'amídí."

*Jesus-di wên Pharisee t'owa ovâyhá'an*

14 In Pharisees nã'i hí' t'ähki dit'oe'o, hedí indi Jesus t'ämäge óetumáa, gá indá dichä'ha't'aadân. 15 Hedího Jesus-di ovâytu'an, "Undá ída' t'owa di'âani'in unbí wówátsi ta'ge bínhonnin, hewänbo Jôesi Tádá'-á ûnhanginná háa unbí pí'ná khó'jé bínmáa'in. Wáy wí hääwí in t'owa di'ánde shánki híwó'di namuu, inbí ánshaa piháa dínmuudi, hebo Jôesi Tádágí'-á nã'i hääwí-á wí'ûnchä'muupí.

16 "John i' p'ó'p'oekandi napówá pihay i' tsontun Moses ita'nandádí hedá i' hääwí Jôesi Tádáví tukhe'min dáyta'nandádí únk'w'ó wovâyhá'amídí. Hewänbo John napówá iwedi i' híwó'di tun makówá i'gedí t'owa ovây't'ôe'o', hedí hânho báyéki t'owa i'piye dívíkhääde'. 17 Shánki wínabâpu'wanpí makówá-á nã'i oepáa k'aydá naháanídí, in shánki hínchä'in hí'ay Jôesi Tádáví ta'nin diwe nak'óe'in naháaníví'wedi. 18 Gá ginnân: Wí sen iví kwee ijoe'andi wiyá kwee-áadí ikhó'yâ'dá it'aywó'do', hedí wí sen wá' i' kwee óe'joe'andi-áadí ikhó'yâ'dá it'aywó'do'."

*Jesus-di wí kodit'owa senbí'gedí wí sehkanäwó nawówáji'i senbí'gedá ovâytu'an*

19 "Wí kodit'owa sen sa'wó i'awende' aa báyéki nachä'muu'i'dí, hedá thamu waagá hânho híwó'dá ihúujo'. 20-21 Iví tewháwin phódi wáy wí sen sehkanäwó nawówáji'i nahaape'k'óe, i-á Lazarus gin nakháwá. Nada' i' koegí'tá i' kodit'owa senbí máasa iwedi najemu'i'dí ihawówá'amí'in. Tú' t'ähki naphéemuudi in tsédí i' phée ônhä't'aade'. 22 Nã'i sen sehkanäwó nawówáji'i-á nachuu hedí in makówáwin t'ôepa'aa'indi makówápiye óepiye, hedí Abraham-bí hângebá óesóge. I' kodit'owa sen wá' nachuu, hedí óekhä'k'û'. 23 I' kodit'owa sendá oe péyége na'ándí it'ôephadende', hedí ibéedí kayí' diwe Abraham na'ándí óemû' hedá Lazarus-á wá' Abraham-bí hângebá na'ân. 24 Hedí kaygi natú, "Tádá Abraham, naví'piye ósehkanäpuwave. Lazarus nátu'an imankhúp'ohtógikídí naví'piye na'ää-í, hedí naví hân dín'p'oe'amí dín'oet'êepúuwídí. Naa nää phaa iwe hânho dont'ôephadende'." 25 Hewänbo Abraham-di óetu'an, 'Naví ay, ti wí'ú'ánshaapi'an wa' unwówáji' ihaydi hânho híwó'di hääwí úkw'ó'nin, hewänbo Lazarus-á híwóhpí'-á únk'w'ó. Hewänbo nää-á nãwe híwó iphadende', hedí u-á mänt'ôephadende'. 26 Hedá wá' wên he'yin kôndá hää pinuudi nak'óe, in to'wên nãwe dikw'ó'nin wídnkodipídí nãnädi hãnäpiye diphaadé-ídí, tobá dida' wänbo', hedá wá' wínakodipí hãnädi nãnäpiye

diphaadé-ídí.' 27 I' kodit'owa sen natú, 'Hedá nää kay'indi wida'máa tádá Abraham, Lazarus nâasaaní naví tádáví tewhá iwepiye. 28 P'anú tí'úuwín naa dínkw'ó, hedí Lazarus-di ovâytu'âamí naa dáy'an waagi wídíví'amípí, hedânho nâwe naa dont'ôephadende' iwebá wídípóewípídí.' 29 Hewânbo Abraham-di óetu'an, 'Moses ita'nannindádí in Jôesi Tádáví tukhe'min dâyta'nannindádí dínkw'ó. Háa hã'in dâyta'nan waa uví tí'úuwín dínkhây'ã' dâya'ginnamí'in.' 30 I' kodit'owa sen natú, 'Joe, Tádá Abraham, há'to han díví'amí. Hewânbo wí to'wí dichu'kw'ó' diwedí inbí'piye namäädáho?, indá dívíwâyüdi inbí t'aywó'di dâyjoe'amí.' 31 Abraham-di óetu'an, 'Moses-ádí in Jôesi Tádáví tukhe'mindádí ovây't'ôeyanpídá, há'to to'wídí wânbo ovâywâyukannamí, tobá chuwa iwedi nawáywówápóe wânbo?.'

## 17

### *Jesus-di t'aywóhkan ni'gedi ovâyhé'an*

1 Jesus iví khãge'nin itü'an, "Ta'gendi tobá hãädi nanân wânbo hãäwídí wânbo-á in t'owa t'aywó' diwe ovâytoé'ó, hewânbo to'wí nã'i t'aywóhkan ovâykeejo'i' t'ôephade ûnpuwagí'o. 2 Wí to'wí gin ovâykeejo'i-á shánkí híwó ûnpúuwí wí k'uu kháa'i' iví k'áy eedi ônwhisógedi mâap'oe iwe óechãänú-ídí, wêe wânbo nã'in hí'innin diwedí óet'aywóhá'amíví'wedí. 3 Úví'áyîngi'amí háa úví'o waagi. Unbí k'ema it'aywó'nandáho kaygindi bínkhãa'amí wíyá wí't'aywó'namípídí. Hewânbo iví t'aywó'digí' na'owójéda'póedá bín'owóje-jé-í. 4 Tobáháa uví'piye tségín wí thaa it'aywó'nan wânbo?, tségín na'owójéda'ãädi mân'owóje-jé-í."

### *Jesus-di wâyü i'gedi ovâyhé'an*

5 Jesus-ví t'ôekhuwa'indi óetu'an, "Díkhãge'nan hedânho wíyá shánkí uví'piye ívíwãäyü-ídí." 6 Jesus-di ovâytu'an, "Unbí wâyü-á wí hânho hínchãä'i tân'ayví hay'idá' únmúuní wânbo?, únkoedí-í nã'in tay hay'in nãwe nachá'nin bîntü'amídí, 'Púu iwedi ópúwhahke'di oe p'oekwíngé ókhãhto?', hedí háa ítú waagi i'amí."

### *Háa wí pant'ôe'i' ûnkhây'ã' waa i'amí'in*

7 "Wí to'wí wí pant'ôe'i' ûn'ándí iwhãädedí háa ônk'úwá'áyînmáadí, nava iwedi iweets'údedí, tí óetu'amí, 'Ósogedi wese óhúuyan' gin? Hedân joe. 8 Há'wãa óetu'amíví'wedí ginnân óetu'âamí: 'Dînhúukhây'an, hedá uví aa ó'égó'andá dí'áyîngi'an naa dáyhúubowa píhay, ihaydânho bits'anhúuyamí u'.' 9 Hedí i' pant'ôe'i' háa óejôn waa i'an dihaydi, tí óékú'daa'o'? Hedân joe, i-á panda' namuu. 10 Ungí'

wá? hanwaagibá namuu. I? hääwí wovâyjôndi bînbowa ihaydá itúuní, 'Wídkú?daa?âamípi. Haa gínkhây?â? waagida?mân ívítseye?an.' "

*Jesus-di tâ ihay senä? diphéetaymuu?in inbí phée dînmuu?i ovâyjâa?an*

11 Jesus oe Jerusalem-piye namän, hedí Samaria-ádi Galilee-ádi inbí nantaa kíngé namän. 12 Wí bú? tsowa napowamän dihaydi tâ senä? diphéetaymuu?indi óemû?, hedí iví?wedi kayi? diwebo dívíwóyí?, 13 hedí Jesus kaygi óetu?an, "Jesus, háhkandi?, na?inbí?piye ósehkanäpuwawe." 14 Jesus-di ovâymu?di ovâytu?an, "Ja? bípûn i? méesate ipiye in owha?di wovâymu?unídi íwówa?in." Hedího iwedi dimää, hedí wa? p'óegé dimändibo diwówa. 15 Hedí in senä? diwówa?in diwedi wêe iwâybun Jesus óekú?daa?amídi nawówa?di, hedí kaygi ihí?máadi Jôesi Táda-á kw'áayébo? óemáa. 16 Jesus-ví ân nú? idége?disógedi ip'ó?t'äädí óekú?daa?an. Ná?i sendá Samariawí namuu. 17 Jesus-di óetsika?yan, "Ti tâ ihay wí?íwówapí?an? Wáyho in wé?gen whänu? 18 Ná?i pi?wí nangewi senda?mân ibun Jôesi Táda óekú?daa?amídi." 19 Hedáhá? i? sen óetu?an, "Ówínúdi ópûn, uví wäyü úmuudiho unwówa."

*Jesus iví khäge?nin itu?an nawáy?ä? i?gedi*

20 Wên Pharisees-di Jesus óetsika?yan, "Häädan Jôesi Táadi t'owa ovâytsónkhâymaa?" Jesus-di ovâytu?an, "I? hääwí bînmunde?i?dida? há?to únhanginpúuwí Jôesi Táadi t'owa ovaytsónmaa?in. 21 Hedí to?wí wänbo wí?únkhây?ähpí natúuní?in oweda? haa wíyá wáygeda? Jôesi Táadi t'owa ovâytsónmaa?in, gá unbí jâa iwebo t'owa ovâytsónmaa?ân."

22 Ihaydáhá? iví khäge?nin itu?an, "Owáy wí thaa na?ná? dihaydi un hânho ída?í dímu?uní?in naa, t'ähki t'owagi? o?aypuyä?i wí hây tähki wänbo otsonjidi, hewänbo ihaydi há?to únkoedí-í. 23 T'owadi naví?gedi wovâytu?amí, 'Häwe hîn naji?,' haa 'Näwe hîn naji?.' Hewänbo indádi wí?ímú-ípí. 24 Owáy naví thaa owáy?ää-ídi dînpówa ihaydi, tsígówänú hää makówa näwedá onähay namuwäpoe?o waagibá naa opóewí. 25 Hewänbo owáypówápídi paa?é báyéki dont'óephadekhâymaa, hedá in t'owa nää diwówáji?indá díjoegikhâymaa.

26 "Hedí naa t'ähki t'owagi? o?aypuyä?i? omuu?i? owáy?ää ihaydibá t'owa díví?amí haa hân?o?amí, 'Häwe hîn naji?,' haa 'Näwe hîn naji?.' Hewänboe in t'owa díví?o waagibá Noah nawówáji? ihaydi. 27 I? thaa Noah i? kophé hay?i ipaa-ídi ikhây?an diwedi i? wêe thaa ibowadi itógi píhay, in t'owa húukandá?i suwä-ádi dívíwänpi?o hedá dívíkhó?yánde?. Ihayhääbá i? kwä?p'oe napówá?i t'ähki in wé?gen t'owa ovâypt'ot'ahánú. 28 Hedí hanwaagibá napóe

Lot nawówáji? ihaydi. T'owa dívíwänpíhúju?, dâysuwände?, dâyhääwíkwümände? hedá dâyhääwíku'ch'áade?, dâyko?, hedá dâytewhák'w'óe'ó. <sup>29</sup> Hewänbo i' thaa Lot i' bú? Sodom diwedi napee ihaydá wí phaa makówádi najemu, hedá k'uu nakoje?di-á wá? kwan waagibá najemu, hedi t'ähki t'owa ovâyhánú. <sup>30</sup> Ha?wâagibá dívíkanhúuwí owáy i' thaa naa t'ähki t'owagi? o'aypyä?i' omuu?i' owáykeepóe ihaydi.

<sup>31</sup> "Ihay thaa-á wí to?wí wha?k'aydi najidi nawândi wí'ûnkhây'ähpí iví tewhá ee nats'úuní?in iví hääwí ee ûnk'w'ó'di? ihóenídi. Hedi wí to?wí nava iwe naji?i-á wí'ûnkhây'ähpí iví tewhá iwepiye ibuunídi. <sup>32</sup> Wí'ún?óede-ípi háa Lot-ví kwee ûnpóe?in Sodom bú?piye iwáybuunídi íbée ihaydi. <sup>33</sup> Wí to?wí iví wówátsi i'gí'da? nada?di, iví wówátsibá iwánpipedee?amí. Hewänbo wí to?wí iví wówátsi in wé'gengí? imägi?i-á iví wówátsibá i'aywonde?. <sup>34</sup> Wâytu?amí, owáy i' thaa naa owáy'ää-ídi napówá ihaydá wíje senä? wí íve dajó'k'óe?in diwedi Jôesi Táadá wêe óekehâymaa, i' wêe-á iwebo-á óejoekankhâymaa. <sup>35</sup> Wíje kwiyä? dân?o't'a?in diwedi wêe óekehâymaa, i' wêe-á iwebo-á óejoekankhâymaa. <sup>36</sup> Wíje senä?dá nava iwá daji?in diwedi wêe óekehâymaa, i' wêe-á iwebo-á óejoekankhâymaa" gin Jesus-di ovâytu'an.

<sup>37</sup> Iví khäge?nindi óetsika?yan, "Nanbí Sedó, wárgan ná?i napuwagi'o?" Jesus-di ovâytu'an, "Wáygé i' pení nak'óe iwânho in oekawä dívíwé'gekhâymaa."

## 18

### *Jesus-di jûusu i'gedi ovâyhá'o*

<sup>1</sup> Jesus-di wên háhkangi?in ó'gedí ovaytu'an ovâyhá'amídi dínkhây'ä? häädi wänbo t'ähki dívíjûusu?âamí?in hedi wídivíjûusuwóyí?nípi. <sup>2</sup> Ginnân ovâytu'an: "Wí sen tson diwe na?ändi? wí bú? iwe nathaa, hewänbo Jôesi Táadá wí'óe?a'ginmähpí, in t'owa wänbo-á wí'ovây?a'ginpi. <sup>3</sup> Iwáy bú? iwáygébá wí kwee iví sen ûnchuu?i nathaa, hedi ihayda? ná?i tsondiví?piye nakhäge?da'mää?ädi óetu'o?, 'Díkhäge?nan hedânho i' to?wí naa dihääwíkwede?i wídit'aanípidí. <sup>4-5</sup> Thamuwaagi i' tsondiví?wepiye nakhäge?da'mää?ä, hewänbo wí'ont'óeyandepí. T'óediwän i' sen natú, 'Tobáháa Jôesi Táadá dó?a'ginmähpí wänbo?, hedá t'owa wá? dovây?a'ginpi wänbo?, ná?i kwee dókhäge?namí, gá dókhäge?nanpídá ihayda? na?ää?ädi naa báyéki díkayháanú-ídân.' "

<sup>6</sup> Ihaydi Jesus-di ovâytu'an, "Ít'oe háa ná?i híwóhpi? tsondi natú?in. Tobá híwóhpi namuu wänbo i' kwee óekhäge?nan. <sup>7</sup> Hewänbo Jôesi Táadi shánki wänbo in to?wên ûnde?muu?in ovâykhäge?namípi'an, khü-á thaa-á pín ta?gedi iví?piye

dívíjûusu'odi. Ti thaa t'ähki i'di ovâytsíkhakannamí? Joe, há'to'.<sup>8</sup> Naadi wâytu máa, i'dá wesebo ovâykhäge'namí. Hewänbo owáy naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i omuu'i nää oepáa k'aydipiye owáy'ää ihaydá, ti t'owa dovâyshaa-í wa' naví'piye dívíwâyunde'in?"

*Jesus-di wí Pharisee-ví'gedi hedá wí tax phahsandiví'gedá ovâytu'an*

<sup>9</sup> Wên t'owa di'ánde' inbí wówátsi ta'ge dâyhonnin hedího wé'gen t'owaví shánki híwó'nin dimuu. Hedího Jesus-di ná'in háhkangi'in ó'gedí ovâytu'an: <sup>10</sup> "Wíje senä' i' méesate hay'i ee dats'ú dánjûusu'amídí, wí wêe sen Pharisee namuu, hedá i' wêe-á tax phahsandi-á. <sup>11</sup> I' Pharisee wí'bo nawindi ginnân ijûusu'an: 'Jôesi Táa, naadi wíku'daa'o' naa t'aywóhkandi' wó'muupídí wáy wên t'owa dimuu waagibá. Indá dihójo, hedá sänmindá dimuu, inbí wówátsi-á ta'ge'indá wídínmuupí, hedá pí'wênbí kwiyä'dádá dívíwhohkwomáa. Hedá wíku'daa'o wá' hä'i tax phahsandi' owe nawindi waagi'ba wänbo wó'muupí'in. <sup>12</sup> Jáadi waa wáygin dáyhaädä'o', hedá t'ähki tä hääwí dont'an diwedá wêe-á wímä'.' <sup>13</sup> Hewänbo i' tax phahsandi-á háy kayi' diwe wí'bo nawindi nawôeda' makówápiye ibée-ídi. Ipihkhúmáhpúude nataachanpóedí it'aywó'nandi, hedí natú, 'Jôesi Táa, naví'piye ósekanäpuwave. Naa wí t'aywóhkandiä'mân omuu.' <sup>14</sup> Hedí wí'gin dânweeho'. Naadi wâytu'amí, Jôesi Tádádí ná'i tax phahsandiví t'aywó'di ôn'owójé, i' Pharisee-ví-á joe. To'wên t'ähki he'ennin dívípipa'indáho hí'inninda'ba ovâypa'í, hedá to'wên hí'innin dívípipa'indáho he'ennindá ovâypa'í."

*Jesus-di in áyyää ovâysíghógi*

<sup>15</sup> Wên t'owa inbí hí'innin áyyää Jesus-ví'we dâykán i'di ovâyttägé-ídi. Iví khäge'nindi gin dâymû'di in t'owa-á ovâyte'yandi ovâytu'an ha'wâa wídíví'amípí. <sup>16</sup> Hebo Jesus-di in tádá'in jíyá'in ovâytu'an inbí áyyää iví nú'piye dâymá'í, hedí iví khäge'nin itu'an, "In áyyää naví'piye binkä'äämäa, wíwínkhäa'amípí. To'wên ná'in áyyää waaginbá dimuu'indá Jôesi Tádáví'in únmuu. <sup>17</sup> Ta'gendi wâytu máa, to'wí Jôesi Tádáví' wínapúuwípí wí hínchäa'i' ay waagibá iwâyupídí."

*Wí sen kodit'owa namuu'i Jesus-ví'piye na'ää*

<sup>18</sup> Wí kw'áyewi sen namuu'i'di Jesus óetsika'yan, "Híwó'di háhkandi', hân dáy'amí hedânho in wówátsi nahándepí'in donkáyjídí?" <sup>19</sup> Jesus-di óetsika'yan, "Ti úhanginná háa untú'nin naa híwó'di gin dítu'odi? Jôesida'mân híwó'di namuu, wíyá to'wí-á joe. <sup>20</sup> Jôesi Tádáví tsontun ho mántaa. I-á natú wíyá to'wíwí kwee-ádi háa sendádí wí'úvíwhohkwomá've-ípi, wíwínt'owat'aháanú-ípi, wí'úvísä'mamípí, t'owaví'gedí

wí'úvíhójo'amípí, unbí tádá-á jíyá-á bîn'a'ginmá've-í." 21 I' sendi Jesus óetu'an, "Nă'i tsonṭun t'ăhki dó'a'gin enúkáy omuudibo?" 22 Jesus nă'in nat'oe ihaydá i' sen óetu'an, "Wa'di wây-á háawên bi'amí'in útáy. Hăyú úkw'ó'di t'ăhki mănku'ch'âanı, hedí i' chă' mănhógi'i' in t'owa sehkanăwó diwówáji'in ovâymaßanı, hedânho kodit'owa unmúuni oe makówá. Hedí năaku'ch'áadá ovâymaßídá naa-ádi ókă've." 23 Nă'in nat'oe ihaydi i' sen iví pí'nă khó'jé báyéki nataachanpóe, gá báyéki hăăwí ûnk'ôndân, hedí wínakuchada'pí. 24 Jesus-di i' sen háa nachăa waagi óemúndedi natú, "Báyéki kây'in namuu wí to'wí nakodit'owamuu'i háa Jôesi Tádá natú waa i'amídí hedânho ôn'aywoenídí. 25 Nabâapu'wan wí kamăyo wên agúusa tsípho i'ge nats'úunídí, hewânbo shánkí nabâapu'wan wí to'wí kodit'owa namuu'i háa Jôesi Tádá natú waa i'amídí hedânho ôn'aywoenídí." 26 In to'wên nă'i hí' dit'oe'indá ditsikapóe, "Gin namuudá to-an ûnkodi ûn'aywondee-ídí?" 27 Hedí Jesus-di ovâytu'an, "Háa t'owa dínkodipi'indá Jôesi Tádá-áho ûnkodi."

28 Peter-di Jesus óetu'an, "Na'indá hăăwí t'ăhki gínkw'ó'di' âyjoe'an ụ-ádi gimú-ídí." 29 Jesus-di ovâytu'an, "Naadi ta'gendi wâytu'máa, háa Jôesi Tádá natú waa ôn'a'ginnamídí wí to'wí iví tewhá ijoe'andi, háa iví kwee, háa iví tí'úuwíndá pá'dây'indá, iví jíyá-á tádá-á, háa iví ây-á ijoe'andá, 30 i-á ta'gendi báyéki shánkí ma'kw'anukí ihóení wa' năă oepáa k'aydi naji' ihaydi, hedá iví wówátsi năă oepáa k'aydi ûnbo'wan di'an, "Na'indá hăăwí t'ăhaydá in wówátsi nahândepi'indá imá've-í."

### *Powíngí' Jesus iví khăge'nin itu'an nachuwagi'o'in*

31 Jesus iví tă'di wíje khăge'nin wéhánăpiye iho', hedí ovâytu'an, "Bít'ôeyan, năă-á Jerusalem-piye gimăn, hedí eewá naa t'ăhki t'owagi' o'aypuyă'i' omuu'i dínpuuwí háa in Jôesi Tádáví tukhe'min naví'gedi dâyta'nan waa. 32 T'owadi in Hudíyo dimuupí'inbí mange díkáanı, hedá indá dínphăkaakhâymaa, hedá díjănăkikhâymaa, hedá dí'ohphaykhâymaa. 33 Púwhí'dí díwhădikhâymaa, hedá díkhe'khâymaa. Hewânbo iwedi i' powage'i' thaa iwe owáywówápúuwí." 34 Hewânbo Jesus-ví khăge'nin nă'i natú'i hăăbo wídika'pówápí. Háa ovâytu'andi-á wídínthaypóepí, hedího hăăwí i'gedi ihí'máa'in wídika'pówápí.

### *Jesus-di wí sen natsí't'aamuu'i' iví keetan óemăgi*

35 Jericho bú' tsowa Jesus napowamăn dihayhăă, wí sen tsí't'aa'i namuu'i' owáy p'ôe hángé wáy nahăăda'ân.



36 I' sen in báyéki t'owa diphademännin nat'oe, hedi nat-sikapóe, "Hân napoe'o?" 37 Indi óetu'an, "Jesus Nazareth-wi-ân na'ä?" 38 Hedi i' sen ituwinú, "Jesus, u David-ví ây iwedi'i' unmuu'i', navi'piye ósekanäpuwawe." 39 In ton Jesus-ví páadé dimännindá i' sen óet'e'yandi óetu'an, "Hânda'dibo?" Hewänbo i' sendá shánki kaygá ituwinú, "U David-ví ây iwedi'i' unmuu'i', navi'piye ósekanäpuwawe." 40 Jesus iwóyí', hedi ovâytu'an i' sen ivi'piye óemá'i'in, hedi Jesus-ví'we napówá ihaydi Jesus-di óetsika'yan, 41 "Hânnan win'amí'innan unda'?" I' sendi óetu'an, "Nanbí Sedó, naa oda' dínkeepúuwí'in." 42 Jesus-di óetu'an, "Uví keetan mänke'. Uví wäyü úmuudân unwówa." 43 Wesebo i' sen ûnkeepóe, hedi Jesus-ádi namändi Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáa. Hedi t'ähki in t'owa dâymû'in ditû' Jôesi Tádá-á hay'i namuu'in.

## 19

### *Jesus oe Zaccheus-vi'piye na'ádâamää*

1 Jesus oe Jericho bú'piye namää, hedi i'ge naphademän dihaydi 2 wí sen Zaccheus gin nakháwä'i' iwáyge na'ân. I-á in tax phahsanninbí p'ó'dédi'-ân namuu, hedá kodit'owa-á namuu. 3 Zaccheus-á ikhääde' Jesus óemúunídi ûnhanginpuuwídi to'wí namuu'in, hewänbo hínchää'ida' Zaccheus namuu hedá báyéki dit'owaji', hediho wí'ûnkeet'óepí. 4 Hediho in t'owavi páadé i'äädi wên sycamore tay ee nachá'nin kw'áye ituye, hedânho Jesus naphademändi óemúunídi. 5 Jesus in tay iwe napówádi kw'áye ibeedí Zaccheus óetu'an, "Zaccheus, ówänäkiði ówhanbe, nää thaa uví k'aygi dáywóyí'khâymaa." 6 Zaccheus tay kw'áyeði iwänäwáve, hedi híchangídi Jesus ivi' k'aygi piye óeho'. 7 In t'owa nã'in dâymû' ihaydá t'aydi ditû', "Nã'i sendá wí t'aywóhkandivi tewhá iwepiye na'ádâamää." 8 Hewänbo Zaccheus iwínúdi Nanbí Sedó Jesus óetu'an, "Nanbí Sedó, i' hääwí naa dínkw'ó' diwedi píngé hay dówijekhâymaaadáhá' in sehkanäwó diwówáji'in t'owa dovâypäkhâymaa, hedi wí to'wí dósä'mandi-á jónän ma'kw'anukí dópäkhâymaa." 9 Jesus natú, "Nää thaa nää k'aygiwi' òn'aywon. Nã'i sendá wá' Abraham-bí ây iwedi'i' bá namuu. 10 Naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i' omuu'i' o'ää in dipedeji'in dovâynuuwä-ídi hedá dovây'aywoenídi."

*Jesus-di ovâytu'an dínkhây'ä' i' hääwí ovâymagi'i'di híwó díví'amí'in*

11 Nää-á Jerusalem tsowa dipowamändi in t'owa di'ände wesebo natsondisogedee-i'in, hediho Jesus-di wây-á háhkangi'in ó'gedí ovâytu'an ovâythayyamídi han winapúuwí'in. 12 Ginnân ovâytu'an: "Wí sen kw'áyewi

namuu<sup>?</sup>i<sup>?</sup> ipikhây<sup>?</sup>owän wí nange kayi<sup>?</sup>wăhăă iwepiye namú-ídí. Iwe i<sup>?</sup> tsondi shánkí p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>dí ná<sup>?</sup>i sen óetsondipakhâymaa hedânho iví nangepiyebá nawáymú-ídí natsonsogedee-ídí. <sup>13</sup> Hewänbo wa<sup>?</sup> i<sup>?</sup> wêe nangepiye namääpídíbo tä ihay iví t'ôe<sup>?</sup>in ituhkännandi wí<sup>?</sup>ínbo wí chă<sup>?</sup>ovây<sup>?</sup>an, hedí ovâytu<sup>?</sup>an, 'Nă<sup>?</sup>i chă<sup>?</sup>di wí hăăwí bínkumă-í, hedáhá<sup>?</sup> i-á bínku<sup>?</sup>ch'âani, hedânho wíyá shánkí chă<sup>?</sup> dînt'aanídí.' Hedáhá<sup>?</sup> namää. <sup>14</sup> Hewänbo in t'owa iví nange<sup>?</sup>indá ná<sup>?</sup>i sen óet'ay, hedí wên t'ôekhuwa<sup>?</sup>in i<sup>?</sup> namää iwepiye dâysan, i<sup>?</sup> tsondi p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>óetu<sup>?</sup>amídí, 'Nă<sup>?</sup>i sendá wígida<sup>?</sup>pí nanbí tsondi gínmúuní<sup>?</sup>in.'

<sup>15</sup> "Hewänbo óetsondisóge, hedáhá<sup>?</sup> iví nangepiyebá nawáymää. Hedí iví t'ôe<sup>?</sup>in ituhkännan, in ton ovâychă<sup>?</sup>annin, hedânho imúunídí hăyú onchă<sup>?</sup>t'annin. <sup>16</sup> Wí napówádí óetu<sup>?</sup>an, 'Naví tsondi<sup>?</sup>, naa tăgin ma<sup>?</sup>kw'anukí chă<sup>?</sup> dót'an u<sup>?</sup>đi dîn'an diwedí.' <sup>17</sup> I<sup>?</sup> t'ôe<sup>?</sup>i óetu<sup>?</sup>an, 'Híwó bi<sup>?</sup>an, u-á híwó<sup>?</sup>di t'ôe<sup>?</sup>i unmuu. Naa dînhanginná u-á háa úkhây<sup>?</sup>ă<sup>?</sup> waa bi<sup>?</sup>an hínchăă hăăwídíbo'. Hedího năă-á tä bú<sup>?</sup> eeje ovâytsónmă<sup>?</sup>ve-ídí wísôege-í.' <sup>18</sup> Wíyá wêe t'ôe<sup>?</sup>i nats'ú<sup>?</sup>di-á natú, 'Naví tsondi<sup>?</sup>, i<sup>?</sup> chă<sup>?</sup> naa dîn'an diwedí p'ánú ma<sup>?</sup>kw'anukí chă<sup>?</sup> dót'an.' <sup>19</sup> I<sup>?</sup> tsondidí óetu<sup>?</sup>an, 'U-á p'ánú bú<sup>?</sup> eeje wí tsondi wísôege-í.' <sup>20</sup> Ihaydá wíyá t'ôe<sup>?</sup>i-á nats'ú, hedí natú, 'Naví tsondi<sup>?</sup>, uví chă<sup>?</sup> dîn'andi-á wên aa iwe dót'ánnan. Námú<sup>?</sup>đí, năwe dómáa. <sup>21</sup> Wíkhunwôeda<sup>?</sup>, jănăkí<sup>?</sup> unmuuđi. U-á hăăwí uví<sup>?</sup> úmuupí<sup>?</sup> năahónde<sup>?</sup>, hedí wáy pi<sup>?</sup>wên t'owa dăykoe iwe năahăăwé<sup>?</sup>ge<sup>?</sup>o<sup>?</sup>.' <sup>22</sup> I<sup>?</sup> tsondidí óetu<sup>?</sup>an, 'U-á wí t'ôe<sup>?</sup>i háagi<sup>?</sup> wänbo unchă<sup>?</sup>muupí<sup>?</sup> unmuu. Năă-á háa naví<sup>?</sup>gedí untú waagi omúuní, hedí wítuhchă<sup>?</sup>nukhâymaa. Unchanpoe<sup>?</sup>o naa jănăkí<sup>?</sup> sen omuu<sup>?</sup>in, hedân hăăwí dînmuupí<sup>?</sup> dóhónde<sup>?</sup>. <sup>23</sup> Háadan handi hă<sup>?</sup>i chă<sup>?</sup> wínâaho<sup>?</sup>pí wăhăă dívíchă<sup>?</sup>píyémă<sup>?</sup> iwepiye? Ha<sup>?</sup>wăa bi<sup>?</sup>andáho indá naví chă<sup>?</sup> dînpíyémăäníwän, hedí iwedího wíyá shánkí dînt'aaníwän, hedího owáy<sup>?</sup>ăă ihaydá shánkí báyékí dînchă<sup>?</sup>kwoníwän.' <sup>24</sup> Hedáhá<sup>?</sup> i<sup>?</sup> tsondidí in iwáyge diwinnindá ovâytu<sup>?</sup>an, 'I<sup>?</sup> chă<sup>?</sup> bínkwee-í ná<sup>?</sup>i sen, hedí i<sup>?</sup> sen i<sup>?</sup> tăgin ma<sup>?</sup>kw'anukí chă<sup>?</sup> it'andi bínmăäní.' <sup>25</sup> Hebo indi i<sup>?</sup> tsondi óetu<sup>?</sup>an, 'Nanbí tsondi<sup>?</sup>, i-áho tä ihay chă<sup>?</sup> ho imáa.' <sup>26</sup> I<sup>?</sup>đá ovâytu<sup>?</sup>an, 'Naadı wâytsómáa, wí to<sup>?</sup>wí anbo to<sup>?</sup>wí báyékí imáapí<sup>?</sup>-á, i<sup>?</sup> hínchăă imáa<sup>?</sup>i wänbo óekwee-í. <sup>27</sup> Hedí năă năwe bínmă<sup>?</sup> in t'owa naa dít'ayđi inbí tsondi omúuní<sup>?</sup>in wídida<sup>?</sup>pí<sup>?</sup>in, hedí năă naví páadépiyebo bint'ahăanú-í.' "

*Jesus oe Jerusalem bú<sup>?</sup> nats'ú, hedí in t'owadı óesígí<sup>?</sup>an*

<sup>28</sup> Jesus ihí<sup>?</sup>bowa ihayđi oe Jerusalem shánkí tsowapiye ihon. <sup>29</sup> I<sup>?</sup> okú "Olive Okú" gin dăytu<sup>?</sup>o<sup>?</sup> iwe nú<sup>?</sup> wáy ná<sup>?</sup>in wíje bú<sup>?</sup>ây daná, Bethpage-áđí Bethany-áđí. Iwáy tsowa wáy napowamän dihayhăă wíje iví khăge<sup>?</sup>nin ovănsan

dapáadémú-ídí. <sup>30</sup> Ovântu'an, "Jaho bápûn hä'i bú'ay nanbí páadépiye nanân diwepiye, hedí dats'ú' dihaydá wí búdu'ay ts'aabi namuu'i nawhiwindi dänshaa-í, i-á wa' wáymûu wänbo to'wí wänbo wí'i'íhsógepí. Dänwhihsuudi näwe dänmá'í. <sup>31</sup> Hedí to'widí woväntsika'yandáho', 'Háadan dänwhihsuude?', ginnân dántu'âamí: 'Gá Nanbí Sedó i' ûntáyðân.' " <sup>32</sup> Hedího in wíje damäädi dänshaa háa Jesus-di ovântu'an waagibá. <sup>33</sup> Hedí i' búdu'ay dänwhihsuude' ihaydi in t'owa inbí búdu'ay dínmuu'indi oväntsika'yan, "Heháadan dänwhihsuude'?" <sup>34</sup> Ovâytu'an, "Gá Nanbí Sedó i' ûntáyðân."

<sup>35</sup> Hedí i' búdu'ay Jesus ônhó', hedáhá' inbí k'éwé'in to dänp'âdidá i' búdu k'éwé ônpa'k'ú', hedí Jesus óetege i'íhsóege-ídí. <sup>36</sup> Hedí iwáy p'óegé wáy óe'ílhon dihaydá in t'owa inbí k'éwé'i to dívípâdihondá oe te'p'óegá ônpa'kwohon. <sup>37</sup> Jerusalem tsowa napowamän dihaydi in p'óe owáy Olive Okú áagé wáypiye' nawánde' iwáygé báyékí in t'owa Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in diji', hedí híhchandi dívítuwinúndedi ditú' Jôesi Tádá-á hay'i namuu'in, i' báyékí pínán t'óe ho dâymú'i namuudi. <sup>38</sup> Jesus-ví'gedi kaygi ditú', "U-á tsondi hay'i' unmuu." "Nanbí Sedó Jôesi Tádádí wóesan hedího híwó wóe'âamí." "Häâ t'âhkí sa'wó namuu oe makówá, hedá oe kw'áye bá ditúuní Jôesi Tádá-á hay'i namuu'in." <sup>39</sup> Hewänbo wên Pharisees in t'owa-ádi diji'indi Jesus óetu'an, "Hâhkandi', uví khäge'nin ovâytu'an dituháani'in." <sup>40</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Naadi wâytumáa, hä'in hânda'dibo dijidá, háa ditú' waa hä'i k'uu iwe nakw'ó'di wänbo hanbá dívítuwéenu-í."

### *Jesus Jerusalem imúndedi isíhtää*

<sup>41</sup> Jesus oe Jerusalem bú' shánkí tsowa namän dihaydi, i' bú' imú'dibo isíhtää, <sup>42</sup> hedí natú, "Jerusalem, nääho háy uví t'owa wá' dínhanginnândi híhchandi inbí wówátsi dínmuuní'in, hewänbo nää-á há'to dínhanginpúuwí. <sup>43</sup> Wáy wí thaa naná' dihaydi in wóehänbo'indi uví tehpa nuuge wônnanbóedíkwokhây máa, dívítuuyé-ídí oe búgepiye dits'úunídí, hedá wóebúge'andá t'âmâpha'gedá wóehänkhây máa. <sup>44</sup> Uví tewhá t'âhkí wônnyukhây máa, hedá in t'owa uví'we dithaa'indá ovâykhanukhây máa. Há'to wí k'uu wänbo natehpa'ándí wônjoekankhây máa. Nã'i t'âhkí úpúuwí gá Jôesi uví'we napówadân wôn'aywoenídí, hebo wí'úhanginnâhpi na'ää'in."

### *Jesus i' méesate hay'i iwedi in dâyhääwíku'ch'áade'in ovaykhepiye*

<sup>45</sup> Ihaydá Jesus oe méesate hay'i eepiye namää, hedí in t'owa dâyhääwíku'ch'áade'in iwedi ovâykhepiye. <sup>46</sup> Ovâytu'an, "Jôesi Tádáví ta'nin deewá nã'in háa natú'in nata'muu:

Naví tewhá-á jûusugi<sup>7</sup>-ân namuu, hewänbo undá i<sup>7</sup> bîn<sup>7</sup>egó<sup>7</sup>an sänmin dívíwé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>amígi<sup>7</sup> namúunídí.”

47 Thamuwaagi ee méesate hay<sup>7</sup>i iwe Jesus-di in t'owa ovâyhá<sup>7</sup>o<sup>7</sup>. In owha<sup>7</sup> p'ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup>indá, in Hudíyoví khuu dâyhá<sup>7</sup>o<sup>7</sup>indá, hedá wây-á Hudíyo p'ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup>indá dâytuwămáa hádídí óeháyj<sup>7</sup>in. 48 Hewänbo háa díví<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in wí<sup>7</sup>dâyshaadepí, in t'owa háa natú<sup>7</sup>in t'ähkí hânho dívít<sup>7</sup>óeyandedí.

## 20

*Jesus óetsika<sup>7</sup>yan to<sup>7</sup>dan ònk'ú<sup>7</sup> iví t'òe i<sup>7</sup>amídí*

1 Wí thaa Jesus-di i<sup>7</sup> méesate hay<sup>7</sup>i ee in t'owa ovâyhá<sup>7</sup>o<sup>7</sup> hedá Jòesi Tádáví híwó<sup>7</sup>di tun ovây<sup>7</sup>t'òe<sup>7</sup>o<sup>7</sup>. In owha<sup>7</sup> p'ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup>indá, in Hudíyoví khuu dâyhá<sup>7</sup>o<sup>7</sup>indá hedá wây-á Hudíyo tsonnindá ûnpówá, 2 hedí óetu<sup>7</sup>an, “Dítu<sup>7</sup>an, háawinnan uví tsonkhuu úmuu háa bi<sup>7</sup>o waa bi<sup>7</sup>amídí? To<sup>7</sup>dan ná<sup>7</sup>in ta<sup>7</sup>gen wònk'ú<sup>7</sup>?” 3 Jesus-di ovây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>an, “Nää-á naadá wá<sup>7</sup> wí hääwí wâytsika<sup>7</sup>yamí un. 4 Dítu<sup>7</sup>amí, to<sup>7</sup>dan John ònk'ú<sup>7</sup> t'owa ovây<sup>7</sup>p'ó<sup>7</sup>p'oe<sup>7</sup>amídí, ti Jòesi Tádádí háa t'owadí?” 5 Hedí wí<sup>7</sup>ná táye dívítumáa, “Jòesi Tádádí John ònk'ú<sup>7</sup> gin gitúdáho<sup>7</sup>, Jesus-di dítsikagí<sup>7</sup>o, ‘Hedí háadan handi wí<sup>7</sup>úwíwâyupí háa John natú<sup>7</sup>in?’ 6 Hewänbo t'owadída<sup>7</sup> ònk'ú<sup>7</sup> gin gitúdá, ná<sup>7</sup>in t'owa náwe diji<sup>7</sup>indá na<sup>7</sup>in dík'usääyú-í díháyjídí, gá John-dá Jòesi Tádáví tukhe<sup>7</sup>bi ûnmuu<sup>7</sup>in dívíwâyundedân.” 7 Hedího indi Jesus óetu<sup>7</sup>an, “Na<sup>7</sup>indá wíginhaginnáhpí to<sup>7</sup>wídí ònk'ú<sup>7</sup>in.” 8 Hedí Jesus-di ovây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>an, “Hedáho<sup>7</sup>, naadi wänbo wá<sup>7</sup> wíwây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>amípí to<sup>7</sup>wídí naa dínk'ú<sup>7</sup>in dó<sup>7</sup>amídí ná<sup>7</sup>i hääwí dó<sup>7</sup>o<sup>7</sup>i?”

*Jesus-di in yä<sup>7</sup>dâap<sup>7</sup>in úuva áaphää áyi<sup>7</sup>ninbí<sup>7</sup>gedí ovây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>an*

9 Ihaydá Jesus-dá ná<sup>7</sup>in háhkangí<sup>7</sup>in ógédí in t'owa ovây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>an: “Wí sen i<sup>7</sup>úuva<sup>7</sup>áakhähsaa, hedáhá<sup>7</sup> i<sup>7</sup> úuva nava-á wên sená<sup>7</sup> úuva áaphää áyi<sup>7</sup>nin dimuu<sup>7</sup>in ovây<sup>7</sup>piyé<sup>7</sup>mägi, hedáhá<sup>7</sup> wíyá pi<sup>7</sup>wí nangepiyá namää, hedí báyéki p'òe iwe iwóyí<sup>7</sup>. 10 I<sup>7</sup> úuva nap'e<sup>7</sup>yin dihaydí wí t'òe<sup>7</sup>i<sup>7</sup> óesan i<sup>7</sup> nava iwepiye hedânho in sená<sup>7</sup> dáynavapíyé<sup>7</sup>annindi i<sup>7</sup> úuva nayämu<sup>7</sup>i<sup>7</sup> óemäänídí. Hewänbo indi i<sup>7</sup> t'òe<sup>7</sup>i<sup>7</sup> óewhädídíhá<sup>7</sup> mandá<sup>7</sup>dibo-á óewáybun. 11 Hedí i<sup>7</sup> sendá wíyá t'òe<sup>7</sup>i-á óesan, hewänbo indi i<sup>7</sup> wá<sup>7</sup> óewhädí hedá jänäkí-á óe<sup>7</sup>an, hedí i<sup>7</sup> wá<sup>7</sup> mandá<sup>7</sup>dibo-á óewáybun. 12 Ihaydá i<sup>7</sup> powage<sup>7</sup>i t'òe<sup>7</sup>i-á óesan. I<sup>7</sup> wá<sup>7</sup> óewa<sup>7</sup>an, hedá nava iwedá óechänu. 13 Hedího i<sup>7</sup> sen i<sup>7</sup> nava ûnmuu<sup>7</sup>i ginnân i<sup>7</sup>ánshaa<sup>7</sup>an: ‘Hân hîn dáy<sup>7</sup>amí? Gá ginnân: Nää-á naví e<sup>7</sup>nú donsígí<sup>7</sup>i donsaaní. I-áho mađânho óe<sup>7</sup>a<sup>7</sup>geení.’ 14 Hewänbo in dáynavapíyé<sup>7</sup>annindi i<sup>7</sup> senbí e<sup>7</sup>nú ûn<sup>7</sup>ädi óemú<sup>7</sup> ihaydá wé<sup>7</sup>ge dívíhée<sup>7</sup>andi dítú, ‘Nä<sup>7</sup>i-ânkun

namuu nä'i hääwí t'ähki ünjoepuwagi'o'i? Jaho âyháyjí hedânho nä'i hääwí nayâmu'i-á gínmuúnidí. 15 Hediho i' nava iwedi óep'égidi óehay."

Hedi Jesus-di in t'owa ovâytsika'yan, "Hân i' nava ûnmuu'i'di in senä' dâynavapiyé'annin ovây'amí? 16 Gá namäädá i'dá ovâyháanú-í, ihaydá i' nava-á wây-á to'wëndá ovâypiyémääni." In t'owa nä'i dit'oe ihaydá ditú, "Ha'wâa wínakhây'âhpi napúuwí'in." 17 Jesus-di tsihtáye ovâymuúndedi ovâytu'an, "Hedi hân handi nä'i Jôesi Tádávi ta'nin diwe ûnta'muu'i natunda?":

I' k'uu in tewhátehpaa'in dâyjoegi'andá

nää shánki natáy'i k'uu tehpaá bé'dí napóe.

18 Hâ'i k'uu-á wí k'uu wí to'wí eedi i'ânchänudi nakaanú-í'i waagi'ba namuu, hedi nä'i to'wí nakanudi iví tú' ikhoejée-í hedá ipóe'amí. Hedi i' k'uubá iví'di ûnke't'ândáho óet'äá-í."

19 In Hudíyoví khuu dâyhá'o'indádi hedá in owha' p'ó'dédí'indádi dínhanginná Jesus nä'i hí' inbí'gediho ihée'annin, hediho dida' wesebo Jesus óepankáyí'in, hewänbo in t'owa dâykhunwôeda'máadi wí'óepanké'pí.

### *Tax wá'âa i'gedi Jesus óetsika'yan*

20 In Hudíyo tsonnindi áyngidi Jesus óemúndedi dida' óekáyí'in híwó wí'ihí'máapídí, hedânho in Rome-ínbí tunjó óemangekáanídí, nä'i tunjó-á shánki tsonkhuu imáadi. Hediho wên senä' kaadibo ovâywá'âa Jesus hääwí óetsika'yâamídí. Nä'in senä'dá hójo'inda' dimuu, hewänbo híwó'nin dimuu waa dívikhâymáa. 21 Hedi nä'in hójo'in senä'di Jesus óetu'an, "Háhkandi?, na'indá gínhanginná u-á ta'geda' bihée'o hedá ovâyhá'o?, u'dá t'ähki t'owa-á handa'ba ovâymaa, hediho ta'gendá Jôesi Tádávi khuu i'gedá ovâyhá'o?. 22 Dítu'an, hânnan nanbí tsonnun gintú?, ti híwó namuu in Rome-winbí tsondi Caesar ây-tax-wá'âa-ídi háa joe?" 23 Hewänbo Jesus-á wesebo ûnhanginná háa inbí hójo'i ánshaa dínmuu'in, hediho ovâytu'an, 24 "Wí denarius chá' dínkeeyan. Toví ts'ay hedá toví khawá-á eedi ûnk'óe?" Óetu'an, "Gá Caesar-ví'innân." 25 Hedi Jesus-di ovâytu'an, "Hedáho?, hääwí Caesar-ví' ûnmuu'i Caesar-bá binmää, hedi wá' hääwí Jôesi Tádávi' ûnmuu'i-á Jôesi Tádá-á binmää." 26 Wídínkodipi wên piháawin hí' óetuhkannamídí in t'oa dit'oe-ídi, hedi iví hí'dí ovâyháa'andi wíyá háabo wí'óetu'anpi.

*In Sadducees-di Jesus óetsika'yan in dichuu'in diwáywówápúuwí i'gedi*

27 Wên Sadducee t'owa Jesus-ví'piye di'ää hääwí óetsika'yamídí (In Sadducees-á dívíwâyunde' in t'owa dichuu'in há'to wíyá diwáywówápúuwí'in.) Indi óetu'an,

28 “Háhkandi?, Moses nã?in tsontun dînta?nan: Wí sen âypídíbo nachuudi iví kwee wa? ûnwówájídá, i senbí tí?úu ûnkhây?ã? i? kwee-ádí ikhó?yâ-í?in hedânho dân?âykw?ôenídí, i? pá?dâyví khâwã ònhûuwídí. 29 Hebo ginnân napóe: Tsé ihay tí?úuwin senã? diji?. I? shánkí páádé?i? ikhó?yâ?, hebo âypídíbo nachuu. 30 I? eedí?i-á wá? i? kwee-ádí ikhó?yâ?, hedá nã?i sen wá? âypídíbo-áho nachuu. 31 Ihaydáhá? i? powage?i-á wá? hanbá ûnpóe. Hedí handá? t'âhkí in tsédí diji?in tí?úuwin dínpóe, t'âhkí wí?ínbo i? kwee-ádí dívíkhó?yâ?dí dichuu dâ?âykw?ódípídíbo?. 32 T'ã?gedá i? kwee-á wá? nachuu. 33 Nã?in tsé ihay tí?úuwinho i-ádí dikhóhtsaakw?ônwân, hedího nã? na?in dítu?an, owáy t'owa wíyá diwâywówápóe ihaydi, to?wíví kwee-an ûnmúuní?”

34 Jesus-di ovâytu?an, “Kwiyã?dádí senã?dádí dívíkhó?yánde? wa? nã? oepáa k'aydi diwówáji? ihaydibo?. 35 Hewânbo to?wên Jôesi Tádá natú makówápiye dimännindá, in chuwa iwedi ovâywâywówápkhây máa hedího há?to wíyá dichuu-í, hedânho ihaydi senã?dá kwiyã?dá wíyá wídívíkhóhtsaakhây máapi, 36 gá gindídi in makówáwin t'ôepa?aa?in waaginbá dimúunídân. Hedí Jôesi Tádáví ây dimuu gá i?dá wíyá ovâywâywówápkhây máadân. 37-38 Jôesi Tádádí t'âhkí t'owa iví?in ûnmuu?in ovây múnde diwówáji?in dimuu waagibá. Moses wânbo nã?in híwó ithayyan i? wã?i phé?yávi nakoje? ni?gedí ita?nan dihaydi. Iwe natú Nanbí Sedó Jôesi Tádá-á Abraham-bí Jôesi namuu, hedá Isaac-vî?-á hedá Jacob-vî?-á, tobá nã?in ho dichuu wânbo?. Hedího dichuu wânbo ta?gendi diwówáji? gá Jôesi Tádá-á in diwówáji?inbí Jôesi-ân dínmuudân, in dichumuu?inbí?-á joe.” 39 Wên in Hudíyoví khuu dâyhá?o?indi óetu?an, “Háhkandi?, híwó bihéé?an.” 40 Hedí diwóeda? wíyá hã?wí óetsika?yamídí.

*To-an namuu i? to?wí Jôesi Tádádí óesóge?i? t'owa ovây?aywoenídí?*

41 Hedí Jesus-di ovâytsika?yan, “Heháadan t'owa dítu?i? to?wí Jôesi Tádádí óesogekhây máa?i? t'owa ovây?aywoenídí David-ví ây iwedi?i?dã? ûnmuu? 42-43 I? Psalms nata?muu iwe David-bo natú:

Naví tsondi hay?i Nanbí Sedó Jôesi Tádádí óetu?an,

‘Naví ko?dínge?dí ósoge,

hedí uví hânmin dovây t'aaní hedá uví mangá wínkáaní.’

44 Nã?i to?wí Jôesi Tádádí óesogekhây máa?i? t'owa ovây?aywoenídí David-dibo iví tsondi hay?i gin óetu?o?. Gin namuudá hádídanho David-ví ây iwedi?i?dã? ûnmúuní?”

*Jesus iví khãge?nin itu?an in Hudíyoví khuu dâyhá?o?in waaginbá wídímúunípi*

45 Wa<sup>7</sup>di t'ähkí in t'owadi Jesus ônt'ôeyande<sup>7</sup> ihaydi ivi khäge<sup>7</sup>nin itu<sup>7</sup>an, 46 “Nä<sup>7</sup>in t'owa Hudíyoví khuu dâyhá<sup>7</sup>o<sup>7</sup>in dimuu<sup>7</sup>inbí<sup>7</sup>wedi bí<sup>7</sup>áyîngi<sup>7</sup>an. To whaadi<sup>7</sup>indi dito<sup>7</sup>ondi diji<sup>7</sup> dâykeeyamí<sup>7</sup>di to<sup>7</sup>wên dimuu<sup>7</sup>in, hedá hânho-á ovâyhí<sup>7</sup>an t'owadi a<sup>7</sup>gindi ovâysengitu<sup>7</sup>âamí<sup>7</sup>in i<sup>7</sup> bú<sup>7</sup> pingé i<sup>7</sup>ge dijidi, hedá wá<sup>7</sup> in Hudíyoví méesate eeje hedá nashánkí<sup>7</sup>eediná<sup>7</sup> dihaydá in tsonninbí soge eedi dívíkw'ôení<sup>7</sup>in dida<sup>7</sup>. 47 Kwiyá<sup>7</sup> inbí senä<sup>7</sup> dínchuu<sup>7</sup>inbí tewhá ovâykweede<sup>7</sup>, hedáhá<sup>7</sup> thaa t'ähkí dívíjûusu<sup>7</sup>odi híwó<sup>7</sup>nin dimuu waagi dívípiða<sup>7</sup>o<sup>7</sup>. Gin díví<sup>7</sup>odi Jôesi Tádádí shankí ovâyguhchänukhâymaa.”

## 21

*Wí kwee ivi sen ûnchuu<sup>7</sup>i-á ivi chä<sup>7</sup> t'ähkí imägi*

1 Jesus ipuwäbéede<sup>7</sup> i<sup>7</sup> hay<sup>7</sup>i méesate iwe in t'owa diji<sup>7</sup> i<sup>7</sup>ge, hedi in kodit'owa dimuu<sup>7</sup>in inbí chä<sup>7</sup> dâykuudedi i<sup>7</sup> chä<sup>7</sup> phébay iwe ovâymünde<sup>7</sup>. 2 Hedá wí kwee ivi sen ûnchuu<sup>7</sup>i<sup>7</sup> sehkanäwó nawówáji<sup>7</sup>i wá<sup>7</sup> wíje chä<sup>7</sup> p'í<sup>7</sup>in itógidi óemû<sup>7</sup>. 3 Hedi natú, “Ta<sup>7</sup>gendi wâytu<sup>7</sup>âamí, ná<sup>7</sup>i kwee ivi sen ûnchuu<sup>7</sup>i sehkanäwó nawówáji<sup>7</sup>i-á shánkí itógi t'ähkí in wé<sup>7</sup>gen dâykuu<sup>7</sup>inbí<sup>7</sup>wedi. 4 In wé<sup>7</sup>gendáho inbí chä<sup>7</sup> dínphade iwedi dívímägi, hewänbo ná<sup>7</sup>i kwee-á báyéki ûnkw'óhpí wänbo t'ähkí ivi wówátsi i<sup>7</sup>amígi<sup>7</sup> imáa<sup>7</sup>i<sup>7</sup> itógi.”

*Jesus ivi khäge<sup>7</sup>nin itu<sup>7</sup>an i<sup>7</sup> méesate hay<sup>7</sup>i-á t'owa dâynayukhâymaa*

5 Wáy wên ivi khäge<sup>7</sup>nin i<sup>7</sup> méesate hay<sup>7</sup>i i<sup>7</sup>gedi dívíhí<sup>7</sup>máa, hedi ditû<sup>7</sup>, “Sa<sup>7</sup>wó naná sa<sup>7</sup>wó<sup>7</sup>di k'uudi napa<sup>7</sup>andi<sup>7</sup> namuudi hedá i<sup>7</sup> hääwí ee nakw'ó<sup>7</sup>di<sup>7</sup> in t'owadi Jôesi Tádá óemägi<sup>7</sup>i namuudá.” 6 Jesus-di ovâytu<sup>7</sup>an, “Nä-áho ná<sup>7</sup>i sa<sup>7</sup>wó<sup>7</sup>di hääwí bînmünde<sup>7</sup>, hewänbo wáy wí thaa naná<sup>7</sup> dihaydi ná<sup>7</sup>i méesate-á t'owa dâynayukhâymaa, hedi wêe wänbo wí k'uu hä<sup>7</sup>i tehpaawedi wínate<sup>7</sup>deegi<sup>7</sup>opí.”

*Jesus-di ovâytu<sup>7</sup>an báyéki t'ôephade na<sup>7</sup>ä<sup>7</sup>in*

7 Indi óetsika<sup>7</sup>yan, “Hähkandi<sup>7</sup>, hânhay-an ná<sup>7</sup>i hääwí i<sup>7</sup>gedi ditú<sup>7</sup>andi<sup>7</sup> napuwagi<sup>7</sup>o? Háawin taa-an nakeepúuwí hedânho gínhanginnáanídí häädi nats'anpúuwí<sup>7</sup>in?” 8 Jesus-di ovâytu<sup>7</sup>an, “Bí<sup>7</sup>áyîngi<sup>7</sup>an to<sup>7</sup>wídi wänbo piháa wíwovâywâyukannamípídí. Báyéki t'owa naví kháwá i<sup>7</sup>gedi dikä<sup>7</sup>äagi<sup>7</sup>o, hedi wí<sup>7</sup>inbo ditú<sup>7</sup>uní innânho dimuu i<sup>7</sup> to<sup>7</sup>wí Jôesi Tádádí óesóge<sup>7</sup>i<sup>7</sup> t'owa ovây<sup>7</sup>aywoenídí. Hedá wá<sup>7</sup> ditú<sup>7</sup>uní i<sup>7</sup> t'ä<sup>7</sup>ge thaa tsowa nanânho<sup>7</sup>. Hewänbo inbí<sup>7</sup>näpiyá wí<sup>7</sup>ímú-ípí. 9 Hedi t'owa-á inbí tsonnindádí háa wíyá nangewin t'owa-ádí dívíhânbo<sup>7</sup> i<sup>7</sup>gedi ít'oadá, báyéki wí<sup>7</sup>úví<sup>7</sup>áyîngi<sup>7</sup>amípí. Nakhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> ná<sup>7</sup>i hääwí napúuwí<sup>7</sup>in, hewänbo owáy napóe ihaydá i<sup>7</sup> t'ä<sup>7</sup>ge thaa wesebo wína<sup>7</sup>ähpí.”

10 Hedáhá? ovâytu?an, “T'owa wêe nangewin dívihänkhâymáa wây-á t'owa wiyá wêe nangewindádí, hedá nangewin tsonnindá wá? dívihänkhâymáa. 11 Wáyjé t'ähki nanan?a'yäpuwagi?o hedá báyéki dihaapuwaagi?o, hedá báyéki t'owa-á ihaydidá?bá dihaypóedá dichuwagi?o, hedá t'owa-á dâypuwâkhâymáa wí taa he?endi oe makówá nakeepoe?odi báyéki ovâykhunwóeda?amí?i. 12 Hewänbo gin napóepídibo wovâypanhóeni, hedá unbí wäyü únmuudibo jänáká wovây?amí, hedá in Hudíyoví méesatewin p'ó?dédí?inbí mangá wovâyjoe?amí wovâytsondiwekáanídí, hedá wovâypankw'óeni, hedá in nangewin p'ó?dédí?inbí?piye hedá wé?gen tsonninbí?piyá wovâyhúuwí. Nã?i t'ähki wovây?amí naví?in ímuudibo?. 13 Hewänbo nã?i hääwí únpuuwí?i namuudi únkoedí-í naví?gedi bint'óe?amídí. 14 Hediho wa? napóepídibo bí?ánshaamää wí?úvíjáyye-ípi?in háa ítúuní?in úvipi?aywoenídí. 15 Naadi i? hí?-á i? hangintandá wáymääní, hedänho to?wên wänbo wovây t'e?pl'idénde?in há?to dínkoedí-í dâykeeyamídí háa ítú waa ta?gen wínamuupi?in, hedá wiyá hääwí wänbo wíðây má?ve-ípi ditúunídí. 16 Unbí hânminbí mangepiye unbí jiyá?indi tádá?indi wänbo wovâykáani, háa unbí tí?úuwindá pá?dây?indá han wovây?amí, háa unbí maatu?indi háa unbí k'ema?indi wänbo?, hedi wáy wên un wovâyháanú-í. 17 Hedi báyéki t'owadáho wovây t'aykhâymáa naví?in ímuudi. 18 Hewänbo Jôesi Tádádí wovây?áyingimá?ve-í, wí háy tähki wänbo há?to i?di wovâyjoe?amí. 19 Úvít'óephadeyää?andáho? in ta?gen wówátsi ít'anpuuwí.”

*Jesus-di ovaytu?an Jerusalem bú?-á nanda? dâyjoekankhâymáa?in*

20 “Hewänbo báyéki sundado Jerusalem bú? já?wé bûu k'úwákí diji?in bînmû? ihaydi, únhanginnáani hanwaapídibo? i? bú? nanda? dâyjoekankhâymáa?in. 21 Hedi ihaydá in Judea nange dikw'ó?nin dínkhây?ä? oe okú eepiye dijáani?in, hedá in to?wên oe Jerusalem bú? iwe diji?indáho iwedáho dipee-í, hedá in oe nava eeje diji?indáho oe bú?piyá wíðimú-ípi, 22 gá ihayhääbáho Jôesi Tádádí in t'owa Jerusalem-wín ovây tühchänukhâymáadân, hedi t'ähki háa Jôesi Tádávi ta?nin diwe nata?muu?in i? thaa i?gedi napúuwí. 23 Owáy i? thaa napówá ihaydá, sehkanä in kwiyä? disâamuu?in hedá in dây?âytsä?o?indá, gá ingí?-á nakâypuuwíðân dijáanídí. T'owa dâyt'óephadégi?o ná?i nange i?ge t'ähki, hedi Jôesi Tádádáho in t'owa ovây tühchänugí?o, indádí nat'aydi. 24 Wáy wên tsijóphá?dí ovâyháanú-í, wây-á wëndá ovâypanhógidá báyéki wiyá pí?wáy nan deepiyá ovâyhúuwí. In Hudíyo dimuupi?in



t'owadá in t'owa Jerusalem-win ovâytsonmá've-í owáy inbí thaa gin díví'amídí dínphade píhay."

*I' to'wí t'ähki t'owagí' na'aypuyä'i na'ä'*

25 "Nä'i taa-áho oe makówá gin nakeet'ôení: I' thandá p'óe-á agóyó-á piháa nakeepúuwí, hedá nää oepáa k'aydá t'ähki nangewin t'owa-á háa díví'amí'in hedá háa díví'ánshaa'amí'in há'to dínhanginnáani, i' mâap'oe hânho nasaatû'di hedá i' he'endi p'oet'úkhú namuudá. 26 T'owa-á hânho dikhunwôeda'puwagí'odi dinagokhangí'o, háa nää oepáa k'aydi t'ähki napuwagí'o i'gedi díví'ánshaamáadi. T'ähki oe makówá nasaa'i-á na'a'yäpúuwí. 27 Hedi ihaydi in t'owadi naa t'ähki t'owagí' o'aypuyä'i' omuu'i dímúuni okhúwá jáa o'ädi, pinnán kay wóegé hedá kohthay wóegá o'ä'. 28 Owáy nä'i hääwí nats'anpuwamän dihaydá wiyá wí'úvíp'óhwháye'bé-ípi, kw'áyepiye úvbée-í, gá tsowa wovây'aywoenídí napuwamändân."

*Jesus-di wên fig tay i'gedi ihé'an hääwí ovâyhá'amídí*

29 Hedáhá' Jesus-di ginnân ovâytu'an wiyá ovâythayyamídí: "I' fig tay i'gedi hedá wé'ge'i tay i'gedá bí'ánshaa'an. 30 Nats'antsäwäpuwamän dihaydi unbo bînmúndedi únhanginná natä'ánpowa'ä'inpi'an. 31 Hedi gindidibá owáy nä'i hääwí i'gedi naadi wây'tôe'an bînmú' ihaydá únhanginnáani ho púnú' naná naa owáy'ää-i'in otsondisogedee-ídi. 32 Ta'gendi wâytumáa, t'ähki in nääwin t'owa há'to diháani wa'di nä'i hääwí t'ähki páadé nats'anpoe'opídibo'. 33 Makówá-á hedá oepáa k'aydá t'ähki nakhangí'o, hewänbo naví tundá há'to dínháani."

*Jesus-di ovâytu'an díví'áyîngi'amí'in*

34 Úví'áyîngi'amí hääwí i'gedi úví'ánshaahondi'. Báyéki húukandá hedá háapuwa-á wí'úví'âamípi, hedi wähpade wí'úví'ánshaamá've-ípi háa unbí wówátsigí' úví'amí'in. Wáy i' thaa nat'ôephadepúuwí'i' únpóewí wa'di únhanginpóepídibo'. 35 Ihaydibá t'ämäpiye in nää oepáa k'aydi dithaa'in wên phay iwe diwêegí'o waagibá dínpuuwí. 36 Hediho häädi wänbo t'ähki íkhây múuni'in únkháy'ä', hedá úvíjûusumá've-í hedânho nä'i hääwí t'ähki napuwagí'o'i-á úvíyää'amí, hedá owáy naa t'ähki t'owagí' o'aypuyä'ívi páadépiye íwin dihaydi híwó únpúuwí" gin Jesus-di ovâytu'an.

37-38 Ihayhääbá thamuwaa hédéndí hé'dibo t'owa dipóya' ee hay'i méesate iwe Jesus-ví hí' ônt'ôeyaanídi. Thaadá i'di in t'owa iwe ovâyhá'o', hedá nakin dihaydá i' bú' iwedí napee'i oe Olive Okú gin dâytu'o' iwebo' iwhonwóyí'nídi khu'déedi.

## 22

*Wên hí? dâyk'û? Jesus óekáyídí*

1 I shánkí'eedi Passover gin dâytü'o?i púnú? naná, i? oewáaseepí? pává dâyk'o?i?. 2 In owha? p'ó?dédí?indá hedá in Hudíyoví kuu dâyhá'o?indá hádídí Jesus óeháyí?in dâytüwámáa, hewänbo kaadibo díví?ámí?in dida?, gá in t'owa-á dâykhunwóeda?dân.

3 Hedá Satan i? Penísendi-á Judas-ví pí?ná khó?jé-á ûnts'ú. Judas-á Iscariot gin wá? óetu'o?, hedi Jesus-ví tä?di wíje khäge'nin diwedi?i?bá namuu. 4 Hedáhá? namää in owha? p'ó?dédí?indá hedá in sunda?o i? hay?i méesate dây?áyí?do?inbí tsonnindá inbí?piye. Nada? ovâyhée?ámí?in hádídí Jesus óeku?p'âyní i?gedi, hedânho inbí mange óekáanídí. 5 Indá dihíchanpóedí Judas óetu?an chä? óewá?âa-í?in, 6 hedi i-á nahíjedího itüwámáa hádídí Jesus inbí mange óekáaní?in in t'owa dínhanginnáhpídíbo?.

*Jesus-ádí iví khäge'nindádí dimän i? Passover shánkí'eedi koegí? dâyk'o?ídí*

7 In Hudíyoví shánkí'eedi dínpówá i? oewáaseepí? pává dâyk'o?i?, hedi ihay thaa-á naná in k'úwá?ây-á dâyhánúnde?, Passover koegí? gin dâytü'o?i dâyk'o?ídí. 8 Hedi Jesus-di Peter-ádí John-dádí ovântü?an, “Jaho i? háäwí binkhây?an i? Passover koegí? âyk'o?ídí.” 9 Indidá óetsika?yan, “Wähäâ-an unda? gamú-í?in änkhây?ámídí?” 10 I?di ovântü?an, “Gá ginnân: Oe Jerusalem bú?piye bápûn, hedi iwe dats'ûndi wí sen wên p'onbay ihondí?di wovänjay-í. I-ádíbá damú-í hedá i? tewhá ee nats'ûndibá dats'lúuní, 11 hedi i? sen iví tewhá ûnmuu?i dãntü?âámí, ‘Nanbí háhkandi?di dítü?an wítsika?yâámídí, Wé?i íve eewan naví khäge'nindádí ná?i Passover koegí? âyk'o?i?’ 12 Hedi i sendi wí wha?k'ay íve hay?i wovänkeeyamí, háä t'ähkí gíntáy?i nakw'ó?di?. Ee-áho i? koegí?-á dänkhây?ámí.” 13 Hediho damäädi háäwí t'ähkí dänshaa Jesus natú waagibá, hediho i Passover koegí? dänkhây?an.

*Jesus-ví t'ä?ge?in kindí?in húukan*

14 Húukandi ihaydi napóe ihaydi Jesus-ádí iví khäge'nindádí i? máasa iwe dívíhúukw'ódi, 15 hedi ovâyütü?an, “Hânho ná?i Passover koegí? undádí okoeda?, wa? ochuupídíbo?. 16 Naadá wâyütü máa, há?to Passover koegí? wíyá dók'o?í i ta?gendi Passover shánkí'eedi napóe píhay, owáy otsondisogedee ihaydi.” 17 Ihaydáhá? in k'édé méena nasaa?in ikê?di ikú?daa?andi ovâyütü?an, “Ná?in binke?di wí binsúwä wí?ínbo?. 18 Naadi wâyütü máa, náa-á wíyá wídóméenasuüwä-ípi hebo Jôesi Tádadí dítsondisóge ihaydáho wíyá méena waagibá

dósu wäkhây máa.” 19 Hedáhá’ wí pává-á ikê’di Jôesi Tádá óekú’daa’an, hedáhá’ ihávedá ovây mági, hedi ovâytu’an, “Ná’i-á naví tú’ dínmuu, hedi naví tú’-á ungi’ dáypäkhây máa. Ná’i pává-á bînk’o’í naví’gedi úví’ánshaamá’ve-ídí.” 20 Hedi dívîkindihúubowadá in k’ede-á wíyá ovâyphade hedi ovâytu’an, “Ná’i-á naví ûnp’oe dínmuu. Ungi’ naví ûnp’oe donchá’gí’o, hedi owáy gin dáy’andiho Jôesi Tádáví ts’ãabi tun imági’i ho ûnpúuwí. 21 Náä bít’ôeyan, i’ to’wí naa díkuhpekhây máa’i-á náä naví nú’ na’ân, hedi i’ máäsa eedi namank’óe. 22 Naa t’owa t’ähkígí’ o’aypuyä’i’ ochuwagi’o, Jôesi Tádá hân’oe natú waagi, hewänbo ná’i to’wí díkuhpekhây máa’i-á t’ôephade ûnpúuwí.” 23 Hedáhá’ iví khäge’nin dívítsika’máa, “Wé’i-angú na’in diwedi ná’in natú’in ikhây máa?”

*Jesus-ví khäge’nin dívítuhänbo wé’i-an in diwedi shánki hay’i namuu i’gedi*

24 Ihaydáhá’ in khäge’nin dívítuhkando’ wé’i-an in diwedi shánki hay’i namuu i’gedi. 25 Jesus-di ovâytu’an, “Ná’in Hudíyo dimuupi’inbí tsonnindi ovâytsónmáa, hedá dida’ t’owa ditúuní’in inbí’gedi, ‘T’dá híwó na’in dí’o’? 26 Hewänbo ha’mindá wí’ímúunípí. Ginnân únkhây’ä’ ímúuní’in: I’ shánki hay’i namuu’i-áho únkhây’ä’ híyää’i-áho ipipa’í’in, hedi i’ to’wí itsonmáa’i-áho khäge’dida’báho ipipa’í. 27 Wé’i-an i’ shánki hay’i namuu, ti i’ máäsa iwe nahúu’ändi’ háa i’ t’ôe’i’ ónkoegi’máyä’di’? I’ máäsa nahúu’ändi-á i’ shánki hay’i namuupi’an. Hewänbo naa undádí wa’ oji’ ihaydibo wí t’ôe’i’ waagi’bá omuu.

28 “Undá naa-ádi úvíwóyí’ tobáháa dont’ôephadende wänbo’, 29 hediho naadá wâyku’úuwí tsonnin ímúunídí, naví Tádádí naa otsonyêenídí dînk’ú’ waagibá. 30 Hediho owáy otsonji’ ihaydi undáho naví máäsa iwe naa-ádi úvíhúuyamí, hedá tsonninbí púwédé eejá úvíkw’ôení, hedi in Israel’-in tã’di wêege’in t’owa ovâytu’ãamí háa híwó háa híwóhpí díví’annin” gin Jesus-di ovâytu’an.

*Jesus-di Peter óetu’an, “U-á powin untúuní naa wídítaapi’in.”*

31 Hedáhá’ Jesus-di Simon Peter óetu’an, “Simon, ót’ôeyan: I’ Penísendi Satan nada’póe un t’ähki wovâyhóenídí hedânho wovâytayí’nídí, hedi wí to’wí itáhêejo waagibá wovâykhây máa. 32 Hewänbo naadi wînjúusu’an, hedânho uví wäyü wí’úháanípídí. Hediho’ owáy naví’piye biwáybun dihaydi ná’in uví t’úuwín páadé’in úmuu’in ovâykhäge’namí hedânho inbí wäyü naví’piye shánki dínkaypúuwídí.” 33 Peter-di Jesus óetu’an, “Nanbí Sedó, naa okhâymuu u-ádi dípansôege-ídí hedá díháyjídá.” 34 Jesus-di óetu’an, “Peter, ná’in wítu’ãamí:

Nă?i khun wa? wí dee sen ikinpídíbo? ʉ-á powin untúuní naa wídítaapí?in.”

*Jesus iví khäge?nin itų?an tsijó phá? dâykuumă-ídí*

<sup>35</sup> Ihayđi Jesus iví khäge?nin itų?an, “Hănhay wâysan dihayđi naví hí? in t'owa ovâyt'ôe?amídí, chă?dá hedá wí múu unbí hăăwí bínkuu-ígí?-á hedá wây-á anto-á wívînho?pí. Ihayđi ti wí hăăwí úntáywăn?” Hedi óetu?an, “Joe, hăăbo joe.”

<sup>36</sup> Hedáhá? ovâytu?an, “Năă-á to?wí ûnchă?kw'ó?di-áho iví chă? ihûuwí, hedá wí múu-á ihăăwíkuu-ígí? wá?, hedi to?wí wên tsijó phá? ûnk'óepí?-á iví k'éwé?in to-á iku?p'âyní wên tsijó phá? ikuumă-ídí. <sup>37</sup> Naadi wâytumáa nakhây?ă? nă?i tun Jôesi Tăđávi ta?nin diwe naví?gedi nata?muu?i napúuwí?in:

T'owa ditúuní i-á wá? wí jănăkíkandi-ân namuu gin.

Hăăwí t'ăhkí naví?gedi nata?muu?i-áho napuwagí?o-ákun.”

<sup>38</sup> Iví khäge?nindi óetu?an, “Nanbí Sedó, námú?dí, năwe wíje tsijó phá?.” I?đi ovâytu?an, “Hăhay.”

*Jesus oe Olive Okú gin dâytu?o? iwe ijûusu?an*

<sup>39</sup> Ihayđáhá? Jesus i? bú?đi napee hedi oe Olive Okú gin dâytu?o? iwepiye namăă hedá iví khäge?nindá ûnwóemăă. Iwáho hăyăn wănbo najiwăn. <sup>40</sup> Iwe dipówá ihayđá

ovâytu?an, “Úvíjûusu?amí hedânho wovâytayinde? ihayđi híwóhpí wí?úví?amípídí.” <sup>41</sup> Hedi ovâyjoe?andi wí hây namăă, wí k'uu bînsăăyú-í iwehaybá, hedi idége?disógedi ginnân ijûusu?an:

<sup>42</sup> “Tăđá, unda?dáho in t'ôephade donkhâymăă?in naa dînjăă?amí. Hewănbo háa ʉ-á unda? waa tobá napúuwí, naa oda? waagá joe.” <sup>43</sup> Hedi wí makówáwi t'ôepa?ăă?i-á iví?we ûnkwinudee hedi kay óemăgi. <sup>44</sup> Hedi hânho it'ôephadendedi shánkí kay?indi ijûusu?an, hedi hânho naseep'ojaadedi i? seep'o-á wí ûnp'oetă he?endi waagibá nange ûntănde?.

<sup>45</sup> Hedáhá? wáy ijûusu?o? iwedí iwínúdí iví khäge?nin dikw'ôn diwepiye nawáymăă. Indá hânho dik'áykhăăđá dikaykhanmuu, hediho dijókhă. <sup>46</sup> Hedi ovâyjóhsandi ovâytu?an, “Heháăđan íjókhă? Bîshaadi úvíjûusu?amí hedânho wovâytayinde? ihayđi híwóhpí wí?úví?amípí.”

*Jesus óepankê?*

<sup>47</sup> Wa?đi ihí?măăđíbo báyékí t'owa dipówá. Judas-di ovâyppáăđemă?, i-á wêe in tă?đi wíje khäge?nin diwedí?i?bá namuu, hedi Jesus nawin diwepiye namăă óep'ohtsăă-ídí. <sup>48</sup> Hewănbo Jesus-di óetu?an, “Judas, ti naa t'ăhkí t'owagí? o?aypuyă?i díp'ohtsăă nă?in t'owaví mange dikăáníđí?” <sup>49</sup> Háa Jesus óekhâymăă?in iví khäge?nin i-áđí diji?in dâymû?, hedi óetsika?yan, “Nanbí Sedó, ti nanbí tsijó phá?dí hă?in t'owa áyyăă-i?” <sup>50</sup> Wí wêe iví khäge?nin diwedí iví tsijó phá?dí i?

owha' p'ó'dédí'ví t'ôe'i p'ó'dé óewhădi, hedi iví ko'díngédíwin oje he'yinbo' ônt'ó'ts'â?. <sup>51</sup> Hewänbo Jesus-di ovâytu'an, "Wíyá ha'wâa wí'úví'amípi," hedi i' senbí oje ônwáykidídi ûnwôwa. <sup>52</sup> Nă'in di'ăă'in Jesus óekáyjídí in owha' p'ó'dédí'indá hedá i' hay'i méesatewin sundadoví tsonnindá hedá wây-á Hudíyoví tsonnindá dimuu. Jesus-di ovâytsika'yan, "Heháadan unbí tsijó phá' wóegé unbí phé wóegá í'ăă naa díyăă-ídí wí jänäkíkandi' omuu waagibá? <sup>53</sup> Thamuwaagi i' méesate hay'i ee naa undádí oji', hedi wídípankê'pi. Hewänbo nă-á ihaydiho' un únná nă'in úví'amídí, hedá i' Penísendi-á ihaydiho' ûnná iví kay ikeyyamídí, i-á wáy t'owa dínkhunná' diwe natsonji'i-á namuu."

*Peter-di ovâytu'an Jesus wí'óetaapi'in*

<sup>54</sup> Jesus óepankê'dí i' owha' shánkí p'ó'dédí'ví tewhá eepiye' óeho', hedi óets'úde. Wa' óehon dihaydi Peter-á tí'úugá kayi'didibo-á nawóemän. <sup>55</sup> I' tewháví tehpaá búge wáy ho naphahte'en, hedi i'ge wên t'owa dívíkw'ódi. Peter-á inbí jáa isóge. <sup>56</sup> Iwe na'ándí phaadi óekonámă' hedi wí t'ôe'i a'yúdí óedamúndedi natú, "Nă'i sennânkun Jesus-ádíba najiwän." <sup>57</sup> Hewänbo Peter natú, "Joe, naadá wídótaapi." <sup>58</sup> Hây napóe ihaydá wíyá to'wídá Peter-á óemú'dá óetu'an, "In Jesus-ví'in diwedi unmuu-ákun." Hewänbo Peter-di óetu'an, "Joe, naa-á joe." <sup>59</sup> Hedi ma' wí óda naphade ihaydá wíyá wêe-á kay'indi natú, "Nă'i sendá Galilee-wibá namuudi ta'gendi Jesus-ádíba najiwän." <sup>60</sup> Hewänbo Peter-di óetu'an, "Naa wídîhanginnáhpí hăăwí i'gedí bihí'máa'in." Wa'dí ihí'máa ihaydibo wí dee sen ikin. <sup>61</sup> Ihaydíba tewhá ívedi Nanbí Sedó Jesus íbéedí Peter óedamú', hedi Peter ûn'ánpówá háa Jesus-di óetu'an waa: "Tha'dí hédéndí wa' i' dee sen ikinpídíbo?, powin untúuní naa wídítaapi'in" gin ho óetu'an. <sup>62</sup> Hedi Peter i' tehpaá já'wépiye napeedi hânho isíhtăä.

*In sundadodi Jesus óejänäkí'an*

<sup>63</sup> In senă' Jesus óe'áyînmáa'indi t'ămäge óetumáa hedá óemahpúude?. <sup>64</sup> Hedá óetsíwhi'andi óetu'an, "Ū-á úhanginná háa napuwagi'o'in wa' napóepídíbo?. Dítu'an, to'dan wóemahpúu?" <sup>65</sup> Hedá wíyá shánkílee-wibá namuudi ta'gendi Je t'ămäge háa óetumáa.

*In Hudíyo tunjowa'dí Jesus iví'gedí óetsika'máa*

<sup>66</sup> Wa'déedí nanân dihaydi in Hudíyo tsonnindá in owha' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá dívíwé'ge'an, indá in Hudíyoví tunjowa' dimuu, hedi Jesus in tunjowa' whágépiye óeho', <sup>67</sup> hedi óetsika'yan, "Ti ta'gendi ũ-ân unmuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí?

Dítu'an." I'di ovâytu'an, "Wâytu'an wänbo há'to dînwäyü-í, <sup>68</sup> hedí naadá undá hääwí wâytsika'yandá há'to hääbo dít'ôe'amí. <sup>69</sup> Hewänbo nää iwedi páadépiye naa t'ähkí t'owagí' o'aypuyä'i' omuu'i Jôesi Tádáví ko'díngédí ochangí'o, i-á t'ähkí kay imáa'i namuu." <sup>70</sup> Hedáhá' t'ähkídíbo óetsika'yan, "Ti untunda' u-ân Jôesi Tádáví ay unmuu'in?" I'di ovâytu'an, "Háa unbo ítú waa." <sup>71</sup> Hedáhá' dívítu'an, "Wây-á to'wên wígíntáypí iví'gedí dítu'âamídí. Iví sópho iwedíbo ná'i tun gip it'oe."

## 23

### *Jesus oe Pilate-ví'piye óeho'*

<sup>1</sup> Hedí in tunjowa' t'ähkí dívíwínú, hedí indího Jesus oe Pilate-ví'piye óeho'. <sup>2</sup> Hedí Pilate-ví'we óekándí ònt'aywó'dichänundedí dítú, "Ná'i sendá nanbí t'owa ovâyte'ya'do', hedá i'di ovâytu'an Caesar wí'óe-tax-wá'âa-ípí, hedá wá' natú i-á namuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, hedânho natunda' wí tsondi hay'ibá namuu'in." <sup>3</sup> Pilate-di Jesus óetsika'yan, "Ti u-á in Hudíyoví tsondi hay'i unmuu?" Jesus-di óetu'an, "Háa u'bo untú waa." <sup>4</sup> Pilate-di in owha' p'ó'dédí'in hedá in báyéki t'owa iwe diwinnindá ovâytu'an, "Ná'i sendá naadi wên t'aywó'nin wänbo wídônshaapí." <sup>5</sup> Hewänbo indá kay'indi Pilate óetumáa, "T'dá iví háhkan ünmuu'i'di nanbí t'owa ovâyte'ya'do'. Oe Galílee nange iwe páadé gin its'an'an, iwedá Judea nange i'gá t'ähká, hedá nää-á nääwá napówá hanbá i'amídí."

### *Jesus oe Herod-ví'piye óeho'*

<sup>6</sup> Pilate ná'in nat'oedi ovâytsika'yan, "Ti ná'i sendá Galílee-wi namuu?" <sup>7</sup> Hedí "hoi" gin dítú ihaydi Pilate-di Jesus oe Herod-ví'piye óesan, gá Herod-dá oe Galílee p'ó'dédí' namuudân, hedí nää-á oe Jerusalem-dá na'ân. <sup>8</sup> Herod nahíhchanpóe Jesus óemú'di. Gáhäädíbo napuwäda', iví'gedího nat'oedi, hedího nada' Jesus-di wên pínán òn'amídí imúuni'in. <sup>9</sup> Herod-di báyéki tsika óetsika'yan, hebo Jesus-dá háabo wí'óetu'anpí. <sup>10</sup> In owha' p'ó'dédí'indá hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá iwe diwíndi kaygíndi Jesus ònhíwóhpíchänunde'. <sup>11</sup> Hedí Herod-dádí in sundado-ádí t'ämäge Jesus óe'o', hedáân, hedí jänákí-á i-á'dá dimuu. Herod-dá ovâytu'an wên sa'wó'nin k'éwé'in to Jesus óe'aawé-í, hedáhá' Pilate-ví'piye óewáysan. <sup>12</sup> Páadé ihaydibo Herod-ádí Pilate-ádí hánmindá damuuwän, hebo ihay thaabá híwó'nin k'ema'indá dapóe.

*Jesus óekhe'khâymaa, hewänbo Barabbas-á óema'p'ädi*

13 Pilate-di in owha<sup>?</sup> p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>indá hedá in wé<sup>?</sup>gen Hudíyoví p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>indadí wáy-á t'owa-ádí ovâywé<sup>?</sup>getu<sup>?</sup>an, 14 hedi ovâytu<sup>?</sup>an, “Undá ná<sup>?</sup>i sen naví páadépiye dínmaa, hedi dítu<sup>?</sup>an t'owa ovây<sup>?</sup>t'e<sup>?</sup>ya<sup>?</sup>do<sup>?</sup>in. Unbí páadépiyebo naadi iví<sup>?</sup>gedi dótsika<sup>?</sup>yan, hebo háawin t'aywó<sup>?</sup>nin bínchänunde wänbo wídönshaapí. 15 Herod-di wänbo-á háawin wên t'aywó<sup>?</sup>nin wí<sup>?</sup>önshaapí, hediho nanbí<sup>?</sup>piyebá óewáysan. Ná<sup>?</sup>i sendá háäwí híwóhpi wí<sup>?</sup>i<sup>?</sup>anpí óeháyjídí. 16 Hediho otsonpúuwí púwhí<sup>?</sup>dí óewháäní<sup>?</sup>in hedáhá<sup>?</sup> dóma<sup>?</sup>p'äädí-í.”

17 Paayo p'óe waa i<sup>?</sup> Passover shánkí<sup>?</sup>eedi naná<sup>?</sup> dihaydi Pilate-di wêe pan óema<sup>?</sup>p'äädínde<sup>?</sup>, hedânho gin natú. 18 Hewänbo t'ähkí in t'owa dívítuwínú, “Ná<sup>?</sup>i sen náhe<sup>?</sup>, hedi Barabbas-á na<sup>?</sup>ingí<sup>?</sup> nâama<sup>?</sup>p'äädí-í.” 19 (Barabbas-á oe pan diwe óesóge gá in t'owa i<sup>?</sup> bú<sup>?</sup> iwe<sup>?</sup>in p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>indadí ovâytsaakannandän, hedá i<sup>?</sup>dá ovây<sup>?</sup>t'owat'ahánú.) 20 Hewänbo Pilate nada<sup>?</sup> Jesus óema<sup>?</sup>p'äädí-í<sup>?</sup>in, hediho in t'owa wíyá ovâyhée<sup>?</sup>an. 21 Hebo indá ihaydá<sup>?</sup> dívítuwínúnde<sup>?</sup>, “Wên phé<sup>?</sup>win deedi nát'óhtägek'u<sup>?</sup>” 22 Pilate-di powingedi ovâytu<sup>?</sup>an, “Háadan gin dó<sup>?</sup>amí? Háawin yä<sup>?</sup>däapí<sup>?</sup>innan i<sup>?</sup>an? Naadi háawin t'aywó<sup>?</sup>nin wänbo wídönshaapí óeháyjídí. Hediho otsonpúuwí púwhí<sup>?</sup>dí óewháäní<sup>?</sup>in hedá dóma<sup>?</sup>p'äädí-í.” 23 Hewänbo kaygindi ihe<sup>?</sup>jídida<sup>?</sup> dítu<sup>?</sup> Pilate-dá Jesus phé<sup>?</sup>win deedi óet'óhtägek'úuwí<sup>?</sup>in, hedi hânho dívítuwínúndediho dit'anpóe. 24 Pilate nahíje háa óedaa<sup>?</sup>an waa i<sup>?</sup>amídí, 25 hediho Barabbas, i<sup>?</sup> sen in tsonnin ovây<sup>?</sup>yâ<sup>?</sup>i<sup>?</sup> hedá ovây<sup>?</sup>t'owat'ahánú<sup>?</sup>i<sup>?</sup> namuu<sup>?</sup>i<sup>?</sup> óema<sup>?</sup>p'äädí, hewänbo natsonpóe Jesus óe<sup>?</sup>amí<sup>?</sup>in háa dida<sup>?</sup> waa.

### *Jesus oe Calvary-piye óeho<sup>?</sup>*

26 Hedáhá<sup>?</sup> Jesus iwedi óeho<sup>?</sup>. Dimän dihaydá wí sen Cyrene nangewi namuu<sup>?</sup>i<sup>?</sup>, Simon gin nakháwä<sup>?</sup>i<sup>?</sup>, oe nava iwedi i<sup>?</sup> bú<sup>?</sup> eepiye na<sup>?</sup>ädi óejay, hedi in sundadodi in phé<sup>?</sup>win iví<sup>?</sup>dí ón<sup>?</sup>i<sup>?</sup>k'ú<sup>?</sup>dí Jesus-ví tí<sup>?</sup>úugé óepu<sup>?</sup>nan. 27 Báyéki t'owa wá<sup>?</sup> Jesus ünwoemän, hedá wên kwiyä<sup>?</sup> dimännindá hânho ditaachanpóedá dívípíhkhúmáhpúude<sup>?</sup>, hedá háa iphadende<sup>?</sup>in namuudi diséeji<sup>?</sup>. 28 Jesus ibéedi ovâytu<sup>?</sup>an, “Un kwiyä<sup>?</sup> Jerusalem-win, naa omuudi wí<sup>?</sup>úvísíhtää-ípí, hewänbo ungi<sup>?</sup>-á unbí áyyägi<sup>?</sup>-á úvísíhtää-í. 29 Wáy wí thaa naná<sup>?</sup> dihaydi t'owa dítu<sup>?</sup>uní ‘Híhchan dâymá<sup>?</sup>ve-í in dínkodipí<sup>?</sup>in díví<sup>?</sup>áyyamídí, hedá in hánhay wänbo díví<sup>?</sup>áyyanpí<sup>?</sup>indá wí ay wänbo dâ<sup>?</sup>y<sup>?</sup>âytsä<sup>?</sup>anpí<sup>?</sup>indá wá<sup>?</sup> híhchan dâymá<sup>?</sup>ve-í. 30 Ihaydáho in Jerusalem-<sup>?</sup>in t'owa dida<sup>?</sup>í i<sup>?</sup> p'in inbí<sup>?</sup>dí nakaanú-í<sup>?</sup>in hedá i<sup>?</sup> okúdá ovâykhä<sup>?</sup>kw'óeni<sup>?</sup>indá. 31 Naa wên tay wówá<sup>?</sup>in waagi<sup>?</sup>bá omuu<sup>?</sup>i<sup>?</sup> híwóhpi dínpoe<sup>?</sup>o.

Hewänbo indá tay t'aa'i waaginbá dimuudi shánki p'ándíki dínpuwagi'o."

<sup>32</sup> Hedá wây-á wíje senä'dá Jesus-ádíba ovänhon ovänháyjídi. Nã'in senä'dá jänäkikanninnân damuu.

*Jesus wên wíje sänminbí pinuđi phé'win deedi óet'óhtägek'ú?*

<sup>33</sup> Hedí wên okú iwe dipówá, "In p'óhkhúbay" gin dâyt'ú'o', hedí Jesus phé'win deedi óet'óhtägek'ú', hedá in wíje jänäkikannindá wá' hanbá ovän'an. Wêe Jesus-ví yã'mängedí óewínú hedá i' wêe-á iví ko'díngedá. <sup>34</sup> Hedí Jesus natú, "Tádá, ovây'owóje-í, háa díví'o'in wídínhanginnáhpídi." In sundado-á díví'áywan iví aa dívíweeje-ídi. <sup>35</sup> In t'owa iví nú' iwe diwindi óemúnde', hedá in Hudíyo p'ó'dedí'indá t'ámägá óetumáa. Ditú', "Pi'wëndá i'đi ovây'aywon, hedí i-á i' to'wí Jôesi Tádádí t'owa ovây'aywoenídí óesóge'i' namuudá, wí'bo ipi'aywoení'in ûnkhây'ã'." <sup>36</sup> Hedí in sundadođi wá' t'ámäge háa óe'o'. Iví'piye dimääđi wí méena ojohay'i-á ónpähtuye, <sup>37</sup> hedí óet'ú'an, "In Hudíyoví tsondi hay'i unmuudá wí'bo ópi'aywon." <sup>38</sup> Wên phéphá'ay iví phé'win kw'áye nat'i'k'óe eedi ginnân nata'muu: "Nã'i-á in Hudíyoví tsondi hay'i namuu."

<sup>39</sup> Wêe t'aywóhkandi' phé'win deedi nawhi'wondi'di óejänäkítumáadi, óet'ú'an, "Untúhpí'an u-ân unmuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí. Hedáho wí'bo ópi'aywon, hedá na'indá wá' dín'aywoení." <sup>40</sup> Hebo i' wêe natú, "Ha'wâa wívihée'amípi. Ti Jôesi Tádá oe makówá na'andi' wínâa'a'ginpí'an? Nã'i sen óetuhchänunde waagibá u wá' wóetuhchänunde', <sup>41</sup> hedí u-ádi naa-ádi dítuhchänundedi híwó namuu, gá híwóhpí än'andi nanbí tuhchänu-á gän'ääđân. Hebo nã'i sendá háabo híwóhpí' wí'i'anpi." <sup>42</sup> Hedáhá' Jesus óet'ú'an, "Jesus, owáy un'p'ó'dedí'sogedeedi unwáy'ää ihaydi naa wídí'ódé'nípi." <sup>43</sup> Jesus-di óet'ú'an, "Nã'in wít'ú'äämí, nää thaa-á owáy t'ähki sa'wó naná' diwe naa-ádi unchaní."

*Jesus nachuu*

<sup>44</sup> Taagepiye iwáypiye naná, hebo i' than namuwähán, hedí i'ge t'ähki nakhunpóe thí'êedi poje puwahay. <sup>45</sup> Ihayhääbá in aa nakhaaná'nin i' méesate hay'i khó'jé nawhi'wonnindá pínu-á nasivedee. <sup>46</sup> Hedáhá' Jesus kaygi natú, "Tádá, naa uví mange dáymä', naví p'oewaahâa dínke'." Hedí gin natú ihaydiho t'ã'gedi ihâa'an. <sup>47</sup> I' sundado p'ó'dedí' iwe nawindi háa napóe'in imú'di Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáa, hedí natú, "Ta'gendi nã'i sendá iví wówátsi ta'ge ihon." <sup>48</sup> In báyéki t'owa iwe dik'aapuwwáwinnin háa napóe'in dâymú'di inbí'piye dívíweeho', hedí inbí pihkhú dâymahpúude



ditaachanpóedí. <sup>49</sup> Hebo wáy wên kwiýä? Galilee nange iwedi Jesus-ádí dí'ää'in, hedá wáy-á t'owa iví k'ema'in ûnmuu'indá, kayi? diwebo diwin dâymúndedi.

### *Jesus óekhã'k'û?*

<sup>50-51</sup> Wí sen Joseph gin nakháwã'i wá? iwebá naji?, oe Judea nangewi bú'ay iwe'i-ân namuu, Arimathea gin dâytu'o'i?. I-á iví wówátsi ta'ge ihon, hedí natsíkhaji? Jôesi Tádádí óesôege-ídí i' to'wí t'owa ovây'aywoeni'i?. I-á wínachanpóepí híwó'nin namuu'in háa in Hudíyo tunjowa? díví'ánshaamági'indá hedá díví'annindá Jesus óeháyjí gin ditú ihaydi. <sup>52</sup> Hedího Jesus nachuu ihaydi Joseph oe Pilate-ví'piye namää óedaa'amídí i' pení óemäänídí óekhã'k'úuwídí. <sup>53</sup> Hedí óemägídi in phé'win diwedi óewáve, hedá wên híwó'nin aa iwá óe'ánk'ú?, hedí wí khãhkugi? pho ee óek'ú?, i' t'owáwi k'uu iwe dâyts'á'i?, iwá wa'di tóebo wí'óekhã'k'ú'pí. <sup>54</sup> I' thaa-á in Hudíyo dívíhãäwíkhây'o? kaykhanwówá thaagi?, hedí i' kaykhanwówá thaa-á ho napowa'ã?. <sup>55</sup> In kwiýä? Jesus-ádí oe Galilee nagedí dí'ää'indá Joseph-á ûnwóemää, hedí háa Jesus oe t'owápho ee óek'ú? waa dâymû?. <sup>56</sup> Hedí inbí'piye diwáymää, hedí wí sa'wó nasundi woe-ádí ka'p'oe-ádí dâykhây'an i' pení óe'ääyü-ídí. Hebo wíyá tháwãn i' kaykhanwówá thaa nanãndi wídívít'ôe'anpí in Hudíyoví kuu dínmuudi.

## 24

### *Jesus wówá'i napee*

<sup>1</sup> Wíyá tháwãndá Dumîngu naná, hedí nathamupuwa'ã? ihaydi in kwiýä? i penípho iwepiye diwáymää i sa'wó nasundi woe dâykhây'andi wóegé. <sup>2</sup> Iwe i' k'uu i' t'owápho iwedi ho nahângemuudi dâymû?, <sup>3</sup> hedího ee dits'ú, hebo Nanbí Sedó Jesus nat'ahãndi wídâyshaapí. <sup>4</sup> Iwe diwãnpiwíndi wídínhanginnáhpí háa díví'ánshaa'amí'in. Ihaydi tsíkhagipí wíje senã? waabá dãnchãa'in inbí nú? dakwínudee, hãnho ots'á'íqã? da'a'wennin. <sup>5</sup> In kwiýä? hãnho dikhunwôeda'di dívíwãnpip'ó't'ää, hedí in senã'di ovâytu'an, "Heháãdan wí nawówáji'i? in pení ovâykhã'kw'óe'ó ee bîntuwãmáa? <sup>6</sup> Jesus-á nãwe wínak'óepí, i-á nawáywówápóe-á. Ti wí'ún'ánshaapí'an háa wovâytu'annin wa? oe Galilee naji? ihaydi? <sup>7</sup> Ginnân natú: 'Naa t'ãhkí t'owagi? o'aypuyã'i-á in yã'dãapí'in t'owaví mange díkáani. Hedá phé'win deedá díkhe'khâyãmáa, hewãnbo iwedi i' powage'i thaa iwe owáywówápuwagi'o.' "

<sup>8</sup> Ihaydi in kwiýä? dín'ánpówá háa Jesus-di ovâytu'annin, <sup>9</sup> hedí iwedi dimäädi in tã'di wêe Jesus-ví khãge'nindá hedá wáy-á iví k'ema'indá háa napóe'in ovây't'ôe'an. <sup>10</sup> Nã'innân

dimuu in kwiyä? Mary Magdalene-dá hedá Joanna-á, hedá wiyá Mary-á, James-ví jiyá ûnmuu?i?, hedá wây-á kwiyä?dá wá? indádi diji?. <sup>11</sup> Hewänbo Jesus-ví khäge?nin di?ân háa in kwiyä?di ovâytu?an waa wâyupî? hí?dä?mân namuu?in, hedihó háa ditú?in wídivíwâyupí. <sup>12</sup> Hewänbo Peter-á napeedi i? penípho iwepiye i?ää, hedí it'äädí itsíhkídi, hedí wí aada? Jesus na?ánmú?de?i? imú?, hedí iví?piye nawáymäädí na?ánde?, “Hân hîn napóe?”

*In wíje oe Emmaus bú?aypiye damänninbí?piye Jesus ipi-keeyan*

<sup>13</sup> I? thaabá-á wíje Jesus-ví k'ema?in wí bú?aypiye damän, iwá Emmaus gin dâytu?o?, i-á madi tsé ihay míya-á Jerusalem-di naná. <sup>14-15</sup> In wíje ná?i háa napóe i?gedí wí?bo dänhí?máa, hedí dantsika?máa “Háadángú ná?i t'ähkí gin napóe?” Jesus-di ovänkáa, hedí indádíba namää. <sup>16</sup> Hewänbo indá wí?óetaapí, inbí tsée iwedi dänkaapóedí. <sup>17</sup> Hedí Jesus-di oväntsika?yan, “Hää i?gedan hânho jashawó? dänhí?máa damändi?” In wíje dantsi?wóyí? hedí dabo?aats'aymuu, <sup>18</sup> hedí i? wêe Cleophas gin nakháwä?i?di óetu?an, “U?dä?mân kavêe t'ähkí in oe Jerusalem di?ádâaji?in diwedi wí?úhanginnáhpí háa ná?i phade thaa eeje napoe?o?in.” <sup>19</sup> Jesus-di oväntsika?yan, “Hân handi napoe?o?” Óetu?an, “Gá Jesus oe Nazareth-wi háa ûnpóe?innân. I-á Jôesi Tádáví tukhe?bi ûnmuu, hedí Jôesi Tádá-ádí hedá in t'owa-ádí dâymû? iví hí?-á iví tsiyekandá ûnkay?in. <sup>20</sup> Nanbí owha? p'ó?dédí?indá hedá wây-á nanbí tsonnindá in Rome-winbí mange Jesus óekán hedânho indá óetuhchänudi óeháyjídí, hedihó phé?win deedi óet'óhtägek'û?. <sup>21</sup> Hewänbo na?indá gi?ân i-ân i? namuu na?in Israel?in dímahpädikhây máa?i?. Hedí náa thaa-á i? poje thaa-áho naná han napóe iwedi. <sup>22</sup> Hedá wá? wên kwiyä? na?inbí?wedi dimuu?indi ditú?an wên háawên na?in díháa?annin. Hédéndí hé?dibo ee Jesus óekhä?k'û? iwáygé diji?, <sup>23</sup> hewänbo wí?óeshaapí. Diwáy?äädí ditú wên makówáwin t'óepa?aa?in inbí?piye dakeepóedí ovâytu?an Jesus-á nawówáji?in. <sup>24</sup> Wáy wên na?indádi diji?in i? penípho iwepiye dimää, hedí háa in kwiyä? ditú waa dâymû?, hewänbo Jesus-á wí?dâymû?pí? gin in wíjedi Jesus óetu?an.

<sup>25</sup> Ihaydáhá? Jesus-di ovântu?an, “Undá ánshaapí?in damuu, hedá dawâyukâymuudi t'ähkí háa in Jôesi Tádáví tukhe?min ditú waa wí?dänwâyundepí. <sup>26</sup> Ditúhpí?an i? to?wí Jôesi Tádáví óesogekhây máa?i? t'owa ovây?aywoenídí ta?gendi ná?i háäwí it'óephadekhây máa?in, hedáhá? ên na?in díháa?annin. Hédéshánkí tsondi hay?i-á óepa?í.” <sup>27</sup> Hedí Jesus-di háa Jôesi Tádáví ta?nin diwe iví?gedí natû?nin t'ähkí ovánthayyan. Háa

Moses natúʼin páadé ovántuʼan, iwedáháʼ in Jôesi Tádáví tukheʼmindá in wéʼgen taʼkannindá háa ditúʼindá.

28 Iʼ búʼay dimän diwe tsowa dipowamän, hedi Jesus-á waʼdi wiyá wáypiye namän waagibá iʼan. 29 Hewänbo óepunmäániʼin wídadaʼpí, hedihoʼ óetuʼan, “Naʼindádí ówóyíʼ. Hääðanho napuwamän, nathaaphademänhoʼ.” Hediho indádí iʼ tewhá ee natsʼündi iwóyíʼ. 30 Indádí nahúuʼän dihaydi iʼ pává ikêʼdi ikúʼdaaʼan, hedá iháve, hedá ovänmägi. 31 Ihaydibá datsíwaadee waa dapóe, hediho toʼwí namuuʼin dántaa, hewänbo wesebo wiyá wínakeepóepí. 32 Hedi dántumáa, “Oe pʼóegé gimän dihaydi, Jôesi Tádáví híʼ iʼgedá dínthayjodi, nanbí pín kaygi gänʼqʼyäpóepíʼan.”

33 Wesebo oe Jerusalem-piye dawáymää, hedi Jesus-ví tãʼdi wêe khägeʼnindádí hedá wáy-á wên diwéʼgekwʼóndádí dänshaa. 34 Näʼin diwéʼgekwʼóʼnindi ovántuʼan, “Nanbí Sedó Jesus-á taʼgendi nawáywówápóe, hedi Simon Peter-bíʼpiye nakeepóe.” 35 Ihaydáháʼ in wíjedi ovâytuʼan háa napóeʼin ee pʼóegé damän dihaydi, hedá hádídí Nanbí Sedó Jesus dántaaʼindá iʼ pává iháve ihaydi.

### *Jesus iví khägeʼninbíʼpiye ipikeeyan*

36 Waʼdi dänhíʼmáa ihaydibo Jesus-á inbí páadépiyá nakwínudee, hedi ovâytuʼan, “Ánshaaginpídíboʼ ikwoníʼ.” 37 Hânho ovâypihäädi diʼân wí pʼoewaaḥḥä-ân dínkeepóeʼin. 38 Hewänbo Jesus-di ovâytsikaʼyan, “Heháadan íkhunwôedaʼ? Háadan íʼándeʼ mađi naa taʼgendi wóʼmuupiʼin? 39 Navi mandá navi ánda dínmuʼdí. Naa-ânkun omuu. Dítäägé-í, hedânho únhanginnáani wí pʼoewaaḥḥä wóʼmuupiʼin. Naa tûu-á phékhû-á omuu. Wí pʼoewaaḥḥä-á haʼwáaʼi wínamuupiʼ.” 40 Hedi haʼwáa natú ihaydá iví mandá iví ánda ovâykeeyan. 41 Hânho dihíhchan wänbo ovâyháaʼan, hedá kâyʼindá dínpoeʼo dívíwääyú-ídí háa natúʼin. Iʼdi ovâytsikaʼyan, “Ti koegiʼ hääwí náä únsaaʼ?” 42-43 Hediho wí paa natseemuuʼiʼ óemägi, hedi inbí páadépiyebo ikʼoe.

44 Ihaydáháʼ ovâytuʼan, “Undádíbo waʼ ojiʼ ihaydi naadi wâytuʼan hääwí Jôesi Tádáví taʼnin diwe natúʼdi-áho nakhâyʼäʼ napúuwíʼin, tʼähki háa Moses itaʼnandi-á, Jôesi Tádáví tukheʼmin ditúʼi-á, hedá iʼ Psalms gin dâytuʼoʼ iwe nataʼmuuʼi-á.” 45 Hedi ovâykhägeʼnan híwó dikaʼpóewídí háa Jôesi Tádáví taʼnin diwe nataʼmuuʼin. 46 Ovâytuʼan, “Näʼi tundáho nataʼmuu: Iʼ toʼwí Jôesi Tádádí óesógeʼiʼ tʼowa ovâyʼaywoenídí itʼóephaadé-í nachuu píhay, hedi iwedá iʼ powageʼi thaa iwá nawáywówápúuwí, 47 hedi i-á natsonpúuwí páadé in Jerusalem-win hedá iwedá wéngé tʼähkiʼin tʼowa-á ovâytuʼâamí inbí tʼaywóʼdi dâyjoeʼamí

hedânho ovây'owóejé-ídí, gin nata'muu. <sup>48</sup> Hedí undá nǎ'i hǎǎwí bînmû' i'gedi t'owa bînt'ôe'ámí. <sup>49</sup> Hedí nǎä i' Yǎ'dâa'i P'oewǎhâa unbí'piye wâysaaní, i-á naví Tádádí wovâytu'an wovâymǎáni'in. Hewânbo nǎä Jerusalem-bo úwíwóyí'ní unbí kay oe makówádí wovâymǎgi píhay."

*Jesus oe makówápiye napee*

<sup>50</sup> Hedáhá' Jerusalem diwedi ovâypiyedi i' bú'ay Bethany gin dâytu'o' iwehay ovâyho', hedí ikhóhtegedi Jôesi Tádá óedaa'an híwó ovây'amídí. <sup>51</sup> Wa' gin i'odibo' inbí'wedi iwijedi oe makówápiye napee. <sup>52</sup> Indá dívídege'dikw'ódi óe'a'ginmǎáni'dí, hedáhá' oe Jerusalem-piyá hânho híhchandi diwáymää. <sup>53</sup> Oe méesate hay'i eebo ihayda' dimää'ä hedá ditû' Jôesi Tádá-á hay'i namuu'in.

## I Híwó'di Tun Jesus Christ-Ví'gedi John Ita'nandi'

*I to'wí In Tụu gin nakháwǎ'i' nawówátsipäyi', i-á Jesus-ân namuu*

<sup>1</sup> Hǎn'oe ts'anpáadé nanân diwe i to'wí In Tụu gin nakháwǎ'i nayiho'. I-á Yôesi Tádá-ádí nayi', hedi i-á Yôesibá namuu. <sup>2</sup> I-áho oe ts'anpáadé nanân diwe Yôesi Tádá-ádí nayi'. <sup>3</sup> Hǎäwí t'ǎhkí ikhíyé, hedi i-á wí'ikhíyépidá hǎäbo wínakhí'yenpí. <sup>4</sup> I-á wí'bo wówátsi napäyi', hedi nǎ'in wówátsi-á ko nakeepo' t'owagí' waagi'ba namuu. <sup>5</sup> Nǎ'i ko nakhüüná' dee nakeepo', hedi hǎädi wänbo t'ǎhkí nakeepo' tobáháa nakhüünân wänbo'.

<sup>6-7</sup> Wí sen John gin nakháwǎ'i Yôesi Tádádí óesan nǎ'i ko i'gedi t'owa ovâytu'âamídí, hedânho John-bí hi' dit'oedi to'wên t'ǎhkí dívíwhäyü-ídí i to'wí i ko namuu'iví'piye'. <sup>8</sup> John-dá i ko-á wínamuupí, hewänbo i na'ää t'owa ovâytu'âamídí to'wí i ko namuu'in. <sup>9</sup> Nǎ'i to'wí In Tụu gin nakháwǎ'i' i ta'gendi ko namuu, hedi nǎä oepáa k'aydipiye' na'äädi t'ǎhkí t'owa ovâykohthayyo'.

<sup>10</sup> Nǎä oepáa k'aydi i nayi', hebo tobáháa nǎ'i oepáa ho ikhíyé wänbo', in t'owa nǎädi diyí'indi wí'óetaapí. <sup>11</sup> I hǎäwí ikhíyé'i iví' ûnmuu, hedi ipiye' na'ää, hewänbo iví t'owadi wänbo wí'óeséégí'anpí. <sup>12</sup> Hewänbo wáy wëndidá óeséégí'andá iví'piye' dívíwhäyü, hedi nǎ'in t'ǎhkí idi ovâymägi Yôesi Tádáví äy dipúwídí. <sup>13</sup> Hedi Yôesi Tádáví äy dipóe ihaydi wiyá di'âypuýä waa dínpóe, hewänbo t'owa di'âypuýä nǎä oepáa k'aydi waagibá wídi'âypuýäpí, hedi háa i tádá-ádí i yiyá-ádí dachanpóedíbo wänbo-á yoe, hedi háa wí sen nawänpitüdíbo wänbo-á yoe. Yôesi Tádádân nǎ'in wówátsi ovâymägi.

<sup>14</sup> I to'wí In Tụu gin nakháwǎ'i' wí t'owa napaa, hedi wí hây tǎhkí na'indádí nayi'. Báyéki hay'i namuu'in äymû', gá Yôesi Tádáví wí' ayda' ûn'ándi' namuudân. I-á báyéki séegisehkanä imáa, hedi háa i natú waa t'ǎhkí ta'gen namuu.

<sup>15</sup> To'wí i namuu'in John-di in t'owa ovâytu'an. Oe ahkon deedi John nayidi kaygi ovâytumáa, "Naadi wâytu'an naví tí'úugéba wí to'wí napowagít'óe'in, hedi i-á naví shánki kw'áye namuu, gá naa o'âypuýäpidíbo' i-á hǎädi wänbo t'ǎhkí nawówayidân. Nǎ'i-ânkun i namuu iví'gedi wâyhí'máa'i'."

<sup>16</sup> Báyéki séegisehkanä imáadi, ihayda' híwó'di hǎäwí iví'wedi gin'ä'. <sup>17</sup> Yôesi Tádádí Moses óetu'an iví tsontụu nǎ'in dímmáni'in, hewänbo Jesus Christ-ân óesan séegisehkanä-á hedá

in ta<sup>7</sup>gen namuu<sup>7</sup>indá dînkeeyamídí. <sup>18</sup> To<sup>7</sup>wídí wänbo hânhay wänbo Yôesi Tádá wí<sup>7</sup>óemû<sup>7</sup>pí. Hewänbo háawi i namuu<sup>7</sup>in iví wí<sup>7</sup>da<sup>7</sup> ay ûnmuu<sup>7</sup>i iví nú<sup>7</sup> na<sup>7</sup>ändidân na<sup>7</sup>in dînkeeyan.

*Háa John i p'ó<sup>7</sup>p'oekandi in t'owa ovâytu<sup>7</sup>annin*

<sup>19</sup> Owáy Jerusalem búu<sup>7</sup>ú wăhăädi in Hudíyoví p'ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup>indi wên owha<sup>7</sup>-á hedá wên méesate<sup>7</sup>in khăge<sup>7</sup>nindá ovâysan John i p'ó<sup>7</sup>p'oekandi<sup>7</sup> óetsikáyí<sup>7</sup>nídí, “To-an unmuu” gin, <sup>20</sup> hedí kinnân idi ovâytu<sup>7</sup>an: “Naa i to<sup>7</sup>wí Yôesi Tádádí óesóge<sup>7</sup>i t'owa ovây<sup>7</sup>aywoenídí wó<sup>7</sup>muupí.” Kaaginpídibo thay<sup>7</sup>eedi kin ovâytu<sup>7</sup>an. <sup>21</sup> Hedí óetsikáyin, “Hedí to-an unmuu? Ti Elijah-ân unmuu?” Idi ovâytu<sup>7</sup>an, “Naa-á i wó<sup>7</sup>muupí.” Hedáhá<sup>7</sup> óetsikáyin, “Ti Yôesi Tádáví tukhe<sup>7</sup>bi<sup>7</sup> i âytsikha<sup>7</sup>máa<sup>7</sup>i-ân unmuu?” <sup>22</sup> Hedí ovâytu<sup>7</sup>an, “Yoe.” Hedáhá<sup>7</sup> óetu<sup>7</sup>an, “Dítu<sup>7</sup>an to-an unmuu, hedânho in to<sup>7</sup>wên na<sup>7</sup>in dísannin âyt<sup>7</sup>ôe<sup>7</sup>amídí háa untú<sup>7</sup>in. Uví<sup>7</sup>gedí dít<sup>7</sup>ôe<sup>7</sup>an.” <sup>23</sup> John-di ovâyhée<sup>7</sup>an hedânho dín<sup>7</sup>ânpówá-ídí háa Yôesi Tádáví tukhe<sup>7</sup>bi<sup>7</sup> Isaiah hân<sup>7</sup>oebo natú<sup>7</sup>in, hedí ná<sup>7</sup>i-á Isaiah-ví hí<sup>7</sup> ûnmuu:

Wí to<sup>7</sup>wí oe ahkon deedi ûntuhkwíntúní,

‘In p'ôe binta<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>an i shánkí natsonyi<sup>7</sup>igí<sup>7</sup>.’

“Ná<sup>7</sup>i to<sup>7</sup>wí han natú<sup>7</sup>i waagi<sup>7</sup>bá naa omuu” gin John-di ovâytu<sup>7</sup>an.

<sup>24</sup> Wáy wên in ovâysannin John óetsikáyí<sup>7</sup>nídí Pharisees dimuu, <sup>25</sup> hedí indi óetu<sup>7</sup>an, “I to<sup>7</sup>wí Yôesi Tádádí óesóge<sup>7</sup>i t'owa ovây<sup>7</sup>aywoenídí wí<sup>7</sup>unmuupí, Elijah wänbo-á yoe, háa Yôesi Tádáví tukhe<sup>7</sup>bi<sup>7</sup> âytsikha<sup>7</sup>máa<sup>7</sup>i wänbo-á yoe. Hedí háadan handi ná<sup>7</sup>in t'owa ovây<sup>7</sup>p'ó<sup>7</sup>p'oe<sup>7</sup>o<sup>7</sup>?” <sup>26-27</sup> John-di ovâytu<sup>7</sup>an, “Naadá p'oe<sup>7</sup>idá<sup>7</sup> dovây<sup>7</sup>p'ó<sup>7</sup>p'oe<sup>7</sup>o<sup>7</sup>, hewänbo unbí yâadi wáydí wí to<sup>7</sup>wí bintaapí<sup>7</sup> nayí<sup>7</sup>, hedí tobá naví tí<sup>7</sup>úugé napówá wänbo<sup>7</sup>, naa ihay híwó<sup>7</sup>di wó<sup>7</sup>muupí iví anto wänbo dônma<sup>7</sup>p'ădi-ídí.”

<sup>28</sup> T'ăhkí ná<sup>7</sup>i owáy Bethany búu<sup>7</sup>ú<sup>7</sup>ay wăhăä napóe, oe Jordan p'ó<sup>7</sup> p'ănădi John nayidi in t'owa ovây<sup>7</sup>p'ó<sup>7</sup>p'oe<sup>7</sup>o<sup>7</sup> iwe.

*Jesus-á wí k'úwá<sup>7</sup>ay Yôesi Tádádí óesandi<sup>7</sup> waagi<sup>7</sup>bá namuu*

<sup>29</sup> Wiyá tháwän John-di Jesus óemû<sup>7</sup> ee nayí<sup>7</sup> iwepiye<sup>7</sup> na<sup>7</sup>ădi, hedí iví<sup>7</sup>gedí natú, “Binmú<sup>7</sup>dí i na<sup>7</sup>ă<sup>7</sup>i<sup>7</sup>. I-á Yôesi Tádádí óesan wí k'úwá<sup>7</sup>ay waagi<sup>7</sup>bá nachúu-ídí, t'ăhkí t'owaví t'aywó<sup>7</sup>di ovây<sup>7</sup>yâa<sup>7</sup>amídí. <sup>30</sup> Ná<sup>7</sup>ibá i namuu iví<sup>7</sup>gedí wâyhée<sup>7</sup>an. Naa otú, ‘Naví tí<sup>7</sup>úugé<sup>7</sup>bá wí sen napówá-í, hedí i-á naví shánkí kw'áye namuu, gá naa o<sup>7</sup>aypuyăpídibo<sup>7</sup> i-á hăädi wänbo t'ăhkí nawówayidân.’ <sup>31</sup> Tobá to<sup>7</sup>wí namúní<sup>7</sup>in naa wídînhanginnâhpí wänbo<sup>7</sup>, naa o<sup>7</sup>ăă-á p'oe<sup>7</sup>di wây<sup>7</sup>p'ó<sup>7</sup>p'oe<sup>7</sup>amídí, hedânho un Israel<sup>7</sup>-in t'owa i bîntăa-ídí.”

<sup>32-33</sup> John-di háa imû<sup>7</sup>in ovâytu<sup>7</sup>an. Natú, “Páadedí naa wídînhanginnâhpí to<sup>7</sup>wí Jesus namuu<sup>7</sup>in, hewänbo Yôesi Tádádí dísan p'oe<sup>7</sup>di wây<sup>7</sup>p'ó<sup>7</sup>p'oe<sup>7</sup>amídí, hedá idá dítu<sup>7</sup>an, ‘I Yă<sup>7</sup>dăa<sup>7</sup>i

P'oewaahâa nawhândi nâapuwâkhâymaa, hedî wí to'wíwí'dí isogekhâymaa. Hedî ná'i to'wíwí'dân i Yä'dâa'i P'oewaahâa t'owa ovâymaa'ní wí p'ó'p'oekan waagibá' kin Yôesi Tádádí dítu'an. Hedîho' i Yä'dâa'i P'oewaahâa makówádí nawhândi wí k'o'wee waagibá dómû'-ákun, hedî Jesus-ví'dí isóge. <sup>34</sup> Naa kin napóedí dómû', hedânho naadí wâytu'máa Jesus-á Yôesi Tádáví ay ûnmuu."

*Jesus-ví páadé'in khäge'nin*

<sup>35-36</sup> Wíyá tháwän John-dádí hedá wíye iví khäge'nindádí Jesus naphademändi óemû', hedî Jesus-ví'gedí John natú, "Binmú'dí i Yôesi Tádádí óesandi' namuu'i'. Wí k'úwá'ay waagi'ba nachúu-í."

<sup>37</sup> John-bí wíye khäge'nin háa John natú'in dat'oe, hedî Jesus-ví tí'úugé dawóemää. <sup>38</sup> Jesus ibéedí ûnwóe'ädi ovänmû', hedî oväntsikáyin, "Häa-an dada'?" Óetsikáyin, "Rabbi, wähhä-an unthaa?" (Rabbi-á "hähkandi" gin natú'da'.) <sup>39</sup> Idi oväntu'an, "Naa-ádí bákä've, hedânho wänkeeyamídí." Hedîho' i-ádí damäädi wáygé nathaa'in dänmû'. Dipówá ihaydáho thé'êedi yôenu iwepiye' naná, hedîho' i-ádíbo dänwóyí'.

<sup>40</sup> Andrew-á Simon Peter-ví tí'ûu ûnmuu, hedî i-á in wíye in John-bí hí' dat'oeedí Jesus-ádí damää'in diwedí'ibá namuu. <sup>41</sup> Wesebo Andrew iví pá'dây Simon ituwäho', hedî óeshaa ihaydi óetu'an, "Na'indi i Messiah äyshaa." (In hí' Messiah-á natú'da' "i to'wí Yôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí" gin.) <sup>42</sup> Hedî Andrew-di Simon Jesus-ví'piye' óeho'.

Jesus-di Simon óemû' ihaydi óetu'an, "U-á Simon unmuu, John-bí ay, hewänbo nää iwedi páadépiye' Cephas gin unkháwä-í. (Nä'in kháwä Cephas-á Peter-ân namuu, hedî natú'da' "wí k'uu" gin.)

*Jesus-di Philip-á Nathanael-ádí oväntu'an i-ádí damú-i'in*

<sup>43</sup> Wíyá tháwän Jesus i'ánshaamägi oe Galilee nangepiye' namú-ídí, hedî Philip óemû'dí óetu'an, "Naa-ádí ókä've." <sup>44</sup> Philip-á Bethsaida-wi namuu, i búu'ú'ay Andrew-ádí Peter-ádí dathá'de iwebá. <sup>45</sup> Philip-di Nathanael óetuwäho', hedî óeshaa ihaydi óetu'an, "I to'wí Yôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí äyshaa, i-á Jesus oe Nazareth-wi-ân namuu, Joseph-ví ay. Iví'gedän Moses ita'nan iví ta'nin diwe, hedá in Yôesi Tádáví tukhe'min wá' iví'gedí dáyta'nan." <sup>46</sup> Nathanael-di Philip óetu'an, "Naa wó'ânpi hääwí wänbo Nazareth-wi-á híwó'di namuu'in." Philip-di Nathanael óetu'an, "Ókä've naa-ádí hedîho wí'bo nâapimúní."

<sup>47</sup> Jesus-di Nathanael iví'piye' na'ädi óemû', hedî iví'gedí natú, "Häwebâa wí na'ä' in Israel-wi khuu ta'gendi ihondi',

i-á wínahôeyóhâhpi.”<sup>48</sup> Nathanael-di óetsikáyin, “Hádídán naa dítaa?” Jesus-di óetu’an, “I fig tay óhkhū nū’ un’ân dihaydi naadi wímû’, Philip-di wóetukánnanpídibo?”<sup>49</sup> Nathanael-di óetu’an, “Hâhkandi’, nâbâa dínhanginná ʔ-á Yôesi Tádávi ay-ân unmuu’in, ʔ-á in Israel t'owaví tsondi hay’i unmuu.”<sup>50</sup> Jesus-di Nathanael óetu’an, “Nää naví’piye’ biwhâyunde’ gá wítu’andân in fig tay nū’ naadi wímû’in, hewânbo hä’i wíts’antu’andiví shánkí he’endi hääwí nâapuwâkhâymaa.”<sup>51</sup> Ta’gendi wítumáa, makówá nakhuudeedi bînpuwägít’óe, hedá naa t'owa t’âhkígí’ o’aypuýä’iví’we in Yôesi Tádávi t’ôepa’aa’in diwhádedá diwáypi’dá bînpuwâkhâymaa.”

## 2

### *Oe Cana búu’ú’ay dínkhótsaana*

<sup>1</sup> Wíye thaa naphade ihaydi owáy Galilee nange wâhää dínkhótsaashánkí’díiná, i búu’ú’ay Cana gin dâytu’o’ iwe. Jesus-ví yíyá páadébo namäädiho’ iwe na’ân, <sup>2</sup> hedá Jesus-á iví khâge’nindádá wá’ ovâyhúutu’andiho dimää. <sup>3</sup> T’âhkí i méena dínhán dihaydi Jesus-ví yíyádí óetu’an, “Wíyá wídínméenasaapí.” <sup>4</sup> Jesus-di óetu’an, “Yíyá, háadan kin dítumáa? Wa’di ihaydi wídínnâhpi naví t’ôe don’amídí.” <sup>5</sup> Iví yíyádí in húukhâysa’in ovâytu’an, “Háa idi wovâytu’an waa úví’amí.”

<sup>6</sup> Iwe sí p'onbay k'uudi napa’andi nasaa, t'owa dipówá’in díví’owídi-ídi in Hudíyoví khuu dínmuu waagi. Nâ’i p'onbay eeye wétä háa powintä galôn dihay nasadi’. <sup>7</sup> Jesus-di in dâyhúukhâysaa’in ovâytu’an, “Nâ’i p'onbay bînp’ide,” hediho p’eedí taye dâyp’ide. <sup>8</sup> Hedáhá’ ovâytu’an, “Hâwediho wí binwhahó’gí, hedi unbí tsondiví’we bînhúu.” Hediho háa ovâytu’an waa díví’an. <sup>9</sup> I p’oe dâyho’i naméenapaa, hedi in húukhâysa’inbí tsondi idää, hebo wí’ûnhanginnâhpi wáyge dâyhógi’in. In wé’ge’in dâyhúukhâysande’indá’mân dínhanginná. Hediho’ idi i soyingi óetukánnan, <sup>10</sup> hedi óetu’an, “Wây-á t'owa i shánkí híwó’di méena páadé dâykhâysande’, hedi t'owa díví’ihay’an dihaydânho i shánkí nak’âagipí’ dâykhâysande’. Hewânbo ʔ-á han wívi’anpí, ʔ-á bitsíkha’an i shánkí híwó’di tí’úuge’ ovâykhâysaa-ídi.”

<sup>11</sup> Nâ’in Jesus ee Cana búu’ú’ay Galilee nange wâhää i’annin in páadé’in pinnán t’ôe ovâykeeyannin namuu, hedi in-diho in t'owa ikeeyan i-ân hay’i namuu’in, hedi iví khâge’nin shánkí wânbo iví’piye’ dívíwhâyü.

<sup>12</sup> T’âhkí nâ’i naphade ihaydi Jesus-á iví yíyá-á iví tí’ûuwindá hedá iví khâge’nindádí Capernaum búu’ú’aypiye’ dimää, hedi iweho wí hâyü thaa dívíwóyí’.



*Jesus-di in dâyhääwîku'ch'áade'in i méesate hay'i iwedi ovâykhēpiye*

<sup>13</sup> In Hudíyoví shánkî'di púnú' naná, Passover gin dâytü'o'i', hedí Jesus oe Jerusalem-piye' namää. <sup>14</sup> I méesate hay'i tehpaá búge in t'owa dâyhääwênku'ch'áadedi ovâymû', wéyu-á k'úwá-á k'o'wee-á dâyku'ch'áade', hedá wá' in dâychä'egó'o'in inbí máäsa eeye dikw'õndi ovâymû'. <sup>15</sup> Wên púwhí' whihkan-nindi ipaa, hedí t'ähkí i méesate hay'i iwedi ovâykhēpiye inbí k'úwá-á inbí wéyu-á wóegé, hedí in dâychä'egó'o'indá inbí chä' t'ämäpiye' ovâych'áa hedí inbí máäsa ovâyánú. <sup>16</sup> Hedá in dâyk'o'weeku'ch'áade'indá ovâyütü'an, "Binyâ'an ná'i hääwí náwedí. Ná'i méesate-á naví Tádáví wháagé ûnná. Wí kuhte'i waagibá wíyá wívînpáa-ípí." <sup>17</sup> Hedího' iví khäge'nin dín'ánpówá háa to'wí Yôesi Tádáví tã'nin diwe natú'in kin:

Hânho uví wháagédí dí'áyîngimädi wí phaadi naa díphakhanukhâymáa waagibá ochanpo', hedí dâymû' Jesus hanbá nachaa'in.

<sup>18</sup> In Hudíyoví p'ó'dédí'in iwáyge diyí'indi Jesus óetsikáyin, "Háawin wên pinnán úkoedi dínkeeyamídí, hedânho gínhanginnánídí ü úk'óe'in ná'in t'owa ovâykhēpiye-ídí?" <sup>19</sup> Jesus-di ovâyütü'an, "Ná'i méesate bînnayüdi poeye thaa iwebo naa wíyá dótege-í." <sup>20</sup> Indi óetü'an, "Yónántä'di sí (46) pãayo ovâyho' ná'i méesate dâytege-ídí, hedí hádídan poeye thaa iwebo wíyá nâatege-í?"

<sup>21</sup> Hewänbo Jesus-á iví túu'ú i'gedân ovâyhí'máa, i méesate hay'i i'gedá yoe. <sup>22</sup> Hedího chuwa iwedi nawáywówápóe ihaydi, iví khäge'nin ná'in natú'in dín'ánpówá, hedí Yôesi Tádáví tã'nin diwe háa nata'muu'in hedá ná'i tũ Jesus ihée'andi-á dívíwhäyü.

*Jesus ûnhanginná t'ähkí t'owa háawin dimuu'in*

<sup>23</sup> Wa'di Jesus oe Jerusalem búu'ú nayí' ihaydi, in Hudíyoví shánkî'di thaa Passover gin dâytü'o naná dihaydi, báyéki t'owa i pinnán ovâykeeyandi dâymû'di iví'piye' dívíwhäyü. <sup>24-25</sup> Hewänbo Jesus wí'ipimägipí inbí mange. I-á wí'üntáypí wí to'wídí t'owaví'gedí óetü'âamídí, i-áho ûnhanginná háawin t'owa dimuu'in hedá háa inbí pí'ná khó'yé di'ánshaamuu'indá.

### 3

*Nicodemus Jesus-ví'piye' namää*

<sup>1-2</sup> Wí sen Nicodemus gin nakháwä'i Jesus-ví'piye' khu'déedí namää. I-á Pharisee t'owa namuu hedá in Hudíyoví tsonnin diwedí'ibá namuu. Idi Jesus óetü'an, "Hähkandi', gínhanginná Yôesi Tádádí wóesan ná'in díhá'amídí. Wí to'wí

Yôesi Tádádí óekhãgẽ?máa?idã?mân ûnkoedi ikeyamídí i pínán uđi dínkeeyo waagibá.”

3 Jesus-di óetu'an, “Ta'gendi wítumáa, in to'wên wíyídí.”

4 Nicodemus-di óetsikáyin, “Hádídan wí to'wí nasówebo'wandi? wíyá nawáy'aypuyã-í? Wí'ûnkoedipí iví yíyávi aymúu iwe nawáyts'únídí wíyá na'aypuyã-ídí.”

5 Jesus-di óetu'an, “Ta'gendi wítumáa, in to'wên p'oe iwedi hedá i Yã'dâa'i P'oewaahãavi'wedá di'aypuyã'indã?mân dínkoedi makówápiye? dimú-ídí.

6 To'wên t'owaví'wedi di'aypuyã'in t'owada?mân dimuu, hewänbndi wítumáa, in to'wên wíyó to'wên i Yã'dâa'i P'oewaahãavi'wedi di'aypuyã'indá i Yã'dâa'i P'oewaahãa dâymáa. 7 Wíwóeháa'amípí naadi wítu'andi, wíyá í'aypuyã-í'in únhây'ã?. 8 Oepiyá nãapiyá iwaa'o?, hedi i waa í't'o?, hewänbo wí'únhanginnáhpí wãhããphã'gedi na'ã'in háa wápiye? namännin. Hedi hanbá wí'íka'póya'pí hádídí wí to'wí i Yã'dâa'i P'oewaahãavi'wedi na'aypuyã'in.”

9 Nicodemus-di óetsikáyin, “Ti nakoedí-í ná'i hããwí untú'di? napúwídí? Hândídan napúwí?”

10 Jesus-di óetu'an, “U-á wí Israel-ínbí hãhkandi unmuu, hedi háadan ná'i hããwí i'gedi wí'unka'póya'pí?

11 Ta'gendi wítumáa, ná'i dínhanginnân ni'gedi ívihée'o?, hedá i hããwí aymú? i'gedá wâytu'o?, hewänbo undá háa gitú'nin wídínséegi'opí. 12 Ná'i oepáa k'aydiwi hããwí i'gedi naadi wâytu'an, hedi un wí'úvíwhäyundepí, hediho hádídan úvíwhäyú-í makówáwi hããwí i'gedi wâytu'andi?

13 Makówápiye? wíyá to'wí wänbo wínapeepí, i makówá iwedi nawhá'didã?mân, hedi naa-ân i omuu, t'ãhkí t'owagí? o'aypuyã'i?.

14 Moses owáy ahkónu wáy i pãäyü kwãk'udi napa'andi? wên phé eedi iwihí'k'ú'di itege waagibá, naa t'ãhkí t'owagí? o'aypuyã'i? omuu'i? wá? phé eedi dítegé-í. Kin nakhây'ã? napúwí'in 15 hediho to'wên t'ãhkí navi'piye? dívíwhäyunde'in wówátsi nahándeepí'in dâymá've-í. 16 Yôesi Tádádí t'ãhkí t'owa hânho ovâyséegídí iví wí' ayda? ûn'ãndi? imãgi, hediho to'wên t'ãhkí iví ayví'piye? dívíwhäyü'in há'to dipedée-í hewänbo wówátsi nahándeepí'in dâymá've-í. 17 Yôesi Tádá iví ay isan nãa oepáa k'aydipiye? in t'owa ovây'aywoenídí, dínkhây'ã? ovây'tuchänú-í'in ovây'tu'ãamídá yoe.

18 To'wên t'ãhkí Yôesi Tádávi ayví'piye? dívíwhäyunde'in há'to ovây'tu'amí ovây'tuchänú-í'in, hewänbo Yôesi Tádá ho natú in to'wên dívíwhäyupí'indá ovây'tuchänukhây'máa'in, gá iví wí' ayda? ûn'ãndiví'piye? wídívíwhäyupídân. 19 Yôesi Tádávi ay nãa oepáa k'aydipiye? na'ãã wí kohthay waagibá namúnídí hedânho t'owa dínkeepúwídí, hewänbo t'owa

yä'dâapí dívítseyekanhondi khuu eeyebo diyêení'in shánkí ovâyhí'an i kohthay ipiye' dimú-íví'wedí. Hedânho Yôesi Tádádí ná'in t'owabá ovâytuchânukhâymaa. <sup>20</sup> To'wên t'âhkí yä'dâapí dívítseyekanhonnindá i kohthay dâyt'ay, hedího ipiye' wídimânpí, háa dívítseyekanhonnin dínkeepúwí'in wídida'pídí. <sup>21</sup> Hewânbo to'wên in ta'gen dívíkanhonnin i kohthay ipiye' dimän, hedânho nakeepúwídí hääwí dívíkanhondi Yôesi Tádádí ovâykhäge'dodi díví'amídí."

*John i p'ó'p'oekandi Jesus-ví'gedi ihí'máa*

<sup>22</sup> Hedáhá' Jesus-á iví khäge'nindádí oe Judea nangepiye' dimää, hedí iwáy wâhâä diyí' ihaydi wên t'owa ovây'p'ó'p'oe'an. <sup>23-24</sup> In Hudíyo tsonnindi John i p'ó'p'oekandi wa' wí'óepansógepí, hedí idi wá' t'owa ovây'p'ó'p'oe'o'. Kin i'o' oe Aenon diwe, i-á Salim tso'wa naná, iwe báyéki p'oe nayídi, hedí t'owa iví'piye' dimä' ovây'p'ó'p'oe'amídí.

<sup>25</sup> Ihaydá John-bí khäge'nin wí Hudíyo-ádi p'ó'p'oekan ni'gedi dívítuhânbo'. <sup>26</sup> Hedího John-bí'piye' dimäädi óetu'an, "Hâhkandi?, i to sen oe Jordan p'ó' p'ânä hânhay u-ádi nayí'i hedá iví'gedi in t'owa udi ovâytu'andi', nää báyéki t'owa iví'piye' dimän idi ovây'p'ó'p'oe'amídí."

<sup>27</sup> John-di ovâytu'an, "Hääwí i to'wí oe makówá na'ândidi dímagí'ida'mân âyhónde'. <sup>28</sup> Häädankánbo naa otú i to Yôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí wó'muupí, hebo iví páadábo Yôesi Tádádí naa dísan, hedí undá háa otú waa ít'oe. <sup>29</sup> Häädi dínkhótsaaná' dihaydi i soyingi namuu'iví k'ema iví nú' nawin, hedí i soyingi ihí'máadi nat'oedi ná'i k'ema báyéki nahíhchanpóe, hedí i sâa'i i soyingiví' ho namuu. Nää-á hanbá naa-á i soyingiví k'ema waagibá hânho ohíhchaa, gá in t'owa Jesus-ví'piye' bá dimändân iví'in ûnmúnídí. <sup>30</sup> Nakhây'ä' Jesus-á shánkí kw'áyepiye' óetegé-í'in, hedá naa-á hääbo omuupí waa opúwí.

<sup>31</sup> "Jesus-á oe makówádí na'ää, hedího t'âhkíví shánkí hay'i namuu. Naa nää oepáa k'aydiwi' omuu, hedího wí näädiwi waagibá dáyhée'o' näädi'ida' omuudi, hewânbo i-á makówádí na'äädi t'âhkíví shánkí hay'i namuu. <sup>32</sup> Hääwí imû' i'gedi hedá nat'oe i'gedá ihée'o', hewânbo wên háyúhaydida' t'owa háa natú'nin ônséegí'o'. <sup>33</sup> Hewânbo to'wên iví hí' dâyséegí'odi handidi dâykeeyo' dívíwhâyunde'in Yôesi Tádá ta'ge ihée'o'in. <sup>34</sup> Yôesi Tádáví ay isandi-á Yôesi Tádáví hí' ihée'o', gá Yôesi Tádádá khâagipí i Yä'dâa'i P'oweahhâ ho óemágidân. <sup>35</sup> Yôesi Tádá iví ay iséegídí t'âhkí tsonkhuu óemági hääwí t'âhkí i'gedi natsonyêenídí. <sup>36</sup> To'wên t'âhkí Yôesi Tádáví ayví'piye' dívíwhâyunde'in wówátsi nahándepí'in dâymáa, hewânbo

to<sup>2</sup>wên iví ay ônt'óyandepí<sup>2</sup>indá ná<sup>2</sup>in wówátsi wídâymá<sup>2</sup>ve-ípí, indá Yôesi Tádá<sup>2</sup>dí hânhay wânbo t'âhkí ovâytuchânu<sup>2</sup>bé-í."

## 4

### *Jesus-ádí wí Samaria-wi kwee-ádí dânhé'e'an*

1-3 In Pharisees dínhanginpóe shánki báyéki t'owa Jesus-ví<sup>2</sup>piye<sup>2</sup> dívíwhäyunde<sup>2</sup>in, hedá John i p'ó<sup>2</sup>p'oekandiví shánki Jesus-di ovâyp'ó<sup>2</sup>p'oe<sup>2</sup>o<sup>2</sup>. (Hewânbo Jesus-ví khäge<sup>2</sup>nindida<sup>2</sup> t'owa ovâyp'ó<sup>2</sup>p'oe<sup>2</sup>o<sup>2</sup>, idá yoe.) Hedi ná<sup>2</sup>i hääwí i<sup>2</sup>gedi in Pharisees dit'oe<sup>2</sup>in Jesus ûnhanginpóe ihaydi, i-ádí iví khäge<sup>2</sup>nindá<sup>2</sup>dí Judea nangedi dipee hedi oe Galilee nangepiye<sup>2</sup> dimää. <sup>4</sup>Galilee-piye<sup>2</sup> namân dihaydi oe Samaria nange i<sup>2</sup>gedi ûnpuhpo<sup>2</sup>. <sup>5-6</sup>Taage púnú<sup>2</sup> naná<sup>2</sup> dihaydi wí Samaria-wi búu<sup>2</sup>ú<sup>2</sup>ay Sychar gin dâytú<sup>2</sup>o<sup>2</sup> iwe napówá. Sychar-á kayi<sup>2</sup> wínanáhpí wí nava iwedí hân<sup>2</sup>oebo Jacob-di iví ay Joseph óemägi<sup>2</sup>? Ee dâyp'oe<sup>2</sup>whahónde<sup>2</sup> iwe Jacob ishää<sup>2</sup>i naná, hedi Jesus kayi<sup>2</sup> wâhää<sup>2</sup>di na<sup>2</sup>ää<sup>2</sup>diho nakaykhanmuudi ee hânge isóge ikaykhanwówá<sup>2</sup>amí<sup>2</sup>dí.

<sup>7</sup>Wí Samaria-wi kwee ip'oe<sup>2</sup>whahónidí napówá, hedi Jesus-di óetu<sup>2</sup>an, "Wí p'oe<sup>2</sup> dí<sup>2</sup>mää donsüwä-í<sup>2</sup>dí." <sup>8</sup>Jesus-ví khäge<sup>2</sup>nin i búu<sup>2</sup>ú<sup>2</sup>aypiye<sup>2</sup> ho dikoegi<sup>2</sup>kunmää, hediho i-á wí<sup>2</sup>bo na<sup>2</sup>ân. <sup>9</sup>Hudíyo-ádí Samaria-<sup>2</sup>indá<sup>2</sup>dí wídívíwóndepí, hediho i kweedi óetu<sup>2</sup>an, "U-á Hudíyo unmuu, hedi naa-á Samaria-wi-á omuu. Hedi háadan udi dí<sup>2</sup>p'oesüwägi<sup>2</sup>da<sup>2</sup>mää?" <sup>10</sup>Jesus-di óetu<sup>2</sup>an, "Wí<sup>2</sup>úhanginnáhpí hääwí Yôesi Tádá napäyi<sup>2</sup>in, hedá wá<sup>2</sup> to<sup>2</sup>wí naa i wíp'oe<sup>2</sup>da<sup>2</sup>mää<sup>2</sup>i<sup>2</sup> omuu<sup>2</sup>in wí<sup>2</sup>úhanginnáhpí. Úhanginnândáho<sup>2</sup> u<sup>2</sup>dá naa dí<sup>2</sup>p'oesüwädaa<sup>2</sup>amíwân, hedi naadá p'oe<sup>2</sup> nawówátsipäyi<sup>2</sup>i wímääniwân." <sup>11</sup>I kweedi óetu<sup>2</sup>an, "Mä<sup>2</sup>mää, hääwí wânbo wínâamáapí p'oe<sup>2</sup>whakhongi<sup>2</sup>in, hedi näwe dâyp'oe<sup>2</sup>whahónde<sup>2</sup> iwá nawä<sup>2</sup>ân. Hedi hândidan ná<sup>2</sup>i p'oe<sup>2</sup> nawówátsipäyi<sup>2</sup>i nâawhahóni? <sup>12</sup>Na<sup>2</sup>inbí hehääwi thehtáy pahpâa Jacob-di nää dâyp'oe<sup>2</sup>whahónde<sup>2</sup> iwe na<sup>2</sup>in dînyoe<sup>2</sup>an. I-ádí iví e<sup>2</sup>nündá<sup>2</sup>dí hedá iví hääpan hääwêndá<sup>2</sup>dí i p'oe<sup>2</sup> näwedí dâywhahógi<sup>2</sup>i dâysüwände<sup>2</sup>. Tí un<sup>2</sup>ánde<sup>2</sup> u-á Jacob-ví shánki hay<sup>2</sup>i unmuu<sup>2</sup>in gáhân?" <sup>13</sup>Jesus-di óetu<sup>2</sup>an, "To<sup>2</sup>wên t'âhkí näwedí dâyp'oe<sup>2</sup>swände<sup>2</sup>in wíyá dí<sup>2</sup>p'oesá<sup>2</sup>aapúwí, <sup>14</sup>hewânbo ná<sup>2</sup>i p'oe<sup>2</sup> naadi t'owa dovây<sup>2</sup>mä<sup>2</sup>i<sup>2</sup>-á dâysüwädá, há<sup>2</sup>to wíyá dí<sup>2</sup>p'oesá<sup>2</sup>aapúwí. I p'oe<sup>2</sup> naadi dovây<sup>2</sup>mä<sup>2</sup>i<sup>2</sup>-á wí p'ohpee inbí pí<sup>2</sup>nä waagibá napúwí, hedi iwedího in wówátsi nahándepí<sup>2</sup>in dâykéyí." <sup>15</sup>I kweedi óetu<sup>2</sup>an, "Mä<sup>2</sup>mää, ná<sup>2</sup>i p'oe<sup>2</sup> i<sup>2</sup>gedi bihí<sup>2</sup>mää<sup>2</sup>i<sup>2</sup> dí<sup>2</sup>mää, wíyá wí<sup>2</sup>op'oesá<sup>2</sup>aapúwípídí, hedânho ihayda<sup>2</sup> näwe wí<sup>2</sup>op'ohkhonnä<sup>2</sup>be-ípídí."

<sup>16</sup>Jesus-di óetu<sup>2</sup>an, "Ya<sup>2</sup> ópûn, uví sedó mánkéyí hedá nääpiye<sup>2</sup> nâamá<sup>2</sup>i." "Wídînsennânpí" gin i kweedi óetu<sup>2</sup>an. <sup>17</sup>Jesus-di óetu<sup>2</sup>an, "Ta<sup>2</sup>gendi untú wí<sup>2</sup>úsennânpí<sup>2</sup>in. <sup>18</sup>P'ânân

khóhtsaá'i unmuu, hedi ná'i sen nää unthaa'i-ádí uvi sedó ta'gendi wí'úmuupí."

19 I kweedi óetu'an, "Má'mää, nää naa dínkeeyan wí Yôesi Tádávi tukhe'bi' unmuu'in. 20 Na'in Samaria'in t'owa gimuu'inbí páadé kã'ãã'indi Yôesi Tádá ná'i p'in kw'áye óe'a'ginmä', hewänbo un Hudíyo-á ítû' oe Jerusalem búu'ú iwebo t'owa dínkhây'ã' Yôesi Tádá óe'a'ginmääní'in." 21 Jesus-di i kwee óetu'an, "Biwhâyú-í ná'in: Owáy wí thaa naná' diwe t'owadi Yôesi Tádá óe'a'ginmääní ná'i p'in diwedã' bá yoe háa oe Jerusalem diwedã' bá yoe. 22 Un Samaria'in ta'gendi wí'únhanginnáhpí to'wí bîn'a'ginmä'in, hewänbo na'in Hudíyo-á gínhanginná to'wí ây'a'ginmä'in, gá Yôesi Tádádí na'in Hudíyo didé'mandân hediho i to'wí t'owa ovây'aywonkhâymaa'i-á Hudíyo-ân namuu. 23 Hedi nää iweedi páadépiye' in to'wên Yôesi Tádá dâý'a'ginmä'indi ta'gendá hedá pín ta'gehaydá óe'a'ginpãkhâymaa. Kí'min t'owa-áho i Tádá nada' óe'a'ginmääní'in. 24 Yôesi Tádá-á p'oweahããã' namuu, hedi in óe'a'ginmä'in dínkhây'ã' ta'gendá hedá pín ta'gehaydá óe'a'ginmääní'in."

25 I kweedi óetu'an, "Naa dínhanginná i to'wí Yôesi Tádádí óesogekhâymaa'i' t'owa ovây'aywoenídí na'ã', Christ gin óetu'o'i'. Napówá ihaydi háãwí t'ãhkí dínthaykankhâymaa na'in." 26 Jesus-di óetu'an, "Naadi wihí'máa'i-ân i omuu."

27 Ihaydibá Jesus-ví khãge'nin diwáypówá, hedi hânho ovâyháa'an wí kwee-ádí ihí'máadi, hewänbo to'wídí wänbo i kwee wí'óetsikáyinpi, "Hää-an unda'?" hedi Jesus wänbo wá' wí'óetsikáyinpi, "Háãdan i kwee-ádí bihí'máa'?"

28-29 Ihaydiho' i kwee iví p'onbay iwe iyoe'andi i búu'ú'aypiye' namää, hedi in t'owa ovâytu'an, "Bikã've bînmúnídí wí sen t'ãhkí háa naa dáý'annin dítu'andi'. Tigúbá i-á i to'wí namuu Yôesi Tádádí óesogekhâymaa'i' t'owa ovây'aywoenídí." 30 Hediho' in t'owa i búu'ú'ay iweedi dipeedi iwáy Jesus nayi' iwepiye' dimää.

31 Wa'di in t'owa búu'údí di'ãdibá Jesus-ví khãge'nindi óetumáa, "Hãhkandi', shánkí yänbedi nääbo bihúuyamí."

32 Idi ovâytu'an, "Naa piháawi koegi' dómáa, un i'gedi wí'únhanginnáhpí." 33 Iví khãge'nin wí'ná táye dívítsika'máa, "Ti wí to'wídí ônkoegi'kán, gáhân?" 34 Jesus-di ovâytu'an, "Háa i to'wí naa dísandi' nada' waagibo naa dáý'o', hedi in t'õe idi naa díkanyônnin dóbowakhâymaa. Ná'i háãwí dó'o'i' navi koegi' waagi' bá dînmuu.

35-36 Kin t'owa dítu'pí'an: Dâýko'yiko' iweedi dâýháãwíwé'ge'o pu'wahay yôenu p'óe naná. Hewänbo naadi wâytumáa, híwó'gí bînmú'dí in t'owa háã nava i'ge di'ã'in. Hã'in t'owa-á dikhâymuu ovâywé'ge'amídí háãwí napaa'i

waagibá, hedi undá hääwí wé'gekannin waagi'inbá-á ímuudi hã'in t'owa-á bînwé'ge'amí Yôesi Tádáví'piye' bînhûuwídí. Hedi kin úví'an dihaydá Yôesi Tádádí wovâywá'âa-í, hedi in t'owa-á in wówátsi nahánde'pí'in dâykéyí. Wây-á wêndá ho Yôesi Tádáví hí' ovâykoe inbí pí'ná khó'yé, wí to'wí iko'yiko' waagibá, hedi in wé'ge'indádí undádí úvíhíhchannamí hã'in t'owa bînwé'ge'an dihaydi. <sup>37</sup> T'owa ditû'pí'an: Wí to'wí iko', wíyá to'wí-á ihääwé'ge'o'. Hedi háa ditû' waa náa ta'gendi napúwí. <sup>38</sup> Wáy úvít'ôe'anpí'yepiye' naadi wâysangít'ôe in t'owa Yôesi Tádágí' bînwé'ge'amídí. Unbí páadébo wây-á to'wên dívít'ôe'an, hedi in t'ôe dívít'annin namuudi undáho in t'owa bînwé'gekhâymáa."

<sup>39</sup> Oe Sychar búu'ú báyéki t'owa Jesus-ví'piye' ho dívíwhäyu gá i kweedi ovâytu'andân, "Jesus-di háa dáy'annin t'ähki naa ditû'an." <sup>40</sup> Hediho ná'in t'owa Jesus-ví'we dipówá ihaydi óedaa'an indádí nacha'nídí, hediho wíye thaa iwe iwóyí'.

<sup>41</sup> Tí'úugé'í wây-á shánkí báyéki t'owa iwe'in Jesus-ví hí' dit'oedi iví'piye' dívíwhäyu, <sup>42</sup> hedi ná'in t'owadi i kwee óetu'an, "Nábáha' iví'piye' na'in ívíwhäyu, hewänbo u untú'dída'ba yoe, na'in wí'bo iví hí' git'oe, hedá gínhanginná ta'gendi ná'i-ân t'ähki t'owagi' i aywondi namuu'in."

### *Jesus-di wí sen hay'iví e'nú ônhekhâa'an*

<sup>43</sup> In wíye thaa daphade ihaydi Jesus iwáygé'í iyâa'odi oe Galilee nangepiye' namää. <sup>44</sup> I-á wí'bo ho natú, "Wí Yôesi Tádáví tukí'we dipówá ihaydi óedaa'anhe'bi' iví nangebo wídây'a'ginpí," <sup>45</sup> hewänbo oe Galilee nange Jesus napówá ihaydi in Galilee-windi óeséegiké', gá oe Jerusalem dínshánkí'diná' dihaydi in wá' iwebá diyidân, hedi t'ähki í'andi' óemû'.

<sup>46</sup> Ee Galilee nange iwebá, i búu'ú'ay Cana gin dâytu'o iwepiye' Jesus nawáymää. Iwânkun naná händídí p'oedi ho iméenapaa. Ee Cana wí sen hay'i nayi', hedi iví e'nú oe Capernaum búu'ú'ay iwe ûnhayk'ôe. <sup>47</sup> Ná'i sendá ûnhanginpóe Jesus oe Judea nangedi na'äädi Galilee nange napówá'in, hediho Jesus na'ân diwepiye' namäädi óetsikáyin, "Tí naví'piye' unnú-í naví ay dínhekhâamäänídí? I-á chuwa k'áygé nak'ôe." <sup>48</sup> Jesus-di óetu'an, "Un t'owa t'âmägí' pínnán t'ôe bînmúndepídá há'to naví'piye' úvíwhäyú-í." <sup>49</sup> I sendi Jesus óetu'an, "Na'inbí Sedó, naa-ádi óká've naví ay hekhâa dînmäänídí wídínchúu-ípídí." <sup>50</sup> Jesus-di óetu'an, "Uví'piye' ópûn, uví ay úwówaho'." I sen háa Jesus-di óetu'an waa iwhäyu, hediho' iwedí namää. <sup>51</sup> Wa'dí namän dihaydibo' iví t'ôe'indi óeyaydi óetu'an iví ay ûnwówa'in. <sup>52</sup> Idi ovâytsikáyin, "Häyú ihaydan naná ûnhekhâapóe ihaydi?" Óetu'an, "Tsá'di thé'êedi wí' iwe i

tsáwäp'íde ûnhán." <sup>53</sup> I tádá ûn'ánpówá wí' ihayḍibá naná'nin Jesus-di óetu'an dihayḍi, "Uví ay úwówa," heḍiho' i-áḍi iví k'aygi'indáḍi Jesus-ví'piye' dívíwhäyu.

<sup>54</sup> Jesus Judea-di namäädi oe Galilee wa' nayi' ihayḍi, ná'inho in wáygingí'in pínnán ovâykeeyannin namuu.

## 5

### *Jesus-di wí sen i p'obú'ay iwe óehekhámägi*

<sup>1</sup> Wíyá hääḍi naná' diwe in Hudíyo dínshánkí'diná, heḍi Jesus oe Jerusalem-piye' nawáymää. <sup>2</sup> Oe Jerusalem wí p'obú'ay nak'óe, i-á Hebrew tuḍi "Bethesda" gin dâytu'o?. P'ó kíngé p'áanú pohtâa'ây nawhaadikw'ó, heḍi iwe nú' wên phóḍi nachá i búu'ú'in tehpaá iwe, "K'úwágí'in Phóḍi" gin dâytu'o?. <sup>3-5</sup> Ná'i pohtâa phoe'o eeye báyéki t'owa dihaywhaakw'ó. Wáy wên ditsí't'aamuu, wáy wëndá pówhá'nin dimuu, heḍá wây-á wídín'a'yákankoedipí. Iwe wí sen powintä'di khâave p̄ayo nahay'i' nak'óe. <sup>6</sup> Jesus-di ná'i sen iwe nak'óedí óemû', heḍi ûnhanginná báyéki p̄ayo nahay'in, heḍiho' óetsikáyin, "Ti úhehkháapúwí'in unda'?" <sup>7</sup> I nahay'idi Jesus óetu'an, "Mä'mää, naa to'wí wänbo wíḍin'ánpí díp'osóge-íḍi nap'o'a'yäpo' ihayḍi. Wa'di ots'úníḍi dáysó'dinde' ihayḍibo', wíyá to'wí-á naví páadébo-á nats'úya'." <sup>8</sup> Jesus-di óetu'an, "Ówínú, uví whõhp̄a'ay mänke'di óyíyé." <sup>9</sup> Wesebo i sen nawówaḍi iwínú, heḍi iví whõhp̄a'ay ikê'di natsiyedee.

I thaa ná'in napóe ihayḍi Hudíyoví kaykhanwówá thaa-á naná. <sup>10</sup> In p'ó'déḍi'in Hudíyodi i sen óetu'an, "Nää thaa kaykhanwówá thaa naná. Nakhâak'óe uví whõhp̄a'ay wóegé unyëeníḍi." <sup>11</sup> Idi ovâytu'an, "I sen dínhehkháa'andidân dítu'an, 'Uví whõhp̄a'ay mänke'di óyíyé.' " <sup>12-13</sup> Indi óetsikáyin, "To-an i sen namuu ha'wâa wóetu'andi'?" Hewänbo i sen nawówa'i' wí'ûnhanginnáhpí to'wí namuu'in, gá báyéki t'owa iwe diyidân, heḍi Jesus-á óemû'píḍibo iwedi iyâa'an.

<sup>14</sup> Hây napóe ihayḍi Jesus-di i sen i méesate hay'i iwe óeyay, heḍi óetu'an, "Ót'óyan, úhehkháapóe, heḍiho náä-á wíyá wívit'aywó'nâamípi, hääwí shánkí p'ándíkí' wí'úpúwípidí." <sup>15</sup> I sen iwáygedí namäädi in Hudíyoví p'ó'déḍi'in ovâytu'an Jesus-dânho hehkháa óemägi'in.

<sup>16</sup> Heḍiho ná'indi Jesus óeyanäkímáa, gá k̄'bi hääwí ikanhondân kaykhanwówá thaa eeye wänbo?. <sup>17</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Naví Táḍá hääḍi wänbo t'ähkí it'óemáa, heḍi naa-á hanbá, heḍânho ná'i hääwí dókanhon." <sup>18</sup> Ná'in natú ihayḍi in Hudíyoví p'ó'déḍi'in shánkí wänbo dida' óeḍahéyi'in, i kaykhanwówá thaa i'a'ginhánundedida' bá yoe, hewänbo wá'

natúđân Yôesi Tádá-á iví tádá ûnmuu, hedi kindidiho' hääwi i-ádi Yôesi Tádá-ádi handa' damuu waagibá i'o'.

*Yôesi Tádáđi Jesus tsonkhuu óemägi*

<sup>19</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Háa i Tádá i'o'in naa dómunde', hedi inbá naa dáyo'. Naa i ay omuu'i wíđínkoedipí hääwi wí'bo dáyo'amídí. Hääwi i Tádá i'o'i naa hanbá dáyo'. <sup>20</sup> I Tádáđi naa díseegi, hediho hääwi t'ähki i'o'i dínkeeyo', hedi idá hääwi shánki he'endi-á dó'amí'i'in naa dínkeekankhâymáa, hedânho un wovâyháa'amídí. <sup>21</sup> I Tádáđi t'owa dichuu'in ovâywáywówápa', hedi handidibá naa i ay omuu'idi in to'wên naa oda'in wówátsi dovâymäáni. <sup>22-23</sup> I Tádá wänbo wínatúnípi t'owaví'gedi háa híwó' háa híwó'pí díví'annin. Idi naa i ay omuu'i dínk'ú' han dó'amídí, hedânho t'ähki t'owadi naa dí'a'geenídí, i Tádá óe'a'gin waabá. To'wendi naa i ay omuu'i wíđi'a'ginpídí i Tádá naa dísandí' wänbo-á wíđây'a'ginpí.

<sup>24</sup> "Ta'gendi wâytmáa, to'wên naví hí' dín'tóyandedi hedá i naa disandiví'piye' dívíwhâyundedá wówátsi nahándepí'in dâymáa, hedi wí'ovâyachtänú-ípi. Chu'in waagi'inbá näa wídimuupí, gá wówátsi dâykê'dân. <sup>25</sup> Ta'gendi wâytmáa, näa iwedi páadépiye' in chu'in waagi'inbá dimuu'in naví tuu dit'óe-í, naa Yôesi Tádávi ay omuu'i', hedi in dívít'óyande'indá wówátsi dâykéyi. <sup>26</sup> I Tádá in wówátsi napäyi', hedi handidibá naa i ay omuu'i dínk'ú' t'owa dovâywówátsimäánídí. <sup>27</sup> Hedá idá naa dínk'ú' t'owa dovâykeekw'óenídí háa híwó' háa híwó'pí díví'annin, gá naa wá' t'owabá opóedân. <sup>28</sup> Nä'in naví hí' wâytmáa'indi wíwovâyháa'amípi. Owáy wí thaa naná' diwe in penípho eeye dikw'ó'nin naví tuu dit'óe-í, <sup>29</sup> hedi ee dikhä'kw'ó' deeyedi dipeegit'óe. In to'wên híwó' dívít'siye'annin chuwa iwedi ovâypiyegit'óe wówátsi dâykéyídí, hedi in to'wên yä'däapí dívít'siye'annindá chuwa iwedi wá' ovâypiyekhâymáa inbí tuchänu dâykéyídí.

<sup>30</sup> "Naa wí'bo háabo wíđínkoedipí dáyo'amídí, hewänbo naa t'owaví'gedi otú' háawin dimuu'in Yôesi Tádáđi dítu'an waabá, hedânho háa otú' waa inbí'gedi ta'gen namuu, gá dáyo'odân háa i Tádá naa dísandí' nada' waagi, háa naa owänpida' waagá yoe."

*Háđíđan gínhanginná to'wí Jesus namuu'in?*

<sup>31</sup> "Naa wí'bo naví'gedi dáyhí'máadi ma'dân un ítúní naví hí' ta'gen wíđínmuupí'in. <sup>32</sup> Hewänbo wíyá to'wí naví'gedi ihée'o'i nayi', hedi naa dínhanginná háa naví'gedi ihée'o'in ta'gen namuu'in. <sup>33</sup> Undá John i p'ó'p'oekandiví'piye' t'owa binsan óehée'amídí, hedi i-á in ta'gen naví'gedi natú. <sup>34</sup> Háa t'owa naví'gedi dítú' waa naa-á wíđíntáypí, hewänbo



John-bí hí' i'gedi wáytumáa hedânho háa natú'in úvíwhäyú-  
 idí hedá wovây'aywoenídí. <sup>35</sup> John-dá wên phakó nako-  
 muudi nakohkeepäyi'in waagibá namú'de, hedí wí háy  
 tãhkí ho iví kohthaydi wovâyhíhchannan. <sup>36</sup> Hewänbo wí  
 hääwí shánkí hay'i namuu John-bí hí'víwedi, hedí nã'i  
 hääwidá wovâykeeyo' to'wí omuu'in. Kinnân namuu: Háa  
 i Tádádí díyôn waa dáykanhon, hedí nã'i hääwí dáykanhondi'  
 bînmû'di wovâykeeyo' i Tádádí naa dísannin. <sup>37</sup> Hedá i  
 Tádá dísandi' wá' naví'gedi ihée'an. Hewänbo undá hãnhay  
 wänbo iví tuu wí'ít'oe pí, hedí háawi i namuu'in wívînmû'pí,  
<sup>38</sup> hedí iví hí' unbí pí'nã khó'yé wívînmáapí, gá naví'piye'  
 wí'úvíwhäyundepídan, tobá idi dísan wänbo'. <sup>39</sup> Yôesi Tádáví  
 ta'nin áyíngidi bîntuu'o', gá í'ándedân iwe únhanginpúwí'in  
 hádídí wówátsi nahánde'pí'in bînkéyí'in, hedí nã'in ta'nin di-  
 webá naví'gedi natú'. <sup>40</sup> Hewänbo naví'piyá wí'íkã'ãäda'pí  
 nã'in wówátsi bînkéyídí.

<sup>41</sup> "T'owa naví'gedi híwó' dívíhée'ámí'in naa  
 wó'wänpit'oeda'pí. <sup>42</sup> Háawin un ímuu'in naa dínhanginná.  
 Unbi pí'nã khó'yé Yôesi Tádá wívînséegípí. <sup>43</sup> Naví Tádádí  
 dísandibo o'ãä hedí undi wídíséegikê'pí. Hewänbo wíyá to'wí  
 wí'bo nawänpi'ãädá, i-á ma' bînséegikéyí. <sup>44</sup> Háa i wí'dá'  
 Yôesi na'ändi' unbí'gedi natú'nin áyíngi wíwovây'mähpi,  
 háa híwó'gí natú' háa yoe, hewänbo in t'owa híwó'  
 unbí'gedi dívíhée'odá inbí tuu híhchandi bînhónde'. Hedânho  
 wí'únkoedipí naví'piye' úvíwhäyú-idí. <sup>45</sup> Hewänbo wí'í'ãanípí  
 naadân unbí t'aywó'di i'gedi i Tádá dót'ehpidekhâymáa'in.  
 Í'ánde' nã'i hí' Moses itã'nandídi wovây'aywonkhâymáa'in,  
 hewänbo iví hí'dí bá unbí t'aywó'di únkeepúwí, hedího idân  
 wovây't'ehpidekhâymáa. <sup>46</sup> Moses naví'gedi itã'nán, hedího  
 iví hí' ta'gendi bînhwäyudáho naví'piye' wá' úvíwhäyú-  
 iwän. <sup>47</sup> Hewänbo háa itã'nannin wívînhwäyundepí, hedânho  
 hádídan naví hí' dînhwäyú-í?" kin Jesus-di ovâytu'an.

## 6

*Jesus-di in p'áanú maapaasôn sená'dá in wé'ge'in t'owa-á  
 ovâyhúyôn*

<sup>1</sup> Wíyá häädi Jesus oe Galilee p'oekwí' p'änäpiye' namää.  
 (Nã'i p'oekwíndá Tiberias wá' gin dâytu'o'.) <sup>2</sup> Báyéki  
 t'owađi iví pínán ovâykeeyandi in dihay'in ovâyhekháamädi  
 dâymû'di óeyuhon. <sup>3-4</sup> In Hudíyoví shánkí'di Passover gin  
 dâytu'o'í púnú' naná. Jesus-á iví khäge'nindádí oe p'in  
 kw'áyepiye' dipee hedí iwe dívíkw'ódi. <sup>5</sup> Jesus ibéedí báyéki  
 t'owa iví'piye' di'ädi ovây'mû', hedího Philip óetsikáyin,

“Wähää-an ihay koegi? âykumä-í t'ähki ná'in t'owa dâyk'óe-ígí?” <sup>6</sup> Jesus-á wí'bo ûnhanginná háa ikhâymáa'in, hewänbo ná'in Philip óetsikáyin óetayi'nídí hânngúbá natúni'in. <sup>7</sup> Philip-di óetu'an, “Wáygín tágintä (200) thaa t'ôe díví'andi wá'áa ihay wa' wínapipí ovâykoegi?kumä-ídí, tobá t'ähkíðibo hí'inda? diyämu wänbo?”

<sup>8-9</sup> Wíyá khäge?di? Andrew gin nakháwä'i?, i-á Simon Peter-ví tí'úu ûnmuu?ídi Jesus óetu'an, “Náwe wí enúkáy nayi?, i-á p'áanú táhtá phó'i pává'ây hedá wíye paa-á imáa, hewänbo hä'i-á ihay wínapipí t'ähki ná'in t'owa ovâyhúuyôenídí.” <sup>10</sup> Iwáygé báyéki natáasaa, hedího Jesus iví khäge?nin itu'an in t'owa nangebo? ovâykwoyôení, hedí han díví'an. In senä'da?dibo p'áanú maapaasôn (5,000) ihay diyí? <sup>11</sup> Jesus i pává ihógidí Yôesi Tádá óekú'daa'an, hedí iví khäge?nin ovây'andi ovâytu'an in t'owa iwáygé dikw'ó'nin wí'inbo? ovây máänídí, hedí hanbá in paa-á ovây mági. Hâyú in t'owa dida? ihay dâyk'oe, <sup>12</sup> hedí dívíshu'an dihaydi Jesus iví khäge?nin itu'an, “Binwé?ge'an hä'i dínphade?i?, hedânho háäwí wänbo wínapedéé-ípidí.” <sup>13</sup> Hedího t'ähki dâywé?ge'an dihaydi, tá'di wíye t'un dâyp'íde i naphade?i pává iwedi, in t'owa i p'áanú pává'ây dâyk'oe ihaydi.

<sup>14</sup> In t'owa ná'in pínnán ovâykeeyannin dâymû'di ditú, “Ta'gendi ná'i-ân i Yôesi Tádávi tukhe?bi? namuu, iví'gedí nata?muu náa oepáa k'aydipiye? na'ä?” <sup>15</sup> Jesus ûnhanginná dida? óekaygikhâymáa'in inbí tsondi hay'i? óesóge-ídí, hedího? iwáygedí wíyá oe p'in kw'áeyepiye?bá wí'bo namáa.

### *Jesus p'oe kw'áayé nayi?*

<sup>16</sup> Kindi napuwamán dihaydi Jesus-ví khäge?nin oe p'oekwíngépiye? diwhá. <sup>17</sup> Wí kophênbay iwe dívítógi, p'oekwí? p'änäpiye? oe Capernaum-piye? diwáymu-ídí. Wa' dimän dihaydibo? nakhúupóe, hedí Jesus inbí'we wa'di wínapówápí. <sup>18</sup> Ihaydi kaygi iwäa'an hedí hânho nap'oet'úkhúpóe. <sup>19</sup> I kophênbay i dâyo'sande?i phédí dâysayde?, hedí má'di poeye háa yôenu míya dimáa ihaydi Jesus p'oe kw'áayé nayidi i kophênbay tso'wapiye? na'ädi óemû?, hedí dikhuwôeda?póe. <sup>20</sup> Hebo idá ovâytu'an, “Naa Jesus-ân omuu, wí'íkhuwôeda?ípi.” <sup>21</sup> Hedího híhchandi kophênbay iwe óetógi, hedí p'o kí'ge dimänninnäpiye? wesebo dipówá.

### *In t'owadi Jesus óetuwämáa*

<sup>22</sup> In báyéki t'owa wa'di oe p'o? p'änäbo diyí'indi Jesus-ví khäge?nin ho ovây mû? i kophênbay iwe wí'bo dívítógidí iwedi dimú-ídí, hedího dínhanginná Jesus indádí wínamääpí'in. Wí'da? wí kophênbay iwe na'ánwän, hedího dí'ân Jesus-á wa'di iwebo na'ännin. <sup>23</sup> Wíyá tháwándá wây-á kophênbay

hí?innin oe Tiberias búu?údí di?ää, hedi iwáy Jesus i pávagi? ikú?daamägidi in t'owa dâyk'oe iwe tso?wa diwhi?kw'ó. 24 Hedi Jesus-á ivi khäge?nindá iwe wídiyipi?in in t'owa dâymû? ihaydi, in kophênbay eeye dívítogikídi oe Capernaum búu?ú?aypiye? dimää óenuwä-ídi.

*Jesus natú i-á i pává nawówátsipäyi?i namuu?in*

25 In t'owadi Jesus oe p'o? p'änä óeshaadi óetsikáyin, “Háhkandi?, háädan unpóvá näwe?” 26 Jesus-di ovâytu?an, “Ta?gendi wâytu máa, i pinnán naadi wâykeeyandibo nakeepo? naa Yôesi Tádávi?wedi o?ää?in, hewänbo hä?i bînmû?di naa ví khäge?nindá iwe wídiyiwídituwämäapi, i pává bînk'oedi íshuhpóedibo dítuwämäa. 27 I koegi? wówátsi nahándepi?in napäyi?ipiye? úvíkhä-í, i koegi? nahá?dänpo?ipiye?dá yoe. Naa t'ähki t'owagi? o?aypuyä?idi ki?bi koegi? wâymäáni, gá Yôesi Tádádí kee?eedi dînk'ú?dän kin dáy?amídi” kin ovâytu?an. 28 Hediho óetsikáyin, “Hännan ívi?amí Yôesi Tádá äyhîhchanmäni?di?” 29 Jesus-di ovâytu?an, “Gá kinnân: Naa i Yôesi Tádádí dísandivi?piye? úvíwhäyü-í. Nä?innân Yôesi Tádá nada? úvi?amí?in.” 30 Indi óetsikáyin, “Háawin pinnánnan udi dínkeeyami hedânho wînwhäyü-ídi? Hännan bikhây máa? 31 Na?inbí hehäwin thehtáy pahpá?in gínmuu?in owáy ahkónu iwéngé diyí? ihaydi ná?i koegi? manna gin dâytü?o?i dâyk'oe. Yôesi Tádávi tã?nin diwe kinnân nata?muu:

Pává makówádi ovây mági dâyk'óe-ídi.

32 Ti hääwi ihaybá úkoedi?” Jesus-di ovâytu?an, “Ta?gendi wâytu máa, Moses-á hä?i pává wí?imägipi, naví Tádá-ân imägi. Hedi hä?i pává-á kodi?di makówáwi pává wínamuupi, hewänbo nää-á naví Tádádá ta?gendi makówáwi pává wovây má? 33 Hedi ná?i pává Yôesi Tádá napäyi?i-á makówádi na?ää?i namuu, hedi t'ähki t'owa wówátsi ovây má?”

34 Indi óetu?an, “Na?inbí Sedó, háädi wänbo t'ähki ki?bi pává dí má?ve-í.” 35 Jesus-di ovâytu?an, “Naa-ân pává waagi?bá omuu, t'owa wówátsi napäyi?i? To?wí naví?piye? na?ää?i-á há?to nahäsení, hedi to?wí naví?piye? iwähäyü?i-á há?to nap'oesa?apúwí.

36 “Hewänbo ho wâytu?an waa, tobáháa dí mü? wänbo?, naa wí dînwhäyundepí. 37 To?wên naví Tádádí naa dí má?in naví?piye? di?ää-í, hedi to?wí wänbo naví?piye? na?ää?i-á naadi há?to dóyoegi?amí. 38 Naa oe makówádi owhá dáy?amídi háa idi dísandi? nada? waagi, háa naa oda? waagá yoe. 39 I dísandi? nada? in t'owa naa dí mági?in naadi dovây?áyíngi?amí?in hedânho wí? wänbo in diwedi wínapedéé-ípi, hewänbo i t'ä?gi thaa naná? dihaydi naadi in t'ähki wiyá dovâywáywówápa-í. 40 Kinho naví Tádá nada? dáy?amí?in, gá nada?dän t'ähki

in dínhanginná'nin naa iví ay omuu'in, hedá naví'piye' díviwhäyunde'in wówátsi nahánde'pí'in dâymá've-í'in. Hedí i t'ä'gi thaa naná' dihaydi naadá wíyá dovâywáywówápa-í' kin Jesus-di ovâytu'an.

41 In Hudíyoví p'ó'dédí'in iví'gedi dívít'ayhí'máa, gá natúdân, "Naa-á i pává makówádí owhá'di-ân omuu."

42 Kinnân ditû': "Ná'i-á Jesus namuu, i-á Joseph-ví ay namuupí'an. Iví tádá-á iví yíyá-á âytaa. Hedí háadan náä-á natû' makówádí nawhân gin?"

43 Jesus-di ovâytu'an, "Ha'wâagi wí'úvít'ayhí'má've-ípi. 44 To'wí wänbo wí'únkoedipí naví'piye' na'ää-ídi, naví Tádá i dísandidi naví'piye' óemaadida'mânho'.

Hedí in naví'piye' di'ää'indá dovâywáywówápa-í i t'ä'gi thaa naná' dihaydi. 45 Wí Yôesi Táadáví tukhe'bi' hân'oe kinnân ita'nan: Yôesi Táadádan t'ähki t'owa ovâyhá'amí.

Hedího náä to'wên naví Tádá ônt'óyannindi iví'wedi diháhpóe'in naví'piye' di'ää-í. 46 Naa wó'tû'pí to'wídi i Táadá óemû'in. Naadida'mân Yôesi Táadá dómû', gá ee na'ân diwedi o'äädân.

47 "Ta'gendi wâytumáa, to'wí wänbo naví'piye' iwhäyunde'i wówátsi nahánde'pí'in imáa. 48 Naa pává in t'owa nawówátsipäyi'i waagi'ba omuu. 49 Tobá unbí hehääwin thehtáy pahpá'in oe ahkónu wéngé diyí' ihaydi i koegi' manna kin dâytû'o'ídi ovâykhóekhúumägi wänbo', tí'úgedí dit'ahán.

50 Hewänbo náä naadá pává makówádí nawhân ni'gedi wâytumáa, hedí wí to'wí ná'ídi óekhóekhúumägi'i há'to naháani. 51 Naa-ân i pává makówádí na'äädi wówátsi napäyi'i waagi'ba omuu. To'wên ná'i pávadí ovâykhóekhúumägi'in hânhay wänbo t'ähki dâywówátsimá've-í. Ná'i pává naví túu'ú dînmuu t'ähki t'owa dovâypägit'óe'i dâywówátsikéyídi" kin Jesus-di ovâytu'an.

52 Ihaydiho in Hudíyoví p'ó'dédí'in dívítuhkannan. Wáy wên ditsikapóe, "Hândidan ná'i sendi iví túu'ú dípägit'óe díkhóekhúumäänídi?"

53 Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi wâytumáa, naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'ivi túu ûnp'oedi wíwovâykhóekhúumägipídáho', wówátsi wänbo wíwínmáapi. 54 To'wên t'ähki naví túu ûnp'oedi ovâykhóekhúumägi'indá wówátsi nahánde'pí'in dâymáa, hedá naadá i t'ä'gi thaa naná' dihaydi dovâywáywówápa-í. 55 Naví túu'ú ta'gendi koegi' waagi'ba namuu, hedá naví ûnp'oe-á ta'gendi suwägi' waagi'ba-á. 56 To'wí naví túu ûnp'oedi óekhóekhúumägi'i-á naa-ádi namuu hedá naa-á i-áda. 57 Naví Táadádi naa dísandi-á i häädi wänbo t'ähki nawówáyí'i namuu, hedí i-á nawówáyídi naa-á owówáyí'. Handidibá to'wí naadi dókhóekhúumägi'i naví'wedi iwówátsikéyí. 58 Hedího naa-ân i pává makówádí

na<sup>2</sup>ä<sup>2</sup>i<sup>2</sup> omuu, i pává unbí hehääwin thehtáy pahpá'in dâyk'oe<sup>2</sup>i<sup>2</sup> waagi<sup>2</sup>bá wí<sup>2</sup>omuupí. Hã<sup>2</sup>i<sup>2</sup> pává dâyk'oe wänbo tí<sup>2</sup>úugedí dit'ahán. Hewänbo to<sup>2</sup>wên i pává naa omuu<sup>2</sup>i<sup>2</sup> dâyk'oe<sup>2</sup>indá hânhay wänbo t'ähkí dâywówátsimá<sup>2</sup>ve-í."

<sup>59</sup> Jesus ná<sup>2</sup>in natú oe Capernaum búu<sup>2</sup>ú<sup>2</sup>ay, i Hudíyoví méesate<sup>2</sup>ay iwe in t'owa ovâyhá<sup>2</sup>o<sup>2</sup> ihaydi.

### *Wáy wên t'owadi Jesus óeyoe<sup>2</sup>an*

<sup>60</sup> Báyéki i-ádi dimä<sup>2</sup>nin dit'oedi ditú, "Nã<sup>2</sup>i<sup>2</sup> hí<sup>2</sup>-á nakâymuu âyhónídí. To-an iséegi<sup>2</sup>amí?" <sup>61</sup> Hewänbo to<sup>2</sup>wídí wänbo óetu<sup>2</sup>anpidí Jesus ûnhanginná ná<sup>2</sup>i<sup>2</sup> ovâytu<sup>2</sup>an ní<sup>2</sup>gedí dívít'ayhí<sup>2</sup>máa<sup>2</sup>in, hedího<sup>2</sup> ovâytsikáyin, "Ti ná<sup>2</sup>i<sup>2</sup> naadi wâytu<sup>2</sup>andi<sup>2</sup> wíwovâyhí<sup>2</sup>anpidí naa-ádi wíyá wí<sup>2</sup>ípunda<sup>2</sup>pí? <sup>62</sup> Hân í<sup>2</sup>âanı undi naa t'ähkí t'owagi<sup>2</sup> o<sup>2</sup>aypuyä<sup>2</sup>i<sup>2</sup> dímú<sup>2</sup>di kw'áyepiye owáypeedi páadé o<sup>2</sup>än diwepiye<sup>2</sup>bá? <sup>63</sup> I Yä<sup>2</sup>dâa<sup>2</sup>i P'oewaa<sup>2</sup>hâa nawówátsipäyí<sup>2</sup>, t'owa-á wí<sup>2</sup>bo wídínkoedipí. I hí<sup>2</sup> naadi wâytu<sup>2</sup>máa<sup>2</sup>i<sup>2</sup> i Yä<sup>2</sup>dâa<sup>2</sup>i P'oewaa<sup>2</sup>hâavi<sup>2</sup>wedi na<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> hedí ná<sup>2</sup>i<sup>2</sup> hí<sup>2</sup>-áho nawówátsipäyí<sup>2</sup>. <sup>64</sup> Hewänbo wáy wên un wí<sup>2</sup>úvíwhäyundepí." Jesus-di ha<sup>2</sup>wâa ovâytu<sup>2</sup>an gá páadédíbo ho ûnhanginnândân to<sup>2</sup>wên iví<sup>2</sup>piye<sup>2</sup> wídívíwhäyukhây<sup>2</sup>máapí<sup>2</sup>in dimuu<sup>2</sup>in, hedá ûnhanginnân wá<sup>2</sup> to<sup>2</sup>wídí óekuhpegít'óe<sup>2</sup>i<sup>2</sup> namuu<sup>2</sup>in. <sup>65</sup> Hedá wá<sup>2</sup> ovâytu<sup>2</sup>an, "Kindidânkun wâytu<sup>2</sup>an, to<sup>2</sup>wí wänbo navi<sup>2</sup>piye<sup>2</sup> wí<sup>2</sup>ûnkä<sup>2</sup>ä<sup>2</sup>koedipí navi<sup>2</sup> Tádádí óemägídida<sup>2</sup>mân."

<sup>66</sup> Iví hí<sup>2</sup> ûnmuudi báyéki in óeyuuhonnin i-ádi wíyá wídípunda<sup>2</sup>pí, hedího óeyoe<sup>2</sup>an. <sup>67</sup> Hedí Jesus iví<sup>2</sup> tã<sup>2</sup>di wíye khäge<sup>2</sup>nin itu<sup>2</sup>an, "Heyâa un, ti undi wá<sup>2</sup> díyoe<sup>2</sup>amí<sup>2</sup>in ída<sup>2</sup>?" <sup>68</sup> Simon Peter-di óetu<sup>2</sup>an, "Na<sup>2</sup>inbí Sedó, tovi<sup>2</sup>piyanho gimú-í? U<sup>2</sup>didã<sup>2</sup>mân dítumáa hádídí ná<sup>2</sup>in wówátsi nahándepí<sup>2</sup>in âykéyí<sup>2</sup>in. <sup>69</sup> Na<sup>2</sup>in ivíwhäyümägiho hedá gínhanginnân<sup>2</sup>hho u i shánkí yä<sup>2</sup>dâa<sup>2</sup>i unmuu<sup>2</sup>in, i Yôesi Tádádí wóesandi<sup>2</sup>?" <sup>70</sup> Jesus-di ovâytu<sup>2</sup>an, "Naadi wí<sup>2</sup>bo un tã<sup>2</sup>di wíye wâyde<sup>2</sup>manpí<sup>2</sup>an, hewänbo wí<sup>2</sup>unbí<sup>2</sup>wedi Penísendi waagi<sup>2</sup>bá namuu." <sup>71</sup> Simon Iscariot-ví ayví<sup>2</sup>gedí ihí<sup>2</sup>máa, i-á Judas gin nakháwã, hedí Penísendi waagi<sup>2</sup>bá namuu gin Jesus-di óetu<sup>2</sup>an gá tobá in tã<sup>2</sup>di wíye khäge<sup>2</sup>ninbí<sup>2</sup>wedi namuu wänbo Jesus óekuhpekhây<sup>2</sup>máadân.

## 7

### *Jesus-ádi iví tí<sup>2</sup>úuwindádi*

<sup>1</sup> Ná<sup>2</sup>i<sup>2</sup> hääwí naphade ihaydi Jesus oe Galilee nange i<sup>2</sup>ge t'ähkí nayí<sup>2</sup>. Judea nangepiye<sup>2</sup> wínamääpí, in Hudíyoví p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup>in hádídída<sup>2</sup>mân dítumáa hádídí óehéyí<sup>2</sup>in dâytuwämäádi. <sup>2</sup> In Hudíyoví shánkí<sup>2</sup>di púnú<sup>2</sup> naná, dáy<sup>2</sup>ókhkute<sup>2</sup>âykw'óe<sup>2</sup>ó<sup>2</sup>i shánkí<sup>2</sup>di gin dâytú<sup>2</sup>o<sup>2</sup>. <sup>3</sup> Hedího

Jesus-ví tí'úuwindi óetu'an, "Náwedi ópûn hedí oe Judea nangepiye' unmú-í, hedânho in t'owa uví'piye' dívíwhäyunde'in iwe diyí'indi i pínán t'ôe bi'o'in wóemúnídí. <sup>4</sup>To'wí in t'owadi kee'eedi óetaa-í'in nada'di kaadibo háawên wí'i'opí. Hedânho kí'bi háäwí bikanhondi, úkhây'ä' to'wên t'ähkíví páadépiye' bí'âamí'in." <sup>5</sup>Ha'wâa óetu'an, gá tobá iví tí'úuwín dimuu wänbo' iví'piye' wídívíwhäyundepídân. <sup>6</sup>Jesus-di ovâytu'an, "Naagí ihaydi wa' wídinnáhpí, hewänbo ungi'-á háädi wänbo t'ähki híwó' dihaydi únná. <sup>7</sup>In t'owa Yôesi Tádá dâytaapí'in dimuu'in há'to wovâyt'ây-í, hewänbo naa-ân dít'ay, gá dovâytu'máadân inbí yä'dâapí tsiyekan ni'gedí. <sup>8</sup>Unnân wáy dínshánkí'diná' diwepiye' bípûn. Naa-á wa'di wó'mänpí híwó' dihaydi naagí' wínanáhpídí" kin ovâytu'an. <sup>9</sup>Hedího' oe Galilee nange iwebo iwóyí'.

### *Jesus Jerusalem búu'úpiye' namäa*

<sup>10</sup>Iví tí'úuwín oe dínshánkí'diná' diwepiye' dimäa ihaydi tí'úugedí i wá' namäa, hewänbo kaadibo-ân namäa, keedibo-á yoe. <sup>11</sup>In Hudíyoví p'ó'dédí'indi ee dínshánkí'diná' diwe óetu'wämáa, hedí dívítsika'máa, "Wáyho i to'?" <sup>12</sup>In báyéki t'owa iwe diyí'in báyéki dívíkaahí'máa iví'gedí. Wên ditú', "Híwó'di sen namuu" gin. Wây-á ditú', "Yoe, handá yoe. Idi báyéki t'owa in ta'gen namuu iwedí ovâyya'o'." <sup>13</sup>Hewänbo t'ähki in t'owa in Hudíyoví p'ó'dédí'in dâykhuwôeda'máadi kaadibo iví'gedí dívíhí'máa.

<sup>14</sup>I shánkí'di píngé haydi naphade ihaydi Jesus i méesate hay'i ee nats'ú hedí in t'owa ovâyhá'o'. <sup>15</sup>In Hudíyoví p'ó'dédí'in ovâyháa'andi ditú, "Hândidangú ná'i sen hânho ûnhanginná, to'wídí óehá'anpí wänbo'?" <sup>16</sup>Jesus-di ovâytu'an, "Naví háhkan naví'indá' wídínmuupí, hewänbo i dísandiví'in wá' únmuu. <sup>17</sup>In to'wên háa Yôesi Tádá natú waa dikanda'indáho dínhanginpúwí naví háhkan ni'gedí, háa Yôesi Tádá natú waa dikanda'indáho dínhanginpúwí naví háhkan ni'gedí, háa Yôesi Tádáví'wedí dín'ää'in hediháa naví ánshaa j'gedibibo dáypihí'máa'in. <sup>18</sup>In to'wên inbí ánshaa dínmuu'ida' dívíhée'o'indá dívípítegé-í'in dida'. Hewänbo to'wên i ovâysandi' kw'áye óetegé-í'in dida'indá in ta'gen dívíhée'o', hedá inbí pí'ná khó'yé-á hôeyó wänbo wídây'máapí. <sup>19</sup>Moses-di Yôesi Tádáví tsontu'u wovâyta'nanpí'an, hewänbo wéná wí wänbo un iví ta'kan wíwín'a'gindopí. Háadan naa díhéyí'in ida'?" <sup>20</sup>To'wídí in t'owa yâadi óetu'an, "Háadan untú, to'wí nada' wóhéyí'in? Ú-á wí yä'dâapí' p'oewaahâadi wóemáa, hedânho ha'wâa untú." <sup>21</sup>Jesus-di ovâytu'an, "Wên pínán t'ôe kaykhanwówá thaa iwe dáy'andibo un t'ähki wovâyháa'an, <sup>22</sup>hewänbo undá unbí e'nûn áyyäa in Hudíyoví k'ewe' taadi

bîntaa'o' inbí thaa dínná' dihaydi tobá kaykhanwówá thaa nanân wänbo', gá hân'oe Moses-di han wovâyýôndân. (Moses-á i páadé'i wínamuupí ná'in khuu i'andi', hewänbo in shánkí hân'oe'indáho hanho díví'an.)<sup>23</sup> Nää wí enúkáy ná'in k'ewe' taadi óetaa'o' kaykhanwówá thaa nanân wänbo', hedânho Moses-ví tsontuü wívîn'a'ginhánú-ípídí. Hedí háadan handi naa-ádí ít'ay wí sen túu'ú t'ähkíbo dônhehkháa'andi kaykhanwówá thaa nanân wänbo'?<sup>24</sup> Wí hääwí háa puwädi nakeet'oe'in bînwanpimû'dibo' wesebo wí'ítúnípí, 'Kinnân namuu,' hewänbo páadé áyíngidi bínnuwä'í-á háa namuu'in, hedânho únkoedí-í ítúnídí ta'gendi háa namuu'in."

*T'owa ditsikapo', "Ti Jesus-ân i to'wí namuu Yôesi Tádádí óesogekhâymaa'í' t'owa ovây'aywoenídí?"*

<sup>25</sup> Wên t'owa ee Jerusalem diwe'in ditú, "Ti ná'i sen i to'wí na'inbí tsonnindi óehéy'in dida'i wínamuupí'an?<sup>26</sup> Binmú'dí, hä'in t'owa t'ähkíví páadépiye' ihí'máa, hedí to'wí wänbo háabo wínatû'pí óewóyí'nídí. Tigú in tsonnin dívíwhäyunde ná'i-ân namuu i to'wí Yôesi Tádádí óesogekhâymaa'í' t'owa ovây'aywoenídí.<sup>27</sup> Hewänbo kavêe i-á wínamuupí. I to'wí Yôesi Tádádí óesogekhâymaa'í' t'owa ovây'aywoenídí na'äá ihaydá, to'wí wänbo wí'únhanginnánípí wähhäwi namuu'in, hewänbo t'ähkídíbo gínhanginná wähhäwi ná'i sen namuu'in."

<sup>28</sup> Jesus-di i méesate hay'i iwe ovâyhá'o' ihaydi kaygi ovâytu'an, "Ítû' únhanginná to'wí omuu'in hedá wähhäwi omuu'indá. Naa wí'bo opichanpóedíbo wó'äápí. I to'wí naa dísandí' ta'gendi nawówáyí', hedí undi wívíntaapí,<sup>29</sup> hewänbo naadá dótaa, gá iví'wedí o'äädân, hedá idá dísan."<sup>30</sup> Jesus-ví hí' únmuudi óepankéyí'in dida', hewänbo óekéyí ihaydi wa' wí'únnáhpídí to'wídí wänbo wí'óeyâ'pí.<sup>31</sup> Hewänbo báyékí t'owa iwe diyí'in iví'piye' dívíwhäyü. Kin ditû': "I-ânkun i namuu Yôesi Tádádí óesóge'í' t'owa ovây'aywoenídí. Wíyá to'wí-á há'to na'äá-í shánkí báyékí pínán ikeeyamídí ná'i senbí'wedí."

*Jesus óepankéyí'in dida'*

<sup>32</sup> In Pharisees dit'oe in t'owa ná'i hääwí Jesus-ví'gedí dívíkaahí'máadí, hedího indádí hedá in owhá' p'ó'dédí'indádí wên sundado i méesate hay'i dâý'áyí'do'in ovâysan óepankéyídí.<sup>33</sup> Jesus-di in t'owa ovâytu'an, "Hây tähkíqá' undádí dáywóyí'ní, hedáhá' owáymän i dísandíví'wepiye'.<sup>34</sup> Hedáhá' undá dínuwä-í, hewänbo há'to díshaa-í. Wáy naa omän diwepiye' wí'únpuhkoedí-ípí."<sup>35</sup> In Hudíyo tsonnin dívítu'an, "Wáypíyan ná'i sen namän? Natû' há'to áysháa-í gin. Ti namän gáhân wáy in Hudíyo diwadekw'ó' deeyepiye', in Hudíyo dimuupí'in t'owaví yâa natháa-ídí,

hã?in Hudíyo dimuupí?in ovâyhá?amídí? 36 Idi dítu?an, ‘Undi dínuwã-í hewänbo há?to díshaa-í. Wáy ochangít?oe iwepiye? wí?únpuhkoedí-ípi. Hännangú iví hí? ûntu?da?’”

*P'oe nawówátsipäyi? i?gedi Jesus-di ovâytumáa*

37 I t'ã?gi shánkí?di thaa-á shánkí hay?i thaa namuu, hedí Jesus iwe nawindi kaygi ovâytu?an, “To?wí nap?oesá?aadi naví?piye? na?ã-í isuwã-ídi. 38 Yôesi Tádáví ta?nin diwe kinnân nata?muu: To?wên naví?piye? dívíwhâyunde?inbí pí?nä khó?yé wí p'o?k'ay waagibá dâymáa, hedí i p'oe-á nawówátsipäyi?i namuu.” 39 I p'oe i?gedi ihée?andi-á i Yã?dâa?i P'oewaahâa-ân namuu, hedí to?wên iví?piye? dívíwhâyunde?in i Yã?dâa?i P'oewaahâa dâykéyi. Hewänbo nä?i Yã?dâa?i P'oewaahâa-á wa?di wí?ovâymägipi, Jesus wa?di makówápiye? wínapeepídi.

*In t'owa wêege?in dipóe*

40 In t'owa nä?in ovâytumáa?in dit'oe ihaydi wáy wên ditú, “Ta?gendi nä?i-á Yôesi Tádáví tukhe?bi? âytsíkha?máa?i namuu.” 41 Hewänbo wây-á ditú, “I-á namuu i to?wí Yôesi Tádádí óesóge?i? t'owa ovây?aywoenídí.” Hedá wá? wây-á ditú, “Hewänbo i to?wí Yôesi Tádádí óesogekhây máa?i? t'owa ovây?aywoenídí Galilee-wi wínamúnípi. 42 Ti Yôesi Tádáví ta?nin diwe wínatúhpi?an, i to?wí idi óesogekhây máa?i? t'owa ovây?aywoenídí David-ví ây iwedi?ibá namúní, hedá oe Bethlehem-dá na?aypuýägit?óe, i búu?ú?ay David na?aypuýä iwebá.” 43 Hediho in t'owa Jesus-ví?gedi handá? wídívi?ánshaamáapídi wêege?in dipóe. 44 Wáy wëndi óepankéyi?in dida?, hewänbo to?wídi wänbo wí?óeyâ?pi.

*In Hudíyovi p'ó?dédi?in Jesus-ví?piye? wídíviwhâyundepi*

45 In méesate?in sundado diwáymää in owha? p'ó?dédi?indá hedá in Pharisees-á dikw'ó? diwepiye?, hedí in sundado ovâytsikáyin, “Hedi háadan i sen wíwínmaapí?” 46 Indi in Pharisees ovâytu?an, “Hännhay wänbo wí to?wí wí?ihée?anpi hã?i sen ihée?o waagibá.” 47 In Pharisees-di ovâytsikáyin, “Ti un wá? in ta?gen namuu iwedi idi wovâyâyâ?an? 48 Ti wí?únhanginnáhpí?an wí? wänbo na?in tsonnindá hedá na?in Pharisees-á iví?piye? wí?íviwhâyundepi?in? 49 Yôesi Tádádí nä?in t'owa iví?piye? dívíwhâyunde?in ovâytechänukhây máa, indá i tsontu Moses ita?nandi wídâytaapi.” 50 Wí sen in iwedi Nicodemus gin nakháwã?ídi ovâyhée?an, i-á hännhaybo Jesus-ví?piye? namää?i? namuu. 51 Kinnân ovâytu?an: “Wígínkoedipi gitúnídi háa wí to?wí híwó? háa híwó?pi i?annin páadé iví tuu git'oepídi?o, hedá háawên i?annindá gínhanginpóepídi?o. Na?inbí tsontu ki?min gínmuupí?an.” 52 Indi óetu?an, “Háadan igí? bikhäge?hée?o? Ti u wá? Galilee iwe?ibá unmuu gáhân?



Áyíngidi Yôesi Tádávi ta'nin mântu<sup>u</sup>amí, hedân úhanginpúwí wí<sup>7</sup> wänbo wí Yôesi Tádávi tukhe<sup>7</sup>bi<sup>7</sup> Galilee-wi wínamuupi<sup>7</sup>in.”

*I kwee wíyá kweeví sendáđi it'aywó<sup>7</sup>nandi<sup>7</sup>*

<sup>53</sup> T'ähkíđibo inbí<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíweeho<sup>7</sup>.

## 8

<sup>1</sup> Hewänbo Jesus-á oe Olive Okú gin dâytu<sup>7</sup>o<sup>7</sup> iwepiye<sup>7</sup> namää. <sup>2</sup> Wíyá tháwän hé<sup>7</sup>đibo<sup>7</sup> i<sup>7</sup> méesate hay<sup>7</sup>i eepiye<sup>7</sup> nawáymää. Báyéki t'owa ûnpówáđi indáđi isóge hedí ovâyhá<sup>7</sup>an. <sup>3</sup> Hedí in Hudíyoví khuu dâyhá<sup>7</sup>o<sup>7</sup>indáđi in Pharisees-áđi wí kwee Jesus na<sup>7</sup>án diwepiye<sup>7</sup> óeho<sup>7</sup>. Nă<sup>7</sup>i kwee-á wíyá kweeví sendáđi dânt'aywó<sup>7</sup>dodí óekê<sup>7</sup>. In t'owaví páadépiye<sup>7</sup> óekwínu<sup>7</sup>an, <sup>4</sup> hedí indi Jesus óetu<sup>7</sup>an, “Hăhkandi<sup>7</sup>, nă<sup>7</sup>i kwee-á wíyá kweeví sendáđi dânt'aywó<sup>7</sup>dodíbo<sup>7</sup> óekê<sup>7</sup>. <sup>5</sup> I tsontu<sup>u</sup> Moses ita<sup>7</sup>nan diwe kinnân díyôn: Wí kwee kin i<sup>7</sup>o<sup>7</sup>i<sup>7</sup> âyk'usâyuhéyí<sup>7</sup>in gínkhây<sup>7</sup>ă<sup>7</sup>. Heyâa u, hân úchanpo<sup>7</sup>?” <sup>6</sup> Nă<sup>7</sup>in Jesus óetu<sup>7</sup>an óetayi<sup>7</sup>níđi wên háawên híwó<sup>7</sup>pí<sup>7</sup>in natuhpée-íđi hedânho ónt'aywó<sup>7</sup>dichänú-íđi. Jesus it'ăăđi oe nange iví mankhúđi háăwí ita<sup>7</sup>nan. <sup>7</sup> Hewänbo ihayđa<sup>7</sup> óetsikáyinde<sup>7</sup>, hedího<sup>7</sup> idaygi<sup>7</sup>andi ovâytu<sup>7</sup>an, “Wénă wí unbí<sup>7</sup>wedí wí<sup>7</sup>it'aywó<sup>7</sup>nanpí<sup>7</sup>đi, idân i kwee páadé óek'usâyú-í.” <sup>8-9</sup> Hedí wíyá it'ăăđi oe nange iwáyta<sup>7</sup>nan. In senă<sup>7</sup> i kwee óets'úde<sup>7</sup>in nă<sup>7</sup>in dit'oedi wí<sup>7</sup>íngin t'ăhkí iwedí dipee, in shánki saydôe páadé, hedí Jesus-áđi i kwee-áđi wí<sup>7</sup>bo iwe dawindi oványoe<sup>7</sup>an. <sup>10</sup> Jesus wíyá idaygi<sup>7</sup>andi i kwee óetsikáyin, “Wáyho in ton? Ti wí<sup>7</sup> wänbo wínatúhpí<sup>7</sup>an wóetuchänú-í<sup>7</sup>in úkhây<sup>7</sup>ă<sup>7</sup>?” <sup>11</sup> I kweedi óetu<sup>7</sup>an, “Mă<sup>7</sup>măă, to<sup>7</sup>wí wänbo háabo wínatúhpí.” Jesus-di óetu<sup>7</sup>an, “Naa wänbo-á yoe. Hedího ópûn, năă iwedí páadépiye<sup>7</sup> wíyá wívit'aywó<sup>7</sup>namípí.”

*Jesus natú wí kohthay waagi<sup>7</sup>bá namuu<sup>7</sup>in*

<sup>12</sup> Jesus wíyá ihée<sup>7</sup>andi in t'owa ovâytu<sup>7</sup>an, “Naa wí kohthay waagi<sup>7</sup>bá omuu t'owa t'ăhkígí<sup>7</sup>. To<sup>7</sup>wí naa-áđi nayí<sup>7</sup>i há<sup>7</sup>to khu<sup>u</sup> i<sup>7</sup>ge nayêení, hewänbo i kohthay nawówátsipâyí<sup>7</sup>i<sup>7</sup> imá<sup>7</sup>ve-í.” <sup>13</sup> In Pharisees-di óetu<sup>7</sup>an, “U-á wí<sup>7</sup>bo uví<sup>7</sup>gedí bipihí<sup>7</sup>măă, hedânho háa untú<sup>7</sup>nin to<sup>7</sup>wí wänbo wí<sup>7</sup>únhây<sup>7</sup>ăhpí iwăyú-í<sup>7</sup>in.” <sup>14</sup> Jesus-di ovâytu<sup>7</sup>an, “Tobá wí<sup>7</sup>bo naví<sup>7</sup>gedí wâytu<sup>7</sup>an wänbo<sup>7</sup>, háa naadi wâytu<sup>7</sup>an waa ta<sup>7</sup>gen namuu, gá naa dínhanginnândân wăhăăđi o<sup>7</sup>ăă<sup>7</sup>in hedá wăhăăpiye<sup>7</sup> omännindá. Hewänbo undă wăhăăđi o<sup>7</sup>ăă<sup>7</sup>in háa wăhăăpiye<sup>7</sup> omännin wí<sup>7</sup>únhanginnáhpí. <sup>15</sup> Undi t'owa bínwänpimúndedíbo bînt'aywó<sup>7</sup>dichänunde<sup>7</sup>. Naadă to<sup>7</sup>wí wänbo wíđônchänundepí. <sup>16</sup> Hewänbo wí to<sup>7</sup>wí dônchänudáho<sup>7</sup>, híwó<sup>7</sup> dáy<sup>7</sup>amí, gá wí<sup>7</sup>bo wíđáy<sup>7</sup>opíđân, hewänbo i dísandi-áđi naa-áđi handă<sup>7</sup> gatú<sup>7</sup>. <sup>17</sup> Unbí tsontu<sup>u</sup>

ta'nin diwe wänbo kinnân nata'muu: Wí to'wí óetsondiwekán dihaydi wên wíyedi handa' iví'gedi datú'dáho', únkhây'ä' úvíwhâyú-i'in háa datú waa ta'gen namuu'in. <sup>18</sup> Naa i wí' omuu naví'gedi dáypihée'o'i', hedá naví Tádá dísandi' wá' naví'gedi ihée'o'." <sup>19</sup> Indi óetsikáyin, "Wáyho' uví tádá?" Jesus-di ovâytu'an, "Undidá naa wídítaapí, naví Tádá wänbo-á wídíntaapí. Naa dítaadáho', naví Tádá wá' dántáa-íwän."

<sup>20</sup> T'ähki ná'in Jesus natú i méesate hay'i ee ovâyhá'o' ihaydi, i chá' nate'kw'ó'di íve nú' naná' diwe. Hedí to'wídí wänbo wí'óepanké'pí, ihaydi wa'di wí'únpoépídí óekéyídí.

*Jesus natú wáy namän dipiye' in t'owa wídínkoedí-ípí dimú-í'in*

<sup>21</sup> Jesus wíyá ovâyhée'andi ovâytu'an, "Naa năwedi omän, hedí undi dítuwăkhâymaa, hewänbo unbí t'aywó'di wa'di bînmáadíbo' íchuwagít'óe. Wáy omän diwepiye'ba wí'únkoedí-ípí ímu-i'in." <sup>22</sup> Hedího in Hudíyoví p'ó'dédí'in dívítu'an, "I natú wáy i namän deepiye'ba wígínkoedí-ípí gimú-i'in. Háadan kin natú? Ti wí'bo ikhe'khâymaa gáhân?" <sup>23</sup> Idi ovâytu'an, "Undá năä áagéwin ímuu, naa-á oe kw'áyewi-á. Undá năä oepáa k'aydiwindá' ímuu, naa-á yoe. <sup>24</sup> Hedánkun naadi wâytu'an, unbí t'aywó'di bînmáadíbo' íchuwagít'óe, hedí to'wí naa omuu'in úvíwhâyundepídáho ta'gendi unbí t'aywó'di bînmáadíbo' íchuwagít'óe'in únpuwí. <sup>25</sup> Hedí óetsikáyin, "To-an unmuu?" Jesus-di ovâytu'an, "Naadi páadédíbo wâytumáa to'wí omuu'in. <sup>26</sup> Wíyá báyéki háäwí unbí'gedi otúní'i naa dómáa, hedá báyéki híwó'pí' úví'andi namuudi naa dínkoedí wây't'e'p'íde-ídí. Hewänbo háa i dísandiví'wedi ot'oe'indá' t'ähki t'owa dovâytu'o', hedí i-á in ta'genda' ihée'o'."

<sup>27</sup> Hewänbo ná'in Hudíyoví p'ó'dédí'in wídika'pówápí i óesandi-á Yóesi Tádá namuu'in. <sup>28</sup> Hedího Jesus-di ovâytu'an, "Owáy naa t'ähki t'owagi' o'aypuyä'i' undi dít'óhtägetege ihaydáho' únhanginnání to'wí naa omuu'in, hedá únhanginpúwí naa wí'bo háawên wídáy'opí'in, hewänbo háa naví Tádádí díhá'andida' dáyhée'o'. <sup>29</sup> I dísandi' naa-ádi nayí'. Wí'bo wídíyoe'anpí, gá naa-á háädi wänbo t'ähki i óehíhchando'ida' dáyo'dân." <sup>30</sup> Hedí kin ovâyhí'máa ihaydi báyéki t'owa iví'piye' dívíwhâyü.

*To'innan ta'gendi Abraham-bí äy dimuu?*

<sup>31-32</sup> Jesus-di ná'in Hudíyo iví'piye' dívíts'anwhâyü'in ovâytu'an, "Naví hí' háädi waa dín'a'ginhondáho', ta'gendi naví'wedi íháhpúwí'in ímuu, hedá únhanginnání háäwí in ta'gen namuu'in, hedí pan waagi'inbá wíyá wí'ímúnípi." <sup>33</sup> Hedí óetu'an, "Na'indá Abraham-bí äy iwedi'innân gimuu.

Na'indá hãnhay wãnbo to'wênbí pan wíginuupí. Hedí háadan untú pan waagi'inbá wiyá wíginúnípi gin?"

<sup>34</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Ta'gendi wâytumáa, to'wên t'ãhki dívít'aywó'kanhonnindá, t'aywó'didi ovâymaađi pant'ôe'in waagi'in dimuu. <sup>35</sup> Wí to'wí pant'ôe'i namuu'i-á iví tsondiví k'aygi iwe hãädi wãnbo t'ãhki wínachã'nípi, hewãnbo i tsondiví ay ûnmuu'i-áho hãnhay wãnbo t'ãhki k'aygiwi-ân namuu. <sup>36</sup> Hedí naa Yôesi Tádávi ay omuu'idi unbí t'aywó'di iwedi wâywhima'p'ãdidáho', ihaydibãa ta'gendi íwhima'p'ãní. <sup>37</sup> Naa dínhanginná un Abraham-bí ây iwedi'in ímuu'in, hewãnbo undá ida' díhéyí'in, gá naví hí' unbí pí'nã khó'yé wíwínmáapíđân. <sup>38</sup> Háa naví Tádáđi dínkeeyannin naadi wâytu'an, hewãnbo undá háa unbí tádávi'wedi ít'oe waagibá úvíkanhon" kin Jesus-di ovâytu'an.

<sup>39</sup> Hedího indi óetu'an, "Abraham-dá na'inbí hãn'oe'i' tádá gínmuu." Jesus-dá ovâytu'an, "Abraham-bí ây ta'gendi ímuudáho', háa Abraham i'an waabá úví'ãamíwãn. <sup>40</sup> Hewãnbo nãa undíđá díhéyí'in ida', tobáhãa in ta'gen naví Tádávi'wedi ot'oe'inda' wâytu'an wãnbo'. Abraham-dá ha'wãa wí'i'ãnpí. <sup>41</sup> Undá háa unbí tádá i'o waabá úví'o'." Hedí óetu'an, "Tádápi'in ây wíginuupí. Wí'đá' wí tádá gín'ân, i-á Yôesi Tádá namuu." <sup>42</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Yôesi Tádá ta'gendi unbí tádá únmuudáho', naa díséegi-íwãn, gá iví'wedi o'ãädân, hedãnho nãa-á nãwe oyi'. Naa opichanpóedíbo wó'ããpi, idân naa dísan. <sup>43</sup> Háadan wí'íka'póya'pí háa wâytumáa'in? Gá naví hí' wí'ít'óyanda'píđân. <sup>44</sup> Penísendi-ân unbí tádá únmuu, hedí undá íkanda' háa unbí tádá nada' waa. Páadéđi waabo nãa iwehay Penísendi-á t'owa t'akhanu'i namuu, hedá in ta'gen namuu'in iví pí'nã wí'ihonpíđi iwedi ihãnge'o'. Hãädi wên hôeyó natú ihaydá háawi namuu'in ipikeeyo', gá wí hôeyó'i namuudân, hedá in dihôeyó'inbí tádá-á dínmuu. <sup>45</sup> Hewãnbo naadá in ta'gen wâytu'o', hedãnho wíđínwhãyundepí. <sup>46</sup> Wénã wí-an un ta'gendi ítúní naa dáy't'aywó'nannin? Tóebo yoe. Hewãnbo naadi in ta'genda' wâytumáa, hedího háadan wíđínwhãyundepí? <sup>47</sup> Wí to'wí Yôesi Tádávi' ûnmuu'íđá iví hí' ònt'óyande'. Hewãnbo undá Yôesi Tádávi'in ímuupíđãnkun wíwínt'óyandepí" kin Jesus-di ovâytu'an.

### *Hãn'oe Abraham-di Jesus óemû*

<sup>48</sup> In Hudíyoví p'ó'dedí'indi óetu'an, "In ta'gen gitúhpi'an, u-á Samaria-wi waagi'bán unmuu, na'inbí khuu wínãa'a'gínpíđi, hedá wí yã'dãapi' p'oewaãhãädi wóemáa." <sup>49</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Naa wí yã'dãapi' p'oewaãhãädi wíđímáapi. Naa naví Tádávi'gedi híwó'dá' dáyhée'o', hewãnbo undá naví'gedi

híwó'pí úvíhí'máa. <sup>50</sup> Wí'bo wó'da'pí otúní'in naa hay'i omuu'in. Yôesi Tádá-ânho namuu i nada'i kin natúni'in, i-áho natú' háa undá in ta'gen bînmáa'in hediháa naa-á. <sup>51</sup> Naadi ta'gendi wâyṭumáa, wí to'wí naví hí' dîn'a'gindo'i-á chuwa iwe há'to napówa-í." <sup>52</sup> In Hudíyoví p'ó'dédí'indi óetu'an, "Nábáha' gínhanginná wí yä'dâapî' p'oewaaḥâḥâḍi wóemáa'in. Abraham nachuu, heḍá t'âhkí in Yôesi Tádáví hân'oe'in tukḥe'mindá wá' dit'ahán. Hebo ṽ-á untú' wí to'wí uví hí' i'a'gindo'i há'to hânhay wânbo chuwa iwe napówa-í. <sup>53</sup> Ti na'inbí hehâäwi thehtáy pahpâa Abraham-bí shánkí hay'i unmuu gáhân? I-á heḍá Yôesi Tádáví tukḥe'mindá dit'ahán. To-an ṽ' unmuu gân un'ánde'?" <sup>54</sup> Jesus-di ovâyṭu'an, "Naa wí'bo hay'i dáypipaadáho' háagî' wânbo wínachä'muupí. Hewânbo naví Tádádân naa hay'i dípaa, heḍi ítú' i-ân unbí Yôesi únmuu. <sup>55</sup> Undidá hânhay wânbo wívîntaapí, hewânbo naadá i dótaa. Wídótaapí gin otúdáho naa wí hôeyó'i' omúni, un waagibá. Hewânbo naadá ta'gendi dótaa, heḍi iví hí' dôn'a'gindo'. <sup>56</sup> Unbí thehtáy pahpâa Abraham nahíhchaa gá i thaa o'ää'i' ipuwäkhâymaaḍân, heḍi imú' ihayḍiho nahíhchanpóe." <sup>57</sup> In Hudíyoví p'ó'dédí'indi óetu'an, "P'ánántä paayo'i wânbo wa'di wú'muupí. Hândidan Abraham nâamú'?" <sup>58</sup> Jesus-di ovâyṭu'an, "Ta'gendi wâyṭumáa, wa' Abraham na'aypuyäpídibo naa oyího'." <sup>59</sup> Heḍiho dáyk'uuwóehógi óek'usäyuhéyídí, hewânbo i meesate ívedí kaadibo napee.

## 9

### *Jesus-di wí sen tsít'aa'i na'aypuyä'ívi keetan óemägi*

<sup>1</sup> Jesus oe p'óegé wáy namändi wí sen óemú', i-á tsít'aa'íbo na'aypuyä. <sup>2</sup> Jesus-ví khäge'nindi óetsikáyin, "Háhkandi?, ti nã'i sen wên t'aywó'nin i'andân, háa iví tádá'in dânt'aywó'nandi tsít'aa'i na'aypuyä?" <sup>3</sup> Jesus-di ovâyṭu'an, "Wên t'aywó'nin i'annin namuudi kin wí'únpóepí, háa iví tádá'in dânt'aywó'nandi wânbo-á yoe. Nã'indá únpóe heḍânho Yôesi Tádádí wên háawên ôn'amídí, heḍi kindidi nakeepúwídí Yôesi Tádá-á nakay'in. <sup>4</sup> Thaadi t'owa dívít'ôe'amígî' naná, khú'déedá yoe. Heḍi hanbá nää-ân naná i naa dísandiví t'ôe íví'amídí wa'di gínkoedídibo?, gá owáy wí thaa naná' diwe na'in wíyá há'to gínkoedí-í ívít'ôe'amídí. \* <sup>5</sup> Wa' nää oepáa k'ayḍi oyidibo naa wí kohthay t'âhkí t'owagî' waagi'bá omuu." <sup>6</sup> Kin natú ihayḍi ee nange isóp'ohén, heḍi iví só'p'oeḍi wí nap'o'ay ipaadi i sen natsít'aamuu'i

\* 9:4 Kin natú ihayḍi Jesus natú'da', wáyýedí t'óegí' naná, wáyýedá wígínkoedipí ívít'ôe'amídí, heḍi wa'di naná i-á it'ôe'amídí, gá óehéyí ihayḍi wa'di wínanáhpídân.

tsée eedi óe'äyü. <sup>7</sup> Hedáhá' óetu'an, "Ya' ópûn oe p'obú'ay iwepiye', Siloam kin dâytu'o'i?, hedi uvi tsée män'owídi-í. (Nă'in khăwă Siloam-dá natu'da' "óesandi?" gin.) Hediho i sen namăädi i'owewă, hedi iwâyibun dihaydihó' iví keetan imáa.

<sup>8</sup> In to'wên i senbí tso'wa dithaa'in hedá in to'wên ihăäda'sógéndeđi óemû'in dívítsika'máa, "Ti nă'i i to sen ihăäda'sógénde'i wínamuupí'an?" <sup>9</sup> Wên ditú, "I-ânkun namuu." Wây-á wêndá ditú, "Yoe" gin, "i waagibá ûnwănpichăa." Hewânbo i sendá natú, "Naa-ânkun i omuu." <sup>10</sup> Hediho óetsikáyin, "Hândidan handi uvi keetan mánkê'?" <sup>11</sup> Idi ovâytu'an, "Wí sen Jesus gin nakhăwă'i wí nap'o'ay ipaa, hedi naví tsée eedi dí'äyü, hedi ditú'an oe p'obú'ay Siloam gin dâytu'o' iwe dáy'owídi-í. Hediho' omăädi dáy'owewă, hedi naví keetan donkê'." <sup>12</sup> Óetsikáyin, "Wáyho i'?" "Gáwáy" gin ovâytu'an.

*In Pharisees-di i sen natsí't'aamú'de'i' óehi'máa*

<sup>13-14</sup> I thaa Jesus i nap'o ipaadi i sen natsí't'aamú'de'iví keetan óemăgi ihaydá Hudíyoví kaykhanwówá thaa naná. Hediho to'wêndi in Pharisees-ví'piye' i sen óeho' indi óehé'amídí. <sup>15</sup> In Pharisees-di wá' óetsikáyin háđidan iví keetan ikê'in. Idá ovâytu'an, "Wí sendi năa tsée eedi dínap'o'äyü, hedá dáy'owewă, hedi năa dínkeepóe." <sup>16</sup> Wáy wên in Pharisees ditú, "I sen kin i'andi-á Yôesi Tádádí wí'ônk'û'pí, gá nă'i kaykhanwówá thaa wí'i'a'ginpídân." Hewânbo wây-á wêndá ditú, "Wí to'wí t'aywó'to'i namuu'i kí'bi pínán há'to ikeyamí." Hediho wêege'in dipóe.

<sup>17</sup> Hedi wíyá in Pharisees-di i sen natsí't'aamú'de'i' óetsikáyin, "Heyâa ü, hân iví'gedi úchanpo'ü? Ü-ân unmuu uvi keetan mánkê'i'." I sendi ovâytu'an, "I-á Yôesi Tádáví tukhe'bi namuu." <sup>18</sup> Hewânbo in Hudíyoví p'ó'déđi'in wídívíwhâyupí nă'i sen ta'gendi natsí't'aamuuwân hebo năa ûnkeepóe, hediho' iví tádá'in ovântukánnan iví'gedi ovântsikáyí'nídí. <sup>19</sup> Hedi ovântsikáyin, "Ti unbí ay nă'i dănmuu? Ti tsí't'aa'i na'aypuyă'in datúní? Háđidan handi năa ûnkeená'?" <sup>20</sup> I senbí tádá'indi ovâytu'an, "Gănhanginnândákun na'inbí ay gănmuu'in hedá tsí't'aa'i na'aypuyă'indá. <sup>21</sup> Hewânbo háadı năa ûnkeená'nin wígănhanginnáhpí, hedá wá' wígănhanginnáhpí to'wídí óekeetanmăgi'in. Bintsikáyí'be i'. Senho namuu. Igí' wí'bo ipihé'amí." <sup>22</sup> I senbí tádá'in in Hudíyoví p'ó'déđi'in dănkhuwôeda'máa, gá dâywéhpê'andân i méesate ee ovâysudekhă'amídí to'wên ditú'nin Jesus-á namuu i to'wí Yôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí. <sup>23</sup> Handidânkunho datú, "Senho namuu, hediho bintsikáyí'be i'."

24 Hedihō wáygingi' i sen natsi't'aamú'de'i' óets'údedi óetu'an, "Yôesi Tádávi páadépiye' uvi tuu bimääní in ta'gen untúnídi. Gínhanginná ná'i sen ivi'gedi bihée'andi-ân t'aywó'to'i namuu'in." 25 Idi ovâytu'an, "Naa wíđinhanginnáhpí háa t'aywó'to'i namuu'in háa yoe, hewänbo ná'in ta'gendi dínhanginná: Tobáháa händídi otsi't'aamú'de wänbo', náä-á dínkeená." 26 Hedihō óetsikáyin, "Hännan wóe'an? Händidan wóekeetanmägi?" 27 Hedihō ovâytu'an, "Wâytu'anho', hewänbo wí'úvit'óyanpí. Háadan wíyá it'oe-i'in ída'? Ti ída' gáhân un wá' idi wovâyhá'amí'in hedânho ivi'piye' úvíwhäyú-ídi?" 28 Indi i sen hääwi nachä'muupi waagi óehée'andi óetu'an, "U-ân hä'i sendi wóehá'o'i' unmuu. Na'indá Moses-ví hí'dí díhá'anninnân gimuu. 29 Yôesi Tádádí Moses óehée'annin gínhanginná. Hewänbo hä'i sendá, wíginhanginnáhpí to'wídi óesannin." 30 I sendi ovâytu'an, "Whäyupíwó'nin namuu. Tobáháa naví keetan idi dímägi wänbo' un wí'únhanginnáhpí to'wídi óesannin. 31 Gínhanginná Yôesi Tádádí in t'aywó'to'in wí'ovâykhäge'dopi'in híwó'dívi'amídi, hewänbo in to'wên óe'a'gindo'indá hedá to'wên háa natú waa dívi'o'indá, innânho idi ovâykhäge'do'. 32 I nan oepáa nakhí'yen dihaydi waagibo náä pu'wahaydi to'wí wänbo wí'únkoedípi wí tsí't'aa'i na'aypuyä'ivi keetan óemäänídi. 33 Hä'i sen Yôesi Tádádí óesanpídáho há'to únkoedí-í háawên wänbo i'amídi." 34 Indi óetu'an, "U-á t'aywó'to'ída' un'aypuyä. Ti un'ánde gáhân u úkoedí'in na'in díhá'amídi?" Hedihō iwáygedí óekhehpiyedi óekhâa'an i méesate ee wíyá nats'únídi.

*In to'wên tsí't'aa'in waagi'inbá dimuu'inbí'gedi Jesus ihé'an*

35 Jesus únhanginpóe i sen óekhehpiye'in, hedihō óenuwädi óeshaa, hedihō óetsikáyin, "Ti i to'wí t'ähki t'owagi' na'aypuyä'ivi'piye' biwhäyunde?" 36 I sendi Jesus óetsikáyin, "Mä'mää, to-an ná'i to'wí namuu, t'ähki t'owagi' na'aypuyä'i'? Dítu'an to'wí namuu'in, hedânho naa dínkoedí-í ivi'piye' dáwhäyú-ídi." 37 Jesus-di óetu'an, "Uđi nâamú'ho'. Naadi wíhí'máa'i-ân i omuu." 38 I sendi óetu'an, "Na'inbí Sedó, naa uvi'piye' dáwhäyunde'," hedihō Jesus-ví páadépiye' idé'gendisóge.

39 Jesus natú, "Naa náä oepáa k'aydipiye' o'ää hedânho nakeepúwídi to'wên híwó' dívíkanhonnin dimuu'in hedá to'wên híwó'pí dívíkanhonnin dimuu'indá. Naa o'ää in to'wên wíđäymúndepí'in dínhanginná'nin dínkeepúwídi, hedá in to'wên dínkeet'óe gin dí'ánde'indá ditsi't'aamuu waagibá dipúwi."

40 Wên Pharisees iwe tso<sup>7</sup>wa diwinnindi óetsikáyin, “Ti un<sup>7</sup>ánde gáhân na<sup>7</sup>in wá<sup>7</sup> gitsi<sup>7</sup>t'aamuu<sup>7</sup>in waagi<sup>7</sup>inbá gimuu?”  
 41 Jesus-di ovâyt<sup>7</sup>an, “Ítsi<sup>7</sup>t'aamuu gin únhanginnándáho<sup>7</sup>, t'aywó<sup>7</sup>di wíwínmá<sup>7</sup>ve-ípi. Hewänbo nää ítû<sup>7</sup> únkeet<sup>7</sup>óe gin, hedího wa<sup>7</sup>di unbí t'aywó<sup>7</sup>di wíwovâyýâa<sup>7</sup>anpi.”

## 10

*I k'úwá áyí<sup>7</sup>di-ádi iví k'úwá-ádi inbí<sup>7</sup>gedí Jesus-di ovâyt<sup>7</sup>an*

1 “Naadi ta<sup>7</sup>gendi wâytumáa, wí to<sup>7</sup>wí kw'áayé<sup>7</sup>di oe k'úwá phékhkaa búge nats'ú<sup>7</sup>di i phékhkaa phó<sup>7</sup>di i<sup>7</sup>gedí nats'úníví<sup>7</sup>wedí, i-á wí sänbi<sup>7</sup>da<sup>7</sup> namuu. 2 Hewänbo i to<sup>7</sup>wí khaa phó<sup>7</sup>di i<sup>7</sup>gedí nats'úya<sup>7</sup>di-á i k'úwá áyí<sup>7</sup>di namuu. 3 I to<sup>7</sup>wí in khaa phó<sup>7</sup>di i<sup>7</sup>áyínmáa<sup>7</sup>ídi i k'úwá áyí<sup>7</sup>digí<sup>7</sup> ónhuude<sup>7</sup>, hedí i k'úwá áyí<sup>7</sup>didí in k'úwá ovâykháyã<sup>7</sup>dedí iví t<sup>7</sup>u<sup>7</sup> dit'oedí in khaa phó<sup>7</sup>di i<sup>7</sup>gedá ovâypahpiyende<sup>7</sup>. 4 T'ähki iví k'úwá i khaa búgedí ovâypiye ihay<sup>7</sup>di inbí páadépiye<sup>7</sup> namá<sup>7</sup>, hedí indá iví t<sup>7</sup>u<sup>7</sup> óntaadi únwóemá<sup>7</sup>. 5 Indá wíyá to<sup>7</sup>wí dâytaapi<sup>7</sup>ví<sup>7</sup>di há<sup>7</sup>to diwóemu-í, hewänbo iví<sup>7</sup>wedí dishání, gá wíyá pi<sup>7</sup>wíví t<sup>7</sup>u<sup>7</sup> wí<sup>7</sup>óntaapí<sup>7</sup>dân.”

6 Kin Jesus-di k'úwáví<sup>7</sup>gedí in Pharisees ovâyhée<sup>7</sup>an hääwi ovâyhá<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>di, hewänbo wí<sup>7</sup>dika<sup>7</sup>póya<sup>7</sup>pi háa nat<sup>7</sup>da<sup>7</sup>in.

*Jesus-á i híwó<sup>7</sup>di k'úwá áyí<sup>7</sup>di namuu*

7 Hedího wíyá ovâyhée<sup>7</sup>andi kinnân ovâythayyan: “Ta<sup>7</sup>gendi wâytumáa, wên phékhkaa phó<sup>7</sup>di waagi omuu in k'úwágí<sup>7</sup>. 8 Báyéki in naví páadé di<sup>7</sup>ä<sup>7</sup>in sänmin waagi<sup>7</sup>inbá dimuu, hewänbo in t'owa naví k'úwá waagi<sup>7</sup>inbá dimuu<sup>7</sup>indi wí<sup>7</sup>ovây<sup>7</sup>t'óyanpi. 9 Naa wên khaa phó<sup>7</sup>di waagi<sup>7</sup>inbá omuu, hedá in naví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhäyunde<sup>7</sup>in wên k'úwá in phékhkaa búge dits'ú<sup>7</sup>nin waagi<sup>7</sup>inbá-á dimuu. Hedí k'úwá dipi<sup>7</sup> inbí koegí<sup>7</sup> dâysháa-ídi hedá wíyá dits'úya<sup>7</sup> waagibá, in naví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhäyunde<sup>7</sup>in ovây<sup>7</sup>aywoeni hedá hääwi dántáy<sup>7</sup>i-á dâymá<sup>7</sup>ve-í. 10 Wí sänbi<sup>7</sup>-á na<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> in k'úwá ovâysänhóní<sup>7</sup>di hedá ovây<sup>7</sup>t'ahánú-í<sup>7</sup>da, hedá ovâyhá<sup>7</sup>dännamí<sup>7</sup>da. Hewänbo naa-á ó<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> t'owa dovâywówátsimääní<sup>7</sup>di, hedí ná<sup>7</sup>in wówátsi dovây<sup>7</sup>má<sup>7</sup>i-á shánki híwó<sup>7</sup>nin namuu.

11 “Naa-á híwó<sup>7</sup>di k'úwá áyí<sup>7</sup>di waagi<sup>7</sup>bá omuu. Wí híwó<sup>7</sup>di k'úwá áyí<sup>7</sup>di-á nakhâymmu iví wówátsi iví k'úwágí<sup>7</sup>in imääní<sup>7</sup>di. 12-13 Wí to<sup>7</sup>wí ik'úwá<sup>7</sup>áyí<sup>7</sup>namí<sup>7</sup>di óewá<sup>7</sup>ánde<sup>7</sup>i-á i kodí<sup>7</sup>di k'úwá áyí<sup>7</sup>di wínamuupí, hedí in k'úwá-á iví<sup>7</sup>indá wí<sup>7</sup>únmuupí. Hedího wí khuyó na<sup>7</sup>ä<sup>7</sup>di imúndedí nashánde<sup>7</sup>, gá wá<sup>7</sup>áa<sup>7</sup>di<sup>7</sup> it'óe<sup>7</sup>odân, hedího in k'úwá<sup>7</sup>di ta<sup>7</sup>gendi wähpade wí<sup>7</sup>óe<sup>7</sup>áyíngimähpi. Hedího i khuyó na<sup>7</sup>ä<sup>7</sup>di in k'úwá ovâykhugihónde hedá ovâywadeyíyénde<sup>7</sup>. 14-15 Naa i híwó<sup>7</sup>di k'úwá áyí<sup>7</sup>di waagi<sup>7</sup>bá omuu. Naví Tádá<sup>7</sup>di naa dítaa, hedá

naadá i-á dótaa, hedí hanbá in naví'in dínmuu'in dontaa, hedá indidá naa-á dítaa, hedí in dimuudi naví wówátsi wänbo dáymääni. <sup>16</sup> Wây-á t'owa näwewin dimuupi'in diyí', indá wá' naví k'úwá waagi'inbá dimuu, hedí naa dínkhây'ä' in wá' dovâywé'ge'amí'in. Indá naví tuu dînt'óyaani, hedí in wé'ge'indádí wí'da' dipúwí, hedá wí'da' wí áyí'di dínch'a'ní.

<sup>17</sup> "Naví wówátsi dáymääni hedá donwáykéyí. Handidânkun naví Tádádí naa díséegi. <sup>18</sup> To'wídí wänbo naví wówátsi wídkwee-ípi. Naví wówátsi-á wí'bo dáypâkhâymaa. Naa dínk'óe naví wówátsi dáymäänídí hedá donwáykéyídá, gá naví Tádádí díyôndân kin dáy'amídí."

<sup>19</sup> Jesus kin natú ihaydi in Hudíyo inbí ánshaa iwe wêege'in dipóe. <sup>20</sup> Báyéki kin ditú, "Wí yä'dâapi' p'oewaahâadi óemáa hedá bondoe'i-á namuu. Heháadan bînt'óyande'?" <sup>21</sup> Hewänbo wây-á wëndá ditú, "Wí to'wí wí yä'dâapi' p'oewaahâadi óemáa'i há'to ihée'amí nã'i sen ihée'o waagi. Hedá wá' ti wí yä'dâapi' p'oewaahâa ûnkoedi wí natsí't'aamuu'ívi keetan óewáymäänídí? Hedân yoe."

### *In Hudíyodi Jesus óeyoegi'an*

<sup>22</sup> Te'núdí naná' dihaydi oe Jerusalem búu'ú dínshánkí'dipóe, háa i méesate hay'i hân'oe dáywáytege waa dín'ánshaa-ídi. <sup>23</sup> Jesus nã'i méesate iwe nayí', ee Solomon-bí pohtâa gin dáytu'o' i'ge. <sup>24</sup> In Hudíyoví p'ó'dédí'indi óebûukê'di óetu'an, "Hâädi pu'wahay-an na'in dítíkhakankhâymaa dítu'âamídí to'wí unmuu'in? I to'wí Yôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí unmuudáho', nääbo thay'eedi dítu'an." <sup>25</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Naadi wâytu'anho', hewänbo wí'úvíwhâyundepí. T'ähkí pínán t'óe dókanhondi-á naa dáyo'o' gá naví Tádádí dínk'ú'dân, hedího háa naa dáyo'o'indibo wovâykeeyo' to'wí omuu'in. <sup>26</sup> Hewänbo naví k'úwá waagi'inbá wí'ímuupídiho wí'úvíwhâyundepí. <sup>27</sup> In to'wên naví k'úwá waagi'inbá dimuu'indi naví tuu dînt'óyande', hedí naadá in dovâytaa, hedí naa díyuumá', <sup>28</sup> hedí wówátsi nahándepí'in dovâymä', hedí há'to hânhay wänbo diháani, hedá há'to-á to'wídí wänbo naví mangedí ovâyhóní. <sup>29</sup> Naví Tádádí in dímägi, hedí i-á t'ähkíví shánkí hay'i-ân namuu, hedí to'wí wänbo wí'ûnkoedípi naví Tádáví mangedí ovâyhónídí. <sup>30</sup> Naa-ádi naví Tádá-ádi wí'da' gamuu."

<sup>31</sup> Wíyá in Hudíyoví p'ó'dédí'in dáyku'uuwóehógi óek'usâyuhéyídí. <sup>32</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Báyéki híwó'di hääwí bînmúnígí' naa dó'an, naví Tádádí dítu'an waagi. Hedí wé'in hääwên dáyo'annin namuudan nää naa dík'usâyukhâymaa?" <sup>33</sup> In Hudíyoví p'ó'dédí'indi óetu'an, "Na'indá wên háawên híwó'nin bí'annin namuudi wíwí'k'usâyukhâymaapi,



hewänbo a'ginhähpíwó'di Yôesiví'gedi bihí'máadânho wík'usäyukhâymaa. U-á t'owada'mân unmuu, hewänboänbo untú Yôesi unmuu gin." <sup>34-35</sup> Jesus-di ovâytu'an, "In ta'nin ungi' wovâyta'nannin diwe natú'pí'an, Yôesidi in tsonnin ovâytu'an i waagi'inbá dimuu. Hã'in t'owa Yôesidi hã'oe ivi tuu ovâymagi'in han ovâytu'an, hedí ivi hí' hãnhay wänbo t'ähki ta'gen ünmuu, <sup>36</sup> hedí háadan handi nää ítú' naadi Yôesi Tádá dó'a'ginhánunde'in ivi ay omuu'in otúdi? Naa-ânkun naví Tádádí díde'man ivi t'ôe dôn'amídi, hedá nää oepáa k'aydipiya dísan. <sup>37</sup> Naa naví Tádávi t'ôe dáy'opídáho', wíðinwhäyú-Ípí. <sup>38</sup> Hewänbo naa ivi t'ôe dáy'o-âkun, hedího in dáy'o'in namuudi únkhây'ä' naví'piye úvíwhäyú-í'in, tobáháa in otú'nin bínwhäyundepí wänbo'. Handidânho ta'gendi únhanginpúwí naví Tádá naa-ádi namuu'in hedá naa-á naví Tádá-ádi omuu'indá" kin Jesus-di ovâytu'an.

<sup>39</sup> Ihaydi wíyá óepankéyí'in dida', hewänbo inbí'wedi namap'ä.

<sup>40</sup> Jesus oe Jordan p'o'p'änäpiye' nawáymää, John-di páadédi in t'owa ovây'p'oe'an diwepiye'ba, hedí iwebo iwóyí'. <sup>41</sup> Báyéki t'owa ivi'piye' dimää. Ditú, "John hääwí wänbo pínán wí'ikeeyanpí, hewänbo hääwí t'ähki ná'i senbí'gedi natú'i ta'gen namuu." <sup>42</sup> Hedí iwáygé báyéki t'owa ivi'piye' dívíwhäyú.

## 11

### *Lazarus nachuu*

<sup>1-2</sup> Wí sen Lazarus gin nakháwä'i nahaypóe. I-ádi Mary-ádi hedá Martha-ádi diti'úuwimuu, hedí Bethany búu'ú'ay iwe'in dimuu. Mary-ânkunho i ka'p'o sawó' nasuu'i Jesus-ví ân deedi óekäyukhâymaa'i hedáhá' ivi phódá óepidikhâymaa'i namuu. <sup>3</sup> Mary-ádi Martha-ádi Jesus ónt'ôesandi óetu'an, "Na'inbí Sedó, ót'óyan, i nâaséegí'i nahay." <sup>4</sup> Jesus ná'in nat'oe ihaydi natú, "Tobáháa nahay wänbo nawówayêeni, hedího háa únpúwí'in namuudi in t'owa dâymû'di Yôesi Tádá kw'áayébo' óemá've-í, hedá naa ivi ay omuu'i wá' kw'áayébo díamá've-í."

<sup>5</sup> Tobá Jesus-di Martha-á Mary-á hedá Lazarus-á ovâyséegi wänbo', <sup>6</sup> Lazarus nahay'in únhanginpóe ihaydi wíye thaa wa'di iwáygébo' itsíkha'andi wí'únpuwämääpí. <sup>7</sup> Ihaydáho' ivi khäge'nin itu'an, "Yaho' oe Judea-piye' giwáymú-í." <sup>8</sup> Ivi khäge'nindi óetu'an, "Hähkandi', hãnhaybo' in Hudíyoví p'ó'dédi'indi wóek'usäyuhéyí'in dida'pí'an. Hedí háadan eepiye' unwáypunda'?" <sup>9</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Thaadi naná' dihaydi tá'di wíye óda nakeenähpi'an. Wí to'wí thaadi iyíyénde'i

wínakanundepí, gá i ko nää oepáa k'aydigí? namuu?idi na-keenândân hedího wáy namán ni?ge imúnde? 10 Hewänbo wí to?wí khuđi iyíyénde?i-á nakanunde wí?únkohthaynáhpídi.”

11 Ihayđáhá? Jesus-di ovâytu?an, “Na?inbí k'ema Lazarus nayókhá, hedí naa omán dóyóhsaanídi.” 12 Iví khäge?nindi óetu?an, “Háhkandi?, Lazarus nayókhândáho handídi nahewówa-í.” 13 Indá di?ánde Jesus natu?da?in Lazarus ta?gendi nayókháwák'óe?in, hewänbo ho nachuu?in natu?da?-á. 14 Hedího thay?eedi ovâytu?an, “Lazarus-á ho nachuu. 15 Hedí ungi? shánkí híwó? namuu naa iwe wó?yipídi i nachuu ihaydi, gá bñpuwäkhâymaádân háa dónkhâymaa?in, hedí handídi shánkí naví?piye? úvíwähÿumääni. Nää yaho? iví?piye? gimú-í.” 16 Thomas i kwáati gin dáykháyä?de?idi in wé?ge?in khäge?nin ovâytu?an, “Yaho gimú-í, hedí Jesus óehaydáho? i-áđíba gichúu-í.”

*Jesus natú i-ân t'owa ovâywáywówápa?i hedá wówátsi nahánde?in ovâyma?i-á namuu*

17 Jesus oe Bethany búu?ú?ay tso?wa napowa?ä? ihaydi óetu?an Lazarus óekhä?k'ú? iwedi yóenu thaahonaphade?in. 18 Bethany-á Jerusalem diwedi kayi? wínanáhpí, wíye míya ihayhÿyú, 19 hedí Mary-á Martha-á inbí?we báyéki Huđiyo dipówa ovánsíwówa?amídi, inbí tí?úu dánmäädi.

20 Jesus na?ä?in Martha únhanginpóe ihaydi na?ayyaypee, hewänbo Mary-á oe k'aygibo iwóyí?. 21 Martha-di óeyaydi óetu?an, “Na?inbí Sedó, naví tí?úu nahay ihaydi háy nãwe unyidi há?to naháñiwän. 22 Hebo naa dñhanginná nääbo háäwí Yóesi Tádá nãadaa?andi? idi wóemääni.” 23 Jesus-di óetu?an, “Úví tí?úu úwáywówápúwí.” 24 Martha-di óetu?an, “Naa dñhanginná i t'ä?gi thaa naná? diwe t'ähki t'owa ovâywáywówápaa ihaydi nawáywówápuwagít'óe?in.” 25 Jesus-di óetu?an, “Naa-ân i omuu t'owa dovâywáywówápa?i?, naadi dovâywówátsimá?. To?wí naví?piye? iwhÿyü?i? iwówátsimá?ve-í tobá nachuu wänbo?. 26 Hedí wí to?wí wa?di nawówáyi?i naví?piye? iwhÿyüdi há?to nachúu-í. Ti biwhÿyunde ná?in?” 27 Martha-di óetu?an, “Hedân haq, Na?inbí Sedó, naa dáywhÿyunde? u-ân unmuu i Yóesi Tádádi wóesóge?i? t'owa ovây?aywoenídi, Yóesi Tádávi ay-ân unmuu. Ívítíkha?máawän nää oepáa k'ayđipiye? un?ä?ídi.”

*Jesus isíhtäq*

28 Kin natú ihayđiho Martha iweeho?, hedí iví tí?úu Mary itu?an i?äähänge?amídi hedí óesäntu?an, “I háhkandi ho napówa hedí u-áđí nahí?da?.” 29 Mary ná?in nat'oe ihaydi wesebo? iwínú hedí ee Jesus nayi? iwepiye? namää. 30 Jesus i búu?ú?ay iwe wa? wínapówápí, hewänbo wa?di Martha-di óeyay iwáygebo nayi?. 31 In Huđiyo ee tewhá íve dikw'ó?nin Mary

óesíwówá'ó'indi óemû' wese iwínúdí yá'wépiye' napeedi, hedi di'ân Lazarus nakhã'k'óe iwepiye' namännin isíhtãä-ídi, hediho ûnwóemää.

<sup>32</sup> Mary oe Jesus nayi' iwe napówá, hedi óemû' ihaydi iví páadépiye' idé'gendisógedi óetu'an, "Na'inbí Sedó, naví tí'ûu nahay ihaydi háy nãwe unyidi há'to nahãaníwän." <sup>33</sup> Mary-á in Hudíyo ûnwóe'ãã'indá dívísíhtuwínúndedi Jesus-di ovâymu' ihaydi, iví pí'nã khó'yé hânho nataachanpóe hedi nathathapóe, <sup>34</sup> hedi ovâytsikáyin, "Wáygan Lazarus óekhã'k'û'?" Óetu'an, "Na'inbí Sedó, hêe na'indádí ókã'vedi nãamúnídi." <sup>35</sup> Jesus isíhtãä. <sup>36</sup> Hediho in Hudíyo ditú, "Binmú'dí, ta'gendi Lazarus óeséegi." <sup>37</sup> Hewänbo wáy wên ditú, "I to sen natsí't'aamuu'iví keetan óemägi. Ti wá' wí'ûnkoedipi'an Lazarus ónhekhãá'amídi wa' nachuupídíbo hedânho wínachúu-ípídi?"

### *Lazarus óewáywówápaa*

<sup>38</sup> Jesus wíyá iví pí'nã khó'yé hânho nataachanpóe, hedi wí t'ovápho nachá' diwe i pení nak'óe iwe napówá. Wí k'uu pháagí' nakhaawin t'ovápho ee. <sup>39</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Hã'i k'uu wéhánäpiye' binhãnge'an." I nachuu'iví pá'dây Martha-di Jesus óetu'an, "Na'inbí Sedó, nãä-áho nasuhkay, nãä-á yôenu thaa nahán diwedi ûnná." <sup>40</sup> Jesus-di óetu'an, "Naadi wítu'api'an, biwhâyundedáho nãamúní Yôesi Tádá hânho nakay'in." <sup>41</sup> Hedi i k'uu wéhánäpiye' dâyhãnge'an, hedi Jesus oe makówápiye' íbedí natú, "Tádá, naadi wíku'daa'ó naví yûusu dînt'óyandi. <sup>42</sup> Hedá dînhanginná hãädi wänbo t'ãhkí dînt'óyande'in, hewänbo naa nã'i tuu otú nã'in t'owa nãwe diyí'in dit'óe-ídi udi naa dísanin dívíwhâyumãänídi." <sup>43</sup> Ihaydáhá' kaygi natú, "Lazarus, ópive." <sup>44</sup> Hedi i sen nachu'k'óe'i napee. Wa'di aa saygi'didi na'ánmuu, iví ándá mandá wänbo', hedá iví ts'ay-á wá' aadi ûn'ánmuu. Jesus-di in t'owa ovâytu'an, "Bin'ánsuu hedânho iví'piye' namú-ídi."

### *In Hudíyoví p'ó'dédí'in dida' Jesus óehéy'in*

<sup>45</sup> Báyéki in Hudíyo Mary-ví'piye' di'ádãapóya'nin háa Jesus i'annin dâymû', hedi iví'piye' dívíwhâyü. <sup>46</sup> Hewänbo wây-á in Pharisees-ví'piye' dimää ovâytu'ããmídi háa Jesus i'annin. <sup>47</sup> Hediho in owha' p'ó'dédí'indádí hedá in Pharisees-ádi in Hudíyoví tuyowa' ovâywé'ge'an, hedi ovâytsikáyin, "Hännan iví'amí? Nã'i sendá báyéki ípínnánt'óe'ó?". <sup>48</sup> Kin ikanhondi âymägidáho', to'wên t'ãhkí iví'piye' dívíwhâyü-í, hedá in Rome-win sundado di'ãä-í hedi na'inbí méesate hay'i dînnayü-í hedá na'inbí t'owa-á dînwáde-í."

<sup>49</sup> Wí sen in diwedi ihay paayo na'owha'p'ó'dédí'än, i-á Caiaphas kin nakhãwã, hedi idá ovâytu'an, "Undá hãäwi

wänbo wí'únhanginnáhpí. <sup>50</sup> Ti wí'únhanginnáhpí'an shánkí yänbedi híwó' namúni'in ungi' wí'da' wí to'wí t'ähki na'inbí t'owagi' ivi wówátsi imäänídi, hedi handidi na'inbí t'owa t'ähki wí'ovâyhánú-ípi." <sup>51</sup> I-á ivi ánshaa iwedibo ná'i hí' wínatúhpí, hewänbo wí Yôesi Tádávi tukhe'bi namuu waag-ibá ihée'andânho háa napuwagit'óe'in natú, gá i paayo owha' p'ó'dédi' namuudân. Hedânkunho natú Jesus-á t'ähki in Israel t'owagi' nachuwagit'óe'in. <sup>52</sup> Hewänbo ingi'da' wí nachuwagit'óepí, in to'wên Yôesi Tádávi áy ûnmuu'in wéngé t'ähki diwadekw'ó'ningi'-ân wá' nachuwagit'óe, hedânho ovâywé'ge'amídi, hedá wí'da' dipúwí.

<sup>53</sup> I thaa iwedi páadépiye' in Hudíyoví p'ó'dédi'in dívihí'máa hádídí óhéyí i'gedi. <sup>54</sup> Hediho Jesus wiyá kee'eedi wí'iyiyéndepí, in Hudíyoví p'ó'dédi'indi wí'óemúnípidí, hewänbo iwedi iyâatäädí oe ahkónu nú' naná' diwepiye' namää, wí búu'ú'ay Ephraim gin dâytú'o' iwepiye', hedi iwáyge' ivi khäge'nindádi iwóyí'.

<sup>55</sup> Ihayhääbá in Hudíyoví shánkí'di púnú' naná, Passover gin dâytú'o'í'. Wa' i shánkí'di thaa napówápídi' báyékí t'owa Jerusalem búu'ú'dí yá'wé dithaa'in iwepiye' dimää dívípihây'amídi in Hudíyoví khuu dínmuu waa. <sup>56</sup> Jesus óetuwämáa, hedi iwáyge' méesate hay'i ive diyidi dívítumáa, "Tigúba i nashánkí'di'äá-í?" <sup>57</sup> In owha' p'ó'dédi'indádi hedá in Pharisees-ádi in t'owa ovâyýôn Jesus wáyge' nayi'in dínhanginpóedí ovây't'óe'amí, hedânho óepankéyídi.

## 12

*Wí kweedi Jesus-ví ân deedi wí ka'p'oe sa'wó' nasu'í' ón'ewe*

<sup>1</sup> Wa'di sí thaa natáy ná'in Hudíyoví shánkí'di Passover gin dâytú'o'í' dinnánídi, hedi Jesus oe Bethany búu'ú'ay iwepiye' nawáymää. Iwânkun Lazarus na'än, i-á i sen Jesus-di óewáywówápa'ibá namuu. <sup>2</sup> Iweho Jesus ónkindihúukhây'an. Martha-di ovâyssäsande', hedi Lazarus wá' in wé'ge'indádi nahú'än. <sup>3</sup> Hedi Mary wí ka'p'oe sa'wó' nasu'í' nard kin dâytú'o'í' imaa. I ka'p'oe-á wí' taa nakháa hedá hânho nachä'muu. Hedáhá' Jesus-ví ân deedi ón'ewe, hedá ivi phódá Jesus-ví ân deedi óepídi. I ka'p'oe'di ee íve i'ge t'ähki sa'wó' nasu'p'íde. <sup>4-6</sup> Hewänbo wí' ivi khäge'ninbí'wedí natsikapóe, "Háadan ná'i ka'p'oe sa'wó' nasu'í' wí'iku'ch'áapí poewin tägintä (300) thaa t'óe díví'andi wá'äadi, i chä' in sehkanäwó' diwówayi'in ovây'määnídi?" Ná'i sen kin natú'i-á nakháwä Judas Iscariot gin, i-á Jesus óekuhpekhây'máa'i-ân namuu, hedi ná'in natú sänbí' namuudi, in sehkanäwó' diwówayi'indi óe'áyingimädá yoe. Idá in khäge'ninbí chä' ovây'áyinmáa,

hedí iwedíbo<sup>7</sup> isänhónde<sup>7</sup>. <sup>7</sup> Hewänbo Jesus-di Judas óetu<sup>7</sup>an, “I kwee ánpí ná’an. Tobá hä’i ka<sup>7</sup>p’oe imá<sup>7</sup>ve-í. I thaa díkhä<sup>7</sup>k’úwígí<sup>7</sup> namuu. <sup>8</sup> Hää<sup>7</sup>di wänbo t’ähkí in sehkanäwó<sup>7</sup> diwówayi<sup>7</sup>in t’owa undá<sup>7</sup>dí diyēēní bñhääwímäänídí, hewänbo näwe naa-á hñhaya wänbo t’ähkí há<sup>7</sup>to undá<sup>7</sup>dí ocha<sup>7</sup>ní.”

*In owha<sup>7</sup> p’ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup>in dida<sup>7</sup> Lazarus óhéyí<sup>7</sup>in*

<sup>9</sup> Báyékí Hudíyo dínhanginpóe Jesus oe Bethany nayí<sup>7</sup>in, hedího iwepiye<sup>7</sup> dimää Jesus nayidída<sup>7</sup>bá yoe, hewänbo Lazarus i sen Jesus-di óewáywówápa<sup>7</sup>a<sup>7</sup>i<sup>7</sup> óemúnídí wá<sup>7</sup>. <sup>10-11</sup> Jesus-di Lazarus óewáywówápa<sup>7</sup>a<sup>7</sup> ihay<sup>7</sup>di báyékí Hudíyodi inbí p’ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup>in ovâyyoekanhondi Jesus-ví<sup>7</sup>piyeda<sup>7</sup> dívíwhäyuhon, hedího in owha<sup>7</sup> p’ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup>in dâywéhpêe<sup>7</sup>an Lazarus wá<sup>7</sup> óhéyídí.

*Jesus wí búndu iwe na<sup>7</sup>i<sup>7</sup>ändí oe Jerusalem búu<sup>7</sup>ú nats’ú*

<sup>12</sup> Wíyá tháwän in báyékí t’owa in Passover shánkí<sup>7</sup>dipiye<sup>7</sup> dipówá<sup>7</sup>in dínhanginpóe Jesus oe Jerusalem-piye<sup>7</sup> na<sup>7</sup>ä<sup>7</sup>in, <sup>13</sup> hedí palm taykhóe dâyts’â<sup>7</sup>di ün<sup>7</sup>ayyaymää, hedí kinnân dívítuhkwínuhon: “Wíséegíkénde<sup>7</sup>.” “Na<sup>7</sup>inbí Sedó Yôesi Tádádí wóesan, hedího híwó<sup>7</sup> wóe<sup>7</sup>âamí.” “U-á Israel-ví tsondi hay<sup>7</sup>i unmuu.” <sup>14-15</sup> Jesus wí búndu<sup>7</sup>ay ho ônkê<sup>7</sup>di iwe na<sup>7</sup>i<sup>7</sup>än, hedího Yôesi Tádáví tã<sup>7</sup>nin diwe háa ûntû<sup>7</sup> waagibá napóe. Kinnân nata<sup>7</sup>muu:

Un t’owa Zion-win wíyá wí<sup>7</sup>ikhuwôeda<sup>7</sup>ípí.

Binmú<sup>7</sup>dí, unbí tsondi hay<sup>7</sup>i wí búndu<sup>7</sup>ay k’éwédí ún<sup>7</sup>ä<sup>7</sup>. \*

<sup>16</sup> (Ihay<sup>7</sup>diho Jesus-ví khäge<sup>7</sup>nin ná<sup>7</sup>i hääwí napo<sup>7</sup>i<sup>7</sup> wídika<sup>7</sup>póya<sup>7</sup>pí, hewänbo tí<sup>7</sup>úgedí Jesus wíyá oe makówápiye<sup>7</sup> nawáypee ihay<sup>7</sup>dânho ná<sup>7</sup>in iví<sup>7</sup>gedí nata<sup>7</sup>muu<sup>7</sup>in dín<sup>7</sup>ánpówá, hedá dínhanginná háa nata<sup>7</sup>muu waabá óe<sup>7</sup>annin.)

<sup>17</sup> Hää<sup>7</sup>dankánbo báyékí t’owa Jesus-ádí diyí<sup>7</sup> i thaa idi Lazarus óewáywówápa<sup>7</sup>adi penípho iwedi napée-í kin óetu<sup>7</sup>an, hedí nää ná<sup>7</sup>in t’owadibá in wé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>in t’owa ovây<sup>7</sup>tumáa háa iwe i<sup>7</sup>annin. <sup>18</sup> Hedího ná<sup>7</sup>in wé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>in t’owa dínhanginpóe Jesus-á ná<sup>7</sup>in pínán t’ôe i<sup>7</sup>annin, hedánkunho ün<sup>7</sup>ayyaymää. <sup>19</sup> In Pharisees wí<sup>7</sup>ná táye dívíchänu<sup>7</sup>odi ditû<sup>7</sup>, “Ti wíwínmúndepí<sup>7</sup>an háa ída<sup>7</sup> waagi wí<sup>7</sup>únpuwamänpí<sup>7</sup>in. Binmú<sup>7</sup>dí, báyékí t’owa í-ádí<sup>7</sup>da<sup>7</sup> dimän.”

*Wên Greek t’owa Jesus-ádí dihí<sup>7</sup>da<sup>7</sup>*

<sup>20</sup> Wên Greeks dimuu<sup>7</sup>in in wé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>in t’owa-ádí diyí<sup>7</sup>, in oe Jerusalem dínshánkí<sup>7</sup>díná<sup>7</sup> diwepiye<sup>7</sup> di<sup>7</sup>ää<sup>7</sup>in Yôesi Tádá óe<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginmäänídí. <sup>21</sup> Indá Philip-ví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dimää (i-á Bethsaida búu<sup>7</sup>ú<sup>7</sup>ay oe Galilee nangewi namuu), hedí óetu<sup>7</sup>an, “K’ema, Jesus-ádí gihí<sup>7</sup>da<sup>7</sup>.” <sup>22</sup> Philip namää Andrew

\* 12:14-15 Zion-dá Jerusalem búu<sup>7</sup>ú namuu.

óetu<sup>7</sup>âamídí, hedáhá<sup>7</sup> Philip-á Andrew-áda Jesus-ví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> damää óetu<sup>7</sup>âamídí háa ditú<sup>7</sup>in. <sup>23</sup> Jesus natú, “Ihaydi púnú<sup>7</sup> nanânho nakeepúwídí hay<sup>7</sup>i omuu<sup>7</sup>in, naa t'âhki t'owagi<sup>7</sup> o'aypuyä<sup>7</sup>i”. <sup>24</sup> Hebo ta<sup>7</sup>gendi wâytumáa, wí táhtá ko<sup>7</sup>yi óekoedi iví wówátsi imä<sup>7</sup> waagibá ûnpo<sup>7</sup> hedânho shánki báyéki iwedí natáhpaa-ídí, hedí iví wówátsi imähpidá iwedí hääbo wínapa<sup>7</sup>pí, iwebo wí<sup>7</sup>bo nawânpik'óe. † <sup>25</sup> To<sup>7</sup>wên inbí wówátsi nää oepáa k'aydi ingí<sup>7</sup>da<sup>7</sup> dínmuu<sup>7</sup>indá inbí wówátsi dipedée-í, hewânbo to<sup>7</sup>wên inbí wówátsi nää oepáa k'aydi ingí<sup>7</sup>da<sup>7</sup> wídínmuupi<sup>7</sup>indá, inbí wówátsi hânhay wânbo t'âhki dâymá<sup>7</sup>ve-í. <sup>26</sup> To<sup>7</sup>wên naagi<sup>7</sup> dívít'óe<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in dida<sup>7</sup>di naa díyuumá<sup>7</sup>ve-í<sup>7</sup>in dínkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup>, hediho<sup>7</sup> iwáygé naa oyi<sup>7</sup> iwe, naví t'óe<sup>7</sup>in iwáygebá diyêeni. To<sup>7</sup>wên naagi<sup>7</sup> dívít'óe<sup>7</sup>o<sup>7</sup>in naví Tádádí ovâytu<sup>7</sup>âami híwó<sup>7</sup> dívítsiye<sup>7</sup>annin.”

### *Jesus iví chuwa i<sup>7</sup>gedí ihé<sup>7</sup>an*

<sup>27</sup> “Nääho naví pí<sup>7</sup>nä khó<sup>7</sup>yé dínkháapóe. Ti naví Tádá dondaa<sup>7</sup>amí nã<sup>7</sup>in dínpuwagít'óe<sup>7</sup>in diwedí dín<sup>7</sup>aywoenídí? Hedân yoe, nã<sup>7</sup>in dínpuwagít'óe<sup>7</sup>in namuudânkun nää oepáa k'aydipiye<sup>7</sup> o'ää. <sup>28</sup> Hedânho nã<sup>7</sup>in wída<sup>7</sup>máa naví Tádá, ovâykeeyamí u-á hay<sup>7</sup>i unmuu<sup>7</sup>in” kin Jesus natú. Ihaydi nã<sup>7</sup>i tuu makówádí nat'óet'óe: “Han dáy<sup>7</sup>anho<sup>7</sup>, hedá wa<sup>7</sup> wíyá hanbá dáykhây<sup>7</sup>máa.”

<sup>29</sup> In t'owa iwáygé diwinnin i tuu dit'oe, hedí wáy wên ditú, “Ikwahtaqa<sup>7</sup>an” gin, hedá wáy-á ditú, “Wí makówáwi t'óepa<sup>7</sup>qa<sup>7</sup>idi óehée<sup>7</sup>an.” <sup>30</sup> Jesus-di ovâytu<sup>7</sup>an, “Nã<sup>7</sup>i tuu-á naagi<sup>7</sup>da<sup>7</sup> wínamuupí, hewânbo ungi<sup>7</sup> wá<sup>7</sup> namuu. <sup>31</sup> Ihaydi púnú<sup>7</sup> naná Yôesi Tádádí in óetaapi<sup>7</sup>in ovâykeekw'ôenídí híwó<sup>7</sup>pí díví<sup>7</sup>annin, hedá Penísendi inbí tsondi dínmuu<sup>7</sup>i-á óet'aanídá. <sup>32</sup> Hewânbo naa nää nangedí dít'óhtägek'úwídí dítege ihaydi naadi t'âhki t'owa dovâytukánnamí naví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> di<sup>7</sup>ää-ídí.” <sup>33</sup> Nã<sup>7</sup>in natú ovâythayyamídí háawin chuwa ûnpuwagít'óe<sup>7</sup>in. <sup>34</sup> Ee t'owa yâagedí to<sup>7</sup>wídí óetu<sup>7</sup>an, “Yôesi Tádáví ta<sup>7</sup>nin diwe nata<sup>7</sup>muu i to<sup>7</sup>wí idi óesogekhây<sup>7</sup>máa<sup>7</sup>i<sup>7</sup> t'owa ovây<sup>7</sup>aywoenídí hânhay wânbo tãhki nawówayêeni<sup>7</sup>in. Heháadan untú<sup>7</sup> i to t'âhki t'owagi<sup>7</sup> na<sup>7</sup>aypuyä<sup>7</sup>i<sup>7</sup> óetegé-í óet'óhtägek'úwídí? To-an namuu nã<sup>7</sup>i to<sup>7</sup>wí t'âhki t'owagi<sup>7</sup> na<sup>7</sup>aypuyä<sup>7</sup>i<sup>7</sup>? Ti i-á namuu i to<sup>7</sup>wí Yôesi Tádádí óesogekhây<sup>7</sup>máa<sup>7</sup>i<sup>7</sup> t'owa ovây<sup>7</sup>aywoenídí?” <sup>35</sup> Jesus-di ovâytu<sup>7</sup>an, “Wí kohthay waagi<sup>7</sup>bá omuu, hewânbo undádí wí háy tãhkída<sup>7</sup> ochangít'óe. Naa oyi<sup>7</sup> iwe nakeená, hediho wa<sup>7</sup>di nää undádí oyidibo<sup>7</sup> unbí wówátsi naa-áadí binhúu, hedânho nakhuuná<sup>7</sup> ni<sup>7</sup>ge wí<sup>7</sup>iyêenípídí. To<sup>7</sup>wí khuu i<sup>7</sup>ge namändi-á wáy namän ni<sup>7</sup>ge wí<sup>7</sup>ûnhanginnáhpí. <sup>36</sup> Naa

† 12:24 Jesus náwe wí<sup>7</sup>bo<sup>7</sup> iví<sup>7</sup>gedí ihí<sup>7</sup>máa. Natú<sup>7</sup>da<sup>7</sup>, i ko<sup>7</sup>yi iví wówátsi imä<sup>7</sup> hääwí iwedí napáa-ídí waagibá, i-á wá<sup>7</sup> ûnkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> iví wówátsi imääní<sup>7</sup>in hedânho t'owa in wówátsi nahândepí<sup>7</sup>in dâykéyídí.

i kohthay omuu<sup>2</sup>ivi<sup>2</sup>piye<sup>2</sup> bíwhäyú wa<sup>2</sup> undáđi oyidibo<sup>2</sup>, hedânho t'owa i kohthay iwe íthaa<sup>2</sup>in ípúwíđi.”

*In Hudíyoví p'ó'déđi'in Jesus-ví'piye' wíđívíwhäyundepí*

Nă'in Jesus natú ihayđiho<sup>2</sup> iwáygéđi namăăđi ikaayan wí'óeshaa-ípíđi. <sup>37</sup> Hewänbo tobá báyékí pínán inbí páadépiye<sup>2</sup> ikeeyan wänbo<sup>2</sup>, wa<sup>2</sup>đi iví'piye<sup>2</sup> wíđívíwhäyundepí. <sup>38</sup> Hedího háa Yôesi Tádávi tukhe<sup>2</sup>bi<sup>2</sup> Isaiah ita<sup>2</sup>nan waagi napóe. I-á hăn'oe natú,

Na<sup>2</sup>inbí Sedó, i hí' gitú<sup>2</sup>i<sup>2</sup> wíđívíwhäyupí.

Hedí unkay<sup>2</sup>in wíđínhanginnáhpí.

<sup>39-40</sup> Hedího wíđínkoedípí dívíwhäyú-íđi, gá dínpoédân háa wíyá wáygé Isaiah ita<sup>2</sup>nan waa:

Yôesi Tádáđi inbí tsée ovâykhaayan, hedânho wíđínkepo<sup>2</sup>pí waagibá dínúwíđi,

hedá inbí hangintandá ovâyya<sup>2</sup>an,

hedânho wíđika<sup>2</sup>pówá-ípíđi,

hedí naví'piye<sup>2</sup> wíđi'ă<sup>2</sup>pí dovây<sup>2</sup>owóyé-íđi.

<sup>41</sup> Isaiah nă'in ita<sup>2</sup>nan gá Jesus-á hay<sup>2</sup>i napuwagít'óe<sup>2</sup>in ho ûnkeepóedân, hedânkun iví'gedi ihée<sup>2</sup>an.

<sup>42</sup> Hebo tobá Jesus-ví'piye<sup>2</sup> wáy wên wíđívíwhäyupí wänbo<sup>2</sup>, báyékí in Hudíyo p'ó'déđi'in wänbo iví'piye<sup>2</sup> dívíwhäyümăgi, hewänbo kee<sup>2</sup>eedí wíđitúhpí dívíwhäyú<sup>2</sup>in gá in Pharisees-di i méesate eepiye<sup>2</sup> ovâytsudekhă<sup>2</sup>ămíđi dikhuwôeda<sup>2</sup>đân, <sup>43</sup> hedí nă'in Hudíyo p'ó'déđi'in shánkí dida<sup>2</sup> t'owa híwó<sup>2</sup> inbí'gedi dívíhée<sup>2</sup>ămí<sup>2</sup>in Yôesi Tádá híwó<sup>2</sup> inbí'gedi dívíhée<sup>2</sup>ămíví<sup>2</sup>wedí.

*Jesus-ví hí' ovâytu<sup>2</sup>annin dâyyoegi<sup>2</sup>an, hedânho ovâytechănukhâymaa*

<sup>44</sup> Hedí Jesus-di kaygi ovâytu<sup>2</sup>an, “To<sup>2</sup>wí naví'piye<sup>2</sup> iwhäyunde<sup>2</sup>i-á naví'piyedă<sup>2</sup> wí'iwähäyundepí, hewänbo i naa dísandiví'piyân wá<sup>2</sup> iwähäyunde<sup>2</sup>. <sup>45</sup> Hedí to<sup>2</sup>wíđi naa dímúndedí i naa dísandi<sup>2</sup> wá<sup>2</sup> óemúnde<sup>2</sup>. <sup>46</sup> Naa năă oepáa k'ayđipiye<sup>2</sup> o'ăă wí kohthay waagi<sup>2</sup>bá omúníđi, hedânho to<sup>2</sup>wên naví'piye<sup>2</sup> dívíwhäyunde<sup>2</sup>in khu<sup>2</sup> ĵ'ge wíđiyêenípíđi. <sup>47</sup> Naa wó<sup>2</sup>tú<sup>2</sup>pí in to<sup>2</sup>wên naví hí' dit'oeđi hewänbo wíđây<sup>2</sup>a<sup>2</sup>gindopíđi dínkhây<sup>2</sup>ă<sup>2</sup> ovâytechănú-í<sup>2</sup>in. Naa o'ăă t'owa dovây<sup>2</sup>aywoeníđi, dínkhây<sup>2</sup>ă<sup>2</sup> ovâytechănú-í<sup>2</sup>in otúníđá yoe. <sup>48</sup> I t'ă<sup>2</sup>gi thaa naná<sup>2</sup> diwe nă<sup>2</sup>i naví hí' ho dovâytu<sup>2</sup>andi<sup>2</sup> namuudânkun in to<sup>2</sup>wên naa díyoegi<sup>2</sup>annin hedá háa otú waa wíđínséegi<sup>2</sup>anpí<sup>2</sup>in ovâytechănukhâymaa, <sup>49</sup> gá naa háa naví Tádáđi dísandíđá naa díyôn waagidă<sup>2</sup> dáyhée<sup>2</sup>o<sup>2</sup>, háa owänpida<sup>2</sup> waagá yoe. <sup>50</sup> Hedí dínhanginná i tsontu<sup>2</sup> naví Tádá imăgi<sup>2</sup>i wówátsi nahândepí<sup>2</sup>in napăyi<sup>2</sup>in. Hedânho háa naví Tádáđi dítu<sup>2</sup>annindă<sup>2</sup> naa otú<sup>2</sup> hedá ha<sup>2</sup>wâa dáyhée<sup>2</sup>o<sup>2</sup>.”

## 13

*Jesus-di ivi khäge'ninbí ân ovây'owídi*

<sup>1</sup> Wí<sup>7</sup> thaa wa<sup>7</sup> natáy i Passover shánkí<sup>7</sup>di thaagí<sup>7</sup>. Jesus ûnhanginná i thaa napowa<sup>7</sup>ä<sup>7</sup>in nää oepáa k'aydi iwedi ivi Tádávi<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> namú-ídi. Häädi wänbo t'ähki in ivi<sup>7</sup>in ûnmuu<sup>7</sup>in ovâyséegi wa<sup>7</sup> näädi nayi<sup>7</sup> ihaydi, hedi nää ovâykeekankhâymaa hânho ovâyséegi<sup>7</sup>in.

<sup>2</sup> Wé<sup>7</sup>ge dívikindihúuyo<sup>7</sup> ihaydi, Penísendidi Simon-bí ay Judas Iscariot i ánshaa ho óemägi Jesus óeku<sup>7</sup>p'âyídi. <sup>3</sup> Jesus ûnhanginná ivi Tádádi t'ähki kay óemägi<sup>7</sup>in, heda ûnhanginná Yöesi Tádávi<sup>7</sup>wedi na<sup>7</sup>ää<sup>7</sup>in hedi ivi<sup>7</sup>piye<sup>7</sup>bá nawáymännin, <sup>4</sup> hediho<sup>7</sup> ee nahúu<sup>7</sup>än diwedi iwínúdi ivi k'éwé<sup>7</sup>in to ip'ädi, hedi wên p'oepidi<sup>7</sup>in aadi iseeba<sup>7</sup>áa'an. <sup>5</sup> Hedáhá<sup>7</sup> wên oewäbay iwe ip'oesaadi ivi khäge'nin i<sup>7</sup>ân'owídi<sup>7</sup>hon heda in p'oepidi<sup>7</sup>in aa naseeba<sup>7</sup>áamu<sup>7</sup>indída ovây'ânpídi. <sup>6</sup> Peter-ví<sup>7</sup>we napówa ihaydi Peter-di óetsikáyin, "Na<sup>7</sup>inbí Sedó, ti udi naa di<sup>7</sup>ân'owídi<sup>7</sup>khâymaa?" <sup>7</sup> Jesus-di óetu<sup>7</sup>an, "Nää wí<sup>7</sup>unhanginnáhpí háadi kin dáy<sup>7</sup>o<sup>7</sup>in, hewänbo wáy wí thaa ûhanginpúwí." <sup>8</sup> Peter-di óetu<sup>7</sup>an, "Há<sup>7</sup>to di<sup>7</sup>ân'owídi<sup>7</sup>i<sup>7</sup>in wímääni." Jesus-di óetu<sup>7</sup>an, "Naadi wí<sup>7</sup>owídi<sup>7</sup>pídi<sup>7</sup> naví<sup>7</sup>wú<sup>7</sup>muupího<sup>7</sup>." <sup>9</sup> Simon Peter-di óetu<sup>7</sup>an, "Hedáho<sup>7</sup>, Na<sup>7</sup>inbí Sedó, naví<sup>7</sup>man dín'owídi<sup>7</sup> heda naví<sup>7</sup>p'ondá, naví<sup>7</sup>ânda<sup>7</sup>bá yoe." <sup>10</sup> Jesus-di óetu<sup>7</sup>an, "To<sup>7</sup>wí i<sup>7</sup>oe<sup>7</sup>ivi túu<sup>7</sup>ú t'ähki kháapí<sup>7</sup> ûnmuu, ivi ânda<sup>7</sup> ûn'owídi<sup>7</sup>táy. Hedi undá kháapí<sup>7</sup>in ímuu, hewänbo un t'ähkídi<sup>7</sup>bo-á yoe." <sup>11</sup> Jesus ûnhanginná to<sup>7</sup>wídi<sup>7</sup> óeku<sup>7</sup>hegít<sup>7</sup>óe<sup>7</sup>i namuu<sup>7</sup>in, hediânho natú, "T'ähkídi<sup>7</sup>bo kháapí<sup>7</sup>in wí<sup>7</sup>ímuupí<sup>7</sup> gin. \*

<sup>12</sup> T'ähki inbí ân ovây'owídi<sup>7</sup>bowa ihaydi ivi k'éwé<sup>7</sup>in to iwáyto<sup>7</sup>gi, hedi indádi iwáysóge. Ihaydi ovâytsikáyin, "Ti ûnhanginná háadi kin wáy<sup>7</sup>annin? <sup>13</sup> Undi naa dítu<sup>7</sup>o háhkandi-ádi p'ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup>-ádi, hedi híwó<sup>7</sup> kin ítú<sup>7</sup>, ha<sup>7</sup>bi-ânkun omuudi. <sup>14</sup> Hediho<sup>7</sup> undá únkây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> wí<sup>7</sup>ná táye bín<sup>7</sup>ân'owídi<sup>7</sup>i<sup>7</sup>in, gá naa unbí háhkandi<sup>7</sup> heda p'ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup> omuu<sup>7</sup>idi wáy<sup>7</sup>ân'owídi<sup>7</sup>dân. <sup>15</sup> Ná<sup>7</sup>i háa dáy<sup>7</sup>annin naadi wáykeeyan hediânho háa naadi wáy<sup>7</sup>an waagibá un wá<sup>7</sup> wí<sup>7</sup>ná táye úvíkanhúwí. <sup>16</sup> Ta<sup>7</sup>gendi wáytumáa, wí<sup>7</sup>t'ôe<sup>7</sup>i-á ivi tsondiví shánkí hay<sup>7</sup>i wínamuupí, heda wí<sup>7</sup>t'ôekhuwa<sup>7</sup>i-á i óeyôndiví shánkí hay<sup>7</sup>i wínamuupí. <sup>17</sup> Háa wáytu<sup>7</sup>an waa íka<sup>7</sup>póya<sup>7</sup>dáho<sup>7</sup>, naví<sup>7</sup>hí<sup>7</sup> bín<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginnamí hediho íhíhçaa<sup>7</sup>i.

<sup>18</sup> "Hewänbo naa wó<sup>7</sup>tú<sup>7</sup>pí un t'ähkídi<sup>7</sup>bo háa wáytu<sup>7</sup>an waa úvíkhâymaa<sup>7</sup>in. Naa dínhanginná to<sup>7</sup>wên in dovâyde<sup>7</sup>mannin

\* **13:11** Páade ihaydi Jesus in hí<sup>7</sup> "kháa<sup>7</sup>" kin natúdi inbí túu<sup>7</sup>ú i<sup>7</sup>gedi íhí<sup>7</sup>máa, hewänbo tí<sup>7</sup>úuge ihaydi Judas-ví<sup>7</sup>t'aywó<sup>7</sup>di i<sup>7</sup>gedân íhee<sup>7</sup>an.



dimuu<sup>2</sup>in. Hewänbo nä<sup>2</sup>in háa Yôesi Tádáví tã<sup>2</sup>nin diwe natú<sup>2</sup> waa ûnkây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> napúwí<sup>2</sup>in:

I to<sup>2</sup>wí naa-ádí ihúuyandi wänbo híwó<sup>2</sup>pí<sup>2</sup> naa díkhây<sup>2</sup>máa.

19 Nää wây<sup>2</sup>tumáa háa napuwagít<sup>2</sup>óe<sup>2</sup>in wa<sup>2</sup> napóepídíbo<sup>2</sup>, hedânho napóe ihaydá úvíwhâyú-í naa i omuu hân<sup>2</sup>oedíbo<sup>2</sup> oyí<sup>2</sup>i<sup>2</sup>. 20 Ta<sup>2</sup>gendi wây<sup>2</sup>tumáa, to<sup>2</sup>wëndi wí naadi dósandi<sup>2</sup> óeséegí<sup>2</sup>odi, indi naa wá<sup>2</sup> díséegí<sup>2</sup>o waagibá díví<sup>2</sup>o<sup>2</sup>, hedí to<sup>2</sup>wëndi naa díséegí<sup>2</sup>odá, i naa dísandí<sup>2</sup> wá<sup>2</sup> óeséegí<sup>2</sup>o waagibá díví<sup>2</sup>o<sup>2</sup>.”

*Jesus natú wí to<sup>2</sup>wídí óekuhpekhây<sup>2</sup>máa<sup>2</sup>in*

21 Jesus-di ná<sup>2</sup>in ovây<sup>2</sup>tu<sup>2</sup>an dihaydího<sup>2</sup> iví pí<sup>2</sup>nä ûnkáapóe, hedí thay<sup>2</sup>eedi ovây<sup>2</sup>tu<sup>2</sup>an, “Ta<sup>2</sup>gendi wây<sup>2</sup>tumáa, un diwedi wí<sup>2</sup>di naa díkuhpekhây<sup>2</sup>máa.” 22 Iví khäge<sup>2</sup>nin dívíwänpipuwä<sup>2</sup>o<sup>2</sup>, to<sup>2</sup>wíwí<sup>2</sup>gedí ihí<sup>2</sup>máa<sup>2</sup>in wídínhanginnáhpídí. 23 I khäge<sup>2</sup>di Jesus-di óeséegí<sup>2</sup>i<sup>2</sup> iví nú<sup>2</sup>bá na<sup>2</sup>än. 24 Hedího Simon Peter imannan ná<sup>2</sup>i khäge<sup>2</sup>didí óemúnídí, hedí óetu<sup>2</sup>an, “Jesus nátsikáyin toví<sup>2</sup>gedan ihí<sup>2</sup>máa<sup>2</sup>in.” 25 Hedího<sup>2</sup> i khäge<sup>2</sup>di Jesus-ví shánkí nú<sup>2</sup> ihá<sup>2</sup>didí óetsikáyin, “Na<sup>2</sup>inbí Sedó, to-an i namuu wóekuhpekhây<sup>2</sup>máa<sup>2</sup>i<sup>2</sup>?” 26 Jesus-di óetu<sup>2</sup>an, “Naa wí pává i sää iwe dóp<sup>2</sup>ohtôení, hedí wí to<sup>2</sup>wí dópägít<sup>2</sup>óe. Iví<sup>2</sup>gedân dáyhí<sup>2</sup>máa.” Hedí wí pává ikê<sup>2</sup>di ip<sup>2</sup>ohtógídi Judas óemägi, i-á Simon Iscariot-ví ay namuu. 27 Judas i pává ikê<sup>2</sup> ihaydí wesebo<sup>2</sup> i Penísendi iví pí<sup>2</sup>nä ûnts<sup>2</sup>ú, hedí Jesus-di óetu<sup>2</sup>an, “Hääwí háa bikhây<sup>2</sup>máa<sup>2</sup>i wesebo ná<sup>2</sup>an.” 28 Hewänbo to<sup>2</sup>wí wänbo<sup>2</sup> in dihúukw<sup>2</sup>ó<sup>2</sup>nin diwedi wí<sup>2</sup>ûnhanginnáhpí háadí Jesus-di kin óetu<sup>2</sup>annin. 29 Judas-á i chá<sup>2</sup> múu imáa, hedího wên dí<sup>2</sup>än Jesus-di óetu<sup>2</sup>an hääwí i shánkí<sup>2</sup>digí<sup>2</sup> dántáy<sup>2</sup>i<sup>2</sup> ikumá-í<sup>2</sup>in, hedá wây-á wëndá dí<sup>2</sup>än in sehkanäwó<sup>2</sup> diwówáyí<sup>2</sup>in wí hääwí ovây<sup>2</sup>määni gân óetu<sup>2</sup>an. 30 Hedího Judas i pává ikê<sup>2</sup>di wesebo napee. Ihaydího nakhúuná.

*Jesus iví khäge<sup>2</sup>nin wên ts'aamin tsontu<sup>2</sup> imägi*

31 Judas napee ihaydí Jesus natú, “Ihaydí nanânho t'owa dínhanginpúwídí naa t'ähkí t'owagí<sup>2</sup> o<sup>2</sup>aypuyä<sup>2</sup>i<sup>2</sup> hay<sup>2</sup>i<sup>2</sup> omuu<sup>2</sup>in, hedá háa naa dínpuwagít<sup>2</sup>óe<sup>2</sup>in namuudi dínhanginpúwí Yôesi Tádá wá<sup>2</sup> hay<sup>2</sup>i<sup>2</sup> namuu<sup>2</sup>in. 32 Hedího Yôesi Tádádí hay<sup>2</sup>i<sup>2</sup> naa dípaa-í iví haybá omúnídí, hedá ná<sup>2</sup>in ikhây<sup>2</sup>máa wesebo<sup>2</sup>. 33 Naví áyyäá, wí hâyú thaada<sup>2</sup> undádí ochangít<sup>2</sup>óe, hedí nää in Hudíyoví p<sup>2</sup>ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup>in dovây<sup>2</sup>tu<sup>2</sup>an waagibá un wá<sup>2</sup> wây<sup>2</sup>tumáa, undi dítuwäkhây<sup>2</sup>máa, hewänbo wáy omän diwepiye<sup>2</sup> wí<sup>2</sup>únkoedí-ípí nää ímu-í<sup>2</sup>in. 34 Naadi wên ts'aamin tsontu<sup>2</sup> nää wây<sup>2</sup>päkhây<sup>2</sup>máa, hedí kinnân namuu: Wí<sup>2</sup>nä táye úvíséegíhúuwí. Naadi wây<sup>2</sup>séegí waagibá, hanbá wí<sup>2</sup>nä táye úvíséegíhúuwí. 35 Úvíséegíhondáho to<sup>2</sup>wên t'ähkí dínhanginnání naví khäge<sup>2</sup>nin ímuu<sup>2</sup>in.”

*Jesus-di Peter óetu'an, "U-á poewin untúni naa wíđítaapi'in"*

<sup>36</sup> Simon Peter-di óetsikáyin, "Na'inbí Sedó, wépiyan unmän?" Jesus-di óetu'an, "Nää-á wí'úkoedipí wáy omän deepiye' díyuhúuwíđí, hewänbo wáy wí thaa wáy omän diwepiye' bá unmú-í." <sup>37</sup> Simon Peter-di óetsikáyin, "Na'inbí Sedó, háadan wíđínkoedipí wíyuhúuwíđí nää? Naa okhâymuu naví wówátsi ugi' dáymääníđí." <sup>38</sup> Jesus-di óetu'an, "Ti naa omuudi unkhâymuu uví wówátsi bimääníđí? Nă'in ta'gendi wítu'âamí: Wí dee sen wa' ikinpíđíbo' u-á poewin untúni wíđítaapi'in."

## 14

*Yôesi Tádávi'piye' gipunda'dá, iví ay Jesus-ví'piye' páadé gimú-í'in gínkhây'â'*

<sup>1</sup> Hedáhá' Jesus t'âhki iví khâge'nin itu'an, "Ánshaa iwe wí'íkwo'nípi. Yôesi Tádávi'piye' úvíwhâyuhúuwí hedá naví'piyá. <sup>2</sup> Naví Tádávi' k'aygi únná' diwe báyéki ún'ívená. Nă'in ta'gen namuupíđáho há'to wâytu'âamíwän ta'gen namuu'in. Hedího nää omän wí íve wí'ínbo wâykhây'amíđí. <sup>3</sup> Hedí wí íve wâykhây'amíđí omäädá wíyá owáy'â-í un wâyhúuwíđí naa-áđí, hedânho wáy o'ân diwebá un wá' íkwo'ní. <sup>4</sup> Un únhanginná wáypiye' omännin, hedá in p'ôe naa omän deepiye' wá' únhanginná." <sup>5</sup> Thomas-di óetu'an, "Na'inbí Sedó, wíginhanginnáhpí wáypiye' unmännin wänbo'. Hedí háđíđan in p'ôe unmän deepiye' gínhanginnání?" <sup>6</sup> Jesus-di óetu'an, "Naa-á in p'ôe omuu, hedá in ta'gendá, hedá in wówátsi-á. To'wí wänbo wúnkoedipí naví Tádávi'piye' namú-íđí, naví'piye' páadé na'âđíđá'mânho'. <sup>7</sup> To'wí naa omuu'in ta'gendi únhanginnândáho naví Tádá wá' dîntáa-íwän. Nää iwediho bîntaa hedá bînmú'."

<sup>8</sup> Philip-di Jesus óetu'an, "Na'inbí Sedó, i Tádá na'in dînkeeyamí. Hâhayda' gíntáy." <sup>9</sup> Jesus-di óetu'an, "Philip, gâhânhay waabo' undáđí oyího', hebo wa'dí wí'úhanginnáhpí to'wí omuu'in. To'wên naa dímú'indá i Tádá wá' dâymú'. Hedí háadan dítumáa i Tádá wâykeeyamí gin? <sup>10</sup> Háadan wíwíwhâyundepí i Tádá-áđí omuu'in hedí i Tádá-á naa-áđá omuu'indá? Nă'i hí' wâytu'o'í naví'đá' wíđínmuupí, hewänbo naa dáyhí'máa ihayđí naví Tádá naa-áđí namuu'i' iví t'ôe i'o'. <sup>11</sup> Nă'i naadi wâytumáa'i binwhâyú: Naa-á i Tádá-áđí omuu, hedá i Tádá-á naa-áđá namuu. Hewänbo naví hí' dînwhâyundepíđáho', i hâawí dáyo'í namuudi bíwhâyú wé'ge gamuu'in. <sup>12</sup> Ta'gendi wâytumáa, to'wên naví'piye' díwíwhâyunde'indá, naa dáyan waabá in wá' dívíkankhâyamá, hedá wa'dí shánki he'endi hâawí-á dívíkankhâyamá, gá naa naví Tádávi'piye'

omändân. <sup>13</sup> Úvíwhäyundedáho naa dînk'óe'in wây'amídí i ída'po'i', naadi wây'amí-ákun, hedi hääwí naa Yôesi Tádáví ay omuu'i dó'o'ídi t'owa dínhanginnání i Tádá hay'i namuu'in. <sup>14</sup> Hääwí namúní wänbo ída'po'di, naa dînk'óe'in wây'amídí úvíwhäyundedá, naa dó'amí-ákun."

*Jesus-di i Yä'dâa'i P'oewāhāa ivi khāge'ninb'i'piye' óesankhāymāa*

<sup>15</sup> "Undi díséegídáho' i tsontu wâymagi'i dîn'a'ginnamí. <sup>16</sup> Hedi naadi naví Tádá dódaa'amí wiyá to'wí wovâykhāge'namí'i wovâysaanídí, hedi han i Tádá i'amí. Nă'i wovâykhāge'khāymāa'i-á häädi wänbo t'ähki undádí nayēeni, i-á i Yä'dâa'i P'oewāhāa namuu, hedi in ta'gen nahāhkanyi'. <sup>17</sup> In to'wên Yôesi Tádá dâytaapí'indá nă'i Yä'dâa'i P'oewāhāa wí'óemúndepídí hedá wí'óetaapídí há'to daykéyí. Hewänbo undidân bîntaa, undádí nayídi, hedá unbí pí'nă khó'yé i bînmá've-í.

<sup>18</sup> "Naadi wên tádápí'in yíyápí'in waagi'inbá wíwâyyoekankhāymāapí, naa-á unbí'piye' owáy'ā'. <sup>19</sup> Hây napóe ihaydi in t'owa Yôesi Tádá dâytaapí'indi naa wiya wídímúní, hewänbo undáho dímúní, hedá iwówayēeni gá naa owówayidân. <sup>20</sup> Hedi i thaa napówá ihaydá únhanginnání naa naví Tádá-ádi omuu'in, hedá undádí naa-ádi wé'ge gimuu'indá wá' únhanginnání.

<sup>21</sup> "To'wên naví tsontu dínhógi'in hedá dîn'a'gindo'indá, indânho naa díséegi, hedi to'wên naa díséegi'indá naví Tádádí ovâyséegi, hedá naadi wá' dovâyséegi, hedi dovâykhāge'namí shánki híwó' dítaa-ídi" kin Jesus natú. <sup>22</sup> Wíkhāge'di' Judas gin nakháwă'i', hebo Judas Iscariot-dá yoe, idân Jesus óetsikáyin, "Na'inbí Sedó, heháadan na'indá' díkhāge'khāymāa shánki híwó' wítāa-ídi, hedi hä'in t'owa Yôesi Tádá dâytaapí'indá yoe?" <sup>23</sup> Jesus-di óetu'an, "To'wên naa díséegi'indá naví hí' dîn'a'gindo', hedi naví Tádádáho ovâyséegímá've-í, hedi naví Tádá-ádi naa-ádi inbí pí'nă khó'yé anthayé-í. <sup>24</sup> To'wên naa díséegí'indá naví hí' wídîn'a'gindopí. Hedi i hí' naadi wâytu'andi-á naví'đá' wídînmuupí, naví Tádádí dísandiví hí'-ân ûnmuu.

<sup>25</sup> "Nă'i hääwí naadi wâytumāa wa'di năä undádí oyidibo'. <sup>26</sup> Hewänbo i to'wí wovâykhāge'namí'idá t'ähki úntáy'i wovâyhá'amí, hedá t'ähká naadi wâytu'andi-á wovây'ánshaakannamí. I-á i Yä'dâa'i P'oewāhāa-ân namuu, hedi naví Tádádí i wovâysaaní gá han dódaa'andân.

<sup>27</sup> "Naadi wâykhāge'namí hedânho ánskaa iwe wí'íkwo'nípídi. Naada' dínkoedi han wây'amí'in, in to'wên Yôesi Tádá dâytaapí'indá wídínkoedipí. Unbí pí'nă khó'yé wí'í'áyíngi-ípi hedá wí'íkhuwōeda'ípi. <sup>28</sup> Naví Tádáví'piye'

omän hedá unbí<sup>?</sup>piyá owáy<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> gin wâytu<sup>?</sup>andi ít'oe. Naví Tádá-á naví shánki hay<sup>?</sup>i namuu hedí ta<sup>?</sup>gendi undi naa díséegí<sup>?</sup>dáho<sup>?</sup> íhíhchaa-í iví<sup>?</sup>piye<sup>?</sup> omändi. <sup>29</sup> Nǎ<sup>?</sup>i t'ǎhki nǎ wâytu<sup>?</sup>máa wa<sup>?</sup>di napóepídíbo<sup>?</sup>, hedânho owáy napóe ihaydá undi naví hí<sup>?</sup> dínwhäyú-í<sup>?</sup>í. <sup>30</sup> Wíyá shánki naadi wíwâytu<sup>?</sup>amí<sup>?</sup>pí, gá i Penísendi na<sup>?</sup>ädân, i-á in Yôesi Tádá dâytaapí<sup>?</sup>inbí tsondi dínmuu. Idá naa wídítsonmáapí. <sup>31</sup> Hewänbo nǎ naví Tádádí naa díyôn waa dáykhây<sup>?</sup>máa, t'ǎhki t'owa dínhanginnání<sup>?</sup>dí i-ân dóséegí<sup>?</sup>in.

“Bíwínú, yaho nǎwedi gimú-í.”

## 15

*Jesus wên úuva áaphäa waagi<sup>?</sup>bá namuu*

<sup>1</sup> “Naa wên híwó<sup>?</sup>nin úuva áaphäa waagi<sup>?</sup>bá omuu, hedí naví Tádá-á i áaphäa áyí<sup>?</sup>di waagi<sup>?</sup>bá-á namuu. <sup>2</sup> In t'owa naví<sup>?</sup>in dínmuu<sup>?</sup>in áaphäa wa<sup>?</sup>yáy khóe waagi<sup>?</sup>inbá dimuu. T'ǎhki wa<sup>?</sup>yáy khóe na<sup>?</sup>úuvapaapí<sup>?</sup> naví Tádá its'ándedi iyâa<sup>?</sup>o<sup>?</sup>, hedá i wa<sup>?</sup>yáy khóe na<sup>?</sup>úuvapaa iwedá i hí<sup>?</sup>índi híwó<sup>?</sup>pí<sup>?</sup> namuu<sup>?</sup>i-á iyâa<sup>?</sup>o shánki báyéki híwó<sup>?</sup> napáa-í<sup>?</sup>dí. <sup>3</sup> Undá i híwó<sup>?</sup>pí<sup>?</sup> ho únyâamuu i hí<sup>?</sup> naadi wâytu<sup>?</sup>andi bînt'óyandi. <sup>4</sup> Hǎädi wänbo t'ǎhki naa-á<sup>?</sup>dí ímúní<sup>?</sup>in únkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup>, hedí naa-á hǎädi wänbo t'ǎhká undádí omúní. Wên wa<sup>?</sup>yáy khóe wänbo wí<sup>?</sup>bo wínahääpa<sup>?</sup>pí, nǎ<sup>?</sup>in wa<sup>?</sup>yáy khóe in áaphäa eedi nachândida<sup>?</sup>mân nahääpa<sup>?</sup>, hedí hanbá un naa-á<sup>?</sup>dí hǎädi wänbo t'ǎhki ímuupídáho<sup>?</sup>, há<sup>?</sup>to únkoedí-í híwó<sup>?</sup>di hǎäwí úví<sup>?</sup>amí<sup>?</sup>dí.

<sup>5</sup> “To<sup>?</sup>wên hǎädi wänbo t'ǎhki naa-á<sup>?</sup>dí dimuu<sup>?</sup>in hedá naa-á indádí omuudá, indá báyéki híwó<sup>?</sup> díví<sup>?</sup>amí. Naa-á<sup>?</sup>dí ímuupídí hǎäwí wänbo há<sup>?</sup>to bîn<sup>?</sup>amí. <sup>6</sup> In to<sup>?</sup>wên naa-á<sup>?</sup>dí hǎädi wänbo dimuupí<sup>?</sup>indá wa<sup>?</sup>yáy khóe t'owa dâyts'á<sup>?</sup>i<sup>?</sup> waagibá dínpuwí. Kí<sup>?</sup>bi wa<sup>?</sup>yáy khóe-á dâych'áadi nat'a<sup>?</sup>, hedí dâywé<sup>?</sup>ge<sup>?</sup>andi dâyphamäade<sup>?</sup>. <sup>7</sup> Naa-á<sup>?</sup>dí hǎädi wänbo t'ǎhki íkw'ôndá naví hí<sup>?</sup>-á unbí pí<sup>?</sup>nǎ khó<sup>?</sup>yé bînmáada<sup>?</sup>, únkoedi hǎäwí wänbo ída<sup>?</sup>i Yôesi Tádá bîndaa<sup>?</sup>amí<sup>?</sup>dí, hedí idá wovâymääni, <sup>8</sup> hedânho t'owa dínhanginnání naví Tádá hay<sup>?</sup>i namuu<sup>?</sup>in, hedího<sup>?</sup> undá báyéki híwó<sup>?</sup> úví<sup>?</sup>amí, hedí kindí<sup>?</sup>diho ta<sup>?</sup>gendi naví khǎge<sup>?</sup>nin ímúní.

<sup>9</sup> “Naví Tádádí naa díséegí waagibá naadi wâyséegí. Naví séegí wóegé hǎädi wänbo t'ǎhki ímúní. <sup>10</sup> Naa naví Tádáví tsontu<sup>?</sup>u dôn<sup>?</sup>a<sup>?</sup>gindodi iví séegí wóegé hǎädi wänbo t'ǎhki omuu. Hedá undá hanbá naví tsontu<sup>?</sup>u dín<sup>?</sup>a<sup>?</sup>ginhondáho<sup>?</sup>, naví séegí wóegé hǎädi wänbo t'ǎhki ímúní. <sup>11</sup> Nǎ<sup>?</sup>i t'ǎhki wâytu<sup>?</sup>an hedânho<sup>?</sup> i híhchan dómáa waagibá un wá<sup>?</sup> unbí pí<sup>?</sup>nǎ khó<sup>?</sup>yé bînmá<sup>?</sup>ve-í<sup>?</sup>dí, hedá t'ǎhki híhchanda<sup>?</sup> bînmá<sup>?</sup>ve-í. <sup>12</sup> Nǎ<sup>?</sup>in tsontu<sup>?</sup>u naadi wâytu<sup>?</sup>máa: Wí<sup>?</sup>nǎ táye úvíséegí<sup>?</sup>húuwí naadi wâyséegí waagibá. <sup>13</sup> In to<sup>?</sup>wên inbí

wówátsi inbí k'ema<sup>2</sup>ingí<sup>7</sup> dívímägi<sup>7</sup>indá shánkí hay<sup>7</sup>in séegi namúni<sup>7</sup>in dâymáa. <sup>14</sup> Hedí undá hääwí naadi wâyýôn waagi bínkanhondáho naví k'ema<sup>2</sup>in ímuu. <sup>15</sup> Nää iwedi páadépiye<sup>7</sup> naví t'ôe<sup>2</sup>in ginda<sup>7</sup> naadi wíwây<sup>7</sup>tukankhây<sup>7</sup>máapí, gá wí tsondí-á iví t'ôe<sup>2</sup>in háa ikhây<sup>7</sup>máa<sup>2</sup>in wí<sup>7</sup>itu<sup>7</sup>opídân, hewänbo naví k'ema<sup>2</sup>innân gin wây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>âamí, gá hääwí naví Tádádí dítu<sup>7</sup>andi<sup>7</sup> naadi wâyhangin<sup>7</sup>ännandân.

<sup>16</sup> Undi naa wídíde<sup>7</sup>manpí, naadá un wâyde<sup>7</sup>man, hedá wovâykw'ódi báyéki híwó<sup>7</sup> úví<sup>7</sup>amídí, hedí i híwó<sup>7</sup> úví<sup>7</sup>o<sup>2</sup>i-á nakâypúwí. Naví Tádádí naa dínk'ú<sup>7</sup> hääwí ída<sup>7</sup>póe<sup>2</sup>i<sup>7</sup> wây<sup>7</sup>amídí, hedího úvíwhây<sup>7</sup>undedáho<sup>7</sup> idi wovây<sup>7</sup>määni. <sup>17</sup> Kinnân naadi wây<sup>7</sup>sonmáa: Wí<sup>7</sup>ná táye úvíséegíhúuwí."

*In Yôesi Tádá dâytaapí<sup>7</sup>indi Jesus-ví khäge<sup>7</sup>nin ovây<sup>7</sup>t'áy-i*

<sup>18</sup> "In t'owa Yôesi Tádá dâytaapí<sup>7</sup>indi wovây<sup>7</sup>t'aydáho wí<sup>7</sup>ún<sup>7</sup>óde-ípi unbí páadébo naa dít'ay<sup>7</sup>in. <sup>19</sup> In Yôesi Tádá dâytaapí<sup>7</sup>in t'owa waagi<sup>7</sup>inbá ímuudáho<sup>7</sup>, indi wovây<sup>7</sup>séegí-í, inbí<sup>7</sup>in dínmuu<sup>7</sup>in dâyséegí waagibá. Hewänbo in waagi<sup>7</sup>inbá wí<sup>7</sup>ímuupí. Naadi wâyde<sup>7</sup>man Yôesi Tádá bîntáa-ídi, hedânkun indího wovây<sup>7</sup>t'ay. <sup>20</sup> Wí<sup>7</sup>ún<sup>7</sup>óde-ípi háa wây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>annin: Wí t'ôe<sup>2</sup>i-á iví tsondiví shánkí hay<sup>7</sup>i wínamuupí. Hedího to<sup>7</sup>wên naa dít'ôephadekannannindi un wá<sup>7</sup> wovây<sup>7</sup>t'ôephadekannamí, hedí to<sup>7</sup>wên naví hí<sup>7</sup>dín<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginnannindi unbí<sup>7</sup> wá<sup>7</sup> wovây<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginnamí. <sup>21</sup> Naví<sup>7</sup>in ímuudíbo t'ähkí ná<sup>7</sup>i híwó<sup>7</sup>pí<sup>7</sup> hääwí t'owadi wovây<sup>7</sup>amí. Háadi? Gá i naa dísandí<sup>7</sup> wídây<sup>7</sup>taapídân. <sup>22</sup> Naadi naví hí<sup>7</sup>dovây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>âamídí o<sup>2</sup>âäpídáho ná<sup>7</sup>i t'aywó<sup>7</sup>di wídínmuupíwän. Hewänbo o<sup>2</sup>âä-ákon, hedânho náä wí<sup>7</sup> wänbo wí<sup>7</sup>únkoedípi natúnídí, 'Naa wídínhanginnáhpí dáy<sup>7</sup>t'aywó<sup>7</sup>nannin.' <sup>23</sup> To<sup>7</sup>wên naa dít'ay<sup>7</sup>indá naví Tádá wá<sup>7</sup>ho dít'ay. <sup>24</sup> Wa<sup>7</sup>di indádi oyi<sup>7</sup>ihaydi báyéki hääwí dáy<sup>7</sup>an wiyá to<sup>7</sup>wí wänbo hánhay wänbo i<sup>7</sup>anpí<sup>7</sup>. Kí<sup>7</sup>bi t'ôe dáy<sup>7</sup>anpídáho ná<sup>7</sup>i t'aywó<sup>7</sup>di wídínmuupíwän. Hewänbo háa naa dáy<sup>7</sup>annin dâymû<sup>7</sup>-ákon, hedí naa-ádi naví Tádá-ádi wí<sup>7</sup>gíndíbo dít'ay. <sup>25</sup> Hedí kin díví<sup>7</sup>andi naa háa inbí tã<sup>7</sup>kan naví<sup>7</sup>gedí nata<sup>7</sup>muu waa dín<sup>7</sup>póe, kinnân: Wên híwó<sup>7</sup>pí<sup>7</sup>in wídáy<sup>7</sup>anpí wänbo naa dít'ay.

<sup>26</sup> "Owáy naví Tádáví<sup>7</sup>we opówá ihaydi i to<sup>7</sup>wí wovâykhäge<sup>7</sup>khây<sup>7</sup>máa<sup>2</sup>i-á naadi wâysangít'óe. Ná<sup>7</sup>i naví Tádáví<sup>7</sup>wedi unbí<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> nakä<sup>7</sup>âägít'óe<sup>2</sup>i-á i Yä<sup>7</sup>dâa<sup>2</sup>i P'oewaahâa namuu. Hedí napówá ihaydi naví<sup>7</sup>gedí ihée<sup>7</sup>amí. <sup>27</sup> Hedá undá wá<sup>7</sup> t'owa naví<sup>7</sup>gedí bîntu<sup>7</sup>âamí, gá páadé naví t'ôe donts'an<sup>7</sup>an diwedíbo<sup>7</sup> un naa-ádi íyidân.

## 16

1 "Ná<sup>7</sup>i hääwí naadi wây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>an hedânho unbí whây<sup>7</sup>u wí<sup>7</sup>únháanípídí. <sup>2</sup> In Hudíyodi inbí méesate íve

wovâytsudekhâa'amí, hedá wá' shánkí wänbo únpuwí, wáy wí thaa naná' diwe wovây't'ahánúdáho di'âani Yôesi Tádági' dívít'ôemáa'in. <sup>3</sup> Háadan kin dívíkhâymaa? Gá Yôesi naví Tádá dínmuu'i wídintaapídân, hedá naa wá' wänbo wídítaapí. <sup>4</sup> Nã'i napuwagít'ôe'i wây'tumáa wa' napóepídíbo', hedânho napóe ihaydá naadi wây'tu'an ni'gedi ún'ánpowagít'ôe. Naadi nã'i háawí wíwây'tu'anpí páadé naví t'ôe donts'an'an dihaydi, gá wa'di undadí oyidân."

*Háa i Yã'dâa'i P'oewaqhâq ikhâymaa'in*

<sup>5</sup> "Nãa tobá i naa dísandiví'piye' omän wänbo', wénä wí wänbo undi wídítsika'máapí wãhãäpiye' omännin. <sup>6</sup> Nã'i háawí wây'tu'andidiho' unbí pí'nã khó'yé nãa báyékí únkháapo'. <sup>7</sup> Hewänbo in ta'gen wây'tumáa: Ungí' shánkí yänbedi híwó' namuu naa omú-ídí, gá naa omääpídáho' i to'wí wovâykhãge'khâymaa'i wína'ää-ípídân, hewänbo omäädáho' i dósaaní unbí'piye'. <sup>8</sup> Hedi owáy napówa ihaydá t'owa ovâythayyamí piháa di'ánshaamuudi wídika'póya'pí'in inbí t'aywó'di i'gedi, hedá i híwó'di namuu i'gedá, hedá Yôesi Tádádí t'owa ovây'tuchänukhâymaa i'gedá. <sup>9</sup> Idi ovâythayyamí dívít'aywó'nannin, naví'piye' wídíviwhäyundepídí. <sup>10</sup> Naa híwó'di' omuu i'gedi ovâythayyamí, gá naa i híwó'di' omuu'i naví Tádáví'piye' omändân, hedi wíyá wídímúnípi. <sup>11</sup> Yôesi Tádádí t'owa ovây'tuchänukhâymaa i'gedi ovâythayyamí, gá ho natúdân idi i Penísendi óetuchänukhâymaa, i-á in t'owa Yôesi Tádá dâytaapí'inbí tsondi dínmuu.

<sup>12</sup> "Naa wa'di báyékí wây'tu'âamí'in oda', hewänbo nãa wí'únkoedipí ihay bínhónídi. <sup>13</sup> Hewänbo owáy i Yã'dâa'i P'oewaqhâq napówa ihaydi, i-á in ta'gen t'ähki naháhkanyí'i' namuu, idi wovâykhãge'khâymaa in ta'gen namuu'in naví'gedi ta'gendi únhanginpuwídí, gá iví ánshaa únmuu'ida' wí'ihí'khâymaapídân, hewänbo háa Yôesi Tádádí óetu'an waagi natúní, hedá háa napuwagít'ôe'in wovây'tu'âamí. <sup>14</sup> Háa natúní'in naví'wedi ihóní hedi wovây'tu'âamí. Handidi wovâyhangin'annamí naa hay'i omuu'in. <sup>15</sup> Naví Tádáví háhkan únmuu'i-á naví' wá' dínmuu. Hedânho naa otú, i Yã'dâa'i P'oewaqhâq háa wovây'tu'âamí'in naví'wedi ihóní."

*Jesus-ví khãge'nin inbí pí'nã khó'yé dikháapúwí, hewänbo wíyá dihíhchanpúwí*

<sup>16</sup> "Hanwaapídíbo' undi wídímúnípi, hedá iwedá hanwaapídíbo-á undi naa wíyá díwáymúní." <sup>17</sup> Wên iví khãge'nin wí'nã táye dívítu'an, "Hännan hêe nã'in dítu'annin natú'da'? Natú, 'Hanwaapídíbo wídímúnípi' gin, hedá 'Iwedá hanwaapídíbo-á wíyá naa díwáymúní' gân. Hedá wá' natú, 'Kin napúwí gá naví Tádáví'piye' omändân.' <sup>18</sup> Hedi hánnangú

iví hí? ‘hanwaapídíbo’ ûntu?da? Hääwí i?gedi ihí?máa?in wíginhanginnáhpí.”

19 Jesus ûnhanginná ditsikapúwí?in dida?, hedího? ovâytsikáyin, “Ti úvítika?máa háa otu?da?in wâytu?andi, ‘Hanwaapídíbo’ undi wídímúnípi, hebo iwedá hanwaapídíbo-á wiyá díwáymúní? 20 Ta?gendi wâytu?máa, undá íséeýeñí hedá úvísíhtuwínú-í, hewänbo in t’owa Yôesi Tádá dâytaapí?indá dihíhchanpúwí. Hebo ík’áykháapoé wänbo nä?i-á únphadé-í hedí híhchan bînmá?ve-í. 21 Wí kwee na?eyekhâyí?i hânho nachanpo?, na?eyehaypúwí ihay nanândi. Hewänbo iví ay ûn?aypuyä ihaydá, iví hay i?gedi wiyá wí?ün?ánpóya?pi, gá nahíhchanpóedân iví ay ûn?aypuyädi. 22 Hedí hanbá undá nää ünpo?. Un ík’áykháapo? naa wáypiye? omändi, hewänbo owáy naa wiyá o?ää ihaydá unbí pí?nä khó?yé íhíhchaa-í, hedí to?wí wänbo wí?ünkoedí-ípi unbí híhchan únmuu?in wovâykwée-ídi.

23 “Hedí ihaydi wí?úntâynípi hääwí wänbo ditsikáyí?nídí. Ta?gendi wâytu?máa, hääwí naví Tádá bîndaa?andi?, naví?piye? úvíwhâyundedí, idi wovây?määní. 24 Nää pu?wahay wa?di hääwí wänbo wí?ída?póepí naví?piye? úvíwhâyunde wänbo?. Nää bindaa?an, hedânho bînhóní, hedá báyéki híhchan bînmá?ve-í.

25 Nä?i hääwí wâytu?andi wâyhá?amídí ûnthaykantáy, hewänbo owáy wí thaa naná? diwe kindídi wiyá wíwâyhée?amípi, thay?eedân naví Tádávi?gedi wâytu?äämí. 26 Hedí ihaydi shánkí híwó? bîntaadi un íhääwída?púwí naví?piye? úvíwhâyundedí, hedí wiyá wínatâynípi naa naví Tádávi?piye? wâyüusu?amídí, hewänbo idi wovâyseégídi unnânho iví?piye? úvíyüusu?amí. 27 Hedí idi wovâyseégi gá undi naa díseégídan hedá úvíwhâyundedá naa iví?wedi o?ää?in. 28 Nää oepáa k’aydi?piye? naví Tádávi?wedân o?ää-ákun. Hedí nää-á näwedi naví Tádávi?piyebá ovây?mân.”

29 Iví khäge?nindi óetu?an, “Nábáha? thay?eedí bihí?máa, nää-á uví hí?-á ûnthaykantáy?i? wí?ümüupi. 30 Nää gínhanginpóe u hääwí t’ähkí ûhanginná?nin, hedá hääwí to?wídí wóetsikáyí?nín?in nada?i? u ûhanginnânho wa? wóetsikáyí?pidíbo?. Hedânho ívíwhâyunde Yôesi Tádávi?wedi un?ää?in.” 31 Jesus-di ovâytu?an, “Nää-á ítü? naví?piye? úvíwhâyunde?in, 32 hewänbo nää iwedi un t’ähkí íwadedée-í, hedí wí?ínbo? unbí p’óege bînkéyí hedí naa wí?bo díyoe?amí. Hewänbo naví Tádá naa-ádí nayídi ta?gendi wí?bo há?to oyêñí. 33 Naadi t’ähkí nä?i wâytu?an hedânho naa-ádí ímuudi ánshaa iwe wí?íkwo?nípídí. In Yôesi Tádá dâytaapí?inbí yáagé wa? íyi? ihaydibo bînt’ôephadékhây?máa, hewänbo kay?indi úvíwínú-í, naa i yä?dâapí? nää oepáa k’aydiwi dót’an.”

## 17

*Jesus iví khäge?ningi? iyûusu?an*

<sup>1</sup> Jesus iví khäge?nin nä?i t'ähki itu?an dihaydi makówápiye? ibeedí kinnân iyûusu?an: “Táda, ihaydiho dinná. Nää ovâykeeyan naa uví ay omuu?i hay?i omuu?in, hedânho ʘ-á hay?i unmuu?in naadi dovâykeeyami. <sup>2</sup> Udi dísoge t'ähki t'owaví tsondi omúnídí, hedânho naadi t'ähki in udi dímägi?in in wówátsi nahándepe?in dovâymaänídí. <sup>3</sup> Uda? i ta?gendi Yôesi unmuu, hedá naa-á Jesus omuu, i udi dísandí? t'owa dovây?aywoenídí, hedí in to?wên ʘ-ádi naa-ádi dítaa?indáho wówátsi nahándepe?in dâymáa. <sup>4</sup> Wa?di náä oepáa k'aydi oyi? ihaydi in t'owa dovâykeeyan ʘ-á hay?i unmuu?in, gá in t'ôe udi díkanyônnin t'ähki dóbowadân. <sup>5</sup> Táda, naa hay?i omuu wa?di ʘ-ádi oyi? ihaydibo?, wa? hääwí wänbo nakhi?yenpi ihaydibo?. Nää uví?piye? owáymän, hedího ovâykeeyami naa hay?i omuu?in, háa omú?de waagibá.

<sup>6</sup> “In to?wên náä oepáa k'aydi udi naa dímägi?in dovâykeeyan háawi unmuu?in. Indá páadebo? uví?in úmuu, hedá uda indá dímägi, hedí uví hí? wôn?a?ginnan. <sup>7</sup> Nää in dínhanginpóe hääwí t'ähki udi dímägi?i ta?gendi uví?wedi na?ä?in, <sup>8</sup> gá hääwí udi naa dítu?andi? naadi dovâytu?andân, hedí dâyséegi?an. In dínhanginná ta?gendi uví?wedi o?ää?in, hedá dívíwhâyunde? udi dísanin.

<sup>9</sup> “Naadi ingi? dovâyuyûusu?o?. Nää t'ähki t'owagi?in wídayyûusu?opi, hewänbo in udi dímägi?ingi?inda?mân dáyyûusu?o?, indá uví?in úmuudi. <sup>10</sup> T'ähki naví?in dínmuu?in uví?in wá? úmuu, hedí uví?in úmuu?indá naví?inbá dínmuu. Hedí háa inbí wówátsi dâyhon waagidibo nakeepo? naa hay?i omuu?in. <sup>11</sup> Nää uví?piye? omän, hedí náä oepáa k'aydi wó?yëenipi, hewänbo ná?indá náädibo wa?di diyí?. Naví Táda, ʘ shánkí yä?dáa?i unmuu?i?, uví kay úmuu?idi áyîngidibo? ovâyma?ve-í, i kay udi dímägi?idibá, hedânho wí?da? waagibá dimúnídí, naa-ádi ʘ-ádi wí?da? gamuu waagibá. <sup>12</sup> Wa?di indádi oyi? ihaydi áyîngidi híwó? dovâymaá uví kay úmuu?idi, i kay dímägi?idibá, hedá dovây?áyîngimáadi wí?da?mân in diwedi napedee, i-á i ha?bi namuu napedeegít'óe?i?, hedího háa uví ta?nin diwe iví?gedi nata?muu waa ûnpóe.

<sup>13</sup> “Hedí náä uví?piye? omän, hedí dáyyûusu?odi ná?i t'ähki otú? wa?di náä oepáa k'aydi oyidibo?, hedânho inbí pi?ná khó?yé t'ähki híhchan dâymá?ve-í, naa dómáa waagibá. <sup>14</sup> Naadi uví hí? dovâymägi, hedí in t'owa wóetaapi?indi ovây?ay, hä?in t'owa waagi?in wídimuupídí, naa wänbo wá? in waagi wó?muupi waagibá. <sup>15</sup> Naadi wíwída?máapi náä oepáa k'aydi iwedi ovâyáa?amídí, hewänbo wída?máa



uđi áyîngidibo<sup>7</sup> ovâymá<sup>7</sup>ve-ídân, hedânho i Penísendiđi wí<sup>7</sup>ovâyhónípidí. <sup>16</sup> In wóetaapí<sup>7</sup>in waagi<sup>7</sup>inbá wíđimuuپی, naa wänbo wá<sup>7</sup>-á yoe. <sup>17</sup> In ta<sup>7</sup>gen ovâyhá<sup>7</sup>amí hedânho ta<sup>7</sup>gendi uvi<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívímääníđí. Uvi hí<sup>7</sup>-á in ta<sup>7</sup>gen namuu. <sup>18</sup> Uđi naa nää oepáa k'ayđipiye<sup>7</sup> đisan waagibá, naadi ná<sup>7</sup>in naví<sup>7</sup>in đinmuu<sup>7</sup>in wá<sup>7</sup> t'âmäpiye<sup>7</sup> nää oepaa k'ayđi dovâysankhâymaa. <sup>19</sup> In naví<sup>7</sup>in đinmuuđi naa uvi<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dáymä<sup>7</sup> hedânho in wá<sup>7</sup> ta<sup>7</sup>gendi uvi<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívímääníđí.

<sup>20</sup> “Naadi ná<sup>7</sup>ingí<sup>7</sup>inda<sup>7</sup> wíđáyyûusu<sup>7</sup>opí, hewänbo wé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>in t'owagi<sup>7</sup> wá<sup>7</sup> dáyyûusu<sup>7</sup>o<sup>7</sup>, in to<sup>7</sup>wên ná<sup>7</sup>inbí hí<sup>7</sup> đinmuu<sup>7</sup>idi naví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhâyukhâymaa<sup>7</sup>in, hediho wí<sup>7</sup>đá<sup>7</sup> waagibá dipúwíđí. <sup>21</sup> Naví Tádá, ƣ-á naa-áđí unmuu, hedá naa-á ƣ-áđá omuu, hedi hanbá innân wá<sup>7</sup> na<sup>7</sup>indáđí dimúní<sup>7</sup>in naa oda<sup>7</sup>. Hedi kin naa dáyyûusu<sup>7</sup>o<sup>7</sup> hedânho t'âhkí t'owa dívíwhâyú-íđí uđi naa đisannin. <sup>22</sup> Naadi he<sup>7</sup>ennin dovâypáa-í, uđi naa hay<sup>7</sup>i dípaa waagibá, hedânho wí<sup>7</sup>đá<sup>7</sup> dipúwíđí, ƣ-áđí naa-áđí wí<sup>7</sup>đá<sup>7</sup> gamuu waagibá. <sup>23</sup> Naa indáđí omuu, hedi ƣ-á naa-áđá unmuu, hediho ta<sup>7</sup>gendi wí<sup>7</sup>đá<sup>7</sup> dipúwí, hedi handiđi t'âhkí t'owa dínhanginnání uđi naa đisannin, hedá dínhanginnání wá<sup>7</sup> uđi ná<sup>7</sup>in naa-áđí dimuu<sup>7</sup>in ovâyséegí<sup>7</sup>in, uđi naa điséegí waagibá.

<sup>24</sup> “Naví Tádá, naa oda<sup>7</sup> in uđi dímägi<sup>7</sup>in naa-áđí dikwo<sup>7</sup>ní<sup>7</sup>in wáy naa ochangit<sup>7</sup>óe iwebá, hedânho uđi naa hay<sup>7</sup>i dípaa<sup>7</sup>in dâymúníđí. Uđi naa hay<sup>7</sup>i dípaa gá ho wa<sup>7</sup>đi ná<sup>7</sup>i nan oepáa nâakhíyépíđíbo naa điséegíđân. <sup>25</sup> Tádá, ƣ ta<sup>7</sup>gedá<sup>7</sup> bi<sup>7</sup>o<sup>7</sup>i<sup>7</sup> unmuu<sup>7</sup>i<sup>7</sup>, tobá báyéki t'owadı wíwóetaapí wänbo<sup>7</sup>, naadi wítaa, hedi ná<sup>7</sup>in naví<sup>7</sup>in đinmuu<sup>7</sup>in dínhanginná uđi naa đisannin. <sup>26</sup> Háawi unmuu<sup>7</sup>in naadi dovâyhangin<sup>7</sup>ânnan, hedá shánkí híwó<sup>7</sup> dovâyhangin<sup>7</sup>ânkhâymaa, hedânho uđi naa điséegí waagibá hă<sup>7</sup>bi séegíba inbí pí<sup>7</sup>nă khó<sup>7</sup>yé dâymá<sup>7</sup>ve-íđí, hedá naa-á indáđá omúní.”

## 18

### *Jesus óepankê<sup>7</sup>*

<sup>1</sup> Jesus iyûusubowa ihayđi iví khäge<sup>7</sup>nindáđí iweđi dimää, hedi owáy Kidron kó<sup>7</sup> p'ânäpiye<sup>7</sup> dimää. Iwáygé wí nava<sup>7</sup>ay na-olive-taysaa<sup>7</sup>i nak<sup>7</sup>óe, hedi Jesus-áđí iví khäge<sup>7</sup>nindáđí i nava<sup>7</sup>ay iwe dits<sup>7</sup>ú. <sup>2</sup> Judas i Jesus óeku<sup>7</sup>p'égi<sup>7</sup>i<sup>7</sup> ûnhanginná wáygé iwe naná<sup>7</sup>nin, hâyän wänbo Jesus iví khäge<sup>7</sup>nindáđí iwepiye<sup>7</sup> namääđi. <sup>3</sup> Hediho Judas-di wên Rome-win sundado-á wên sundado i méesate hay<sup>7</sup>i dâý<sup>7</sup>áyí<sup>7</sup>do<sup>7</sup>indá hedá wên Pharisees-á ovâymaa, hedi phakó-á kohséephé naphaa-muu<sup>7</sup>i-á inbí k'uuphé-á dínmahkänmuu<sup>7</sup>i wóégé iwe dipówá. <sup>4</sup> Jesus ûnhanginná hääwí t'âhkí háa ûnpuwagit<sup>7</sup>óe<sup>7</sup>in, hediho i<sup>7</sup>ah<sup>7</sup>tuyedi inbí páadépiye<sup>7</sup> iwínú, hedi ovâytsikáyin, “To-an

bîntuwămáa?" <sup>5</sup> "Gá Jesus i Nazareth-wi-ân" kin óetu'an. Idá ovâytu'an, "Naa-ân i omuu." Judas i óeku'p'égi'i' iwebá indádi nayi'.

<sup>6</sup> "Naa-ân i omuu" gin ovâytu'an dihaydi tí'úupiye' dívihádidí dikanu. <sup>7</sup> Hedáhá' wiyá ovâytsikáyin, "To-an bîntuwămáa?" Indi óetu'an, "Gá Jesus i Nazareth-wi-ân." <sup>8</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Wâytu'anho naa-ân i omuu. Hediho naada' dítuwámáada, ná'in wé'ge'in binpunmää." <sup>9</sup> Ha'wági ovâytu'an dihaydi háa häädankánbo' iyúusu'an waa napóe. Kinnânho iyúusu'an: "Wí' wänbo in dímági'in diwedi widînpedée-ípi." <sup>10</sup> Simon Peter wí tsiyó phá' imáa, hedi iwhahkê'di i owha' p'ó'dédí'ví t'ôe'i Malchus gin nakháwä'i' óewhádidi ivi ko'díngédí'in oeyay he'yinbo ônt'ó'ts'á'. <sup>11</sup> Jesus-di Peter óetu'an, "Uví tsiyó phá' hä'i süde iwebá mänwáyto'. Ná'in t'ôephade naví Tádádí naa dînsannindá dínkhây'ä' donphadé-í'in."

*Jesus oe Annas-ví'piye' óeho'*

<sup>12</sup> In sundado-ádi inbí tsondi-ádi in hay'i méesatewin áyi'nindádi Jesus óepankê'di óekhowhi'an. <sup>13</sup> Iwedi oe Annas-ví'piye' páadé óeho'. Ihay paayo-á Caiaphas na'owha'p'ó'dédí'än, hedi Annas-á Caiaphas-ví yahsédo-á ûnmuu. <sup>14</sup> Caiaphas-dá in Hudíyoví p'ó'dédí'in häädankánbo ovâytumakhe'odi ovâytu'an, "Shánki yänbedi híwó' namúni wí'da' wí to'wí t'ähki in t'owagi' nachúu-ídi."

*Peter natú idá Jesus óetaapi'in*

<sup>15-16</sup> Simon Peter-ádi wiyá khäge'di-ádi Jesus-ví tí'úugé damän. I owha' p'ó'dédí'di ná'i khäge'di' óetaa, hediho i khäge'di' ûnkoedi nats'únídi i tewhá tehpaá búge i owha' p'ó'dédí' nathaa iwe. Peter-á oe tehpaá yá'wébo-á phódi nú' óeyoe'an, hediho i khäge'di nawáypee ná'i a'yú iphódi'áyînmáa'i' óehée'amídi, hedi Peter oe tehpaá búgepiye' óets'úde. <sup>17</sup> I a'yúdi Peter óetu'an, "Hä'i sen óepanké'ivi khäge'dibá unmuupí'an." Peter natú, "Naa-á yoe."

<sup>18</sup> Nat'êediho in t'ôe'indá in hay'i méesatewin sundado-á phaa'uudi dâypa't'égi, hedi phaa nú' disúwáwin. Peter wá' iwebá iwínú.

*I owha' p'ó'dédí'di Jesus óetsika'máa ivi háhkan ni'gedi*

<sup>19</sup> I tewhá íve i owha' p'ó'dédí'di Jesus óetsika'máa ivi khäge'ninbí'gedi hedá ivi hí' in t'owa ovâyhá'o' i'gedá. <sup>20</sup> Jesus-di óetu'an, "Naa t'owa t'ähkívi páadépiye' dâyhée'owän, hedi häädi wänbo t'ähki dovâyhá'owän inbí méesate hí'índi' eeye hedá inbí méesate hay'i' ee-á, wáyge t'ähki in Hudíyo dívíwé'ge'o' eeye. Hääwí wänbo kaadibo wó'túhpi. <sup>21</sup> Heháadan ná'i hääwí naa dítsika'máa? In

to<sup>2</sup>wên dîntóyannin ovâytsikáyi<sup>1</sup>ní háa dovâytu<sup>2</sup>annin. Indá dínhanginná háa otú<sup>2</sup>in.” <sup>22</sup> Jesus ná<sup>2</sup>in natú ihaydi, wí méesatewi sundado iwe nú<sup>2</sup> nawindi<sup>2</sup> Jesus óets'emapháve, hedí óetu<sup>2</sup>an, “Ha<sup>2</sup>wâagá i owha<sup>2</sup> p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup> wínâahée<sup>2</sup>amí<sup>2</sup>.” <sup>23</sup> Jesus-di óetu<sup>2</sup>an, “Wên háawên híwó<sup>2</sup>pí<sup>2</sup>in naa otú<sup>2</sup>dáho<sup>2</sup>, úkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> ovâytu<sup>2</sup>âamí<sup>2</sup>in háäwí namuu<sup>2</sup>in. Hewänbo háa otú waa in ta<sup>2</sup>gen namuu-ákun, hedânho wí<sup>2</sup>úk'óepí díts'emapháve-í<sup>2</sup>in.”

<sup>24</sup> Hedáhá<sup>2</sup> Annas natsonpóe Jesus nakhówhimuudi i owha<sup>2</sup> p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup> Caiaphas-ví<sup>2</sup>piye<sup>2</sup> óesaanídí.

*Peter wíyá natú Jesus óetaapí<sup>2</sup>in*

<sup>25</sup> Oe yá<sup>2</sup>wé Peter wa<sup>2</sup>di nasúwáwin, hedí in wé<sup>2</sup>ge<sup>2</sup>in iwe diwinnindi óetsikáyin, “Ti ɔ wá<sup>2</sup> há<sup>2</sup>i senbí khäge<sup>2</sup>dibá wí<sup>2</sup>unmuupí<sup>2</sup>an?” “Yoe,” kin natú, “naa-á yoe.” <sup>26</sup> Wí sen i owha<sup>2</sup> p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup>ví t'óe<sup>2</sup>ibá namuu<sup>2</sup>i<sup>2</sup> iwe wá<sup>2</sup> nawin, i-á i sen Peter-di óe<sup>2</sup>oyets'â<sup>2</sup>iví maatu<sup>2</sup>i<sup>2</sup> ûnmuu, hedí idi Peter óetsikáyin, “Ti Jesus-ádí oe na-olive-taysaa iwe wíwímû<sup>2</sup>pí<sup>2</sup>an?” <sup>27</sup> Peter wíyá natú “yoe” gin, hedí wesebo wí dee sen ikin.

*Jesus oe Pilate-ví<sup>2</sup>piye<sup>2</sup> óeho<sup>2</sup>*

<sup>28</sup> Wa<sup>2</sup>dédé<sup>2</sup>ibo naná, hedí Jesus-á Caiaphas-ví<sup>2</sup>wedi óeho<sup>2</sup> i Rome-wi tųyônbí tewhá hay<sup>2</sup>i iwepiye<sup>2</sup>. In Hudíyo ná<sup>2</sup>i Rome-wi tųyônbí tewhá ee wídits'úhpí, gá inbí khuu dínmuudi dínkhâak'óedân dits'úní<sup>2</sup>in, hedího dits'úndáho<sup>2</sup> wídín<sup>2</sup>âhpí ná<sup>2</sup>i Passover shánkí<sup>2</sup>di koegi<sup>2</sup> dâyk'óe-í<sup>2</sup>in.

\* <sup>29</sup> Hedího Pilate oe yá<sup>2</sup>wépiye<sup>2</sup> napee, hedí in t'owa ovâytsikáyin, “Háawin t'ehpi<sup>2</sup>de-an ná<sup>2</sup>i senbí<sup>2</sup>gedí dînmá<sup>2</sup>?” <sup>30</sup> In Hudíyodi óetu<sup>2</sup>an, “Ná<sup>2</sup>i sen wên t'aywó<sup>2</sup>nin i<sup>2</sup>anpídá há<sup>2</sup>to uví<sup>2</sup>piye<sup>2</sup> âymá<sup>2</sup>íwän.” <sup>31</sup> Pilate-di ovâytu<sup>2</sup>an, “Un wí<sup>2</sup>bo binpíhû i<sup>2</sup>, hedá bintuyó<sup>2</sup>nandi bin<sup>2</sup>an unbí tsontų ıntú<sup>2</sup> waagibá.” In Hudíyodá óetu<sup>2</sup>an, “Hewänbo un Rome-<sup>2</sup>indá na<sup>2</sup>in Hudíyo wídínk'úya<sup>2</sup>pí wí to<sup>2</sup>wí âyhéyí<sup>2</sup>in, yä<sup>2</sup>dâapí i<sup>2</sup>andi âyshaa wänbo<sup>2</sup>.” <sup>32</sup> Ná<sup>2</sup>in ditú<sup>2</sup> dihaydi Jesus-ví hí<sup>2</sup> háa nachuwagít'óe i<sup>2</sup>gedí ta<sup>2</sup>gen napee. †

<sup>33</sup> Pilate iví tųyôn tewhá ee nawáys'tú, hedí Jesus óetukánnandi óetsikáyin, “Ti ɔ-á in Hudíyoví tsondi hay<sup>2</sup>i-ân unmuu<sup>2</sup>?” <sup>34</sup> Jesus-di óetsikáyin, “Ti ɔ-ân wí<sup>2</sup>bo unhangin<sup>2</sup>ânda<sup>2</sup>, háa in Hudíyodi naví<sup>2</sup>gedí wóetu<sup>2</sup>andibo dítsika<sup>2</sup>máa<sup>2</sup>?” <sup>35</sup> Pilate-di óetu<sup>2</sup>an, “Ti naa-ân Hudíyo omuu gin un<sup>2</sup>ânde gáhân? Uví t'owadibo hedá in owha<sup>2</sup> p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup>indádí naví mange wóekán. Háawin t'aywó<sup>2</sup>ninnan bí<sup>2</sup>an?” <sup>36</sup> Jesus-di

\* **18:28** I tųyôndá Hudíyo wínamuupí, hedí in Hudíyo-á dínkhâak'óe ná<sup>2</sup>in Hudíyo dimuupí<sup>2</sup>inbí háäwí dâytägé-í<sup>2</sup>dí. † **18:32** Jesus ho natú wên phé<sup>2</sup>wan deedi nachuwagít'óe<sup>2</sup>in. Handídi in Rome-<sup>2</sup>indi in yanákíkanin ovâyhánúnde<sup>2</sup>, hewänbo in Hudíyodá ná<sup>2</sup>in yanákíkanin dimuu<sup>2</sup>in ovâyk'usâyunde<sup>2</sup> ovâyhánú-í<sup>2</sup>dí.

óetu'an, "Naa tsondi hay'i' omuu, hewänbo in nää oepáa k'aydiwin tsonnin waagá yoe. Ha'bi tsondi omuudáho' in to'wên dovâytsionmáa'in dívihänsaa-íwän naa in Hudíyoví mange wídíkáanípídí. Hewänbo otú waa, näädíwin tsonnin waagi wó'muupí." 37 Pilate-di óetsikáyin, "Hedáho', ti ta'gendi wí tsondi hay'i-ân unmuu?" Jesus-di óetu'an, "U'bo untú waa, ha'bi' omuu. Hedi nää oepáa k'aydipiye' o'ää hedá o'aypyä, in ta'gen namuu i'gedi dáyhée'amídí. To'wên in ta'gen ho dínhanginná'nindá naa dînt'óyande'." 38 Pilate-di óetsikáyin, "Hândidan to'wí ûnhanginnání hääwí in ta'gen namuu'in?"

*Jesus óekhe'khâymaa, hewänbo Barabbas-á óema'p'ädi*

Pilate nä'in natú ihaydi in Hudíyo ee diyí' iwepiye' nawáypeedi ovâytu'an, "Naadi wên t'aywó'nin nä'i sen i'annin wänbo wídônshaapí. 39 Hewänbo paayo p'óe waagi nä'i Passover shánkí'di naná' dihaydi undi dídaa'o' wí pan wâyma'p'ädi-ídi. Ti nää nä'i Hudíyoví tsondi hay'i dóma'p'ädi-í'in ída'?" 40 Dívítuwínú, "Hä'i-á yoe. Barabbas-ân gida' nâama'p'ädi-í'in." Barabbas-á sänbi namuu.

## 19

1 Hediho Pilate natsonpóe waa in sundado*di* Jesus óepiye hedi púwhí'dí óewhähwhä'nän. 2 In sundado wên wäakhän dâyo'ophidé'andi óep'óhtógi. Hedáhá' wên p'í tsáawá'in k'éwé'in to-á óetógi, tsondi hay'ívi aa waagi'inbá namuu'in, 3 hedi wí'in wí'ingin in sundado iví páadépiye' diphademändi óeyanäkítumáa, "Hännan un'än, u Hudíyoví tsondi hay'i' unmuu'i'?" hedá óets'emapháve. 4 Pilate wíyá oe yá'wépiye' napeedi in t'owa ovâytu'an, "Bít'óyan, naadi i dópiyegít'óe undi bînmúnídí, hedânho ûnhanginnánídí naadi wên t'aywó'nin i'annin wänbo wídônshaapí'in." 5 Hediho Jesus oe yá'wépiye' óepiye. In wäakhän ôn'ophidé'annin nap'óht'o'on, hedá in p'í tsáawá'in k'éwé'in to-á nato'on. Hedi Pilate-di in t'owa ovâytu'an, "Bînmú'dí, näwe i sen nawin." 6 In owha' p'ó'dédí'indádí hedá in hay'i méesate'in sundado-ádí óemú' ihaydi háyän wänbo dívítuwínú, "Wên phé'wan deedi ná't'óhtägek'u'." Pilate-di ovâytu'an, "Unnân bînûu bînt'óhtägek'úwídí. Naadá wên háawên t'aywó'nin i'annin wänbo wídônshaapí." 7 In Hudíyodi Pilate óetu'an, "I-á natú Yóesi Tádávi ay namuu'in, hedi wên tsontuu gínk'óe'in natú', wí to'wí kin ihée'o'i-á nachúu-í'in ûnkhây'ä'."

8 Pilate nä'i hí' nat'oe ihaydi shánkí wänbo nakhuwôeda'póe, 9 hediho' iví tųyôn tewhá ívepiye' nawáyt's'ú, hedi Jesus óetsikáyin, "Ta'gendi wähäawi-an unmuu?" Hewänbo Jesus-di háabo wí'óetu'anpí. 10 Pilate-di oetsikáyin, "Ti wídíhée'amípí'an? Ti wí'úhanginnáhpí'an naada'mân dínk'óe

háa wíma<sup>?</sup>p'á<sup>?</sup>di-í<sup>?</sup>in hediháa u dovây<sup>?</sup>mää<sup>?</sup>ní<sup>?</sup>in phé<sup>?</sup>wan deedi wóet'óhtä<sup>?</sup>gek'úwí<sup>?</sup>dí?" <sup>11</sup> Jesus-di óetu<sup>?</sup>an, "Yôesi Tádádí wíwôn<sup>?</sup>k'ù<sup>?</sup>pídáho há<sup>?</sup>to úku<sup>?</sup>níwän háa wänbo naa dí<sup>?</sup>amídí. Hedího i sen uví mange naa dikándi-áho uví shánkí it'aywó<sup>?</sup>nan."

<sup>12</sup> Pilate ná<sup>?</sup>in nat'oe ihay<sup>?</sup>di shánkí wänbo nada<sup>?</sup> Jesus óema<sup>?</sup>p'á<sup>?</sup>di-í<sup>?</sup>in, hewänbo in Hudíyo dívítu<sup>?</sup>wínú, "Ná<sup>?</sup>i sen nâama<sup>?</sup>p'á<sup>?</sup>didá, u i tsondi Caesar-ví<sup>?</sup>näpiye<sup>?</sup> wí<sup>?</sup>unmuupí. Wí to<sup>?</sup>wí wí tsondi hay<sup>?</sup>i namuu gin natú<sup>?</sup>di-á Caesar-ví hänbi<sup>?</sup> namuu." <sup>13</sup> Háa ditú waa Pilate nat'oe ihay<sup>?</sup>di Jesus oe yá<sup>?</sup>wépiye<sup>?</sup> óepiye, hedí in t'owa ovây<sup>?</sup>tuyó<sup>?</sup>do<sup>?</sup> iwe Pilate isóge. Iwáho dâytu<sup>?</sup>o nak'uupháagíkw'ó<sup>?</sup> diwe gin, hedí Hebrew tų<sup>?</sup>đáho "Gabbatha" gin dâytu<sup>?</sup>o<sup>?</sup>.

<sup>14</sup> Wa<sup>?</sup>di Passover shánkí<sup>?</sup>di yâadi naná. Ihay thaa-á dâyhää<sup>?</sup>wikhây<sup>?</sup>o wíyá tháwängí<sup>?</sup>, kaykhanwówá thaa nanání<sup>?</sup>i<sup>?</sup>. Nää taage iwá<sup>?</sup>ypiye<sup>?</sup> naná. Pilate-di in Hudíyo ovây<sup>?</sup>tu<sup>?</sup>an, "Binmú<sup>?</sup>dí, náwe unbí tsondi hay<sup>?</sup>i únwin." <sup>15</sup> Dívítu<sup>?</sup>wínú, "Náwedi náyâa<sup>?</sup>an, phé<sup>?</sup>wan deedi nát'óhtä<sup>?</sup>gek'u<sup>?</sup>." Pilate-di ovây<sup>?</sup>tsikáyin, "Ti unbí tsondi hay<sup>?</sup>i wây<sup>?</sup>t'óhtä<sup>?</sup>gek'úwí?" In ow<sup>?</sup>ha<sup>?</sup> p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>indi óetu<sup>?</sup>an, "I-á na<sup>?</sup>inbí tsondi hay<sup>?</sup>i wígínmuupí. Na<sup>?</sup>indá wí<sup>?</sup>đá<sup>?</sup> tsondi hay<sup>?</sup>i gín<sup>?</sup>än, i-á Caesar-än namuu." <sup>16</sup> Hedího Pilate-di Jesus inbí mange óeyoe<sup>?</sup>an phé<sup>?</sup>wan deedi óet'óhtä<sup>?</sup>gek'úwí<sup>?</sup>dí.

### *Jesus phé<sup>?</sup>wan deedi óet'óhtä<sup>?</sup>gek'ú<sup>?</sup>*

<sup>17</sup> Hedáhá<sup>?</sup> Jesus óeho<sup>?</sup>di iwedi napee wên phé<sup>?</sup>wan igí<sup>?</sup>in ipi'íh<sup>?</sup>hondi, hedí in okú "P'ó<sup>?</sup>hkhú<sup>?</sup>bay" gin dâytu<sup>?</sup>o<sup>?</sup> iwe dipówa, Hebrew tų<sup>?</sup>đá ditú<sup>?</sup> "Golgotha" gin. <sup>18</sup> Iweho in sundadodi Jesus in phé<sup>?</sup>wan deedi óet'óhtä<sup>?</sup>gek'ú<sup>?</sup>, hedá wá<sup>?</sup> wây-á wiye sená<sup>?</sup>dá Jesus-ví wí<sup>?</sup>ná kíngédí hanbá ovän<sup>?</sup>an, hedí Jesus-ví phé<sup>?</sup>wan pinu<sup>?</sup>di ónkí<sup>?</sup>dí. <sup>19</sup> Pilate natsónpóe wên phé<sup>?</sup>phá<sup>?</sup> eedi ná<sup>?</sup>i tų<sup>?</sup> dâytá<sup>?</sup>namí gin: "Ná<sup>?</sup>i-á Jesus oe Nazareth-wí namuu, Hudíyoví tsondi hay<sup>?</sup>i<sup>?</sup>," hedí kin dâytá<sup>?</sup>nandi in phé<sup>?</sup>phá<sup>?</sup>-á ee phé<sup>?</sup>wá<sup>?</sup> kw'áye dâyt'óhtä<sup>?</sup>gek'ú<sup>?</sup>. <sup>20</sup> Jesus phé<sup>?</sup>wan deedi óet'óhtä<sup>?</sup>gek'ú<sup>?</sup> iwe oe Jerusalem búu<sup>?</sup>ú tso<sup>?</sup>wa naná, hedího báyé<sup>?</sup>kí Hudíyo iwe diyí<sup>?</sup>, hedí in phé<sup>?</sup>phá<sup>?</sup> ee háa nata<sup>?</sup>muu<sup>?</sup>in dâytu<sup>?</sup>an. Hebrew tų<sup>?</sup>đá, Latin tų<sup>?</sup>đá, hedá Greek tų<sup>?</sup>đá nata<sup>?</sup>muu. <sup>21</sup> In Hudíyo ow<sup>?</sup>ha<sup>?</sup> p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>indi Pilate óetu<sup>?</sup>an, "Wí<sup>?</sup>úkhây<sup>?</sup>ähpí nâata<sup>?</sup>namí<sup>?</sup>in ná<sup>?</sup>i hí<sup>?</sup> 'Hudíyoví tsondi hay<sup>?</sup>i<sup>?</sup> gin, hewänbo kinnân nâata<sup>?</sup>namí: 'Ná<sup>?</sup>i sennân natú, Naa in Hudíyoví tsondi hay<sup>?</sup>i omuu.' " <sup>22</sup> Pilate-di ovây<sup>?</sup>tu<sup>?</sup>an, "Háa otsonpóe waa dâytá<sup>?</sup>namí<sup>?</sup>in wí<sup>?</sup>dó<sup>?</sup>egókhây<sup>?</sup>máapí."

<sup>23</sup> In yôenu sundadodi Jesus phé<sup>?</sup>wan deedi óet'óhtä<sup>?</sup>gek'ú<sup>?</sup> ihay<sup>?</sup>di iví aa dívíwiye, hedí pí<sup>?</sup>đinbo wí<sup>?</sup>ingí dâyhógi. Hewänbo iví k'éwé<sup>?</sup>in to he<sup>?</sup>yinbo namuudi wáyge wänbo

wí'ûnpánye'enpí. <sup>24</sup> Hedího ditú, "Hä'in k'éwé'in to-á wí'ây síve-ípí, hewänbo iví'ây wamí äymúnídí to-angú in nat'anpúwí'in." Hedí han díví'andi ná'in Yôesi Tádáví tã'nin diwe ho nata'muu'in napóe:

Naví aa dívíwiyedi pí'dinbo wí'ingí dâyhógi,  
hedá naví k'éwé'in togí'in díví'âywan.

<sup>25</sup> Jesus-ví phé'wan nú' ná'in yôenu kwiyä' diwin: Jesus-ví yíyá-á, hedá Jesus-ví yíyáví tí'ûu-á, hedá Clopas-ví kwiyó Mary-á, hedá Mary Magdalene-dá. <sup>26</sup> Jesus iví yíyá iwe nawindi imû', hedá iví khäge'di' iséegi'i wá' imû', hedího iví yíyá itú'an, "Yíyá, náä iwedi hä'i sen uví ay waagi'ba úmúní." <sup>27</sup> Hedáhá' iví khäge'di' itú'an, "Ná'i-á uví yíyá waagi'ba úmuu náä." Hedího i khäge'didi iví wháagépiye' Mary óeho' óe'âyíngi'amídí.

### *Jesus nachuu*

<sup>28</sup> Jesus-áho ûnhanginná ná'i t'ähki iphade'in hedânho háa Yôesi Tádáví tã'nin diwe iví'gedi nata'muu waagibá napúwídí. Ihaydáhá' natú, "Naa op'oesá'aa." <sup>29</sup> Iwe nú' wên sä'áwé whoegi'in naméena'oyohay'isaa'in nachá, hedího wên hääwên nap'ohsaadee'in i méena iwe dâyp'ohtógi, hedí wên poesú hyssop kin dâytú'o' eedi dâyt'i'k'û'di Jesus-ví sóe iwepiye' óntegedi, <sup>30</sup> i méena ip'ohún. Ihaydáhá' natú, "Naví t'ôe dínbo'wanho'," hedí ip'ôhwhayedibo' ipichuwamági.

### *Jesus oe wa'mäágé óeyún*

<sup>31</sup> I thaa in Hudíyo dâyhääwíkhây'o'i kaykhanwówá thaagi' naná, hedí ná'i kaykhanwówá thaa na'ä'i shánki hay'i thaa dínmuudi wídida'pí in chu'in ee phé'wan deedi ovây yoe'amí'in. Hedího Pilate óedaa'an natsonpúwídí in dit'óhtägek'w'ó'nin ovây póthâaní'in shánki a'yuu'gi dichúu-ídí, hedá phé'wan deeyedá ovâywháve-í. <sup>32</sup> Hedího' in sundado dimäädi in sená' Jesus-ádí bá phé'wan deeyebá ovânt'óhtägek'û'in wí'gíndibo' ovânpótháa. <sup>33</sup> Hewänbo Jesus-ví'we dipówádí óemû' ho nachuu'in, hedího' iví pó wí'óntháapí. <sup>34</sup> Wí sundado iví yún phedí Jesus wa'mäágé óeyún, hedí p'oe-ádi ûndádí wónki ûnpee.

<sup>35</sup> (Kin napóe'in naa ná'in dóta'do'i dómû', hedího i'gedího dóta'do', hedânho un wá' ná'i hääwí úvíwhâyú-ídí. Háa otú' waa ta'gen namuu, naa dínhanginná in ta'gen otú'in.)

<sup>36</sup> Ha'wâa Jesus óe'an dihaydi ná'i Yôesi Tádáví tã'nin diwe nata'muu waa napóe:

Wéhpêe wänbo iví phékhúu wí'ónthâanípí.

<sup>37</sup> Hedá wá' wíyá wáygé Yôesi Tádáví tã'nin diwe kinnân nata'muu:

In t'owadi i to'wí óeyúndi' óemúní.

*Jesus óekhã'k'û'*

<sup>38</sup> Wí sen Joseph gin nakhãwã oe Arimathea búu'ú'aywi namuu, hedí Jesus-ví'piye' iwhãyunde', hewãnbo in Hudíyoví p'ó'dédí'in ovâykhuwôeda'dí nãähaydi wínada'pí t'owa dínhanginnání'in iwhãyunde'in. Jesus nachuu ihaydi Joseph-di Pilate óedaa'an i pení óekhu'wamãänídí, hedího Pilate-di óemãgidi óeho'. <sup>39</sup> Hedá Nicodemus wá' napówá wí woe sa'wó' nasuu'i tãgintã (100) taa nakhãa'i' ikándí, nã'i woe-á myrrh-ádí aloe-ádí nawóemuu. (Nicodemus-á hãnhay Jesus-ví'piye' khu'déedí namãä'i-ân namuu.) <sup>40</sup> Joseph-ádí Nicodemus-ádí i pení óeho'dí híwó'dí aa ts'ã'i iwe óe'annan i sa'wó' nasuu'i woe wóegé. Kindidân in Hudíyodí wí pení óekhãkhukhãmáa'i óekhã'o'. <sup>41</sup> Jesus phé'wan deedi óet'óhtãgek'û' iwáy tso'wa wáy wí nava'ay nataysaa'i nak'óe, hedí iwe wí khãkhugí' t'ovápho ts'ãabi nachã, iwe to'wí wãnbo wa'dí wí'óekhã'k'û'pí. <sup>42</sup> Hedího tso'wabo nanãndi, hedá ihay thãwãndá in Hudíyoví kaykhanwówá thaa dínãndi dívikhã'yãmí'in dínkhã'yãdi, Jesus iwe óekhã'k'û'.

**20***Wáy Jesus óekhã'k'û' iwe wí'óeshaapí*

<sup>1</sup> Dumíngu naná' dihay thaa Mary Magdalene i t'ovápho Jesus óekhã'k'û' iwepiye' namãä. Hé'déndí hé'dibo wa'dí nakhũnãndibo namãä. Napówádí i k'uu pháagí' dáy'tídí'i wéhãnäpiye' nahãngewindi imû'. <sup>2</sup> Hedího Mary iwedi i'ããdi Simon Peter-ádí i wí' khãgè'dí Jesus-di óeséegí'i-ãdi ovãnshaa, hedí ovãntu'an, "Na'inbí Sedó Jesus i t'ovápho iwe óeyãa'an, hedí wáygé óewáyk'û'in wígínhanginnãhpí."

<sup>3</sup> Hedího Peter-ádí i wí' khãgè'dí-ádí Jerusalem búu'ú'dí dapeedi i t'ovápho iwepiye' damãä dãnmunídí háa iwe nak'óe'in háa yoe. <sup>4</sup> Wí'gíndíbo dãn'ããhon, hewãnbo i wí' khãgè'dí shánkí nashãadí Peter-ví páadé i'ããhondi páadébo napówá. <sup>5</sup> It'ãã itsíhkênídí, hedí i aa Jesus óe'ãnnandi' oe íve nange nakw'õndi imû', hewãnbo' ee t'ovápho ee wínats'úhpí. <sup>6</sup> Iví tí'úugé Simon Peter napówá, hedí i-á ee t'ovápho ívepiye' nats'ú, <sup>7</sup> hedá i wá' i aa iwe nakw'õndi imû', hedá in aa Jesus nap'ó'ánmuu'indá wá' imû'. Nã'indá na'íhpa'andi oe wéhãnäpiye' wí'bo nak'óe, i wé'ge'i aa-ádá wínak'óepí. <sup>8</sup> Hedího' i wí' khãgè'dí páadé napówá'i wá' t'ovápho ee nats'ú, hedí nã'i aa nakw'õndiho' imû'dí Jesus nawáywówápóe'in iwhãyu. <sup>9</sup> (Yóesi Tádáví tã'nin diwe natû' Jesus nawáywówápuwagít'óe'in, hewãnbo Jesus-ví khãgè'nin wa'dí nã'i hããwí i'gedí wídika'póya'pí.) <sup>10</sup> In wíye khãgè'nindá inbí'wepiye' dãnweeho'.

### *Jesus-á Mary Magdalene-ví'piye' ipikeeyan*

<sup>11</sup> Mary-á oe t'ovápho iwe napówádí yá'wébo naséewin, hedi wa'di naséeyidi it'áädí i t'ovápho ívepiye' itsíhkídi. <sup>12</sup> Hedi wíye makówáwin t'óepa'aa'in da'aats'ä'imuu'in Jesus nak'óewän diwe da'ändí ovänmû', i wí' iví p'ôn ûnk'óewän diwe na'än, hedi i wí'-á iví ân ûnk'óewän diwá. <sup>13</sup> Indi Mary óetsikáyin, "Háadan unséeyi'?" Ovântu'an, "Gá naví tsondi dînpiyedân, hedi wáygé' óek'û'in wíðinhanginnáhpí." <sup>14</sup> Kin natú ihaydibá ibée, hedi Jesus iwe nawindi óemû', hewänbo ta'gendi Jesus namuu'in wí'ûnhanginnáhpí. <sup>15</sup> Jesus-di Mary óetsikáyin, "Háadan unséeyi'? To-an nâatuwämáa?" Mary-á na'ân Jesus-á i nava áyí'di namuu'in hediho' óetu'an, "Mä'mää, wáygépiye' nâaho'dáho', dítu'âamí wáygé nâak'û'in hedânho' omú-í dókéyídi." <sup>16</sup> Ihaydi Jesus-di óekháyä', "Mary." Mary-á wiyá ibeedí Jesus-ví'di itsaakídi hedi óetu'an, "Rabboni." (Rabboni-á Hebrew tuudi natu'da' "hâhkandi" gin.) <sup>17</sup> Jesus-di óetu'an, "Naví'di wívitsaakêenípí, wa'di i Tádáví'piye' wó'peepídi. Hewänbo ópûn, in to'wên naví tí'ûuwín páadé'in waagi'inbá dînmuu'in ovâytu'an naví Tádáví'piye' omän, i-á unbí Tádábáho' únmuu, i-á naví Yôesi dînmuu hedá unbí Yôesibá únmuu." <sup>18</sup> Hediho Mary Magdalene iwedi namäädi in khäge'nin ovâytu'an, "Na'inbí Sedó Jesus dómû'," hedi ovây't'ôe'an háa Jesus-di óetu'an waa.

### *Jesus iví khäge'ninbí'piye' ipikeeyan*

<sup>19</sup> Wa'di Dumîngu naná, hedi nakin dihaydi Jesus-ví khäge'nin wí tewhá íve diwé'gekw'ó. In Hudíyoví p'ó'dédí'in ovâykhuwóeda'di t'âhkí i phódi dínphéhti'din. Ihaydi Jesus inbí páadépiye' nakeepóedí ovâytu'an, "Ánshaaginpidíbo' íkwó'ní." <sup>20</sup> Kin natú ihaydi iví mandá hedá iví wa'määgé-á háa únmuu'in ovâykeeyan hedânho' óetaa-ídi. Iví khäge'nin báyéki dihíhchanpóe Na'inbí Sedó Jesus óemû'di. <sup>21</sup> Hedáhá' wiyá ovâyhée'andi ovâytu'an, "Ánshaaginpidíbo' íkwó'ní. Naadi naví t'ôe dîn'amídi wâysankhâyamá, naví Tádádí iví t'ôe dôn'amídi dísan waagibá." <sup>22</sup> Kin natú ihaydi iví hâadi ovâysiphaydi, hedi ovâytu'an, "I Yä'dâa'i P'oewaahâa unbí pí'nä khó'yé únts'úní." <sup>23</sup> To'wênbí t'aywó'di dín'owó'yennin ítúdáho', ho dín'owó'yen. Hewänbo wíðin'owó'yenpí gin ítúdáho', wa' wíðin'owó'yenpí."

### *Jesus-di Thomas óehé'an*

<sup>24</sup> Hewänbo wí' in tä'di wíye iwedi in wé'ge'indádi wína'änpíwän Jesus dínpówá ihaydi. Nã'i khäge'di-á Thomas gin nakháwä, hedi Kwâati wá' gin óetu'o'. <sup>25</sup> Hediho' in wé'ge'in khäge'nindi Thomas óetumáa, "Na'indá Na'inbí Sedó Jesus äymû'." Hewänbo Thomas natú, "Naadá i kwák'u



ônkhâhkídi iwe dómû'pídá, hedí namanphohchân deedi naví mankhúdí dótägepidá, hedá oe wa'määgé ûnphohchân diwe wá' naví mandí dótägepidá, há'to dáywhäyú-í nawówayi'in."

<sup>26</sup> Wí yâadi naphade ihaydi iví khäge'nin tewhá íve wíyá dikw'ó, hedí Thomas-á indádi náä na'ân. T'ähki i phódi naphéhti'din, hewänbo Jesus inbí páadépiye' nakwînuudeedi ovâytu'an, "Ánshaaginpidíbo' íkwó'ní." <sup>27</sup> Hedí Jesus-di Thomas óetu'an, "Näwe uví mankhúdí dítägé-í. Naví man dînmú'dí. Ómanki' naví wa'määgé iwe. Whäyupî' wíyá wí'unmúnípi, hewänbo biwhäyú-í-á." <sup>28</sup> Thomas-di Jesus óetu'an, "U-ân naví tsondi dînmuu, naví Yôesi-á." <sup>29</sup> Jesus-di óetu'an, "Ti näbáha' biwhäyú dímú'di? Hewänbo in dívíwhäyunde'indá shánki dihíhchäq tobá dímú'pí wänbo'."

### *Háadi ná'in ta'nin óeta'nannin*

<sup>30</sup> Jesus-ví khäge'nindi báyéki wíyá pínán t'ôe i'andi' óemú', hewänbo ná'in ta'nin deedá t'ähki i pínán t'ôe i'an ní'gedi wínata'muupí. <sup>31</sup> Hewänbo ná'i hí'-á nata'muu hedânho úvíwhäyú-ídi Jesus-áho namuu i to'wí Yôesi Tádádi óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, hedá wá' úvíwhäyú-ídi Yôesi Tádávi ay-á namuu, hedânho han úvíwhäyundeedi in wówátsi nahándeipi'in imä'in bînmá've-í.

## 21

### *Jesus-á tsédi diyí'in khäge'ninbí'piye' ipikeeyan*

<sup>1</sup> Wí häyú thaa naphade ihaydi, Jesus iví khäge'ninbí'piye' wíyá ipikeeyan oe Tiberias p'oekwíngé. Kinnân napóe: <sup>2</sup> Ná'inho wé'ge diyí': Simon Peter-á, Thomas-á (i-á Kwâati gin óetu'o'), hedá Nathanael-á (i-á Galilee nangewi búu'ú'ay Cana gin dâytu'o iwe'i namuu), hedá Zebedee-ví e'nündá, hedá wây-á wíye Jesus-ví khäge'nindádi. <sup>3</sup> Simon Peter-di in wé'ge'in ovâytu'an, "Naa opaap'okumän," hedí óetu'an, "Na'in wá' u-ádi gimän." Hedího dimäädi wí kophênbay iwe dívítógi, hewänbo khuu t'ähki wídiséegípóepí. <sup>4</sup> Nathay'ä' ihaydi Jesus oe p'oekwí' k'áygé nawin, hewänbo iví khäge'nindá wídíhanginnáhpí i namuu'in. <sup>5</sup> Hedí Jesus-di ovâytsikáyin, "K'ema'in, ti hääbo wí'íséegípóepí'an?" Óetu'an "yoe" gin. <sup>6</sup> Idi ovâytu'an, "Unbí paap'oku'in hä'i kophênbay ko'dínäpiye' p'oe iwe bînchänú-í, hedí iwe bîn'hóní wên." Hedího háa natú waa díví'an, hedí báyéki in ton paa dâywhahógidi wídínkoeđipí in paap'oku'in dâytege-ídi.

<sup>7</sup> I khäge'di Jesus-di óeséegí'ídi Peter óetu'an, "I-á Na'inbí Sedó Jesus namuu." Simon Peter iví k'éwé'in to napä'din it'ôe'amídí, hedí ná'in óetu'annin nat'oe ihaydi iwáytógikídi ipip'ohke't'áve oe p'o' k'áygépiye ikohsáy-ídi. <sup>8</sup> I kophênbay

p'o<sup>7</sup> k'áygedí kayi<sup>7</sup> diwe wína<sup>7</sup>ānpí, ma<sup>7</sup> hádí poewintä (30) kwi<sup>7</sup>óhpa taa iwēhaydida<sup>7</sup>, hedího<sup>7</sup> in wé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>in khäge<sup>7</sup>nindá i kophēnbay iwedi eepiye dimää, in paap'oku<sup>7</sup>in napaapi<sup>7</sup>dendi dāytāāhondi.

<sup>9</sup> P'o<sup>7</sup> k'áyge dipówá ihaydi i kophēnbay iwedi dipee, hedí wí phaa<sup>7</sup>uu phaa iwe dipaakho<sup>7</sup>kw'ōndi dāymū<sup>7</sup>, hedá wí pává-á nakhâykw'ó. <sup>10</sup> Jesus-di ovāytu<sup>7</sup>an, “Binmá<sup>7</sup> wēn paa hä<sup>7</sup>in bīnwahógi<sup>7</sup>in diwedi.” <sup>11</sup> Simon Peter i kophēnbay iwe itógidi in paap'oku<sup>7</sup>in oe p'o<sup>7</sup> k'áyge iwhaapiye. Tägintādáhá<sup>7</sup> p'ánántá<sup>7</sup>di poeye (153) paa gáhā<sup>7</sup>ānnin dito<sup>7</sup>on, hewānbo tobá báyéki dipaato<sup>7</sup>on wānbo<sup>7</sup> in paap'oku<sup>7</sup>indá wáydi wānbo wínasi<sup>7</sup>venpí. <sup>12</sup> Jesus-di ovāytu<sup>7</sup>an, “Bíkā<sup>7</sup>ve, bíhé<sup>7</sup>déndihúuyan.” T'āhkídíbo diwōeda<sup>7</sup> óetsikáyi<sup>7</sup>nídí “To-an unmuu” gin, i-á Na<sup>7</sup>inbí Sedó Jesus namuu<sup>7</sup>in dínhanginnāndi. <sup>13</sup> Hedí Jesus i húugi<sup>7</sup> nasaa iwepiye<sup>7</sup> namäädi i pává ihógi hedí ovāymāgi, hedá i paa wá<sup>7</sup> ovāymāgi.

<sup>14</sup> (Nää poewingi<sup>7</sup> Jesus iví khäge<sup>7</sup>ninbí<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> ipikeeyan nawáywówápóe iwedi.)

### *Jesus-di Peter óhéé<sup>7</sup>an*

<sup>15</sup> Dívíhúubowa ihaydi Jesus-di Simon Peter óetsikáyin, “Simon, John-bí ay, ti udi naa díséegi ná<sup>7</sup>in wé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>indivi shánkí?” Peter-di óetu<sup>7</sup>an, “Hoi, Na<sup>7</sup>inbí Sedó, u-ān úhanginná naadi wíséegi<sup>7</sup>in.” Jesus-di óetu<sup>7</sup>an, “In t'owa naví k'úwá<sup>7</sup>āy waagi<sup>7</sup>inbá dīnmuu<sup>7</sup>in ovāyhúuyōeni.” <sup>16</sup> Wáygingi<sup>7</sup> óetsikáyin, “Simon, John-bí ay, ti naa díséegi?” Peter-di óetu<sup>7</sup>an, “Hoi, Na<sup>7</sup>inbí Sedó, u-ān úhanginná wíséegi<sup>7</sup>in.” Jesus-di óetu<sup>7</sup>an, “In t'owa naví k'úwá<sup>7</sup> waagi<sup>7</sup>inbá dīnmuu<sup>7</sup>in ovāy<sup>7</sup>áyīngi<sup>7</sup>āmí.” <sup>17</sup> Poewingi<sup>7</sup>we Jesus-di Peter óhéé<sup>7</sup>andi óetsikáyin, “Simon, John-bí ay, ti naa díséegi?” Peter naháachanpóe nää poewingi<sup>7</sup> Jesus-di óetsikáyindi, “Ti naa díséegi” gin, hedího<sup>7</sup> óetu<sup>7</sup>an, “Na<sup>7</sup>inbí Sedó, hääwí t'āhki úhanginná, naadi wíséegi<sup>7</sup>in úhanginná.” Jesus-di óetu<sup>7</sup>an, “In t'owa naví k'úwá waagi<sup>7</sup>inbá dīnmuu<sup>7</sup>in ovāyhúuyōeni. <sup>18</sup> Ta<sup>7</sup>gendi wítumáa, shánkí ts'aabi<sup>7</sup> unmuu ihaydi wí<sup>7</sup>bo bipi<sup>7</sup>awende<sup>7</sup> hedá biyíyēnde<sup>7</sup> wéngé unda<sup>7</sup> i<sup>7</sup>ge t'āhki. Hewānbo owáy unsedópaa ihaydá bikhóhtāākhāymáa hedí wíyá to<sup>7</sup>wídi wōnwhi<sup>7</sup>āmí hedá wóepahkekāymáa hedá wáy unpunda<sup>7</sup>pí<sup>7</sup>wepiye<sup>7</sup> wóehúuwí.” <sup>19</sup> Kin natúdího Jesus-di ōnthayk'ú<sup>7</sup> háawin chuwa ūnpuwagít'óe<sup>7</sup>in, hewānbo ná<sup>7</sup>in iví chuwa ūnmuu<sup>7</sup>indá t'owa dínhanginnání Yōesi Tádá hay<sup>7</sup>i namuu<sup>7</sup>in. Hedá Peter óetu<sup>7</sup>an, “Naa-ádi ókā<sup>7</sup>ve.”

<sup>20</sup> Peter íbedí i khäge<sup>7</sup>di Jesus-di óeséegi<sup>7</sup>i dānwóe<sup>7</sup>ādi óemū<sup>7</sup>. Häädankānbo<sup>7</sup> i khūu dívíkindihúuyo<sup>7</sup> ihaydi ná<sup>7</sup>i-ānkun namuu i khäge<sup>7</sup>di Jesus-ví nú<sup>7</sup> na<sup>7</sup>āndí óetsikáyin, “Na<sup>7</sup>inbí

Sedó, wé'i-an namuu i wóekuhpegít'óe'i'?" <sup>21</sup> Hedí nää Peter-di i óemû'di Jesus óetsikáyin, "Heyâa nã'i sen, Nã'inbí Sedó?" <sup>22</sup> Jesus-di Peter óetu'an, "Owáy naa owáy'ää píhay i nawówáyêeni'in oda'dáho', naví áyîngi-ân dînmuu, uvî'-á yoe. U-ân naa-adí ókã've." <sup>23</sup> Hedí in Jesus-ví khäge'nin ditû' nã'i khäge'di há'to nachúu-í'in. Hewänbo Jesus-á wínatúhpí i khäge'di wínachuwagít'óepí'in, hewänbo nawänpitû-á, "Owáy naa owáy'ää píhay i nawówáyêeni'in oda'dáho', naví áyîngi-ân dînmuu, uvî'-á yoe."

<sup>24</sup> Nã'i Jesus-ví khäge'di-ân namuu nã'i hääwí itã'nandí', hedí ibá natû' ta'gendi napóe'in. Hedí na'in gínhanginná háa i natû'in in ta'gen namuu'in.

<sup>25</sup> Jesus wiyá báyéki hääwí i'an nã'in ta'nin diwe nata'muupí', hedí hääwí t'ähki i'gedí nata'muudáho', o'ánde t'ähki nää oepáa k'aydi há'to nayâanání'in i ta'di dáyta'namí'igí'.

## Háa Jesus-ví T'ôekhuwa'in Díví'annin

1-4 K'ema Theophilus, in páadé'in ta'nin wînta'nannin diwe wítu'anpí'an t'âhki ná'i háäwí Jesus-di in t'owa ovâyhá'andi hedá i'andi-á páadé it'ôe'an dihaydi waabo oe makówápiye napee píhay. Nachuudáhá' nawáywówápóe ihaydi, iví t'ôekhuwa'in hándídibo ovâyde'manninbí'piye háyânbo ipikeeyan. Jónántä (40) thaa t'âhki báyéki háäwí i'an ovâykeeyamídi ta'gendi wíyá nawáywówápóe'in, hedá Jôesi Tádávi khuu i'gedi ovâytumáa. Napeepídibo?, wa'di indádi najidibo? i' Yä'dâa'i P'oewaahâa óekaymágiđi ovâytu'an, "Nää Jerusalem-di wí'ípee-ípi. Naadi ho wâytu'an naví makówáwi Tádá iví tun imági wí to'wí wovâysangí'o'in. Hediho náä úvítsíkha'amí ná'i na'ää píhay. <sup>5</sup> John i' p'ó'p'oekandidá ho wovâyp'óp'p'oe'an p'oedida?, hewânbo náä iwedi báyéki thaa naphadepídibo? i' Yä'dâa'i P'oewaahâa bínkáyji wí p'ó'p'oekan bínké? waagibá."

### *Jesus makówápiye napee*

<sup>6</sup> In Jesus-ví t'ôekhuwa'in i-ádi diwé'geji'indi óetsika'yan, "Nanbí Sedó, ti náä-ân ihaydi naná untsondisogedee-í'in hedânho na'in Israel-'in t'owa díma'p'âadi-ídi in Rome-'inbí'wedi?" <sup>7</sup> Jesus-di ovâytu'an, "Wíwovâymágipi ná'i háäwí i'gedi únhanginnáani'in. Naví Tádáda'mân ûnk'óe únhanginnáani'in háädi háa wé'i thaa-á ná'i háäwí napuwagi'o'in. <sup>8</sup> Hewânbo ginnân undá únpuwagi'o: I' Yä'dâa'i P'oewaahâa únwáani hedi ihaydá in kay bínkaykhâymáa, hedi t'owa t'âhki naví'gedi bínthu'âqamí náä Jerusalem bú?, hedá t'âhki Judea nange i'ge Samaria nange i'gá, hedá t'âmápiye náä oepáa k'aydi i'ge t'âhká."

<sup>9</sup> Jesus-di ovâyhí'bowa ihaydi, wa'di óemúndedibo makówápiye Jôesi Tádádi óepiye, hedi okhúwá jáa nats'úndi wíyá wí'óemú'pí.

<sup>10</sup> Hewânbo wa'di kw'áyepiye napeemáandi óemúnde' ihaydibo?, tsíkhagipi wíje sená? waagi'inbá dänchaa'in, ts'ä'i da'aamuu'in, inbí hänge dakwínudee. <sup>11</sup> Ná'in wíjedi ovâytu'an, "Un Galilee'in sená?, kw'áyepiye íbéesaadi wí'íweenípi. Tobá Jesus makówápiye napee wânbo?, i'bo háa náä namää'in bínmú' waagibá nawáy'ä'."

### *Matthias óede'man Judas-ví t'ôe ôn'amídi*

<sup>12</sup> Hediho Jesus-ví t'ôekhuwa'in okú kw'áyedi diwâandi oe Jerusalem bú'piye dimää. In okú-á "Olive okú" gin dâytu'o?, hedi Jerusalem tsowa naná, mađi píngé míyada? iwedi. <sup>13</sup> Oe

Jerusalem dipówá ihaydi i' tewhá ee dithaa iwe oe wha<sup>7</sup>k'ay ívepiye dipee. Ginnân dikháwă: Peter-á, John-dá, James-á, Andrew-á, Philip-á, Thomas-á, Bartholomew-á, Matthew-á, wiyá James-á (i-á Alpheus-ví ay ûnmuu), Simon-dá (i-á páadédí Zealot t'owa iwe nato<sup>7</sup>onwän\*), hedá Judas-á (i-á wiyá wêe James ginbá nakháwă<sup>7</sup>iví ay ûnmuu). <sup>14</sup> Nă<sup>7</sup>in senă<sup>7</sup>dá hedá wên kwiya<sup>7</sup>dá hedá Jesus-ví jiyá Mary-á hedá Jesus-ví tí<sup>7</sup>úuwindáđi háyănbo dívíwé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>o<sup>7</sup> dívíjûusu<sup>7</sup>amíđi.

<sup>15</sup> Wí thaa in Jesus-ví<sup>7</sup>piye dívíwäyunde<sup>7</sup>in diwé<sup>7</sup>gekw'ó, mađi tągintăđáhá<sup>7</sup> wétă (120) ihay diji<sup>7</sup>, hedí Peter iwínú ovâyhéé<sup>7</sup>amíđi. <sup>16</sup> Ovâytu<sup>7</sup>an, “Tí<sup>7</sup>úuwín páadé<sup>7</sup>in, hăn<sup>7</sup>oebo<sup>7</sup> i' Yă<sup>7</sup>dăa<sup>7</sup>i P'oewaahăđi David óetu<sup>7</sup>an háa Judas Iscariot ûnpuwagí<sup>7</sup>o<sup>7</sup>in, hedí David háa óetu<sup>7</sup>an waa ita<sup>7</sup>nan. Hedí nă<sup>7</sup>in David ita<sup>7</sup>nannindá ûnkhây<sup>7</sup>ă<sup>7</sup> napúuwí<sup>7</sup>in. Judas-dân in t'owa ovâykeeyan wáyge<sup>7</sup> Jesus naji<sup>7</sup>in, indi óepankáyíđi. <sup>17</sup> Judas-á nanbí<sup>7</sup>wedí<sup>7</sup>i<sup>7</sup>bá namuu, gá óede<sup>7</sup>mandân na<sup>7</sup>in íví<sup>7</sup>o<sup>7</sup>inbá i<sup>7</sup>amíđi” gin Peter-di ovâytu<sup>7</sup>an.

<sup>18</sup> (Nă<sup>7</sup>i Judas-á in Hudíyo p'ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup>indi óewá<sup>7</sup>âa yă<sup>7</sup>dăapí hăăwí i<sup>7</sup>amíđi hedáhá<sup>7</sup> i' chă<sup>7</sup> íhógi<sup>7</sup>i<sup>7</sup>đi wí nava ônkumă, hedí iwebá páadépiye nake<sup>7</sup>t'ândi nange nawoe, hedí nasihpândi íví see t'ăhkí ûnpee. <sup>19</sup> T'ăhkí in t'owa Jerusalem dithaa<sup>7</sup>in dínhanginpóe nă<sup>7</sup>in ûnpóe<sup>7</sup>in, hedího inbí tundi i' nava dâytu<sup>7</sup>o<sup>7</sup> “Akeldama” gin. Akeldama-á natunda<sup>7</sup> “nava na<sup>7</sup>ûnp'oecha<sup>7</sup>dee iwe” gin.)

Hedí gin wá<sup>7</sup> Peter natú, <sup>20</sup> “In ta<sup>7</sup>nin Psalms diwe Judas-ví<sup>7</sup>gedí gin nata<sup>7</sup>muu:

Íví wháagé ônjoe<sup>7</sup>amí,

hedí tóebo iwe há<sup>7</sup>to ithaayé-í.

Hedá nă<sup>7</sup>in wá<sup>7</sup> nata<sup>7</sup>muu:

Wiyá to<sup>7</sup>wíđi íví t'ôe ôn<sup>7</sup>amí.

<sup>21-22</sup> “Hedânkun gínkhây<sup>7</sup>ă<sup>7</sup> wiyá sen âysôege-í<sup>7</sup>in t'owa ovâytu<sup>7</sup>ă<sup>7</sup>amíđi Nanbí Sedó Jesus nawáywówápóe<sup>7</sup>in, na<sup>7</sup>indi âytumăa waagibá. Nakhây<sup>7</sup>ă<sup>7</sup> nă<sup>7</sup>i âyde<sup>7</sup>mami<sup>7</sup>i-á namúuní<sup>7</sup>in wí to<sup>7</sup>wí na<sup>7</sup>indáđibá namăă<sup>7</sup>i<sup>7</sup> t'ăhkí i' thaa wa<sup>7</sup>đi Jesus na<sup>7</sup>indáđi naji<sup>7</sup> ihayđibo<sup>7</sup>, John i' p'ó<sup>7</sup>p'oe<sup>7</sup>kandiđi in t'owa ovâyyp'ó<sup>7</sup>p'oe<sup>7</sup>o<sup>7</sup> ihayđi waabo Jesus oe makówápiye napee píhay” gin Peter-di ovâytu<sup>7</sup>an.

<sup>23</sup> Hedího<sup>7</sup> in iwe dikw'ó<sup>7</sup>nindi wíje senă<sup>7</sup> ovănde<sup>7</sup>man. I' wêe Joseph Barsabbas gin nakháwă, Justus gin wá<sup>7</sup> óetu<sup>7</sup>o<sup>7</sup>, hedá i' wêe-á Matthias-ân namuu. <sup>24-25</sup> Hedí ginnân dívíjûusu<sup>7</sup>an: “Nanbí Sedó Jôesi Táa, ũ-á úhanginná t'owa t'ăhkíví pí<sup>7</sup>nă khó<sup>7</sup>jé háa di<sup>7</sup>ánshaamuu<sup>7</sup>in. Judas uví t'ôekhuwa<sup>7</sup>i<sup>7</sup> úmuuwän, hewänbo íví t'ôe ijoe<sup>7</sup>andi in tuhchănu

\* **1:13** In Zealot t'owa-á inbí nange hânho dâysígíđi dida<sup>7</sup> in Rome<sup>7</sup>in t'owa ovâykhhepeyé-í<sup>7</sup>in, hedí dikhâymmu indáđi dívíhân<sup>7</sup>mamíđi.

ûn<sup>7</sup>ã<sup>7</sup>in ûnpóe. Nää na<sup>7</sup>in dînkeeyamí wé<sup>7</sup>i-an nã<sup>7</sup>in wíje iwedi âysôege-ídí Judas-ví t'ôe ôn<sup>7</sup>ãmídí.” <sup>26</sup> Hedi wíje k'u<sup>7</sup>ây eedi in senã<sup>7</sup>bí khãwã ovãnta<sup>7</sup>k'û<sup>7</sup>, hedi wêe k'uu dâykê<sup>7</sup> Matthias-ví khãwã ûnk'ôe<sup>7</sup>i<sup>7</sup>. Hediho Matthias-á wí Jesus-ví t'ôekhuwa<sup>7</sup>i-á napóedí in wé<sup>7</sup>gen t'ôekhuwa<sup>7</sup>indáqíbabá iwón.

## 2

### *I' Yã<sup>7</sup>dãa<sup>7</sup>i P'oewaahã napówá*

<sup>1</sup> In Hudíyoví shánki<sup>7</sup>eedi thaa dínpówá, Pentecost gin dâytu<sup>7</sup>o<sup>7</sup>, hedi t'ãhki<sup>7</sup> in Jesus-ví<sup>7</sup>piye dívíwâyunde<sup>7</sup>in oe Jerusalem bú<sup>7</sup> diji<sup>7</sup>in i<sup>7</sup> tewhá ee diwé<sup>7</sup>gekwo. <sup>2</sup> Tsikhagipi hããwí dit'oe wí wãã hãnho kaygi waagibá makówádí nawãndi, hedi i<sup>7</sup> wãã íve t'ãhki<sup>7</sup> naji<sup>7</sup>. <sup>3</sup> Hedi báyéki<sup>7</sup> pha<sup>7</sup>ây waagibá nakeet'ôe<sup>7</sup>i dâymû<sup>7</sup>, hãn<sup>7</sup>ây waagibá namuu<sup>7</sup>i<sup>7</sup>, hedi nã<sup>7</sup>i nawadedeedi wí<sup>7</sup>inbo ovâyãge. <sup>4</sup> Hedi i<sup>7</sup> Yã<sup>7</sup>dãa<sup>7</sup>i P'oewaahã pín ta<sup>7</sup>gedi dâymáadí ovâykhãge<sup>7</sup>nan báyéki<sup>7</sup> wíyá pi<sup>7</sup>wí tundi dínhi<sup>7</sup>koedí-ídí.

<sup>5</sup> Oe Jerusalem báyéki<sup>7</sup> Hudíyo t'owa dithaa, báyéki<sup>7</sup> nange eejedi dipówá<sup>7</sup>in, indá Jôesi Tádá óe<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginmã<sup>7</sup>in dimuu. <sup>6</sup> Nã<sup>7</sup>in t'owa hããwí wí wãã waagi<sup>7</sup>bá namuu<sup>7</sup>i<sup>7</sup> dit'oe ihaydi, báyéki<sup>7</sup> i<sup>7</sup> tewhá eepiye dimãã. Wídínhanginnãhpi háa napoe<sup>7</sup>o<sup>7</sup>in, gá t'ãhki<sup>7</sup> inbí tundi wí<sup>7</sup>inbo dipit'oeđân in Jesus-ví t'ôekhuwa<sup>7</sup>in dívíhi<sup>7</sup>máadí. <sup>7</sup> Hediho dit'oeđi hãnho ovâyháa<sup>7</sup>an, hedi ditú, “Nã<sup>7</sup>in t'owa dívíhi<sup>7</sup>mãã<sup>7</sup>indá, ti t'ãhki<sup>7</sup> Galilee nange<sup>7</sup>indã<sup>7</sup> wídímuupi<sup>7</sup>an? <sup>8</sup> Hedi háadan handi nanbí nange<sup>7</sup>i hí<sup>7</sup> dívíhi<sup>7</sup>mãadí git'oe<sup>7</sup>o? <sup>9-11</sup> Na<sup>7</sup>indá Parthia-windá gimuu, heđá Media-windá, Elam-windá, Mesopotamia-windá, Judea-windá, Cappadocia-windá, Pontus-windá, Asia-windá, Phrygia-windá, Pamphylia-windá, Egypt-windá, Crete-windá, Arabia-windá, heđá Libya-windá oe Cyrene bú<sup>7</sup> tsowa, heđá wáy wên na<sup>7</sup>indá Rome bú<sup>7</sup>dá gi<sup>7</sup>áđãapówá. Wáy wên na<sup>7</sup>in Hudíyo gimuu, heđá wáy wëndá Hudíyo gimuupi<sup>7</sup> wãnbo nã<sup>7</sup>in Hudíyoví khuu âyhon. Hewãnbo tobá wãhããwin gimuu wãnbo<sup>7</sup>, nã<sup>7</sup>in senã<sup>7</sup> nanbí tundi dívíhi<sup>7</sup>mãadí git'oe<sup>7</sup>o, hedi dítumãa i<sup>7</sup> báyéki<sup>7</sup> he<sup>7</sup>endi Jôesi Tádá i<sup>7</sup>an ni<sup>7</sup>gedi.” <sup>12</sup> T'ãhki<sup>7</sup> in t'owa ovâyháa<sup>7</sup>andi wídínhanginnãhpi háa díví<sup>7</sup>ánshaa<sup>7</sup>ãmí<sup>7</sup>in, hediho wí<sup>7</sup>nã táye dívítsika<sup>7</sup>mãa, “Hãnnangú napoe<sup>7</sup>o nãwe<sup>7</sup>?”

<sup>13</sup> Hewãnbo wáy wëndi in Jesus-ví t'ôekhuwa<sup>7</sup>in ovâywãnpip'ãamãadí ditú, “Nã<sup>7</sup>indá báyéki<sup>7</sup> diméenamuu.”

### *Peter-di in t'owa Jôesi Tádávi tun ovây<sup>7</sup>t'ôe<sup>7</sup>o<sup>7</sup>*

<sup>14</sup> In tã<sup>7</sup>dí wíje (12) Jesus-ví t'ôekhuwa<sup>7</sup>in in t'owavi páadépiye dimãã, hedi Peter-di kaygi ovâytu<sup>7</sup>an, “Un t'owa na<sup>7</sup>in waa-gin Hudíyobá ímuu<sup>7</sup>in, un kayi<sup>7</sup> wãhããdi í<sup>7</sup>ãã<sup>7</sup>in heđá nãã

Jerusalem íthaa'indá, ná'i hääwí wâyṭṭhkhankhâymaa'in naa oda' únhanginpúuwí'in, hedího áyíngídi bítôeyanbe. <sup>15</sup> Un í'ánde na'in giháapoe'o, hewänbo wígipoe'opí, hédéndí whänu iwe nats'annâdi. <sup>16</sup> Ná'i hääwí nää bînmunde'i-á Jôesi Tádávi tukhe'bi Joel hân'oe natú napuwagi'o'in. Ginnân ita'nan:

<sup>17</sup> Nanbí Sedó Jôesi Tádá natú,

'I' t'ä'ge'i thaa púnú' napuwamän dihaydi gin naa dáykhâymaa:

Naví Yä'dâa'i P'oewahhâa khâagipídíbo dovâymaa'ni t'ähki nange'in t'owa.

Ihaydá unbí ây dívíhée'amí naví tukhe'min waagibá, in e'núnda hääwí dovâykeeyandi' dâymúuní waagibá dínpúuwí,

hedá in saydôe-á inbí ää iwebo-á dovâyhée'amí.

<sup>18</sup> Owáy i' thaa napówa ihaydi

t'ähki in naagi'in dívít'ôemáa'in naví P'oewahhâa khâagipídíbo dovâymaa'ni,

kwiyä'dá senä'dá i' dovâymaa'ni,

hedânho in wá' naví tukhe'min waagibá dívíhée'amí.

<sup>19</sup> Hedí makówa-á hedá nää oepáa k'aydá i'ge t'ähki

wí taa wâykeeyami wovâyhá'amí'i':

Ûnp'oe hääwí waagi'ba bînpuwäkhâymaa,

hedá phaa-á, hedá eeyää khunwi-á.

<sup>20</sup> I' than nakhunpúuwí,

hedá i' p'óe-á p'i'-á napúuwí ûnp'oe waagibá.

Ná'i t'ähki napuwagi'o i' shánki hay'i thaa naa dóde'mandi' napówapídíbo'.

<sup>21</sup> Hebo to'wên t'ähki naa díkháyä'dedi díkhäge'daa'annin dovây'aywoeni,

gin Jôesi Tádávi hí' ûnmuu Joel ita'nandi'."

<sup>22</sup> Hedí Peter wa'di ihí'máadi natú, "Un t'owa Israelwin, bít'ôeyan háa wâyṭṭhkhankhâymaa'in. Jesus Nazareth-wi t'ämäge'i pínán t'ôe i'an. Jôesi Tádádí Jesus in kay óemägi ná'i hääwí i'amídí hedí handidi wovâykeeyan ta'gendi óesannin. Unbo únhanginná háa napóe'in, hääwí Jesus i'andi bînpimú'di.

<sup>23</sup> Hân'oebo Jôesi Tádá i'ánshaamägi hedá únhanginná háa ikhâymaa'in, hedího Jesus-áho unbí mange wovâyjoe'an, hedí undá in to'wên in tsontun dâ'y'a'ginpí'inbí mangá bînkán wên phé'win deedi óet'óhtääge-ídi, hedânkun undi bînhay.

<sup>24</sup> Hewänbo ná'i t'ôephade iphade'i' nachuu ihaydi Jôesi Tádádí ônjâa'an, hedá óewâywówapaa, gá chuwa-á in kay wí'imáapídan i' óet'aanídí. <sup>25</sup> Hân'oebo Jesus-ví'gedi David ita'nandi gin natú:

Nanbí Sedó, naa dînhanginná ʘ-á hânhay wänbo t'ähki naa-ádi unji'in,

naví páádépiyá naví ko<sup>?</sup>dínäpiyá naa-áđí unji<sup>?</sup>,  
hedânho kay<sup>?</sup>indi dáywínúnde<sup>?</sup> ánsaaginpidíbo<sup>?</sup>.

26 Hedího naví pí<sup>?</sup>nă khó<sup>?</sup>jé ohíhchan,  
hedí naví híhchan ni<sup>?</sup>gedí dáyhée<sup>?</sup>ámí.

Tobá naví tú<sup>?</sup> dínchuu wänbo<sup>?</sup>,  
naa dínhanginná hedá dótsíkha<sup>?</sup>máa owáywówápúuwí<sup>?</sup>in.

27 Jôesi Tádá, naa uví yă<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i t'ôe<sup>?</sup>i omuudi ɔ<sup>?</sup>đi há<sup>?</sup>to naví hâa  
dínjoe<sup>?</sup>ámí in chu<sup>?</sup>indáđí,  
owáy ochuu ihayđi há<sup>?</sup>to naví tú<sup>?</sup> dínسیمääni.

28 Ʋ<sup>?</sup>đá naa dínkeeyan in p'ôe ɪ<sup>?</sup>ge dáy<sup>?</sup>ahtuyehúuwí<sup>?</sup>in wówátsi  
donkáyjídí,  
hedá naa-áđí unjidi ɔ<sup>?</sup>đi báyéki dáhíhchanmääni,  
gin David ita<sup>?</sup>nan Jesus-ví<sup>?</sup>gedí.”

29 Hedí Peter wa<sup>?</sup>đi ihí<sup>?</sup>máadı natú, “Tí<sup>?</sup>úuwín páádé<sup>?</sup>in, nää  
thay<sup>?</sup>eedí wáytu<sup>?</sup>hkan<sup>?</sup>khây<sup>?</sup>máa nanbí hehă<sup>?</sup>wi thehtáy pahpâa  
David-ví<sup>?</sup>gedí háa ún<sup>?</sup>póe<sup>?</sup>in. I-á nachuu hedá óekhă<sup>?</sup>k'ú<sup>?</sup>,  
hedí wa<sup>?</sup>đi gínhanginná wáy nakhă<sup>?</sup>k'óe iwe, năwáy wáyđi  
tsowa naná. 30 David-á Jôesi Tádáví tukhe<sup>?</sup>bi namuu, hedí  
David únhanginná Jôesi Tádá iví tun ta<sup>?</sup>gendi imăgi<sup>?</sup>in iví  
thehtáy pahpá<sup>?</sup>ây iwedi wí wêe ôntsondisogekhây<sup>?</sup>máa<sup>?</sup>in,  
David natsondi<sup>?</sup>ân waagibá. 31 Háa napuwagi<sup>?</sup>o<sup>?</sup>in  
David ho imú<sup>?</sup> waagibá napóe, hedí únhanginná i<sup>?</sup> to<sup>?</sup>wí  
Jôesi Tádáđí óesogekhây<sup>?</sup>máa<sup>?</sup>i<sup>?</sup> t'owa ovây<sup>?</sup>aywoenídí  
nawáywówápuwagi<sup>?</sup>o<sup>?</sup>in, hedího David nă<sup>?</sup>i to<sup>?</sup>wíví<sup>?</sup>gedí  
ihée<sup>?</sup>andi natú, in chu<sup>?</sup>indáđí wí<sup>?</sup>óe<sup>?</sup>joekankhây<sup>?</sup>máapí, iví tú<sup>?</sup>  
wänbo wí<sup>?</sup>únsijegi<sup>?</sup>opí. 32 I to<sup>?</sup>wí Jôesi Tádáđí óewáywówápa<sup>?</sup>a<sup>?</sup>i-á  
Jesus-ân namuu, hedí na<sup>?</sup>in iví t'ôekhuwa<sup>?</sup>in gimuu<sup>?</sup>indiho  
ây<sup>?</sup>mú<sup>?</sup>đi gínhanginná nawáywówápóe<sup>?</sup>in. 33 Jôesi Tádáđí Jesus-á  
makówápiye óepiyedi iví ko<sup>?</sup>díngéđí óesóge. Jôesi Tádá iví tun  
imăgi i<sup>?</sup> Yă<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'owəəhă<sup>?</sup>ă-á Jesus óemääníđí, hedí háa  
natú waa i<sup>?</sup>an. Hedího i<sup>?</sup> hă<sup>?</sup>wí nää năwe í<sup>?</sup>oe<sup>?</sup>o<sup>?</sup>i<sup>?</sup> hedá  
bínmúnde<sup>?</sup>i-á i<sup>?</sup> Yă<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'owəəhă<sup>?</sup>ă-ân i<sup>?</sup>o<sup>?</sup>. 34-35 David-á  
iví<sup>?</sup>gedí wí<sup>?</sup>bo wí<sup>?</sup>ihí<sup>?</sup>máapí makówápiye napee-í<sup>?</sup>in, hewänbo  
Jesus-ví<sup>?</sup>gedân ihí<sup>?</sup>máa. Ginnân David natú:

Naví tsondi hay<sup>?</sup>i<sup>?</sup> óetu<sup>?</sup>an Nanbí Sedó Jôesi Tádáđí,  
‘Naví ko<sup>?</sup>díngéđí ósoge,  
hedí uví hânmindá dovây<sup>?</sup>t'aani hedá uví mangá wînmá<sup>?</sup>í.’

36 “Un Israel t'owa t'ăhki únkhây<sup>?</sup>ă<sup>?</sup> nă<sup>?</sup>in ta<sup>?</sup>gendi  
únhanginnáanı<sup>?</sup>in: Tobá Jôesi Tádá natú wänbo Jesus-  
ân namuu i<sup>?</sup> shánki natsonji<sup>?</sup>i-á hedá i<sup>?</sup> to<sup>?</sup>wí t'owa  
ovây<sup>?</sup>aywoenídí óesóge<sup>?</sup>i-á, undá ida<sup>?</sup>póe wên phé<sup>?</sup>win deedi  
óet'óhtăgek'úuwí<sup>?</sup>in” gin Peter-di ovây<sup>?</sup>tu<sup>?</sup>an.



37 In t'owa háa Peter-di ovâyṭu'an waa dit'oe ihayḍi pí'ná k'ó'jé ditaachanpóe, heḍi indi Peter-á heḍá in wé'gen Jesus-ví t'òekhuwa'indá ovâytsika'yan, "Tí'úuwin páadé'in, hânnan nää gínkhây'ä' íví'amí'in?"

38 Peter-di ovâyṭu'an, "Un t'ähki unbí t'aywó'di binjoe'an heḍá íp'ó'p'oepúuwí bínkeeyamídí Jesus Christ-ví'piye úvíwäyunde'in, heḍiho unbí t'aywó'di wovây'owóejé-ídí, heḍá Jôesi Tádádá ná'i wovâyppägi'o'i bínkáyjí, i-á i' Yä'dâa'i P'oweahhâa namuu, 39 gá Jôesi Tádá iví tun imägidân i' Yä'dâa'i P'oweahhâa-á ovâyppähkhâymaa'in to'wên t'ähki iví'piye ovâyṭuhkánkhâymaa'in — undádí, unbí tí'úugé kâ'ää'indádí, heḍá wé'gen t'owa owáy kayi' ni'gedi dithaa'indádí."

40 Báyéki wíyá hâ'bibá Peter-di kay'indi ovâyṭu'an, heḍá háa díví'amí'in ovâyṭumakhe'andi ovâyṭu'an: "Úntáy wovây'aywoen'in heḍânho wíwovâyṭuhchäânú-ípídí ná'in híwóhpí'in t'owa náwe dithaa'in ovâyṭuhchänukhâymaa waagibá."

### *In Jesus-ví'piye dívíwäyu'in háa dithaa waa*

41 Ná'in t'owa Peter-ví hí' dâysígiké'in ovây'p'ó'p'oe'an, heḍi i' thaa maḍi poje maapaasôn (3,000) wây-á t'owa in wé'gen ho dívíwäyu'indádí dívíwón. 42 Heḍi ginnân dívíkanhon: In Jesus-ví t'òekhuwa'inbí hâhkan t'ähki dâyt'òeyandedá dâysígihónde', heḍá in wé'gen dívíwäyu'indádí híhchandi dívíwé'ge'o', heḍá wé'gá dívíhúujoḍá dívíjûusu'o'. 43 Jôesi Tádádí in Jesus-ví t'òekhuwa'in ovâykhâge'nann báyéki t'âmäge'i pínán t'òe dâyt'amídí, heḍiho in t'owa ná'i hääwí dâymündedi ovâyháa'an. 44 T'ähki in Jesus-ví'piye dívíwäyu'in wêe k'aygi'indá' waagi'inbá dimuu, heḍá hääwí t'ähki dínkw'ó'di-á dívíwijende'. 45 Hääḍi inbí tewhá-á nava-á heḍá wíyá hääwí dínkw'ó'di-á dâyku'ch'áa ginhay-á, in dántáy'indádí i' chä' dâyhógi'i dívíwijende'. 46 Thamuu waa i' méesate hay'i' iwe dívíwé'ge'o', heḍi wí thaa wí to'wíwí'we dívíhúujo', wíyá thaa-á wíyá to'wíwí'wá. Híhchandá khâagipídíbo-á wé'ge dívíhúujo'. 47 Ihayḍa' ditû' Jôesi Tádá-á hânho híwó'di namuu, heḍi t'ähki in wé'gen t'owa inbí'piye híwó dichäa.

Thamuu waa Nanbí Sedó Jôesi Tádádí wây-á shánki báyéki t'owa ovây'aywonde', heḍânho shánki dit'owasôemân.

## 3

### *Wí sen ûntsi'kodipî' ônhekhâa'an*

1 Wí thaa Peter-ádí John-dádí i' Hudíyoví méesate hay'i eepiye damää. Thamuwaa thí'êedi poje iwe in t'owa dívíjûusu'o', heḍi ihayḍibá dapówá. 2 In méesate phóḍi,

“Sa’wó’nin Phódi” gin dâytu’o’ iwe wí sen na’än. Nă’i sendá iví wówátsi thaa t’ähki na’aypuyä ihaydi waabo wûntsi’kodipí, hedi iví k’ema’indi in méesate phódi eepiye thamuwaa óemáyä’, in t’owa ditsudemännin ovâychä’daa’amídi. <sup>3</sup> Peter-á John-dá i’ méesate eepiye datsudemändi i’ sendi ovänmû’, hedi ovänchä’daa’an.

<sup>4</sup> Indi ta’gebo óemúndedi Peter-di óetu’an, “Hín na’in dímú’dí.” <sup>5</sup> I’ sen inbí’piye ibéedi itsíkha’an hääwí óemäänídi. <sup>6</sup> Hebo Peter-di óetu’an, “Chä’ wänbo wídomáapí, hewänbo hääwí dómáa’i’á wípägi’o. Jesus Christ Nazareth-wídi dínk’ú’ wítu’äamídi, ówínúdí ójáyé.” <sup>7</sup> Hedi Peter-di i’ senbí ko’díngédí’in man ónyä’di óekwínukhäge’nan. Wesebo iví ändá ánápéndá ûnkaypóe. <sup>8-9</sup> Kw’áyepiye ichänudi iwínú, hedi wesebo natsi’dee, hedi in wíje-ádi i’ méesate eepiye dits’ú. Ee íve oepiyá nääpiyá naji’ hedá ichänumáa, hedi natû’ Jôesi Tádá-á hânho hay’i namuu’in. In t’owa t’ähki ee diji’indi i’ óemû’, hedá háa natû’nindá dit’oe. <sup>10</sup> Hedi óemû’di óetaa to’ namuu’in – nă’i-ânkun in sa’wó’nin méesate phódi iwe ichä’da’sógénde’i namuu. Hediho nää nawówađi hânho báyéki ovâyháa’an.

*Háa Peter-di in t’owa i’ méesate hay’i ee ovâytu’an waa*

<sup>11</sup> I’ sen Peter-ádi John-dáđi inbí’di natsaachá owáy i’ méesate pohtâa iwe diwin diwe. (Nă’i pohtâa-á “Solomon-bí pohtâa” gin dâytu’o’.) In t’owa t’ähki hânho ovâyháa’andi in poje sená’bí’piye díwíwänaho’. <sup>12</sup> Háa díví’o’in Peter imú’ ihaydi ovâytu’an, “Ûn t’owa Israel-win, háadan wovâyháa’an nă’i sen nawówađi, hedi háadan na’in dídamúnde’? Ti í’ánde’ nă’i sen ónhekháa’annin na’innân kay änmáadíbo’, hedi háa Jôesi Tádá änwänpi’a’gindibo’? Handá wínapóepí. <sup>13</sup> Abraham-dá, Isaac-á, hedá Jacob-á, nanbí hehäwin thetáy pahpá’in gínmuu’indi Jôesi Tádá óe’a’ginmägi, hedi i-ânkun iví ay Jesus shánkí kw’áye isóge. Nă’i Jesus-bá undi in tsonninbí mange bínkán, hedi Pilate-di óemahpădikhây máawän, hebo undá wí’íhíjepí. <sup>14</sup> Jesus-á yă’dâa’ida’ namuu hedá iví wówátsi ta’ge ihon, hewänbo undi bínjoegi’andi Pilate bínndaa’an wí to’wí t’owa t’akhanu’i namuu’i’ óema’p’äädí-ídi, hedá Jesus i’ nawówátsipäji’i namuu’i-á bínhay. <sup>15</sup> Hewänbo Jôesi Tádáđi i’ óewáywówápaa, hedi na’indibo’ i’ wíyá nawówáđi äypimû’. <sup>16</sup> Na’in Jesus-ví’piye änwâyunde’, hedi i’dânkun nă’i sen năwe bínmúnde’i hedá bîntaa’i’ óekaymägi. Jesus-di in wâyü dímägidi nă’i sen unbí páadépiye nahekháapóe.

<sup>17</sup> “Hediho nää gin wâyütkankhây máa, tí’úuwín páadé’in: Naa dínhanginná undá hedá unbí tsonnindá úví’annin háa

Jesus bîn'an waa wí'úhanginnáhpídí ta'gendi to'wí namuu'in. <sup>18</sup> Hänn'oebo Jôesi Tádá iví tukhe'min itu'an ná'i hääwí háa napuwagí'o'in, hediho indá dâyta'nan i' to'wí i'di óesogekhâymáa'i t'owa ovây'aywoenídí it'ôephadekhâymáa'in. Háa Jôesi Tádá natú waa napóe. <sup>19</sup> Hediho náä unbí t'aywó'di binjoe'andi Jôesi Tádáví'piye bípimää, ihaydá i'di unbí t'aywó'di únmuu'i wovâyjâ'amí, hedânho shánki híwó'di híhchandi wówátsi thaa Nanbí Sedódí wovâymaßáni, <sup>20</sup> hedá wá' Jesus unbí'piye wovâywáysaani, i-ân i' namuu Jôesi Tádádí óede'mandi' t'owaví aywondi' óesôege-ídí. <sup>21</sup> Hewänbo Jesus-á oe makówá wáhää nachangí'o owáy Jôesi Tádá hääwí t'áhki ts'aabi' iwáypa'ídí nakhâymuupíhay. Hänn'oebo Jôesi Tádádí iví yä'dâa'in tukhe'minbí sóphogedi dítu'an gin ikhâymaa'in. <sup>22</sup> Hediho Moses-di nanbí hehääwin thehtáy pahpá'in ginnân ovâytu'an:

Nanbí Sedó Jôesi Tádádí wí tukhe'bi' unbí t'owa iwedí'i'bo namuu'i wovâysangí'o,  
naa dísan waagibá,

Undá t'áhki i'di wovâytuhkankhâymaa'i bîn'a'ginnamí,  
<sup>23</sup> hedi wí to'wí iví hí' ônt'ôeyanpídí,  
i-áho iví t'owa iwedí óeweejé-í hedá óeháyjí.

<sup>24</sup> "Samuel wá', hedá t'áhki in wé'gen Jôesi Tádáví tukhe'min Samuel-ví wówátsi thaa iwedí páadépiye diwówáji'indá, indi dít'ôe'an háa náä ná'i thaa eeje napuwagí'o'in. <sup>25</sup> Hewänbo háa in Jôesi Tádáví tukhe'min dítu waa ungi'-ânkun dítu, hedá háa Jôesi Tádá unbí páadé ká'ää'indádí iwéhpê'an waa, undádí wá' inbá iwéhpê'an. Ginnân Abraham óetu'an:

Wí uví ây iwedí'i namuu'i'di

t'owa t'áhki náä oepáa k'aydi dikw'ó'nin ovâyhíwó'namí.  
<sup>26</sup> Hediho Jôesi Tádádí Jesus-á óede'man iví t'ôe'i namúunídí, hedi unbí'piye páadé óesan wovâyhíwó'namídí unbí t'aywó'di únmuu iwedí wovâyjâ'amídí."

## 4

### *Peter-á John-dá ovântunjó'diwekán*

<sup>1</sup> Wa'di Peter-ádí John-dádí in t'owa dānhí'máa ihaydi, wên Hudíyo owhá-á Sadducee t'owa-á hedá i' méesate áyí'di sundado p'ó'dédí-ádí in dawin diwepiye dimää. <sup>2</sup> Háa in wíjedi in t'owa ovâyhá'o'in wí'ovâyhí'anpí, gá Jesus nawáywówápóe j'gedí ovâytu máadân, hedi ná'i natunda' wé'gen t'owa ho dichuu'in wá' diwáywówápuwagí'o. \* <sup>3</sup> Hediho ovänpansóge, hedi kindi nanândiho wíyá tháwän puwahaydi pan tewhá

\* 4:2 In Sadducee t'owa dívíwäyü in chu'indá há'to diwáywówápúuwí'in.

eebo' ovänjoe'an. <sup>4</sup> Hewänbo báyéki t'owa inbí hí' dit'oe'in Jesus-ví'piye dívíwäyu, hedí nää t'ähki in t'owa dívíwäyu'in diwedibo hádeé ma' p'ánú maapaasôn (5,000) ihay diji' in senä'da'.

<sup>5</sup> Wíyá tháwän in Hudíyo p'ó'dédí'indá in tsonnindá hedá in Hudíyoví kuu dâyhá'o'indá t'ähkídiibo ee Jerusalem dívíwé'ge'an. <sup>6</sup> Annas i' owha' p'ó'dédí' namuu'i' iwebá na'an, hedá Caiaphas-á, hedá wíyá sen John ginbá nakháwä'i-á, Alexander-á, hedá wây-á Annas-ví maatu t'owa'indá dikw'ó. <sup>7</sup> Peter-á John-dá ovänts'úde in t'owavi páadépiye ovänwéenú-ídi, hedí oväntsika'yan, "To'dan in kay wovänmägi ná'i sen hekháa dânmäánídi? To'dan wovänk'ú' han dân'amídi?"

<sup>8</sup> Hedí Peter pín ta'gedi i' Yä'dâa'i P'oewahâa imáadi ovâytu'an, "Un Hudíyo p'ó'dédí'indádi tsonnindádi, <sup>9</sup> nää thaa undí dítsika'máa wên háawin híwó'nin háa wí sen nahaywän ûnpóe i'gedi, hedá hádídi ûnehkháapóe'indá. <sup>10</sup> Hedânho un t'owa t'ähki hedá t'ähki in wé'gen Israel-'indá únkây'ä' ná'in únhanginpúuwí'in: Jesus Christ oe Nazareth-wídi na'in dínk'ú' ná'i sen unbí páadépiye nawindi' anhekháa'amídi. Hedí Jesus-bá phé'win deedi bînt'óhtägek'ú', hewänbo Jôesi Tádádi óewáywówápa. <sup>11</sup> Jesus-ví'gedi ginnân nata'muu: I-ânkun wí k'uu waagi'bá namuu

hedí undá tewhátehpaa'in waaginbá-á ímuu.

Hedí tobá bînjoegi'an wänbo'

i-á i' k'uu shánki natáy'i waagibá napóe tehpaá bé'dí.

<sup>12</sup> I'da'mân ûnkodi t'owa ovây'aywoenídi. Nää oepáa k'aydi t'ähki wíyá to'wí wänbo wí'ônk'ú'pí dîn'aywoenídi, ná'i Jesus gin nakháwä'ida'mân" gin Peter-di ovâytu'an.

<sup>13</sup> In Hudíyoví p'ó'dédí'in ovâyháa'an Peter-ádi John-dádi wôeda'ginpídiibo dánhé'e'andi dit'oe'di, dínhanginnândi ná'in wíjedá t'owa he'ennin háa ta'dihá'in wídamuupí'in. Hedí ihaydi dín'ánpówá Jesus-ádi dânjíyénde'in damuu'in. <sup>14</sup> Hedí i' sen ônhekháa'andi' iwebá nawindi dâymû'diho wíyá háa wänbo wídínk'óepí ovântu'â'amídi. <sup>15</sup> Hedího ovântu'an in tunjowa' diwé'gekw'ó' diwedí já'wépiye dapee-í'in wí'bo dívíhée'amídi. <sup>16</sup> Hedí wí'ná táye dívítsika'yan, "Hânnan ná'in senä' ây'amí? Báyéki in t'owa nää Jerusalem-'in dínhanginná ná'in pínán t'oe hay'in dân'annin, hedího na'indá wígínkodipí gitúunídi wíðän'anpí'in. <sup>17</sup> Nää ná'in wíje senä' âytu'â'amí Jesus-ví'gedi wíyá dánhé'e'andáho âytuhchänukhây máa, hedânho wây-á shánki t'owa ná'i háäwí i'gedi wídit'oe-ípidí."

<sup>18</sup> Hedího wíyá oväntsudejôndi ovântu'an wíyá wänbo Jesus-ví'gedi wíðanhée'amípi hedá wíðanhá'amípi.

19 Hewänbo Peter-ádí John-dádí ovâytu'an, "Wé'innan äñ'amí? Ti undi dítu'an waa háa Jôesi Tádádí dítu'an waa na'in äñ'a'ginnamí? Undá úñkhây'ä' úví'ánshaa'amí'in wé'innan Jôesi Tádá natúñí'in shánkí híwó'nin namuu'in. 20 Hebo na'indá wígánkodipí hánda'dibo gachanídí. Gánkhây'ä' t'owa äntu'ä'amí'in háa änmú'indá gat'oe'indá."

21-22 Hedáhá' in Hudíyo p'ó'dédí'indi shánkí kay'indi ovântu'an ovântuhchänukhâymaa'in, hewänbo ovänma'p'ädi. Wên t'aywó'nin wänbo ovântuhchäänú-í'in wí'ovänshaapí, hedí ovântuhchänudáho in t'owa há'to ovâyhí'amí. In t'owadi Jôesi Tádá kw'áayébo' óemáa, iví pínándí ná'i sen únhehkháapóedí. I' sendá jónántä (40) paayo'iví shánkí' namuu.

*In Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in dívíjûusu'o' shánkí kay'in dimúunídí*

23 Ovänma'p'ädi ihaydi wesebo Peter-á John-dá inbí k'ema'inbí'piye damää, hedí ovâytu'an háa in Hudíyo owhá' p'ó'dédí'in hedá in tsonnin dítu'in t'ähkí. 24 Inbí k'ema'in ná'in dit'oe ihaydi Jôesi Tádáví'piye t'ähkídíbo ginnân dívíjûusu'an: "Nanbí Sedó Jôesi Táa, u-ân hääwí t'ähkí nâakhíjé. Makówá-á, nää oepáa k'aydi i'gá, mâap'oe-á, hedá hää t'ähkí iwe nasaa'i-á nakw'ó'di-á diji'i-á nâakhíjé. 25-26 Hân'oebo' i' Yä'dâa'i P'oweahâadi na'in dihée'an nanbí hehäwi thehtáy pahpâa David-ví sóphogedi. I-á uví t'ôe'i úmuu, hedí ginnân ita'nan:

Háadan in Hudíyo dimuupí'in dívít'ayjaa'o'?"

Háadan in Hudíyo dimuu'in hääwí nachä'muupí i'gedí díví'ánshamáa?

In tsonnin t'ähkí nangewin dívít'aywínú,

hedí dívíwé'ge'an dívihänsa'idí Nanbí Sedó Jôesi Tádáví'piye

hedá i' to'wíwí'piyá i'dí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí.

27 Hedího ta'gendi han napóe. Ná'i bú' iwe Herod-á Pontius Pilate-á in Hudíyo dimuupí'indá hedá in Hudíyo-ádí t'ähkí dívíwé'ge'an uví yä'dâa'i t'ôe'i Jesus óehänmamídí, i-á u'dí nâasóge t'owa ovây'aywoenídí. 28 U-á báyéki hangintandá kay-á mänmáadi untú ná'i t'ähkí úñkhây'ä' napúuwí'in, hedí t'ähkí háa untú waa napóe. 29 Nanbí Sedó Jôesi Táa, nää-á inbí hí' háa dítu'nin ót'ôeyanbe. Dítu' indi jänákí na'in díkhâymaa'in, hewänbo na'in uví t'ôe'in gimuudi u'dá kay dímäáni uví hí' khunwôeda'ginpídíbo wínhée'amídí. 30 Wída'máa t'owa ovâykeeyamí'in in kay úk'óe'in ovâyhehkháa'amídí, hedá ovâykeeyamí uví yä'dâa'i t'ôe'i Jesus-ví kaydi t'ämäge'i pínán t'ôe-á nakodí'in."

31 Dívíjûsubowa ihaydi ee diwé'gekw'ó' diwe t'ähki na'a'yäpóe, pín ta'gedi i' Yä'dâa'i P'oewaahâa dâymâa, hedí khunwôeda'ginpidíbo Jôesi Tádávi tun t'owa ovây't'ôe'o'.

*In Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in inbí hääwí wí'nä táye dívíyämúnde'?*

32 T'ähki in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in handa' di'ánshaapóe, hedá wêeda' dimuu waa dichaa inbí pí'nä khó'jé. To'wí wänbo wínatúhpi, "Nä'i naa dómâa'i' naví'da' dínmuu," hewänbo t'ähkidíbo inbí hääwí t'ähki dívíyämúnde'.

33 Jôesi Tádádí in Jesus-ví t'ôekhuwa'in báyéki ovâykaymägi in t'owa ovâytu'âamídí Nanbí Sedó Jesus nawáywówápóe i'gedi, hedá Jôesi Tádá-á t'ähki indádá hânho híwó'di-á namuu.

34-35 Hedího tóebo hääwí wänbo wí'üntáypí. To'wí wänbo wí nava háa wí tewhá ûnmuu'i' iku'p'égidá, i' chä' ihógi'i-á in Jesus-ví t'ôekhuwa'inbí'piye ihúja' ovây'aanídí, hedá indá in shánkí dín'táy'inbí'piye ovâywijende'.

36-37 Wí sen Joseph gin nakháwä'i ginbá i'an. Wí nava iví' ûnmuu'i' iku'p'égi, hedí i' chä' in Jesus-ví t'ôekhuwa'inbí'piye iho'di ovây'an. Nä'i sendá wí Levi-ví äy iwedi'i'ba namuu, oe Cyprus na'aypuyä'i', hedí in t'ôekhuwa'indi óekháyä' "Barnabas" gin. (Nä'in kháwä-á Hudíyoví tundi natunda' "Wí to'wí t'owa ovâykhäge'do'i' kwee waa sen waa di'âanídí" gin.)

## 5

*Ananias-ádi Sapphira-ádi háa dänpóe'in*

1 Wí sen Ananias gin nakháwä'i-á iví kwee Sapphira-ádi inbí nava dänku'p'égi, 2 hedí i' chä' dänhógi iwedi wí háyú Ananias ikaakw'ódi ingí, hedí i' naphade'i chä' in Jesus-ví t'ôekhuwa'inbí'piye iho' ovây'aanídí. Iví kwee ûnhanginná háa i'annin t'ähki. 3 Peter-di óetu'an, "Ananias, Satan i' Penísendi uví pí'nä khó'jépiye nâatsudemägipi'an. I'dá wóetu'an i' Yä'dâa'i P'oewaahâavi'piye bihójo'amí'in, hedího t'ähki i' chä' i' nava dänku'p'égi iwedi'i' wí'nâamaapí. 4 I' nava mänku'p'égipídíbo', ti uví' wí'úmuupí'an? Hedá mänku'p'égi ihaydá, ti háa unda' waagi i' chä'di bi'amí'in wí'úkodipí'an? Hebo nä'in yä'dâapí'in ánshaadi wóekè'di Jôesi Tádávi'piye bihójo'an, t'owaví'piyeda'ba joe."

5 Ananias nä'in hí' nat'oe ihaydi nachuhkanu, hedí in t'owa háa napóe'in dínhanginpóe ihaydi báyéki dikhunwôeda'póe.

6 In e'nûn iwe diji'in i' pení wên aa iwe dâ'y'ánk'û', hedí iwedi óepiyedi óekhä'k'û'.

7 Mađi poje óda naphade ihaydi Ananias-ví kwee ûnpówá, hewänbo wa'di wí'ûnhanginnáhpí háa iví sen ûnpóe'in. 8 Peter-di óetu'an, "Dítu'an, ti năhayda'mân i'

chä? wovänwá?âa i? nava dänku?p'égi ihaydi?" I-á natú, "Hedi haä, hähayda?mänkun."

<sup>9</sup> Peter-di óetsika?yan, "Háadan wí?gíndíbo dänwéhpêe'an Nanbí Sedóví P'oewaahâä dántayi?nídí dänshaa-ídí tigúba woväntuhchäänú-í iví?piye dänhójo?andi? Ót'óeyan, hää phódi já?wé in uví sen óets'ankhä?k'ú?in dín?ahsaatú?, hedi indibá chu?i wóepiyegi?o." <sup>10</sup> Wesebo i? kwee Peter-ví ân nú? nachuhkanu. In e'nún dits'undi óechuhshaadá iwedi óepiye, hedi iví senbí nú?bá óekhã?k'ú?. <sup>11</sup> T'ähki in méesate?in t'owa hedá t'ähká in wé?gen t'owa ná?in háa napóe?in dínhanginpóedí khunwôeda?di ovâyhógi.

*Jesus-ví t'òekhuwa?in dívípínnánt'òe'o?*

<sup>12</sup> In Jesus-ví t'òekhuwa?in báyéki t'ämäge?i pínnán t'òe dây?o? in t'owa dâymúunídí. T'ähki in Jesus-ví?piye dívíwâyunde?in dívíwé?ge?o? i? méesate hay?iwi pohtâa iwe, "Solomon-bí pohtâa" gin dâytú?o?i?. <sup>13</sup> In wé?gen t'owa híwó dívíhée?an in Jesus-ví?in dimuu?inbí?gedi, tobá indádí dívíwé?ge?amídí dikhunwôeda? wänbo?. <sup>14</sup> Hewänbo shánki wänbo t'owa Nanbí Sedó Jesus-ví?piye dívíwâyü, senä?dádí kwiyã?dádí, hedi in wé?gen ho dívíwâyü?indádí dívíwón. <sup>15</sup> Háa napoe?o?in in t'owa dâymú?di báyéki in dihay?in oe p'óegépiye ovâyho?, hedi inbí whohpã? eeje ahkhây eejá ovâykw'ódi, hedânho madân Peter naphademändi iví ókhundi wänbo ovâynaaní, hedi handídi wáy wên ovâyhehkháa?amí. <sup>16</sup> Hedá in t'owadá i bú?ây oe Jerusalem tsowa iwéngé nakw'ó? deejedá in dihay?in ovâymayã?, hedá in to?wên in yã?dâapi?in p'oewaahâädi ovâyt'òephadekando?in wá? ovâymayã?, hedi t'ähki ovâyhehkháa?an.

*Jesus-ví t'òekhuwa?in ovâyt'òephadekando?*

<sup>17</sup> Hediho? i? Hudíyo owha? p'ó?dédí? hedá in i-ádí diji?indá, Sadducee t'owa dimuu?in, hânho dithúupóe. <sup>18</sup> Hediho in Jesus-ví t'òekhuwa?inbí?piye dikhenmäädi in yã?dâapi tsiyekannin dipankw'ó? diwebá ovâypankw'ódi. <sup>19</sup> Hewänbo i? khun Nanbí Sedó Jôesi Tádádí wí makówáwi t'òepã?ãã?i? óesan i? pan tewhá phódi ihuu-ídí, hedi i? makówáwi t'òepã?ãã?i?di ovâypiyedi ovâytu?an, <sup>20</sup> "Jaho bípûn oe méesate hay?i eepiye, hedi owe úvíwéénú-í, hedi in t'owa ná?in wówátsi ts'aamin ní?gedi bînt'òe?amí." Hediho háa ovâytu?an waa díví?an.

<sup>21</sup> Nathay?ã? ihaydi i? méesate hay?i eepiye dits'ú, hedi in t'owa ovâyhâhkanhon. Wa? han díví?odíbo? i? owha? p'ó?dédí? hedá in i-ádí diji?indá inbí?we dívíwé?ge?andi in se?daa in Israel tunjowa? dimuu?in ovâytu?hkanhan, hedi wên sundado oe pan tewhá eepiye dâysan in Jesus-ví t'òekhuwa?in ovâyamá?ídí. <sup>22</sup> Hewänbo i? pan tewhá iwe dipówá ihaydi

wí'ovâyshaapí, hedího dívíwáybundi inbí tsonnin ovây't'ôe'an i'gedi. <sup>23</sup> Ovâytu'an, "Na'in âymû' i' pan tewhá phódi téegít'aa nati'dinnin, hedá in pan áyi'nin ee phódi nú'-á diwinnindá. Hebo in phódi áyhuudi gits'ú' dihaydi wéná wí wänbo in senä' wí'âyshaapí." <sup>24</sup> I' méesate áyi'di p'ó'dédí' hedá in owha' p'ó'dédí'indá ná'in dit'oe ihaydi wí'dínhanginnáhpí háa díví'amí'in. Wí'ná táye dívíwänpitsika'máa, "Hännangú dínpóe? Hännan wiyá napuwagi'o?"

<sup>25</sup> Ihaydi wí to'wí nats'undi ovâytu'an, "Bít'ôeyan, in senä' bñpankw'ódi'in oe méesate hay'i' íve diwindi in t'owa ovâyhá'o'." <sup>26</sup> Hedího i' méesatewin sundadóvi p'ó'dédí' ivi khäge'nin wóegé i' méesate hay'i' iwepiye dimää, hedí in Jesus-ví t'ôekhuwa'in ovâywáymaa, hewänbo wí'ovâywa'anpí, gá han díví'andá dikhunwôeda'dân in t'owadi ovâyk'uhsäyü-í'in.

<sup>27</sup> Hedí in tunjowa' diwé'gekw'ó' diwepiye ná'in Jesus-ví t'ôekhuwa'in ovâyts'údedi in tunjowa'ví páadépiye ovâywínú, hedí i' owha' p'ó'dédí'di ovây't'e'p'íde gin: <sup>28</sup> "Na'indi kay'indi ho wâytu'an in t'owa wíwínhá'âamípi ná'i Jesus gin nakháwä'ivi'gedi, hebo náa-á undá náa Jerusalem i'ge t'ähki in t'owa shánki wänbo bñnhá'o', hedá wá' Jesus-ví chuwa ünmuudi na'in dñchäñnú-í'in ída'."

<sup>29</sup> Peter-ádi in wé'gen Jesus-ví t'ôekhuwa'indádi óetu'an, "Shánki gínkhây'ä' Jôesi Táadá háa dítu'an waa áy'a'ginnâamí'in t'owavi tun áy'a'ginnamí'wedí. <sup>30</sup> Undi Jesus phé'win deedi bñnt'óhtägedi bñnhay, hewänbo Jôesi Táadá, i' to'wí nanbí páadé kâ'ää'indi óe'a'ginmä'i'dibá óewáywówápaa. <sup>31</sup> Jesus-ân Jôesi Táadí ivi ko'díngédí óesóge, tsondi-á aywondi-á namúunídí, ná'in Israel t'owa ovâykhäge'namídí inbí t'aywó'di dáyjoe'amídí hedânho ovây'owóejé-ídí. <sup>32</sup> Na'in gínhanginná ná'i t'ähki napóe'in, hedânho i'gedi wâytumáa, hedá i' Yä'dâa'i P'oewaahâädá hanbá wovâytumáa, ná'i P'oewaahâä-á Jôesi Táadí in to'wên óe'a'ginmä'in ovâymagi."

<sup>33</sup> In Hudíyo p'ó'dédí'in ná'i hí' dit'oe ihaydi hânho dit'ayyaapóe, hedí in Jesus-ví t'ôekhuwa'in ovây't'ahäñnú-í'in dida'. <sup>34</sup> Hewänbo wí Pharisee sen Gamaliel gin nakháwä'i' iwínú in tunjowa' ovâyhée'amídí. I-á Hudíyoví khuu háhkandi namuu, hedí t'ähki in t'owadi óe'a'gin. I'dá wên senä' ovâytu'an in Jesus-ví t'ôekhuwa'in oe já'wépiye ovâypeeyé-í'in, iwe wí háy tähki dívítsíkha'amídí.

<sup>35</sup> Hedí Gamaliel-di in tunjowa' ovâytu'an, "Naví t'owa Israel-win, híwó bí'ánshaa'an wa'di ná'in senä' háawên bñ'anpídíbo'. <sup>36</sup> Ti wí'ún'ánshaapí'an wí sen Theudas gin nakháwä'i' wí háyü paayo phade nängé naji', hedí ná'i Theudas-á natú, 'Naa-ân hay'i' omuu,' hedí mađi jónän tägintä



(400) senä? i-áđi dívíwón. Hewänbo wên sundađodi óehay, hedáhá? in óeyuúmaa?in t'ámäpiye diwijedee, hedi hääwi t'ähki dây?andi? háagi? wänbo widínchä?póepí. <sup>37</sup> Hedáhá? wiyá häyú paayo naphade ihaydi, t'owa ovâykháwähónde?i paayo naná? dihaydi, Judas i? Galilee-wi sen na?ää, hedi báyéki t'owa ovâyhée?andi i-áđi dívíwón. Hedi háa Theudas ûnpóe waabá Judas wá? ûnpóe. I-á óehaydá t'ähki in óeyuúmaa?in diwijedee.

<sup>38</sup> “Hedânho nää wâytuúmaa, háa ná?in senä? bîn?o?in úvíwóyí?ní. Ánpí bin?an. Háa dikanda?in hedá inbí t'ôe-á inbí ánsaadá? dínpiuúdáho?, háa Theudas-á Judas-á dânpóe waagibá dínpuúwí, hediho há?to háa díví?o waa dínkâypúwí. <sup>39</sup> Hewänbo Jôesi Tádáđânho inbí t'ôe iwe ovâykhäge?máađáho?, ná?in sená?dá há?to bînt'aaní, hedá wá? mađi Jôesi Tádáví?piyedá? úvíwânpihânsa?í.”

<sup>40</sup> Hediho in Hudíyo p'ó?đedí?indi Gamaliel-ví tumakhe ônt'ôeyan. In Jesus-ví t'ôekhuwa?in ovâywáytsudejôn, hedi ditsonpóe in sundađodi púwhí?dí ovâywhäâní?in, hedi Jesus-ví?gedi wiyá widívíhée?ámípi gin ovâytu?andiho ovâyma?p'áđi. <sup>41</sup> Hediho tunjówháagédí dipee. Hânho dihíhchanpóe, gá Jôesi Tádá indáđi báyéki nahíhchandi i?di ovâymägiđân ná?in wôeda? iwéhay ovâykáanídí Jesus namuúdi. <sup>42</sup> Hedi thamuwaagi i? méesate hay?i ee hedá tewhá i?ge t'ähká dívíjýéndedá t'owa Jesus-ví?gedi ovây t'ôekanhon, hedi ovâyhá?o? Jesus-ân namuu i? to?wí Jôesi Tádáđi óesóge?i? t'owa ovây?aywoenídí.

## 6

### *In tséđi diji?in méesate?in khäge?nin ovâyde?man*

<sup>1</sup> Ihayháábá shánki wänbo t'owa Jesus-ví?piye dívíwâyunde?, hedi in Israel nangedi já?wéđi di?ää?in Hudíyo in kodi Israel-?inbí?piye? dit'ayyaapóe. Ditú? in kwiyä? inbí senä? dînt'ahánnin thamuwaagi ovâykoegi?häawímá? dihaydi ná?in já?wéđi di?ää?in kwiyä? shánki hí?índá? ovâykoegi?má? in kodi Hudíyo kwiyä?ví?wéđi. <sup>2</sup> Hediho in tá?di wije Jesus-ví t'ôekhuwa?indi in wé?gen Jesus-ví?piye dívíwâyunde?in t'ähki ovâywé?ge?andi ovâytu?an, “Na?indá gínwó?ná Jôesi Tádáví hí? âyt'ôe?odi, hediho híwó wínamúunípi nanbí t'ôe âyjoe?ámíđi âywânpikoeği?phaadé-íđi. <sup>3</sup> Hedânho tí?úuwin páadé?in, tséđi wên senä? unbí?wéđi binde?man âykw'ôenídí ná?i koegi? ovâymäänídí. Ná?in senä? gi?min dimúuní?in dínkhây?ä?: T'owa ditú? híwó?nin senä? dimuu?in, hedá i? Yä?dáa?i P'oewáahâa pín ta?gedi dâymáa?indá híwó?di hangintan dâymáa?indá dimúuní. <sup>4</sup> Hedi na?in Jesus-ví t'ôekhuwa?in gimuu?indáho ívíjûusu?ámí hedá Jôesi Tádáví hí? âyhá?ámí, hedi ná?indáho nanbí t'ôe-á gínmúuní.”

<sup>5</sup> T'ähkí in méesate ee dikw'ó'nin háa in Jesus-ví t'òekhuwa'in ditù'in ovâyhí'an, hedího Stephen óede'man, i-á báyéki wâyü imáa'i' namuu, hedá i' Yä'dâa'i P'oewaahâa pín ta'gedi imáa'i-á. Nã'in wé'gen senä' wá' ovâyde'man: Philip-á, Prochorus-á, Nicanor-á, Timon-dá, Parmenas-á, hedá Nicholas oe Antioch-wi-á (i-á Hudíyo namuupí wänbo in waagibá iwâyunde'i' namuu). <sup>6</sup> Hedí nã'in senä' ovâyde'mannin in Jesus-ví t'òekhuwa'inbí'piye ovâykán, hedí inbí'di in t'òekhuwa'in dívímankw'óđidi ingí' ovâyjüusu'an.

<sup>7</sup> Shánkí wänbo t'owa Jôesi Tádávi hí' dit'oe, hedí oe Jerusalem in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in disôemän. Báyéki in Hudíyo owha' wänbo nã'i hí' dâya'a'gindi dívíwâyü.

### *Stephen óepankê'*

<sup>8</sup> Stephen báyéki Jôesi Tádávi sígísehkanä imáa, hedí Jôesi Tádádí kay óemägi, hedího t'ämäge'i pínán t'òe he'endi i'o' in t'owa dâymúunídí. <sup>9</sup> Hewänbo wên senä' Stephen-dádí dívítuhkando'. Indá nã'i Hudíyoví méesatewin dimuu, "Ovâyma'p'ä'di'in Pant'òe'inbí Méesate" gin dâytu'o', hedí Cyrene-windá Alexandria-windá Cilicia-windá hedá Asia-windá dimuu. <sup>10</sup> Hewänbo i' Yä'dâa'i P'oewaahâadi Stephen báyéki híwó'di hangintan óemägi ihée'amídí, hedího in senä' wídínkodípí óet'aanídí.

<sup>11</sup> Hedího indi wên senä' ovâywá'âa iví'gedi dívíhójo'amídí, hedí nã'in ditù, "Na'in git'oe a'ginpí waagi ihée'andi Moses-ví'gedi hedá Jôesi Tádávi'gedá." <sup>12</sup> Gindidiho in t'owa hedá in Hudíyo tsonnin hedá in Hudíyoví khuu dâyhá'o'indá t'ähkí ovây't'e'ya'nan, hedího Stephen-bí'piye dikhenmäadi óeyâ', hedí khóhkaydi in tunjowa'ví'piye óeho'. <sup>13</sup> Hedí wên senä' ovâyts'lúde iví'gedi dívíhójo'amídí. Ginnân ditù: "Nã'i sendá hãadi wänbo t'ähkí híwóhpí ihée'o nã'i Jôesi Tádávi méesate i'gedi hedá i' tsontun Moses ita'nan ni'gedá. <sup>14</sup> Hedí git'oe natúdí, nã'i sen Jesus oe Nazareth-wi nã'i méesate hay'i' inayukhâymáa'in hedá nã'i khuu Moses-di dímagi'i-á t'ähkí i'egókhâymáa'in."

<sup>15</sup> T'ähkí in tunjowa'di tsíhtáye Stephen óemúnde', hedí iví ts'ay wí makówáwi t'òepa'aa'iví'in waagibá ûnkeepóe'in dáymû'.

## 7

### *Stephen-di in Hudíyo tsonnin ovâyhí'máa*

<sup>1</sup> I' owha' p'ó'édé'dí'di Stephen óetsika'yan, "Ti nã'i ditù'di t'ähkí ta'gen namuu?"

<sup>2</sup> Stephen-di ovâytu'an, "Mã'mää'indá tí'úuwín páadé'indá, naa dînt'òeyan. Jôesi Tádá i' sa'wó'di kohthay eedi nathaa'i

nanbí páadé<sup>7</sup>i thehtáy pahpâa Abraham-bí<sup>7</sup>piye ipikeeyan, wa<sup>7</sup>di Abraham owáy Mesopotamia nange wâhââ nathaa ihaydibo<sup>7</sup>, oe Haran bú<sup>7</sup>piye wa<sup>7</sup> namâäpídibo<sup>7</sup>, <sup>3</sup> hedí Jôesi Tádádí óetu<sup>7</sup>an,

‘Uví maatu t’owa mánjoe<sup>7</sup>amí hedá uví nangá,

hedí unmú-í ná<sup>7</sup>i nange wínkeekankhâymâa iwepiye.’

<sup>4</sup> Hedího in Chaldean-bí nangedí napeedi oe Haran wâhâäpiye ithayegiho<sup>7</sup>. Iví tádá ûnchuu ihaydá Jôesi Tádádí óetu<sup>7</sup>an iwedá namú-í<sup>7</sup>in, hedí nää nange nää githaa iwe napówá. <sup>5</sup> Jôesi Tádádí Abraham hääwí wänbo ná<sup>7</sup>i nange iwe wí<sup>7</sup>óemägipi iví<sup>7</sup> unmúunídí, wí nan i<sup>7</sup>ahkêení<sup>7</sup>i wänbo joe. Hewänbo Jôesi Tádá iví tun imägi wáy wí thaa ná<sup>7</sup>i nan óepâhkhâymâa<sup>7</sup>in iví<sup>7</sup> unmúunídí, hedá owáy nachuu ihaydá iví tí<sup>7</sup>úugé kâ<sup>7</sup>ää<sup>7</sup>indá inbí<sup>7</sup> dínpuwagí<sup>7</sup>o. Hedí ná<sup>7</sup>i t<sup>7</sup>âhkí Jôesi Tádádí Abraham óetu<sup>7</sup>an wa<sup>7</sup>di iví páadé<sup>7</sup>i ay ûnpuyäpídibo<sup>7</sup>. <sup>6</sup> Óetu<sup>7</sup>an wá<sup>7</sup> iví tí<sup>7</sup>úugé kâ<sup>7</sup>ää<sup>7</sup>in wíyá nange inbí<sup>7</sup> dínmuupí<sup>7</sup>we dívithayekhâymâa<sup>7</sup>in, hedí ee nange<sup>7</sup>in t’owadi jónán tágintä (400) paayo t<sup>7</sup>âhkí ovâypankhonkhâymâadâ ovây<sup>7</sup>t’ôephadekankhâymâa. <sup>7</sup> Hebo óetu<sup>7</sup>an wá<sup>7</sup>, ‘Naadá in t’owa uví tí<sup>7</sup>úugé kâ<sup>7</sup>ää<sup>7</sup>in ovâypanhógi<sup>7</sup>in dovây<sup>7</sup>tuhchänukhâymâa, hedá hä<sup>7</sup>in t’owaví nangedí uví tí<sup>7</sup>úugé kâ<sup>7</sup>ää<sup>7</sup>in dipeegi<sup>7</sup>o, hedí ná<sup>7</sup>i nangepiye di<sup>7</sup>ää-í, hedí näwe naa dí<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginmäáni.’ <sup>8</sup> Hedího Jôesi Tádá gin iwéhpê<sup>7</sup>andi Abraham óetu<sup>7</sup>an wên k’ewe taadi óetaa<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in, Abraham ikeyyamídí nahíje<sup>7</sup>in. Hedí Abraham wí e<sup>7</sup>nú ûnpuyä, i-á Isaac gin nakháwä, hedí kháve thaa naphade ihaydi ná<sup>7</sup>in k’ewe taadibá óetaa<sup>7</sup>an. Hedá Isaac wá<sup>7</sup> iví e<sup>7</sup>nú Jacob hanbá i<sup>7</sup>an, hedá Jacob-á iví tã<sup>7</sup>di wíje (12) e<sup>7</sup>nún hanbá-á, indá nanbí hehääwin thehtáy pahpá<sup>7</sup>in gínmuu.

<sup>9</sup> “Nä<sup>7</sup>indá inbí tí<sup>7</sup>ûu Joseph-ví<sup>7</sup>piye dithúupóedí óeku<sup>7</sup>p’égi, hedí wây-á senä<sup>7</sup> oe Egypt-piye dimännindi óekumädi indádí óeho<sup>7</sup>. <sup>10</sup> Hewänbo Jôesi Tádá wá<sup>7</sup> i-ádi namää, hedí t<sup>7</sup>âhkí iví t’ôephade iwedi óejâa<sup>7</sup>an. Jôesi Tádádí Joseph óekhäge<sup>7</sup>nandiho i<sup>7</sup> Egypt-wi tsondi p’ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup> Pharaoh gin óetu<sup>7</sup>o<sup>7</sup>i<sup>7</sup>di báyéki óehí, hedá óemû<sup>7</sup> híwó<sup>7</sup>di hangintan imâa<sup>7</sup>in, hedího i<sup>7</sup>di Joseph óesóge in Egypt<sup>7</sup>inbí tunjó dínmúunídí hedá iví hääwí t<sup>7</sup>âhkí òn<sup>7</sup>âyíngi<sup>7</sup>amídá.

<sup>11</sup> “Ihayhääbá oe Egypt nange hedá Canaan nangá wéngé t<sup>7</sup>âhkí dihaapóe, hedího báyéki t’owa dâyt’ôephadende<sup>7</sup>. Nanbí thehtáy pahpá<sup>7</sup>in wänbo wíðâykoegi<sup>7</sup>shaadepí. <sup>12</sup> Hedí oe Egypt dínkoegi<sup>7</sup>bá<sup>7</sup>yennin Jacob ûnhanginpóe, hedího iví e<sup>7</sup>nún nanbí thehtáy pahpá<sup>7</sup>in gínmuu<sup>7</sup>in iwepiye isan dâykoe<sup>7</sup>gí<sup>7</sup>kuumä-ídi. Ihaydá páadé iwepiye dits’anmäa. <sup>13</sup> Hedí wíyá dimää ihaydi Joseph-di ovâykeeyan i-á inbí tí<sup>7</sup>ûu dínmuu<sup>7</sup>in, hedá Pharaoh-á ûnts’anhanginpóe to<sup>7</sup>wên

Joseph-ví t'owa ûnmuu'in. <sup>14</sup> Hedi Joseph-di iví maatu t'owa-á hedá iví tádá Jacob-á ovâyt'ôesan iví'piye oe Egypt di'ää-i'in. Indá tségintä'di p'anú (75) ihay diji'. <sup>15</sup> Hediho gindidi Jacob-ádi nanbí wê'gen thehtáy pahpá'indádi oe Egypt-piye dimää, hedi iwe dívithaye dichuu píhay. <sup>16</sup> Tíuugédi i' pení phékhún Egypt-di oe Shechem-piye dâyo' hedi iwe wí t'owápho iwe wiyá dâywákhä'kw'ódi. Báyéki paayo phade ná'i háäwí napóepídiibo ná'i t'owápho-á Abraham wí chä'di ho ikumá Hamor-ví e'nûnbí'wedi.

<sup>17</sup> "Iwedi báyéki paayo naphade, hedi nanbí t'owa oe Egypt nange wâhää báyéki di'âyt'owasôe, hedi i' thaa tsowa na'ä' Jôesi Tádá i'amídi háa i'di Abraham óetu'an waa óekhâymáa'in. <sup>18</sup> Hedi ihaydi wiyá tsondi p'ó'dédi' ts'aa'bi' Egypt nange nasogedee, i-á háäwí wänbo Joseph-ví'gedi ûnhanginnáhpí' namuu. <sup>19</sup> I-á wên háawên jänäki'in nanbí t'owavi'piye i'an, i'dá nanbí thehtáy pahpá'in ovâykaygi'an inbí äy hí'innin já'wébo dâyo'e'amídi dínchuu-ídi.

<sup>20</sup> "Ihaydibá Moses na'aypuyä, hedi hânho sa'wó'di-á na'aymuu. Iví jiyá-ádi iví tádá-ádi poje p'oe t'ähki inbí k'aygibo óe'âyíngi'an. <sup>21</sup> Ihaydáhá' oe já'wépiye óepiye óejo'e'amídi, hebo Pharaoh-ví a'yú ûn'äädi óeshaadi iví'piye óeho', hedi iví' ûnmuu waabá óesówé. <sup>22</sup> Moses-á ná'in Egypt-winbí háhkan t'ähki naháhpoe, hedi iví hí'-á hedá t'ähki i'annindá ûnkay.

<sup>23</sup> "Moses-á jónántä (40) paayo'i napuwamän dihaydi i'ánshaamägi iví t'owa in Israel-'in napuwämú-ídi. <sup>24</sup> Hedi namää ihaydi wí Egypt-wi sendi wí Israel-'i' sen óewa'odi óemû', hediho Moses-di ná'i Israel-'i' ôn'aywoenídi namää, hedi háa i' Egypt-widi i' Israel-'i' óe'an waabá Moses-di i' Egypt-wi óe'an óedahay píhay. <sup>25</sup> Moses na'ánde' iví t'owa dínhanginnáani'in Jôesi Tádádi óesóge'in inbí t'ôephade iwedi ovâyma'p'äädi-ídi, hewänbo indá wí dínhanginnáhpí.

<sup>26</sup> "Wiyá tháwän nawáy'ää ihaydi wíje Israel-'in dányändedi ovänmû', hedi ovänk'emakannamídi ikhää. Ovântu'an, 'Bát'ôeyanbe un senä', undá tí'úuwín waaginbá damuu, hedi háadan wí'ná táye dänwá'o'?' <sup>27</sup> Hewänbo i' sendi i' wêe sen óewa'o'i'di Moses óewänpichänudi óetu'an, 'To'dan wônk'ú' na'in dítsonmá've-ídi háa dítu'ääamídi híwóhpí än'o'in? <sup>28</sup> Ti naa wá' díháji'in unda', tsá'di i' Egypt-wi náa'an waabá?' <sup>29</sup> Moses ná'in nat'oedi Egypt-di nashavepee, hedi oe Midian nangepiye namäädi iwe wí já'wédi'i waagibá ithaye. Iwáy wâhääho wíje e'nûn ûnpuyä.

<sup>30</sup> "Wiyá jónántä (40) paayo naphade ihaydi wí thaa oe Sinai p'in nú' ahkónu wáy naji' ihaydi, wí makówáwi t'ôepa'aa'i wên wää'i phé'yävi nakoje'nin jáage nawindi

óemû?. <sup>31</sup> Moses nã'i imû'di óeháa'an, hedí shánkí nú'piye ihádi híwó imúunídí, hedí Nanbí Sedó Jôesi Táa ihée'andi nat'oe. Gin Moses óetu'an: <sup>32</sup> 'Naa-á Jôesi Tádá omuu, uví thehtáy pahpá'in Abraham-dá Isaac-á hedá Jacob-á indi dí'a'ginmãgi'i'. Moses nakhunwôeda'póedí nathathapóe, hedí wiyá imúuní'in wínada'pí. <sup>33</sup> Hebo Nanbí Sedó Jôesi Táadí óetu'an, 'Ó'antop'ädi, hä'i nan unwin diwe báyékí na'a'ginmuu, naví' dínmuudi. <sup>34</sup> Ta'gendi naa dómû' háa in Egypt-windi naví t'owa ovâyt'ôephadekando'in, hedá inbí haytuhkwíndá ot'oe, hedího dovâyma'p'äädí-ídí owá. Nää-á u-á bikhây'amí, oe Egypt-piye wíwâysankhâymaa ovâykhäge'namídí.

<sup>35</sup> "Hediho Jôesi Tádádí Moses óesan in Israel t'owaví tsondi dínmuunídí hedá ovâyma'p'äädí-ídá, tobá händídí indi óejoegi'andi óetu'an wänbo?, 'To'dan wônk'û' nanbí tsondi gínmuunídí hedá dítu'âamídá háa híwó háa híwóhpí íví'o'in?' Hedí Moses in Israel t'owaví'piye namää ihaydi i' makówáwi t'ôepa'aa'i' in wää'i phé'yävi nakoje'nin jáagé nawindi óehée'andi'ba i-ádí namää óekhäge'namídí. <sup>36</sup> Nã'i Moses-á t'ämäge ipínnánt'ôe'an oe Egypt nange wähhä, hedá i' p'í' määp'oe gin dâytu'o' iwe tsowa-á, hedá i' ahkónu iwá jónántä (40) paayo diji' ihaydi. Handídiho i'di in Israel t'owa Egypt nagedí ovâypiye. <sup>37</sup> Nã'i Moses-dânkun in Israel t'owa ginnân ovâytu'an: 'Jôesi Tádádí wí tukhe'bi' unbí t'owa iwedi'ibo namuu'i wovâysangi'o, naa dísan waagibá.' <sup>38</sup> Nã'i Moses-á in Israel-'indádí naji' oe ahkónu i'ge. Oe Sinai p'in nú' nanbí thehtáy pahpá'indádí naji', i' makówáwi t'ôepa'aa'i'dí wiyá óehée'an dihaydi, hedí i' t'ôepa'aa'i'dí óehée'andi wí hí' nahádepí' ihógi na'in dítu'âamídí.

<sup>39</sup> "Hebo nanbí thehtáy pahpá'in wídida'pí Moses ónt'ôeyaani'in, hedího óewänpijoegi'an, hedá oe Egypt-piye diwáypunda'di dibo'aakw'ó. Hediho Aaron dâytu'an, <sup>40</sup> 'Wí hääwí äy'a'ginmääni'gí' hedá dínpaádéhûuwígí'-á dínpa'í. Nã'i sen Moses oe Egypt-di dípiye'i-á, wíginhanginnáhpí háa ûnpóe'in.' <sup>41</sup> Ihayhäädi wí hääwí wí wáasí'ay waa ûncháa'i dâypaa, i-á inbí jôesi dínmuu waa dâychaa, hedá dâ'yanimâat'ahánú inbí a'gin dívímäänídí, hedí nã'i hääwí inbí mandibo dâypaa'i'dí báyékí ovâyhíhchanmãgi.

<sup>42</sup> "Hediho Jôesi Tádádí ovâyjoe'an hedânho i' thandá p'óe-á hedá in agóyó oe makówá disaa'indá dâ'y'a'ginmäänídí. Hân'oebo wí Jôesi Tádáví tukhe'bi ita'nán háa Jôesi Tádá natú'in, ginnân:

Un Israel t'owa, oe ahkónu jónántä (40) paayo íji' ihaydi,  
 bín'animâat'ahánúndedí unbí a'gin bínmäänídí,  
 ta'gendi naagi' wí'úví'aní.

43 Naa dí'a'ginmääníví'wedí  
wí híyää'i te'aa'ay pho' Moloch bînsóge bînhûuwídí,  
hedá wí hääwí wí agóyó waabá ûnchaa'i' Rephan gin  
dâytu'o'i-á bînhon.

Nă'in wíjedí mandibo bînpaa'in bîn'a'ginmăgi.

Hedânho wên t'owa dovâysankhâymaa wovâyhûuwídí kayi'  
wăhääpiye oe Babylon-ví shánkí onădi.

44 "Jôesi Tádádí Moses óhéé'an nanbí thehtáy pahpá'in  
ovâytu'amídí wí te'aa gáhâyú'i dâypa'i'in, hedí Moses  
ônkeeyan háa nakeet'ôení waa. Nă'i te'aa gáhâyú'i-á íve i' k'uu  
pháagîn dak'óe Jôesi Tádáví tsontun eedí nata'muu'i', hedí i'  
te'aa dâykée'i oe ahkónu i'ge diji' ihaydi. 45 Hedí nanbí thehtáy  
pahpá'indá i' te'aa gáhâyú'i-á inbí ây ovâyjoe'an, hedáhá'  
inbí ây-á i' te'aa dâymaa Joshua-di năa nange ovâyts'úde  
ihaydi. Ihaydibá in t'owa nă'i nan diwewin dimú'de'in Jôesi  
Tádádí ovâykhehiye. Hedí nă'i te'aa dínk'óe inbí tsondi hay'i  
David-ví thaa puwahay. 46 David-dá Jôesi Tádá óehíhchannan,  
hedí gin ijûusu'an: 'Nanbí Sedó Jôesi Tăa, u Jacob-di hăn'oe  
wóe'a'ginmă'i', wí wháagé ugí' wînk'úuwí'in naa dímăa.'  
47 Hebo David-ví ay Solomon-dân Jôesi Tádágí' ôntewhák'û',  
David-dá joe.

48 "Hewânbo Jôesi Tádá i' shánkí kw'áyewi namuu'i' i' tewhá  
t'owa inbí mandí dâykw'ódi eejedá'bán wínathaapí, i-á t'âmăpiye  
nathaa. Hăn'oe wí iví tukhe'bi' gin ita'nan:

49 Jôesi Tăa natú,

'Makówá t'ăhkí naví soge'i waagi'bán dînmuu,

hedá năa oepăa k'aydá wí ân kaykhanwówákandi waag-  
ibá-á naagi' namuu.

Wí wháagé dítôenídí wânbo wí'únkodipí bînk'úuwídí,

hedí wáyge dâykaykhanwówá'amí'in wídîntáypí.

50 Ti naví mandibo hää t'ăhkí wídókhíjepí'an?' gin Jôesi Tăa  
natú.

51 "Un t'owa p'óhkây'inda' ímuu, hedí wâyupí'in  
ímuudi Jôesi Tádáví hí' pí'nă khó'jé wí'únts'úya'pí hedá  
wí'ít'oe'opí. I' Yă'dăa'i P'oewăahăa hăădi wânbo t'ăhkí  
bînjoegimăa. Háa unbí hehăăwin thehtáy pahpá'in díví'an  
waagibá úvíkanhon. 52 Indá Jôesi Tádáví tukhe'min t'ăhkí  
ovây't'ôephadekannanpí'an. Ovây't'ahánú in t'ôepa'aa'in  
hăn'oe ditú'in nă'i to'wí iví wówátsi ta'ge ihondi namuu'i'  
nakă'ăăgi'o'in. Hedí i' napówá ihaydá undídá tunjówháagé  
bînmangekán, hedí handídi undibo bînhay. 53 Tobá Jôesi  
Tádádí in makówáwin t'ôepa'aa'in ovâysan wânbo iví tsontun  
wovâyməänídí, nă'i tsontundá wíwîn'a'ginnanpí."

54 Wa<sup>?</sup>di Stephen-di ovâyhí<sup>?</sup>máadí in Hudíyo p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>in hânho dit'ayyaapóedí ôndawä<sup>?</sup>ts'inde<sup>?</sup>. 55 Hewänbo Stephen-dá i<sup>?</sup> Yä<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'oewaahâa pín ta<sup>?</sup>gedi imáadí oe kw'áyepiye ibée, hedí oe makówá Jôesi Tádáví sa<sup>?</sup>wó<sup>?</sup>di kohthay ônmú<sup>?</sup>, hedá Jesus-á Jôesi Tádáví ko<sup>?</sup>díngédí nawindi óemú<sup>?</sup>. 56 Hedí Stephen natú, "Binmú<sup>?</sup>dí, makówá nakhuudeedi dómunde<sup>?</sup>, hedá i<sup>?</sup> t'owa t'ähkígí<sup>?</sup> na<sup>?</sup>aypuyä<sup>?</sup>i-á Jôesi Tádáví ko<sup>?</sup>díngédá nawin."

57 In iwe diwinnin díví<sup>?</sup>ojemankw'ódidí dívítuwínú, hedá t'ähkídibo wé<sup>?</sup>ge iví<sup>?</sup>piye dikhenmäa. 58 Hedí khóhkaydi oe bú<sup>?</sup> já<sup>?</sup>wépiye óeho<sup>?</sup>, hedí in ônt'e<sup>?</sup>p'íde<sup>?</sup>in inbí k'éwé<sup>?</sup>i to dívíp'ädídi wí e<sup>?</sup>nú Saul gin nakháwä<sup>?</sup>iví nú<sup>?</sup> dâyjoe<sup>?</sup>an i<sup>?</sup>áyíngi<sup>?</sup>amídí, hedáhá<sup>?</sup> Stephen óek'usäyü óeháyídí. 59 Wa<sup>?</sup>di óek'usâyunde<sup>?</sup> ihaydibo ijúusu<sup>?</sup>an gin: "Nanbí Sedó Jesus, naví hâa dínke<sup>?</sup>." 60 Hedí idége<sup>?</sup>disógedi gin kaygi natú, "Nanbí Sedó Jôesi Tâa, in t'aywó<sup>?</sup>nin ná<sup>?</sup>in t'owa díví<sup>?</sup>o<sup>?</sup>in wí<sup>?</sup>ovâychäânú-ípí." Gin natúdího<sup>?</sup> iví wówátsi ibowa ijó<sup>?</sup>k'ú<sup>?</sup> waagibá.

## 8

### *Saul-di in méesate<sup>?</sup>in t'owa ovâyt'ôephadekando<sup>?</sup>*

1-2 Stephen óehaydi Saul-dá óehí<sup>?</sup>an. Hebo wây-á senä<sup>?</sup> Jôesi Tádá óe<sup>?</sup>a<sup>?</sup>gindo<sup>?</sup>indidá báyékí dívísíhtäädí Stephen óekhä<sup>?</sup>k'ú<sup>?</sup>. I<sup>?</sup> thaa iwedi páadépiye t'ähkí in Jesus-ví<sup>?</sup>piye dívíwâyunde<sup>?</sup>in oe Jerusalem dikw'ó<sup>?</sup>nin báyékí ovâyt'ôephadekando<sup>?</sup>, hedí in t'ähkí dijândi t'ämäpiye diwadedee oe Judea nange Samaria nangá i<sup>?</sup>ge t'ähkí. In Jesus-ví t'ôekhuwa<sup>?</sup>indä<sup>?</sup> Jerusalem-bo dívíwóyí<sup>?</sup>.

3 Saul-di in méesate<sup>?</sup>in t'owa báyékí ovâyjänäkí<sup>?</sup>o<sup>?</sup>. Tewhá ee t'ähkí ijíyéndedi kwiya<sup>?</sup>dá senä<sup>?</sup>dá inbí<sup>?</sup>jedibo ovâywhaapiyende<sup>?</sup>, hedá ovâypankw'óe<sup>?</sup>ó.

### *Oe Samaria nange Jôesi Tádáví híwó<sup>?</sup>di tun ovâyt'ôe<sup>?</sup>o<sup>?</sup>*

4 Hedího in t'ämäpiye dishavepee<sup>?</sup>in wéngé t'ähkí dívíjyéndedi Jôesi Tádáví hí<sup>?</sup> ônt'ôekanhon. 5 Philip wí Samaria-wí bú<sup>?</sup>piye namäädí Jesus-ví<sup>?</sup>gedi ovâyt'ôe<sup>?</sup>o<sup>?</sup>. Ovây<sup>?</sup>tumáa Jesus-á namuu i<sup>?</sup> to<sup>?</sup>wí Jôesi Tádáví óesóge<sup>?</sup>i<sup>?</sup> t'owa ovây<sup>?</sup>aywoenídí. 6 Báyékí t'owa dívíwé<sup>?</sup>ge<sup>?</sup>an hedá háa Philip-di ovây<sup>?</sup>tumáa<sup>?</sup>in áyíngídi dívít'ôeyande<sup>?</sup>, i<sup>?</sup> pínán t'ôe i<sup>?</sup>andi dâymú<sup>?</sup>dí. 7 Báyékí yä<sup>?</sup>dâapí<sup>?</sup>in p'oewaahâa dívítuwínúndedi in t'owa ovây<sup>?</sup>máa<sup>?</sup>in diwedi dipee, hedá báyékí in dín<sup>?</sup>ä<sup>?</sup>yäkankodipí<sup>?</sup>indá dipóhay<sup>?</sup>indá ovâyhekháa<sup>?</sup>an. 8 Hedânho in bú<sup>?</sup>win hânho dihíhchanpóe.

9-11 Ee bú<sup>?</sup> wí sen Simon gin nakháwä<sup>?</sup>i wí<sup>?</sup>bo natú<sup>?</sup> i-á hay<sup>?</sup>i namuu<sup>?</sup>in, hedí ichuget'ôe<sup>?</sup>odí báyékí paayo in Samaria nange<sup>?</sup>in t'owa ovâyháa<sup>?</sup>o<sup>?</sup>. Hedího gin i<sup>?</sup>odí

t'ähki t'owa he'ennin dimuu<sup>2</sup>indá he'ennin dimuupi<sup>2</sup>indá ònt'òeyande<sup>2</sup>, hedì ditù<sup>2</sup>, “Ná<sup>2</sup>i sendá i<sup>2</sup> namuu Jòesi Tádádí óepínnánkaymägi<sup>2</sup>.” <sup>12</sup> Hebo Philip-á i<sup>2</sup> híwó<sup>2</sup>di tun Jòesi Tádáví kuu i<sup>2</sup>gedi ovây<sup>2</sup>t'òe<sup>2</sup>o<sup>2</sup> hedá ovây<sup>2</sup>tumáa Jesus-ân namuu i<sup>2</sup> to<sup>2</sup>wí Jòesi Tádádí óesóge<sup>2</sup>i<sup>2</sup> t'owa ovây<sup>2</sup>aywoenídí, hedì in t'owa dívíwâyüdi ovây<sup>2</sup>p'ó<sup>2</sup>p'oe<sup>2</sup>an, kwiyä<sup>2</sup>dá senä<sup>2</sup>dá. <sup>13</sup> Simon wänbo wá<sup>2</sup> iwâyü, hedì óep'ó<sup>2</sup>p'oe<sup>2</sup>an dihaydi Philip-ádi wé<sup>2</sup>ge dänjýénde<sup>2</sup>, hedì hânho óeháa<sup>2</sup>o<sup>2</sup> t'ämäge<sup>2</sup>i pínnán t'òe Philip i<sup>2</sup>o<sup>2</sup>i<sup>2</sup> imú<sup>2</sup>di.

<sup>14</sup> Oe Jerusalem in Jesus-ví t'òekhuwa<sup>2</sup>in dit'oe in Samaria<sup>2</sup>in t'owa Jòesi Tádáví tun ònkê<sup>2</sup>in, hedìho Peter-á John-dá inbí<sup>2</sup>piye ovänsan. <sup>15-16</sup> Ná<sup>2</sup>in wíje dapówá ihaydi in dívít'sanwâyü<sup>2</sup>ingí<sup>2</sup> ovâyjüusu<sup>2</sup>an i<sup>2</sup> Yä<sup>2</sup>däa<sup>2</sup>i P'oewaahhâ<sup>2</sup> dâykáyjídí, gá i<sup>2</sup> Yä<sup>2</sup>däa<sup>2</sup>i P'oewaahhâ<sup>2</sup> wa<sup>2</sup>di inbí<sup>2</sup>piye wídín<sup>2</sup>äápídân. Ovâywänpip'ó<sup>2</sup>p'oe<sup>2</sup>an Nanbí Sedó Jesus-ví<sup>2</sup>piye dívíwâyüdi. <sup>17</sup> Hedáhá<sup>2</sup> inbí<sup>2</sup>di wí<sup>2</sup>ingin dänmank'ú<sup>2</sup>di i<sup>2</sup> Yä<sup>2</sup>däa<sup>2</sup>i P'oewaahhâ<sup>2</sup> dâykê<sup>2</sup>.

<sup>18</sup> Hedi ná<sup>2</sup>in Jesus-ví t'òekhuwa<sup>2</sup>in in t'owaví<sup>2</sup>di dänmank'ú<sup>2</sup>di i<sup>2</sup> Yä<sup>2</sup>däa<sup>2</sup>i P'oewaahhâ<sup>2</sup> dâykê<sup>2</sup>in Simon imú<sup>2</sup>di ovänchä<sup>2</sup>määni<sup>2</sup>in nada<sup>2</sup>, <sup>19</sup> hedì ovântu<sup>2</sup>an, “Naa wá<sup>2</sup> dínk'u<sup>2</sup> hedânho t'ähki naa inbí<sup>2</sup>di dâymank'ú<sup>2</sup>in i<sup>2</sup> Yä<sup>2</sup>däa<sup>2</sup>i P'oewaahhâ<sup>2</sup> dâykáyjídí.”

<sup>20</sup> Hebo Peter-di óetu<sup>2</sup>an, “Uví chä<sup>2</sup> wógeébo péyégepiye unmú-í, gá un<sup>2</sup>ándedân i<sup>2</sup> hääwí Jòesi Tádá imä<sup>2</sup>i chä<sup>2</sup>di nâakuumä-í<sup>2</sup>in. <sup>21</sup> Jòesi Tádádí wóemúnde pí<sup>2</sup>nä khó<sup>2</sup>jé ta<sup>2</sup>ge wí<sup>2</sup>unmuupí<sup>2</sup>in hedìho ná<sup>2</sup>in t'òe há<sup>2</sup>to úkoedí-í bí<sup>2</sup>ámídí. <sup>22</sup> Nää-á ná<sup>2</sup>i yä<sup>2</sup>däapíkan unkanda<sup>2</sup>i ná<sup>2</sup>joe<sup>2</sup>an, hedì pín ta<sup>2</sup>gedi Nanbí Sedó Jòesi Tádáví<sup>2</sup>piye bijüusu<sup>2</sup>ámí há<sup>2</sup>déebá nakodídi ná<sup>2</sup>i gin un<sup>2</sup>ánshaamuu<sup>2</sup>i<sup>2</sup> wôn<sup>2</sup>owóejé-í. <sup>23</sup> Naa-á dínhanginná hânho unthút'òe<sup>2</sup>in, hedá uví t'aywó<sup>2</sup>didí wóewhimáa waag-ibá úpóe.”

<sup>24</sup> Simon-di ovântu<sup>2</sup>an, “Nanbí Sedó Jòesi Tádáví<sup>2</sup>piye dínjüusu<sup>2</sup>ámí hedânho ná<sup>2</sup>i dítu<sup>2</sup>andi naa wídínpúuwípídí.”

<sup>25</sup> Hedì Peter-ádi John-dádí hääwí Jesus-ví<sup>2</sup>gedi dänhanginná<sup>2</sup>di<sup>2</sup> in t'owa ovây<sup>2</sup>tu<sup>2</sup>an dihaydi, hedá Nanbí Sedó Jòesi Tádáví tun ovây<sup>2</sup>t'òe<sup>2</sup>an dihaydi, Jerusalem-piye dawáymää. Dänweehon dihaydi báyéki Samaria nangewi bú<sup>2</sup>ây i<sup>2</sup>gedi daphade, hedì Jòesi Tádáví híwó<sup>2</sup>di tun ovây<sup>2</sup>t'òekanhon.

### *Philip-ádi i<sup>2</sup> Ethiopia nangewi tsondi-ádi*

<sup>26</sup> Ihayhää<sup>2</sup>dibá wí makówáwi t'òepä<sup>2</sup>aq<sup>2</sup>i<sup>2</sup>di Philip óetu<sup>2</sup>an, “Ókhây<sup>2</sup>andi ná<sup>2</sup>in aakonpiye<sup>2</sup>in p'òe i<sup>2</sup>ge unmú-í, indá Jerusalem-di Gaza-piye namän.” (Iwe wí ahkónu naná.) <sup>27</sup> Hedìho ikhây<sup>2</sup>andi namää. P'óegé iwéngé namän dihaydi wí



sen óemû?. Nă?i sendá Ethiopia-wi tsondi namuu, in Ethiopia-winbí tsondi p'ó'ḍḍḍi' kweeví chă? t'ăhki ōn'áyînmăa'i namuu, i' kwee-á Candace gin nakhăwă. Nă?i sen oe Jerusalem-dá najiwăn Jôesi Tăḍá óe'a'ginmăânîḍi, 28 heḍi năă ivi'piye iweehon dihayḍi ivi te phoge na'ândi in ta'nin Jôesi Tăḍávi tukhe?bi Isaiah ita'nannin itundo?. 29 I' Yă'ḍăa'i P'oewaahăḍi Philip óetu'an, "Ja? unmú-í hă?i te năakăanîḍi."

30 Heḍiho Philip iwănakîḍiḍi óekăa, heḍi i' sen itundodi nat'oe, heḍi óetsika?yan, "Ti unka?póya? hă?i năatundo'i?" 31 Óetu'an Philip, "Hândidan oka?póewi wí to'wîḍi wîḍînthayyohpîḍi? Han unchanpóedí ti năă te phoge bitôení naa-ăḍi bisóege-íḍi?"

32 Jôesi Tăḍávi ta'nin diwe itundo'i ginnân natû?:  
Wí k'úwá óekhe'gi'o'i dăyhúja? waagibá óeho?,  
heḍi wí k'úwá'ay óephó'k'owandedi sígînpîḍiḍi  
hândă'dibo nawănpik'óe waagibá,  
i'ba wá? háabo wínatûhpí.

33 Óewôeda'iwekán, heḍá híwó'dá wí'ôntunjó?nanpí.  
To'wí wănbo háabo wí'ûnkodipí natûḅnîḍi ivi tí'úuge  
kă'ăă'inbí'gedi  
gá ivi wówátsi năă oepăa k'ayḍi ûnbowadeedân.

34 Heḍi i' Ethiopia-wi tsondidi Philip óetsika?yan, "Toví'gedan Isaiah ihí'măa? Ti wí'bo ivi'gedi háa wíyá to'wívi'gedi ita'nan? Ti ũ'ḍi dítu'amí?" 35 Heḍiho Philip-di ōnthayyan nă?i hi? Isaiah ita'nandi-á Jesus-vi'gedân namuu'in, heḍáhă? i' híwó'di tun Jesus-vi'gedi shánkă ōnthayyan.

36 Iwáy p'óégé wáy damăndi nap'o'k'óe iwe dapówá, heḍi i' tsondidi Philip óetu'an, "Hîn námú'ḍi, hăwe nap'o'k'óe. Ti wínakodipí'an díp'ó'p'oe'amíḍi?" 37 Philip-di óetu'an, "Híwó namuu-ăkun un'p'ó'p'oe'púuwíḍi, pín ta'gedi biwăyundedi." Heḍi óetu'an Philip "Naa dăywăyunde-ăkun Jesus Christ-á Jôesi Tăḍávi ay namuu'in."

38 Heḍiho? i' tsondidi i' sen isanhondi? óetu'an i' te iwóyí'ní gin, heḍi Philip-ăḍi i' tsondi-ăḍi ee nap'o'k'óe iwe dawă, heḍi Philip-di óep'ó'p'oe'an. 39 P'oe iweḍi dapee ihayḍi Nanbí Sedó Jôesi Táavi P'oewaahăḍi tsíkhagipí Philip iweḍi óeho?, heḍi i' tsondidi wíyá wí'óemû'pí, hebo ivi'piye namăn dihayḍi báyéki nahíhchanpóe.

40 Philip-á oe Azotus bú? óekán, heḍi iweḍiho? i' bú'ây i'ge t'ăhki Jôesi Tăḍávi híwó'di tun ovăyt'ôekanhon oe Caesarea bú? napówá pîhay.

## 9

*Jesus-vi'piye Saul ipimăgi*

1 Ihayhääbá Saul ívíwo jänákí in Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwäyunde'inbí'gedi ihí'máa. Natú' i'di ovây't'akhanukhâymáa'in. 2 Hediho in Hudíyoví owhá' p'ó'dédí'ví'piye namää wí ta'di óedaa'amídí. Nã'i ta'di ihondiho in ta'ge óemägi i' Hudíyoví méesate oe Damascus bú' eejepiye namú-ídí, hediho wên t'owa, háa kwiyä' háa senä' dimuu'in Jesus-ví p'óe i'ge dimännin ovâyshaadá, oe Jerusalem-piye ovâypanmä'í ovâypankw'óenídí.

3 In p'óegé Damascus-piye namän dihaydi, tsowha napowamändi, tsíkhagipí wí ko makówádí nawá, hedi óe'ánkê'. 4 Hedi nange nakanu, hedi wí to'wídí óehée'andi nat'oe. Óetsika'yan, "Saul, Saul, háadan u'di naa dít'óephadekando'?" 5 Saul natsikapóe, "Nanbí Sedó, to-an unmuu?" Hedi óetu'an, "Naa Jesus-ân omuu, u'di naa dít'óephadekando'i". 6 Ówínú, hedi i' bú'piye unmu-í. Iwânho wóetu'amí háa bí'amí'in."

7 In senä' i-ádí dimännin diwänpikwínudeedi háabo wídítundeepí. Diwänpit'oe hewänbo hääbo wídâyümü'pí. 8 Saul iwínú, hewänbo itsíwaa ihaydá hääbo wí'únkeet'óepí, hediho Damascus-piye óepaho'. 9 Poje thaa iví keetan wí'imáapí hedá wá' húukan wänbo suwä wänbo wí'i'ohpí.

10 Nã'i bú' Damascus iwáho wí sen Jesus-ví'piye iwäyunde'i' Ananias gin nakháwä'i nathaa. Nanbí Sedó Jesus-di óekháyä'dedi waagibá ûnt'óepóe, hedi Ananias natú, "Nanbí Sedó, hää-an unda'?"

11 Hedi Nanbí Sedó Jesus-di óetu'an, "Wesebo Judas-ví tewhá eepiye unmu-í. Iví tewhá-á nää bú'win p'óe iwe na'än, Ta'ge'in P'óe gin dâytu'o'. Eedi wí sen Saul gin nakháwä'iví'gedi untsikapúuwí, Tarsus bú'wi-ân i' namuu. 12 Nääbo ijûusu'o', hedi i' tewhá ee na'än diwe untsudemändi wóemunde waagibá nääho ûnts'anpuwamän, hedá wá' wóemunde' uví mandá nâatägedá iví keetan wíyá ikáyídí."

13 Hewänbo Ananias natú, "Nanbí Sedó, báyéki t'owadi ná'i senbí'gedi dít'óe'an. Ditú uví t'owa Jerusalem-windá i'di hânho ovâyjänákí'an. 14 Hedá in Hudíyoví owhá' p'ó'dédí'indi ónk'ú' näwe wá' in t'owa t'ähki wóekháyä'de'in dívíjûusu'odi ovâypankw'óenídí."

15 Hewänbo Nanbí Sedó Jesus-di óetu'an, "Ópûn, naadân wí'bo dóde'man naví t'óe dîn'amídí. I'dá in Israel t'owa-á hedá in wé'gen t'owa wá' inbí tsonnin wóegé ovây't'óe'amí to'wí omuu'in naa. 16 Naadân wí'bo dônthayyamí báyéki it'óephadekhâyamáa'in naví t'óe dîn'amídí."

17 Hediho Ananias i' tewhá óetu'an deepiye namää, hedi nats'ú. Hedi iví mandi Saul óetägedi óetu'an, "Tí'úu páadé'i

Saul, häʹin pʹoegé nää Damascus búʹpiye unʹäʹ ihaydi Nanbí Sedó Jesus uviʹpiye ipikeeyan. Hedi iʹdibá naa dísan wíyá úkeepúuwídí, hedá iʹ Yäʹdâaʹi Pʹoewaahâa pín taʹgedi mänmäʹve-ídí.” 18 Wesebo wí hääwí paa okhowa waagiʹbá namuuʹiʹ Saul-ví tsée iwedi ûnjâapóe, hedi wíyá ûnkeepóedí iwínú. 19 Ihaydiho óepʹóʹpʹoeʹan, hedi ihúuyandi iví kay iwáykéʹ.

*Oe Damascus Saul-di Jesus-víʹgedi ovâytʹôeʹoʹ*

Saul wí hâyú thaa oe Damascus-bo iwóyíʹ in tʹowa Jesus-víʹpiye dívíwâyundeʹindádí. 20 Hedi wesebo iʹ Hudíyoví méesate eeje namää, hedi ovâythayjoʹ Jesus-á Jôesi Táavi ay-ân ûnmuuʹin. 21 In tʹowa iví híʹ ditʹoeʹin tʹâhki ovâyháaʹandi dívípitumáa, “Ti náʹi-ân wínamuupíʹan iʹ toʹwídí oe Jerusalem ovâyhánúndeʹiʹ tʹâhki in Jesus óekháyäʹdeʹin dívíjúusuʹodi? Ti nääpiye wínaʹäâpíʹan haʹmin tʹowa ovâywânpipanhóenídí, in Hudíyoví owhaʹ pʹóʹdédiʹinbíʹpiye ovâyhúuwídí?”

22 Hebo Saul-ví híʹ-á shánki wänbo ûnkaypuwamändi ovâythayyan Jesus-áho taʹgendi namuu iʹ toʹwí Jôesi Táadáí óesógeʹiʹ tʹowa ovâyʹaywoenídí, hediho in Damascus-in Hudíyo hääbo wídayshaapí óetuʹâamídí.

23 Báyéki thaa naphade ihaydi in Hudíyo dívíwéʹgeʹan háawin wên ánshaa dâykʹúuwídí hádídí Saul óeháyjídí waagi. 24 Khuu-á thaa-á iʹ búʹ tehpaá phódi iwe óetsíkhaʹmáa óeháyjídí. Hewänbo Saul ûnhanginpóe háa óekhâymáaʹin, 25 hedi wí khun wên iví híʹ iwe dívíwâyundeʹindi iʹ búʹwi tehpaá iwepiye óehoʹ, hedi naphohcháʹ diwe wên tʹúnbay hayʹin diwedi óewáve.

*Saul oe Jerusalem búʹnajiʹ*

26 Saul Damascus-di oe Jerusalem-piye namää, hedi in wéʹgen Jesus-víʹpiye dívíwâyundeʹindádí iwóeníʹin nadaʹ. Hewänbo tʹâhkídíbo iʹ dâykhunwôedaʹ, wídíʹânpídí taʹgendi Jesus-víʹpiye iwâyundeʹin. 27 Hewänbo Barnabas-di in Jesus-ví tʹôekhuwaʹinbíʹpiye óehoʹ indi óetaa-ídí, hedi ovâytuʹan háa Saul ûnpóeʹin in pʹoegé oe Damascus-piye namändi. Háa Saul-di Nanbí Sedó Jesus óemûʹ waagi hedá Jesus-dá óehéeʹan waagá ovâytuʹan. Ovâytuʹan wáʹ háa Saul khunwôedaʹginpídíboʹ in tʹowa oe Damascus Jesus-víʹgedi ovâyʹtʹôeʹannin. 28 Hediho in Jesus-ví tʹôekhuwaʹindi Saul óesígíkéʹ, hedi i-á oe Jerusalem iʹge tʹâhki indádí najiʹ. Iwe wáʹ khunwôedaʹginpídíboʹ in tʹowa Nanbí Sedó Jesus-víʹgedi ovâyʹtʹôeʹan. 29 Wên tʹowa iwe dijiʹ, Hudíyobá dimuu hebo Israel nange jáʹwédí diʹää. Indádí wáʹ ihíʹmáadáháʹ ituhkannan, hedi ditʹappóedí hádídí óeháyjíʹin dâytuwámáa. 30 Hewänbo in tíʹúuwín páadéʹin

háa óekhâymáa'in dínhanginpóe ihaydi, oe Caesarea bú'piye óeshaveho', hedá iwedáhá' wiyá bú' Tarsus-piye óesan.

<sup>31</sup> Ná'i naphade ihayháä in méesate'in t'owa dívíwé'ge'o'in i' nange Judea-á Galilee-á Samaria-á to'wídi wänbo wí'ovâyjänäki'ohpi, hedí shánki dikaypóe. Hedí Nanbí Sedó Jôesi Táa báyéki dâya'ginmä' hedá i' Yä'dâa'i P'oewaahâadi ovâykhäge'máa, hedânkun shánki wänbo dit'owasôe.

*Peter ipínnánt'ôe'o' in bú' Lydda-á Joppa-á eeje*

<sup>32</sup> Ihaydibá Peter t'ämäpiye namändi Jôesi Tádávi t'owa oe Lydda bú' dikw'ó'nin napuwápówa. <sup>33</sup> Iwe wí sen Aeneas gin nakháwä'i' óejay. Ná'i sendá wí'ün'a'yäkankodipídi kháve pãayo wí'ünkodipí ishaa-ídi. <sup>34</sup> Peter-di óetu'an, "Aeneas, nää-á Jesus Christ-di wóehekhámägi. Óshaa, mänpa'shâa." Hedí wesebo han i'an. <sup>35</sup> In t'owa Lydda bú' dithaa'in t'ähki hedá q'ge oe Sharon nange dithaa'indá háa ünpo'e'in dâymû', hedí báyéki in diwedi Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in dipóe.

<sup>36</sup> Ihaydibá wí kwee Tabitha gin nakháwä'i', Jesus-ví'piye iwâyunde'i', ee Joppa bú' nathaa. (Iví kháwä-á Greek tundi "Dorcas" ünmuu, hedí ná'in hí' Dorcas-á "Pää" gin natunda'.) Ná'i kweedá háädi wänbo t'ähki t'owa híwó ovây'o', hedá in sehkanäwó diwówáji'indá ovâykhäge'máa. <sup>37</sup> I-á nahaypóedí nachuu, hedí i' pení óe'owídi inbí khuu dínmuu waagibá, hedí oe wha'k'ay íve óek'û'. <sup>38</sup> Lydda iwedi Joppa-á kayi' wínanáhpí, hedí ee Joppa in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in dínhanginpóe Peter-á oe Lydda naji'in, hedí wíje senä' iví'piye ovãnsan óetu'ãamídi, "Ti wesebo na'indádi wí'un'ãä-ípi'an, hedí a'yugi giwâyümü-í."

<sup>39</sup> Hedího Peter wesebo ikhây'andi indádi namää. I' tewhá ee dipówa ihaydi oe wha'k'ay ívepiye óepiye. T'ähki in kwiyä' dikw'ó'nin inbí senä' dín'tahánnin Peter-ví nú' diwindi diséjei', hedí ônkeje' i' báyéki to-á k'ewé'i aa-á Dorcas ipaa'i' wa' nawówáji' ihaydibo'. <sup>40</sup> Peter-di t'ähki ovâypeejõndi idége'disóge ijûusu'amídi, hedí ibéedí i' pení óemúndedi natú, "Tabitha, óshaa." I' kwee itsíwaadi Peter óemû'di ishaasóge. <sup>41</sup> Peter-di óemanyâ'di óekwínukhäge'nandá in kwiyä'dádi in wé'gen Jôesivi t'owa-ádi ovâytuhkánnan dits'únídi, hedí i' kwee wiyá nawówápóe'in ovâykeeyan. <sup>42</sup> In Joppa-wín t'owa dínhanginpóe háa napóe'in hedí báyéki Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwâyü.

<sup>43</sup> Peter ee Joppa ná'i sen Simon gin nakháwä'iví'webo híwó hay thaa iwóyi'. Simon-dá púje tävikandi'-ân namuu.

## 10

*Cornelius-di Peter óetuhkánnan iví'piye na'ää-í'in*

<sup>1</sup> Oe Caesarea bú' wí sen Cornelius gin nakháwǎ'i nathaa. I-á tǎgintǎ (10) sundadoví tsondi namuu, hedi iví sundado-á "Italy-win" gin ovâytu'o'in diwedi'in dimuu. <sup>2</sup> I-ádi iví k'aygi'indádi háǎdi wánbo Jôesi Tádá óe'a'ginmä' tobá Hudíyo dimuupí wánbo?, hedi in sehkanáwó diwówáji'in Hudíyo t'owa háyú-anho ovâychá'mä' ovâykhäge'namídi, hedá háǎdi waa Jôesi Tádávi'piye ijúusu'o'.

<sup>3</sup> Wí thaa thí'êedi poje iwáypiye nanândi, wí makówáwi t'ôepa'aa'i' Cornelius ûnpówádi kee'eedi óemû' waagibá ûnpóe, hedi óekháyǎ'.

<sup>4</sup> Cornelius hânho óepíháä, hedi i' makówáwi t'ôepa'aa'i' óedamúndedi óetu'an, "Nanbí Sedó, háadan un'ää?"

Hedi i' t'ôepa'aa'i'di óetu'an, "Jôesi Tádá uví júusu nat'oe, hedá wóemû' in sehkanáwó diwówáji'in t'owa ovâychá'mägi'in hediho háa bi'annin wí'ûn'ôede-ípi. <sup>5</sup> Nää-á wên senä' Joppa bú'piye u'di ovâysaaní, indá wí sen Simon gin nakháwǎ'i' óenuuwǎ-í nâwepiye óemá'ídi, i' sendá Peter gin wá' nakháwǎ. <sup>6</sup> I-á iwóyinde' wí púje tǎvikandi' Simon ginbá nakháwǎ'iví tewhá ee, nǎ'i tewhá-á mâap'oe nú' nak'óe." <sup>7</sup> I' makówáwi t'ôepa'aa'i'di Cornelius óehí'bowa ihaydi ijâa'an, hedi Cornelius-di wije iví tewhá'in t'oe'indá hedá wí sundado-á ovâytuhkánnan, nǎ'i sundadodá háǎdi waa Cornelius óekháge'do hedá Jôesi Tádá óe'a'ginmä'. <sup>8</sup> Háa i' makówáwi t'ôepa'aa'i'di óetu'an waa Cornelius-di ovâythayyan, hedáhá' Joppa-piye ovâysan.

<sup>9</sup> Wíyá tháwǎn taagepiye wa'di in senä' p'óegé dimândi, i' bú' tsowa dipowamǎn dihaydibo', Peter oe wha'k'aypiye napee ijúusu'amídi. <sup>10-11</sup> Naháshéhpóedí ihúuyamí'in nada', hebo wa' dâyhǎäháa'odibo na'ääk'óe waagibá ûnpóe, hedi makówá nakhuudee'in ûnkeepóe, hedi wí háǎwí nangepiye nawhawe'ǎdi imû', i-á wên aa pháagi'in waagi'inbá namuu, hedi jónu wéegé eeje nawhimuu. <sup>12</sup> In aa iwe t'ämäge'in animâa háǎwên dikw'ôn, háǎpandá p'oekanu-á páäyü-á hedá tsídé-á. <sup>13</sup> Hedi to'wídi óehí'máadi nat'oe ginnân: "Peter, ówínú, ovâyhanú há'in hedá ovâyk'óe."

<sup>14</sup> Hebo Peter natú, "Joe, há'to, Nanbí Sedó. Naa hǎnhay wánbo wídók'oe'pí háǎwí nanbí khuu gínmuudi gínkhâak'óe'i', gi'bi háǎwí khâa'i gin âytumáa'i'."

<sup>15</sup> Hedá wíyá i' hí' nat'oe ginnân: "Wí'úkhây'ǎhpi untúuni'in nakhâak'óe'in háǎwí Jôesi Tádá natú'i híwó'di namuu'in." <sup>16</sup> Powin gin napóe, hedi ihaydi in aa pháagi'in wesebo makówápiye óetege.

17 Peter i'ánshaamáa hää-angú i' hääwí ûnkeepóe'i' namu'u'in, hedi ihaydibá in sená' Cornelius-di ovâysannin wáy Simon-ví tewhá ûnk'óe'in dâyshaa, hedi oe tehpaá phódi dipówá. 18 Hedi dituhkwínpóedí ditsikapóe, "Ti náwe Simon Peter iwóyí?"

19 Wa'di Peter i' hääwí ûnkeepóe i'gedi i'ánshaamáadi i' Yä'dâa'i P'oewaahâadi óetu'an, "Ót'óeyanbe, poje sená'di wóetuwámáa. Nää-áho ówhanbe, hedi ánshaaginpidíbo' indádí ópûn. 20 Naadân dovâytu'an nääpiye di'ää-i'in." 21 Hedi Peter in sená' diji' iwepiye nawân hedi ovâytu'an, "Naa-ân i' omuu undi dituwámáa'i'. Háadan í'ää?"

22 In sená'di óetu'an, "Cornelius-dáho na'in dísan, i-á sundáđoví tsondi namuu. I-á iví wówátsi ta'ge ihon, Jôesi Tádá óe'a'gin, hedi iví'gedi in Hudíyo t'áhki híwó dívihée'o'. Wí makówáwi t'óepa'aa'i'di óetu'an u wóetu'âamídí iví tewhá eepiye unmu'ídí, hedânho wí hí' uvi'wedí nat'oe-ídí." 23 Hediho Peter-di ovâytu'an dits'úuní gin, iwebo dívíwho'kw'óenídí i' khun.

Hedi i' tháwándá hé'dibo Peter ishaadi ipikhâ'an, hedi indádí namáa, hedá wên Joppa-win Jesus-ví'piye dívíwâyunde'indá wá' dimáa. 24 Wíyá tháwándá oe Caesarea dipówá. Cornelius-áho iví'we natsíkha'ân, iví ây-á maatu'indá k'ema'indá ovâywé'ge'annin wóegé. 25 In Peter-'in t'áhki i' tewhá ee dipówá ihaydi Cornelius-di óesengitu'an, hedi Peter-ví páadépiye idége'disóge óe'a'geenídí. 26 Hebo Peter-di óekwínukhäge'nan, hedi óetu'an, "Ówínú, u' waagibá naa wí t'owada'mân omuu."

27 Hedi dánhí'hondi i' tewhá íve dats'ú. Peter-di in báyéki t'owa iwe diwé'gekw'ó'nin ovâymû', 28 hedi ovâytu'an, "Ti wí'únhanginnáhpí'an wí Hudíyo ûnk'hâak'óe'in iví khuu ûnmuudi pi'wên t'owa-ádí iwóení'in hedá inbí'piye na'ádâamú-i'indá? Hebo Jôesidi naa ná'in dihá'an: Naa wíđínkhâ'âhpi otúuní'in wây-á t'owa híwó'nin wíđimupuí'in háa naa đínkhâak'óe'in indádí dáywóenídí. 29 Hedânkun nâwepiye o'ää-ídi dídaa'andi naa 'joe' gin wó'túhpi. Hedi nää-á ditu'âamí háadi u'di dituhkánnannin."

30 Cornelius-di óetu'an, "Poje thaa phade poje iwe thí'êedi, nää waabá naná, hedi naví tewhá ee dáyjûusu'odi o'ân, hedi tsíkhağipí wí sen ots'lá'i aa nato'ondi đínkeepóe, hedi naví hânge nakwínudee. 31 I'di naa ditu'an, 'Cornelius, Jôesi Tádá uvi'jûusu nat'oe, hedá i' hääwí u'di in sehkanáwó diwówáji'in ovâymaği'i' imú', hedi háa bi'o'in há'to ûn'óede-í. 32 Nää-á wí to'wí oe Joppa-piye násân, Simon óetu'âamídí uvi'piye na'ää-ídi, i-á Peter gin wá' nakháwá. Wí púje távikandi'ví'we na'ân, i-á Simon ginbá nakháwá, hedi máap'oe nú' nathaa.'

33 Hedihō wesebo wên senä? dovâysan wóetuhkännamídí, hedí ũ-á wesebo un?äädí híwó bí?an. Nää-á nãwe t'ähki gikw'ó, hedá Jôesi Tádá-á wá? nãwe na?indádí bá na?än. Nää gikw'ó ívít'ôeyaanídí hääwí t'ähki háa Nanbí Sedó Jôesi Tádádí wóetü?an waa na?in dít'ôe?amídí."

*Peter-di in Cornelius-in Jôesi Tádáví hí? ovâyt'ôe?o?*

34 Hedí ginnân Peter natú: "Nää naa dînhanginná ta?gendi Jôesi Tádádí t'owa t'ähki handa? ovâymaa?in. 35 T'ähki to?wên i? dâw?a?ginnin hedá híwó díví?o?indá i?dî ovâysígihónde?, tobá wãhãäwin dimuu wänbo?. 36 I?dî iví tun in Israel t'owa ovâymägi, hedí ovâytü?an dínkođi i-áđí dívíwóeníđí Jesus Christ i?andi namuudi, i-á t'owa t'ähkígí? shánkí natsonji?i-ân namuu. 37 Un únhanginná háa tí?úugéđí napóe?in oe Galilee nange hedá háyü Judea nange naná? t'ähká, John i? p'ó?p'oekandi?dî in t'owa dip'ó?p'oepúuwí?in ovâytü?an dihayđi. 38 Únhanginná Jôesi Tádádí iví Yã?dãa?i P'oewaahãa ônsannin Jesus Nazareth-wí?, hedânho Jesus-áho óesóge?in ikeeyamídí hedá in pínnánda óemãänídá, hedí Jôesi Tádá i-áđí najídí Jesus-di híwó in t'owa ovây?o? wáy namãa wänbo?, hedá háyü i? Penísendiđi ovâyt'ôephadekannannin hekháa ovâymägi.

39 "Hãäwí Jesus-ví?gedi gínhanginná?dî na?indi t'owa âyt'ôe?o?, háa i?an waa ee Jerusalem bú? hedá i? wé?ge?i bú?ây in Hudíyoví nange t'ähká naná?di?. I-á óet'óhtägek'ú?dî óehay. 40 I-ânkun i? namuu Jôesi Tádádí óewáywówápaa?i?, hedí dînkeyan i? powage?i thaa nachuu iwedi wíyá nawówápóe?in. 41 T'ähki t'owadá wí?óemû?pi, hebo na?in iví?gedi ívihée?amídí páadébo díde?mannindânho i? âymû?. Wíyá nawówápóe ihayđi i-áđí ívihúuyan. 42 Hedí i?dî na?in dîjôn Jôesi Tádáví tun in t'owa âytunphaadé-ídí, hedá âytü?ãamídá ta?gendi i-ânkun namuu Jôesi Tádádí óesóge?i? t'ähki t'owa ovâykeekw'óeníđí háa híwó háa híwóhpí díví?annin, wí?gíngí in ho dichuu?indá in wa? diwówáji?indá. 43 T'ähki Jôesi Tádáví tukhe?mindi dítü?an, t'ähki to?wên Jesus-ví?piye dívíwäyunde?inbí t'aywó?dî dín?owó?jen. Jesus-ânkun ônk'ú? gin dín?amídí."

*In Hudíyo dimuupí?in i? Yã?dãa?i P'oewaahãa dâykê?*

44 Wa?dî Peter-di gin ovâytumáadı i? Yã?dãa?i P'oewaahãa nawá t'ähki in iví hí? ônt'ôeyande?inbí?wepiye. 45 Hedí in Hudíyo Jesus-ví?piye dívíwäyunde?in Peter-áđí di?ãã?in hânho ovâyháa?an, i? Yã?dãa?i P'oewaahãa in Hudíyo dimuupí?in wá? báyékió ovâymägiđi. 46 Dínhanginpóe ovâymägi?in inbí hí? ho dít'oeđi, gá pi?wí tundi dívíhée?odân, hedá Jôesi Tádá ívíwo hay?i namuu gin dítü?dá.

47 Hedí Peter-di in i-áđí di?ãã?in ovâytü?an, "Nã?in t'owa-á i? Yã?dãa?i P'oewaahãa dâykê?, na?in i? âykê? waabá. Hedânkun

tóebo wí'ûnk'óepí ovâykhâa'amídí p'oeđi ovâyyp'ó'p'oe'amí'in, hewä." 48 Hediho in Cornelius'in ovâytu'an dínkhây'ä' dip'ó'p'oe'púuwí'in, dâykeeyamídí Jesus Christ-ví'in dimuu'in. Hedáhá' indi óedaa'an wí hâyú thaa indádí iwóyí'nídí.

## 11

*Peter-di ovây'ytumáa in Jerusalem-in méesate'in háa napóe'in*

1 In Jesus-ví t'ôekhuwa'indá hedá in wé'gen Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in oe Judea t'âhki dikw'ó'nindá dínhanginpóe in Hudíyo dimuupí'in t'owa wá' Jôesi Tádávi hí' iwe dívíwâyú'in. 2-3 Hebo wáy wên t'owa Jerusalem bú'win dichanpóe t'âhki t'owa Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in dínkhây'ä' in Hudíyoví kuu wá' dâyhûuwí'in. Hediho Peter Jerusalem-piye namää ihayđi indi óetu'an, "Hääwí gínkhâak'óe'i bi'an. Heháadan in Hudíyoví k'ewe taa dâymáapí'in t'owaví'we unji', hedá indádá bihúuyan?" 4 Hedi Peter-di ovâythayyan t'âhki háa páadé iwedíbo napóe'in.

5 Ginnân natú: "Oe Joppa bú' o'ân dihayđi naa dáyjûusu'o', hedi o'âäk'óe waagibá dínpóedí wí hääwí dínkeepóe. Wên aa pháagín waaginbá namuu'in makówádí nawândi dínkeepóe, jónu wéegé eeje nawhimuu'in, hedá naví nú' dínpówá. 6 Hedi híwó in aa phoge dómû', hedi t'âmäge'in hääpandá p'oekanu-á pääyu-á tsidé-á dovâymu'. 7 Hedi to'wídí díhí'máadí ot'oe. Ginnân dítu'an: 'Peter, ówínúdí ovâyhánú hã'in hedá ovâyk'óe.'

8 "Hebo naa-á otú, 'Joe, há'to Nanbí Sedó. Hãnhay wãnbo naví sóphoge wídotógipí wí hääwí nanbí kuu gínmuudi gínkhâak'óe'i', gi'bi hääwí khâa'i gin âytumáa'i'.

9 "Hebo oe makówádí wíyá i' hí' ot'oe, gin: 'Wí'úkhây'âhpi untúuní'in nakhâak'óe'in hääwí Jôesi Tádá natú'i híwó'di namuu'in.' 10 Powín gin napóe, hedá hää t'âhki makówápiye óewáytege.

11 "Ihaydíbáho poje senä' Caesarea bú' iwedi ovâysannin i' tewhá ee o'ân diwe dipówá. 12 Hedi i' Yä'dâa'i P'oewaahâadi dítu'an, 'Ánshaaginpídíbo' indádí ópûn.' Wên sí ti'úuwín páadé'indá wá' naa-ádí dimää, hedi i' sen dítuhkännandiví tewhá ee gits'ú. 13 I'dân na'in dítu'an wí makówáwi t'ôepa'aa'i' iví tewhá íve nawindi óemû', hedi i' t'ôepa'aa'i'di ginnân óetu'an: 'Wên senä' oe Joppa-piye ovâysân nã'i Simon nãwe óemá'idí, i-á Peter gin wá' nakháwä. 14 I'dibá wovây't'ôekankhây'máa hádíđi ụ-á hedá hâyú uví k'aygi'indá wovây'aywoení'in.'

15 "Cornelius-di naa díhí'bowa ihaydáhá' naadá dovâyhée'an. Wa'di báyéki otúhpídíbo i' Yä'dâa'i P'oewaahâa



inbí<sup>?</sup>wepiye nawân, páadé na<sup>?</sup>in gínpóe waagibá. <sup>16</sup> Hedi dîn<sup>?</sup>ánpówá i<sup>?</sup> to hí<sup>?</sup> Nanbí Sedó Jesus hãädi wânbo natû<sup>?</sup>dí<sup>?</sup>, gin: 'John-di t'owa p'oedida<sup>?</sup> ovâyp'ó<sup>?</sup>p'oe'an, hebo undá i<sup>?</sup> Yã<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'oewãhãa-á bînkáyí wí p'ó<sup>?</sup>p'oe'kan waagibá.' <sup>17</sup> Jôesi Tádádí i<sup>?</sup> Yã<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'oewãhãa ovâymägi, hedá hanbá na<sup>?</sup>in dímägi, Nanbí Sedó Jesus Christ-ví<sup>?</sup>piye íviwäyu ihaydi. Hediho hãä-an naa omuu, ti naa dînk'óe Jôesi Tádá dówóyí<sup>?</sup>nídí? Naa-á joe."

<sup>18</sup> Hediho in t'owa háa Peter-di ovâytü<sup>?</sup>annin dit'oe ihaydi wíyá wíditúhpí híwóhpí i<sup>?</sup>annin. Ditú, "Jôesi Tádá hânho hay<sup>?</sup>i namuu. I<sup>?</sup>dí in Hudíyo dimuupí<sup>?</sup>in t'owa wá<sup>?</sup> ovâykhäge<sup>?</sup>nan inbí t'aywó<sup>?</sup>di dâyjoe<sup>?</sup>amídí, wówátsi nahándepí<sup>?</sup>in dâymá<sup>?</sup>ve-ídí."

*Oe Antioch bú<sup>?</sup> Jôesi Tádáví tun dâywäyunde<sup>?</sup>*

<sup>19</sup> Stephen óehay ihaydi phaapiyedi in Jesus-ví<sup>?</sup>piye dívíwäyunde<sup>?</sup>in ovâyjänákí<sup>?</sup>o<sup>?</sup> hediho t'ãmäpiye dishavemää. Wáy wên oe Phoenicia nangepiye dimää, wáy-á oe Cyprus nangepiyá, hedá wáy-á oe Antioch bú<sup>?</sup>piyá. Eeje indi in Hudíyo t'owadã<sup>?</sup>mânho Jesus-ví<sup>?</sup>gedi ovâytü<sup>?</sup>an, in Hudíyo dimuupí<sup>?</sup>in t'owa-á joe. <sup>20</sup> Hewânbo wáy wên in dijá<sup>?</sup>nin sená<sup>?</sup>dáho oe Antioch bú<sup>?</sup>piyebá dimää<sup>?</sup>indá in Hudíyo dimuupí<sup>?</sup>in wá<sup>?</sup> Nanbí Sedó Jesus-ví<sup>?</sup>gedi ovâyt'ôe<sup>?</sup>o<sup>?</sup>. Ná<sup>?</sup>in sená<sup>?</sup>dá Cyprus-windá hedá Cyrene-windá dimuu. <sup>21</sup> Hedi Nanbí Sedó Jôesi Tádádí ná<sup>?</sup>in sená<sup>?</sup> íviwo ovâykaymägidi híwóhay t'owa Nanbí Sedó Jesus-ví<sup>?</sup>piye dívíwäyüdi íví<sup>?</sup>piyá dívímägi.

<sup>22</sup> Oe Jerusalem in méesate<sup>?</sup>in t'owa háa oe Antioch napóe<sup>?</sup>in dínhanginpóe, hediho iwepiye Barnabas óesan. <sup>23-24</sup> Barnabas-á híwó<sup>?</sup>di sen namuu, hedi pín ta<sup>?</sup>gedi i<sup>?</sup> Yã<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'oewãhãa-á imáa, hedi íviwo Jesus-ví<sup>?</sup>piye iwäyu. Hedi oe Antioch napówá ihaydi imú<sup>?</sup> hânho híwó<sup>?</sup>di Jôesi Tádádí ovây<sup>?</sup>o<sup>?</sup>in, hediho nahíhchanpóe, hedi ovâytumakhe<sup>?</sup>an pín ta<sup>?</sup>gedi Nanbí Sedó Jesus-ádí dimúunídí. Báyéki t'owa Nanbí Sedó Jesus-ví<sup>?</sup>piye dívíts'anwäyu.

<sup>25-26</sup> Ihaydáhá<sup>?</sup> Barnabas-á Antioch iwedi oe Tarsus bú<sup>?</sup> naná<sup>?</sup> diwepiye namää Saul óenuuwã-ídí, hedi óeshaa ihaydi oe Antioch eepiyebá óemaa. Iwânho indá hedá in wé<sup>?</sup>gen méesate<sup>?</sup>in t'owa-á wí paayo t'ähki dívíwé<sup>?</sup>ge<sup>?</sup>o<sup>?</sup>, hedi in wíjedi báyéki t'owa ovâyhã<sup>?</sup>an. Ee Antioch in Jesus-ví<sup>?</sup>piye dívíwäyunde<sup>?</sup>in páadé ovâyts'anikhãyã<sup>?</sup> "Christian" gin.

<sup>27</sup> Ihaydibá wên Jôesi Tádáví tukhe<sup>?</sup>min Jerusalem diwedi oe Antioch-piye dimää. <sup>28</sup> Wí wêe in diwedi Agabus gin nakhãwã<sup>?</sup>i<sup>?</sup> iwínú, hedi in méesate<sup>?</sup>in t'owa ovâytü<sup>?</sup>an, "I<sup>?</sup> Yã<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'oewãhãadi naa dínhangin<sup>?</sup>annan dihaapuwa<sup>?</sup>gi<sup>?</sup>o<sup>?</sup>in wãhãã t'ähki." Háa Agabus natú waa ta<sup>?</sup>gendi napóe Claudius

natsondimuu ihaydi. <sup>29</sup> Hediho in Antioch-win Jesus-vi<sup>7</sup>piye divi<sup>7</sup>wäyunde<sup>2</sup>in t'ähki<sup>7</sup> dâywêhpêe<sup>2</sup>an häyü<sup>7</sup> dínkodi<sup>7</sup> ihay inbí<sup>7</sup> chã<sup>7</sup> dâywé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in, in tí<sup>7</sup>úuwin páadé<sup>7</sup>in oe Judea dithaa<sup>7</sup>inbí<sup>7</sup>wepiye ovâysaaní<sup>7</sup>dí. <sup>30</sup> Hediho han divi<sup>7</sup>andi Barnabas-ádi<sup>7</sup> Saul-ádi<sup>7</sup> i<sup>7</sup> chã<sup>7</sup> ovân<sup>7</sup>an, hedi indá<sup>7</sup> in Jerusalem méesate<sup>7</sup>in tsonninbí<sup>7</sup>wepiye dänho<sup>7</sup>.

## 12

*In Jesus-vi<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> divi<sup>7</sup>wäyunde<sup>7</sup>in wíyá ovâyt<sup>7</sup>ôephadekannan*

<sup>1</sup> Ihayhãã han napoe<sup>7</sup>o iwáydi<sup>7</sup> i<sup>7</sup> nangewi tsondi Herod wên méesate<sup>7</sup>in t'owa ovâyjänäki<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>dí natsonpóe. <sup>2</sup> Hedá wá<sup>7</sup> natsonpóe James wí tsijó phá<sup>7</sup>dí óeháyí<sup>7</sup>dí, i-á John-bí pá<sup>7</sup>dây ûnmuu. <sup>3</sup> Herod ûnhanginpóe háa i<sup>7</sup>annindi in Hudíyo ovâyhíhchannannin, hediho Peter wá<sup>7</sup> óepankáyí<sup>7</sup>dí natsonpóe. Gin i<sup>7</sup>an ná<sup>7</sup>i Hudíyoví shánki<sup>7</sup>eedi<sup>7</sup> dinná<sup>7</sup> dihaydi, “Oewáaseepí<sup>7</sup> pává koe shánki<sup>7</sup>eedi<sup>7</sup>” gin dâytu<sup>7</sup>o<sup>7</sup>. <sup>4</sup> Peter óeyâ<sup>7</sup>di óepansóge, hedi tá<sup>7</sup>di sí (16) sundado<sup>7</sup>di óe<sup>7</sup>áyînmáa, jó<sup>7</sup>nängin divi<sup>7</sup>egó<sup>7</sup>o<sup>7</sup>. Iwedânho i<sup>7</sup> Hudíyoví shánki<sup>7</sup>eedi<sup>7</sup> Passover gin dâytu<sup>7</sup>o naphade ihaydi, Herod-di Peter óepiyekhâymáawän in t'owaví páadépiye ôntunjó<sup>7</sup>namí<sup>7</sup>dí. <sup>5</sup> Hebo wa<sup>7</sup>di Peter napannän dihaydi, in méesate<sup>7</sup>indi ihayda<sup>7</sup> ónjûusu<sup>7</sup>o<sup>7</sup> Jôesi Tádádí óekhãge<sup>7</sup>namí<sup>7</sup>dí.

*Peter i<sup>7</sup> pan tewhá iwedi óema<sup>7</sup>p'ãûnwhihusuu.*

<sup>6</sup> Khu<sup>7</sup>déedi<sup>7</sup> naná, hedi wíyá tháwän hédénpiye Herod-di Peter óepiyekhâymáawän. Perer-á nakadénawhimuu wíje sundadoví jáagé, hedi handidi najó<sup>7</sup>k'óe. In wây-á wíje sundado-á oe pan tewhá já<sup>7</sup>wé<sup>7</sup>in phó<sup>7</sup>di iwe da<sup>7</sup>áyînwîn. <sup>7</sup> Tsíkhangipí wí makówáwi t'ôepa<sup>7</sup>ãã<sup>7</sup>i<sup>7</sup> iwe nakwinudee, hedi pan tewhá íve nakohkeepóe. I<sup>7</sup> makówási t'ôepa<sup>7</sup>ã<sup>7</sup>i<sup>7</sup>di Peter k'uuwoe eedi óewádá<sup>7</sup>andi óekhehshaa, hedi óetu<sup>7</sup>an, “Ówänäki<sup>7</sup>, óshaa.” Hedi i<sup>7</sup> kadéna khóe eeje nawhimuu<sup>7</sup>i<sup>7</sup> ûnwhihusuu. <sup>8</sup> Hedi Peter óetu<sup>7</sup>an, “Uví siba<sup>7</sup>áa-ádi<sup>7</sup> uví anto-ádi<sup>7</sup> óto<sup>7</sup>.” Hediho Peter han i<sup>7</sup>an. Hedáhá<sup>7</sup> óetu<sup>7</sup>an, “Nää-á uví k'éwé<sup>7</sup>in to-á wá<sup>7</sup> óto<sup>7</sup>, hedi naví tí<sup>7</sup>úugé unwóe<sup>7</sup>ãã-í.”

<sup>9</sup> Hediho Peter pan tewhá iwedi i-ádi napee, hebo wí<sup>7</sup>ûnhanginnáhpí háa i<sup>7</sup> makówáwi t'ôepa<sup>7</sup>ãã<sup>7</sup>i<sup>7</sup> i<sup>7</sup>o<sup>7</sup>in ta<sup>7</sup>gendi napoe<sup>7</sup>o<sup>7</sup>in háa hádéewáy iví ánshaa iwe waagi ná<sup>7</sup>i hããwí imunde<sup>7</sup>in. <sup>10</sup> Wêe sundado na<sup>7</sup>áyînwîn diwe daphade, hedá wíyá wêe-á, hedáhá<sup>7</sup> in kwãk'u phó<sup>7</sup>di iwe dapówá, i<sup>7</sup> bú<sup>7</sup> p'óegé iwe nachá<sup>7</sup>nin. In phó<sup>7</sup>di wí<sup>7</sup>bo napikhuudee. Hedi dapee, hedi wêhpêe p'ôe daphade, ihaydáhá<sup>7</sup> i<sup>7</sup> makówáwi t'ôepa<sup>7</sup>ãã<sup>7</sup>i<sup>7</sup> wáypiye napóedí Peter wí<sup>7</sup>bo óejoe<sup>7</sup>an.

<sup>11</sup> Nää-á Peter ûnhanginpóe ná<sup>7</sup>i hããwí ta<sup>7</sup>gendi ûnpóe<sup>7</sup>in, ããda<sup>7</sup> wínamuupí, hedi ginnân i<sup>7</sup>ánshaa<sup>7</sup>an: “Nábâa dînhanginná

ta'gendi Nanbí Sedó Jôesi Tádá iví t'ôepa'aa'i isan naa Herod-ví mangedi hedá in Hudíyo t'owavi'wedá dîn'aywoenídí, hedânho háawên jänäkí'in dikanda'in wídí'amípídí."

12 Ihaydáhá? John Mark-ví jiyá Mary-ví'piye namää. Ee-á háyú-anho t'owa dívíjûusu'odi dikw'ó. 13 Napówá ihaydi in já'wé'in tehpaá phódi iwe ipópó'an, hedi wí tewhá t'ôe'i a'yú, Rhoda gin nakháwǎ'i namää imúunídí to-angú namuu. 14 Peter ihée'andi nat'oedi i' a'yú wese ûnhanginná to'wí namuu'in. Hânho nahíhchanpóedí in phódi ihuu-ívi'wedí oe ívepiye i'ääts'úde in t'owa ovâyt'ôe'amídí, "Peter oe já'wé tehpaá phódi iwe nawin." 15 Indi óetu'an, "U-ân unbondoe-muu." Hebo i' a'yú-á ihe'jidida' natú?, "Háa wâytu'an waa ta'gennânkun namuu." Indi óetu'an, "Hádéewáy wí makówáwi t'ôepa'aa'i namuu, Peter óe'âyînmáa'i?"

16 Wa'di dívíhí'maadíbo Peter-á ihe'jidida' ipópó'o?, hedi in phódi dâyhúu ihaydi to'wí namuu'in dâymû'dí ovâyháa'an. 17 Peter imannan dituháanídí, hedi ovâyt'ôe'an háa Nanbí Sedó Jôesi Taa iví makówáwi t'ôepa'aa'i? isan waa i' pan tewhá iwedí óepeeyé-ídí. Hedáhá? ovâytu'an, "James-á hedá in wé'gen tí'ûuwîn páadé'indá bint'ôe'an háa dînpóe'in." Hedi iwedí wíyá wáypiye namää.

18 Nahé'dénpóe ihaydi in sundado hânho dîntû?. 19 "Wáyho Peter?" gin dívítsika'máa. Herod natsonpóe dâynuuwǎ-ídí, hebo wí'óeshaapí. Hediho Herod-di in áyí'nin ovâytsika'yan háa napóe'in, hedi in wídínhanginnáhpídí natsonpóe ovâyháanú-ídí.

Ihaydáhá? Herod-dá Judea nange iwedí oe Caesarea bú'piye namää, hedi wí háyú thaa iwe iwóyí'?

### *I' tsondi Herod nachuu*

20 Herod hânho nat'ay in t'owa Tyre-á Sidon-dá dithaa'inbí'piye. In t'owa ná'in wíje bú'win Herod-ví nange iwedí inbí húugí' dín'ää'ä, hedânho dívíwé'ge'an dívíhée'amídí, hedáhá? wên sená' iví'piye ovâysan. Indá Herod-ví tewhá ee p'ó'dédí? t'ôe'i-ádí dívík'ema'an, i-á Blastus gin nakháwǎ, hedi i' óetu'an Herod óedaa'amídí wíyá indádi wínat'ay-ípídí.

21 Herod wí thaa ovâyhée'amídí ide'man. Iví tsondiwi aa i'awe, hedáhá? i' tsondi púwédé eedi isóge, hedi thaa t'ähki in t'owa ovâyhée'an. 22 Ihí'máa ihaydi in t'owa ginnân dívítuwínúnde?, "Jôesidân díhí'máa waagibá nat'oet'óe, wí sendida' bá joe." 23 Wesebo Nanbí Sedó Jôesi Tádádí wí makówáwi t'ôepa'aa'i? óesan Herod óehay'amídí, hedi pubádi iví see ónk'oediho nachuu. Han ûnpóe idi in t'owa wí'ovâytu'anpídí Jôesi Tádáda'mân hay'i namuu'in.

<sup>24</sup> Hewänbo báyékí t'owa Nanbí Sedó Jôesi Tádáví tun shánkí wänbo dit'oe'o, hedá báyékí ônsígihónde'.

<sup>25</sup> Ihayhääbá Barnabas-á Saul-ádi inbí t'ôe oe Jerusalem dänbowa, i' chä'in méesate'in tsonnin ovâymägidi, hedí iwedi oe Antioch-piye dawáymää. John wá' indádi dänho', i-á Mark gin wá' nakháwä.

## 13

*Barnabas-á Saul-á ovände'mandá ovänsan Jôesi Tádáví hí' t'owa ovâyit'ôe'amídí*

<sup>1</sup> Oe Antioch bú' iwe in wé'gen méesate'indádi wên Jôesi Tádáví tukhe'mindá hedá wên iví hí' ovâyhá'o'indá diji'. Ginnân dikháwä: Barnabas-á, Saul-á, Simeon-dá (i-á "Phéndi Sen" gin óetu'o'), Lucius-á (i-á Cyrene nange'i namuu), Manaen-dá (i-ádi hedá i' tsondi Herod-ádi wé'ge dasôe). <sup>2</sup> Wí thaa diwé'gekw'ó Nanbí Sedó Jôesi Tádá óe'a'ginmäänídí hedá dívihäädä'amídá, hedí i' Yä'dâa'i P'oewäqhâädi ovâytu'an, "Naadi Barnabas-á Saul-ádi dovände'man wí t'ôe hääwí dîn'amídí. Nää-á undá in wíjebá bînsôege-í han dän'amídí." <sup>3</sup> Hedího wíyá dívihäädä'an, hedí in wíjeví'dí dívímankw'ódidi ovänjûusu'an, hedí ovänsan.

*Barnabas-á Saul-á oe Cyprus daji'*

<sup>4-5</sup> Hedího Barnabas-á Saul-ádi damää, i' Yä'dâa'i P'oewäqhâädi ovântu'an waa. John Mark wá' indádi naji' ovänkhäge'namídí. Oe Seleucia bú'piye dimää, iwedáhá' kophé iwedi wí p'ojâadi Cyprus gin dâytu'o' iwepiye dimää. Hedí Salamis bú'-á dipowá, hedí iwe Jôesi Tádáví tun in Hudíyoví méesate eeje ovâyit'ôe'o'.

<sup>6</sup> In poje senä' nã'i p'ojâadi i'ge t'ähki diji', ihaydáhá' oe Paphos bú' dipowá. Iwe wí Hudíyo sen óemû', Bar-Jesus gin nakháwä'i' (Greek tundi "Elymas" gin nakháwä). I-á pinnándi namuu hedí natû' i-á Jôesi Tádáví tukhe'bi-ân namuu, hewänbo ihójomáa. <sup>7</sup> Nã'i sendá i' nangewi tsondi Sergius Paulus-ví k'ema ûnmuu. Sergius Paulus-á hânho há'i sen namuu, hedí Jôesi Tádáví hí' nat'ôeyanda'dí Barnabas-á Saul-á ovântuhkännan. <sup>8</sup> Hebo nã'i pinnándi nada' ovänkhäa'amídí, hedânho i' tsondi' óetumáa, "Wíviwäyü-ípí háa wóetumáa'in." <sup>9</sup> Hedí Saul (nää Paul gin wá' óekháyä'de') i' Yä'dâa'i P'oewäqhâädi pín ta'gedí imáa, hedí tsíhtáye Elymas óedamúnde', <sup>10</sup> hedí óetu'an, "U-á Penísendiví ay-ân kavêe unmuu, u-á wí hójo'ida' unmuu, hääwí bi'o'i-á yä'dâapí'da' namuu, hääwí híw'ó'di namuu'i-á nâat'ay, u-á Jôesi Tádáví ta'ge'in p'ôe mânmäägi'amí'in unda'. <sup>11</sup> Nää-á ót'ôeyanbe, Nanbí Sedó Jôesi Tádádá wóetuhchänukhâymáa,

hedânho untsi' t'aapúuwí, hedá ívíwo hay thaa i' than wänbo wí hýyää wänbo wínâmúunípi."

Paul ihí' bowa ihaydi wesebo Elymas-ví tsée iwe ûnkhaadeedi t'ähki ûnkhunpóe, hedi oepiyá nääpiyá najidi wí to'wí óetuwámáa óepaamá' ve-ídi. <sup>12</sup> Háa Elymas ûnpóe'in i' tsondi óemû' ihaydi Jôesi Tádávi tun iwäyü. I' hääwí Nanbí Sedó Jôesi Tádávi'gedi naháhpóe'i' di óeháa'an.

*Paul-á Barnabas-á oe Antioch bú' Pisidia nange naná' diwe daji'*

<sup>13</sup> Paul-ádi iví k'ema'indádi Paphos-di kophé iwedi dimää, hedi oe Pamphylia nange iwe Perga bú' dipówá. Iwe John Mark-di Paul-á Barnabas-á ovänjoe'an hedáhá' i-á Jerusalem-piye nawáymää. <sup>14</sup> Perga iwedi in wíje damää, hedáhá' Antioch bú' oe Pisidia nange dapówá. Hedi kaykhanwówá thaa in Hudíyoví méesate'ay ee dats'ú Jôesi dän'a'ginmäänídi. <sup>15</sup> Wí to'wí wí hâyü háa Moses ita'nan diwedi itunnan, hedá wiyá to'wí-á hâyü-á in Jôesi Tádávi hân'oe'in tukhe'min dâyta'nan diwedá itunnan. Dântunkanbowa ihaydi in méesate p'ó'dédí'indi to'wí óetu'an Barnabas-á Saul-ádi ovântu'amídi, "Tí'úuwin páadé'in, ti wên tumakhe wänbo ná'in t'owa ovâymääní? Dada'dáho nää ovâyhée'amí." <sup>16</sup> Hedího Paul iwínúdi imannan dívít'óeyaanídi, hedi ginnân ovâytu'an:

"Un Israel t'owa, hedá un wé'gen t'owa Jôesi bîn'a'ginmä'indá, bít'óeyanbe. <sup>17</sup> Na'in Israel t'owa Jôesi Tádávi'piye íwíwâyunde', hedi hân'oebo' i'dân nanbí thehtáy pahpá'in dінде'man, hedá oe Egypt nange dithaa ihaydi ovâykhäge'nán díví'ây't'owasôewé-ídi, tobá iwewin wídimuupí wänbo', hedáhá' iví kaydi hä'i nange iwedi ovâypiye. <sup>18</sup> Hedi jónántä paayo ahkon ni'ge diji' ihaydi ovây'âyngi'an. <sup>19</sup> Hedi Jôesi Tádávi' ovâykhäge'nán tsé ihay hääge'in t'owa ná'i nange Canaan gin dâytu'an diwe ovâyhäänú-ídi, hedáhá' i'di in Israel t'owa Canaan ovâywíje. <sup>20</sup> Jónän tägintädáhá' p'anántä (450) paayo óeho' ná'i t'ähki napúuwídi.

"Iwedáho Jôesi Tádávi' ovâytsonninkw'óe'ó, iví tukhe'bi Samuel óesóge puwahay. <sup>21</sup> Hedi in t'owadi Samuel óedaa'an wí kw'áye'i tsondi ovâysôege-ídi, i' wé'ge'i nange'in t'owa dín'än waagibá, hediho Jôesi Tádávi' Saul ovâymägi, i-á Kish-ví ay ûnmuu, hedi in Benjamin-bí ây iwedi'i' báho namuu. Saul-á jónántä (40) paayo inbí kw'áye'i tsondi dínmuu. <sup>22</sup> Ihaydiho híwóhpi i'andi Jôesi Tádávi' óejáa'an, hedi David óesóge inbí kw'áye'i tsondi dínmúunídi, i-á Jesse-ví ay ûnmuu. Jôesi Tádá natú, 'Naa dínhanginná David-ví ánshaa-á naví' waagibá

ûnmuu'in, hedá i-á hääwí t'ähkí háa naa otú waa ikanhûuwí.  
 23 Jôesi Tádá iví tun imägi David-ví thehtáy pahpá'ây iwedi wí  
 na'ä'in nã'in Israel-win t'owa ovây'aywoenídí, hedi i-áho nää  
 napówá, i-á Jesus-ânho namuu.

24 "Hewänbo wa'đi Jesus iví t'ôe its'an'anpídíbo', John i'  
 p'ó'p'oekandi'đi in Israel-win t'owa t'ähkí ovâytumáa, 'Unbí  
 t'aywó'đi binjoe'an, ihayđânho wây'p'ó'p'oe'amí.' 25 Hedi John  
 iví t'ôe ibowakhây'o' ihayđi, ihayđá' ovâytumáa, 'Ti naa-ân  
 i' bîntsíkha'máa'i' omuu gin i'ánde'? Naa-á joe. Bít'ôeyanbe,  
 naví shánkí t'úugá wíyá to'wí napowagi'o, i-á naví shánkí  
 itsonmáa'i' namuu. Naa ihay híwó'đi wó'muupí iví anto  
 wänbo dônp'ääđi-íđi, ginnânho John natú.

26 "Tí'úuwín páadé'in, un Abraham-bí ây iwedi'in  
 ímuu'indá hedá un wé'gen t'owa Jôesi Tádá bîn'a'ginmä'indá,  
 undáđi na'indáđi Jôesi Tádáđi dítu'an háđiđi in t'owa  
 ovây'aywonde'in. 27 Hewänbo in t'owa Jerusalem dithaa'in  
 hedá inbí tsonnindá ta'gendi wíđínhanginnáhpí to' Jesus  
 namuu'in, hedá i' hí' Jôesi Tádáví tukhe'min Jesus-  
 ví'gedi dâyta'nandi wíđika'póya'pí. Tobá inbí méesate eeje  
 kaykhanwówá thaa waa ná'i hí' dâytundo wänbo', híwó  
 wíđika'póya'pí. Hedânho dítu' Jesus óháyjí'in ûnkhây'ä',  
 hediho háa in Jôesi Tádáví hân'oe'in tukhe'min dâyta'nan  
 waa ta'gendi napóe. 28-29 Hääwí t'ähkí Jesus óe'andi Jôesi  
 Tádáví ta'nin diwe ho nata'muu. Ná'in t'owadi Pilate  
 óedaa'an natsonpúuwíđi Jesus óháyjídí, tobá wên t'aywó'nin  
 wí'ônshaapí wänbo'. Hedi han óe'andá nachuudá in phé'win  
 diwedi óewáve, hedá wí t'owápho ee óek'ú'.

30-31 "Hewänbo Jôesi Tádáđi óewáywówápaa. Hâyän wänbo  
 wên t'owaví'piye Jesus ipikeeyan, indá dimuu in to'wên  
 óeyuuhonnin Galilee iwedi Jerusalem iwehay wa' nachu-  
 upídíbo'. Hedi ná'in t'owadá wé'gen t'owa ovâytumáa  
 nawáywówápóe'in dâymû'.

32-33 "Hedi nää-á na'indá wá' ná'i' híwó'đi tun wâyt'ôe'o':  
 Jôesi Tádá nanbí hehääwi thehtáy pahpá'in iví tun imägi Jesus  
 óewáywówápakhâyímáa'in, hedi háa ovâytu'an waa na'in inbí  
 ây iwedi'in gimuu'ingí' i'an. In eedi'in Psalm diwebo háa Jôesi  
 Tádáđi Jesus óetu'an waa ginnân nata'muu:

Nää thaa dovâykeeyan naa uví Tádáho omuu'in.

34 Wíyá wáygé Jôesi Tádá gin wá' natú:

Naadi David dótú'an ta'gendi hânho híwó dókhâyímáa'in,

hedi un wá' hanbá wâykhâyímáa.

Hedi ná'i hí'-á ginnân natunda': Jesus-ví tú'-á wí'ûnseeje-  
 ípí gá óewáywówápakhâyímáadân, hedi há'to wíyá nachuu-í.

35 Hedânho David-di wây-á wéhpée Psalm ita'nan diwe Jôesi  
 Tádá gin óetu'an:

Uvî yâ'ḍâa'î ayvî tú' wînáasijepâkhây máapí.

<sup>36</sup> David-á wî'bo ivî'gedî wî'ihî' máapí. Ivî thaa wa' nawówáji' ihayḍî háa Jôesi Tádádî óetu'an waa ivî t'owagî' i'an, ihayḍáhá' nachuu, heḍî ivî páadé kâ'ââ'in ovâykhâ'kw'ódi iwebá óekhâ'k'ú', heḍîho ivî tú'ho únsije. <sup>37</sup> Hewânbo Jesus-vî tú'-á wî'únsijepí, i-á i' Jôesi Tádádî óewáywówápa'a'î namuu.

<sup>38-39</sup> "Tí'úuwin páadé'in, naa oda' íkapóewî'in ná'in náä wâyṭuhkankhây máa'in: Háa Jesus i'annin namuḍî unbí t'aywó'di wovây'owóje-í. Tobá i' tsontun Moses ita'nandi bîn'a'ginnamídî úvikhâäde wânbo', há'to unbí t'aywó'di wovâyjâ'a'mí, hewânbo Jesus-vî'piye úvíwâyundedáho wovâyjâ'a'mí-ákun. <sup>40</sup> Náä undá bí'áyingi'an heḍânho ná'in Jôesi Tádávî hí' ivî tukhe'min dáyta'nannin wî'únpúuwípídî:

<sup>41</sup> Un ítú'in naví hí' wíḍínchâ'muupí'in bí'tôeyan.

Unbí thaa eeje wí hääwí wâyupíwó'di namuu'î hânho hay'î namuḍî naa dáykhây máa,  
 heḍî wí'úvíwâyukhây máapí tobá wí to'wídî wovâythayjo wânbo'.  
 Heḍîho wovâyhá'a'mí, hewânbo wí'úvíwâyü-ípí, heḍânho íchuuwí."

<sup>42</sup> Paul ihî'bowa, heḍî i-ádî Barnabas-ádî i' Hudíyoví méesate iwedi dapeemân dihayḍî in t'owa dida'ji' owáy wíyá kaykhanwówá thaa ná'î hääwí dit'oe i'gedîbá shánkí ovâyhée'a'mí'in, <sup>43</sup> heḍî dínwé'gek'ewe' dihayḍî, báyéki in t'owa Paul-ádî Barnabas-ádî dimää, heḍî in wíjeḍî ovâyṭumakhe'an Jôesi Tádávî sígísehkanä iwe dívíwâyuhúuwídî. Wáy wên ná'in t'owa-á Hudíyo dimuu, wây-á wêndá Hudíyo dimuupí wânbo in Hudíyoví khuubá dáyhon.

<sup>44</sup> Wíyá jáaḍî i' kaykhanwówá thaa naná' diwe, t'ähki waa in bú'win t'owa dívíwé'ge'an ná'î Jôesi Tádávî tun Paul-ádî Barnabas-ádî dânt'ôe'odi dit'oe-ídî. <sup>45</sup> In Hudíyoví p'ó'ḍéḍí'indi ná'in báyéki t'owa in wíjeví'piye dimändi ovây mü' ihayḍî, ívíwo dithúupóe, heḍî ovâyṭumáa Paul-ví hí'-á ta'gen wí'únuupí, heḍá iví'gedá híwóhpí dívíhée'an. <sup>46</sup> Hebo Paul-ádî Barnabas-ádî khunwôeda'ginpídibo' ovâyhée'an. Ginnân datú: "Nakhây'â' Jôesi Tádávî hí' un Hudíyo páadé wây'tôe'a'mí'in, heḍîho han än'an. Hebo bînjoegi'andi úvíkeejo' undá in wówátsi nahándepí'in bínkáyjî'in wí'ímuupí'in, heḍânho náä na'indi wâyjoekankhây máa, heḍá in Hudíyo dimuupí'inbí'piye gamän, <sup>47</sup> gá Nanbí Sedó Jôesi Tádádî ivî ta'nin diwe na'in ginnân dítu'andân:

Naadi u' wíde'man wí ko waagi'ba un múunídî,  
 in Hudíyo dimuupí'inbí'piye un mú-ídî,  
 in t'owa t'ähki náä oepáa k'ayḍî háḍídî ovây'aywoeni'in ovâyṭu'âamídî."

48 In Hudíyo dimuupíʔin iwebá dijiʔin náʔi híʔ dit'oedi hânho dihíhchanpóe, hedí ditú, “Nanbí Sedó Jôesi Tádáví híʔ híwóʔdi ûnmuu.” Hedí t'âhkí in toʔwên Jôesi Tádádí ovâydeʔmannin náʔin wówátsi nahândepíʔin dâykáyíjídí ivíʔpiye dívíwäyü.

49 Hedí shánkí wânbo t'owa iʔ nange t'âhkí dikw'óʔnin Nanbí Sedó Jôesi Tádáví tun dit'oemän. 50 Hewânbo in Hudíyodi in búʔwin kwiyaʔ kodit'owa dimuuʔin Jôesi Tádá óeʔaʔginnin ovâyt'eʔyaʔnan, hedá in senäʔ kw'áyeʔin dimuuʔin wáʔ, hedího náʔindá Paul-á Barnabas-á ovânjänäkiʔan hedá inbí nan diwedi ovânkhehpiye. 51 Hedího inbí anto iwedi dânnäʔjeepídi in t'owa ovâykeeyamídi kodi wídívíʔanpíʔin, hedáháʔ náʔi wêe búʔ Iconium eepiye damää. 52 Hedí in Antioch búʔ dithaaʔin Jesus-víʔpiye dívíwäyundeʔin hânho dihíhchanpóe, hedá pín taʔgedá iʔ Yäʔdâaʔi P'oweaqahâa-á dâymáa.

## 14

*Paul-áđí Barnabas-áđí Jôesi Tádáví tun oe Iconium búʔ ovâyt'ôeʔoʔ*

1 Háa Paul-á Barnabas-á oe Antioch dânpóe waabá oe Iconium wáʔ dânpóe. Iʔ Hudíyoví méesateʔay ee dats'ú, hedí hânho híwó ovâyhéeeʔandi báyéki t'owa Hudíyo dimuuʔindá Hudíyo dimuupíʔindá Jesus-víʔpiye dívíwäyü. 2 Hewânbo wên Hudíyo inbí híʔ dívíwäyundepíʔindá wây-á Hudíyo dimuupíʔin ovâyt'eʔyaʔnan, hedího náʔin Hudíyo dimuupíʔin in Jesus-víʔpiye dívíwäyundeʔinbíʔpiye háa dichâa. 3 Hebo Paul-á Barnabas-á híwó hay jáadi iwebo dânwóyíʔ, hedí khunwôedaʔginpídíbo Nanbí Sedó Jesus-víʔgedí dânhíʔmáa. Hedí iʔdá ovânkaymägi pinnán t'ôe dâñʔamídi, hedânho in t'owa ovâykeeyamídi iʔ híʔ iví sígísehkanä ûnmuu iʔgedá taʔgen namuuʔin. 4 Hebo in t'owa iʔ búʔwindá dit'oedi handaʔ wídíʔánshaamuupí. Wëndá in Hudíyo-áđí dipóe, wëndá in wíje Jesus-ví t'ôekhuwaʔindáđá.

5 Hedího wên Hudíyo-áđí wên Hudíyo dimuupíʔindáđí in búʔwin p'óʔdédíʔin wóegé dívíʔánshaamägi ovânwäʔamídi hedá ovânk'usäyü-ídá. 6-7 Hebo háa ovânkháymáaʔin Paul-á Barnabas-á dânhanginpóe, hedího oe Lycaonia nangepiye dajân, hedí wíje búʔ Lystra-á Derbe-á iwe hedá iʔge t'âhká Jôesi Tádáví híwóʔdi tun in t'owa ovâyt'ôekanhon.

*Paul oe Lystra búʔ óek'usäyü*

8 Náʔi búʔ Lystra iwe wí sen natsiʔdeeʔipiʔ naʔän. Naʔaypyädíbo haʔbi namuu, hedího wáymüu wânbo wíʔijiyépi. 9 Paul ihíʔmáadi náʔi sendá nat'ôeyannán. Paul-dá taʔgebo óemüʔdi ûnhanginná iʔ sen in wäyü ûnhekháapúuwídi



imáa'in, <sup>10</sup> hedihó kaygi óetu'an, "Óta'gewínú." Hedí i' sen ichānuwínúdí natsi'dee.

<sup>11</sup> In báyéki t'owa iwe diji'in háa Paul i'annin dāymû'di di'ānde wēn wije inbí jōesi damuu'in, hedihó kaygi ditú inbí tundi, "Wēn jōesi damuu'in makówádí nanbí'wepiye dawān hedí na'in t'owa waaginbá dapaa." <sup>12</sup> Ditú Barnabas-á Zeus-ān namuu, hedí Paul-á Hermes gân óekháyǎ?, gá Paul shánki ihí'máadān. \* <sup>13</sup> Wí méesate hay'i oe bú'dí já'wé nak'óe, iwe in t'owa Zeus dāy'a'ginmä?. I' méesatewi owha' wēn tôedo-á hedá póvi ophídé'i-á i' bú' tehpaá phódi iwepiye imaa, hedí i-á'dí in t'owa-á'dí in tôedo dāyt'ahānū-í'in dida' ovān'a'ginmāānídí.

<sup>14</sup> Hebo Paul-á Barnabas-á háa in t'owa dívikhāymáa'in dānhanginpóe ihaydi inbí k'éwé'in to dānwhéé'an ovāykeeyamidí háa díví'o waa wí'ovānhí'anpí'in, hedá in t'owaví jáa dān'āāts'údedi dāntuwínú, <sup>15</sup> "Háadan gin úví'o"? Na'indá t'owada' gamuu un waaginbá. Na'indá ga'āā Jōesi Tádávi híwó'di tun wāyt'ōe'amídí, hedānho nā'i hāāwí nachā'muupi' úví'o'i bīnjoe'amídí, hedá i' nawówáji'i Jōesivi'piye úvíwāyū-ídá. I-ān makówá-á nandá māap'oe-á hedá hāāwí t'āhki eeje nakw'ó'di-á ikhíjé. <sup>16</sup> Hedí tobá hān'oebo nāa puwahay wáyjé t'āhki'in t'owa háa díví'amí'in dida' waa Jōesi Tádádí ovāykanmāgi wānbo?, <sup>17</sup> thay'eedi ovāykeeyan háawi i' namuu'in hānho híwó ovāy'andi. I'dān in kwan makówádí wovāyjemu, i'dibá hāāwí i' nan diwedí napaa'i wovāypaye. I'dān koegi' wovāymā' hedá wíyá hāāwí unbí pí'nā wovāyhíhchannamígí'-á," gin Paul-di ovāytu'an. <sup>18</sup> Hebo tobá t'āhki nā'i ovāytumāa wānbo?, báyéki t'ōe dānpóe in t'owa ovāywóyí'nídí in tôedo wídāyt'ahānū-ípídí in ovān'a'ginmāānídí.

<sup>19</sup> Ihaydibá wēn Hudíyo Antioch bú'win hedá Iconium bú'windá dipówá, hedí Paul-á Barnabas-á ovāntunsúumáadi in Lystra-win t'owa háa nā'in dipówá'in ditú waagidá' dívíwāyū. Hedihó Paul óek'usāyū hedí óehay gin dīchanpóedí ee bú'dí já'wépiye óewhaapiye. <sup>20</sup> Hewānbo wēn Jesus-ví'piye dívíwāyunde'in Paul-ví'wepiye di'āā, hedí wa'di iví'ge dibūuwīn dihaydi iwínú, hedá wíyá i' bú' iwebá nawáys'tú. Wíyá tháwāndá i-á'dí Barnabas-á'dí oe Derbe bú'piye damāa.

### *Paul-á Barnabas-á oe Antioch bú'piye dawáymāa*

<sup>21</sup> Oe Derbe bú' Jōesi Tádávi híwó'di tun ovāyt'ōe'an, hedí báyéki t'owa Jesus-ví'piye dívíwāyū. Ihaydiho oe Lystra-á Iconium-dá i'gepiye hedá Pisidia nangewi bú' Antioch-piyá dawáymāa. <sup>22</sup> Nā'i bú' eeje in Jesus-ví'piye

\* **14:12** In Lycaonia-win t'owa-á in wé'gen Greek t'owa waaginbá dimuudi báyéki jōesi dīnkw'ó. I' shánki p'ó'dédí'-á "Zeus" gin óekháyānde', hedá wí t'óekhuwa'i-á "Hermes" gân nakhāwā.

díwíwäyunde<sup>2</sup>in ovâykhäge<sup>2</sup>nan shánkí kay<sup>2</sup>indi díwíwäyú-  
 ídí, hedá dântumakhe<sup>2</sup>an ta<sup>2</sup>gendi díwíwäyuhúuwí<sup>2</sup>in.  
 Ovâytu<sup>2</sup>an, “T’ähkí na<sup>2</sup>in âyt’ôephaadé-í<sup>2</sup>in gínpuwí oe  
 makówá gipówápídibo<sup>2</sup>.” <sup>23</sup> Hedi t’ähkí i<sup>2</sup> méesate eeje  
 tsonnin ovâykw’ódi, hedáhá<sup>2</sup> dänjúusu<sup>2</sup>andá dänhaädá<sup>2</sup>andá  
 t’ähkí in díwíwäyú<sup>2</sup>in ovâytu<sup>2</sup>an, “Nanbí Sedó Jôesi Tádádí  
 wovâypahúuwí.”

<sup>24</sup> Nää-á Pisidia nange i<sup>2</sup>ge daphademää, hedá Pamphylia  
 nange iwá dapówá. <sup>25</sup> Iwe in Perga bú<sup>2</sup>win t’owa Jôesi  
 Tádáví tun ovây<sup>2</sup>t’ôe<sup>2</sup>an, hedá iwedá wiyá wêe bú<sup>2</sup> Attalia-  
 piye damää. <sup>26</sup> Iwedáhá<sup>2</sup> kophé iwedá i<sup>2</sup> wêe Antioch bú<sup>2</sup>  
 iwepiye dawáymää. Iwedânho hân páadédí wáypiye damää  
 hedi damäápídibo in méesate iwe<sup>2</sup>in t’owadi ovânjúusu<sup>2</sup>an  
 Jôesi Tádáví sígísehkanádi ovân<sup>2</sup>áyîngi<sup>2</sup>amídí, iví t’ôe dän<sup>2</sup>amídí.  
 Hedi nää-á inbí t’ôe-á dänbowadi dawáy<sup>2</sup>ä.

<sup>27</sup> Oe Antioch dapówá ihaydi t’ähkí in méesate<sup>2</sup>in  
 t’owa ovâywé<sup>2</sup>ge<sup>2</sup>an, hedi ovâytu<sup>2</sup>an háa Jôesi Tádádí  
 ovânkhäge<sup>2</sup>nannin i<sup>2</sup> t’ôe dän<sup>2</sup>andi t’ähkí, hedá ovâythayyan  
 háa in Hudíyo dimuupí<sup>2</sup>in wá<sup>2</sup> Jôesi Tádádí ovâymägi<sup>2</sup>in  
 díwíwäyú-ídí. <sup>28</sup> Báyéki thaa oe Antioch in Jesus-ví<sup>2</sup>piye  
 díwíwäyunde<sup>2</sup>indádí dänwóyí<sup>2</sup>.

## 15

### *Oe Jerusalem in méesate<sup>2</sup>in tsonnin dínwé<sup>2</sup>gepóe*

<sup>1</sup> Wên senä<sup>2</sup> oe Antioch dipówá Judea nange iwedi, hedi indi  
 in Jesus-ví<sup>2</sup>piye díwíwäyunde<sup>2</sup>in ovâyhá<sup>2</sup>o<sup>2</sup>. Gin ovâytu<sup>2</sup>an: “In  
 Hudíyo waaginbá ík’ewetaamuupídá Moses natsonpóe waa,  
 undá há<sup>2</sup>to<sup>2</sup> oe makówápiye ímú-í.” <sup>2</sup> Paul-á Barnabas-á ivíwo  
 wí<sup>2</sup>ovânhi<sup>2</sup>anpí háa in senä<sup>2</sup> dipówá<sup>2</sup>in ditû<sup>2</sup>nin, hedi indádí  
 báyéki dívítuhkannan. Hediho Paul-á Barnabas-á hedá wây-á  
 wên Antioch-win senä<sup>2</sup>dá ovâyde<sup>2</sup>man Jerusalem-piye dimú-  
 ídí, iwe ovâyhéé<sup>2</sup>amídí in Jesus-ví t’ôekhuwa<sup>2</sup>indá in méesate<sup>2</sup>in  
 tsonnindádí ná<sup>2</sup>i hääwí napóe i<sup>2</sup>gedi.

<sup>3</sup> Hediho ná<sup>2</sup>in senä<sup>2</sup> Antioch iwedi ovâysandi ná<sup>2</sup>in wíje  
 nange Phoenicia-á Samaria-á i<sup>2</sup>ge diphade. Eeje in Jesus-  
 ví<sup>2</sup>piye díwíwäyunde<sup>2</sup>in ovâytu<sup>2</sup>an hääwí t’ähkí háa in  
 Hudíyo dimuupí<sup>2</sup>in dínpóe<sup>2</sup>in, inbi khuu dáyjoe<sup>2</sup>andi Jesus-  
 ví<sup>2</sup>piye dívímägi. Hedi ná<sup>2</sup>i hí<sup>2</sup> dit’oedi hânho dihíhchanpóe.  
<sup>4</sup> Jerusalem bú<sup>2</sup> in senä<sup>2</sup> dipówá ihaydi, in méesate<sup>2</sup>in t’owa-  
 ádí in Jesus-ví t’ôekhuwa<sup>2</sup>indádí hedá in méesate iwe<sup>2</sup>in  
 tsonnindádí in ovâysígíhógi. Ihaydiho Paul-ádi Barnabas-  
 ádí ovâytu<sup>2</sup>an t’ähkí i<sup>2</sup> hääwí Jôesi Tádádí ovâykhäge<sup>2</sup>nandi  
 díví<sup>2</sup>amídí i<sup>2</sup>gedi.

<sup>5</sup> Hebo wên Jesus-ví<sup>2</sup>piye díwíwäyunde<sup>2</sup>indá Pharisee t’owa-  
 ân dimuu, hedi dívíwínúdí ginnân ditú, “In Hudíyo dimuupí<sup>2</sup>in

t'owa-á dínkhây'ä' in Hudíyoví k'ewe taadi ovâytaa'amí'in, hedá wá' nakhây'ä' ovâytu'ã'amí'in t'ãhki i' tsonnun Moses ita'nandi' dâya'a'ginnamí." 6 Hediho indádi in Jesus-ví t'òekhuwa'indádi in méesate iwe'in tsonnindádi dívíwé'ge'an ná'i hãäwí i'gedi dívíhée'amídi.

7 Híwó hayho dívíhée'an, ihaydiho Peter iwínúdi ovâytu'an, "Tí'úuwin páadé'in, únhanginná hãyú hay paayo phade Jôesi Tádádí naa díde'mannin in Hudíyo dimuupí'in dovâyhée'amídi iví híwó'di tun dit'oe-ídi hedá i'piye dívíwãäyú-ídi. 8 Jôesi Tádá t'owa t'ãhki'ví ánshaa únhanginná, hedi ná'in dínkeeyan i'dá in Hudíyo dimuupí'in wá' ovâysigíhógi'in i' Yã'dâa'i P'oewaahãa ovâymagídi. Na'in dímagi waabá in ovâymagi. 9 Hedá ikeeyan t'ãhki indádi na'indádi handa' dímaa'in, gá indi iví hí' ónwâyüdi i'dá inbí t'aywó'di inbí pí'nádi ovâyjãa'andân. 10 Heháãdanho náa un ída' Jôesi Tádá bînt'ayjaa'amí'in? Undá ítsonpoe'o in Hudíyo dimuupí'in Jesus-ví'piye dívíwâyü'in wên hãäwên kây'in díví'amí'in, hewänbo háa bîntsonmáa'indá na'in wígínkodipí iví'amídi, nanbí thehtáy pahpá'in wá' wänbo wídínkodipí. Wí hãäwí kháa'i inbí t'ú'k'eegi bîn'í'k'úya' waagibá úv'í'o'. Ha'wãa wí'úv'í'amípí. 11 Na'indá ívívâyunde Nanbí Sedó Jesus-ví sigísehkaná únmuudibo dîn'aywoenídi, hedá in Hudíyo dimuupí'in wá' handidibá ovây'aywoení."

12 Ihaydáhá' Barnabas-ádi Paul-ádi ovâyhée'an. In t'owa t'ãhki diwé'gekw'ó'nin hãnda' dikwodee ovãnt'òeyandedi in wíjedi ovâytumáadi háa Jôesi Tádádí ovãnkãge'nannin t'ãmãge'i pínán t'òe dãn'amídi in Hudíyo dimuupí'in t'owa-ádi daji' ihaydi. 13 Dãnhí'bowa, ihaydáhá' James-dá ginnân ihée'an: "Tí'úuwin páadé'in, náa-á naa-áhá' dînt'òeyan. 14 Simon Peter-di na'in dítu'an Jôesi Tádádí in Hudíyo dimuupí'in t'owa wá' ovây'áyîngimáa'in, hedi handidi dínkeeyan wên in diwedi ovâyhógi'in iví'in únmuunídi. 15 In Jôesi Tádáví tukhe'min hãn'oebo hanbá dítu, hedi háa Nanbí Sedó Jôesi Tádá natú'in ginnân dâyta'nan:

16-18 'T' tsondi David-ví ây iwedi'inbí tsonkhuu dínhándí wí tewhá nakanu'i waagi'inbá dipóe, hewänbo wáy wí thaa naa owáy'ä' hedá inbí tsonkhuu dovâywáymãäni.

Háa dimú'de waagibá dovâywáykwohkhâyamáa.

Naa han dáykhâyamáa hedãnho t'ãhki in wé'gen t'owa dida'ídi dítaa-í'in, hãyú in Hudíyo dimuupí'in dovâyhógi'in naví'in dínmuunídi.

Ginho Nanbí Sedó Jôesi natú, i'dá hãn'oe ná'i hãäwí t'owa ovâyhangin'ãnnan."

19 Hedá James gin wá' natú, "Ná'i hí' Jôesi Tádá natú'i namuudi, ginnân naa dînchanpoe'o: Wígínkhây'âhpi in Hudíyo dimuupi'in Jôesivi'piye dívits'anwäyu'in âytu'âami'in háawin kây'in dây'amídi. 20 Han ívi'amívi'wedí, âyta'namí ginnân âytu'âamídi: Wídâyk'o'ípi í' koegi' nakoekhâk'óe'i gá in wé'gen t'owa inbí jôesi dâymägidân, \* hedá wíyá to'wívi kwee-ádi háa sendádi wídívíwho'kw'ôenípi, hedá in animâa ovâyk'éwhihánú'inbí pívi í' ûnp'oe napeepi'-á wídâyk'o'ípi, hedá í' ûnp'oe wänbo-á wídâyk'o'ípi. † 21 Gin naa otú' gá ná'i hääwi í'gedi Moses ita'nandân, hedí kaykhanwówá thaa waagi Hudíyoví méesate eeje báyéki paayo phade waabo ná'in Moses ita'nannin t'owa dâytundo', hedá ívi hí'-á t'âhki bú' naná' deejé ont'ôe'o'."

*In Hudíyo dimuupi'in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in wên ta'nin ovâysan*

22 Hedího in Jesus-ví t'ôekhuwa'indá in méesate'in tsonnindá hedá t'âhki in wé'gen méesate'indá ginnân ditú, "Wên sená' na'inbí'wedíbabá dimuu'in âyde'mamí, hedí Antioch-piye âysaaní Paul-á Barnabas-á indádi." Hedího Silas-á Judas-á ovänkê', ná'i Judas-áho Barsabbas gin wá' nakháwá. In méesate'in t'owadi ná'in sená' báyéki ovân'a'gin. 23 Hedí wên ta'nin indádi dâyho' ginnân nata'muu'in:

"Un Hudíyo ímuupi'in hebo nanbí tí'úuwin páadé'in ímuu'in, un oe Antioch bú' hedá in nange Syria-á Cilicia-á íthaa'in, na'in Jesus-ví t'ôekhuwa'indá hedá in méesate'in tsonnindá unbí tí'úuwin páadé'in gimuu'indi wâysengitumáa. 24 Na'in gínhanginpóe wên t'owa náwedí dimää'indi piháawi hääwi wovâytu'annin, hedího inbí hí' dínmuudi wí'únhanginnâhpi háa úvi'amí'in, hedá t'âhki únbéede. Hebo na'indá hä'in t'owa wí'âytu'anpi ha'wâa díví'amí'in. 25-26 Hedânho íwíwé'ge'an hedí âywéhpê'andi gitú híwó namúuní'in Paul-á Barnabas-á unbí'piye wâysaanídi. Indá sená' âysígi'in damuu, hedá dakhâymuu inbí wówátsi Nanbí Sedó Jesus Christ-gí' dänmäänídi. Hedá wá' gitú híwó namúuní'in wây-á wên sená' âyde'mamídi indádi damú-ídi, 27 hedího Judas-á Silas-á âysan. Háa ná'in ta'nin diwe âyta'nan waa indibo hanbá wovâytu'kankhâyáa. 28-29 I' Yä'dâa'i P'oweahâa natú híwó wínamuupi'in wí hääwi kây'i wâytu'âamídi úvi'amídi

\* **15:20** 15:20 In Hudíyo dimuupi'in t'owa-á dâyhäwíkhíjé inbí jôesi dínmuunídi, hedí koegi'-ádi wíyá hääwi-ádi ná'i jôesivi'piye dâyhúja' dây'a'ginmäänídi, hedáhá' í' koegi'babá dâyk'ch'áade' in t'owa dâyk'o'ídi. In Hudíyo dîchanpoe'o ná'i koegi' dâyk'oadá, in wé'gen t'owavi jôesi dây'a'ginmä' waagibá díví'amí. † **15:20** In Hudíyo dínkhâk'óe ná'i pívi na'ûnp'oepeepi' dâyk'o'ídi, hedího in Jesus-ví t'ôekhuwa'in wídida'pi in Hudíyo dimuu'in gi'bi pívi dâyk'o'í'in in Hudíyo dimuu'in wí'ovâyháachannamídi.

hedá na'in wá' hanbá gichaa. Hebo ná'i hí'-áho únkhây'ä' bîn'a'ginnami'in: Wíwînk'o'ípí i' koegî' in wé'gen t'owa inbí jôesi dâymägi'i', hedá wíwînk'ûnp'oek'o'ípí, hedá in animâa ovâyk'éwhihánú'inbí píví i' ûnp'oe napeepî' wíwînk'o'ípí, hedá wíyá to'wíví kwee-ádí háa sendádí wí'úvíwho'kw'ôenípí. Ná'i hääwí wí'úví'anjídí híwó ûnpúuwí. Sndgidiho'."

<sup>30</sup> Hedího Judas-á Silas-á Barnabas-ä haða Paul-á Antioch-piye ovâysan. Dipówá ihaydi in méesate'in t'owa t'ähki ovâywé'ge'an hedi in ta'nin ovâymägi. <sup>31</sup> In t'owa dâytunnan dihaydi hânho dihíhchanpóe in híwó'nin tumakhe dit'oedi.

<sup>32</sup> Judas-ádí Silas-ádí Jôesi Tádáví tukhe'min damuudi in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in báyéki ovâyhéé'andi ovâytu'an kwee waa sen waa di'âanídí, hedi inbí hí'dí ovâykhäge'nan shánkí kay'indi dívíwäÿyú-ídí. <sup>33-34</sup> Ihay háyú thaa iwe da'ân, ihaydáhá' datú Jerusalem-piye dawáymú-í'in, iwedi báho páadé ovânpunjôn. In Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in Antioch-in dimuu'indi ovântu'an, "Jôesi Tádáví wovân'âyîngihúuwí hää p'óegé damändi," hedi damää.

<sup>35</sup> Hebo Paul-á Barnabas-ádí oe Antioch-bo dänwóyí'. Eewân indá hedá báyéki wây-á dikw'ó'nindádí Nanbí Sedó Jôesi Tádáví hí' in t'owa ovâyt'ôe'o'.

### *Paul-ádí Barnabas-ádí dänwije*

<sup>36</sup> Wí háyú thaa naphade ihaydi Paul-di Barnabas óetu'an, "Jaho gawáymú-í t'ähki bú' eeje, hää Nanbí Sedó Jôesi Tádáví tun äntunphade eeje, hedá hä'in méesate'in tí'úuwín páadé'in änmúuní, gånhanginpúuwídí tigú híwó'gí dimän."

<sup>37</sup> Barnabas-á nada' John Mark indádí bá dänhúuwí'in.

<sup>38</sup> Hebo Paul-á wínahíjepí. Ihe'jidida' natú' Mark-á indádí wíðänhúuwípí, gá oe Pamphylia nange diji' ihaydi ovânjoe'andân, hedi iwe Mark wíyá wínada'pí indádí in t'ôe i'ámí'in. <sup>39</sup> Hedi ívíwo dântuhkannandi dänwije. Barnabas-di Mark óekê' i-ádí damú-ídí, hedi kophé iwedi oe Cyprus-piye damää. Hewânbo Paul-dá Silas-á óede'man.

<sup>40</sup> In Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in dívíjûusu'an Jôesi Tádáví ovânsígl'âyînhúuwí'in, hedi damää. <sup>41</sup> In nange Syria-á Cilicia-á i'ge damää, hedi in méesate'in t'owa ovâykhäge'nan shánkí kay'indi dívíwäÿyú-ídí.

## 16

### *Paul-ádí Silas-ádí Timothy namää ovânkhäge'namídí*

<sup>1</sup> Cilicia nange iwedi Paul-á Silas-á ná'i bú' Derbe-piye damää, hedá wíyá bú' Lystra-á. Iwe wí sen Timothy gin nakháwä'i' nathaa, i-á Jesus-ví'piye iwäyunde'i namuu. Iví jiyá Hudíyo-ân ûnmuu, hedi i' wá' Jesus-ví'piye iwäyü, hebo iví

tádá-á Greek-ân ûnmuu. <sup>2</sup> In Jesus-ví<sup>2</sup>piye dívíwäyunde<sup>2</sup>in oe Lystra-á Iconium-dá dithaa<sup>2</sup>in ditû<sup>2</sup> Timothy-á híwó<sup>2</sup>di sen namu<sup>2</sup>in. <sup>3</sup> Paul nada<sup>2</sup> Timothy-di ovänyuuhûuwí<sup>2</sup>in, hewänbo páadé óeho<sup>2</sup> i<sup>2</sup> Hudíyoví k'ewe taadi óetaa<sup>2</sup>amídí, gá ee dimän ni<sup>2</sup>ge báyéki Hudíyo dithaadân, hedí indá t'ähki dínhanginná Timothy-ví tádá Greek ûnmuu<sup>2</sup>in. <sup>4</sup> Iwáy bú<sup>2</sup> iwéngé dimän dihaydi in méesate<sup>2</sup>in t'owa ovâyhangin<sup>2</sup>ânnan háa in Jesus-ví t'óekhuwa<sup>2</sup>indá hedá in méesate<sup>2</sup>in tsonnindá oe Jerusalem ditû<sup>2</sup>in, hedá ovâytu<sup>2</sup>an ná<sup>2</sup>i hí<sup>2</sup> dáy<sup>2</sup>a<sup>2</sup>ginnamí<sup>2</sup>in. <sup>5</sup> Hedí in méesate<sup>2</sup>in t'owa shánkí kay<sup>2</sup>indi dívíwäyü, hedá shánkí wänbo t'owa-á dívíwäyuhon.

### *Háa Paul oe Troas imû<sup>2</sup>in*

<sup>6</sup> Oe Asia i<sup>2</sup> Yä<sup>2</sup>dâa<sup>2</sup>i P'oewaaahâadi Jôesi Tádáví hí<sup>2</sup> i<sup>2</sup>gedi wí<sup>2</sup>ovâyhí<sup>2</sup>mägipi, hediho in nange Phrygia-á Galatia-á i<sup>2</sup>ge diphade. <sup>7</sup> Oe Mysia nange nantaa dipówá ihaydi ná<sup>2</sup>i nange Bythinia ditsudeda<sup>2</sup>, hewänbo i<sup>2</sup> Yä<sup>2</sup>dâa<sup>2</sup>i P'oewaaahâadi ovâykhâa<sup>2</sup>an. <sup>8</sup> Hedího Mysia nange i<sup>2</sup>ge wá<sup>2</sup> daphade, hedí Troas bú<sup>2</sup> iwá dapówá.

<sup>9</sup> I<sup>2</sup> khun Paul wí hääwí ûnkeepóedí imû<sup>2</sup> waagibá ûnpóe. Wí sen Macedonia-wi iví páadépiye nawindi kay<sup>2</sup>indi óeda<sup>2</sup>máa, “Nää Macedonia-piye óká<sup>2</sup>ve na<sup>2</sup>in díkhäge<sup>2</sup>namídí.” <sup>10</sup> Hedí Paul ná<sup>2</sup>i ûnkeepóe i<sup>2</sup>gedi ditû<sup>2</sup>an dihaydi wesebo na<sup>2</sup>in ívíkhây<sup>2</sup>an Macedonia-piye gimú-ídí, gínhanginnândi ta<sup>2</sup>gendi Jôesi Tádá nada<sup>2</sup> iví híwó<sup>2</sup>di tun in t'owa iwe<sup>2</sup>in âyt<sup>2</sup>óe<sup>2</sup>amí<sup>2</sup>in.

\*

### *Oe Philippi bú<sup>2</sup> Lydia-á Jesus-ví<sup>2</sup>piye iwäyü*

<sup>11</sup> Troas-di kophé iwedi gimäädi i<sup>2</sup> p'ojâadi Samothrace-piye gipówá, hedá wiyá tháwándá iwedáhá<sup>2</sup> ná<sup>2</sup>i bú<sup>2</sup> Neapolis-piyá gimää. <sup>12</sup> Iwe i<sup>2</sup> kophé iwedi giwá, hedí nangedibo oe Philippi-piye gimää. Philippi-á hay<sup>2</sup>i bú<sup>2</sup> namuu Macedonia nange iwe, hedí báyéki Rome-<sup>2</sup>in t'owa iwe dithaa. Háýü thaa iwebo ívíwóyí<sup>2</sup>.

<sup>13</sup> I<sup>2</sup> kaykhanwówá thaa-á i<sup>2</sup> bú<sup>2</sup> tehpa phódi já<sup>2</sup>wépiye gipee, ihaydáhá<sup>2</sup> p'o<sup>2</sup>k'áygépiyá gimää, gá gichanpóedân in Hudíyo t'owa iwepiye dimää<sup>2</sup>ä dívíjûusu<sup>2</sup>amídí. Iwá wên kwiya<sup>2</sup> diwé<sup>2</sup>gekw'ó, hedí nange ívíkw'ó<sup>2</sup>ídi âyhée<sup>2</sup>an. <sup>14</sup> Wí kwee in diwedi nakháwä Lydia gin. I-á Thyatira bú<sup>2</sup>wi-ân namuu, hedí i<sup>2</sup> aa pí tsáawä<sup>2</sup>i<sup>2</sup> ívíwo nachä<sup>2</sup>muu<sup>2</sup>i kuhcha<sup>2</sup>i namuu. I<sup>2</sup>dá Jôesi Tádá óe<sup>2</sup>a<sup>2</sup>ginmä<sup>2</sup>, hedí Paul-ví hí<sup>2</sup> ónt<sup>2</sup>óeyandedí Nanbí Sedó Jôesidi óekhäge<sup>2</sup>nan háa natú<sup>2</sup>in isígíkáyjídí. <sup>15</sup> Lydia-á hedá iví k'aygi<sup>2</sup>indá dívíwäyüdi ovây<sup>2</sup>p'ó<sup>2</sup>p'oe<sup>2</sup>an. Ihaydiho i<sup>2</sup>di na<sup>2</sup>in ditû<sup>2</sup>an, “Nää-á únhanginpóe naa ta<sup>2</sup>gendi Nanbí Sedóví<sup>2</sup>piye dáywäyunde<sup>2</sup>in.

\*

**16:10** Luke nää indádí nají, i<sup>2</sup> to ná<sup>2</sup>i hääwí ita<sup>2</sup>nandi<sup>2</sup>.

Hedáho naví tewhá eepiye bíkã<sup>2</sup>ve, hedi iwebo úvíwóyí<sup>3</sup>ní.”  
Hânho kay<sup>4</sup>indi dítumáadiho gimää.

*Paul-á Silas-á ovãnpansóge*

16 Wí thaa ee dívíjûusu<sup>5</sup>o<sup>6</sup> ipiye gimän dihaydi, wí a<sup>7</sup>yúdi díjay. Nã<sup>8</sup>i a<sup>9</sup>yú-á wên t'owađi óekumä, hedi wí yã<sup>10</sup>dãapí<sup>11</sup> p'oewãhãđi óemáa. Nã<sup>12</sup>i p'oewãhãđi hãđ t'ãhkí hí<sup>13</sup> óetu<sup>14</sup>o<sup>15</sup> natúunídi háa t'owa dínpuwagi<sup>16</sup>o<sup>17</sup>in. Iví tsonnin hãýú-anho dâychã<sup>18</sup>hõnde<sup>19</sup> i<sup>20</sup> i<sup>21</sup>o<sup>22</sup>i<sup>23</sup>đi. 17 Hedi Paul-á na<sup>24</sup>indá i<sup>25</sup> a<sup>26</sup>yú gínwóejí<sup>27</sup>đi ituwínunde<sup>28</sup> ginnân: “Nã<sup>29</sup>in senã<sup>30</sup>dá Jõesigi<sup>31</sup> dívít'õemáa, i-á i<sup>32</sup> shãnkí kw'áyewi namuu. Indá wovãytu<sup>33</sup>ãamí hádídí wovãy<sup>34</sup>aywoeni<sup>35</sup>in.” 18 Hãýú thaa ginho i<sup>36</sup>o<sup>37</sup> Paul nat'ayjaapóe píhay, hediho ibéedí i<sup>38</sup> yã<sup>39</sup>dãapí<sup>40</sup> p'oewãhãđi óetu<sup>41</sup>an, “Jesus Christ-di naa dínk'ú<sup>42</sup> wíjõenídí, hã<sup>43</sup>i a<sup>44</sup>yúví<sup>45</sup>wedi ópeeve.” Hedi i<sup>46</sup> p'oewãhãđi wesebo únpee.

19 I<sup>47</sup> a<sup>48</sup>yúví tsonnin dínhanginná i<sup>49</sup> a<sup>50</sup>yúdi wíyá wí<sup>51</sup>ovãychã<sup>52</sup>t'ankhãymãapí<sup>53</sup>in, hediho indi Paul-á Silas-á ovãnyã<sup>54</sup>đi ovãnkhõhkay<sup>55</sup>an i<sup>56</sup> bú<sup>57</sup>wín p'ó<sup>58</sup>déđí<sup>59</sup>in dikw'ó<sup>60</sup> diwepiye i<sup>61</sup> bú<sup>62</sup> pinge, 20 hedá ovãytu<sup>63</sup>an, “Nã<sup>64</sup>in Hudíyo senã<sup>65</sup>dá nanbí bú<sup>66</sup> iwe in t'owa ovãyt'e<sup>67</sup>ya<sup>68</sup>do<sup>69</sup>.” 21 Indá inbí khuu nanbí t'owa ovãyhã<sup>70</sup>o<sup>71</sup>, hedi na<sup>72</sup>in gínkhãk'óe nã<sup>73</sup>in khuu ãykãyí<sup>74</sup>in háa ãy<sup>75</sup>a<sup>76</sup>ginnamí<sup>77</sup>in, na<sup>78</sup>indá Rome t'owa gimuđi.”

22 Hediho in wé<sup>79</sup>gen t'owa iwe diji<sup>80</sup>indi Paul-á Silas-á ovãnyã<sup>81</sup>, hedi in bú<sup>82</sup>wín tsonnindi inbí aa ovãnwhé<sup>83</sup>an, hedi ditsonpóe ovãnwhãñí<sup>84</sup>in. 23 Báýékí ovãnwhãđi ihaydáhá<sup>85</sup> ovãnpansóge, hedi i<sup>86</sup> pan tewhá áyí<sup>87</sup>đi óetu<sup>88</sup>an híwó ovã<sup>89</sup>áyíngi<sup>90</sup>amí<sup>91</sup>in. 24 Gin óetu<sup>92</sup>an dihaydi i<sup>93</sup>đá pan tewhá pinge ovãnsóge, hedi ovãnpó<sup>94</sup>t'ãk'ú<sup>95</sup>.”

25 Khun pinuđi hãđđi Paul-á Silas-á dãnjúusu<sup>96</sup>o<sup>97</sup> hedá dãnkhã<sup>98</sup>wo<sup>99</sup> Jõesi Tádá óekú<sup>100</sup>daa<sup>101</sup>amídí. In wé<sup>102</sup>gen pan dikw'ó<sup>103</sup>nindi ovãnt'õeyande<sup>104</sup>. 26 Ihaydi tsíkhagipí i<sup>105</sup> nan hânho na<sup>106</sup>a<sup>107</sup>yãpóe, hedi i<sup>108</sup> pan tewhá tepú wãnbo na<sup>109</sup>a<sup>110</sup>yãpóe. Wesebo i<sup>111</sup> pan tewhá phóđi nakhuudee, hedi i<sup>112</sup> kadéna in pan ovãywhi<sup>113</sup>kw'óđi<sup>114</sup>í dínwhisuudee. 27 I<sup>115</sup> pan tewhá áyí<sup>116</sup>đi najósa<sup>117</sup>wo hedi i<sup>118</sup> pan tewhá phóđi nakhu<sup>119</sup>undi imú<sup>120</sup>, hediho na<sup>121</sup>ân t'ãhkí in pan dishavepee<sup>122</sup>in, hediho iví tsijó phá<sup>123</sup> iwihãkê<sup>124</sup> hedi ipikhe<sup>125</sup>khãymãawãn. 28 Hebo Paul ituwínú, “Wí<sup>126</sup>bo wíwiwã<sup>127</sup>amípí. Na<sup>128</sup>indá t'ãhkí wa<sup>129</sup>đi nããbo gikw'ón.”

29 I<sup>130</sup> pan tewhá áyí<sup>131</sup>điđi wí to<sup>132</sup>wí óetu<sup>133</sup>an, “Wên phakó dínmã<sup>134</sup>,” hedi õnmaadı i<sup>135</sup> pan tewhá ee iwãnãts'úde. Hânho nathãhãpoe<sup>136</sup>o<sup>137</sup> nakhunwõeda<sup>138</sup>đi, hedi wesebo Paul-áđí Silas-áđí inbí páadépiye idége<sup>139</sup>disóge. 30 Hedi iwínúđi oe já<sup>140</sup>wépiye ovãnpiye hedi ovãntu<sup>141</sup>an, “Naví sedó<sup>142</sup>in, hãnnan dáý<sup>143</sup>amí naa

dîn'aywoenídí?" 31 Indi óetu'an, "Nanbí Sedó Jesus-ví'piye bíwâyú, ụ-ádí uví k'aygi'indádí, handidânho wovây'aywoení."

32 Heđi Paul-ádí Silas-ádí Nanbí Sedó Jôesi Tádáví hí' i' pan áyí'di-á heđá t'ähkí iví k'aygi'indá ovâytu'an, 33 heđi wese i' khun i' pan áyí'didi ovânho' ovân'owêedi-ídí ee datsa'an deeje, heđá wesebo-á i-á heđá in wé'gen iví k'aygi'indá ovâyp'ó'p'oe'an. 34 Heđáhá' Paul-á Silas-ádí iví tewhá eepiye ovânpiye heđá ovânhúujôn. I-á iví k'aygi'indá t'ähkí ivíwo dihíchanpóe, nää-áho Jôesi Tádáví'piye dívíwâyüdi.

35 Wíyá tháwän hédéndí in bú'win tsonnindi wên áyí'nin senä' ovâysan i' pan áyí'di óetu'âamídí Paul-á Silas-á ovânma'p'âädi-í'in. 36 I' pan áyí'didi Paul óetu'an, "In bú'win tsonnindi naa dítu'an wänma'p'âädi-í'in. Nää-áho damú-í. Jôesi Tádáho wovân'âyîngihúuwí." 37 Hebo Paul-dá in áyí'nin senä' dipówá'in ovâytu'an, "Tobá wí t'aywó'di wídînshaapí wänbo', heđá tobá oe Rome gänkháwäta'k'óe wänbo', in bú'win tsonnin ditsonpóe na'in dívihääni'in in t'owa t'ähkí dí múuní iwe, heđáhá' dípansóge. Heđá nää-á kaadibo wáypíye dísaani'in dida'. Hebo há'to han dí'amí. Ja' ovâytu'an näwe wí'bo di'ä-í heđi indân dípeemääni."

38 Heđiho in áyí'nin senä'di in bú'win tsonnin ovây't'óe'an háa Paul natú'in. In wíje Rome'in damuu'in in tsonnin dínhanginpóe ihaydi hânho dikhunwôeda'póe, 39 heđiho i' pan tewhá eepiye dimää heđi kay'indi ovântu'an, "Dín'owójé undi." Heđáhá' iwedi ovânpiye heđi ovândaa'an i' bú'dí dapee-í'in. 40 Heđiho pan tewhá eedi dapeedi Lydia-ví'piye damää. Iwe in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in ovâykweewassenwaatu'andi ee bú'dí dapee.

## 17

*Oe Thessalonica bú' Paul-á iví k'ema'indá ovây't'ôephadekannan*

1 Paul-á Silas-á nã'in wíje bú' Amphipolis-á Apollonia-á j'ge daphade, ihaydáhá' Thessalonica bú' dapówá. Iwe wí Hudíyoví méesate'ay dínk'óe. 2 Heđi Paul i' Hudíyoví méesate eepiye namää, ihayda' i'o waabá wáhää namää wänbo'. Eewá poje jáadi kaykhanwówá thaa eeje Jôesi Tádáví ta'nin ovây'tundo', heđi i-ádí indádí dívíhée'an itunnan ni'gedi. 3 Háa Jôesi Tádáví ta'nin natunda'in ovâythayyan, heđá ovâykeeyan nã'in ta'nin ta'gendi natú'nin i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí it'ôephadekhâymaadáhá' nachuwagí'o, hebo wíyá nawáywówápuwagí'o. Heđá ovâytu'an wá', "Nã'i Jesus, iví'gedi naadi wáytumáa'i', i-ân i' namuu Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí." 4 Wên Hudíyo iwe diji'indá heđá báyéki Hudíyo dimuupi'in Jôesi Tádá dáy'a'ginmä'indá,



hedá báyéki p'ó'dédí'in kwiyá' wá', indá dívíwäyü ta'gen namuu'in háa Paul natû'nin, hedi Paul-ádi Silas-ádi dívíwón.

<sup>5</sup> Hewänbo in wé'gen Hudíyo-á dithúupóe báyéki t'owa dívíwäyüdi, hediho wên sená' dichä'muupí'in häädi waa ee bú' pinge dívíkwinumáa'in ovâyhógidáhá' báyéki wáy-á t'owa ovâywé'ge'an, hedi ovây't'e'ya'nandi ee bú' t'ähki dínwänpitü. Ihaydáhá' in Hudíyo-ádi in sená'dádí wí sen Jason gin nakháwä'ivi tewhá eepiye dimää, i-á Jesus-ví'piye iwäyunde'i namuu, hedi in phódi ónthâaní'in dívíkhäädé'. Paul-á Silas-á ovântüwämáa oe já'wé ovänpeeyé-ídi in t'owavi páadépiye. <sup>6</sup> Hebo in wíje wí'ovänshaapí, hediho in sená'di ovâypiye Jason-dá hedá in wé'gen Jesus-ví'piye dívíwäyunde'indádí. Khóhkaydi in bú'tsonninbí'piye ovâyho', hedi dívítüwinúndedi ditû', "Ná'in sená'di wäähä dimää wänbo t'owa ovây't'e'ya'do', hedi nää-á nääwá dipówá. <sup>7</sup> Hedi ná'i Jason-dá ovâysíghógi. T'ähki ná'in t'owa i'tsondi Caesar-ví tsonnun dáy'a'ginhánunde'. Ditû' wí to'wí Jesus gin nakháwä'i' i' kodí tsondi namuu." <sup>8</sup> Hediho in t'owa t'ähki hedá in bú'win tsonnindá dit'oe ihaydi dit'ayyaapóe. <sup>9</sup> Ihaydiho in tsonnindi Jason-dá in i-ádi diji'indádí ovâychä'wá'âakannan ovâyma'p'äädí-ídi.

*Oe Berea bú' báyéki t'owa Jesus-ví'piye dívíwäyü*

<sup>10</sup> Wesebo i' khun in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'indi Paul-á Barnabas-á wíyá bú'piye ovänsan, Berea gin dâytü'o'i'. Iwe dapówá ihaydi i' Hudíyóví méesate'ay eepiye damää. <sup>11</sup> In t'owa iwe'indá in Thessalonica-winbí shánkí dikhâymmu ovânt'óeyanídí. Háa datü'in dit'óeyanda', hedi thamuwaagi Jôesi Tádávi ta'nin dâytundo' dínhanginpúuwídi tigúba háa ovâytü'an waa ta'gen namuu'in. <sup>12</sup> Báyéki t'owa inbí hí' ovänwäyü, in diwedi wên p'ó'dédí'in Greek sená'dá kwiyá'dá diji'.

<sup>13</sup> Hewänbo wên Thessalonica-win Hudíyo dínhanginpóe Paul-dá Jôesi Tádávi hí' oe Berea wá' ovây't'óe'o', hediho iwepiye dimäädi báyéki t'owa hânho ovây't'e'ya'nan. <sup>14</sup> Wesebo in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'indi Paul oe mâap'oe k'áygépiye óesan, hebo Silas-á Timothy-á Berea-bo dänwóyí'. <sup>15</sup> Wên t'owa-ádi Paul namää, hedi indi Athens bú'piye óeho'. Iwe i'di ovâytü'an oe Berea-piye diwáymú-í'in, Silas-á Timothy-ádi ovântü'âamídí häädi dänkodi ihaydi iví'piye da'ä-í'in. Hediho han díví'an.

*Paul-di in Athens-'in t'owa ovâyhé'an*

<sup>16</sup> Wa'di Paul-di Silas-á Timothy-á oe Athens oväntsíkha'máadibo kodí wínachanpóepí imúndedi báyéki hääwí dínkw'ó'di' in t'owa dâyhjédi inbí jôesi dínmuu

waa dâychaa'i? 17 Hediho in Hudíyoví méesate'ay ee báyéki ovâyhée'an Hudíyo-á Hudíyo dimuupi'indá, to'wên Jôesi Tádá dâya'ginmä'in. Hedá wá' thamuwaa-á bú' pinge dâyhääwíkw'ch'áade' iwe in to'wên diphademännindá ovâyhée'o?.

18 Hedá wëndá senä' wá' iwe diji', indá in Epicurean t'owa-á Stoic t'owa-á inbí háhkan dínmuu'in dívihá'o? \* Nã'in senä' Paul-ádi dívítuhkandoði wên ditsikapóe, "Hânnan nã'i hähsó'yó natunji?" Hedá wëndá ditú, "Hádéewáy pi'wên t'owavi jôesivi'gedi ihí'máa." Gin ditú' gá Paul-di Jesus-vi'gedi ovâyt'ôe'odân, hedi ovâytumáa nachuu'in hedá nawáywówápóe'indá.

19 Hediho in tunjowa'ví'piye óeho?, ee okú eedi Areopagus gin dâytu'o'i?, hedi óetu'an, "Na'indá gihangin'ânda' nã'i ts'aabi' hääwí i'gedi u'di t'owa ovâyhá'o'i?. Ti na'in dit'ôe'amí i'gedi? 20 Báyéki hääwí nãwe bihée'andi wémûu wänbo wígit'oepí, hedânho háa natunda'in gínhanginnáani'in gida?." 21 (In Athens-windádi hedá in já'wé'in t'owa iwe dithaa'indádi häädi wänbo t'ähki hääwí wänbo ts'aabi' namuu i'gedida' dívihí'máa hedá dit'oe'o. Hedânkun han óetu'an Paul.)

22 Hediho Paul in tunjowa'ví páadépiye iwínú hedi ovâytu'an, "Un Athens'in t'owa, naadi wâymunde' un báyéki únääwíkw'ó'nin bín'a'ginmä'in. 23 Unbí bú' i'ge ojidí wáyjé unbí jôesi bín'a'ginmä'i dómú?, hedá wá' wí antâa-á dómú?, iwe bínääwíkw'óe'ó i' bín'a'ginmä'igí?, hedi eedi gin nata'muu: Wí jôesigí' nã'i antâa âypaa, tobá i' âytaapí wänbo?.' Nã'i maði bín'a'ginmä' tobá bínâtaapí wänbo?, hediho nää-á ivi'gedá naadá wâyt'ôekankhâymáa. 24 "I-á Jôesi Tádá namuu, i-á nã'i nan oepáa-á hedá i' hääwí t'ähki iwe nakw'ó'di-á ikhíjé, hedi i-á oe makówa-á nää nangá shánki natsonji?. Hedânkun i' méesate t'owa dâyk'w'ódi eejedá'mân wínathaapí. 25 Hediho t'owavi'wedi khäge' wänbo wí'úntáypí, gá hääwí wänbo t'owa dâypa'i wí'úntáypíðân. I'dânkun t'owa t'ähki inbí wówátsi-á inbí hâa-á hedá hääwí dántáy'i t'ähká ovâymä?." 26 Jôesi Tádádi wêe sen ikhíjé, hedi iwediho t'ähki nange'in t'owa dipuyä nää oepáa k'aydi t'ähki dívithaayé-ídi. Hewänbo in dipuyäpíðibo' Jôesi Tádá i'ánshaa'an häädi hedá wéngé dívithaayé-i'in. 27 Jôesi Tádádi in t'owa ovâykhíjé indi óenuuwä-ídi, hedi hádéebá óeshaa-i óetu'wämáadi. Hewänbo ta'gendi na'in t'owavi'wedi kayi' wínajihpí, wêevi'wedi wänbo-á joe. 28 Jôesi Tádá namuudânkun na'in giwówáji?,

\* **17:18** In Epicureans dívíwâyunde' i' shánki híwó'di hääwí in t'owagí' namuu dihíhchaanídí nää oepáa k'aydi. In Stoics-á diháhkanji' ta'gendi gihíhchaanídí wíginkhây'âhpi hääwí wänbo gida'i-in hedihaa wáydi wänbo wíghiytaachaani'pí.

hedá iví'á'yänmäa, hedá t'owa-á gimuu. Wáy wên unbí ta'kannin wänbo ditú, 'Na'in wänbo iví áy gimuu.' <sup>29</sup> Hediho Jôesi Tádáví áy gimuu di wíginkhây'âhpi gi'âani'in i-á wí hääwí waagi'ba namuu'in t'owa i'gedi diwänpi'ánshaapóedí inbí mandibo dâypaa'i' óedodi háa kwâk'u ts'ä'i'di háa k'uudi. <sup>30</sup> Jôesiví'gedi t'owa híwó wídika'póya'pí ihaydi, i'di wí'ovâytu'anpí ihaydiho naná ovâyguhchäänú-i'in, hewänbo näa t'owa t'ähki wéngé t'ähki diji'in ovâytumáa inbí t'aywó'di dâyjoe'amídi wí'ovâyguhchäänú-ípídi, <sup>31</sup> gá owáy wí thaa ide'mandi' naná' diwe ovâyta'gekeekw'ôeni t'ähki t'owa háa híwó háa híwóhpi díví'annin, hedi wí senho óesóge gin ovâytu'amídi, hedi ná'i sen óewáywówápaadi thay'eedi dínkeeyan óesóge'in" gin Paul-di ovâytu'an.

<sup>32</sup> Wí to'wí nachuu'i nawáywówápóe i'gedi dit'oe ihaydi, wên dip'âajidi t'ámáge Paul óetumáa, hewänbo wáy-á wéndá ditú, "Owáy wiyá häädi ná'i bihée'andi' wiyá git'oe-i'in gida'." <sup>33</sup> Hedi Paul iwediho namää. <sup>34</sup> Wên sená' iví hí' ónwâyudi i-ádi dívíwón. Wí sen in diwedi Dionysius gin nakháwá, i-á Areopagus-wi tunjowa' diwedi'i'ba namuu. Wí kwee wá' iwäyu, Damaris gin nakháwá'i'. Hedá wáy wáy-á t'owa iwe diji'in wá' dívíwäyu.

## 18

*Paul-di Jôesi Tádáví híwó'di tun oe Corinth bú' ovây't'ôe'an*

<sup>1</sup> Ná'i naphade ihaydi Paul Athens-di namää, hedi Corinth bú' napówa. <sup>2</sup> Iwe wí Hudíyo sen Aquila gin nakháwá'i' óets'antaa, i-á oe Pontus nange na'aypuýä. Iví kwijó Priscilla-ádi Italy nange wähäädi dats'andpówa, gá i' Rome-wi tsondi p'ó'dédi' Claudius-di t'ähki in Hudíyo oe Rome-di ovâykhehpiyedân. <sup>3</sup> Paul-á ná'in wíje'inbí'piye namää hedi indádi iwóyí'. I-ádi indádi te'aapa'in dimuudi wé'ge dívít'ôe'an. <sup>4</sup> Kaykhanwówá thaa eeje Hudíyoví méesate'ay eepiye Paul namää'ä, hedi kay'indi ovâyhée'o'. Ikhääde Hudíyo dimuu'in hedá Hudíyo dimuupi'indá iví hí' ónsígi'amídi.

<sup>5</sup> Silas-ádi Timothy-ádi Macedonia-di dapówa ihaydiho Paul wiyá wí'ite'aapaapi, hebo thaa t'ähki Jôesi Tádáví hí' in t'owa ovây't'ôe'o', hedi thay'eedi in Hudíyo ovâyhá'o' Jesus-áho namuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídi. <sup>6</sup> Hewänbo wí'ónsígi'anpídi iví'piye dit'ayjaapóe, hedá híwóhpi'da' iví'gedi dívíhée'an. Hediho iví aa iwedi ina'jeepídi ovâykeeyamídi ovâyjoekankhâymaa'in. Ovâytu'an, "Jôesi Tádáví'wedi ípedeedá, unbí'innân únmuu, naa wídnchäänú-ípi. Näa iwedi páadépiye in Hudíyo dimuupi'innân ná'i hí' dovây't'ôekankhâymaa'."

<sup>7</sup> Hediho ovâyjoe<sup>2</sup>andi wí sen Justus gin nakháwǎ<sup>2</sup>iví<sup>2</sup>piye namää. Justus-á i Hudíyoví méesate<sup>2</sup>ay nú<sup>2</sup> nathaa, hedi Jôesi Tádá báyéki óe<sup>2</sup>a<sup>2</sup>gin. <sup>8</sup> I<sup>2</sup> Hudíyo méesate p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup> nakháwǎ Crispus gin. I-ádi iví k'aygi<sup>2</sup>indádi t'ähki Nanbí Sedó Jesus-ví<sup>2</sup>piye dívíwäyü, hedá báyéki wây-á nǎ<sup>2</sup>in Corinth-win t'owa wá<sup>2</sup> Jôesi Tádáví tun dit'oedi dívíwäyüdáhá<sup>2</sup> ovâyp'ó<sup>2</sup>p'oe<sup>2</sup>an.

<sup>9</sup> Wí khun Paul-di Nanbí Sedó Jesus óemû<sup>2</sup> waagibá ûnpóe, hedi Paul óetu<sup>2</sup>an, “Wí<sup>2</sup>unkhunwôeda<sup>2</sup>ípi ovâyt'óe<sup>2</sup>âamídi naví<sup>2</sup>gedi, wíwíwóyí<sup>2</sup>nípi. <sup>10</sup> Naadi wí<sup>2</sup>âyîngimáa, hediho wí to<sup>2</sup>wídi wóeyâ<sup>2</sup>dá há<sup>2</sup>to wóewa<sup>2</sup>amí, gá nǎá bú<sup>2</sup> báyéki t'owa naví<sup>2</sup>in dînpúuwí<sup>2</sup>in dithaadân.” <sup>11</sup> Hediho Paul wí paayodá píngé ee bú<sup>2</sup> iwóyí<sup>2</sup> Jôesi Tádáví hí<sup>2</sup> ovâyhá<sup>2</sup>odi.

<sup>12</sup> Oe Achaia nange wǎhǎǎ Gallio óep'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup>sóge ihayhǎǎdibá, in Hudíyo dívíwé<sup>2</sup>ge<sup>2</sup>andi Paul ûnkenmää, hedi oe tunjó wháagépiye óeho<sup>2</sup>di Gallio óetu<sup>2</sup>an, <sup>13</sup> “Nǎ<sup>2</sup>i sendá t'owa ovâyhá<sup>2</sup>o<sup>2</sup> Jôesi Tádá piháa óe<sup>2</sup>a<sup>2</sup>ginmäänídi, nanbí khuu gínmuu waagá yoe.”

<sup>14</sup> Paul ihí<sup>2</sup>khâymáawân hebo Gallio-di in Hudíyo ovâytü<sup>2</sup>an, “Nǎ<sup>2</sup>i sen wên háawin t'aywó<sup>2</sup>nin hediháa wên háawin wǎhphade yǎ<sup>2</sup>dâapí<sup>2</sup>in namuu<sup>2</sup>in i<sup>2</sup>andáho<sup>2</sup>, ihaydânho híwó namúuní naa dáytsíkha<sup>2</sup>amí unbí t'ehpide tun iví<sup>2</sup>piye wâyt'óeyaanídi. <sup>15</sup> Hewänbo nǎá úvíwänpitühanbo wáy wí tun namuu i<sup>2</sup>gedi, wáy wí kháwǎ namuu i<sup>2</sup>gedá, hedá unbí khuu i<sup>2</sup>gedá. Hedáho unnânho únpikhây<sup>2</sup>ǎ<sup>2</sup> nǎ<sup>2</sup>i hǎäwí bînko<sup>2</sup>amí<sup>2</sup>in. Naa wó<sup>2</sup>da<sup>2</sup>pí otúuní<sup>2</sup>in gi<sup>2</sup>bi hǎäwí háa híwó<sup>2</sup>di háa híwóhpí<sup>2</sup> namuu<sup>2</sup>in.” <sup>16</sup> Gin Gallio-di ovâytü<sup>2</sup>an dihaydi i<sup>2</sup> tunjó wháagé iwedi ovâykhehpiye. <sup>17</sup> Ihaydi in t'owadi nǎ<sup>2</sup>i Hudíyoví méesate p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup> óeyâ<sup>2</sup>, i-á Sosthenes gin nakháwǎ, hedi Gallio-ví páadépiyebo óewhǎ<sup>2</sup>, hewänbo háa díví<sup>2</sup>o<sup>2</sup>indi Gallio wí<sup>2</sup>óe<sup>2</sup>âyîngimägipi.

### *Paul oe Antioch bú<sup>2</sup>piye nawáymää*

<sup>18</sup> Paul oe Corinth bú<sup>2</sup>bo wíyá háyü thaa iwóyí<sup>2</sup>, hedáhá<sup>2</sup> in wé<sup>2</sup>gen Jesus-ví<sup>2</sup>piye dívíwäyunde<sup>2</sup>in ovâyjoe<sup>2</sup>andi i-ádi Priscilla-ádi hedá Priscilla-ví sen Aquila-ádi oe Cenchrea bú<sup>2</sup>piye dimää. Cenchrea iwe Paul óek'owa, t'owa ovâykeeyamídi i<sup>2</sup>annin háa Jôesi Tádáví<sup>2</sup>piye iví tun imägi waa.

\* Iwedáhá<sup>2</sup> kophé iwedá oe Syria nangepiyá dimän. <sup>19</sup> Hebo iwe dipówápídi<sup>2</sup>bo<sup>2</sup> oe Ephesus bú<sup>2</sup>piye dimää, hedi Aquila-ádi Priscilla-ádi ee bú<sup>2</sup>bo dänwóyí<sup>2</sup>. Paul-dá ovänjoe<sup>2</sup>andi in Hudíyoví méesate<sup>2</sup>ay eepiyá namää, hedi iwe in Hudíyo-ádi báyéki ihée<sup>2</sup>an. <sup>20</sup> Wëndi óedaa<sup>2</sup>an báyéki thaa indádi iwóyí<sup>2</sup>nídi, hewänbo Paul wí<sup>2</sup>nahíjepí. <sup>21</sup> Ovâysengitü<sup>2</sup>andi

\* **18:18** Wáyjédi in Hudíyo sená<sup>2</sup> inbí tun dívímä<sup>2</sup> Jôesigi<sup>2</sup> dívít'óe<sup>2</sup>amídi, hedi inbí phó dâysömä<sup>2</sup> inbí t'óe dâybowa píhay.

ovâytu'an, "Jôesi Tádá natúdáho naa wíyá unbí'piye owáy'ää-í." Hedi iwedi kophé iwedi namää.

<sup>22</sup> Oe Caesarea bú' napówá, iwedáhá' oe Jerusalem-piye namää in iwe'in méesate'in t'owa ovâysengitu'âamídí. Iwedáhá' oe Antioch-piyá namää. <sup>23</sup> Iwáy wáhää báyéki thaa na'ân, hedi iwedi oe Galatia nange i'ge t'ähki hedá Phrygia nange i'gá namää in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in ovâykhäge'namídí shánki kay'indi dívíwäyü-ídí.

*Apollos-di Jôesi Tádávi híwó'di hí' oe Ephesus-á Corinth-á ovâyt'ôe'an*

<sup>24</sup> Ihayhäädibá wí Hudíyo sen Alexandria bú' iwe na'aypuyä'i' Apollos gin nakháwä'i' oe Ephesus-bá napówá. Ná'i sendá nahí'magan, hedá Jôesi Tádávi ta'nindá híwó'dá ôntaa. <sup>25</sup> I-á Nanbí Sedó Jesus-ví khuu i'gedi ûhanginná, hediho pín ta'gedi wáy-á t'owa i'gedi ovâyhí'máa, hedá áyîngidá Jesus-ví'gedi ovâyhá'o', tobá John i' p'ó'p'oekandiví hähkan ni'gedidá' ûhanginnân wänbo'. <sup>26</sup> Khunwôeda'ginpídi' in Hudíyoví méesate'ay ee Apollos-di ovâyhée'an. Priscilla-ádi Aquila-ádi dat'oe ihaydi inbí'piye óeho', hedi Jôesi Tádávi khuu shánki thay'eedi ônthayyan.

<sup>27</sup> Hedáhá' Apollos-á Achaia nangepiye napunda', hedi in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'indi óetu'an híwó namuu'in namú-ídí, hediho indi in Achaia-win Jesus-ví'iná ûnmuu'in ovâyta'nán Apollos óesígikáyji'in. Apollos-á oe Achaia napówá ihaydi báyéki ovâykhäge'nán in to'wên Jôesi Tádávi sígísehkaná ûnmuudi Jesus-ví'piye dívíwäyü'in. <sup>28</sup> Iví tun ûnkay, hedi in t'owa t'ähkiví páadépiye in Hudíyo ovâytu'an piháa dívíwäyunde'in, hedi Jôesi Tádávi ta'nin ovâytundodi ovâythayyan Jesus-á namuu i' to'wí Jôesi Tádávi óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí.

## 19

*Oe Ephesus bú' Paul-di Jesus-ví'gedi ovâyhée'an*

<sup>1</sup> Wa'di Apollos oe Corinth bú' wáy naji' ihaydi, Paul i' nange i'gedi na'äädi Ephesus bú' napówá, hedi wên t'owa John i' p'ó'p'oekandiví hí' ônwäyü'in ovâyümü'. <sup>2</sup> Paul-di ovâytsika'yan, "Ti ná'i Yä'dâa'i p'oewaahâa bînké' úvíwäyü ihaydi?" Indi óetu'an, "Na'in wíginhanginnáhpí wí Yä'dâa'i P'oewaahâa wänbo naji'in." <sup>3</sup> Paul-di ovâytsika'yan, "Háadan handi wovâyp'ó'p'oe'an?" Indi óetu'an, "Gá John i' p'ó'p'oekandiví hähkan áywäyudân." <sup>4</sup> Paul-di ovâytu'an, "John-di in t'owa ovâyp'ó'p'oe'an gá inbí t'aywó'di dáyjoe'andân, hedi ovâytumáa, 'Naví tí'úugé

wí napowagí'o'ívi'piye úvíwäyú-í. Hedi hä'i-á Jesus-ân namuu."

<sup>5</sup> Paul-ví hí' dit'oe ihaydi ovâyp'ó'p'oe'an dâykeeyamídi Nanbí Sedó Jesus-ví'piye dívíwäyü'in. <sup>6</sup> Hedi Paul iví'di imank'ú'di i' Yä'dâa'i P'oewaahâa dínwân, hedi wiyá pi'wí tundi dívíhí'máa, hedá Jôesi Tádávi tukhe'min waabá dívíhée'an. <sup>7</sup> Madi tä'di wíje senä' iwe diji'.

<sup>8</sup> Poje p'óe t'ähki Paul in Hudíyoví méesate eepiye namää'ä, hedi khunwôeda'ginpídíbo' in t'owa ovâyhí'máa. Ovâythayjo' Jesus-ân namuu i' to'wí Jôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí, hedi ikhääde' iví hí' ónsígí'amídí. <sup>9</sup> Hebo wáy wên dívíp'óhkây'andi wídívíwäyüpi, hedá Jesus-ví p'óe i'gedá híwóhpi-á in iwe dikw'ó'nin ovâyhée'an. Hedânho Paul-di ná'in ovâyjoe'andi in Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in i-ádí ovâyho', hedi wí tewhá eepiye dimää, wí sen Tyrannus gin nakháwä'i'di t'owa ovâyhá'o' iwe. Iwá Paul-di thamuwaagi Jôesi Tádávi hí' ovâythayjo'. <sup>10</sup> Wíje paayo t'ähki Paul gin i'an, hedi handidi in t'owa Asia iwéngé dithaa'in Na'inbí Sedó Jesus-ví'gedi dit'oe, Hudíyo dimuu'indádí Hudíyo dimuupí'indádí.

*Sceva-ví e'nûn dida' in yä'dâapi'in p'oewaahâa ovaykkeh-peeyé-i'in*

<sup>11-12</sup> Jôesi Tádádí Paul óekhäge'nan pínán t'óe i'amídí, gi'bi hääwí in t'owa wémûu wänbo dâymû'pí', hediho aa'ây hääwí dedantâa hääwí itäge'i' in dihaykw'ó'ninbí'piye ovâyho', hedi dihekháapóe, hedá yä'dâapi'in p'oewaahâa-á in t'owa ovâymaa'in dínpee.

<sup>13</sup> Ihayhäábá wên Hudíyo wá' wéngé t'ähki dívíjyéndé ná'in yä'dâapi'in p'oewaahâa t'owaví'wedi ovâykkehpeeyé-ídí. Náa-á indá dívíkhääde hanbá díví'amídí Jesus-ví kháwä ónkháyä'dedi. Ginnân ovâytumáa in p'oewaahâa: "Nä'i Jesus-ví kháwä dónkháyä'de', iví'gedi Paul-di in t'owa ovây't'óe'o', hediho naadi wítsonmáa náäbo ópeeve ná'i t'owaví'wedi."

<sup>14</sup> Wí Hudíyo owha' p'ó'dédi' Sceva gin nakháwä'i tsé ihay e'nûn gin díví'o'in ûnk'w'ó. <sup>15</sup> Hewänbo han ditú ihaydi, i' yä'dâapi' p'oewaahâadi ovâytu'an, "Jesus dótaa, hedá to'wí Paul namuu'indá dínhanginná. Hebo undá — to'innan ímuu?" <sup>16</sup> Hedi i' sen i' yä'dâapi' p'oewaahâadi óemáa'i'di ovâytsaçhänudi hânho ovâymahpúu ovây't'an píhay, hedi aawhée buugi'nin diwahkanmuu'in i' tewhá iwedi dishavepee.

<sup>17</sup> In Ephesus bú' dithaa'in Hudíyo-á Hudíyo dimuupí'indá dínhanginpóe háa dínpóe'in, hediho dikhunwôeda'póe, hedi ditú? Nanbí Sedó Jesus hânho hay'i namuu'in. <sup>18</sup> Hedi báyéki in Jesus-ví'piye dívíwäyü'in Paul-ví'we dipówá, hedi

dívít'aywó'dihäätsi'andá dâykeekw'ódi háa dívítisyekanhonnin. 19 Wáy wên dichugekanhá'indá inbí chuge háhkan ta'di dâykán, hedi dâyphahanú in t'owa t'ähki dâymúunídi. I' ta'di háyú nachä'muu'in dâymaapaa ihaydi p'ánántä maa-paasôn (50,000) kwäk'u ts'ä'i chä' napóe. 20 Handidiho shánki wänbo t'owa Nanbí Sedó Jôesi Táđávi hí' dit'oe'o hedá i'piyá dívíwâyunde'.

*Háa Paul nakanda' waa*

21 Nă'i hääwí napóe'i naphade ihaydi, Paul i'ánshaamägi namú-ídi oe Macedonia nangepiye hedá Achaia nangepiyá hedáhá' oe Jerusalem bú'piyá. Natú, "Owáy eepiye omää ihaydáhá' dínkhây'ä' oe Rome-piye wá' omú-i'in." 22 Oe Macedonia-piye wíje iví khäge'nin isan, Timothy-á Erastus-á damuu, hebo i-á shánki háy tãhkí oe Asia nangebo iwóyí'.

*Demetrius-di in t'owa ovâyt'e'ya'nan hedânho híwóhpi díví'amídi*

23 Ihayhäädi oe Ephesus báyekí t'owa dit'ayyaapóe in Jesus-ví p'óe i'ge dimänninbí'wepiye. 24 Wí sen Demetrius gin nakháwä'i' iwe na'án, i-á kwäk'u ts'ä'i'di ihääwípa'i namuu, hedi méesate hí'índi ipa', nă'i méesate-á i' kwee Diana dây'a'ginmä' iwe'i méesate hay'i waagibá nakeet'óe'i'. Demetrius-á hedá in wé'gen i-áđi dívít'ôemáa'indá híwó hay chä' dints'úya' inbí t'ôe iwedí. 25 Hediho Demetrius-di iví t'ôe'in hedá wây-á wëndá ha'bi t'ôebá díví'o'indá ovâywé'ge'an, hedi ovâytu'an, "K'ema'in, únhanginná báyekí chä' nanbí t'ôe iwedí gints'úya'nin. 26 Unbo bînmú' hedá ít'oe háa nă'i sen Paul ikanhonnin. I' natú' in jôesi t'owa dâypa'in dây'a'ginmäänídi ta'gennin jôesi wídimuupí, hedi wí'gíngí năä Ephesus-á hedá nă'i Asia nange t'ähká t'owa iví hí' ovâywâyukannan, hedá iví hí' únmuudi báyekí t'owa Diana-ví'wedí dívíjâa'an. 27 Hádée nanbí t'ôe i'gedí t'owa híwóhpi díví'ánshaa'amí'in napúuwí. Hedá iwedá madi wá' napúuwí t'owa di'âanı'in i' hay'i kwee Diana i' to'wí na'índi ây'a'ginmä'iví méesate wí'unchä'muupí'in. Hedá tobáháa t'ähki t'owa năä Asia-windáđi hedá in wé'gen háwéngé t'ähki dithaa'indáđi năä óe'a'ginmä' wänbo', madi năä iwedí páadépiye di'âanı hay'i wínamuupí'in."

28 In t'owa háa Demetrius natú'in dit'oe ihaydi hânho dit'ayyaapóe, hedi dívítuwínunde gin, "Diana năä Ephesus-wi namuu'i báyekí hay'i namuu." 29 Hedi shánki báyekí t'owa diwé'gepóe, hedi dívít'ehtuwínunde', hedi wên wíje sená' oványä'di ovänkhóhkay'an oe bú' pingé t'owa dívíwé'ge'o' iwepiye. In sená'dá Gaius-á Aristarchus-á gin dakháwä, indá Macedonia nangewin damuu, hedi Paul-áđi wéngé t'ähki

dänjýénde<sup>?</sup>. <sup>30</sup> Paul in t'owa dikw'ó<sup>?</sup> diwepiye natsudeda<sup>?</sup> ovâyhée<sup>?</sup>amídí, hewänbo in Jesus-ví<sup>?</sup>piye dívíwäyunde<sup>?</sup>indi óekhâ<sup>?</sup>an. <sup>31</sup> Hedá wên Asia-win p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>in senä<sup>?</sup> Paul-ví k'ema<sup>?</sup>in ûnmuu<sup>?</sup>indi Paul ônt'ôesan óetu<sup>?</sup>âamídí in t'owaví páadépiye wí<sup>?</sup>ikeehûuwí<sup>?</sup>in.

<sup>32</sup> In t'owa t'âhkí wé<sup>?</sup>ge shánkí dínthkwíntû<sup>?</sup>. Wênho wên háawên dívítuwínunde<sup>?</sup>, hedá wây-á shánkí piháa wänbo-á. Wên häyúhaydida<sup>?</sup> t'owa dínhanginná háadí diwé<sup>?</sup>gepóe<sup>?</sup>in. <sup>33</sup> Hedi in Hudíyodi wí sen Alexander gin nakháwä<sup>?</sup>i<sup>?</sup> oe páadépiye óewínúdí óetu<sup>?</sup>an háa natúuní<sup>?</sup>in. Hediho Alexander imannan in t'owa dívít'ôeyaaní<sup>?</sup>dí. Nada<sup>?</sup> in t'owa ovâytu<sup>?</sup>âamí<sup>?</sup>in in Hudíyo wí<sup>?</sup>ovâyhíwóhpíchäänú-ípídí ná<sup>?</sup>i napuwamän ni<sup>?</sup>gedí. <sup>34</sup> Hebo Alexander-á Hudíyo namuu<sup>?</sup>in in t'owa dínhanginpóe ihaydi t'âhkídíbo ma<sup>?</sup>di wíje óeda t'âhkí shánkí kaygi wänbo dívítuwínunde<sup>?</sup>, “Ná<sup>?</sup>i Ephesus-winbí Diana hânho hay<sup>?</sup>i namuu<sup>?</sup>” gin.

<sup>35</sup> T'ôediwän i<sup>?</sup> bú<sup>?</sup>wi ta<sup>?</sup>kandidi hândä<sup>?</sup> ovâykannan in t'owa, hedi ovâytu<sup>?</sup>an, “Un Ephesus-win ímuu<sup>?</sup>in, t'âhkí t'owa wéngé t'âhkí dikw'ó<sup>?</sup>nin dínhanginnáhpí<sup>?</sup>an ná<sup>?</sup>in Ephesus bú<sup>?</sup>win t'owa ná<sup>?</sup>i hay<sup>?</sup>i Diana-ví méesate ûnmuu<sup>?</sup>i<sup>?</sup>ây<sup>?</sup>áyingimáa<sup>?</sup>in, hedá i<sup>?</sup> k'uu Diana waagibá üncháa<sup>?</sup>i<sup>?</sup> oe makówádí ûnke<sup>?</sup>t'á<sup>?</sup>di-á wá<sup>?</sup>ây<sup>?</sup>a<sup>?</sup>gindo<sup>?</sup>. <sup>36</sup> Tóebo wûnkodipí natúunídí ná<sup>?</sup>i hääwí ta<sup>?</sup>gen wínamuupí<sup>?</sup>in. Hedânho ánpí íkwo<sup>?</sup>ní, hedi wíyá háawên wí<sup>?</sup>úví<sup>?</sup>amípí híwó úví<sup>?</sup>ánshaapídíbo<sup>?</sup>. <sup>37</sup> Undi ná<sup>?</sup>in wíje senä<sup>?</sup> nääpiye bînmaa tobá hääwí wänbo méesate iwedi wí<sup>?</sup>dänsä<sup>?</sup>manpí wänbo<sup>?</sup>, hediháa nanbí Dianaây<sup>?</sup>a<sup>?</sup>ginmä<sup>?</sup>iví<sup>?</sup>gedí háawin t'aywó<sup>?</sup>nin wí<sup>?</sup>datúhpí wänbo<sup>?</sup>. <sup>38</sup> Hediho Demetrius-ádi in i-ádi dívít'ôemáa<sup>?</sup>indádí wí to<sup>?</sup>wí ônt'e<sup>?</sup>p'êede-í<sup>?</sup>in dida<sup>?</sup>dá, dínkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> óetsondiwekáaní<sup>?</sup>in. In tsonnin dívíwé<sup>?</sup>gekw'óe<sup>?</sup>ó t'owa ovây<sup>?</sup>tunjó<sup>?</sup>namídí, hedi in t'owaví t'ehpide tun ovây<sup>?</sup>t'ôeyande<sup>?</sup>. <sup>39</sup> Hebo wíyá hääwí<sup>?</sup>i<sup>?</sup>gedí íhéeda<sup>?</sup>dá, hedân úntsíkhakanpoe<sup>?</sup>o in bú<sup>?</sup>win p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>indi in t'owa t'âhkí ovâywé<sup>?</sup>ge<sup>?</sup>an píhay. <sup>40</sup> Ná<sup>?</sup>i gin otú, gá ma<sup>?</sup>di in Rome-win tsonnin ditúunídän un nâwewin t'owa unbí p'ó<sup>?</sup>dédí<sup>?</sup>indádíbo úvípíhänmáa<sup>?</sup>in. Háa nää thaa napóe waa wínakhây<sup>?</sup>âhpí napúuwí<sup>?</sup>in, hedi tóebo wí<sup>?</sup>ûnkodipí ovâytu<sup>?</sup>âamídí háadí un t'owa úví<sup>?</sup>aywé<sup>?</sup>ge<sup>?</sup>andi.”

<sup>41</sup> Hedi han natú ihaydi ovâytu<sup>?</sup>an t'âhkídíbo<sup>?</sup> inbí<sup>?</sup>piye dimú-í<sup>?</sup>in.

## 20

*Paul-á iví k'ema<sup>?</sup>indádí oe Macedonia-piye hedá Greece-piyá dimää*

<sup>1</sup> T'âhkí hândä<sup>?</sup> napóe ihaydi Paul-di in Jesus-ví<sup>?</sup>piye dívíwäyunde<sup>?</sup>in ovâywé<sup>?</sup>ge<sup>?</sup>an, hedi ovâytu<sup>?</sup>an kwee waa



sen waa di'á'be-ídí. Hedáhá' ovâysengitu'andi ovâyjoe'an oe Macedonia nangepiye namú-ídí. <sup>2</sup> Ee Macedonia iwéngé t'âhkí ijíyéndedi in dívíwâyunde'in iwe dikw'ó'nin wá' hanbá ovâyhée'an, hedáhá' oe Greece-piyá namää. <sup>3</sup> Iwáy wâhâä poje p'oe na'ân. Ihaydáhá' ikhây'an oe Syria nangepiye kophé iweđi namú-ídí, hewänbo ûnhanginpóe in Hudíyo óeháyjí i'gedi dívíhí'máadí, hediho iví ánshaa i'egó'andi oe Macedonia nange i'ge nawáymää.

<sup>4</sup> Nă'in senä' i-ádí dimää: Sopater oe Berea bú'wi', i-á Pyrrhus-ví e'nú ûnmuu; Aristarchus-á hedá Secundus-á oe Thessalonica bú'win damuu'indá; Gaius oe Derbe bú'wi-á; Tychicus-ádí Trophimus-ádí oe Asia nangewindá; hedá Timothy-á. <sup>5-6</sup> Nă'in senä' oe Troas bú'piye dipáadémää, hedi Paul-ádí naa-ádí oe Philippi bú'bo änwóyí', in Hudíyoví shánkí'eedi dínphade píhay, nă'i shánkí'eedi dâytu'o' "Owáaseepí' Pává Dâyk'o'i Thaa" gin. \* Ihaydá iweđá kophé iweđi gamää, hedi p'ánú thaa naphade ihaydi oe Troas gapówá, in wé'gendi na'in dítsíkha'máa iwe, hedi wí jâadi iwe gikw'ó.

*Oe Troas i' e'nú Eutychus nachuudi óewáywówápaa*

<sup>7</sup> Dumîngu iwe ívíwé'ge'an i' méesa buwá âyk'o'ídí, hedi Paul-di díhí'máa. Khunpinu puwahaydi ihée'an gá wíyá tháwän iweđi ijâakankhâyamáadân. <sup>8</sup> T'âhkídíbo oe wha'k'ay íve giwé'gekw'ó, hedi báyéki naphakókohsaa. <sup>9</sup> Wí e'nú Eutychus gin nakháwă'i nawháphódikhuuchá' deedi na'ân, hedi hânho najóeda'puwamän Paul thaa t'âhkí ihí'máadí. Téegîndi najókhândi, na'ân diweđi oe já'wépiye najóke't'á, hedi óedaygi'an dihaydi chu'i óeshaa. <sup>10</sup> Paul wha'k'aydi nawá, hedi idége'disógedi i' e'nú óeba'aakê', hedi ovâytu'an, "Ívíwo'gi wí'ítaachanpúuwípí. Nă'i-á nää nawówámuu." <sup>11</sup> Hediho wíyá oe wha'k'aypiye napee, hedi indádi ipáváhávedí ihúuyan, hedá shánkí ovâyhée'an nathay píhay. Ihaydá ovâyjoe'an. <sup>12</sup> I' e'nú iví'piye indí wówá'i óeho', hedi báyéki dihíhchan.

*Paul oe Miletus bú'piye namää*

<sup>13-14</sup> Paul-di ho dítu'an kophé iweđi gipáadémú-í oe Assos bú'piye i' âytsíkha'ámídí, hebo i-á nangedíbo namú-í hedi iwe i' wá' i' kophé itokhây máa. Hediho han íví'an, hedáhá' Assos iweđá Mitylene bú'piyá gimää. <sup>15</sup> Iweđá wa'di kophé iweđi Chios-piye gimää, i-á p'ojâadi namuu, hedá wíyá tháwändá wíyá p'ojâadi Samos-á gipówá. Oe Trogyllium bú' ívíwóyí', hedá wíyá tháwändá oe Miletus bú' gipówá. <sup>16</sup> Paul i'ánshaamägi oe Ephesus wí'iwóyí'nípídí, báyéki thaa oe Asia nange i'ge wínayêenípídí. I-á nawó'on oe Jerusalem

\* 20:5-6 Luke wíyá Paul-ádí nají'.

napóewídí híwó' dihaydibo', in Hudíyoví shánkí'eedi thaa Pentecost gin dâytu'o dínnáhpídibo', hádéeho ûnkodidi.

*Paul-di in Ephesus bú'in méesate'in p'ó'dédí'in ovâytumakhe'an*

17 Wa'di Miletus wáy naji' ihaydibo', oe Ephesus bú'piye it'ôesan, in méesate'in tsonnin ovâytu'amídí iví'piye dí'ää-ídí. 18 In dipówá ihaydi ovâytu'an, "Un t'ähki únhanginná háawi sen omuu'in i' páadé'i thaa Asia opówá ihaydi waabo náä puwahay. 19 Naa Nanbí Sedó Jesus-gí' dáy't'ôe'andi wídáypitegendepí. Hâyän wänbo dáysihtäë in t'owaví'gedi o'áyîngipóedí. Báyéki t'ôephade dînpówá in Hudíyodi dí'annin namuudi. 20 Un únhanginná naa wídáywóyí'pí'in háäwí wänbo úntáy'i wâytu'odi wâykhäge'namídí, hedá íwé'gekw'ó' deejá unbí wháagé i'gá wâyhá'o'. 21 Kay'indi naadi wâytu'an wí'gin Hudíyo-á Hudíyo ímuupí'indá unbí t'aywó'di bînjoe'amí'in hedá Jôesi Tádáví'piye úvibée-í'indá, hedá Nanbí Sedó Jesus Christ-ví'piye úvívääyü-í.

22 "Nää-á Jerusalem-piye omän, ginho i' Yä'däa'i P'owäqahâadi dítu'andi. Naa wídînhanginnáhpí háa owáy wâhää dînpuwagí'o'in, hewänbo ná'indáho dînhanginná: 23 Nää bú' i'ge ots'ú eeje t'ähki, i' Yä'däa'i P'owäqahâadi dînthayyan ta'gendi dípansogekhâymaa'in hedá dont'ôephadekhâymaa'indá. 24 Hewänbo háa dînpóe wänbo háäbo wídînmuupí, tobáháa díháyjí háa owówápee-í wänbo'. Naa owänpida' dóboewá-í'in in t'ôe Nanbí Sedó Jesus-di dítu'an dó'amí'in. Hedi ná'in t'ôe-á ginnân namuu: I' híwó'di tun Jôesi Tádáví sígísehkanä i'gedi pín ta'gedi in t'owa dovâyt'ôe'amí.

25 "Undádí naa oji' Jôesi Tádáví khuu i'gedi wây't'ôe'odi. Hewänbo náä dînhanginná wêedi wänbo un diwedi há'to wiyá dímuuní'in. 26 Hedânho náä-á naadi ta'gendi wâytu'âamí ná'in: Wí to'wí Jôesi Tádáví'wedi napedeedáho', tóebo wí'ûnkodipí naa dînhäänú-ídí, 27 gá wó'khunwôeda'pídân wâytu'âamidí háäwí t'ähki Jôesi Tádá ikhâymaa'in. 28 Wí'bo bípi'áyîngi'an, hedá t'ähki hä'in t'owa Jôesi Tádáví'in ûnmuu'indá bin'áyîngi'an, wí k'úwá áyí'di' iví k'úwá i'áyí'do waagibá. I' Yä'däa'i P'owäqahâadi un wovâytsonninkw'ódi, wên k'úwá áyí'nin waaginbá ímuunídí. In t'owa Jôesi Tádáví méesate eeje'in dimuu'in iví'in ûnmuu, ingí' iví ay imägidi iví ûnp'oe ich'âanídí. 29 Naa dînhanginná owáy naadi wâyjoe'an dihaydáho', wây-á wên t'owa unbí'ye dipowagí'o, wên t'ayjaa'in khunjó in k'úwá dâyhäänú-ídí dí'ää'ä waagibá, 30 hedi wáy wên unbí jâa diji'indi wänbo in Jesus-ví'piye díwíwâyü'in ovâyhójo'amí, indádí

dâypuhkannamídi. <sup>31</sup> Hedânho bí'áyîngi'an ha'min t'owadi, hedá wí'ún'ode-ípi naadi poje paayo t'ähki khuu-á thaa-á wâyhá'annin, hedá un ímuudiho naví tsi'p'oe donch'áa.

<sup>32</sup> "Nää wâytumáa, Jôesi Tádádi wovây'áyîngi'amí hedá wovâysígisehkaná'o'in wovâyhangin'annamí. I' ûnkođi wovâykhäge'namídi kay'in ípa-ídi hedânho shánki iví'piye úvíwäyü-ídi, hedá wá' ûnkođi i' kã'ää únmuu'i wovâydenkw'ódi'i wovâymäáni'in. Hedá to'wên t'ähki i'di ovâyde'mannin wá' ná'i híwó'di háawibá diyámu-í. <sup>33</sup> Wíyá to'wívi chã'dá aa-á naagi' wó'da'pí. <sup>34</sup> Naví mandí dáy't'ôe'andi i' dîntáy'i donhógi, hedá hanbá in to'wên naa-áđi diji'in dîntáy'i wá'ingí' dovâyhógi. Un t'ähki ná'in únhanginná. <sup>35</sup> Naa háädi wânbo t'ähki ha'wâa dáy'an wâykeeyamídi háa únkhây'ã'in úví'amí'in. Hânho úvíkhä-í to'wên dîntáy'in bínkhäge'namídi. Wí'ún'ode-ípi ná'i tun Nanbí Sedó Jesus-ân wí'bo natú'in: 'To'wí imá'i-á shánki nahíhchan to'wí ihónde'iví'wedi.' "

<sup>36</sup> Paul ihí'bowa ihaydi idége'disóge hedí t'ähki in wé'gendáđi dívíjûusu'an. <sup>37</sup> T'ähkiđibo hânho dívísíhtäđi Paul óeba'aakê' hedí hânho óesígisengitü'an. <sup>38</sup> Dik'áykháapóe i'di ovâytu'andi, "Undi wíyá há'to dímuuní" gin. Hedáhá' t'ähkiđibo na'indáđi i' kophé iwepiye dimää dísegitü'ã'amídi.

## 21

### *Paul Jerusalem-piye namää*

<sup>1</sup> Na'indi in t'owa âyjo'e'an dihaydi i' p'ojâadi Cos gin dâytu'o' iwepiye ta'gebo gimää. Wíyá tháwân oe p'ojâadi Rhodes gin dâytu'o' iwepiye gimää, iwedáhá' oe Patara bú'piyá. <sup>2</sup> Iwe wíyá kophé oe Phoenicia nangepiye namândi na'ân, hedí ívítógiđi iwedi gimää. <sup>3</sup> Cyprus p'ojâadi nanbí yã'mängedí nak'óe, hedí i' giphademândi âymû'. Iwedá oe Syria nangepiye gimää, hedí Tyre bú' gipowá. Wí hé iwepiye dâyhondi' dâydaykhâymáa. <sup>4</sup> Wa' gin díví'odi wên Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in âynuwä, hedí âyshaadi wí jâadi indáđi ívíwóyí'. Indi Paul óetu'an Jerusalem-piye wínamú-ípi gin, gá i' Yã'dâa'i P'oweahâđi ovâytu'andân háa ûnpuwagi'o'in. <sup>5</sup> Na'in kophépiye wíyá gimú-ídi napóe ihaydi, t'ähki in sená' inbí kwiyã' hedá inbí áyyää wóegé oe bú' já'wépiye dípaho', hedí mâap'oe kíngéwi okhá' deedi ívídege'dikw'ódiđi ívíjûusu'an. <sup>6</sup> Ívisengitühkanbowa ihaydi na'in gimännin i' kophé iwe ívítógi, hedí in Tyre-windá dívíweeho'.

<sup>7</sup> Tyre iwedi gimää hedí oe Ptolmais bú' gipowá. In Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in iwe dithaa'in âysengitü'an, hedí wí thaa indáđi ívíwóyí'. <sup>8</sup> Wíyá tháwân iwedi gipee, hedí oe Caesarea bú' gipowá. Wí sen Philip gin nakháwã'iví'piye

gimää, i-á Jôesi Tádáví híwó<sup>7</sup>di tun ovâyt<sup>1</sup>ôe<sup>2</sup>o<sup>3</sup>i namuu, hedí i-ádí ívíwóyí<sup>7</sup>. I-á wêe namuu in tsédí diji<sup>7</sup>in sená<sup>7</sup> di-wedí, in oe Jerusalem ovâyde<sup>7</sup>mannin in Jesus-ví t'ôekhuwa<sup>7</sup>in ovâykhâge<sup>7</sup>namídí. <sup>9</sup> Philip-á jónu a<sup>7</sup>yûn khóhtsaapí<sup>7</sup>in ûnk'w'ó, indá Jôesi Tádáví tukhe<sup>7</sup>minnân ûnmuu. <sup>10</sup> Hâyú thaa iwe gikw'ôn dihaydi wí sen Agabus gin nakháwã<sup>7</sup>i<sup>7</sup> oe Judea nangedi napówá. I-á wá<sup>7</sup> Jôesi Tádáví tukhe<sup>7</sup>bibá namuu. <sup>11</sup> I<sup>7</sup> sen nanbí<sup>7</sup>piye na<sup>7</sup>ãã, hedí Paul-ví ba<sup>7</sup>áa ônkê<sup>7</sup>di wí<sup>7</sup>bo iví ândádí iví mandádí ipiwhi<sup>7</sup>an, hedí natú, “I<sup>7</sup> Yã<sup>7</sup>dâa<sup>7</sup>i P'oweaqahã natú, ginbá in Jerusalem-win Hudíyodi óewhikhankhâymaa to<sup>7</sup>wí ná<sup>7</sup>in ba<sup>7</sup>áa iví<sup>7</sup>in ûnmuu<sup>7</sup>i<sup>7</sup>, hedá in Hudíyo dimuupí<sup>7</sup>inbí mange óekánkhâymaa.”

<sup>12</sup> Ná<sup>7</sup>in git<sup>7</sup>oe ihaydi in wé<sup>7</sup>gen t'owa-ádí kay<sup>7</sup>indi Paul âytumáa oe Jerusalem-piye winamú-ípí gin. <sup>13</sup> Hebo Paul natú, “Hânnan úví<sup>7</sup>o<sup>7</sup>? Háadan íséeji<sup>7</sup>? Háadan dík<sup>7</sup>áykháa<sup>7</sup>o<sup>7</sup>? Naa okhâymuu t'owadi díwhi<sup>7</sup>amídída<sup>7</sup>bá joe, okhâymuu wá<sup>7</sup> oe Jerusalem Nanbí Sedó Jesus-gí<sup>7</sup> ochuu-ídí.” <sup>14</sup> Wígínkodipí âyhíjekannamídí, hedího giwänpitú, “Háa Nanbí Sedó Jôesi Tádá natú waa napúuwí,” hedí wíyá wí<sup>7</sup>âytu<sup>7</sup>anpí.

<sup>15</sup> Wíyá hâyú thaa naphade ihaydi nanbí hããwí áykhây<sup>7</sup>an hedí Jerusalem-piye gimää. <sup>16</sup> Wên Caesarea-win Jesus-ví<sup>7</sup>piye dívíwâyunde<sup>7</sup>in na<sup>7</sup>indádí dimää. Oe Jerusalem gipówádí Mnason-bí tewhá eepiye dího<sup>7</sup> iwe gikwonídí. Ná<sup>7</sup>i sendá Cyprus-wi namuu, hedí wí in páade<sup>7</sup>in Jesus-ví<sup>7</sup>piye dívíwâyunde<sup>7</sup>inbí<sup>7</sup>wedi<sup>7</sup>i<sup>7</sup>bá namuu.

*Paul-di James-á in méesate<sup>7</sup>in tsonnindá ovâytu<sup>7</sup>an háa ûnpóe<sup>7</sup>in*

<sup>17</sup> In Jerusalem-win Jesus-ví<sup>7</sup>piye dívíwâyunde<sup>7</sup>indi híhchandi dísíghógi. <sup>18</sup> Wíyá tháwän Paul-ádí na<sup>7</sup>indádí James-ví<sup>7</sup>piye gipuwámää. T'ãhkí in méesate<sup>7</sup>in tsonnin wá<sup>7</sup> iwe dikw'ó. <sup>19</sup> Paul-di ovâysengitu<sup>7</sup>an, hedáhá<sup>7</sup> t'ãhkí háa napóe waabá ovâytu<sup>7</sup>an, háa Jôesi Tádádí in Hudíyo dimuupí<sup>7</sup>in ovây<sup>7</sup>an waa in t'ôe Paul i<sup>7</sup>annin namuudi. <sup>20</sup> Ovây<sup>7</sup>t'ôe<sup>2</sup>andi dit<sup>7</sup>oe ihaydi Jôesi Tádá kw<sup>7</sup>áayébo dâymáa.

Hedáhá<sup>7</sup> Paul-á óetu<sup>7</sup>an, “Tí<sup>7</sup>ûu páadé<sup>7</sup>i<sup>7</sup>, úhanginná báyéki maapaasôn in Hudíyo wá<sup>7</sup> Jesus-ví<sup>7</sup>piye dívíwâyumági<sup>7</sup>in, hedí indá i<sup>7</sup> tsonnun Moses ita<sup>7</sup>nan deepiye hânho dívíkay<sup>7</sup>o<sup>7</sup>. <sup>21</sup> Ná<sup>7</sup>in Hudíyo uví<sup>7</sup>gedi ginnân ovâytu<sup>7</sup>an: U<sup>7</sup>di t'ãhkí Hudíyo in Hudíyo dimuupí<sup>7</sup>inbí nange eeje dithaa<sup>7</sup>in ovâyhá<sup>7</sup>o<sup>7</sup> Moses-ví hí<sup>7</sup> dâý<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginnamípí<sup>7</sup>in, hedá inbí áyyãã in Hudíyoví k'ewe taadi wí<sup>7</sup>ovâytaa<sup>7</sup>amípí<sup>7</sup>in, hedá in Hudíyoví k'huu-á wídây<sup>7</sup>áyíngi<sup>7</sup>amípí<sup>7</sup>indá. <sup>22</sup> Ná<sup>7</sup>in Hudíyo dimuu<sup>7</sup>in Jesus-ví<sup>7</sup>piye dívíwâyú<sup>7</sup>in ta<sup>7</sup>gendi dínhanginpúuwí u náwe unpówá<sup>7</sup>in. Hedího ívítsika<sup>7</sup>yan háa gínkhây<sup>7</sup>ã<sup>7</sup> íví<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in.

23 Gá ginnân: U-á nã'in wítuhkankhâymáa'in ó'an. Nanbí jâa jónu senã' diji', inbí tun Jôesi Tádã dâymãgi'in hãa igi' dívikhâymáa'in. 24 Indádi ópûn, hedi hãa ditú waa dívibowa'in dâykeeyan dihaydi, u-á hãa díví'o waa hanbã bi'amí, hedã ingi' ovâywã'âa-í t'ãhki ovâyk'oewã-ídi. \* Gin bi'andãho t'ãhki t'owa dínhanginnãani nã'i Moses-ví tsontun mân'a'gindo'in, hedihó hããwí uvi'gedi ditú'di-á ta'gen wínamuupi'in. 25 Hewãbo in Hudíyo dimuupi'in Jesus-ví'piye dívíwâyunde'in na'indi âyta'nãn âytu'ããmídi nã'in na'in âywéhpê'annin: Wídâyk'o'ípi i' koegi' in wé'gen t'owa inbí jôesi dâymãgi'i', † hedã wídây'ûnp'oek'o'ípi, hedã in animãa ovâyk'éwhihãnú'inbí pívi i' ûnp'oe napeepi' wã' wídâyk'o'ípi, hedã wíyã to'wívi kwee-ádi hãa sendádi wídívíwho'kw'ôenípi."

26 Hedihó Paul-di in jónu senã' i-ádi ovâyho', hedi wíyã thãwãn indádi hãa dínkhây'ã' waa díví'an inbí kuu dâya'ginnamídi, hedi i' méesate hay'i ee dits'ú in owã' ovâytu'ããmídi hãyú thaa ovâyhúuwí'in nã'i t'ãhki dâyboewã-ídi. Ihaydãnho dâyk'úwãkhãnugi'o wí'íngi' Jôesi Tádã óemããnídi.

*Paul i' méesate hay'i' iwe óepanké'*

27 Hedi i' jãadi naphademãn dihaydi wên Hudíyo Asia-windi Paul ee méesate hay'i' iwe óemû', hedi indi in t'owa iwáyge diji'in Paul-ví'piye ovây't'ayjaa'andãhá' óeyã'. 28 Ginnân dívítuwínúnde': "Un t'owa Ísraël-win, díkhãge'nãn. Nã'i-ãn namuu i' sen wéngé t'ãhki t'owa ovâytumãa'i nanbí kuu gínmuu'i hedã nanbí t'owa-á hedã nã'i méesate hay'i-á háagi' wãbo wígínchã'muupi'in, hedã wã' nã'in Hudíyo dimuupi'in wãbo nã'i méesate ee i'di ovâyts'úde, hedãnho nã'i tewhá Jôesi Tádãví' ûnmuu'i' òn'a'ginhãnú." 29 Gin ditú gá Trophimus oe Ephesus-wi óemû'dãn Paul-ádi oe bú' i'ge dajidi, hedihó di'ãn Paul-di i' méesate ee óets'úde'in.

30 In t'owa ee bú' i'ge t'ãhki dit'ayjaapóe, hedi wáy Paul nawin diwepiye dívíwãnáho'di óeyã'di i' méesate eedi já'wépiye khóhkaydi óeho', hedi in phódi dâyt'ídi. 31 Paul óeháyji'in dida', hedihó to'wí i' Rome-win sundadóvi p'ó'dédi' tsondivi'piye namãã óet'ôe'mídi in Jerusalem-win t'owa t'ãhki báyéki dit'ayjaapóe'in. 32 Wesebo i'di wên sundadó inbí tsonnin wógegé ovâywé'ge'an, hedi indã owáy in t'owa diji' iwepiye díví'ããho'. Iví sundadó wógegé dipówãdi in t'owadi ovâymu' ihaydi wesebo Paul óewhãdidi dívíwóyí'. 33 I' sundadóvi p'ó'dédi' Paul-ví'piye namããdi iví khóe ônyã', hedi in sundadó ovâytu'an kadénadi óewhi'amí gin, hedã in t'owa

\* 21:24 Wa' in senã' ovâyk'owapídiibo dínkhây'ã' wên animãa dâykumã-i'in dâyhããnú-ídi Jôesi Tádã óemããnídi. † 21:25 Nãmú'dí 15:20.

ovâytsika<sup>2</sup>yan, “To-an nã<sup>2</sup>i sen namuu? Hânnan i<sup>2</sup>an?” <sup>34</sup> Wên t'owa wí hããwí dívítuwínúnde<sup>2</sup>, wây-á wëndá hããwí piháa-á, hedânho hânho dínthkwíntû<sup>2</sup>di wí<sup>2</sup>ûnkodipí ûnhanginpúuwí<sup>2</sup>in ta<sup>2</sup>gendi háa napóe<sup>2</sup>in. Hedího in sundado ovâytu<sup>2</sup>an, “Nanbí sundado tewhá iwepiyebo bînts'ûude-í” gin. <sup>35</sup> In sundadodí iwáy she<sup>2</sup>áy iwepiye óeho<sup>2</sup>, hedí iwedáhá<sup>2</sup> óetegekê<sup>2</sup>dí kw'áye<sup>2</sup>piye óepiye, gá in t'owa hânho dívít'ayyaa<sup>2</sup>odân, <sup>36</sup> hedí Paul ûnwóemãndi dívítuwínúnde<sup>2</sup> “Ja<sup>2</sup> áyháyí” gin.

*Paul-di wí<sup>2</sup>bo iví<sup>2</sup>gedí in Hudíyo ovâyhée<sup>2</sup>an*

<sup>37</sup> In sundadodí Paul inbí<sup>2</sup>piye óetsudehon dihaydí, Paul-di Greek tundi i<sup>2</sup> sundado p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup> óetu<sup>2</sup>an, “Ti wên háawên wítu<sup>2</sup>âamí<sup>2</sup>?” I<sup>2</sup>dí Paul óetu<sup>2</sup>an, “Naa wídînhanginnáhpíwân Greek tundi bihée<sup>2</sup>o<sup>2</sup>in. <sup>38</sup> Hedího u-á wí<sup>2</sup>unmuupí i<sup>2</sup> to Egypt-wí<sup>2</sup>, wên t'owa i<sup>2</sup> nangewin tsonnindaqí ovâyhánkannandí<sup>2</sup>, hedáhá<sup>2</sup> i<sup>2</sup>dí in jónu maapaasôn (4,000) senã<sup>2</sup> oe ahkónupiye ovâyho<sup>2</sup>, t'owa t'akhanu<sup>2</sup>in gin ovâytu<sup>2</sup>o<sup>2</sup>in.” <sup>39</sup> “Joe” gin Paul natú, “Naa Hudíyo-ân omuu. Tarsus bú<sup>2</sup>wibá omuu, hã<sup>2</sup>i-á wí bú<sup>2</sup> hay<sup>2</sup>i<sup>2</sup> oe Cilicia nange iwe<sup>2</sup>i namuu, hedí iwe othá<sup>2</sup>de. Ti nã<sup>2</sup>in t'owa naa díhí<sup>2</sup>mããní<sup>2</sup>?” <sup>40</sup> Hedího in t'owa ovâyhée<sup>2</sup>amídí óemãgídí Paul she<sup>2</sup>áy kw'áye wáy iwínú, hedí imannan dívít'óeyaandí. Dituhán dihaydí inbí Hebrew tundi ovâyhée<sup>2</sup>an. Ginnân ovâytu<sup>2</sup>an:

## 22

<sup>1</sup> “Mã<sup>2</sup>mãã<sup>2</sup>indá tí<sup>2</sup>úuwín páadé<sup>2</sup>indá, bít'óeyan. Naadi wây<sup>2</sup>tuhkankhâymáa naa háawên wânbo híwóhpí<sup>2</sup>in wídáy<sup>2</sup>anpí<sup>2</sup>in.” <sup>2</sup> Hebrew tundi ovâyhí<sup>2</sup>máadi dit'oe ihaydí shánkí wânbo hãnda<sup>2</sup> dínpoé.

<sup>3</sup> Hedáhá<sup>2</sup> ovâytu<sup>2</sup>an, “Naa Hudíyo-ân omuu. Oe Tarsus bú<sup>2</sup> Cilicia nange iwe o<sup>2</sup>aypuyã, hewânbo nãã Jerusalem osôe. Gamaliel naví háhkandi dînmuu, hedí i<sup>2</sup>dí áyíngídí nanbí thehtáy pahpá<sup>2</sup>inbí khuu naa díhá<sup>2</sup>an. Háa Jôesi Táda<sup>2</sup> nada<sup>2</sup> waagi naa pín ta<sup>2</sup>gedí oda<sup>2</sup> dáy<sup>2</sup>amí<sup>2</sup>in, nãã thaa un íkanda<sup>2</sup> waagibá, <sup>4</sup> hedânho naa osôedi o<sup>2</sup>ân híwó namúuní<sup>2</sup>in hã<sup>2</sup>in Jesus-ví p'óegé di<sup>2</sup>ahsaa<sup>2</sup>in báyéki t'ôephade iwe dovâykãanídí ovây<sup>2</sup>t'ahãanú-ídí, hedí naa otsonpóedí kwiyã<sup>2</sup>dá senã<sup>2</sup>dá ovâywhi<sup>2</sup>ankídáhá<sup>2</sup> ovâypankw'ódi. <sup>5</sup> I<sup>2</sup> owha<sup>2</sup> p'ó<sup>2</sup>dédí<sup>2</sup>-ádí hedá in tunjowa<sup>2</sup>-ádí dínkodí wovâytu<sup>2</sup>âamídí naadi in ta<sup>2</sup>gen wây<sup>2</sup>tumáa<sup>2</sup>in. Indá wí ta<sup>2</sup>di naa dímãgi nanbí Hudíyo t'owa oe Damascus bú<sup>2</sup> dovây<sup>2</sup>mããnídí, hedí naa omãã in t'owa Jesus-ví<sup>2</sup>piye dívíwâyunde<sup>2</sup>in owáy wãhãã dikw'ó<sup>2</sup>nin dovâypanhóenídí hedá nãã Jerusalem-piye dovâywáy<sup>2</sup>má<sup>2</sup>ídí ovây<sup>2</sup>tuhchããnú-ídí.”

*Paul-di ovâytu<sup>2</sup>an hádídí Jesus-ví<sup>2</sup>piye iwâyú<sup>2</sup>in*

6 “Naa p'óegé omāndi oe Damascus bú' opowamān dihaydi taage púnú'dí naná. Tsikhagipi wí ko makówádí nawá hedi dí'ánkê? 7 Nangepiye okanu, hedi wí to'wídí naa díhí'máadi ot'oe. Ginnān natú: ‘Saul, Saul, háadan u'di naa dí't'ôphadekando?’ 8 Naa otsikapóe, ‘Nanbí Sedó, to-an unmuu?’. I'dá dítu'an, ‘Naa Jesus Nazareth-wi omuu. Naa i' u'di dí't'ôphadekando'i-ân omuu.’ 9 In to'wēn naa-ádi diji'in i' ko dāymû?, hebo i' to'wídí díhí'máa'iví tun wídika'pówápi. 10 Naa otú, ‘Nanbí Sedó, hānna dáy'amí?’ I'di dítu'an, ‘Ówínúdi oe Damascus-piye ópūn, hedi iwe wóetu'amí háa úkhây'ã' bi'amí'in.’ 11 I' ko hānho nakaydi naa otsi't'aapóe, hediho in naa-ádi diji'indi naa dípahtsaakê?, hedi handidi oe Damascus opówá.

12 “Wí sen Ananias gin nakháwã'i' iwe nathaa. Nã'i sendá ta'gendi Jôesi Tádá óe'a'gin, hedá in Hudíyovi khuu-á t'ähki ihon, hedi t'ähki in Hudíyo Damascus dithaa'in dítu' híwó'di sen namuu'in. 13 Naví'piye na'äädi naví nú' iwínú, hedi dítu'an, ‘Tí'úu páadé'i Saul, uví keetan mänke?’. Wesebo naví keetan donkê'di i' dómû?. 14 I'di naa ginnān dítu'an: ‘Jôesi Tádá nanbí thehtáy pahpá'indi óe'a'ginmä'i'dān wóede'man háa nakanda'in úhanginnānidi, hedá Jesus i to'wí iví wówátsi ta'ge ihondi namuu'i nāamúunídá, hedá i' tun wóetu'hkankhāymáa'i' unt'oe-ídá. 15 Ta'gendān u' i'gí' bihé'e'amí, hedi u'di t'owa t'ähki háawí nāamú'i hedá unt'oe'i-á ovāyt'ã'amí. 16 Hediho nää wíyá shánkí wívitsíkha'amípi. Ópūn, un'p'ó'p'oe'púuwí, hedá Jesus nádaa'an uví t'aywó'di wōnjāa'amídi, gin Ananias-di dítu'an.”

*Paul-di ovāythayyan Jôesi Tádádi óetu'annin in Hudíyo dimuupí'inbí'wepiye namú-i'in*

17 “Jerusalem-piye owáymāa ihaydi i' méesate hay'i ee ots'ú'di o'ääji' waabá dīnpóe. 18 I' ää iwe Nanbí Sedó Jesus dómû?, hedi dítu'an, ‘Oe Jerusalem háawí naví'gedi ovāyt'uhkankhāymáa'i' há'to wōnsígí'amí, hediho ówānaki?, iwedí ópeeve.’ 19 Hedi naa otú, ‘Hewānbo Nanbí Sedó, indá dīnhanginnān naa wéngé t'ähki i' Hudíyovi méesate eeje dáyjýéndewān in uví'piye dívíwāyunde'in dovāypanhóenidi hedá dovāywhāänidá. 20 Hedi Stephen i' uví'gedi ovāyt'ôe'andiví ún'p'oe ónch'áa ihaydi, naa wá' ok'aawin ee nú?. In to'wēndi óehéyi'ninbí k'éwé'i aa dovāy'áyīnmáa, hedi híwó díví'o' gin naa o'ān.’ 21 Hewānbo Nanbí Sedó Jesus-di dítu'an, ‘Ópūn, naadi kayi' wāhääpiye wísankhāymáa, in Hudíyo dimuupí'inbí'wepiye.’ ”

22 In t'owađi Paul ónt'ôeyande?, hewānbo nã'i hí' in Hudíyo dimuupí'inbí'gedi natú ihaydi dívít'ehtuwinú, “Binhe?,

wínachä?muupí nawówáyêenídí.”<sup>23</sup> Wídituhándepídí shánkí dívítuwínunde?, hedi inbí k'éwé?i aa dâythathá?o? hedá kw'áyepiye dâynahchânunde dâykeeyamídí dit'ay?in.<sup>24</sup> I? Rome sundado p'ó?dédí?di in sundado ovâytu?an Paul inbí?piye óets'ûude-í?in óewhähwhä?namídí hedânho ûnhanginpúuwídí háadí in t'owa Paul-ví?piye dívít'ehtuwínunde?.<sup>25</sup> Hediho óewhiwínú púwhí?dí óewhääñídí, hebo Paul-di óetu?an in tågintä (100) sundadoví tsondi iwe tsowa nawindi?, “Ti i? tsonnun natû? úk'óe?in naa díwhääñídí? Naa-á oe Rome dínkháwäta?k'óe, hedi wa?di wívînkeek'û?pí háa naa híwóhpí dáy?annin háa joe.”

<sup>26</sup> Nă?in nat'oe ihaydi in sundadoví shánkí p'ó?dédí?ví?piye namää hedi óetu?an, “Ti úhanginná háa bitsiyekhây?o?in? Nă?i sendá oe Rome ûnkháwäta?k'óe.”<sup>27</sup> I? sundadoví shánkí p'ó?dédí? Paul-ví?piye namäädi óetu?an, “Dítu?an, ti oe Rome úkháwäta?k'óe?” “Hedân hoi” gin Paul natú.<sup>28</sup> Óetu?an Paul, “Naa oe Rome dínkháwäta?k'úwídí báyékí chă? dáywá?âa.” Paul-di óetu?an, “Naví tádá?in Rome-win t'owa damuudiho naa wá? Rome-wibá omuu.”<sup>29</sup> Wesebo in to?wên Paul óetsikakhâymaa?in iví?wedi dívíjâatää. I? sundado tsondi p'ó?dédí? wänbo nakhunwôeda?póe ûnhanginpóedí Paul-á Rome-wi t'owabá namuu?in, gá i?báho natsonpóedân kadénadi Paul óewhi?amí?in.

### *Paul-di in Hudíyo tunjowa? ovâyhi?máa*

<sup>30</sup> I? sundado tsondi p'ó?dédí? nahangin?ânda? ta?gendi háawin híwóhpí?in in Hudíyodi Paul ônchânunde?in, hediho wíyá tháwän óewhihsuu hedi in Hudíyo owhá? p'ó?dédí?in hedá in wé?gen Hudíyo p'ó?dédí?indá dívíwé?ge?amí?in ovâytu?an. Ihaydiho Paul óets'ûde inbí páadépiye óewéénú-ídí.

## 23

<sup>1</sup> Paul-di in tunjowa? ta?ge ovâyímúndedi ovâytu?an, “Tí?úuwín páadé?in, Jôesi Tádáví páadépiye nă?in naadi wâytu?âamí: Naví pí?nă khó?jé dínhanginná naví wówátsi thaa t'ähkí híwó?nin wówátsi donhonnin.”<sup>2</sup> Nă?in nat'oedi Ananias i?owhá? p'ó?dédí?namuu?i?di in Paul-ví nú? diwinnin ovâytu?an sóe eedi óemaphâave-í?in.<sup>3</sup> Paul-di óetu?an, “U-ân Jôesi Tádádí wóemaphavekhâymaa. Wí paa ijánúmaa?i waagi?bá unmuu. Úkhây?ä? úhanginpúuwí?in háa wên t'aywó?nin dáy?annin háa joe, nă?i tsonnun namuu?i natû? waagi, hewänbo u wí?bo hä?i tsonnunbá wínâa?a?ginpí, nă?in t'owa díómaphâave-í?in ovâytu?andi.”<sup>4</sup> In iwe diwinnindi Paul óetu?an, “Háadan Jôesi Tádáví owhá? p'ó?dédí? uvi hí?dí mân?a?ginhánunde?”<sup>5</sup> Paul-di ovâytu?an, “Tí?úuwín páadé?in, naa wíđínhanginnáhpí owhá? p'ó?dédí? namuu?in.



Dîhanginnândáho há?to han otúuníwän, gá Jôesi Tádáví ta?nin diwe ginnân nata?muudân: Wígínkhây?âhpí wên háawên t'aywó?nin nanbí t'owaví tsonninbí?gedi gitúuní?in."

<sup>6</sup> Hedi Paul-di ovâymu? wáy wên in iwe diji?in Sadducee t'owa dimuu?in hedá wëndá Pharisee t'owa-á. Hediho kaygi in tunjowa? ovâytu?an, "Tí?úuwín páadé?in, naa Pharisee t'owa-ân omuu, naví tádá Pharisee-bá dînmuu. Náwe dítsondiwekán gá in dichuu?in diwáywówápúuwí?in dáywâyundedân." <sup>7</sup> Han ovâytu?an dihaydi in Pharisees-ádi in Sadducees-ádi dívítuhkannan, hedi diwijedeedi wêege?in dipóe. <sup>8</sup> Gin díví?an gá in Sadducee t'owa wídívíwâyundepídân in dichuu?in wíyá diwáywówápúuwí?in, hedá p'oewaahâá-á makówáwin t'ôepa?aa?indá diji?in wídívíwâyundepí; hewänbo in Pharisee t'owa-á dívíwâyunde diji-ákon. <sup>9</sup> In t'owa t'ähkí shánkí kaygi dívítuwínúnde?, hedi wên Hudíyoví khuu dáyhá?o?in, Pharisee t'owabá dimuu?in, dívíwínúdí kay?indi ditú, "Nä?i sendá wên háawin t'aywó?nin i?annin wänbo wí?âyshaadebí. Mađi hádeewáy wí p'oewaahâáđi háa wí makówáwi t'ôepa?aa?i?đi ta?gendi óehée?an."

<sup>10</sup> Hânho dívítuhkandodi dívítsaakhây?o?, hediho i? sundađo tsondi p'ó?dédi? nakhunwôeda?póe. Na?ände Paul hânho óewa?amí?in, hediho in sundađo ovâyjôn, "Ja? bípûn, Paul bînkê?đi hâ?in Hudíyoví?wedi bînjâa?amí, hedi unbí?piyebo bints'ude."

<sup>11</sup> I? khun Paul-ví hânge Nanbí Sedó Jesus nakwînuđeedi óetu?an, "Wí?unkhunwôeda?ípí. U? oe Jerusalem naví?gedi ho bihée?an, hedá oe Rome hanbá bikhâymaa."

### *Paul óeháyjî?in dida?*

<sup>12-13</sup> Wíyá tháwän hédéndí wên Hudíyo dívíwé?ge?an dívíhée?amidí wên ánshaa dáyk'úuwídí. Ditú, "Ívíhâadâkhâymaa, hedi wí?ívíhúukankhâymaa?apí Paul áyhay píhay. Han íví?anpídá, tobá Jôesi Tádáđí dítuhcháänú-í." Nä?in gin ditú?in jónántä?điví (40) shánkí diji?. <sup>14</sup> Hedi dimää in owha? p'ó?dédi?indá hedá in Hudíyo tsonnindá inbí?wepiye, hedi háa dáywéhpe?annin ovâytu?an. Háa dikanda? i?gedi ovâythayyan dihaydiho ovâytu?an, <sup>15</sup> "Nää undáđí hedá in tunjowa?dádá i? sundađoví tsondi p'ó?dédi? bint'ôesân. Bintu?an Paul nää unbí?piye óemá?i?in. Bintu?an shánkí íhangin?ânda? háa Paul i?annin. Na?indáho gikhâymuúni áyháyjídí nää tsowa napówápíđibo?."

<sup>16</sup> Hebo Paul-ví määmä?ay nat'oe dívíkhakwogí?o?in óeháyjídí, hediho in sundađoví?piye nats'ündi i?gedi Paul óetu?an. <sup>17</sup> Paul-di wí tågintä (100) sundađoví tsondi óetuhkännandi óetu?an, "Nä?i e?nú i? sundađo tsondi p'ó?dédi?ví?piye náhû. I? e?núdí wên háawên

óetuʔamíʔin nadaʔ.” 18 Hediho iʔ eʔnú iʔ sundadoví tsondi pʔóʔdédíʔvíʔpiye óehoʔ, hedi óetuʔan, “Paul iʔ to gínpannándiʔdí naa dítuḥkánnandi dítuʔan náʔi eʔnú uvíʔpiye dómáʔi gin, wên háawên wóetuʔâamíʔin nadaʔdi.”

19 Iʔ sundadoví tsondi pʔóʔdédíʔdí iʔ eʔnú oe hângepiye óepahtsaakêʔ wíʔbo dayêenídí, hedi óetsikaʔyan, “Hää-an naa díʔôeʔamíʔin undaʔ?” 20 Iʔ eʔnúdí óetuʔan, “In Hudíyo dâywéhpêʔan wóedaaʔamídí thaʔdi Paul tunjówháagépiye óehúuwídí, háa iʔannin shánkí dihanginʔândaʔ waagibá. 21 Hebo wíwóewâyukannamípi. Jónántâʔdiví (40) shánkí senâʔ dívíkhakwʔó óeháyjídí. Jôesi Tádáví páadépiye dívítunmâgi wídívíhúuyamípiʔin wídâyipʔoesuuwâ-ípiʔin Paul óehay píhay. Náa dikhâymuu hedi ditsíkha uʔ untúunídí iʔ nâasaaníʔin.” 22 Óetuʔan iʔ eʔnú, “Toʔwí wânbo wínâatuʔâamípi náʔi díʔôeʔandiʔ.” Hedi iwáygedí óesan.

*Paul iʔ tunjó Felix-víʔpiye óehoʔ*

23 Hedi iʔ sundadoví tsondi pʔóʔdédíʔdí wây-á wíje senâʔ ovântuḥkánnan, indá tãgintã (100) sundado dãntsonmáaʔin damuu, hedi ovântuʔan, “Wíje tãgintã (200) sundado nangedíʔindá, hedá tségintã (70) kwãájêe kʔéwédíʔin sundado-á, hedá wây-á wíje tãgintã (200) júnphé wóegéʔin sundado-á ovâytuʔan dívíkhâyʔamíʔin, náa khun whânu iwáypiye oe Caesarea-piye dimú-ídí. 24 Hedá wíje wên kwãájêe Paul iʔíhsôege-ígíʔ bínputesoge, hedi oe Felix iʔ tunjóvíʔwepiye binʔáyînhúu.” 25 Hedi wên taʔnin itaʔnandi gin natú:

26 “Naví tunjó Felix hânho wíʔaʔgindiʔ, naa Claudius Lysias-di wísengituʔan. 27 Wên Hudíyodi wí sen Paul gin nakháwãʔiʔ óeyãʔdí óekheʔkhâyamáawân, hewânbo naa dînhanginpóe i-á oe Rome ûnkháwãtaʔkʔoeʔin, hediho in sundado-ádí omää inbí mangedí dójáaʔamídí. 28 Háawin híwóhpiʔin ônchânundeʔin naa ohanginʔândaʔ, hediho inbí tunjówháagépiye naadi dóhoʔ. 29 Naa dînhanginpóe in híwóhpiʔin ônʔtʔeʔpʔíðendeʔindá wên háawin kâyʔin wânbo óepansôege-ídí háa óeháyjídí wínamuupíʔin. In Hudíyo wên háawên inbí khuu iʔgedídaʔ dívíwânpihíʔmáa. 30 Ihaydáháʔ toʔwídí naa díʔôeʔan dâywéhpêʔannin náʔi sen óekhegíʔoʔin, hediho wesebo uvíʔpiye iʔ dósan, hedi in toʔwên in híwóhpiʔin ônʔtʔeʔpʔíðendeʔin dovâytuʔan uvíʔpiyân dimú-íʔin wóetuʔâamídí háadi ivíʔpiye ditʔayʔin” gin itaʔnan.

31 Hediho in sundado háa ovâyjôn waagi dívíʔan. Khuʔdédí oe Antipatris búʔpiye Paul óehoʔ. 32 Wíyá tháwân in sundado kwãájêe kʔéwédíʔindídaʔ Paul óehon, hedi in wéʔgen sundado inbíwepiye dívíweehoʔ. 33 Oe Caesarea búʔ in Paulʔin dipówá ihaydi iʔ tunjó in taʔnin ônʔan hedi Paul iwebo óejojéʔan. 34 In

ta'nin i' tunjó itunkanbowa ihaydi Paul óetsika'yan, "Wé?i nangewi-an unmuu?" "Oe Cilicia-wi-ân" gin Paul-di óetu'an. <sup>35</sup> I' tunjó ná'in nat'oedi Paul óetu'an, "Owáy in to'wên wônt'e'p'íde'nde'in dipówá ihaydânho naadi wîntunjó'namí." Ihaydá in áyí'nin ovâyjôn Paul híwó óe'âyíngi'ámí'in i' tewhá hay'i Herod ik'ú' iwe.

## 24

### *In Hudíyodi Paul ônt'e'p'íde'nde'*

<sup>1</sup> P'ánú thaa naphade ihaydi, Ananias i' owha' p'ó'dédi' namuu'i-á hedá wên Hudíyo tsonnindá dipówá. Wí sen Tertullus gin nakháwá'i' hânho nahí'há'i namuu'i' indádi dâykán, hedí i' tunjóví'piye dimää i' tunjó óetu'âamídí háa Paul i'annin. <sup>2-3</sup> Paul óets'úde, hedí Tertullus-di i' tunjó óehée'an Paul ônt'e'p'íede-ídí. Ginnân natú:

"Nanbí tunjó Felix, ú' báyékí wí'a'gindi', báyékí gikú'daapóe t'ähki na'ingí' wéngé t'ähki bi'andi namuudi. Ú' unmuudânkunho hânpídíbo báyékí paayo githaa, hedá uví hangintandi báyékí híwóhpi' nanbí nan diwedi dînjâa'an. <sup>4</sup> Nää naa wó'da'pí hânho wíjâap'íde'ámí'in, hedího unsehkanät'óedí wí hây tãhkiwân dînt'ôeyaaní, han unchanpóedí. <sup>5</sup> Ginnân hîn napóe: Na'indi ná'i sen ovây't'owat'e'ya'dodi âymû'. Ná'in Hudíyo wéngé t'ähki ovây'pitsaakando', hedá i-á p'ó'dédi' namuu in to'wên i' Nazareth-wi senbí háhkan deepiye dívíwâyunde'ingí'. <sup>6-8</sup> Nanbí méesate hay'i wânbo i'a'ginhánú, hedânkun âypankê'. Gida'wân âytunjó'namí'in âynuuwá-ídí háa ta'gendi nanbí khuu i'a'ginnanpídí háa joe. Hebo Lysias i' sundađoví tsondi p'ó'dédi' napówá, hedí kay'indi nanbí man diwedi óejâa'an, hedáhá' ovâyjôn in to'wên ônt'e'p'íde'nde'in uví páadépiye di'â-ídí. Ú'di wí'bo híwó ná'i sen nâatsika'yandáho úhanginpúuwí t'ähki ná'i iví'gedí wít'e'p'íde'nde'i ta'gen namuu'in" gin ovâytu'an.

<sup>9</sup> T'ähki ná'i Tertullus Paul-ví'gedí natú'di' in Hudíyo hanbá ditú, hedá ditú i' t'ehpide tun Tertullus ihí'máa'i ta'gen namuu'in.

*Paul wí'bo iví'gedí ihí'máadí i' tunjó Felix óetu'an híwóhpi wí'i'anpí'in*

<sup>10</sup> I' tunjó imannan Paul óehí'määnídí, hedího ginnân Paul-di óetu'an: "Naa dînhanginná báyékí paayo ná'in t'owagí'in tunjówhágé un'ännin, hedânho báyékí ohíhchan dáyhée'ámídí wí'bo dáy'aywoenídí. <sup>11</sup> Mađi tã'di wíje (12) thaa phade ihaydi naa Jerusalem-piye omää Jôesi Tádá dó'a'ginmäänídí. <sup>12</sup> T'ôepídíbo úhanginpúuwí ná'i ta'gendi namuu'in. Naa to'wí-ádí wíđáytuhânbopí, hedá wíđovây't'owat'e'ya'nanpí i' Hudíyo

méesate hay<sup>7</sup>i<sup>7</sup> iwe, háa inbí méesate hí<sup>7</sup>índi eeje wänbo joe, hediháa i<sup>7</sup> bú<sup>7</sup> i<sup>7</sup>ge wänbo joe. <sup>13</sup> Indá wí<sup>7</sup>dínkeekankodipí ná<sup>7</sup>i naví<sup>7</sup>gedi dînt'e<sup>7</sup>p<sup>7</sup>í<sup>7</sup>dénde<sup>7</sup>i ta<sup>7</sup>gen namuu<sup>7</sup>in.

<sup>14</sup> “Hebo ná<sup>7</sup>innân naa otúuní: In p<sup>7</sup>óegé iwe naa dáy<sup>7</sup>ah<sup>7</sup>tuyende<sup>7</sup>indá ná<sup>7</sup>in t'owa ditú<sup>7</sup> pi<sup>7</sup>wên p<sup>7</sup>óegé namuu<sup>7</sup>in, hewänbo i<sup>7</sup>ge dáy<sup>7</sup>ah<sup>7</sup>tuyendedi Jôesi Tádá<sup>7</sup>gí<sup>7</sup> dáy<sup>7</sup>t'ôemáa, i-á nanbí thehtáy pahpá<sup>7</sup>indi óe<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginmä<sup>7</sup>. T'ähkí ná<sup>7</sup>i khuu Moses ita<sup>7</sup>nandi<sup>7</sup> hedá in Jôesi Tádá<sup>7</sup>ví tukhe<sup>7</sup>min dáy<sup>7</sup>ta<sup>7</sup>nandi-á naa dáy<sup>7</sup>wäyunde<sup>7</sup>. <sup>15</sup> Háa ná<sup>7</sup>in t'owa dívíwäyunde<sup>7</sup>in napuwagi<sup>7</sup>o<sup>7</sup>inbá naa wá<sup>7</sup> dáy<sup>7</sup>wäyunde<sup>7</sup>, hedí ginnân namuu: Jôesi Tádá<sup>7</sup>dí t'ähkí in dichuu<sup>7</sup>in ovâywówápakhây<sup>7</sup>máa, híwó<sup>7</sup>nindá híwóhpí<sup>7</sup>indá. <sup>16</sup> Hedí gin dáy<sup>7</sup>wäyundedi, háädi wänbo t'ähkí dáykhääde Jôesi Tádá<sup>7</sup>ví páadépiye hedá t'owavi páadépiyá híwó dáy<sup>7</sup>tsiye<sup>7</sup>amídí, hedânho naví pí<sup>7</sup>ná khó<sup>7</sup>jé dînhanginnánidí híwó dáykanhonnin.

<sup>17</sup> “Báyékí paayo Jerusalem bú<sup>7</sup> iwe wó<sup>7</sup>änpíwän, hedáhá<sup>7</sup> dáy<sup>7</sup>wáy<sup>7</sup>bun wí<sup>7</sup>chä<sup>7</sup>in naví t'owa dikä<sup>7</sup>kw<sup>7</sup>ó<sup>7</sup>nin dovây<sup>7</sup>mää<sup>7</sup>nídí, hedá wí naví háäwí dînmúuní<sup>7</sup>i-á Jôesi Tádá<sup>7</sup>-á dómää<sup>7</sup>nídá. <sup>18</sup> I<sup>7</sup> méesate hay<sup>7</sup>i ee gin dáy<sup>7</sup>o<sup>7</sup> ihaydi in t'owadi naa dí<sup>7</sup>mú<sup>7</sup>. Naa dáykhây<sup>7</sup>anho<sup>7</sup> Jôesi Tádá<sup>7</sup> dó<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginmää<sup>7</sup>nídí, nanbí khuu gínmuu waabá. Báyékí t'owa iwe wí<sup>7</sup>dijihpí, hedí t'ähkí hánda<sup>7</sup> naná. <sup>19</sup> Wên Asia-win Hudíyo wá<sup>7</sup> iwe diji<sup>7</sup>. Indáho dínkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> wóetu<sup>7</sup>â<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in háawin wên t'aywó<sup>7</sup>nin naa dáy<sup>7</sup>annin, naví<sup>7</sup>gedi wóet<sup>7</sup>e<sup>7</sup>p<sup>7</sup>êede-í<sup>7</sup>in dida<sup>7</sup>di. <sup>20</sup> Hewänbo náa náwe wí<sup>7</sup>dijihpídí, tobá ná<sup>7</sup>in diji<sup>7</sup>indân wóetu<sup>7</sup>â<sup>7</sup>amí háawin t'aywó<sup>7</sup>nin dáy<sup>7</sup>annin dînhanginpóe<sup>7</sup>in in Hudíyoví tunjówháagépiye díkán dihaydi. <sup>21</sup> Ná<sup>7</sup>in wéhpêeda<sup>7</sup>mân dáy<sup>7</sup>an iwe owin dihaydi: Dáy<sup>7</sup>tuwínú<sup>7</sup>dí dováy<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>an, ‘Naa dí<sup>7</sup>sondiwekán gá in dichuu<sup>7</sup>in díwáywówápúuwí<sup>7</sup>in dáy<sup>7</sup>wäyundedân’ ” gin Paul-di óetu<sup>7</sup>an.

<sup>22</sup> Felix Jesus-ví p<sup>7</sup>óe i<sup>7</sup>gedi híwó û<sup>7</sup>hanginná, hedího in iwe diji<sup>7</sup>in ovây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>an, “Nää-á wíyá wí<sup>7</sup>ívíhée<sup>7</sup>amípí. Owáy Lysias i<sup>7</sup> sunda<sup>7</sup>oví tsondi p<sup>7</sup>ó<sup>7</sup>dédí<sup>7</sup> napówá ihaydânho naadi wáy<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>â<sup>7</sup>amí háa unbí hí<sup>7</sup> i<sup>7</sup>gedi o<sup>7</sup>ánde<sup>7</sup>in.” <sup>23</sup> Hedího wí sunda<sup>7</sup>oví tsondi gin óetu<sup>7</sup>an, “Ná<sup>7</sup>i sen ná<sup>7</sup>áyíngi<sup>7</sup>an, hewänbo napannän waagidá joe. Iví k'ema<sup>7</sup>in i<sup>7</sup> ovây<sup>7</sup>puwämää<sup>7</sup>ní, i<sup>7</sup> háäwí û<sup>7</sup>ntáy<sup>7</sup>i<sup>7</sup> ónkáanídí.”

*Felix-á<sup>7</sup>dí Drusilla-á<sup>7</sup>dí Paul ónt'óeyan*

<sup>24</sup> Wí háyú<sup>7</sup> thaa naphade ihaydi Felix nawáy<sup>7</sup>ää iví kwee Drusilla wóegé, i-á Hudíyo kwee-ân namuu. Paul óets'ú<sup>7</sup>dedi dánt'óeyansóge, hedí Paul-di ovánthayk'ú<sup>7</sup> hádídí to<sup>7</sup>wí Christ Jesus-ví<sup>7</sup>piye iwä<sup>7</sup>yú<sup>7</sup>-í<sup>7</sup>in. <sup>25</sup> I<sup>7</sup>di ovánhí<sup>7</sup>máa hádídí inbí wówátsi ta<sup>7</sup>ge dänhúuwí i<sup>7</sup>gedi, hedá háa dawänpida<sup>7</sup> waa

dānkanhūuwí'in wídānkhây'āhpí i'gedá, hedá i' thaa Jôesidi t'owa ovâykeekw'ôení háa híwó háa híwóhpí díví'an ni'gedá. Han ihí'máadi Felix nakhunwôeda'póedi óetu'an, "Nāwedi ópeeve wíyá wítuhkännan píhay, hāādi naa dīnpóe ihaydi." 26 Hebo Felix natsíkha Paul-di óechā'māānidi, hedānho óewá'āadā óema'p'āādi-í, hediho ihayda' óetuhkāndo' i-ādi ihée'amidi.

27 Wije paayo daphade ihaydi Felix óetunjóā'an hedi Porcius Festus natunjósogedee. Felix-di Paul oe pan diwebo óejoj'an, in Hudíyo-ādi nak'emamúuní'in nada'di.

## 25

*Paul nada' Caesar-di óntsonnamí'in*

1 Festus i' tunjót' ts'aabi namuu'i' oe Caesarea bú' napówá, hedi poje thaa naphade ihaydá iwedá oe Jerusalem bú'piyá namāā. 2-3 Oe Jerusalem napówá ihaydi in owha' p'ó'dédí'indádi hedá in wé'gen Hudíyo senā' he'ennindádi Paul wíyá ónt'e'p'íde, hedi kay'indi Festus dida'póe wēn hāāwēn ovây'amidi. Dida' Paul oe Jerusalem-piye óemá'í'in, gá dīnwēhpēemuudān dívíkhakw'ôení'in óeháyjidi wa' p'óegé namāndibo'. 4-5 Felix-di ovāyту'an, "Paul-á oe Caesarea napannān. Naa wí hāyú thaa iwe oepiye owáymān. Hedáho wēn unbí senā' he'ennin bīntu'āāmí naa-ādi dimú-í, hedi wēn híwóhpí'in Paul i'andáho', indi óetunjó'diwekāaní."

6 Festus mađi wíyá kháve háa tā thaa iwebo iwóyí', hedáhá' Caesarea-piye nawáymāā. Wíyá tháwān ovāytsonnamidi isóge, hedi in sundado ovāyту'an Paul dikenmú-í'in. 7 Paul óekán, hedi nats'ú' dihaydi in Hudíyo oe Jerusalem-di di'āā'in iví nú' iwéngé diwindi ónt'e'p'ídéndedi ditú' báyéki káy'i hāāwí híwóhpí' i'andi, hewānbo wídínkodipí ta'gendi dāythayyāmidí nā'i ditú'di ta'gen namuu'in. 8 Paul wí'bo i'aywoenidi ihée'andi gin natú: "Naadi in Hudíyoví kuu wídovây'a'ginhánupí, hedá nā'i Hudíyoví méesate hay'i ee a'ginkhanugí' wó'ts'úhpí, hedá wēn háawin t'aywó'nin wānbo in Rome-'inbí tsondi Caesar-ví'piye wídáy'anpí."

9 Hebo Festus in Hudíyo ovāyhíwó'namí'in nada', hediho Paul óetsika'yan, "Ti oe Jerusalem-piye unpunda' iwe navi páadépiye wīntsonnamidi nā'i wōnt'e'p'ídénde' i'gedi?"

10 Paul-di óetu'an, "Joe, nāwebānkun dīntsonnamí'in oda'. Nāā uví páadépiye owindi i' tsondi Caesar-ví páadépiye owin dīntsonnamidi waagibá namuu. Hedá wá' u-á wí'bo híwó úhanginná wēn háawēn t'aywó'nin wānbo in Hudíyoví'piye wídáy'anpí'in. 11 Wáy wēn háawēn t'aywó'nin dáy'andáho', hedi nā'in t'aywó'nin namuudi ochuu-í'in dīnkhây'āđáho', há'to otúuní wídiháyjipí'in. Hebo nāā hāāwí nā'in t'owadi

dînt'e'p'ídénde'i ta'gen namuupídá, to'wí wänbo wí'ûnk'óepí inbí mangepiye díkáaní'in. Hediho oe Rome diwe Caesar-ví tunjówháagé iwe dîntunjó'nami'in oda?" gin Paul-di óetu'an.

12 Festus-di in óetumakhemáa'in ovâyhée'an, ihaydáhá? Paul-ví'piyá ibéedí óetu'an, "Caesar-ví tunjówháagé iwe wôntunjó'nami'in unda'diho iví'piye wísaaní."

*Paul-di Agrippa-ádi Bernice-ádi ovânhee'an*

13 Häyú thaa naphade ihaydi i' tsondi Agrippa iví kwee Bernice-ádi oe Caesarea dapówá Festus óesengitu'amídí. 14 Wí häyú thaa da'ân dihaydi Festus-di Paul-ví'gedi Agrippa óet'ôe'an. Ginnân óetu'an:

"Nää pan diwe wí sen na'ân Felix i' tunjó phade'i'di óejeo'andi'. 15 Naa oe Jerusalem oji' ihaydi in Hudíyo owha' p'ó'dédi'indi hedá in tsonnindá hä'iví'gedi dít'e'p'íde, hedi in dida' otúuní'in hä'i t'ehpide tun ta'gen namuu'in. 16 Hewänbo dovâytu'an, 'In Rome-windi hânhay wänbo wí to'wí wí'óekánde'pí in to'wên ônt'e'p'ídénde'inbí mange. Páadé nakhây'ä' in to'wên ônt'e'p'ídénde'inbí páadépiye iwéenu-í'in, hedân wí'bo i'aywoenídí ihée'amí ná'i hääwí ônt'e'p'ídénde' i'gedi.'

17 "Hediho näwe diwé'gepóe ihaydi wídáytsíkha'anpí. Wiyá tháwänho dovâytsionnamídí dáysóge, hedi in sundado dovâytu'an i' sen óets'ûude-í'in. 18 Iví'gedi dít'e'p'êede-ídí dívíwínú ihaydi, naa o'ân wên háawin kây'in i'annin dítuhkankhâymaa'in, hebo han wídíví'anpí. 19 Nää'i sen Paul gin nakháwä'i-ádi dívíwänpítuhkando' inbí wäyü dínmuu i'gedi hedá wí sen Jesus gin nakháwä'iví'gedá, i-á nachuu wänbo Paul natú nawówáji' gin. 20 Naa wídnhanginnáhpí hádídí dóshaa-í'in ná'i hääwí háawin namuu'in, hediho dótsika'yan, 'Ti oe Jerusalem-piye unpunda', iwe ná'i hääwí wônt'e'p'ídénde' i'gedi wîntunjó'namídí?' 21 Hebo Paul nada'póe nää pan diwebo nachani'in hedá iwedá Caesar-ví tunjówháagépiye namú-í Caesar-di ôntunjó'namídí. Hediho in sundado dovâytu'an óe'áyí'namí'in Caesar-ví'piye dósan píhay" gin Festus-di Agrippa óetu'an. 22 Hedi Agrippa natú, "Naa wá' ná'i sen háa natú'nin ot'oe-í'in oda?" Festus-di óetu'an, "Tha'dibo unt'oe-í-áhay."

23 Wiyá tháwän Agrippa-ádi Bernice-ádi ná'i íve hay'i dats'ú, wên sundado tsonnin he'ennin wóegé hedá wây-á bú'win tsonnin wóegá. Sa'wó da'aamuu, hedá hääwí t'ähki hânho sa'wó nakeet'óe. Festus natsonpóe Paul óets'ûude-í'in. 24 Hedi Festus-di ovâytu'an, "Tsondi Agrippa hedá un t'owa näwe iji'in t'ähki, binmú'dí ná'i sen. Iví'gedi t'ähki in Hudíyodi oe Jerusalem-windádi hedá näwe diji'indádi naa

díhée'an. Dívítuwínúndedi naa dítu'an ná'i sen óháyj'i'in ûnkâh'ä'. <sup>25</sup> Naadi wên háawin wânbo wíðônshaapí óháyjídí. Hebo i-á wí'bo nada'póe Caesar-di ôntunjó'namí'in, hediho naa dáy'ánshaamägi Caesar-ví'piye dósaaní'in. <sup>26</sup> Hebo hääwí wânbo wíðínhanginnáhpí ná'i senbí'gedi naví tsondi p'ó'dédí' Caesar dônta'namí'in. Hedânho un t'ähkíví páadépiye dómaa bínhée'amídí, hedi shánkídí uví páadépiye, naví tsondi Agrippa. Hedi bîntsikabowa ihaydi shánkí dínhanginpúuwí hääwí i'gedi Caesar dônta'namí'in. <sup>27</sup> Han dáy'an, gá dínchanpóedân bondoe'i namúuní'in wí pan dósaanídí páadé wíðovâythayyanpídí hää i'gedi ônt'e'p'íðénde'in."

## 26

*Paul wí'bo i'aywoenídí ihí'máadí Agrippa óetu'an híwóhpi wí'i'anpí'in*

<sup>1</sup> Agrippa-di Paul óetu'an, "Naadi wínk'úya' uví'gedi bipihée'amídí." Hedi Paul imannandi ihée'an wí'bo i'aywoenídí. Gin natú:

<sup>2</sup> "Tsondi Agrippa, náä naadi wítuhkankhâymáa naví'gedi hedá ná'i hääwí ná'in Hudíyodi naa dînt'e'p'íðénde' i'gedá, hedi naa ohíhchan u-ân i' unmuu'in uví páadépiye owindi. <sup>3</sup> Hedi shánkídí ohíhchan u-á ta'gendi ná'i Hudíyoví khuu dínmuu i'gedi úhanginnândi, hedá úhanginná wáygéháa handa' wíðíví'ánshaa'opí'in. Hediho pín ta'gedi wída'máa dînt'ôeyaani'in.

<sup>4</sup> "T'ähkí in Hudíyo dínhanginná háa naví wówátsi donphade'in o'e'núji' ihaydi waagibo', wí'gín oe naví nangá hedá oe Jerusalem bú' iwá. <sup>5</sup> Hedi in dida'dáho wóetu'âamí ná'in: Báyéki paayo dínhanginná naa páadédíbo Pharisee omuu'in, hedi ná'in Pharisee t'owa-á nanbí khuu shánkí kay'in dâyhúja' ná'in wé'gen Hudíyo t'owaví'wedi. <sup>6</sup> Náä naa dítonjó'diwekán gá dáywâyundedân Jôesi Tádá i'amí'in iví tun nanbí thehtáy pahpá'in ovâymägi'in. <sup>7</sup> T'ähkí in tã'di wíje Israel-ví e'núnbí ây iwedi'in wá' ná'in in Jôesi Tádá natú'in ikhâymáa'inbá díwíwâyunde', hediho khuu-á thaa-á i' óe'a'ginmä'. Hedi náä, naví tsondi unmuu'i', naa wá' hanbá dáywâyundedíbo' in Hudíyodi naa dînt'e'p'íðénde'. <sup>8</sup> Heháadan un Hudíyo wí'úknodipí úwíwäyü-ídi Jôesi Tádádí in dichuu'in ovâywâywówápa'in?

<sup>9</sup> "Naa-ân o'ânwän báyéki dínjänäkíkanpoe'o'in ná'i Jesus oe Nazareth-wi gin nakháwä'iví'piye. <sup>10</sup> Hediho oe Jerusalem han dáy'an. In owha' p'ó'dédí'indi naa dínk'ú' báyéki t'owa Jesus-ví'in ûnmuu'in dovâypankw'ôeni'in, hedá ovây'takhanukhâymáa ihaydi naví tun wá' eepiyebá dáymägi. <sup>11</sup> Häyänbo naa omää in Hudíyoví méesate

eejepiye otsonpúuwídí ovâywhähwhä?namídí, hedá dáykhää dovâykaygi?amídí ditúunídí Jesus-ví?piye wídívíwâyundepí?in. Naa hânho inbí?piye ot'ayyaapóedí Hudíyo namuupí?wi bú? i?ge dáykhenjýénde dovâyhóenídí.”

*Paul-di Agrippa óetu?an háa ûnpóe?in hedího Jesus-ví?piye iwâyunde?in*

12 “Hedího han dáy?amídí naa oe Damascus bú?piye omänwän. In owha? p'ó?dédí?indi wên ta?nin ho dín?an dóhúuwídí dínk'úuwídí in Jesus-ví?piye dívíwâyunde?in dovâypanhóenídí. 13 Navi tsondi unmuu?i?, taagedí oe p'óegé omän dihaydí wí ko oe makówádí nawândí dómû?, i? thanbí shánkí nakohkay?i namuu, hedí ná?i kodí na?in gimännin t'ähkí dí?ánhógi. 14 T'ähkídíbo nange gikanu. Ihaydí wí to?wídí Hebrew tundi díhéé?andi ot'oe. Dítu?an, ‘Saul, Saul, háadan naa dít'óephadekando?? U wí?bo biwänpiwá?o?, wí búdu in phék'e?indi óesanhonnin i?á?ts'ádíndedí ipiwá?o? waagibá.’ 15 Naa otsikapóe, ‘Nanbí Sedó, to-an unmuu?’ I?dí dítu?an, ‘Jesus-ân omuu, u?dí dít'óephadekando?i?’. 16 Nää ówínú. Naa uví?piye dáykeeyan gá wíde?mandân navi t'óe dín?amídí, hedí u?dí t'owa ovây t'óekankhây máa nää thaa dímu?in, hewänbo ná?ida?bá joe, owáy wíyá uví?piye dáykeeyandi háäwí wítuhkangí?o?i wá? ovây t'óekankhây máa. 17 Naadi wísankhây máa wí?gín in Hudíyo dimuu?inbí?piye hedá in Hudíyo dímuupí?inbí?piyá, hedí inbí?wedí naadi wín?aywoení. 18 Dínkhunná waagibá dikw'ó, hewänbo u?dí ovâykhäge?khây máa dínkeepúuwídí hedá Jôesi Tádáví ko i?ge dívíhúuwídí. Hedá Satan i? Penísendiví mangedí ovâyjâa?andi Jôesi Tádáví mange ovâykwohkhây máa. Hedího naví?piye dívíwâyundedí inbí t'aywó?di ovây?owóje-jé-í, hedá in wé?gen naví?piye dívíwâyundedí naví?in dínmuu?indádí dívíwóení? gin Jesus-di dítu?an.”

*Paul-di Agrippa óetu?an iví t'óe i?gedí*

19 “Hedího tsondi Agrippa, háa Jesus-di dítu?an waa makówádí dínkeepóedí díhéé?andi naa dáy?a?ginnan. 20 Páadé in Damascus bú?win dovâyhée?an, iwedá in Jerusalem-indá, hedá oe Judea nange i?ge?in t'ähká, hedá in Hudíyo dimuupí?in wänbo-á. Dovâytu?an inbí t'aywó?di dáyjoe?andi Jôesi Tádáví?piye dívíhâadi-í, hedá híwó dívítsiye?amí dáykeeyamídí ta?gendi inbí t'aywó?di dáyjoe?annin. 21 Gin dáy?odiho wên Hudíyodi i? méesate hay?i khó?jé díyâ? hedí díháyjí?in dívíkhäädé?. 22 Hewänbo Jôesi Tádádí háädi wänbo t'ähkí naa díkhäge?do?, hedího nää náwe owíndí in ta?gen namuu?in t'ähkí t'owa dovây t'umáa, tobáháa he?ennin dimuu háa he?ennin dimuupí wänbo?. Háäwí t'ähkí ná?in t'owa



dovâyṭumáa'i-á, Moses-áḍi in Jôesi Táḍávi tukhe'mindáḍi ditú'in napuwagi'o'inbá namuu, heḍi wiyá hääwí wänbo wó'tú'pí. <sup>23</sup> Indá ditú i' to'wí Jôesi Táḍáḍi óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí it'ôephadekhâymaa'in nachuu píhay, heḍi i-á i' páadé'i namúuní chuwa iweḍi nawáywówápúuwídí, heḍânho i'di wí'gín Hudíyo-á Hudíyo dimuupí'indá Jôesi Táḍávi p'óegé ovâykeekankhâymaa."

<sup>24</sup> Wa'di Paul ná'i hääwí ithaykw'óe'ó ihayḍi Festus tsíkhagipí ituwínú, "Paul, u-á bondoe'i-ân unmuu. Báyéki bihá'an, heḍânkun unbondoepuwamän."

<sup>25</sup> Hebo Paul-di óetu'an, "A'gindi Festus, naa bondoe'i wó'muupí. Naa híwó donhangintanmáaḍi in ta'gen namuu'inda' dáyhí'máa. <sup>26</sup> I' tsondi Agrippa náwe na'ándi' ûnhanginná ná'i hääwí t'ähki i'gedi. Heḍânkun iví páadépiye dáyhí'máaḍi hääwí wänbo wíḍókaayohpí. Naa híwó dînhanginná t'ähki ná'i hääwí napóe i'gedi Agrippa-á nat'oe'in, gá kaadi wínapóepíḍân. <sup>27</sup> Tsondi Agrippa, ti biwäyunde' haa in Jôesi Táḍávi tukhe'min ditú'in? Dînhanginnân biwäyunde'in" gin Paul natú. <sup>28</sup> Agrippa-di Paul óetu'an, "Ti un'ân gáhân u'di wesebo wí Christian dípa'i'in?" <sup>29</sup> Paul-di óetu'an, "Háḍéeba wesebo haa wiyá shánkí díhúuwí. Hebo naa Jôesi Táḍávi'piye dáyjúusu'o' u-áḍi heḍá t'ähki ná'in náa thaa dit'ôeyankw'ó'nindáḍi naa waagibá ípúuwí'in. Hewänbo naa wó'da'pí kaḍénaḍi íwhimúuní'in, naa owhimuu waagibá."

<sup>30-31</sup> Paul ihí'bowa ihayḍi i' tsondi Agrippa heḍá i' tunjó Festus-á, Bernice-á, heḍá in wé'gen iwe dikw'ó'nindá díwíwínú, heḍi oe já'wépiye dipeedi díwíhée'an. Ditú, "Ná'i sendá háawin wên wänbo wí'i'anpí óeháyjídí haa napanchanídí wänbo?" <sup>32</sup> Heḍi Agrippa-di Festus óetu'an, "Ná'i sen dóma'p'ääḍi-i'in dînkodiwän, hewänbo náa wíḍínkodipí, gá Caesar-di óntunjó'nami'in nada'póeḍân."

## 27

### *Paul wí kophé óetógi Rome-piye namú-íḍi*

<sup>1</sup> Heḍiho in tsonnin di'ánshaapóe na'in kophé iweḍi oe Italy-piye dísaanídí, \* heḍiho Paul heḍá wây-á pandáḍi ovâyjoe'an wí tägintä (100) sundado ovâytsommaa'iví mange. Ná'i sendá Julius gin nakháwä, heḍi in sundado i' Rome-wi tsondi p'ó'déḍi'ví'in gin ovâykháyä'de'in diweḍi'i-ân namuu. <sup>2</sup> Wí sen Aristarchus gin nakháwä'i wá' na'indáḍi naji', i-á Macedonia nangewi bú' Thessalonica iweḍi'i namuu. Heḍi wí kophé Adramyttium bú' iweḍi'i' ívítógi. Ná'i kophé-á

\* 27:1 Luke wiyá Paul-áḍi naji'.

nakhâymuu i' bú'ây eeje oe Asia nange p'o kíngé i'gepiye namú-ídí.

<sup>3</sup> Wíyá tháwän oe Sidon bú' iwe ívíwóyí'. Julius-di Paul híwó óe'andi iví k'ema'in óepuwämägi, indi háäwí ûntáy'i' óemäänídí. <sup>4</sup> Iwedá i' kophé iwedi gimää, hewänbo i' wäädí tí'ûupiye díchänuhúja', hediho oe Cyprus p'ojâadi shánkí nawaakaypí i'gedí gimää. <sup>5</sup> Oe p'o' p'änäpiye giphade, hedi Cilicia nange hedá Pamphylia nangá p'o kíngé i'ge gimää, hedáhá' oe Lycia nange wí bú' Myra gin dâytü'o' iwe gipówá. <sup>6</sup> Iwe i' sundadóví tsondi wíyá pí'wí kophé Alexandria-wi namuu'i' ishaa. Nã'i kophé-á Italy-piye namän, hediho díttü'an iwe ívítôení'in.

<sup>7</sup> I' wäq hânho nakaydi jóngída' wí háyü thaa gipundee, hedá báyéká ívít'ôe'andi Cnidus bú' tsowa gipówá. I' wäq kay'i namuudi ee gimän diwepiye wíyá wíginpuhkodipí, hediho Crete k'áygé i'gedí giphade, Salmone gin dâytü'o' iwe, hedá nawaakaypí'we i'gedá gimän. <sup>8</sup> Jóngída' p'o kíngé i'ge gipundee, hedi wí bú' Lasea gin dâytü'o'i tsowa gipówá. Nãwe naná' diwá dâytü'o' "Híwó naná i' kophé dívíwóyí'nígí'" gin.

<sup>9</sup> Iwebá híwó hay thaa gikw'ó. Ihaydi nate'núpuwamändi híwó wínamuupí wíyá shánkí gimú-ídí, hedânho Paul-di ginnân ovâytumakhe'an: <sup>10</sup> "K'ema'in, naa ochanpoe'o wíyá shánkí nãwedi gimäädá âyt'ôephadekhâymáa. Nã'i kophé-á hé wógegébo gipedéé-í, hedá wây wên wá' dívip'ot'aháanú-í." <sup>11</sup> Hebo i' sundadóví tsondi Paul-ví hí' ônt'ôeyaání'wedi i' sen i' kophé iví' ûnmuu'i hedá i' sen isanhondi-á inbí hí'-á shánkí ovânt'ôeyan. <sup>12</sup> Nã'i kophé nawhi'än diwe wähpade híwó' diwe wínanáhpí dâyte'núphaadé-ídí, hediho t'ähkí waa díví'ánshaamägi i' kophé iwedi wíyá bú'ay Phoenix gin dâytü'o'i' oe Crete nangebá naná' diwepiye dimú-ídí, iwe dâyte'núphaadé-ídí. Oe Phoenix dâykophéwhikw'óe'ó, hedi aakonpiye thanpiye jáadi hedá p'inpiye thanpiye jáadá óewäq'ahkhände'.

### *Hânho iwäq'andá ikwä'nän*

<sup>13</sup> Hediho aakonpha'gedí híyää iwäq'an dihaydi di'ân háa díttü waagi díví'amí'in, hediho iwedi gimäädi ná'i Crete p'ojâadi tsowa p'o kíngé i'gedí gimän. <sup>14</sup> Hebo háy napóe ihaydi wí wäq hânho kay'i ná'i Crete nange i'ge iwäq'an, i' wäq-á p'inpiye thanpiye jáadi'i wäq gin dâytü'o'. <sup>15</sup> I' wäq hânho nakaydi i' kophé óenándí wíyá páadépiye wí'ûnpuhkodipí, hediho i' kophé dâybée, hedi wáy i' wäädí díhon diwepiyeda' gimää. <sup>16</sup> Wí p'ojâadi'ay Cauda gin dâytü'o'i tsowa giphade, i' wäq wähpade wínakaypí iwe, hedi báyéki ívít'ôe'an i' kophé'ay áywhimáa'i ná'i kophé gáhâyü'i' iwe kw'áye âytaygé-ídí. <sup>17</sup> I' kophé'ay

dâywhisóge ihaydá i' kophé gáhâyú'i whihkannin kay'indi dâyhwhibuugi'an wínatha'dee-ípídí. Hedá i' te'aa i' waađi i' kophé óechänunde'i-á dâywáve, gá dikhunwôeda'dân oe Syrtis gin dâytü'o' iwe dikhähkwodee-i'in, i' p'oe iwe wähpfade wínawä'änpídí. Hediho iwedi diwänpip'omáa.

18 Wíyá tháwän wá' i' waa hânho nakay, hediho in kophé'in senä' wí hé i' kophé iwe naku'undi p'oe iwepiye dâychänu, i' kophé wähpfade wínakháa-ípídí. 19 Hedá wíyá tháwändá inbo i' kophé'i hääwí wá' p'oe iwe dâychänu. 20 Báyéki thaa agóyó wänbo than wänbo wí'âyümü'pí, hedi i' waa nahánpídí kay'i iwaa'o'. Hediho gi'ân há'to wówá'in gipee-i'in.

21 Báyéki thaa wí'ívi'húuyanpí. Hedi Paul inbí páadépiye nawindi ovâyütü'an, "K'ema'in, shánki híwó namúuniwän naví tun dînt'óeyaanídí Crete diwedi wígepee-ípí'in otú waa. Hây úvít'óeyandáho há'to ná'i kây iwe gipóewiwän hedá i' hääwí há'to gipedée-iwän. 22 Hebo náa wí'úví'áyîngimäänípí. Tobáháa ná'i kophé natha'dee wänbo há'to to'wí wänbo óep'oháyí. 23 Naa Jôesi Tádáví' omuu, hedá iví t'ôe-á dôn'o', hedi khu'di wê iví makówáwi t'ôepa'aa'i dînpówá, 24 i-á naví nú' nawindi ginnân dítü'an: 'Paul, wí'unkhunwôeda'ípí. U' ta'gendi Caesar-ví páadépiye bikwinugi'o, hedi u' unmuudi ná'in u-ádí diji'in há'to wê wänbo nachuu-í.' 25 Hedânho k'ema'in, wí'íkhunwôeda'ípí. Naa dâywâyunde ná'in Jôesi Tádá natú'inbo napuwagi'o'in. 26 Hewänbo wí p'ojáadi eedi gikhähkwodee-í."

27 Wíje jáadi daphade, hedi wa'di i' waađi i' mâap'oe Adriatic gin dâytü'o' i'ge díchänuhon. Khun pinudi hääđi naná' dihayđi in kophé'in senä' dítü nan tswana nú' gipowamännin. 28 Dâywä'ántaayan, hedi wétä'di jónu (24) kwi'óhpa taa nawä'än gin dâyshaa. Wíyá shánki hây dimäädá wíyá dâywä'ántaayan dihaydá tä'di kháve (18) kwi'óhpa taa-á nawä'än. 29 Dikhunwôeda' i' kophé k'uu eedi óechänukhâymaa'in, hediho i' kophé ti'ûupha'gedi jónu kháa'i kwák'u maayää'i dâywaje whihkannin eeje, hedá diwówayêenídí nathay pihay dívíjûusu'an.

30 Ná'in kophé'in t'ôe'in i' kophé iwedi diwhaveda' dijáanídí, hediho i' kophé'ay p'oe iwe dâywáve. Hedáhá' i' kophé gáhâyú'i páadépiyedi wíyá maayää'i dâywajekhâymaa waagibá díví'o'. 31 Hebo Paul-di in sundado hedá inbí tsondi-á ovâyütü'an, "Ná'in kophé'in t'ôe'in ná'i kophé iwe dívíwóyí'pídá, undá há'to wówá'in ípee-í." 32 Hediho in sundado i kophé'ay nawhi'ändiví whihkannin dâyt's'á', hedi i kophé'ay nama'p'ä.

33 Nathaypuwamän dihayđi Paul-di ovâyütü'an dívíhúuyamí gin. Ovâyütü'an, "Wíje jáadi t'ähki hânho úví'ánshaamáadi

húukanpí'inbo lji? 34 Hedího náä naadi kay'indi wâyümáa, háawin wên híwóhpi'in wänbo wí'únpuwagí'opí, hedânho bíhúuyan, wí koegi' úntáy íchuu-ípídí." 35 Ihí'bowa ihaydi wí pává ikê'di Jôesi Táa ikú'daa'an, hedi wí ihávedi ik'oe. 36 Indi gin i'annin óemû'di shánkí híwó dichanpóedí in wá' dívihúuyan. 37 Wégín tágintädáhá' tségingtã'di sí (276) t'owa i' kophé iwe gito'on. 38 T'ähki dívishu'an dihaydi, i' táhtân p'oe iwe dâychänu, i' kophé ihay wínakhaa-ípídí.

### *I' kophé natha'dee*

39 Nathanpee ihaydi, in kophé'in t'ôe'in i' nan dâymû'i' wídâytaapi. Hewänbo na'okhänná hedá nap'oehánginá' diwe dâymû', hediho díví'ánshaamägi dínkodidáho i' kophé dâypuhkannamidí iwepiye, hedânho i' okhân deedi dâywóyí'nídí. 40 I' kwäk'u maayäá'i nawhi'wa'jendivi whihkannin dâysts'â', hedi i' p'oe iwebo dâyje'an. Hedi ihaydibá i' kophé óebéede'i phéphá' nawhimuu'i whihkannin dâywhihsuu. Hedáhá' in páadépiye'in te'aa dâytege, i' waadi i' kophé ee na'okhänná' diwepiye óechänuts'ûude-ídí. 41 Hebo wí'nápha'gedi nap'ohkayji' iwe na'okhânbóedí'än, hedi iwe i' kophé páadépiye ichänudi nakhâhsogedeedi wínajâapóepí. Ihaydá i' kophé tí'ûupiye'i' i' p'oe oepiyá nääpiyá kaygindi na'a'yäpoe'odi óewhéekanhon.

42 In sundado díví'ánshaamáa in pan ovâyháanu-ídí, hedânho nan diwepiye wídívíkohsáy-ípídí dijáanídí. 43 Hewänbo Paul-ví wówátsi ön'aywoeni'in i' sundadoví tsondi nada'di to'wí wänbo wí'ovâykhe'mägipi. In to'wên dikohsayhá'in ovâyjôn p'oe iwe dívíjaymú-í nan diwepiye dívíkohsáy-ídí. 44 Ihaydáhá' in wé'gendá ovâytu'an i' phéphá' háa i' kophéwi phéwhéé óep'omáa'i'di dívítsahsaa-i'in. Handidânho t'ähki'díbo nan diwe wówá'in gipowá.

## 28

### *Oe Malta diji'*

1 T'ähki'díbo nan deedi wówá'in gipowá ihaydi, ná'i p'ojâadi Malta gin dâytu'o'in gínhanginpóe. 2 In t'owa iwe'indi híwó dísigi'an. Ikwã'dodi nat'ée, hediho dâypa't'égi, hedi dítu'an i' phaa nú'piye ívîháadi-ídí ívísúwá'amídí. 3 Paul iphé'âywé'ge'an ipha'kw'ôenídí, hedi ipha'kw'óe'ó ihaydi wí pääyu phaadi óesúwánándi phé jáadi napee, hedi Paul-ví man deedi ikhuugeewhi'k'û'. 4 In t'owa i' nange'indi i' pääyu Paul-ví man deedi nawhi'k'óe'in óemû', hedi dívítu'an, "Ná'i sendá mađi ta'gendi t'owa t'akhanu'i' namuu, hedi tobá óep'ohaypí wänbo', nanbíjôesi 'Ovâyt'owatuhchänunde'i' gin gínkháwã'i'di há'to óewówápeemääni." 5 Hewänbo Paul ivi

man iwádâa'andi i' pãäyü i' phaa iwe nake't'á, hedi háabo Paul wí'ûnpóepí. <sup>6</sup> In t'owa di'ánde' i' pãäyüdi óekhuugee ee ûntee-í'in, háa mađi wesebo nachuhkaanú-í. Hewänbo thaa t'ähki dívítsikha'andi Paul háabo wí'ûnpóepí, hediho inbí ánshaa dây'egó'andi dívítu'an, "Ta'gendi ná'i sendá Jôesi waagi'bá namuu."

<sup>7</sup> I' sen ná'i p'ojâadi ee natsonnádi' Publius gin nakháwä. Ívisúwá'o' iwe tsowa ûnnavakw'ó, hedi sígídí na'in díchógiđi iví tewhá ûnná' diwe poje thaa díwóyí'mägi hedá híwó'dá dí'áyîngi'an. <sup>8</sup> Publius-ví tádá whohte eedi ûnhayk'óe. Natsáwäp'íde' hedá nasihayđi óe'äädé'. Ee nahayk'óe eepiye Paul nats'ú, hedi iví mandí óetägedi ónjúusu'andi hekháa óemägi. <sup>9</sup> Ná'in napóe ihayđi báyéki in wé'gen nangewin dihay'in Paul-ví'piye di'ää, hedi in wá' hekháa ovâymägi. <sup>10</sup> Indi báyéki díhääwímägi na'in, hedi poje p'óe naphade ihayđi iweđi gimän dihayđi i' gíntáy'i' t'ähki dímägi.

<sup>11</sup> Wí kophé Alexandria-wi namuu'i' i' p'ojâadi iwebá ite'núphade'i' iwe ívítógi. I' kophé-á Castor-áđi Pollux-áđi gin dâytü'o'. \* <sup>12-13</sup> Oe Syracuse bú' gipówá, hedi poje thaa iwe ívíwóyí'. Iweđi p'ó kíngé i'gedá' gimää, hedi Rhegium bú' iwe gipówá. Wíyá tháwän aakonpha'gedi iwäq'an, hediho wíyá tháwändá Puteoli bú' gipówá. <sup>14-15</sup> Iwe wên Jesus-ví'piye dívíwäyunde'in áyshaa, hedi indi kay'indi dítu'an indáđi wêe jáadi ívíwóyí'ni'in. Iweđi wíyá gimändi oe Rome-piye wây-á tí'úuwín páadé'in Rome-wín dimuu'in nanbí'gedi dínhanginpóe, hediho gín'ayjay'ää. Dâyhääwíku'kw'óe'ó iwe Appius gin dâytü'o' iwehay wáy wên di'ää, wây-á wëndá wäphade kayi' wídi'ähpídi oe "Poje Kaykhanwówá Tewhá" gin dâytü'o' iwe díjay. Paul-di ovâyümü' ihayđi Jôesi Táđá óekú'daa'an, hedá iví pí'ná khó'jé-á shánki nakaypóe. Han äyphade, ihaydáhá' wí háyü thaa iwe oe Rome gipówá.

*Oe Rome Paul napannän diwe in Hudíyo ovâyhi'máa*

<sup>16</sup> Oe Rome gipówá ihayđi Paul wí'bo óethayemägi, hewänbo wí sundađodi óe'áyîngimáa.

<sup>17</sup> Poje thaa naphade ihayđi Paul-di in Hudíyo p'ó'déđi'in oe Rome dithaa'in iví'we ovâywé'getü'an. Dípówá ihayđi ovâytu'an, "Tí'úuwín páadé'in, tobá nanbí thehtáy pahpá'inbí khuu a'ginkhanu naa wíđáy'anpí wänbo', hedá nanbí t'owaví'piye wên yä'dâapí'in wänbo wíđáy'anpí, in Jerusalem-wín p'ó'déđi'indi dípanké', hedi ná'in Rome-wínbí mange díkán. <sup>18</sup> In Rome-windi háawin t'aywó'nin naa dáy'annin dínnuwä, hewänbo indá dínhanginpóe háawin díháji'in wänbo

\* **28:11** Ná'i kophé páadépiye wíje p'ónbay waagi dakeet'óe'in dachá, indá in Alexandria t'owaví jôesi dínmuu, Castor-áđi Pollux-áđi gin dakháwä.

wídáyʹanpídí, hediho dímaʹpʹäädí-íʹin didaʹwän. <sup>19</sup> Hewänbo in Hudíyo wídidaʹpí in Rome-windi dímaʹpʹäädí-íʹin, hediho shánkí híwó dínpoé otúunídí Caesar-ví tunjówháagé iwe dítunjóʹnamíʹin. Naa gin dáyʹan tobá wên tʹehpide tun wídómáapí wänbo naví tʹowa in Hudíyo dimuuʹin dováyʹtʹeʹpʹêede-ídí. <sup>20</sup> Hedânkun naadi wâyʹtuhkânnan nãʹi hääwí iʹgedi wâyʹhéeʹamídí. Iʹ toʹwí in Israel-win tʹowadi óetsíkhaʹmáaʹivíʹpiyebá naa dáywâyundedânho nãʹi kadénadi owhimuu.”

<sup>21</sup> Indi Paul óetuʹan, “Naʹin wên taʹnin wänbo uvíʹgedi natúʹnin oe Judea-di wíʹâykêʹpí, háa wí Hudíyo tíʹúu páadéʹi owedí naʹäãʹi wänbo wên híwóhpíʹin natʹoeʹin uvíʹgedi wínatúhpí. <sup>22</sup> Hebo naʹin gínhanginná toʹwên tʹähkí híwóhpí dívihíʹmáaʹin nãʹin tsʹaamin háhkan niʹgedí. Hedânho gidaʹ uʹdí dítuʹâamiʹin háawi uví wâyʹu úmuuʹin.”

<sup>23</sup> Hediho in Hudíyo wí thaa dáydeʹman wíyá diʹäã-ígíʹ, hedi iʹ thaa napówá ihaydi báyéki diʹäã. Hédéndí héʹdibo iwedi nakin diwehay báyéki hääwí Paul-di ovâyhéeʹan. Háa Jôesi Tádádí tʹähkí tʹowa ovâysígíhóeníʹin nadaʹ waa ovâythayyan, hedi Moses-ví tun niʹgedí hedá Jôesi Tádáví tukheʹminbí tun niʹgedá ovâyʹtʹoeʹandi ikhääde Jesus-víʹpiye ovâywâyukannamídí. <sup>24</sup> Paul-ví híʹ dâysígíʹandi dívíwâyʹu wáy wên, wáy wëndá joe. <sup>25</sup> Hedi in Hudíyo handaʹ wídínʹánshaamuupídí iwedi dívíjâaʹan, hewänbo waʹ dipeepídibo Paul-di nãʹi tʹäʹge híʹ ovâyʹtuʹan: “Iʹ Yãʹdâaʹi Pʹoewaahâadi hânʹoe Isaiah óetuʹan unbí thehtáy pahpáʹinbíʹpiye namú-ídí nãʹi Jôesi Tádáví híʹ ovâyʹtuʹâamídí:

<sup>26</sup> Ihaydaʹ ítʹóʹve-í, hewänbo háʹto íkaʹpóewí,  
ihaydaʹ bînmúʹbe-í, hewänbo háʹto únkeepúuwí.

<sup>27</sup> Ípʹóhkâmuudi wíʹíkaʹpóyaʹpí.

Úvíʹojemankwʹódidáháʹ úvíʹtsikhâmu.

Gin úvíʹanpídá unbí tséedí bînmúuní

hedá unbí ojedá ítʹoe-í

hedá taʹgendi íkaʹpóewí,

hedá navíʹpiye íʹäã-í yãʹdâaʹin wâyʹpaʹídí, gin Jôesi Tádá natú.

Nãʹi híʹ natúʹi-á taʹgen namuu. <sup>28</sup> Hedânho nãä nãʹin únkhâyʹãʹ únhanginnãaniʹin: Jôesi Tádáví híʹ in Hudíyo dimuupíʹin ovâysan ovâyʹaywoenídí. Innânkun dívítʹôeyaaniʹ.”

<sup>29</sup> Paul ihíʹbowa ihaydi in Hudíyo dívítuhânbođi dipee.

<sup>30</sup> Paul wíje paayo iwe naʹán, hedi iwáʹáa iʹ tewhá ee nachanídí. Toʹwên únpuwäpówáʹin tʹähkí ovâysígíhógi. <sup>31</sup> Iʹdí Jôesi Tádáví khuu iʹgedí ovâyʹtʹoeʹan, hedá Jesus Christ iʹ shánkí natsonjiʹivíʹgedá ovâyʹháʹan. Khunwôedaʹginpídibo ihéeʹan, hedi toʹwídí wänbo wíʹóekhâaʹanpí.

## In Ta'nin Paul-di In Rome Búu'úwi Méesate'in T'owa Ovâyta'nannin

<sup>1</sup> Naa Paul omuu'i?, Jesus Christ-gi? dáy't'ôe'o'idi ná'in ta'nin wâysande? un Rome búu'ú iwe íthaa'in. Yôesi Tádádí naa díde?man hedá dísaanígi? díso?ge iví híwó?di tųu t'owa dovây't'ôe'amídi. <sup>2</sup> Hăn'oebo Yôesi natú ná'i híwó?di tųu na'in dímääní'in, hedí iví tukhe?min iví ta'nin diwe i dáyta?nan. <sup>3-4</sup> Iví ay Jesus Christ na'inbí tsondi hay'i gínmuu'iví?gedi dáyta?nan. Na'aypu?yá ihaydi nat'owasenpaa, hedí iví thehtáy pahpâa David i hăn'oe'i tsondi namuu'iví tí'úugé kã'ää'inbí?wedího na'aypu?yá. Hedí Jesus nachuudi nawáywówápóe ihaydi i Yã'dâa'i P'oewaa?hã?di dínkeeyan ta?gendi Yôesi Tádáví ay wá? ûnmuu'in. <sup>5</sup> Háa Jesus i'an waa namuudi Yôesi Tádá navi?piye? híwó?di namuu, hedího in Hudíyo dimuupí'in t'owa wéngé t'ähkí dithaa'inbí?piyeho naa dísan dovâykhãge?namídi iví tųu ipiye? dívíwhäyú-ídi hedá ôn'a?ginnamída. Kin dáy'o? hedânho t'owadi óetegé-ídi. <sup>6</sup> Hedá un wá? Yôesi Tádádí wovây'tukánnan Jesus Christ-ví'in ímúnídi.

<sup>7</sup> Hedího un t'ähkí oe Rome íkw'ó'nin wâysengitumáa. Yôesi Tádádí wovâyséegi hedá wovâyde?man iví t'owa ímúnídi. Idá hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-dída séegísehkaná wovây'määni hedá wovâykhãge?namí ánsaaginpidíbo? íkwó'nídi.

### *Paul oe Rome-piye? napunda?*

<sup>8</sup> Hedí náa-á hã?di Jesus Christ dóhee?an gínhay-á Yôesi navi Tádá dókú?daa'o? un t'ähkí ímuudi, gá wéngé t'ähkí t'owa dívíhí?máadân unbí whäyü i'gedi. <sup>9-10</sup> Yôesi Tádá-áho ûnhanginná ná'i naa otú?di ta?gen namuu'in. Igí? pín ta?ge haydi dáy't'ôemáa t'owa dovâytu?odi i híwó?di tųu iví ay Jesus-ví?gedi, hedí hã?di wänbo t'ähkí wâyü?usu'o?. Yôesi dóda?máa i-á natúdáho hanwaapídi?bo unbí?piye? dípunmääni, <sup>11</sup> gá hânho o'ádâapunda?dân. Naa oda? hã?wí i Yã'dâa'i P'oewaa?hã?di naa díhã?andi? wâyphadé-í'in, hedânho unbí whäyü shánkího únkay-ídi. <sup>12</sup> Kinnân otú?da?: Undádí naa-ádi wé?ge ívíkhãge?namí kwee waa sen waa gi'ã?anıdi, handa? ívíwhäyundedi.

<sup>13</sup> Tí'úuwın páadé'in, oda? ûnhanginnání'in háyän wänbo dáy?ánsaamáa omú-ídi unbí?piye?, hewänbo hã?di waa hã?wídi dí'ahkhánde?. Hânho oda? báyékidí unbí búu'úwın Jesus-ví?piye? dovâywhäyü'amí'in, in wé?ge'in Hudíyo dimuupí'in t'owa dovâywhäyü'an waagibá. <sup>14-15</sup> Naa

t'ähkí t'owa hääwí ophaamuu waagibá ochaa, tobá háawin dimúni wänbo?, in Greek tuudi dívihée'o'indá in pi'wí tuudi dívihée'o'indá, in hânho dihá'indá in diháhpí'indá, gá Yôesidi naa dísogedân iví híwó'di tuu t'ähkí t'owa dovâyt'ôe'amídi. Hedânho shánkí oda? un oe Rome diwe íkw'ó'nin wá? wâyt'ôe'amí'in.

*Yôesi Tádávi híwó'di tuu-á ûnkay*

<sup>16</sup> Yôesi Tádávi híwó'di tuudi naa wídíwôeda'mähpí. Nă'i tuu-ân nakay, hedí i'gedí Yôesidi t'ähkí t'owa in ipiye? dívíwhäyunde'in ovây'aywonde?, páadé in Hudíyo dimuu'indá, hedá in Hudíyo dimuupí'indá wá?. <sup>17</sup> Nă'i híwó'di tuudi dihá'andi gínhanginná háa Yôesi Tádávi t'owa ovâychaamáa'in t'aywó'di dâymáapí waagi. Hewänbo inbí whäyu dínmuu'idída? kin i'o?, hääwí híwó'di díví'o'i namuudá yoe, iví tã'nin diwe ûntã'muu waagi:

Wí to'wí Yôesiví'piye? ta'gendi iwhäyundedáho?, iví whäyu ûnmuudíbo Yôesidi óechaamáa t'aywó'di imáapí waagi, hedí wówátsi óemääní.

*Yôesi Tádávi wên t'owa ovâytuchänukhâymaa*

<sup>18</sup> Yôesi Tádá oe makówá na'ándidi dínkeeyo? ovâytuchänukhâymaa'in in to'wên óe'a'ginpí'indá hedá in yã'dâapí? díví'o'indá, háa díví'o'in namuudi nat'aydi. Hedí híwó'pí díví'o'díbo Yôesiví ta'gen ûnmuu'in ônkaayo hedânho wé'ge'in t'owa wídâytaa-ípídi. <sup>19</sup> Dínkoedi híwó? dínhanginnánídi Yôesiví'gedí, gá idi ovâyhangin'ännandân. <sup>20</sup> Yôesi Tádá pínán kay imáa hânhay wänbo nahándepí'in, hedí idã? Yôesi namuu hânhay nanân wänbo?. Tobá tséedi Yôesi âymúndepí wänbo?, nă'i nan oepáa íkhíyé ihaydi waabo? thay'eedi nă'i hääwí gínhanginná iví'gedí i hääwí ipaa'idi. Hedánkun t'owa wídínkoedípi ditúnídi wídínhanginnáhpí'in.

<sup>21</sup> Hewänbo tobá Yôesiví'gedí t'owa dínhanginnân wänbo?, óe'a'ginnamíví'wedí hediháa óekú'daa'amíví'wedí dínkhây'ã? waagi, inbí ánshaa wídínchã'muupí hedá inbí hangintandá dâymáapídi khuu i'gebo diyí?. <sup>22</sup> Báyéki dihá kin di'ánde?, hewänbo hanginta'hpí'indã? dimuu. <sup>23</sup> Tobá Yôesi-á t'ähkíví kw'áye namuu wänbo?, hedá iví wówátsi-á hânhay wänbo wí'ûnhándepí, nă'in t'owadáho wíyá wí'óe'a'ginmähpí; hedí tobá Yôesi nachu'pí wänbo hedá t'owa-á dit'ahánde wänbo?, báyéki hääwí t'owa waabá dínchãa'in dâykhiyé inbí yôesi dínmúnídi, hedá báyéki wíyá hääwí-á dâypaa, tsídé-á p'oekanu-á hääpandá pääyu-á waagá dínchãa'i?, hedí nă'i hääwí dâypaa'i wá? dâya'a'ginmä?.

<sup>24</sup> Hedího Yôesidi ovâyoye'o? díví'amídi nă'i yã'dâapí? inbí pí'ná khó'yédi dikanda'i?, hedí wôeda'ginpídi yã'dâapí? hääwí



wí'nǎ táyedi inbí túu'údí dívítsiye'o'. <sup>25</sup> Wíyá wídívít'óyandepí in ta'gen namuu'in Yôesiví'gedi, hedi i hôeyó namuu'ida' dívíwhäyunde'. I hääwí Yôesi ikhíyé'ida' dâý'a'ginmä' hedá ipiye' dívíyûusu'o', Yôesiví'piyá yoe, i-á nǎ'i hääwí ikhíyé'i namuu. Ida'mân hay'i namuu kin t'owa dínkhây'ǎ' häädi wänbo t'ǎhki ditúní'in. Hamân.

<sup>26</sup> Hedi in t'owa nǎ'i yǎ'dâapíkan díví'o'indá Yôesidi ovâyoye'o' i wôeda'wó'gí hääwí hânho dikanda'i wíyá díví'âamídí. In kwiýǎ' wänbo háa inbí wówátsi thaa dínmúni waagi wídithaapí, hedá wây-á kwiýǎ'dádí inbí túu'údí dívít'aywó'kanmáa. <sup>27</sup> Hedi in senä' wá' han waagibá dívíkanhon. Inbí kweeyôe-ádí dívítháye'bé-íví'wedi dínkhây'ǎ' waagi, shánkídí dida' wây-á senä'dádí inbí túu'údí dívít'aywó'kanmá've-í'in. Hedi nǎ'in senä' wôeda'wó'gí wí'nǎ táyedi dívítsiye'odi i tuchänu dín'ǎ'i ovâymä', hedi inbí t'aywó'di dínmuudi inbí túu'ú dâypede'e'o'.

<sup>28</sup> Dichanpo' wínachǎ'muupí'in Yôesiví'gedi ta'ge díví'ánshaa'âamídí, hediho Yôesidi ovâyoye'o' inbí yǎ'dâapí'ánshaa-ádí, i hääwí dínkankhây'ǎhpí' díví'amídí. <sup>29</sup> Yǎ'dâapí'-ádí híwó'pí'-ádída' inbí pí'nǎ khó'yé dinto'on; hânho diha't'aa; wây-á to'wëndáda' háa'wänbo-á dimuu; hânho dithúut'óe; häädi wänbo t'ǎhki dit'owat'akhanuda'; hânho dívít'aymáa; häädi wänbo t'ǎhki dívíhōeyómáa; wây-á t'owaví'gedi yanáki díví'ánshaamáa hedá dívíhí'máa; <sup>30</sup> t'owa dâytusúu'o'; Yôesi dâyt'ay; t'owa t'ämägi' dâytumáa; dívíyengi; dívípíhuude'; wíyá shánki t'aywó'di ts'aqabi í'gedi díví'ánshaamáa díví'amídí; inbí táda-á yíyá-á wídâyt'óyandepí; <sup>31</sup> inbí ánshaa-á wídínchǎ'muupí; háa dívítu'an waa wídíví'opí; inbí maatu'indá wídâyséegípí; wây-á to'wênbí'piye' wídí'iyapo'pí. <sup>32</sup> Yôesi natsonpóe in to'wên ha'wâa díví'o'indá dínkhây'ǎ' diháani'in, hewänbo nǎ'i dínhanginnân wänbo handǎ' dívíkanhon, hedá hä'ida'ba' yoe, ovâyhí'an wây-á to'wên hanbá díví'amídí.

## 2

*Na'indá wígínk'óepí gitúnídí t'owaví'gedi háa dín'ǎ'in*

<sup>1</sup> Hediho wí to'wídí wây-á t'owa ovâytusúu'odi natú' t'aywó'to'in dimuu'in, i-á há'to ûnkoedí-í natúní'in wí'bo wí't'aywó'nanpí'in, tobá to'wí namúni wänbo'. In wé'ge'inbí'gedi kin waagi ihée'odi, wí'bo iví t'aywó'di ipikeekw'óe'ó, gá in waagibá it'aywó'dodân. <sup>2</sup> Hedi gínhanginná Yôesi híwó' i'o'in in t'owa kin díví'o'in ovâytuchänudi, gá i-á ûnhanginnândân ta'gendi háawin dimuu'in. <sup>3</sup> Nǎ'i to'wídí wây-á to'wên ovâytusúu'odi hewänbo in waagibá it'aywó'dodi ma'di na'ánde Yôesidi há'to

óetuchänú-í'in. <sup>4</sup> Hedá wá' tobá Yôesi na'inbí'piye' híwó'di namuu wänbo hedá hânho nabo'atã wänbo-á, ma'di ná'i to'wí na'ánde háäbo wínamuupí'in. Ti wí'ûnhanginnáhpí'an Yôesi i-ádí híwó'di namuu'in, gá Yôesi nada'dân ná'i to'wí iví t'aywó'di iyoe'amí'in?

<sup>5</sup> Hewanbo t'óyanpí'da' namuudi hedá iví t'aywó'di iyoe'anpídí, iví tuchänu shánki pín'aywó'nin ûnmúni owáy Yôesidi t'owa ovâytechänu ihaydi, inbí t'aywó'di dínmuudi nat'aydi. Ihaydá Yôesi in t'owa ovâyta'gekeekw'ôení háa híwó' háa híwó'pí díví'annin. <sup>6</sup> Wëndá híwó' íví'o', hedá wëndá híwó'pí íví'o', hedi Yôesidi na'in wí'inbo dímääni háäwí gín'ã'i'. <sup>7</sup> Wáy wên t'owa-á háädi wänbo t'ähki híwó' dívíkanhon, hedi dida' Yôesidi ovâytege-í'in hedá híwó' ovâyamá've-í'in, hedá dida' hânhay wänbo t'ähki diwówayêeni'in. Ná'in t'owa-á Yôesidi wówátsi nahánde'pí'in ovâyääni. <sup>8</sup> Wây-á t'owa-á dihääkhâadá ingí'da' háäwí t'ähki dikanda', hedi Yôesiví ta'gen ûnmuu'in wí'ôn'a'ginpí, hewänbo shánkidí in yä'dâapí'in namuu'in dívíkanhon. Kí'min t'owa-áho Yôesidi ovâytechänukhâymaa, indádí nat'aydi. <sup>9</sup> To'wên t'ähki dívíyã'dâapítsiye'annindá wí'inbo báyéki t'ôephade dínpuwí, páadé in Hudíyo dimuu'indá, hewänbo wá' in Hudíyo dimuupí'indá. <sup>10</sup> Hewänbo in t'owa híwó' díví'annindá Yôesidi ovâytege-í hedá híwó' ovâyamá've-í, hedá híhchan ánskaa-á ovâyääni, páadé in Hudíyo dimuu'indá, hewänbo wá' in Hudíyo dimuupí'indá, <sup>11</sup> gá Yôesidá t'ähki t'owa handa' ovâymaa'dân.

*Yôesi Tádádã'mân ûnk'óe natúnidí t'owaví'gedi háa dín'ã'in*

<sup>12</sup> In Hudíyo dimuupí'in wí'dâytaapí i tsontu Moses ita'nandí', hewänbo dívít'aywó'dodíbo' ovâytechänú-í tobá i tsontu dâymáapí wänbo'. Hedá in Hudíyo-á ná'i tsontu-á dâytaa wänbo', dívít'aywó'dodíbo i tsontu'dá inbí t'aywó'di dínmuu'i ovâykeekw'ôení. <sup>13</sup> In to'wên Yôesiví tsontu dâya'a'ginnannindáho Yôesidi ovâychâamáa t'aywó'di wí'dâytaapí waagi, in to'wên diwänpit'o'indá'ba yoe. <sup>14</sup> Tobá in Hudíyo dimuupí'in Moses-ví tsontu dâymáapí wänbo', háa ná'i tsontu natû' waagi wí'bo díví'odá, kindidi nakeepo' ho dínhanginná'nin háa híwó'di namuu'in hedá háa híwó'di namuupí'indá, <sup>15</sup> hediho háa díví'o'in namuudi nakeepo' i tsontu Moses ita'nandibá inbí ánskaa iwebo dâymáa'in, hedi inbí pí'ná kó'yé wá' ditaachanpo' háa híwó' díví'o'in háa yoe. <sup>16</sup> Hediho i thaa napówa-í Yôesi Tádádí t'ähki t'owa ovâykeekw'ôenídí háa híwó' háa híwó'pí díví'annin, tobá kaadi díví'an wänbo'. Hedi Christ Jesus-áho i namuu óesóge'i kin

ovaytu'amídi. Kindá ihayda' t'owa dovâytu'o', Yôesiví híwó'di t̃u dovây't'ôe'odi.

*In Hudíyo-ádi Yôesiví tsontuu ûnmuu'i-ádi*

17 Ma'di wí to'wí wí'bo iví'gedi ihí'máadi natû' wí kodí'di Hudíyo namuu'in, hedi na'ánde Moses-ví tsontuu itaadibo' ôn'aywoení'in, hedi iyêngihée'odi natû' Yôesi óe'a'ginmä'in. 18 I-á ûnhanginná háa Yôesi nada'in i'amí'in, hedá ûnhanginná wá' wé'i wí yä'dâa'i namuu'in wé'i wí yä'dâapí' namuu'indá gá Yôesiví tsontuu iwedi naháhpóedân, 19 hediho na'ánde' ovâyphâuwí'in in to'wên tsí't'aa'in waagi'inbá dimuu'in, Yôesiví'gedi wídínhanginnáhpídi, hedá in to'wên phahkhû ee dikw'ó'ningí'-á wí kohthay waagibá namuu gin na'ánde'. 20 Hedá wá' nada' in to'wên Yôesiví'gedi háäbo wídínhanginnáhpí'in ovâyhääwíthayyamí'in, hedá in to'wên áyyää waagi'inbá dimuu'in ovâyhá'amí, gá nã'i tsontuu imáa'in diwedi ûnhanginnândân t'ähki in ta'gen namuu'in. 21 Idi pi'wên t'owa ovâyhá'o', hedi háadan i-á wí'bo wí'ipihá'opí? Idi ovâytumakhe'o wídívísä'mamípídi, hedi háadan i isä'bo'? 22 Wây-á t'owa ovâytu'o wíyá to'wíwí sedó-ádi háa kwiyó-ádi wídívíwhohkwomá've-ípi gin, hedi háadan i-á wí'bo kinbá it'aywó'do'? I natû' it'ay'in i háäwí t'owa dâykhiyé'i' inbí yôesi dínmuu waa dâychaa'i', hedi háadan i-á nã'i háäwíwí isä'bo' i tewhá wáyyé nakw'ó' deeye? 23 Iphuudedi natû' Yôesiví tsontuu itaa'in, hedi háadan nã'i tsontuu i'a'gindopídi Yôesi wôeda' iwe óesógénde'? 24 Háa Yôesiví ta'nin diwe nata'muu waa napo', kinnân natû'di: Háa un Hudíyo ímuu'in úví'o'in namuudi nã'in Hudíyo dimuupí'in Yôesiví'gedi yanákí dívíhée'o'.

*In Hudíyoví k'ewe' taadibo há'to in ovây'aywoení*

25 Wí Hudíyo Yôesiví tsontuu i'a'gindodáho', in Hudíyoví k'ewe' taa imáa'indá ûnchá'muu; hewänbo nã'i tsontuu i'a'gindopídi, tobá nataamuu wänbo' iví taa wí'ûnchá'muupí. 26 Hedi wí Hudíyo namuupí' Yôesiví tsontuu i'a'gindodi tobá in Hudíyoví k'ewe' taa imáapí wänbo', Yôesidi óechaa nataamuu waagibá. 27 Wí to'wí iví túu'ú ûnk'ewe'taamuupídi hewänbo i tsontuu i'a'gindodá un Hudíyo ímuu'in wovâykeekw'óe'ó híwó' wí'úví'opídi, gá i tsontuu wíwín'a'gindopídan, tobá nã'i tsontuu-á únta'muu wänbo hedá tobá ik'ewe'taamuu wänbo'.

28-29 To'wí wänbo wí Hudíyo waa nawänpi'aypuyädibo ta'gendi Hudíyo wínamuupí. Hedi wí to'wí in ta'gennin k'ewe' taa wí'imáapí wên k'ewe' taadi iví túu'ú eedi óewänpitaa'andibo'. Hewänbo nakhây'ä' wí to'wí iví pí'nã k'ó'yé-áho kodí'di Hudíyo namúní'in hedânho ta'gendi há'bi

namúnídí, hedá in ta'gennin k'ewẹ' taa-á pí'nǎ khó'yébá imá've-í'indá ûnkây'ǎ'. Hedí kin waagi ûnpo' i tsonttu iwãmpi'a'gindodida' bá yoe, hewãbo i Yǎ'dǎa'i P'oweahhãđđi óetaa'an waagibá nakhây'ǎ'. Wí to'wí hǎ'biví'gedi Yôesi-ân híwó' ihée'o', t'owada' bá yoe.

### 3

1 Ma'di to'wí na'âani, "Hǎ-ân in Hudíyo dâymáa in wé'ge'in t'owa dâymáapí'?" Hedí háagí'innan nachǎ'muu hǎ'in Hudíyoví k'ewẹ' taa?" 2 Gá báyékígí'innân. Páadé iweho Yôesidi in Hudíyo iví tsonttu ovâymági dâ'yâyngi'amídí. 3 Hedí tobá wáy wên in háa dínkhây'ǎ' waagi wídíví'opí wãbo', ti Yôesi wá' ûn'óde-í i'amídí háa ituu'an waagi? 4 Yoe, há'to ûn'óde-í. Gínkhây'ǎ' gitúní'in Yôesi-á wí'ihôeyó'opí'in tobá t'ǎhkí t'owa dihôeyó wãbo'. Yôesiví tǎ'nin diwe iví'gedi ûntû' waa:

Ihée'andá t'owa dínhanginnání ta'ge ihí'máa'in.

Hedí t'owadi ônt'e'p'ídénde wãbo dínhanginpúwí hãnhay wãbo híwó'pí wí'opí'in.

5 Hewãbo ma'di wí to'wí t'owada' namuudibo kin na'ánde': "Naa dáyhíwó'pí'andá, Yôesi-á shánkí híwó'dá i'o' in nakeepo'; hedãkun híwó' wínamuupí Yôesidi dítuchãnú-í'in."

6 Hewãbo wígínkhây'ǎhpí kin waagi ívihée'amí'in. Yôesi wí'bo híwó' i'opídá, hãndídan i-á ûnkoedí-í ta'ge natúní'in in t'owa dívít'aywó'nannin? 7-8 Hedí ma'di to'wí kinnân natúní: "Naa dáyhôeyó'andáho', iwedi nakeepo' Yôesi-á shánkí hay'i namuu'in, gá i-á wínahôeyópíđân. Hedího kin napo'di Yôesi wí'ûnk'óepí dítu'âamídí t'aywó'to'i omuu'in." Hewãbo to'wí kin ihée'andiví hí' ûntu'da' gínkhây'ǎ' ívít'aywó'nâamí'in, hedãho na'inbí t'aywó'di iwedi hǎãwí híwó'di napúwí. Wên t'owa yanákí naví'gedi dívíhôeyóhí'máadí dítû' kin waagi naa oháhkanyi'in. Hǎ'min t'owa-áho i tuchãnu dín'ǎ'i' dâyhóni-áhe'.

#### *T'ǎhkídíbo dívít'aywó'nan*

9 Nǎa otsikapúwí, ti na'in Hudíyo shánkí híwó'nin gimuu in wé'ge'in t'owaví'wedi? Hedã yoe. Naadi ho wáykeekw'óđđi t'ǎhkídíbo t'aywó'to'indá' gimuu'in, na'in Hudíyo-á hedá in Hudíyo dimuupí'indá. 10 Yôesiví tǎ'nin diwe kinnân ûntǎ'muu: To'wí wãbo iví wówátsi ta'ge wí'ihonpí, wí' wãbo yoe.

11 To'wí wãbo wínaka'póya'pí háa in yǎ'dǎa'in namuu'in, to'wí wãbo wínada'pí Yôesi óetaa-í'in.

12 T'ǎhkídíbo Yôesiví'wedi dívíhãnge'an, inbí wówátsi-á hǎãbo wídínchǎ'muupí, wí' wãbo wína'ãnpí híwó' i'o'í'.

13 Wí penípho óehuudí nasuu waagibá inbí hí'-á tay'i dínmuu,

- hôeyóda' inbí hân diwe dínkw'ó,  
 háa ditû' waa whânpuuvi só'p'oe waagi' bá dínmuu,  
 14 hedi inbí sóphogedi t'aywó'di hí'-á hedá hí'  
 nawhahkant'óe'i-á báyékiho dínpi'.  
 15 Häädi wänbo t'ähki dikhâymuu dâyt'owat'ahánú-ídí,  
 16 wähää dimää wänbo hääwi dâypede'o', hedá t'owa-á  
 ovâydaháachando'.  
 17 Háa inbí wówátsi tsaaginpidíbo dâyhûuwi'in  
 wídínkoedihanginnáhpí,  
 18 hedi Yôesi-á háy wänbo-á wídây'a'ginpi'.

*Yôesidi in t'owa ovâyçhamáa t'aywó'di wídâyamápi waa inbi whäyu dínmuudíbo, háa díví'o'in namuudá yoe*

19 Gínhanginná t'ähki Yôesivi tsontuü natû'di-á in to'wên  
 dây'a'ginnamídí dívísó'dêe'ingí'in namuu'in, hedânho  
 wídítúnípidí wídívít'aywó'nannpi'in, hediho t'ähki t'owa  
 dínhanginnání Yôesivi'piye' dívít'aywó'nannin. 20 Yôesi há'to  
 natúní wí to'wí t'aywó'di imáapí' waagi namuu iví tsontuü  
 ôn'a'ginnamídí iwänpisó'díndedíbo', gá ná'i tsontuudá in  
 t'owa ovâykeekw'óe'ódân dívít'aywó'do'in. 21-22 Hediho náä-  
 áho ná'in nathaypóe háa t'ähki Yôesivi tã'nin diwe ûntû'  
 waa: Yôesidi in t'owa ovâyçhamáa t'aywó'di wídâyamáapi  
 waagibá inbí whäyu Jesus Christ-ví'piye' dínmuudi, i  
 tsontuü dây'a'ginnamídí dívísó'díndedída' bá yoe. Ná'i tuü-  
 á t'ähki t'owagi' namuu, t'ähki t'owa ha'minda' gimuudi,  
 23 gá t'ähkídíbo ívít'aywó'nandân, hediho to'wí wänbo  
 yä'dâa'ída' wínamuupí Yôesi t'ähki yä'dâa'i namuu waagibá.  
 24 Gínt'anmuupí wänbo Christ Jesus iví ûnp'oeđi iwá'âa  
 na'inbí t'aywó'di iwedi díma'p'ädi-ídí, hedi ná'i namuudiho  
 Yôesi Tádádí iví séegísehkanä ûnmuudi díçhamáa t'aywó'di  
 wí'âyamáapi waagibá. 25-26 Hânwänbo Yôesi Tádá i'ânshaamägi  
 Jesus óesaanídí, iví ûnp'oe ich'âanídí, hedânho iví'piye'  
 íwíwhâyundedáho na'inbí t'aywó'di dínýâa'amí. Hânhay  
 waabo t'owa dívít'aywó'nann wänbo Yôesi Tádá nabo'atädí  
 itsíkha'andi wesebo wí'ovâyütchänupí dín'ã waagi. I-á wí'bo  
 t'aywó'di wí'imáapi kin i'an wänbo', gá Jesus-dáho in t'owaví  
 t'aywó'di ovâyýâakankhâyamáadân. Hediho náä-á híwó'da'  
 i'o'in na'in dínkeeyo', to'wên Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in  
 ovâyçhamáadi t'aywó'di wídâyamáapi waagibá.

27 Hediho Yôesi Tádádí ha'wâa na'ingí' i'andi, ti  
 gínk'óe ívíyêngihée'amídí? Hedân yoe. Háadi? Gá Yôesi  
 Tádádí díçhamáadân t'aywó'di wí'âyamáapi waagi hääwi  
 híwó'di íví'andi namuudá yoe, hewänbo Jesus-ví'piye'  
 íwíwänpiwhâyundedân. 28 Hedânho gínhanginná Yôesi Tádádí  
 t'owa ovâyçhamáa t'aywó'di wídâyamáapi waagi inbí whäyu

dínmuudibo?, i tsontuü dây'a'ginnamídi dívíkhäädēdidā'ba yoe.

<sup>29</sup> Hedi ti gi'āaní Yōesi-á in Hudíyoví'da' namuu'in, in Hudíyo dimuupí'inbî'-á yoe? Hedân yoe. Yōesi-á in Hudíyo dimuupí'inbî' wá' namuu, <sup>30</sup> gá wí'da' wí Yōesi na'āndân, hedi idáho ovâyçhaamáa in Hudíyo dimuu'in Jesus-ví'piye' dívíwhäyunde'in t'aywó'di wíðâymáapí waagibá, hedá in Hudíyo dimuupí'in wá' hanbá. <sup>31</sup> Hedânho na'inbí whäyü gínmuudibo ti ná'i tsontuü-á äywoegi'o'? Hedân yoe. Nää-á shánkí gínkoedi äy'a'ginnamídi háa natû' waa.

## 4

### *Abraham-bí whäyü háawin ûnmuu'in*

<sup>1</sup> Nää wâyhí'khây máa Abraham-bí'gedi háa ûnpóe'in, i-á na'in Hudíyo gimuu'inbí páadé'i thehtáy pahpâa gínmuu.

<sup>2</sup> Yōesi natú'dáho idá Abraham-dá óeçhaamáa'in t'aywó'di imáapí waagi híwó' i'odibo?, hedânho Abraham ûnkoedi-íwân iví híwó'di tsiyekan ni'gedi iyêngihée'amídi. Hewänbo Yōesi wínatúhpí Abraham-dá ûnkoedi iyêngihée'amí'in. <sup>3</sup> Yōesiví tã'nin diwe kinnân nata'muupí'an:

Abraham Yōesiví'piye' iwähäyüðánkun Yōesidi óeçhaamáa t'aywó'di wí'imáapí waagi.

<sup>4</sup> Kin waagi namuupí'an: To'wí it'ôe'andi-á óewá'ānde?, hedi iví wá'āa ûnt'anmuu häyü it'ôe'an waagidi, wí'óewänpidamähpí. <sup>5</sup> Hewänbo to'wí wänbo híwó'di hääwí i'andi nawänpimuudibo há'to ûnkoedi-í natúnídi t'aywó'di wí'imáapí waagi'ba namuu. Yōesidã'mân ûnk'óe wí to'wí óeçhaamá've-ídi t'aywó'di wí'imáapí waagi, ná'i to'wí t'aywó'to'i namuu wänbo?, hedi kin óeçhaamáa iví whäyü ûnmuudibo?, híwó' i'amídi iwänpikhäädēdidá yoe. <sup>6</sup> Hedánkun David hã'oe natú in to'wên Yōesidi ovâyçhaamáa'in t'aywó'di wíðâymáapí waagi dihíhçha-í, hewänbo híwó' díví'amídi dívíkhäädē'in namuudá yoe. <sup>7</sup> Kinnân itã'nan:

In to'wên inbí yã'dâapí tsiyekan ovây'owóyé'indádi

in to'wên inbí t'aywó'di ovâyâa'annindádi dihíhçha.

<sup>8</sup> I to'wí Yōesidi wíyá wí'óetu'opí t'aywó'kandi gin nahíhçha.

<sup>9</sup> Hedi to'gí'-an ná'i híhchan namúní? Ti in Hudíyogí'da' yoe, in Hudíyo dimuupí'ingí' wá' namuupí'an. Gínhanginnáhpí'an Yōesi natú'in idi Abraham óeçhaamáa t'aywó'di wí'imáapí waagi iví whäyü ûnmuudi. <sup>10</sup> Hewänbo ti Abraham in Hudíyo-ví k'ewe' taadi ho nataamuu ihaydân kin Yōesi iví'gedi natú? Yoe, wa'di óetaa'anpidíbo-ân. <sup>11</sup> Tí'úugédân Yōesi natú Abraham in taa ikéyí'in nathaypúwídi Yōesidi ho óeçhaamáa'in t'aywó'di wí'imáapí waagi. Hewänbo kin Yōesi ho i'an Abraham-bí whäyü ûnmuudibo wa' in taa

imáapídíbo<sup>?</sup>. Hedânkun Abraham-dá t'âhki in to'wên ta'gendi Yôesiví<sup>?</sup>piye<sup>?</sup> dívíwhäyunde<sup>?</sup>inbí tádá waagi<sup>?</sup>bá dínmúni, tobá ná<sup>?</sup>in Hudíyoví k'ewe<sup>?</sup> taa dâymáapí wânbo<sup>?</sup>, hedi in wá<sup>?</sup> Yôesidi ovâyçhaamáa t'aywó<sup>?</sup>di wíðây<sup>?</sup>máapí waagi. <sup>12</sup> Hedá in to'wên kin ditaamuu<sup>?</sup>indá wá<sup>?</sup> Abraham-dá inbí tádá waagi<sup>?</sup>bá dínmuu, hewânbo in t'âhki<sup>?</sup>ví<sup>?</sup>-á yoe. Abraham-bí ây waagi<sup>?</sup>in ta'gendi dimúní<sup>?</sup>í, indá dín<sup>?</sup>táy iví ahta<sup>?</sup>a eeye díví<sup>?</sup>ahtuyé-í<sup>?</sup>í, i waagibá whäyü dâymá<sup>?</sup>vé-í<sup>?</sup>í, in taada<sup>?</sup>bá yoe, gá ná<sup>?</sup>i whäyü-áho Abraham imáadân wa<sup>?</sup> in taa ikê<sup>?</sup>pídíbo<sup>?</sup>.

<sup>13</sup> Yôesidi iví tuu Abraham óemägi idi Abraham-dádí iví ây iwedí<sup>?</sup>indádí ovây<sup>?</sup>määni<sup>?</sup>in hääwí t'âhki náä oepáa k'aydiwi<sup>?</sup>, hewânbo kin natú gá Abraham óeçhaamáadân t'aywó<sup>?</sup>di wí<sup>?</sup>imáapí waagi iví whäyü ûnmuudi, i tsontuu i<sup>?</sup>a<sup>?</sup>ginnamí<sup>?</sup>í ikhäädedídá yoe. <sup>14</sup> Yôesidi i hääwí ipâkhây<sup>?</sup>máa<sup>?</sup>i<sup>?</sup> in to'wên i tsontuu dâ<sup>?</sup>y<sup>?</sup>a<sup>?</sup>ginnamí<sup>?</sup>í dívísó<sup>?</sup>dinde<sup>?</sup>in ovây<sup>?</sup>määní<sup>?</sup>dáho<sup>?</sup>, in whäyü iví<sup>?</sup>piye<sup>?</sup> wínatây<sup>?</sup>ní<sup>?</sup>í, hedi i tuu Yôesi imägi<sup>?</sup>i-á hääbo wí<sup>?</sup>ûnmúní<sup>?</sup>í. <sup>15</sup> Hewânbo wí to'wí i tsontuu i<sup>?</sup>a<sup>?</sup>ginhánú<sup>?</sup>dá Yôesidi óetuchänunde<sup>?</sup>. Tsontuu wânbo nayipídá há<sup>?</sup>to nakoedí<sup>?</sup>-í wí to'wí i<sup>?</sup>a<sup>?</sup>ginhánú<sup>?</sup>-í<sup>?</sup>í, hewânbo nayi-ákun ná<sup>?</sup>i tsontuu.

<sup>16</sup> Hedânkun hääwí híwó<sup>?</sup>di iví<sup>?</sup>anpídíbo Yôesi iví tuu imägi t'âhki in Abraham-bí ây iwedí<sup>?</sup>in dimuu<sup>?</sup>in dínkoedi iví séegísehkaná dâykéyí<sup>?</sup>in inbí whäyü dínmuudi. Hedi kin Yôesidi ovây<sup>?</sup>âamí in to'wên i tsontuu dâymáa<sup>?</sup>indá<sup>?</sup>bá yoe, hewânbo t'âhki in to'wên dívíwhäyunde<sup>?</sup>in Abraham iwhäyü waagibá. Abraham-dá tádá waagi<sup>?</sup>bá gínmuu t'âhki ná<sup>?</sup>in ta'gendi Yôesiví<sup>?</sup>piye<sup>?</sup> ívíwhäyunde<sup>?</sup>ingí<sup>?</sup>. <sup>17</sup> Yôesiví ta<sup>?</sup>nin diwe ûnkwó<sup>?</sup> háa Yôesi natú waagi:

Abraham, wí tádá waagi wísóge báyéki t'owagi<sup>?</sup> wéngé dithaa wânbo<sup>?</sup>.

Abraham-dá Yôesivípiye<sup>?</sup> iwhäyunde<sup>?</sup>, hediho Yôesidi i-á ho óeçha<sup>?</sup> há<sup>?</sup>in t'owaví tádá dínmuu waagi. Yôesi-á ûnkoedi chu<sup>?</sup>in wânbo ovâywówápaa-í<sup>?</sup>í, hedá tobáháa hääwí wa<sup>?</sup> wínapóepí wânbo<sup>?</sup>, napúwí gin Yôesi natú<sup>?</sup>dáho<sup>?</sup>, napúwí-ákun.

*Háa Abraham Yôesiví<sup>?</sup>piye<sup>?</sup> iwhäyü waa ná<sup>?</sup>in wá<sup>?</sup> gínkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> ívíwhäyü-í<sup>?</sup>in*

<sup>18</sup> Hediho tobá whäyü<sup>?</sup>píwó<sup>?</sup> waa namuu wânbo<sup>?</sup> Abraham-dá iwhäyü báyéki t'owa wéngé t'âhki dithaa<sup>?</sup>inbí tádá dínpuwagit<sup>?</sup>óe<sup>?</sup>in, gá Yôesidi óetu<sup>?</sup>andân báyéki tí<sup>?</sup>úuge ká<sup>?</sup>ää<sup>?</sup>in ûnkwó<sup>?</sup>gít<sup>?</sup>óe<sup>?</sup>in, hedi han ûnpóe. <sup>19</sup> Iví túu<sup>?</sup>ú i<sup>?</sup>gedí i<sup>?</sup>ánshaa<sup>?</sup>máadí, há<sup>?</sup>to i<sup>?</sup>âykw<sup>?</sup>ôení waa nachaa, ma<sup>?</sup>di tágintä (100) paayo<sup>?</sup>i ho namuudi, hedá iví kwiyó Sarah-á wâhphade kwiyó náä ûnmuudiho<sup>?</sup>, há<sup>?</sup>to nasáhpúwí i<sup>?</sup>gedí wá<sup>?</sup> i<sup>?</sup>ánshaa<sup>?</sup>an. Hewânbo tobá kin namuu wânbo iví whäyü wa<sup>?</sup>di ûnkay. <sup>20</sup> Yôesiví tuu óemägi<sup>?</sup>in ônwhäyü, hedi iví

whäyü ûnhâáníwí'wedí shánkí ûnkaypóe, hedího Yôesi-áho kw'áayébo' óemáa. <sup>21</sup> Iví pí'ná khó'yého' ûnhanginná Yôesi ûnkoedi'in hääwí t'ähki natú'i' i'amídí. <sup>22</sup> Hedânkun Yôesi natú idi Abraham óeçhaamáa t'aywó'di wí'imáapí waagi iví whäyü ûnmuudi. <sup>23</sup> Hewänbo ná'i hí' Abraham-bí'gedí Yôesi natú'i' Abraham-gí'da' wínatá'muupí, <sup>24</sup> hewänbo na'ingí'-ân wá' natá'muu, gá Yôesi-á natúdân na'in wá' díçhaa t'aywó'di wí'âyamáapí waagi iví'piye' ívíwhäyundedí, idá Jesus na'inbí tsondi shánkí hay'i gínmuu'i' óewáywówápaa. <sup>25</sup> Yôesi Tádádí Jesus óemägi na'inbí t'aywó'di gínmuudi nachúu-ídí, hedá óewáywówápaa nakeepúwídí díçhaamáa'in t'aywó'di wí'âyamáapí waagi.

Jesus-ví'piye' ívíwhäyundedáho Yôesi Tádádí díçhaamáa t'aywó'di wí'âyamáapí waagi.

## 5

<sup>1</sup> Hedího náa Na'inbí Sedó Jesus Christ-di na'indádí Yôesi Tádá-ádí díwón, gá Yôesi Tádádá díçhaamáadân t'aywó'di wí'âyamáapí waagi na'inbí whäyü gínmuudi. <sup>2</sup> Hedí na'inbí whäyü gínmuudibá Jesus-di Yôesi Tádáví'piye' díkán, iví séegísehkanä âytáa-ídí, hedí häädi wänbo t'ähki ná'i séegísehkanä-á âymá've-í. Hedí hânho ívíhíhchando', gá gínhanginnândân wáy wí thaa-á Yôesiví sa'wó'di kohthay iwe i-ádí gikwó'gít'óe'in. <sup>3</sup> Hewänbo hähaydí'da' bá wíghíhchanpí. Gíhíhchan wá' âyt'ôephadende wänbo', gá tobáháa gínpóe wänbo ná'i t'ôephade namuu'ídi giháhpó'dân ívíyää'amídí. <sup>4</sup> Hedá ívíyää'andá shánkí gikweesenpa', hedí gikweesenpaa iwedáho shánkí gínhanginná ho napúwí'in háa Yôesi natú waa dípägít'óe'in. <sup>5</sup> Hedí kin ívíwhäyundedá há'to gichanpúwí híwó'pí'piye' ívíwhäyunde'in, gá i Yä'dâa'i P'oewaahâa Yôesidi dímägi'i na'inbí pí'ná khó'yé âymaadân, hedí idá dínthayyo Yôesi Tádádí hânho na'in díséegi'in. <sup>6</sup> Wa'di wí'bo ívípikhäge'namídí yä'dâa'in gimúnídí gínkoedípídibo', híwó' naná' dihaydân Christ nachuu na'in gimuudi, in Yôesi ây'a'gínpi'in gimuu wänbo'. <sup>7</sup> Nabâapu'wan óeshaa-ídí wí to'wí nahíye-í'í wíyá to'wígí' nachúu-ídí, tobáháa i wíyá to'wí i tsontüü i'a'gindo wänbo'. Ma'dân wí to'wí nahíye-í wíyá to'wí iví wówátsi ta'ge ihondi namuu'igí' nachúu-ídí. <sup>8</sup> Hewänbo wa'di na'inbí wówátsi thaa t'aywó'diwe gikw'ó' dihaydibo Christ na'ingí' nachuu. Kindidân Yôesi Tádádí dínkeeyan na'in hânho díséegi'in.

<sup>9</sup> Hedânkun ta'gendi gínhanginná Jesus-di dín'aywoeni'in Yôesi Tádádí wídítuchänú-ípídí, gá na'ingí' ho nachuudi iví ûnp'oe ich'áadân, hedânho Yôesi Tádádí díçhaamá've-ídí t'aywó'di wí'âyamáapí waagi. <sup>10</sup> Yôesi Tádáví hânmin



gimú<sup>7</sup>dewän, hewänbo nää-á i-áđí ívíwón iví ay na<sup>7</sup>ingí<sup>7</sup> nachuudi. Hedího nää Yôesi Tádá-áđí ívíwóndí gínhanginná ta<sup>7</sup>gendi dîn<sup>7</sup>aywoeni<sup>7</sup>in gá iví ay wíyá ûnwówápóedân. <sup>11</sup> Hewänbo hâhayda<sup>7</sup>bá wínamuupí, nää-á gihíhchan wá<sup>7</sup> gá Jesus Christ, i shánkí natsonyi<sup>7</sup>i namuu<sup>7</sup>i hedá i Yôesi Tádá-áđí díwóndi-á, idiho dínkeyan háawi Yôesi Tádá namuu<sup>7</sup>in.

*Háa Adam i<sup>7</sup>annin namuudi in chuwa na<sup>7</sup>in dínkán, hewänbo háa Christ i<sup>7</sup>annin namuudá wówátsi âymáa*

<sup>12</sup> Wí wí<sup>7</sup> to<sup>7</sup>wí Adam gin nakháwä<sup>7</sup>i<sup>7</sup> it'aywó<sup>7</sup>nan, hedí i-á it'aywó<sup>7</sup>nandi t'âhkí t'owa t'aywó<sup>7</sup>di giyãmu. Adam-dá it'aywó<sup>7</sup>nandi nachuu, hedí na<sup>7</sup>in wá<sup>7</sup> ívít'aywó<sup>7</sup>nandibo t'âhkídíbo git'aháani. <sup>13</sup> Wí tsontuü wänbo nayipídáho Yôesi há<sup>7</sup>to natúní t'owa wíđâytsontuü<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginmáapí<sup>7</sup>in hedího wínatúní pí dívít'aywó<sup>7</sup>nannin. Hewänbo nää oepáa k'aydi in t'owa-á dívít'aywó<sup>7</sup>doho wa<sup>7</sup>đi Moses i tsontuü ita<sup>7</sup>nanpídíbo<sup>7</sup>. <sup>14</sup> Nã<sup>7</sup>in gínhanginná gá Adam-bí thaa iweđi Moses-ví thaa iwehay chuwa-á t'âhkí t'owa dínpówáđân, tobá inbí t'aywó<sup>7</sup>di dínmuu<sup>7</sup>i Adam-bí t'aywó<sup>7</sup>di waagi wíđínmuupí wänbo<sup>7</sup>. <sup>15</sup> Háa Adam ûnpóe<sup>7</sup>indi díhá<sup>7</sup>o Jesus-ví<sup>7</sup>gedí, i-á Adam-bí wówátsi thaa ihaydi wa<sup>7</sup> nää oepáa k'aydi wínapówápí. Hewänbo háa Adam i<sup>7</sup>annindá hedá háa Jesus i<sup>7</sup>annindá handa<sup>7</sup> wíđänmuupí. Hãäwí Yôesidi khãagipí dímä<sup>7</sup>i-á Adam-bí t'aywó<sup>7</sup>diví shánkí nakay. Wí<sup>7</sup> wí sen Adam namuu<sup>7</sup>i Yôesiví p'óegéđí ihãnge<sup>7</sup>andibo t'âhkí t'owa dit'ahán. Hewänbo Yôesiví séegísehkanä-á hedá hãäwí dímä<sup>7</sup>i-á shánkí gáhâyú<sup>7</sup>i ûnmuu Adam-bí t'aywó<sup>7</sup>di ûnmuu<sup>7</sup>iví<sup>7</sup>wedí, hedí t'âhkí t'owa dínkoedí ná<sup>7</sup>i Yôesi imã<sup>7</sup>i dâyhónídí, wí<sup>7</sup> wí sen Jesus Christ namuu<sup>7</sup>iví séegísehkanä ûnmuudi. <sup>16</sup> Hedí háa napóe<sup>7</sup>in i Yôesi Tádáđí dímä<sup>7</sup> iweđi hedá háa napóe<sup>7</sup>in Adam-bí t'aywó<sup>7</sup>di iweđá handa<sup>7</sup> wíđänmuupí. Nã<sup>7</sup>in wéhpêe t'aywó<sup>7</sup>nin Adam i<sup>7</sup>annin namuudá Yôesi Tádá natú tuchãnu-á na<sup>7</sup>ãä-í, hewänbo tobá báyéki wáy-á t'owa báyéki t'aywó<sup>7</sup> díví<sup>7</sup>o wänbo<sup>7</sup>, Yôesidi wí híwó<sup>7</sup>di hãäwí wá<sup>7</sup>ãapídíbo na<sup>7</sup>in dímä<sup>7</sup> waagibá idi díchãamáa t'aywó<sup>7</sup>di wí<sup>7</sup>âyamáapí waagi. <sup>17</sup> Hedãnkun wí wí<sup>7</sup> sen it'aywó<sup>7</sup>nandibo chuwađi na<sup>7</sup>in t'âhkí díhógi. Hewänbo háa ná<sup>7</sup>i wíyá wí sen Jesus Christ namuu<sup>7</sup>i<sup>7</sup> i<sup>7</sup>annindá shánkí hay<sup>7</sup>in namuu. Idá hãho báyéki séegísehkanä-á dímä<sup>7</sup>, hedí kinnân dítumáa: Tobá gínt'anmuupí wänbo<sup>7</sup>, i-á natú<sup>7</sup> idi díchãamáa t'aywó<sup>7</sup>di wí<sup>7</sup>âyamáapí waagi, hedí wówátsi nahãndepí<sup>7</sup>in âymã<sup>7</sup>ve-í, hedá iwe tsonnin waagi<sup>7</sup>inbá githáa-í.

<sup>18</sup> Hedího ha<sup>7</sup>wãagi napóe. Wéhpêe t'aywó<sup>7</sup>nin Adam i<sup>7</sup>annin namuudiho tuchãnu napówa t'âhkí t'owagí<sup>7</sup>, hedá han waagibá wí wí<sup>7</sup> ta<sup>7</sup>gedá<sup>7</sup> hãäwí Jesus i<sup>7</sup>annin namuudi nakoedí t'âhkí t'owa ovãytu<sup>7</sup>ãmídí t'aywó<sup>7</sup>di dâymáapí<sup>7</sup>in

waagi'in dimuu, hedá wówátsi nahánde pí'indá ovâymääni. <sup>19</sup> Wí wí' to'wí Adam namuu'i háa Yôesi Tádádí óetu'an waa wí'i'a'ginpídiho t'ähki t'owa dit'aywó'to'inpa. Hanbá i wiyá wí' to'wí Jesus namuu'i' i'a'ginnandibo t'ähki t'owa dínkoed dipúwí'in in Yôesidi ovâychaamáa'in t'aywó'di wídyamáapí waagi. <sup>20</sup> Yôesi iví tsontuú imági t'owa ovâythayyamídi háyú hânho dívít'aywó'nannin. Hewänbo i t'aywó'di gínkeepóe ihaydá Yôesivi séegíshekanä-á shánki wänbo-á ûnkeepóe. <sup>21</sup> Hedího i t'aywó'di kay'i namuudibo t'owa ovâyt'andânho chuwahe dínk'óe, hewänbo Yôesi Tádávi séegíshekanä-á t'aywó'divi shánki ûnkay, hedího na'in díchaamáa t'aywó'di wí'âyamáapí waagi hedânho wówátsi nahánde pí'in âykéyídi, háa Jesus Christ na'inbí tsondi hay'i gínmuu'i na'ingí' i'annin namuudi.

## 6

### *Háa Christ i'annin namuudiho ta'gendi giwówayêeni*

<sup>1</sup> Báyéki t'aywó'di dín'owóyéndedího Yôesivi séegíshekanä shánki ûnkeepó'. Hedího hân gínkhây'ä' iví'amí'in? Ti in ta'gen gínk'óe ivít'aywó'kanhúuwídi wiyá shánki iví séegíshekanä ûnkeepúwídiho? <sup>2</sup> Hedân yoe. T'owa chu'in dimuu'indá wídívít'aywó'dopí, hedího t'owa chu'in waagi'inbá gínkhây'ä' gimúní'in hedânho t'aywó'di eeye wí'ívíhúuwípídi. <sup>3</sup> Na'in díp'ó'p'oe'an âykeeyamídi Christ Jesus-ádi wí'da' gimuu'in. Ti wí'únhanginnáhpí'an díp'ó'p'oe'an dihaydi i-ádi gichuu waagibá âykeeyan. <sup>4</sup> Hedânkun díp'ó'p'oe'an dihaydi, i-ádi gichuudáhá' díkhä'kw'ódi waagibá napóe, hedânho Yôesi Tádávi pínán kaydi Christ nawáywówápóe waagibá, na'indá wá' wówátsi ts'aaamin âymá've-í.

<sup>5</sup> I-ádi gichuu waagibá gipóe, hedího kindidi i-ádi wí'da' waagibá gipóe. Hedânkun i nawáywówápóe waagibá na'in wá' díwáywówápaa-í. <sup>6</sup> Gínhanginná ná'in: T'aywó'to'in t'owa gimuuwän, hewänbo Jesus-ádi phé'wan deedi gichuu waagibá gínpóe hedânho háa gimú'de waagi'in wiyá wí'gimúnípídi, hedá iwedá i t'aywó'di iwedi díma'p'ãdi-í, <sup>7</sup> gá to'wên dichuu'indá t'aywó' diwedi díma'p'ãdân. <sup>8</sup> Ná'in ívíwhâyunde?: Christ-ádi gichuudá i-ádbá giwówayêeni, <sup>9</sup> hedí gínhanginná Christ nawáywówápóedi hânhay wänbo wiyá winachúu-ípi. Chuwaqi há'to wiyá óet'aani. <sup>10</sup> Christ nachuudiho t'aywó'didi há'to wiyá óekéyí, hedí nää wiyá nawáywówápóedá hânhay wänbo t'ähki nawówayêeni i Tádá óehíhchanmäänídi. <sup>11</sup> Hedí un wá' chu'in ímuu waagi kin únhây'ä' í'ãani'in hedânho wí'úvít'aywó'kanhúuwípídi. Nää-á Jesus Christ-ádi ímuudi unbí wówátsi bín'amí Yôesi Tádá bínhíhchannamídi.

12 Hedânkun wí'úvímäänípí i t'aywó'didi wovây't'aanídí, hedí unbí túu'ú iwe háa íwânpichaa waagi wí'úvíkanhúuwípí, ná'i túu'ú-á wáy wí thaa únkhangít'óe. 13 Wáy wí wânbo' unbí túu'údí t'aywó'kan wânbo yä'dâapíkan wânbo wíwínkanmäänípí. Shánkídí kinnân úví'amí: Unbí wówátsi-á Yôesi Tádá bínmääni gá idân chuwa iwedi wovâywhahógidi wówátsi ts'aamin wovâymgidân, hedá unbí túu'ú t'âhkídá híwó'dida' Yôesi Tádági' bín'amí. 14 Nää iwedi t'aywó'didi wíyá wíwovây't'ankhây máapi gá wí'úvíwânpisó'dindepidân híwó'nin ípúwídí i tsontuú bín'a'gindodibo', hewânbo Yôesivi séegísehkanädân wovâykhäge'do híwó' úvíkanhúuwídí.

*Gínkhây'ä' híwó'di ívíkanhúuwí'in*

15 Hediho kin napo'di hânnan nää íví'amí? Ti gínk'óe i tsontuú äy'a'ginhánú-ídí hedí kin ívít'aywó'nâamí? Hedân yoe. 16 Únpíhanginnáhpí'an wí to'wíwí'piye' úvímägidá igí'da' úvít'óe'amídí hedá ida' bín'a'ginnamídá, hedân ná'i to'wíwí pant'óe'in waagi'inbá ímuu. Hediho hanbá úvíwânpit'aywó'kanhondá kindídi t'aywó'diví panho ímuu, hedá íchúu-í. Hewânbo Yôesiví'piye' úvímägidá bín'a'ginnamídí, ívít' pant'óe'in waagi'in ímuu, hedí ida' wovâychâamáa t'aywó'di wíwínmáapi waagi. 17 Naadi Yôesi dókú'daa'o', gá tobá úvít'aywó'dodi ná'i t'aywó'diví pant'óe'in waagi'in ímú'de wânbo', nää-á pín ta'ge haydi in ta'gen háhkan wovâymagi'in bín'a'gindodân. 18 Nää-áho t'aywó'di iwedi íma'p'ä, hedí unbí wówátsi thaa úvímägi híwó'dida' úví'âamídí. 19 Yä'dâakan ni'gedá t'óedi íka'póya', hedânho ná'in pant'óe'inbí'gedí naadi wáyhí'máa wáythayyamídí shánkí íka'pówá-ídí. Wáymûu-áho úvít'aywó'dodi wên pant'óe'in waagi'inbá ímuuwân, hediho unbí túu'ú t'âhkídí úvít'aywó'dowân, hedá háädi wânbo t'âhkí híwó'pí' úví'owân. Hewânbo nää-á Yôesiví'piye' úvípímääni ívít' pant'óe'in waagi'in ímúnídí, unbí wówátsi ta'ge bínhúuwídí, hedânho yä'dâa'inda' ímúnídí háa Yôesi nada' waagi.

20 T'aywó'diví pant'óe'in ímuu ihaydi wí'ída'píwân unbí wówátsi ta'ge bínhúuwídí. 21 I t'aywó'di háäwí úví'andídi nää wovâywóeda'mä', hedí hândídan ná'i t'aywó'didi wovâykhäge'nan? Wéngédí wânbo yoe. I t'aywó'di úví'o'i namuudi chuwa iwe ípowagít'óewân. 22 Hewânbo t'aywó'di iwedi íma'p'ändi nää-á Yôesiví pant'óe'in waagi'in ímuu, hedí idi wovâykhäge'do' yä'dâa'in ípúwídí. Hedi Yôesiví'piye' úvímägidího wówátsi nahándepí'in bínkéyí. 23 T'aywó'digí' ívít'óe'andá chuwa-ân na'inbí wá'âa-á gínmúní. Hewânbo Jesus Christ na'inbí tsondi hay'i-ví'in gimúudá, in wówátsi nahándepí'in Yôesi Tádádí dímä'.

## 7

*Paul khóhtsaq i'gedi ita'do' hedânho wíyá háäwí giháhpúwídi*

1 Tí'úuwín páadé'in, tsonttu i'gedi únhanginná'nin ímuu, hedího wâyí'khâymaa kinnân: Únhanginnáhpí'an únkây'ä' ná'i tsonttu bîn'a'ginnamí'in háyú wówátsi úntä'an diwe pu'wahayda'. 2 Gá kinnân: Wí kwee nakhóhtsaq'ändi-á únkây'ä' iví sedó-ádída' natháa-i'in háyú wówátsi thaa iví sedó úntä'an diwehay. Hewänbo iví sedó únchuu ihaydáho iví sedó-ádi wíyá wínowhi'ánpí. Hannânho natú' in khóhtsaq tsonttu. 3 Hedí wíyá pí'wí sendádi ithayedá wa'di iví sedó únwówayidibo', iví sedó'vi'piye' it'aywó'do'. Hewänbo iví sedó únchuudáho in khóhtsaq tsonttu iwedi nawhima'p'ä, hedího wíyá pí'wí sendádi ikhó'yä'dáho t'aywó'to'i wínamúnípi.

4 Un wá' kin waagibá únpo', navi tí'úuwín páadé'in. Christ- ví túu'ú únchuu ihaydá un wá' íchuu waagibá únpoé hedí kindidi ná'i tsonttu Moses ita'nán diwedi wovâywiye.

\* Hedího náä-á únkoedi wíyá to'wíwí' ímúní'in, i to'wí nawáywówápóe'i-ân i namuu. Hedího náä-á iví' gimuudi gínkoedi híwó'di háäwí Yôesi Tádágí' iví'âamí'in. 5 Háa giwänpida' waagi ívit'aywó'dodi na'inbí wówátsi áyhonwänho', hedí ihaydá wíyá shánkí ívit'aywó'nami'in gida'po' ná'i tsonttu git'o'di, hedí chuwa iwe gipóya'wän ná'i t'aywó'didi na'inbí túu'ú dîntsonmáadibo'. 6 Hewänbo náä-á i tsonttu iwedi gima'p'ä. Náä-á Christ-ádi gichuu waagibá gínpo'di i tsonttuudi wíditsonmáapí. Náä-á wíyá ts'aabi giháhpóe Yôesi ây'a'ginmäänídi i Yä'dâa'i P'oewaahâadi díhá'o waagi, háa íví'owän waagá yoe i tsonttu nata'muu'i' ây'a'ginnamídi ívisó'dinde ihaydi.

*Wáyédí shánkí i tsonttu gínhanginnândi shánká ívit'aywó'do'*

7 Hedí ti gitúní ná'i tsonttu-á t'aywó'di namuu gin? Hedân yoe. I tsonttuudidá'mânho dínkeeyan háäwí ta'gendi t'aywó'di namuu'in. Gá kinnân: I tsonttu-á natú',

Hääwí wíyá to'wí únk'w'ó'di' wí'ída'ípi.

Hán natúnípidá há'to naa dínhanginnáníwän wíyá to'wíwí háäwí odada'di dáy't'aywó'do'in. 8 Hewänbo há'in tsonttu i'gedi oháhpóe ihaydá shánkí dáy't'aywó'nami'indá oda'póe, hedího wíyá i háäwí naví' namuupí' shánkí owänpida'. Hewänbo i tsonttu nak'óepída' há'to ta'gendi dínhanginnáníwän dáy't'aywó'nannin. 9-10 Naa o'ân owówámuu'in wa' Yôesívi tsonttu oka'pówápí ihaydibo'.

Hewänbo ná'in tsonttu natú'in wídkhây'áhpí wíyá

\* 7:4 Ná'i hí' wínatu'da'pí wíginkhây'áhpí i tsonttu ây'a'ginnamí'in, hewänbo natu'da'-á, wígintáypí i ây'a'ginnamí'in hedânho Yôesídi díchaamá've-ídi t'aywó'di wí'âyámápi waagi, gá Jesus-ví'piye' ívíwhâyundedá han díchaamáadán.

to'wíwí hääwí oda'í'in ta'gendi oka'pówá ihaydá, shánká dáy't'aywó'namí'indá oda', hedi ochuu waagibá dínhanginpóe. Hediho tobá na'in wówátsi áykéyídí Yôesidi iví tsontuü dímgí wänbo', naa-á in chuwada' dínkán. <sup>11</sup> I tsontuü i'gedi oháhpóe ihaydá, i t'aywó'didá in ta'gen ná'i tsontuü i'gedi namuu'in dínkaayan, hedi ná'i t'aywó'didibá díhay waagibá dínpoe.

<sup>12</sup> I tsontuü Moses ita'nandi-á Yôesivi'wedi na'ää, hedi t'ähki i hí' iwe nata'muu'i yä'dâa'i-á ta'gendi-á híwó'di-á namuu. <sup>13</sup> Ti ná'i híwó'di tsontuüdi wí'bo in chuwa dínkán? Hedân yoe. Naví t'aywó'didân in chuwa dínkán. Hewänbo tobá ná'i tsontuü-á híwó'di namuu wänbo', naa dáy't'aywó'nandânho i tsontuü natú chuwa iwe díkáani'in. Hediho dínhanginpóe ta'gendi háawi i t'aywó'di namuu'in. I tsontuüdân dínthayyan t'aywó'di-á hânho yä'dâapi' namuu'in.

*Hääwídí na'inbí pí'nä khó'yé díhänbo waagibá gínpo?*

<sup>14</sup> Gínhanginná Yôesivi P'oewaahâadi ná'i tsontuü dímgí'in. Hewänbo naa-á wí to'wí háa okanda' waagi dáywänpi'o'i omuu, gá t'aywó'diví pant'ôe'i waagibá omuudân. <sup>15</sup> Naa wídínhanginnáhpí háadi kin waagi dáy'o'in. Tobá híwó' okanda' wänbo', híwó' wídáy'opí, hewänbo i híwó'pí' dót'ay'i-á ihaydá' dáy'o'. <sup>16</sup> Hedi híwó'pí' ta'gendi wó'kanda'pí wänbo dáy'odá, iwedi nakeepo' naa ochanpo'in i tsontuü-á híwó'di-ânkun namuu'in. <sup>17</sup> Hediho náä-á naa-á wí'bo i wó'muupí ha'wâagi dáy'o'i', hewänbo i t'aywó'di naví pí'nä dínkw'ôndidân kin waagi díkando'. <sup>18</sup> T'owa-ân omuüdi hääbo híwó'di naví pí'nä khó'yé wídínkw'ôhpi. Ná'i-á dínhanginná gá tobá híwó' okanda' wänbo wídínkoedipidân. <sup>19</sup> Wíyá otúní: I híwó'di okanda'i-á wídáy'opí, hewänbo i híwó'pí'-áho dáy'o', oda'pí wänbo'. <sup>20</sup> Hedi i okanda'pí'-á dáy'andáho', naa-á wí'bo i wó'muupí ha'wâagi dáy'o'i', hewänbo i t'aywó'di naví pí'nä dínkw'ôndidân kin waagi díkando'.

<sup>21</sup> Hedânkun kin waagi häädi wänbo t'ähki dínpo' naa: Híwó' okanda' wänbo', shánki wídínbâapu'wanpí dáy't'aywó'namídí. <sup>22</sup> Naví pí'nä khó'yé-á ochanpo' Yôesivi tsontuü-á híwó'didá' namuu'in. <sup>23</sup> Hewänbo dínhanginná häädi wänbo t'ähki naví túu'ú t'ähki iwe wíyá pí'wí hääwí nayí', i-á naví híwó'di ánskaa-ádi ihänbo waagibá, hedi naví túu'ú iwedi owänpit'aywó'dikanda'di wí pant'ôe'i waagi opo'. <sup>24-25</sup> Hedi kindidiho naví pí'nä khó'yé-á ta'gendi Yôesigi'dá' ot'ôeda'. Hewänbo naa t'owada' omuüdi dáy't'aywó'do'. Áhki'yowän, to'dan díkhäge'namí naa, hedânho ná'i túu'údí chuwa iwe wídíkáanipídí? Naadi Yôesi Tádá dókú'daa'o' gá Jesus Christ i shánki natsonyi'i namuu'idáho díkhäge'dodân.

## 8

*I Yä'dâa'i P'oewaahâadi na'in díkhä'ge'maa na'inbí wówátsi yä'dâa'i äyhûuwídi*

<sup>1</sup> Hediho nää-á in to'wên Christ Jesus-ádi dimuu'indá Yôesi Tádádí wí'ovâyutchanú-ípi, <sup>2</sup> gá Christ Jesus-ádi wí'da' waagibá gimuudi i Yä'dâa'i P'oewaahâa i wówátsi napäyi'i' ûnkoedidân díma'p'âdi-ídi t'aywó'diwedi hedá chuwa iwedá. <sup>3</sup> Na'indá t'owada' gimuudi wígakappí, hediho Yôesiví tsontuu ihay wí'ây'a'gindopí hedânho t'aywó'diwedi dîn'aywoenídí. Hewänbo Yôesi Tádá-ânho ûnkoedi dîn'aywoenídí. Kin i'amídi iví ay dînsan wí t'owa napáa-ídi, na'in kappi'in t'aywó'to'in t'owa waagibá napóe, hedi tobá t'aywó'di wí'i'anpí wänbo na'inbí t'aywó'di ginmuudi nachuu. Handidiho ná'i t'aywó'di-á óet'an, hedânho t'aywó'didi na'in wiyá wídit'aanípídi. <sup>4</sup> Hedi kin i'an hedânho Yôesiví tsontuu natú waa na'inbí wówátsi ta'ge äyhûuwí. Hedi nää-á háa giwänpida' waagida' wí'ívíkanhonpí, hewänbo háa i Yä'dâa'i P'oewaahâa natú iví'amí waagân.

<sup>5</sup> In to'wên háa diwänpida' waagi díví'o'indá häädi wänbo t'ahki díví'ánshaa'o hääwí dikanda' i'gedida', hewänbo in to'wên háa i Yä'dâa'i P'oewaahâa nada' waagi díví'o'indá häädi wänbo t'ahki díví'ánshaa'o' i hääwí i Yä'dâa'i P'oewaahâa nada'póe'i'. <sup>6</sup> Hedi háa giwänpida' waagi iví'amí'in ni'gedida' iví'ánshaamáadá chuwa iwe gipówá-í, hewänbo háa i Yä'dâa'i P'oewaahâadi dítu'an waagi i'gedi iví'ánshaamáadá ta'gennin wówátsi-á híhchan ánshaa-á gín'ää-í. <sup>7</sup> Hedänkun wí to'wí háa nawänpida' waagi i'amí'indá' i'ánshaa'odi Yôesiví hánbi' waagi'ba namuu, gá Yôesiví tsontuu wí'i'a'gindopidân, hedi wí'ûnkoedipí ôn'a'ginnamidí. <sup>8</sup> Hedi kí'min t'owada' há'to Yôesi óehíhchannamí.

<sup>9</sup> Hewänbo Yôesiví P'oewaahâa ta'gendi unbí pí'nä khó'yé únthaadá háa i natú' waagi úvíkanhûuwí, háa iwänpida' waagida'ba yoe. Wí to'wí iví pí'nä khó'yé i Yä'dâa'i P'oewaahâa Christ-di ônsandi' imáapídi Christ-ví' wínamuupí. <sup>10</sup> Hewänbo tobá unbí t'aywó'di únmuudi unbí túu'ú únchúwí wänbo', Christ unbí pí'nä khó'yébo bînmáadá i Yä'dâa'i P'oewaahâadi wówátsi nahándepl'in wovâymä', gá Yôesi Tádádí wovâyçhamáadân t'aywó'di wíwîn máapí waagibá. <sup>11</sup> Yôesi Tádádí Jesus óewáywówápaá, hedi iví Yä'dâa'i P'oewaahâa unbí pí'nä khó'yé únthaadá, i Tádádí bá undá wiyá wovâywówápaá-í, Christ Jesus óewáywówápaá waagibá. Tobá unbí túu'ú únchuu wänbo', Yôesiví P'oewaahâa unbí pí'nä khó'yé únthaadi Yôesidi wówátsi wovâymääní.

<sup>12</sup> Hediho tí'úuwín páadé'in, nää-á hääwí giphaamuu waagibá hääwí híwó'di gínkhây'ä' iví'amí'in, háa giwänpida'

waagida'ba yoe. <sup>13</sup> Haa iwänpida' waagida' unbí wówátsi bínhondá íchuu-í. Hewänbo i Yä'dâa'i P'oewaahâa úvímägidáho wovâykhäge'namídí i t'aywó'di unbí túu'údí úví'o'i bînyâa'amídí, kindidânho in ta'gennin wówátsi bînkéyí.

<sup>14</sup> T'ähki in to'wên Yôesiví P'oewaahâadi ovâypahonnindá Yôesiví ây dimuu. <sup>15</sup> Yôesiví P'oewaahâa bînkê' ihaydá pant'ôe'in dikhuwôeda'in waagi'in wí'ímuupí, páadédí íchaa waagibá. Hewänbo i Yä'dâa'i P'oewaahâadi wovâyseégihógi Yôesi Tádávi ây ímúnídí, hedânho Yôesiví'piye' úvíyûusu'o' ihaydá wí'ínbo bînkháyá'ní "Naví Tádá" gin. <sup>16</sup> I Yä'dâa'i P'oewaahâadânho na'inbí pí'ná khó'yé dihangin'ândo' Yôesi Tádávi ây gimuu gin. <sup>17</sup> Hedí iví âyho gimuudi i hääwí iví âygi' iwiyekw'ódi'i' âyhóní. Christ-ádi wé'ge ná'i hääwí âyhóní. Christ-ví'in gimuudibo âyt'ôephadende' i it'ôephade waagibá, hedího i-ádíba Yôesi Tádávi he'ennin dípaa-í.

*Tobá nää t'ôephade iwe gikw'ôn wänbo', wáy wí thaa-á hää t'ähki híwó' gínpuwí*

<sup>18</sup> Ná'i sa'wó'di hääwí Yôesidi dínkhâymáa i'gedi dáy'ánshaamáadi, naa ochanpo' nää oepáa k'aydiwi t'ôephade-á hääbo wínamuupí waagibá. <sup>19</sup> Hää t'ähki nakhí'yendi-á nawó'onpo'di natsíkha Yôesi Tádá ikeekw'ôenídí na'in ta'gendi iví ây gimuu'in. <sup>20-21</sup> Yôesi Taa i'ánshaamági hääwí t'ähki nakhí'yendi' nachä'muupí waagibá napúwí'in. Ná'i hääwí wí'bo kin waagi wínapuwagít'óepí, hebo Yôesi-ân natú kin napúwí'in. Hewänbo wá' natú ná'i hääwí nakhí'yendibá wíyá híwó'di napúwí hedânho wínakhanmú-ípídí. Kindidi owáy Yôesi Tádávi ây chuwa iwedi dima'p'ändi hää t'ähki sa'wó' ingí' dínpóedí, ná'i hääwí nakhí'yendi-á wá' hanbá napúwí.

<sup>22</sup> Ná'i gínhanginná, wí kwee na'eyehaydi ûnhaytû' waagibá, ná'i hääwí t'ähki nakhí'yendi-á wá' han waagibá napo', wa'di wíyá ts'aabi wínakhí'yenpídí. <sup>23</sup> Hedí kin waagi wí'ûnpo'pí ná'i hääwí nakhí'yendida'. Na'in wänbo gínhaytû' waagibá gínpo', giwó'onpo'di gitsíkhakw'óndi Yôesi Tádá ikeeyamídí na'in iví ây gipúwídí díseégihógi'in, hedá na'inbí túu'ú ts'aabi dínpáa-ídí wá' gitsíkhakw'ó. Hedí dínkeeyamídí han dínkhâymáa'in, idi i Yä'dâa'i P'oewaahâa na'in dímägi. <sup>24</sup> Yôesidi dín'aywon dihaydi waabo ná'i napúwídí ívítíkhahon. Wí to'wí wí hääwí itsíkha'máa'i ho ikê'dáho', hedáho wa'di wínatíkhapí. Háadan wí to'wí wíyá itsíkha'amí wí hääwí ho ikê'di? <sup>25</sup> Hewänbo hääwí âyké'pí' wa'di âytsíkha'máadáho', nakhây'ä' gibo'atä-í'in tobá wó'ondi âytsíkha'máa wänbo'.

*I Yä'dâa'i P'oewaahâadi díkhäge'máa*

26 Hedá wá' kay gíntáydí i Yä'dâa'i P'oewaahâädá díkhäge'do'. Kaypí'in gimuuđi wáyýéđi wígyiúusuháhpí, hedi i hí' wí'âyshaadepidí gínwänpihaytû'. Hewänbo kin gínpo'di, na'inbí haytuu iwedibo' i Yä'dâa'i P'oewaahâädá na'ingí' Yôesi Tádá óehée'o'. 27 Yôesi Tádá-á ûnhanginná hääwí na'inbí pí'ná khó'yé gínkw'ó'di', hediho ûnhanginná háa i Yä'dâa'i P'oewaahâä natu'da'in, gá Yôesi Tádá nada' waagi i Yä'dâa'i P'oewaahâä-á Yôesi Tádáví t'owagi' iyúusu'odân.

*Yôesidi na'in díséegíđiho hääwíđi wänbo há'to díwiyé-í iví'wedí*

28 Nă'i wá' gínhanginná: Tobáháa napo' wänbo', nă'i hääwí napo'idiho Yôesi-á híwó' ikhâymáa in to'wên i óeséegí'ingí', innânkun iví'in ûnmúníđi ovâytukánnan, i'ánshaamăgi waagi. 29 Hân'oebo ûnhanginná to'wên dimúní'in in iví'in ûnpuwagit'óe'in, hedi iwéhpê'an indá iví ay Jesus ûnmuu'i waagibá dipúwí'in. Kindidiho Jesus wí pá'dây waagibá namúní hedá na'indá báyékí tí'úuwín waagi'inbá-á. 30 In to'wên ha'min dipúwí'in Yôesi Tádá iwéhpê'an dimuu'indá idi ovâytukánnan iví'in ûnmúníđi, hedi iví'in ûnmúníđi ovâytukánnandá natú t'aywó'di wíđây máapi'in waagi'in dimuu, hedi nă'in t'aywó'di wíđây máapi'in waagi'in dimuu'in ovâytú'annindá he'ennin ovâypáa-í, háa Jesus namuu waagibá.

31 Hedânkun, nă'i hääwí t'ăhki i'gedi gínhanginnândi, năa-á ta'gendi nă'in gínkoedi gitúníđi: Yôesi Tádá-á na'inbí'năpiye' namuudiho to'wíđi wänbo há'to dí't'aaní. 32 Yôesi Tádá-á wínakhâapóepíđi iví ay Jesus imăgi na'in t'owa t'ăhki'gi' nachúu-íđi. Hedi kin i'andânkun, nakhâapíđi t'ăhki wé'ge'i híwó'di hääwí wá' ta'gendi dí'măáni. 33 Yôesi Tádá-ân namuu i natú'di' in to'wên ovâyde'mannindá t'aywó'di wíđây máapi'in waagi'in dimuu, hedânho to'wí wänbo wí'ûnkoedipí ta'gendi dînt'aywó'dichănú-í'in. 34 Hediho to'wí wänbo wí'ûnk'óepí natúníđi na'inbí t'aywó'di gínmuuđi gínkhây'ă' dí'tuchănú-í'in, gá Christ na'in gimuuđi nachuudân, hedá wiyá shánkă hääwí-á i'an, i-á nawáywówápóe-á, hedi năa-á Yôesi Tádáví ko'dínăđá na'ân, hedi iwedi na'ingí' dînyúusu'odiho Yôesi Tádá dînda'máa.

35 Christ-di díséegíđi to'wíđi wänbo há'to díwiyé-í iví'wedí, tobá âyt'ôephadende wänbo', háa sehkanăwó' na'inbí thaa gínmuu wänbo', háa na'inbí whăyü gínmuuđi t'owadı díyanăkí'o wänbo', háa koegí'-á awegí'-á gíntáy wänbo', háa díwhă'amí'indá dí't'ăhănú-í'indá t'owa dida' wänbo'. 36 Kin gínpo' háa Yôesiví ta'nin diwe nata'muu waagi: Na'inbí Sedó Yôesi, uví'in gimuuđibo na'indá hääđi wänbo t'ăhki dí't'ăkhanukhây'o'.

Wên k'úwá ovâyt'ăhănú-í'in gimuu waagi t'owadı dí'máa.



<sup>37</sup> Hewänbo tobáháa ná'i t'ähki gínpo' wänbo?, wéngédí wänbo wídi'taanípi, hewänbo na'indáho git'ampo?, gá Christ i díseegi'i namuudân, hedí díkhäge'do?. <sup>38-39</sup> Naa dáykoediwhäyunde hääwídi wänbo há'to díwiyé-í Yôesi Tádávi séegi iwedi, ná'i séegi-á Jesus Christ na'inbí tsondi hay'i gínmuu'ídi dímägi. Tobá giwówayídi háa gichuu wänbo?, há'to iwedi giwiyedé-í. Makówáwin t'ôepa'aa'indi wänbo há'to iwedi díwiyé-í, háa p'oewaahâavi tsonnindi hediháa wáy wíyá to'wí tsonkhuu imáa'ídi. Tobáháa napóe wänbo náa háa páadépiye' gimän diwe, háa hääwí oepáa kw'áye hediháa nansoge núugé na'ändídi, háa wáy wíyá hääwí nakhi'yendi dí há'to iví séegi iwedi díwiyé-í.

## 9

### *Háa Yôesi Tádádí in Israel t'owagi' ovây'an waa*

<sup>1</sup> Naa háa otugít'óe'indá ta'gen namuu, naa wídayhóeyómáapi, gá Christ-ví' omuudân, hedá i Yä'dâa'i P'oewaahâadá naví pí'ná khó'yé donmáadi díhangin'ândo ta'ge dáyhi'máa'in. <sup>2-3</sup> Naa hânho ok'áykháa, hedá naví pí'ná khó'yé häädi wänbo t'ähki otaachanpo' dáy'ánshaamáadi naví t'owaví'gedí, indá náa oepáa k'aydi naví maatu'in dimuu. Híhchangídi Christ-ví'wedá owiyedé-í, kin naa dínpo'e'indi ovâykhäge'namídáho?. <sup>4</sup> Indá Israel-ví ây iwedi'inbá dimuu, hedí Yôesi Tádádí ovâyhógi iví sówé'ây waagi'inbá dimúnídi, hedá idá iví sa'wó'di kohthay iví'wedi ún'ä'i' ovâykeeyan. Háa iwéhpêe'annin in Israel-'inbá ovâytu'an, hedá iví tsontu-á ovâymägi. Ovâyýeye háa óe'a'ginmäánídi, hedá háa ovâykhây máa'in ovâytu'an. <sup>5</sup> In hân'oe'in se'daa-á ná'in Israel-'inbí thehtáy pahpá'in dínmuu, hedí Christ nat'owapaa ihaydi inbí'wedi'ibá namuu. I-á Yôesi namuu, i-á t'ähki itsonmáa, hedí t'owa dínhây'ä' hânhay wänbo t'ähki óetége'bé-í'in. Hamân.

### *Háa Yôesi Tádá in Israel-'in t'owa ovâytu'an waaho i'an*

<sup>6</sup> Hewänbo naa ok'áykháa gá tobá ná'i t'ähki dâymáa wänbo?, Yôesi-ádi wídimuupídan. Naa wó'tû'pí Yôesi Tádá-á wí'i'a'ginpí'in iví tuu imägi'in, hewänbo kinnân napo': Báyéki in Israel-ví ây iwedi'indá kodi'nin Israel-'in wídimuupí, \* <sup>7</sup> hedá wá' t'ähki in Hudíyo iwedi'indá Abraham-bí kodi'nin ây iwedi'in wídimuupí iví tûu ún'oe diwänpimuudíbo?, hewänbo kinnân Yôesi Tádádí óetu'an Abraham: Uví ay Isaac úmuu'iví ây iwedi'indá'mânho ta'gendi uví tí'úugé kã'ä'ä'in kin ovâytu'âamí.

\* 9:6 Wí to'wí kodi'di Israel-'i namúnídi únkhây'ä' ta'gendi Yôesiví'piye' iwhâyü-í'in.

8 Nǎ'i hí' kinnân natu'da?: T'ǎhki Abraham-bí tūu ûnp'oe-á Yôesi Tádávi áy wídimuupi, hewânbo in to'wên háa Yôesi Tádá ivi tuu imăgi waa di'âypuyă'in, inbî'gedida'mân gitúni ta'gendi Abraham-bí áy iwedi'in dimuu. 9 Kinnânho Yôesi Tádádí ivi tuu Abraham óemăgi háa ônkhamăa'in:

Wí paayo năa iwedi uvi'piye' owáy'ăă-í, hedi ihaydá uvi kwiyó Sarah wí enúkáy ho i'aypuyăkhăymăa.

10-12 Hebo Yôesi wiyá shánki natú. Rebecca-di wên kwâati ovân'ayyan, hedi in áyyăă-á wí'da' tádá dânmuu, i-á na'inbí thehtáy pahpăa Isaac namuu, Abraham-bí e'nú. Hewânbo wa'di in áyyăă da'aypuyăpidíbo', wa'di háawên dân'anpidíbo', háa híwó'di háa híwó'pí', Yôesidi Rebecca kinnân óetu'an:

I páadé'i-á i tí'úugé'igi' it'ôe'amí.

Hedi Yôesi-á kin i'an nahanginpúwídí i-ân namuu t'owa ovâyde'bo'i', háawên díví'annin namuudida'ba' yoe, hewânbo idânho to'wên napida'in ovâyde'bodân. 13 Yôesi Tádá-á ivi ta'nin diwe kinnân natú:

Jacob-á dóde'man, hewânbo ivi pá'dây Esau-á dóyoegi'an.

*Wígínkhây'ăhpi gitúni'in Yôesi-á híwó'pí i'o'in háa nada' waa i'odi*

14-15 Hedân ti gitúni Yôesi Tádá-á ta'ge wí'i'opí wí to'wí óede'bodi hedá wiyá to'wí óeyoegi'odá? Hedân yoe. I-áho ûnkoedi kin i'amídí, hediho Moses óetu'an,

To'wíwí'piye' naa oda'i-áho o'iyapúwí,

to'wíwí'piye' osehkanăkanda'i-áho dósehkană'amí.

16 Hedânkun Yôesivi iya ûnmuudibo wí to'wí ide'bo', nă'i to'wí óede'mamí'in nawânpida'dibo-á yoe, háa isó'díndedibo-á yoe.

17 Yôesi Tádávi ta'nin diwá ûntă'muu háa idi i Egypt-wi tsondi hay'i óetu'an waa, kinnân:

Naadi wînk'ú' untsonchă'nídí

hedânho háa wíkhăymăa'in namuudi naví kay dînmuu'in donkeeyamídí,

hedá năa oepăa k'aydi t'ǎhki t'owa háawi naa omuu'in dínhanginnání.

18 Hedânkun Yôesi háa nada' waa i'odi wáy wênbí'piye' na'iyapo', hedá wây-á wëndá t'óyanpí'in dimúni gin ovâykannan.

19 Ma'di wí to'wídí dítsikáyí'ní naa, "Ha'wăagi Yôesi i'odá háadan idi in t'owa ovâyte'p'idénde"? Tóebo wí'ûnkoedipi Yôesi óekhă'amídí i'amídí háa nada' waagi." 20 Hewânbo naadá i kin natú'di kinnân dótu'amí: "To-an unmuu Yôesi nâatūwhănnamídí, t'owa'ayda' unmuudi? Ti wí nat'údí ûnk'ôe i nat'úpa'i' óetu'ăamídí, 'Wí'úkhây'ăhpi háa omuu waagi naa dípa-í'in"? Hedân yoe. 21 I nat'úpa'i-á ûnk'óepí'an i

píʔindi hääwí nadaʔiʔ ipáa-ídí. Náʔi píʔin diwediboʔ ûnkoedi wên natʔu saʔwóʔgiʔindaʔ ipáa-ídí, hedá wây-á hääháakangíʔindá.”

22 Hedânho Yôesi Tádá wáʔ ûnkʔoe kinnân iʔamídi: Tobáháa nadaʔ wânbo ikeyamíʔin hânho natʔayʔin tʔowaví tʔaywóʔdi dínmuudi, hedá iví kay ûnmuuʔin âytáa-íʔin nadaʔ wânbo-á, owáy oedi i-á naboʔatáđí itsíkhaʔoʔ ovâytuchânú-ídí in toʔwên inbí tʔaywóʔdi dínmuudi natʔayđi, inbáhoʔ ovâyhánú-íʔin dínkhâyʔäʔ. 23 Hedá wáʔ nadaʔ in toʔwên iví iya ônhógiʔin ovâyhanginʔânnamíʔin háa hayʔi i namuuʔin, inbá páadédíboʔ ovâydeʔman báyéki híwóʔdi hääwí dâyhóníđí. 24 Hedí naʔinnân gimuu in Yôesi Tádáđí dítukânnannin iví iya âyhóníđí. Wáy wêndá Hudíyo gimuu, hewânbo wây-á wíginuupí. 25 Kinnân Yôesi Tádá natú, hedí Hosea-á hânʔoe itaʔnan:

In toʔwên naví tʔowa dínmuupíʔindáho  
naadi dovâytuʔamí naví tʔowa gin.

In toʔwên naadi wíđovâyséegípíwân,  
indá nää-á in toʔwên dovâyséegí gin dovâytuʔamí.

26 Hedí wáy Yôesíđi wáymûu ovâytuʔan diwe, “Undá naví tʔowa wíʔímuupí” gin,

iwebáho nää-á ovâytuʔâamí “Yôesi i nawówáyíʔiví ây” gin.

27 Hedá hânʔoe Isaiah-á in Israel tʔowavíʔgedí kaygiʔdi natú: Tobáháa in Israel-win tʔowa hânho báyéki diyí wânboʔ, háyú okhá i mâapʔoe kʔáyge iʔge nakwʔóʔ dihaybá, wên háyúđíđáʔ ovâyʔaywoení,

28 gá Naʔinbí Sedó Yôesi-á wínahayyêepúwípíđí iví tuchânu ibowá-ídí nää oepáa kʔayđi, háa natú waagi.

29 Isaiah wáʔ natú kinnân napúwí gin:

Naʔinbí Sedó i hääwí tʔâhki itsonmáaʔi namuuʔíđi wên tíʔúuge kâʔäʔin dínyoepʔanpíđá,  
gihâñiwân in tʔowa Sodom búuʔúwindáđí Gomorrahwíndáđí tʔâhki dihán waagibá.

### *In Hudíyo Yôesivíʔwedi dipede*

30 Hedího háa otsʔantú waa kinnân natúʔdaʔ: In tʔowa Hudíyo dimuupíʔin dívíwhâyundedí dipóe in toʔwên Yôesi Tádáđí ovâychaamáʔin tʔaywóʔdi wíđâyamápi waagi, tobáháa háđíđi kíʔmin dipúwíʔin dâytuwámápi wânboʔ. 31 Hewânbo in Israel-ʔindá dâynuwände háđíđi tʔaywóʔdi wíđâyamápiʔin waagiʔin dipúwíʔin, hewânbo wíđâyshaadepí. 32-33 Hedí háadan wíđâyshaadepí? Gá dívíwânpiwhâyú-ívíʔwedi dívíkhâđedân híwóʔ dívíʔamíđi hedânho Yôesíđi ovâychaamáʔve-ídí tʔaywóʔdi wíđâyamápi waagi. Wí kʔuu Yôesi Tádáví taʔnin diwe iʔgedí nataʔmuuʔiʔ iwe dipʔíđedí dikanu waagibá dínpóe. Kinnân natúʔ:

Bítʔoyan, oe Zion búuʔú iwe wí dósóge.

I-á wí k'uu waagi<sup>7</sup>bá namuu, t'owa iwe dip'ídedi dikanunde<sup>2</sup>,  
 hewänbo to<sup>7</sup>wên iví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhäyunde<sup>7</sup>indá há<sup>7</sup>to  
 dichanpúwí híwó<sup>7</sup>pí<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhäyunde<sup>7</sup>in. †

## 10

1 Tí<sup>7</sup>úuwin páadé<sup>7</sup>in, pín ta<sup>7</sup>ge haydi Yôesi Tádá dóda<sup>7</sup>máa naví t'owa in Israel<sup>7</sup>in dimuu<sup>7</sup>in ovây<sup>7</sup>aywoenídí. 2 Ta<sup>7</sup>gendi wây<sup>7</sup>tumáa, indá hânho dida<sup>7</sup>Yôesi óehíhchanmääni<sup>7</sup>in, hewänbo piháa dívísó<sup>7</sup>dínde díví<sup>7</sup>amídí. 3 Ho wídínhanginnáhpí háa Yôesi i<sup>7</sup>o<sup>7</sup>in hedânho idi t'owa ovâyçhaamá<sup>7</sup>ve-ídí t'aywó<sup>7</sup>di wídây<sup>7</sup>máapí waagi, hedího indá dâytuwämáa hádídí ha<sup>7</sup>min wí<sup>7</sup>bo díví<sup>7</sup>pipáa-ídí, hedího háa Yôesidi kin ovây<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in wídây<sup>7</sup>hóndepí. 4 Nääho t'ähkí in to<sup>7</sup>wên Christ-ví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhäyunde<sup>7</sup>indá wíyá ho wídíntáypí dívísó<sup>7</sup>dêe-ídí i tsontu<sup>7</sup> dâyt<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginnamídí hedânho dipúwídí in to<sup>7</sup>wên Yôesi Tádádí ovâyçhaamá<sup>7</sup>in t'aywó<sup>7</sup>di wídây<sup>7</sup>máapí waagi.

5 In t'owa dívísó<sup>7</sup>dínde<sup>7</sup>in Yôesiví tsontu<sup>7</sup> dâyt<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginnamídí hedânho Yôesidi ovâyçhaamá<sup>7</sup>ve-ídí t'aywó<sup>7</sup>di wídây<sup>7</sup>máapí waagi, inbí<sup>7</sup>gedi Moses kinnân itá<sup>7</sup>nan:

Wí to<sup>7</sup>wí t'ähkí Yôesiví tsontu<sup>7</sup> i<sup>7</sup>a<sup>7</sup>gindo<sup>7</sup>i-á wówátsi imá<sup>7</sup>ve-í.

6 Hewänbo kinnân nata<sup>7</sup>muu in to<sup>7</sup>wênbí<sup>7</sup>gedi inbí whäyü dínmuudi Yôesidi ovâyçha<sup>7</sup>in t'aywó<sup>7</sup>di wídây<sup>7</sup>máapí waagi:

Wí<sup>7</sup>ítúnípi, “To<sup>7</sup>wí ûnkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> makówápiye<sup>7</sup> napée-i<sup>7</sup>in.”

(Nä<sup>7</sup>indá natu<sup>7</sup>da<sup>7</sup>, Christ óedaa<sup>7</sup>amídí makówádí nawhåve<sup>7</sup>ä-ídí.) Hedá wá<sup>7</sup> nata<sup>7</sup>muu:

7 Wí<sup>7</sup>ítúnípi, “To<sup>7</sup>wí ûnkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> in chu<sup>7</sup>in dikw<sup>7</sup>ó<sup>7</sup> diwepiye<sup>7</sup> nawhåni<sup>7</sup>in.”

(Nä<sup>7</sup>indá natu<sup>7</sup>da<sup>7</sup>, in chuwa<sup>7</sup>inbí<sup>7</sup>wedi Christ óetegé-ídí óewówápaa-ídí.) 8 Hewänbo kinnân nata<sup>7</sup>muu:

Yôesiví tu<sup>7</sup>-á undádího nayí<sup>7</sup>,

unbí sóedí ítúní hedí unbí pí<sup>7</sup>ná kó<sup>7</sup>yé-á bînmáa.

Hedí ná<sup>7</sup>i tu<sup>7</sup> whäyü í<sup>7</sup>gedi namuu<sup>7</sup>i-á t'owa âyt<sup>7</sup>ôe<sup>7</sup>o<sup>7</sup>.

9 Hedânkun t'owaví páadépiye<sup>7</sup> ítúdí Jesus-á i shánkí natsonyi<sup>7</sup>i namuu<sup>7</sup>in, hedá Yôesi Tádádí wíyá óewáywówápaa<sup>7</sup>indá unbí pí<sup>7</sup>ná kó<sup>7</sup>yé-á úvíwhäyundedí, wovây<sup>7</sup>aywoení, 10 gá na<sup>7</sup>inbí pí<sup>7</sup>ná kó<sup>7</sup>yé Jesus-ví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> ívíwhäyundedá Yôesi Tádádí díçhaamá t'aywó<sup>7</sup>di wí<sup>7</sup>ây<sup>7</sup>máapí waagi, hedí iví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> ívíwhäyunde<sup>7</sup>in gitúdá, dîn<sup>7</sup>aywoení. 11 Yôesiví tã<sup>7</sup>nin diwá ûntú<sup>7</sup>,

In to<sup>7</sup>wên iví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhäyunde<sup>7</sup>indá há<sup>7</sup>to dichanpúwí híwó<sup>7</sup>pí<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhäyunde<sup>7</sup>in.

† 9:32-33 Christ-á i k'uu namuu, hedí iví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> wídívíwhäyundedí dikanunde waagibá dínpóe.

12 T'ähkí t'owagí? handá? napo?, in Hudíyogí?indá, in Hudíyo dimuupi?ingí?indá wá?, gá t'ähkí t'owagí? wí?dä? wí shánkí natsonyi?i na?ändân, hedi idá báyéki híwó?di ovâyma? in to?wên iví?piye? dívíyûusu?annin ovâykhäge?namídi. 13 Yôesiví tã?nin diwá ûntû? waagi:

To?wên i shánkí natsonyi?iví?piye? dívíyûusu?andi di?aywonda?póedí idá ovây?aywoení-ákun.

14 Hewänbo hádídan iví?piye? kin dívíyûusu?amí iví?piye? wí dívíwhäyundepídi, hedá hádídan dívíwhäyü-í iví?gedí wí dínhanginnáhpídi, hedá hádídan dínhanginpúwí to?wídi iví tuu wí?ovây't'ôe?anpídi, 15 hedá hádídan wí to?wídi ovây't'ôe?amí Yôesídi wí?ôesanpídi? Kinnân Yôesiví tã?nin diwe nata?muu:

In to?wên wí híwó?di tuu dâymáyã?inbí ahtaa-á sa?wó? dínkeet'óe.

16 Hewänbo Isaiah natú waagibá, t'ähkí in Hudíyo Yôesiví híwó?di tuu wí dâyséegi?anpí. Kinnân itã?nan:

Na?inbí Sedó Yôesi, wên häyühaydída? t'owa i hääwi navi?wedi dit'oe?i? dívíwhäyü.

17 Hedânkun Yôesiví?piye? ívíwhäyü-ídi, gíntáy iví tuu git'óe-ídi, hedá ná?i tuu-á git'o? wí to?wídi Christ-ví?gedí dit'oe?odi.

18 Héyâa in Israel-?in, ti Yôesiví tuu wídit'oe?pi?an? Dit'oe-ákun, Yôesiví tã?nin diwe ûntû? waa:

Yôesiví tuu-á náa oepáa k'aydi t'ähkí ûntuümää, hediho t'owa t'ähkí wáyýe t'ähkí dikw'ó?nin ná?i tuu dínpówá.

19 Hedânkun in Israel-?in dínhanginnândákun háa Yôesi ikhâymaa?in. Kin Moses páadé itã?nan háa Yôesídi ovâytu?an waa:

Wây-á pí?wên t'owa dimuu?in naadi dovây?aywondibo wâythúukannamí,

Háa hä?in t'owa hangintan dâymáapí?ingí? dovâykhâymaa?in namuudi wây't'e?ya?namí.

20 Hedá Isaiah-á shánkí kay?indá ihí?máadi ná?i Yôesiví hí? ûntú:

In to?wên naa wíditu?wámáapí?indi naa díshaa.

Inbí?piye? dáykeeyan, navi?gedí ditsikayipi wänbo?.

21 Hewänbo in Israel t'owaví?gedí Yôesi kinnân ihí?máa:

Häädí wänbo t'ähkí okhóewaa?än ná?in t'owa dovâyséegi?amídi,

tobá wídi?a?ginmáapí wänbo?

hedá navi tuu dínyoegi?o wänbo-á.

## 11

*Yôesidi in Israel-in ovâyséegísehkaná'andiho wáy wên in ovâyde'man*

<sup>1</sup> Hedího ti gi'âaní Yôesi Tádá iví Israel-in t'owa iyoege'annin? Hedân yoe. Naa wá' Israel-wibá omuu, naa-á Abraham-bí ây iwedi'ibá omuu, hedá Benjamin-bí t'owa iwedi'ibá omuu. <sup>2</sup> Hedího Yôesi-á iví t'owa wí'iyoege'anpí, indá hân'oebo ûnhanginná iví'in ûnmúní'in. Ta'gendi un ûnhanginnáhpí'an háa iví ta'nin diwe Elijah-ví'gedi ûntû'nin. Elijah-di in Israel-inbí'gedi Yôesi óehí'máadí kinnân ovâyt'e'p'íde:

<sup>3</sup> Na'inbí Sedó, t'âhki in wé'ge'in uvi tukhe'min wônt'ahánú, hedá t'âhki uvi antâa-á wônnayú.

Naada'mân ote'dee, hedi t'owa hádídí naa díhéyí'in dituwáyi'.

<sup>4</sup> Hedi kinnân Yôesidi óetu'anpí'an:

Tsé maapaasôn (7,000) ihay sená' dovây'âyîngimáa hedi wa'di naví'näpiyebo dimuu,

indá Baal-ví páadépiye' wídívíde'gendikw'ódipi óe'a'ginmäánídí. \*

<sup>5</sup> Nää wa'di hanbo napo'. Yôesi-á naséegísehkanát'óedí wa'di wên háyú haydi Israel-in Yôesidi ovâyde'mannin dikw'ôn. <sup>6</sup> Hewänbo iví séegísehkaná ûnwänpimuudibo Yôesidi ovâyde'man, hääwí híwó'di díví'andídida'ba yoe. Hedi hääwí híwó'di indá díví'andídibo idi ovâyde'mandáho', há'to iví séegísehkaná ûnmuu'idídá' ovâyde'mamíwän.

<sup>7</sup> Hedího kinnân napóe: T'âhki in Israel-win t'owa wídínhanginpóepí hádídí dipúwí'in in to'wên Yôesidi ovâychaámáa'in t'aywó'di wídâymaápí waagi, hewänbo in to'wên Yôesi Tádádí ovâyde'mannindáho dínhanginpóe, hedi in wé'ge'indá t'óyanpí'indá' dipóe. <sup>8</sup> Yôesi Tádáví ta'nin diwá ná'in wé'ge'in t'owaví'gedi kinnân nata'muu:

Yôesidi inbí hangintan ovâypedee'an,

hedi tsée nakeet'óepí-á, oeyay nat'o'pí-á ovâymägi,

hedi nää thaa pu'wahay kinbo dínpo'.

<sup>9</sup> David wá' hân'oe inbí'gedibá natú,

Báyékí hääwí dínkw'ó'dibo di'ánde híwó' dínpo'in, hewänbo Yôesi dóda'máa ná'i hääwí dínkw'ó'dibá wên phay iwe diwhê'in waagibá dínpúwídí,

háa hääwí iwe dip'ídedi waagibá dínpúwí iwe dikanú-ídí, hedá iwebo inbí tuchänu dín'ä'i-á dáyhóní.

<sup>10</sup> Ditsíkhämugi't'óe waagibá dínpúwí hedänho wídínkeet'óenípídí,

\* **11:4** Baal-á wí hääwí wí sen waagibá ûncháa'i namuu, i-á in wé'ge'in t'owa dáykhíyé inbí yôesi dínmúnídí.

hedá häädi wänbo t'ähká inbí túu'ú-á dínbé'gayní  
dínhékháadi waagibá.

<sup>11</sup> Hedího hännan natu'da' nã'i otú'i'? Ti natu'da' nã'in Israel'in t'owa dikanu'in wiyá há'to dikwinudée-í waagibá dínpoé? Hedân yoe. In Israel t'owaví t'aywó'di dínmuudiho Yôesidi in Israel'in dimuupí'in t'owa-áho ovây'aywon, hedí iwediho' in Israel'in t'owa wá' hânho didá'í hanbá dínpuwí'in. <sup>12</sup> In Israel'in t'owa pedee iwe dipowádi Yôesiví'wedi dívihânge'an, hebo iwedi t'ähki in wé'ge'in t'owa Israel'in dimuupí'in Yôesiví tuj dâyhógi, hedí handidân dikodit'owapaa waagi'inbá dipóe. Hedího owáy in Israel-win dívíwhâyunde'in shánki báyéki dipóe ihaydá, in wé'ge'in t'owa-á wá' wiyá shánká híwó' dínpuwí.

*In t'owa Hudíyo dimuupí'in ovây'aywoeni*

<sup>13</sup> Un Hudíyo ímuupí'in, nää-á undá wâyhí'khâymaa: Yôesi Tádádi naa unbí'piye' dísan, hedího naa ochanpo' naví t'ôe-á báyéki dín'a'ginmuu'in. <sup>14</sup> Hääwên naadi wây'o'in namuudi, ma'di in to'wên naa waagibá Israel'in dimuu'in wá' hânho didá'í i tuj un wâymä'i dâyhónídi, hedí kindidi wáy wên in wá' ovây'aywoeni. <sup>15</sup> Yôesi Tádádi in Hudíyo ovâyyoegi'an dihaydi idi in wé'ge'in t'owa t'ämäpiye' nää oepáa k'aydi dithaa'in ovâyk'emahógi. Hedânkun owáy idi in Hudíyo ovâywáyséegi'an dihaydá, shánki wänbo híwó' namúni, ihaydá indá chu'in diwáywówápóe'in waagi'inbá dimúni.

<sup>16</sup> I páadé'i pává dâyhahkê'i Yôesi óemägidá, t'ähki i wé'ge'i pává wá' iví'da' únmuu. Hedá i taypúu Yôesi óemägidá, i wa'yáy khóe wá' iví'ba únmuu. † <sup>17</sup> In Hudíyo wên olive tay óekhähkídi'in waagi'inbá dimuu, hewänbo wáy wên in diwedi wa'yáy khóe dâyts'â'i waagi'inbá dimuu, hedí un Hudíyo ímuupí'indá wên olive tay nawänpisôe'inbí wa'yáy khóe waagi'inbá-á ímuu, nã'i wa'yáy dâyts'â'i-á i wé'ge'i wa'yáy-ádi dâywänpit'ihśaa, hedího i taypúu iwediwi tayp'oedi i wa'yáy khóe dâyt'ihśaa'i híwó' nasôemän waagibá, nää-á hanbá hääwi in Hudíyo iwedi na'ää'idi híwó' undá wá' únpo'. <sup>18</sup> Hedího nää-á wí'í'âanípí i wé'ge'i wa'yáyví shánki híwó'nin ímuu'in. Wí'úvíyêngihée'amípí, undá wa'yáy khóe waagi'inda' ímuudi, hedího nã'i tayp'oe wívînmähpi i taypúu nawówámúnídi, i taypúudân un unbí wówátsi khóekhúu-á wovâymä'.

<sup>19</sup> Hewänbo ma'di wí Hudíyo namuupí'-á kin natúni, "I wé'ge'i wa'yáy khóe-á óets'â' hedânho na'in dít'ihśaa-ídi."

† 11:16 I páadé'i pává-á in taypúu-á in Hudíyoví páadé kã'ää'in t'owa Yôesidi ovâyde'mannin waagi'ba namuu, hedí i wé'ge'i pává-á wa'yáy khóe-á in shánki tí'úugé kã'ää'in Hudíyo waagi'ba-á namuu.

20 Nǎ'indá ta'gen namuu. In Hudíyo ovâyts'á' gá Christ-ví'piye' wídíwihäyupídân, hedi undá unbí whäyü únmuudi wovâyt'ihsaa. Hewänbo úvíyêngihí'má've-íví'wedi únkhây'ä' hânho úví'áyíngi'ámí'in. 21 Yôesidi in Hudíyo ovâytuchänu, tobá in tayví kodí'di wa'yáy khóe waagi'inbá dimuu wänbo', hediho háa díví'an waagibá úví'odáho hanwaagibá un wá' wovâytuchänú-í.

22 Hediho iwedi nakepo' Yôesi-á t'owaví'piye' hânho híwó'di namuu'in, hewänbo wáy wênbí'piyá kháa'i namuu. In to'wên iví'wedi dívíhânge'annindá ovâytuchänunde', hewänbo unbí'piyá híwó'di namuu, hedi ná'i híwó'di wovây'o'i bînséegíkéndedá kin waagibá wa'di ikanhúuwí. Hewänbo bînséegíhógipídá un wá' wí wa'yáy khóe waagibá wovâyts'áa-í. 23 Hedi in Hudíyo ovâyts'á'in díví'egó'andáhá' wiyá dívíwhäyudá, Yôesi Tádádí ovâywáy't'ihsáa-í, gá i-á ûnkoedidân han i'ámídi. 24 Hedânkun un t'owa Hudíyo ímuupí'in wên olive tay napisôe'inbí wa'yáy khóe waagi'inbá ímuu, hedi iwedi wovâyts'á'di wây-á olive tay óekoe'in deedi wovâyt'ihsaa, tobá páadédí iwedi'in ímuupí wänbo'. Hediho shánkí wínabâpu'wanpí in Hudíyo in tay eedibá ovâywáy't'ihsáa-ídi, gá indá in tayví kodí'di wa'yáy khóe waagi'inbá-á dimuudân.

*Yôesi-á t'ähki t'owaví'piye' nasehkanäpo'*

25 Tí'úuwín páadé'in, naa oda' un Hudíyo ímuupí'in wên ta'gen ní'gedí ika'pówá-í'in, hedânho únhanginnândi wí'úvichäa'âamípi. Nâwehaydi ná'in ta'gen wa'di wínaka'powamuupí, hedi kinnân in namuu: Tähki in Israel-win t'owa há'to häädí wänbo t'ähki yoegikannin dimúní, hewänbo báyéki in Hudíyo dimuupí'in t'owa Yôesiví'piye' dívíwhäyü iwéhayda'mân ha'min dimúní. 26 Hedi owáy ná'in wé'ge'in t'owa Yôesiví'piye' di'ää ihaydânho t'ähki in Israel-'in wá' ovây'aywoení. Yôesi Tádáví ta'nin diwe ûnta'muu háa i natú'in:

I aywondi-á Zion diwedi nakä'äägít'óe,

hedi in Israel-'inbí yä'dâapíkan ovâyya'a'amí.

27 Hedi owáy inbí t'aywó'di dovây'owóyé ihaydáho

háa ingí' dovây'amídi dówéhpêe'an waa napúwí.

28 Yôesiví híwó'di tuu in Hudíyo dâyyoegi'andi náa-á Yôesiví hânmin dipóe. Hewänbo háa díví'annin namuu'indi un Hudíyo ímuupí'in wovâykhäge'nan Yôesi bîntáa-ídi. Hewänbo Yôesidi ná'in Hudíyo t'owa ovâyséegi gá iví hehäwin thehtáy pahpá'in ovâyde'mandân. 29 Yôesidá in to'wên ovâyde'mannin wí'ovâyyoegi'opí, hedá i hääwí híwó'di ovâymägi'i wí'ovâykweedepí. 30 Wáymûu un



Hudíyo ímuupí'indá Yôesi Tádá wíwín'a'ginmáapí, hewänbo nää in Hudíyodi óe'a'gindopídího' unbí'piye' na'iyapo'.  
 31 Hanwaagibá in Hudíyodi nää Yôesi wí'óe'a'gindopí, hewänbo unbí'piye' na'iyapo'di inbí'piye' wá' na'iyapúwí.  
 32 Yôesi-á natú t'ähki t'owadi wí'óe'a'gindopídí inbí t'aywó'di dínmuu'ídiho pan waagi'inbá dipaa, hedí kindidi t'ähki t'owa handa' ovâymaadi t'ähkívi'piye' na'iyapúwí.

*Gínkhây'ä' Yôesi Tádá äytegé-i'in*

33 Yôesi-á hânho hay'i namuu. Iví hangintandá há'i-á hânho báyéki únmuudi há'to äytaayamí, hedí há'to gínhanginnání háadi háa hândidi i'o' háa ikanhonnin. 34-35 Iví ta'nin diwe ûnta'muu waa:

To'wí wänbo wí'únhanginnáhpí háa Yôesi Tádá na'ánshaamuu'in,

to'wí wänbo wí'únkoedipí óetumakhemäänídi.

To'wí wänbo wí'únkoedipí natúnídi, "Naadi háäwí Yôesi dómági,

hedânho i-á únkhây'ä' díwáywá'áa-i'in."

36 Yôesi-áho háäwí t'ähki ikhíyé. Háä t'ähki wa'di namän Yôesivi mange imáadi, hedá háä t'ähká iví'-á únmuu. Hedího hânhay wänbo t'ähki kw'áayébo' äymá've-í. Hamân.

## 12

*Yôesivi'piye' pín ta'ge haydi ívímääni*

1 Tí'úuwin páadé'in, Yôesidi iví séegísehkanä wovâykeekw'ódi, hedího ná'in namuudi kaygi'di kinnân wâytumáa: T'owadi in animáa dâyt'ahanú'in Yôesi óemá', hedí han waagibá unho unbí túu'ú úvímääni, hewänbo wówá'innân, hedá wá'yä'dâa'indá' ímúni hedânho bínhíhchanmäänídi. Kindidân unbí pí'ná khó'yé Yôesi bín'a'ginmääni. 2 Háa in t'owa Yôesi dâytaapí'in dívi'o waagibá wí'úvikanhúuwípi, hewänbo binmää Yôesidi ánshaa ts'aabi wovâymaäänídi, hedí handidiho unbí wówátsi wovây'egó'amídi. Kindidânho únhanginpúwí háa Yôesi nada'in úví'amí'indá híwó'nindá' namuu'in, hedá óehíhchando'indá, hedá t'ähki ta'gennindá.

3 Hedí Yôesidi naa dínk'ú' un wí'inbo ná'in wâytumakhe'amídi: Wí'í'âanípí he'ennin ímuu'in ha'min ímuupídi, hewänbo ta'gendi unbí'gedi úví'ánshaa'amí, hedânho únhanginnánídi háa únkoedi úví'amídi i whâyü Yôesidi wovâymägi'idi. 4-5 Na'inbí túu'ú-á háyüdíbo gínpa'an, hewänbo ná'i háäwí-á handa' wí'it'óe'opí. Hanwaagi'inbá na'in gimuu. Tobáháa báyéki'dí giyi wänbo wí'da' waagibá gimuu, gá Christ-ádi wí'da' gimudân, hedá giwhi'kw'ó wéhpêe túu'ú gimúnídi waagibá. 6 Yôesidi pí'dinbo magan dímägi, hewänbo t'ähki há'bidá' wígínmuupí. Wí to'wí

ûnkoediđi wí Yôesiví tukhe'bi waagibá ihée'amídí, i-á ûnkhây'ă? kin i'amí'in hâyú iví whâyú ûnmuu ihay iwedi. 7 To'wí méesatewi khäge'di' namúni'in ûnkoedi'i-á ûnkhây'ă? híwó i'amí'in. To'wí Yôesiví tuu ovâyhá'amí'i namuu'i-á ûnkhây'ă? híwó? ovâyhá'amí'in. 8 To'wí natumakhehá'i-á ûnkhây'ă? iví tumakhe imääní'in. To'wí iví hääwí ûnk'ó'di iwiyendedi wé'ge'indádí, i-á pín ta'ge hayđi ovâymaßni. To'wí óetsondisóge'i namuu'i-á ûnkhây'ă? hânho it'ôe'amí'in. To'wí in sehkanäwó? diwówayi'in ovâykhäge'do'i-á ûnkhây'ă? híhchangidi kin i'amí'in.

9 Un Únkhây'ă? ta'gendi bînt'owaséegíhûuwí'in, wänpidiđa'ba yoe. I hääwí t'aywó'di namuu'i-á bînyoe'amí hedá hääwí yä'dâa'i namuu eedá téegi t'aagá úvitsaasáa-í. 10 Wí'nä táye úviséegíhûuwí tí'úuwín páadé'in dínkhây'ă? waagi, hedá úví'a'ginmá've-í hääđi wänbo t'ähki. 11 Wí'íbbâa-ípi, hewänbo pín ta'ge hayđi Na'inbí Sedó Yôesigí' úvít'ôe'amí. 12 Yôesiví híwó'di hääwí wovâyppägít'ôe'i bîntsíkha'máadibo' íhíhchaa-í. Bînt'ôephade wänbo býää'an. Hääđi wänbo t'ähki úvíyúusu'âamí. 13 Yôesiví t'owa hääwí dántáy'indádí i hääwí únk'ó'di bînwiyé-í, hedá unbí k'aygipiyá bînséegi'amí.

14 Yôesi bîndaa'amí idi híwó'da? ovây'âamídí in to'wên wovây'tôephadekando'in. Híwó? gin otú, híwó'pí-á yoe. 15 Wí to'wí nahíhchaa'i-ádíba íhíhchaa-í. Wí to'wí naséeyidá i-ádíba úvisihtää-í. 16 T'ähkidí handa? úvímá've-í. Wí'úvíyengi'ánshaamá've-ípi, hewänbo in wäphphade kw'áye'in dimuupí'indádí úvíwóení. Wí'í'âanípi hää t'ähki íhá'in.

17 Wí to'widí yanáki wovây'odá yanákídíba wívînwá'âa-ípi. I hääwí t'owa t'ähki dínhanginná'di híwó'di namuu'indá bîn'âamí. 18 Unnânho únk'ôe úvíkhää-ídi hedânho nakoedidáho t'ähki t'owa-ádí tsaaginpidíbo unbí wówátsi bînhûuwí. 19 Un wâyséegí'in, nã'in wâytu'amí. In t'owa un wovâywha'o'in wívînwha'amípi, hewänbo Yôesiví'we binyoe'an nã'i tuchänu, gá Yôesiví tã'nin diwe kinnân ûntã'muudân:

“Naa-ân dínk'ôe t'owa dovâyttuchänú-ídi,  
naa-ân dínk'ôe dovâymaßnidí hääwí dín'ă'i?,”  
kin Na'inbí Sedó Yôesi natú.

20 Kin wá? nata'muu:

Uví hãnbi nahãshëndi nákoegí'mää,  
hedí nap'oesá'aadá nap'oemää.

Kin úví'odá i-á hânho nawôeda'póedí iví wôeda'di  
ôephahánunde waagibá nachanpúwí.

21 Wívînmaßnípi hääwí yä'dâapi? namuu'idi wovây'taanídí,  
hewänbo híwó? úví'odíbo yä'dâapi? hääwí namuu'i? bînt'aaní.

## 13

*Gínkhây'ä' in tsonnin ây'a'geeni'in*

<sup>1</sup> Na'in t'ähki gínkhây'ä' in to'wên dítsonmáa'inbí khómapho' ívíkw'ôení'in, gá Yôesi natúdího gíntsonninkw'ôndân, hedího Yôesidânho inbí tsonkhuu ovâymä'. <sup>2</sup> Hedânkun to'wídí in to'wên dâytsonkhuumáa'in ovây'a'gindopídí, hääwí Yôesi ik'û'i wänbo wí'i'a'ginpí, hedí wí to'wí kin i'o'i-áho óetuchänú-í. <sup>3</sup> In to'wên híwó' díví'o'indá in tsonnin wídâykhuwôeda'ípí, hewänbo in yanäki díví'o'indáho dikhuwôeda'í. Hedího i to'wí natsonnändi' wíwínkhuwôeda'ípí'in ída'dáho', híwó'da' úvíkanhúwí, hedí unbí'gedí híwó'da' ihé'e'amí. <sup>4</sup> I-á Yôesiví t'ôe'i waagi'ba namuu, i-á unbí híwó'gí'da' i'o'. Hewänbo úvíyä'dâapí'odá, íkhuwôeda'í, ná'i tsondi-á wên ta'gen ûnk'óedí wovây'tuchänú-ídí, gá Yôesiví t'ôe'i waagi'ba namuudiho tuchänu imáyä'dân in to'wên dívíyä'dâapí'o'ingí'. <sup>5</sup> Hedího un únkhây'ä' in tsonnin dimuu'in bîn'a'ginnamí'in, hewänbo i tuchänu bínkhuwôeda'dida'ba yoe. Shánkídí bîn'a'ginnamí gá unbí pí'nä khó'yé un únhanginnândân ná'indá in ta'ge'in namuu'in.

<sup>6</sup> Hedího i tax chä' in tsonnindi wovâyphahsande'i-á úvíwá'ánde', gá indá inbí t'ôe dâyo'odibo Yôesigí' waagibá dívít'ôemáadân. <sup>7</sup> Hedího in t'ähki bînääni hääwí dín'ä'i'. Hääwí in tsonnindi wovâyphahsande'i t'ähki úvíwá'âa-í, hedá in to'wên in tsonkhuu dâymáa'indá hânho-á bínpi'a'geeni.

*T'owa âyséegíhúuwí hedá híwó'dá íví'amí*

<sup>8</sup> Únkhây'ä' unbí séegi wí'nä táye häädi wänbo t'ähki íphaamúní'in, hewänbo wíyá hääwí wänbo-á yoe. Wí to'wídí t'owa ovâyséegíhondáho', kindídi t'ähki Yôesiví tsontu' ôn'a'gindo'. <sup>9</sup> I tsontu' kinnân namuu:

Wíyá to'wíví sedó-ádí háa kwiyó-ádí wí'úvíwhqhwomá've-  
ípí,

wíwínt'owat'ahánú-ípí,

wí'úvísä'mâamípi,

thúudí wíyá to'wíví hääwí wí'ída'ípí,

hedá wíyá hā'bi tsontu' wá' nakw'ó. Hewänbo t'ähki ná'i tsontu' wé'ge wên wéhpêeda' tsontu' waagi'ba namuu, kinnân:

Háa un wí'bo úvípíséegí waagibá, wé'ge'in t'owa wá'  
bínséegíhúuwí.

<sup>10</sup> Wí to'wí t'owa t'ähki iséegí'i-á há'to wíyá to'wí yanäki óe'amí. Hedího ta'gendi bín't'owaséegídá, kindídi t'ähki i tsontu' bîn'a'gindo'.

<sup>11</sup> Ná'i wâytu'andi-á úví'âamí, gá únhanginnândân häädi naná'nin. Náa-á shánki tsó'wa naná Jesus nawáypówá-ídí

dîn'aywoenídí páadé iví'piye' ívít's'anwhäyü ihaydiví'wedi, hediho nää-á ihaydiho nanân íyósa'wó-ídí waagibá namuu. <sup>12</sup> Nää-á wa' nawáypówápídíbo gínkhüüná waagibá gínpuwamän, hewänbo i khüü naphademän hedi nathay'ä? kin waagibá napo?, hediho i t'aywó'di in t'owa nakhüüná? dihaydi díví'o'í? äyoe'amí, hedi sundado inbí kwäk'u hän aadi di'aamuu'in waagi'inbá gimúni, nathayná? diwe ívíyíé-ídí. <sup>13</sup> Nää-á t'owa thaadi dínkhây'ä? waagibá, híwó? na'inbí wówátsi äyhüuwí. Wáy dínshánkí'dipo'di dívít'aywó'do? eeye wí'ívímá've-ípi, wígisuwätsit'óenípi, tsé waagi'inbá wígyêenípi, wí'ívít'aymá've-ípi, hedá wí'ívíthúumá've-ípi. <sup>14</sup> Hewänbo wí kwäk'u hän aadi wovây'áyíngi'o waagibá, Na'inbí Sedó Jesus Christ-dân wí'bo wovây'áyíngi'amí, hedi i t'aywó'di kaygi'di íkanda? i'gedi wí'úví'ánshaamá've-ípi.

## 14

*Wí'nä táye wí'ívítuúsúumá've-ípi*

<sup>1</sup> Wí to'wí iví whäyü kay'in wí'ünmuupí wänbo binséegike?, hewänbo hääwí híwó? naka'póya'pi i'gedida? i-ádí úvítuhänmâamidá yoe. <sup>2</sup> Gá kinnân: Ma'di wí to'wí iwhäyunde? hääwí koegi? namuu wänbo ik'oedi wí'it'aywó'dopí'in, hewänbo wíyá to'wí iví whäyü kaypí'in ünmuu'i-á wí'ípívík'ohpi. \* <sup>3</sup> I to'wí koegi? t'ähki ik'o'i-á wí'ünkhây'ähpi na'âní'in i to'wí ipívík'ohpi'ví hânho shánkí híwó'di namuu'in, hedi i to'wí ipívík'ohpi? wá? wínatúnípi ipívík'o'i-á yä'dâapi i'o'in, gá Yôesidi i wá? óeséegímáadân. <sup>4</sup> U-á wí'úk'óepí wíyá to'wíwí t'ôe'i mântuúsú'amídí. I t'ôe'ivi tsondida?mân ûnk'óe óetu'amídí háa híwó? háa híwó'pí' i'o'in. Hedi ta'gendi Na'inbí Sedóví t'ôe'i híwó? i'amí, gá Na'inbí Sedó ûnkoedidân óekhäge?namídí.

<sup>5</sup> Hedá wá? ma'di wí to'wí nachanpo? wí thaa shánkí na'a'ginmuu wé'ge'i thaavi'wedi, hewänbo wíyá to'wí-á nachanpo? t'ähki thaa ha'bi thaada? naná'nin. Gínkhây'ä? wí'ínbo ívípi'ánshaamääni'in ná'in ni'gedi. <sup>6</sup> I to'wí wí thaa wíyá thaavi shánkí i'a'gindo'i-á Na'inbí Sedó óe'a'ginnamídân i'o?. Hedi i to'wí t'ämägi? koegi? ik'o'i-á wá? Na'inbí Sedó óe'a'geenídí kin i'o?, gá i koegi? óemägidí Yôesi óekú'daa'odân, hedi i to'wí wí hääwí ik'ohpi'-á Na'inbí Sedó óe'a'geenídí kin i'o?, i wá? nakú'daapóedí kinbá i'o?. <sup>7-8</sup> Tobá giwówayidi háa gichuu wänbo?, wí' wänbo na'ingí'da?mân kin wí'ívi'opí, gá giwówayidá Na'inbí Sedógi'-ân giwówayí?, hedi gichuudá Na'inbí Sedógi'ba gichu?. Hediho tobá giwówayidi háa gichuu wänbo Na'inbí Sedóví'indá? gimuu. <sup>9</sup> Christ nachuu hedá

\* 14:2 Nă'i píví i'gedi ihí'máa'i-á t'owa inbí yôesi dâymägi.

nawáywówápóe hedânho t'owa t'âhkígî? i shánkí p'ó'dédî? namúnídí, in ho dichuu'ingî?-á hedá in wa'di diwówáyi'ingî?-ádí. <sup>10</sup> Hedího wî? wänbo wî'únk'óepí unbí tí'úuwin páadé'in bîntuúsú?ámí'in, hedí wî'únk'óepí íchanpúwí'in undá inbí shánkí híwó'nin ímuu'in. Wáy wí thaa wänbo na'in t'âhkí Yôesiví páadépiye? gikwinudé-í, hedí ihaydi i-ânho natúní ta'gendi háawin gimuu'in. <sup>11</sup> Kinnân Yôesiví ta'nin diwe nata'muu:

“Ta'gendi naa owówáyi?” kin natú Na'inbí Sedó,  
 “hedí ta'gendibá t'âhkí t'owa naví páadépiye?  
 dívídé'gendikwokhâymaa,  
 hedá t'âhkídíbo-á ditugít'óe naa-ânkun ta'gendi Yôesi  
 omuu'in.”

<sup>12</sup> Hedí ná'i hí? natú'da? na'in t'âhkí gínkhây'ä? Yôesi âytú'amí'in háa íví'annin hedá háadí íví'annindá.

<sup>13</sup> Hedânkun wíyá ívítuúsú?âámíví?wedi, íví'ánshaamääni hääwí wänbo wí'íví'amípí'in na'inbí tí'úu páadé'i? óet'aywó'kannamí'i?. <sup>14</sup> Na'inbí Sedó Jesus-ádí omuudiho naa dînta'gendihanginná hääbo wí'bo wíginkhâk'óepí'in, hewänbo wí to'wí wí hääwí igî? ûnk'hâk'óe'in nachanpóedáho?, hedân ta'gendi hâ'i hääwí-áho ûnk'hâk'óe-áakun. <sup>15</sup> Gá kinnân: Hääwí bînk'oe'i namuudi unbí tí'úu páadé'i bînháachanmáadiho?, háa úví'o'indáho nakeepuwagít'óe ta'gendi wívînséegíhonpí'in. I hääwí bînk'o'idân wíyá to'wíwí wówátsi wívînpedee'amípí, igî? Christ nachuudi. <sup>16</sup> Tobáháa híwó'gí úví'o kin íchanpo? wänbo?, hääwí úví'o'i yanáki namuu gin t'owa ditúdáho?, wíyá wí'úví'âámípí. <sup>17</sup> Yôesigî? na'inbí wówátsi âyhondáho hääwí koegî?-á sųwägî?-á namuu i'gedida? wí'íví'ánshaamáapí, hewänbo ná'i? i'gedân: I Yä'dâa'i P'oewaahâadi na'in díkhäge'máa in ta'ge'in p'óegé i'ge gimú-ídí, hedá tsaaginpidíbo-á na'inbí wówátsi-á âyhon, hedá híhchandá âymáa. <sup>18</sup> To'wí kí'bi namuu'i Christ-gî? it'óe'o'idá Yôesi óehíhchanmä? hedí t'owa-á wá? ditúní híwó? i'o'in.

<sup>19</sup> Hedânkun nää-á ívísó'dêe-í íví'amídí i hääwí díkhäge?do'i na'inbí wówátsi wé'ge sa'wó'gí âyhúuwídí, ná'i hääwídíbá díkhäge?namí wí'ná táye na'inbí whäyü ívíkay'amídí. <sup>20</sup> Hääwí íwänpikoeda'dibo wívînpedee'amípí háa Yôesi wí to'wígí? i'annin. Hääwí koegî? wänbo wínakhâk'óepí óek'oe-ídí, hewänbo híwó? wínamuupí wí hääwí to'wí ik'óe-ídí, han i'odá wíyá to'wí-á in ta'ge'in p'óegédí óehänge'odi. <sup>21</sup> Shánkí híwó? namúní wívînpívík'oe-ípí háa wívînméenasuwä-ípí háa wíyá hääwí unbí tí'úu páadé'i? in ta'ge'in p'óegé iwedi óehänge'o'i wí'úví'amípí.

22 Tobáháa háa ná'i hääwí i'gedi wí to'wí nachaa wänbo?, i-ádí Yôesi-ádídá? dänkhây'ä? dänhanginnáni'in. Wí to'wí híwó? i'o gin ûnchanpo'di, hedá tí'úugedá híwó'pí i'annin wínachanpoepídí, i-á nahíhchaa. 23 Hewänbo wí to'wí wí hääwí ik'oedáho?, hewänbo wí'ûnkoedihanginnáhpí híwó? namuu'in ik'óe-ídí, Yôesi-á natûni híwó'pí i'annin, gá ná'i to'wí-á ta'gendi wí'ûnhanginnáhpídân háa híwó? i'annin háa yoe, hedi wí hääwí íví'odá hewänbo ta'gendi wígichanpo'pí híwó? namuu'in kin íví'ámídí, hä'indá t'aywó'nin namuu na'ingí?.

## 15

### *Wé'ge'in t'owa bínhíhchanmäáni, unda'ba yoe*

1 Na'inbí whäyü kay'in gínmuudá gínkhây'ä? in to'wên inbí whäyü kay'in dínmuupí'in âykhäge'nâamí'in, wí to'wídí wiyá to'wíví hé ôntegende waagibá, hedi háa giwänpida? waagida? wí'íví'âamípi. 2 Gínkhây'ä? na'inbí tí'ûuwín páadé'inbí'gedi íví'ánshaa'âami'in hedá ingí? híwó'dá íví'âamí hedânho inbí whäyü dínke'ennídí, 3 gá Christ wänbo-á wí'bo íví'gedídá? wí'í'ánshaa'anpídân. Yôesi Tádáví ta'nin diwe kinnân nata'muupí'an háa Christ-di óetu'annin Yôesi Tádá:

I yanáki hí? uví'gedi dívíhee'andi-á  
naví'webá dînpówá.

4 Hedi ná'i hääwí Yôesi Tádáví ta'nin diwe hán'oe dâytá'nandi-á nata'muu hedânho na'in díchá'ámídí âytsíkha'ámídí i hääwí híwó'di Yôesidi na'ingí? dínkhây'máa'i?, gá i hääwí iwe nata'muu'idá na'in díkweeaaßenwaatûmáadân hedá díkhäge?do? ívíyää'ámídí.

5-6 Yôesidânho díkweeaaßenwaatûmáa, hedi tobá háa gínpo? wänbo díkhäge?do? ívíyää'ámídí, hedi idá wovâykhäge?namí wá? wí'dá? waagi unbí pí'ná khó'yé ímúnídí. Kindidiho úví'âamí háa Christ i'an waagibá, hedânho t'âhkídíbo wé'ge Yôesi Tádá kw'áayébo? óemá've-ídí, i-á Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví Tádá ûnmuu.

### *In t'owa Hudíyo dimuupí'in wá? Yôesi Tádáví tuu dit'óe-í*

7 Wí'ná táye bíséégíhó'gí. Christ-di un wovâyséégíhógi waagibá, un wá? wí'ná táye úvíséégíhûuwí, hedânho t'owa Yôesi Tádá dâytegé-ídí. 8 Wí'ún'óde-ípí ná'in: Christ wí khäge?di waagi in Hudíyoví'we napówá, t'owa ovâykeekw'ôenídí Yôesi Tádá-á ta'gendi i'o'in háa na'inbí hehääwin thehtáy pahpá'in ovâytu'an waa ikhây'máa'in, 9 hedá wá? Christ wí khäge?di waagi napóe hedânho in Hudíyo dimuupí'inbí'piye? na'iyapo'di indá Yôesi Tádá kw'áayébo? âymá've-ídí. Kinnân Yôesiví ta'nin diwe ûntá'muu:

In Hudíyo dimuupí'indádí oyidi naadi wítegé-í,

hedá iwebá dókha'woḍi uvi kháwǎ wínkháyǎ'ní.

10 Wíyá wáygá kinnân natá'muu:

Un Hudíyo ímuupí'in Yôesiví t'owa-áḍí bíhíhchanpuwave.

11 Hedá wíyá wáygá wá' natá'muu:

Un Hudíyo ímuupí'indi Na'inbí Sedó bintégé,  
un t'owa t'ámäpiye' ówînge'indi báyéki bintégé.

12 Isaiah wá' kinnân itá'nan:

Wí Jesse-ví ây iwedi'i na'aypuyǎ'i-á

in Hudíyo dimuupí'ingí' õntsondisogekhâymaa,

hedí i-ân namuu i dáytsíkha'máa'i' híwó' ingí' ovây'amídí.

13 Yôesi Tádádá na'in díhangin'ândo' híwó'di dínkhâymaa'in, hedího' iví'piye' úvíwhâyundedi idibá báyéki wovâyhíhchanmääni hedá wovâykhäge'namí ánshaa iwe wí'íkwo'nípídí, hedânho i Yä'dâa'i P'oewaahâadi kay wovâymaa'ni hääwí Yôesi Tádádí na'in dínkhâymaa'i' häädi wänbo t'ähki ítsíkhakwo'nídí.

*Paul-di ovâythayyo' háadi ná'i hääwí i'gedi idi ovâyta'do'*

14 Naví tí'úuwín páadé'in, naa-á ta'gendi dáywhâyunde' undá hânho híwó'nin ímuu'in, undá Yôesiví khuu i'gedi báyéki únhanginná, undá únkoedi wí'ná táye úvítumakhe'amídí.

15-16 Hewänbo wáy wí hääwí i'gedi wó'yoegipídí wâyta'nan hedânho ún'ánpówa-íḍí. Kin waagi wâyta'nan gá Yôesi Tádá naví'piye' híwó'dí namuudi wên t'ôe dímägidân dáy'amídí, hedího náä Christ Jesus-gí' dáy't'ôemáa un t'owa Hudíyo ímuupí'in wâykhäge'namídí. Wí owha' hääwí Yôesi Tádáví'piye' ihúya' waagibá, naadá Yôesiví híwó'di tų in Hudíyo dimuupí'in dovây't'ôe'o' hedânho indá Yôesi Tádáví'piye' dovâyhúuwídí, hedí idá ovâyséegíhónde gá i Yä'dâa'i P'oewaahâadi ovâykhäge'nandân iví'in dimúnídí.

17 Hedího Christ Jesus-áḍí wé'ge gamuudi naa dínkoedi naví t'ôe Yôesigí' i'gedi híwó' dáyhée'amídí. 18-19 Hewänbo hääwí Christ-di díkhäge'nan dáy'amí i'gedidá'mânho wôeda'ginpídíbo dáyhée'amí. Háa otų waagidá háa dáy'an waagidá, hedá i t'ámägi' pinnán t'ôe i Yä'dâa'i P'oewaahâadi díkhäge'nandi dó'amídí namuudá, in Hudíyo dimuupí'in t'owadi Yôesi óe'a'gindo'. Hedího Jerusalem búu'ú iwedi oe Illyricum nangepiye' t'ámäpiye' omändi ná'i híwó'di tų Christ-ví'gedi dovây't'ôekanhon. 20 Häädi wänbo t'ähki wáy Christ-ví'gedi wídit'oe'pí eeyeda' naa dáy'só'dinde ná'i Yôesiví híwó'di tų t'owa dovây't'ôe'amídí. Wáy wíyá to'wí naví páadébo ipúupaa iwebá naa wó'da'pí wí hääwí dópaa-i'in, 21 hewänbo háa Yôesi Tádáví ta'nin diwe ûntá'muu waa oda' napúwí'in, kinnân:

Toʻwên waʻdi toʻwídi wänbo Yôesivíʻgedi ovâytʻôeʻanpíʻindá  
dínthaypúwí,  
in toʻwên waʻdi ivíʻgedi ditʻoepíʻindá dikaʻpówí.

*Paul oe Rome-piyeʻ napundaʻ*

22 Hedího kin dáyʻodi hânho dínwóʻnândi waʻdi wídkoedipi  
unbíʻpiyeʻ omú-ídi. 23-24 Hewänbo nää-á naví tʻôe tʻâhki  
nängé donbowa, hedí báyéki paayo wâymúniʻin odaʻdi nää-  
á maʻdi unbíʻpiyeʻ omú-í. Oe Spain-piyeʻ ophademändiboʻ  
odaʻ wâymúniʻin, hedá wí hâyü yâadi undádi oʻadâachaʻní  
hedí ihaydi naa odaʻ undi díkhägeʻnamíʻin eepiyeʻ omú-  
ídi. 25 Hewänbo nää-á oe Jerusalem-piyeʻ omän wí hääwi  
in Yôesiví tʻowa iweʻin dovâyhûuwídi, 26 gá in Macedonia-  
ádi Greece-ádiwin méesateʻin tʻowa wí chäʻ dâywéʻgeʻamídi  
dívíʻánshaamägidân, in toʻwên Yôesiví tʻowa sehkanäwóʻ  
diwówayiʻin oe Jerusalem dimuuʻin ovâymäänídi. 27 In  
Macedonia-windá in Greece-ʻindádi wíʻbo ditú híwóʻ namúni  
kin dívíʻamídi, hewänbo taʻgendi hääwi in Jerusalem-ʻin  
dínphaamuuʻiʻ ovâywaywáʻände waagibá dívíʻoʻ, gá in Hudíyo  
dimuuʻindi páadé in Hudíyo dimuupíʻin ovâyymúdan i  
híwóʻdi hääwi Yôesi Tádádi inbí hâagiʻ ovâymägiʻiʻ, hedí nää-á  
in Hudíyo dimuupíʻindá dínkhâyʻäʻ ovâyymú-íʻin i hääwi  
in Hudíyo dimuuʻin dínáyʻi híwóʻ ovâykhóekhúumäänídi.  
28 Näʻi tʻôe dínbowadee ihaydi i chäʻ in Jerusalem-ʻinbí  
mange dovâykándi, iwedí oe Spain-piyeʻ omän, hedí  
ihaydá dáywóyiʻní wâymúniđi. 29 Naa dínhanginná owáy  
unbíʻwe opówá ihaydá báyéki híwóʻdi hääwi Christ-víʻwedí  
wâyyoʻamí.

30 Tíʻúuwin páadéʻin, unbí whâyü Naʻinbí Sedó Jesus Christ-  
víʻpiyeʻ únmuudi hedá in séegi i Yäʻdâaʻi Pʻoewaahâadi  
naʻin dímägiʻin namuudá, kaygiʻdi naadi wâydaʻmáa  
Yôesi Tádáviʻpiyeʻ pín taʻge haydi dínyúusuʻamídi, naa  
wíʻbo wâyüusuʻo waagibá. 31 Úvíyúusuʻamí hedânho in  
Judea nangewin tʻowa Yôesi óeʻaʻgindopíʻindi bahpíbo naa  
díphademäáni, hedá Yôesi Tádávi tʻowa oe Jerusalem-windá  
in khägeʻ dovâyhonnin híhchandi dâyséegiʻamí. 32 Hedího Yôesi  
Tádá natúdáho unbíʻwe híhchandibo opówá-í, hedá undádi  
oʻän dihaydi dínkoedí-í dáykaykhanwówáʻamídi. 33 Yôesi Tádádi  
naʻin díkhägeʻdoʻ ánshaaginpidíbo gikwóʻnídi, ibá un tʻâhki-ádi  
nacháʻní. Hamân.

## 16

*Paul-di in méesateʻin tʻowa ovâysengitumáa*

1 Naa odaʻ naʻinbí tíʻúu páadéʻi Phoebe bîntáa-íʻin, I-á i  
Cenchrea búuʻúwi méesateʻi khägeʻdi namuu. 2 I-á Naʻinbí



Sedóví' ûnmuudi binséegí'an, Yôesiví t'owa dínhây'ä' waagibá, hedá hääwí i ûntáydá, hä'i únkw'ó' diwedi bînyãmú-í, gá idá báyéki t'owa ovâykhäge'nandân, hedá naa wá' díkhäge'nan.

<sup>3</sup> Priscilla-ádí Aquila-ádí naví sengituu-á dovãnsan, indá naa-ádí Christ Jesus-gí' ívít'ôe'an. <sup>4</sup> Indá dakhâymuu inbí wówátsi dänmäänídí naa bahpíbo opúwídí. Hediho dovãnkú'daa'o', hewänbo naadida'bá yoe, t'ähki in Hudíyo dimuupí'in méesate'indi wá' ovãnkú'daa'o'. <sup>5</sup> Hedá in t'owa inbí tewhá ee dívíwé'ge'o'in Yôesi óe'a'ginmäänídí, in wá' bînsengituu'âamí.

Hedá ná'in wé'ge'in t'owa wá' dînsengituu'âamí: Epanetus, naadi dóséegí'i, i-á oe Asia nange i páadé'i Christ-ví'piye' iwhäyü'i namuu, <sup>6</sup> hedá Mary-á, hânho ungi' it'ôe'o'i namuu, <sup>7</sup> hedá Andronicus-ádí Junius-ádí naví t'owa dînmuu'indá. Naa-ádí indádí wé'ge gipankw'ônwân, hedi Yôesiví t'ôekhuwa'indi híwó' ovãntaa. Indá naví páadébo Christ-ví'piye' dänwhäyü.

<sup>8</sup> Hedá Ampliatus-á wá' dînsengituu'âamí, i-á dóséegí hedi i wá' Na'inbí Sedóví'piye' iwhäyunde', <sup>9</sup> hedá Urbanus-á, i-á na'indádí Christ-gí' it'ôe'an, hedá Stachys-á, i-á dóséegí, <sup>10</sup> hedá Apelles-á, nakeepo' i-á ta'gendi Christ-ví' ûnmuu'in, hedá Aristobulus-ví k'aygi'indá, <sup>11</sup> hedá Herodion-dá, i-á naví t'owabá dînmuu, hedá in to'wên Narcissus-ví k'aygi'in diwedi Na'inbí Sedóví'piye' dívíwhäyunde'indá.

<sup>12</sup> Hedá wá' dînsengituu'âamí Tryphena-ádí Tryphosa-ádí, indá Na'inbí Sedógi' hânho dânt'ôe'o', hedá Persis-á, i-á dóséegí, hedá i wá' Na'inbí Sedógi' hânho it'ôe'an. <sup>13</sup> Rufus-á wá' dînsengituu'âamí, i-á Yôesidi óede'mandi' namuu, hedá iví yiyá-á, naví yiyá waagibá dóchaa. <sup>14</sup> Dînsengituu'âamí Asyncritus-á, Phlegon-dá, Hermes-á, Patrobus-á, Hermas-á hedá in tí'ûuwín páadé'in indádí diyí'indá. <sup>15</sup> Hedá wá' dînsengituu'âamí Philologus-ádí Julia-ádí, hedá Nereus-ádí hedá i kwee iví tí'ûu ûnmuu'i-ádí, hedá Olympas-á, hedá t'ähki in wé'ge'in Yôesiví t'owa indádí diyí'indá.

<sup>16</sup> Wí'ná táye úvíséegí'sengituu'âamí. T'ähki Christ-ví méesate eeyewin t'owa t'ãmäpiye' dikw'ó'nindi wovâysengituu'o'.

*Paul-di ovâyutumáa dívípi'âyîngi'amí'in*

<sup>17</sup> Tí'ûuwín páadé'in kaygi'di wâyutumakhemáa, in to'wên wovâywiyé-í'in hedá in ta'ge'in p'ôe iwedi wovâyhänge'amí'in dida'inbí'gedi úví'âyîngi'amí, indáho hääwí íháhpóe'iví'wedi wiyá piháawi wovâyhá'o'. Inbí'wedi úvíyâa'amí. <sup>18</sup> Kí'mín t'owa-á Na'inbí Sedó Christ-gí' wídívít'ôe'opí, hewänbo ingí'da' háa dida' waagi dívíwãnpí'o'. T'owaví'gedi dívíhí'máadí inbí hí' sa'wó' dînt'oet'ôe, hewänbo kindidi

in toʷwên ihay kaʷpowa dâymáapíʷin ovâyhôeyóʷoʷ. 19 T'ähkí t'owa dínhanginná undi Yôesi bînʷaʷgindoʷin, hedího naa ohíhchaa han úvíʷodi. Hewänbo naa odaʷ in hangintan bînmáʷve-íʷin hedânho únhanginnánídí wéʷi wí híwóʷdi namuuʷin hedí iwediho t'aywóʷkanháʷin ímúnípídí. 20 Yôesi Tádádí naʷin díkhägeʷdoʷ ánsaaginpídíbo gikwoʷnídí, hedí idibáho háy napóe ihaydi Penísendiví kay ônhánú-í hedânho undi bînt'áanídí. Christ-ví séegísehkanä-á bînmáʷve-í.

21 Timothy naa-áđí Yôesigiʷ it'ôeʷoʷidi wovâysengitʷan, hedá Lucius-á Jason-dá hedá Sopater-á naví t'owa dînmuuʷindi wáʷ wovâysengitʷan.

22 (Naa Tertius omuuʷiʷ dótáʷdo háa Paul natúʷin, hedá naadi wáʷ Naʷinbí Sedóvíʷ omuudi wâysengitʷmáa.)

23 Gaius-di wáʷ wovâysengitʷan. Naa iví k'aygi oʷán, iwebá t'ähkí in Jesus-víʷpiyeʷ dívíwhâyundeʷin náʷi búuʷúwin dimuuʷin dívíwéʷgeʷoʷ. Hedá Erastus-á náʷi búuʷúwi cháʷ iʷáyíʷdoʷidi wáʷ wovâysengitʷan, hedá naʷinbí tíʷúu páadéʷi Quartus-di wáʷ.

24 Naʷinbí Sedó Jesus Christ-ví séegísehkanä bînmáʷve-í t'ähkídíboʷ. Hamân.

## In Ta'nin Paul-di In Philippi Búu'úwi Méesate'in T'owa Ovâytạ'nannin

<sup>1</sup> Na'in Paul-ádi Timothy-ádi Christ Jesus-gi' ant'ôemáa. Nă'in ta'nin wâyta'do' un méesate'in p'ó'déđi'indádi in khăge'nindádi hăă Philippi búu'ú íthaa'in, hedá t'ăhká un wé'ge'in Yôesi Tádávi t'owa Christ Jesus-ádi ímuu'in wá' wâyta'do'.

<sup>2</sup> Yôesi Tádá na'inbí Tádá gínmuu'i-ádi hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ádi séegísehkană wovâyrmăáni hedá wovâykhăge'namí ánsahaaginpidíbo' íkwô'nídí.

*Paul-di in méesate'in t'owa oe Philippi búu'ú dikw'ô'nin ovâyýúusu'o'*

<sup>3</sup> Hăăđi unbí'gedi dáy'ánshaa'an ginhay naadi naví Yôesi donkú'daa'o' un ímuuđi, <sup>4</sup> hedi hăăđi wânbo un t'ăhkígí' dáyýúusu'an ginhay-á híhchandi kin dáy'o', <sup>5</sup> gá i páadé'i thaa úvíwhăyü iwedíbo năă pu'wahayđi na'in díkhăge'nandân i híwô'di tųų Jesus-ví'gedi t'owa âyt'ôe'amídí. Páadé úvíts'anwhăyü ihayđi Yôesi Tádá unbí pí'nă khó'yé wí hăăwí híwô'di i'an, <sup>6</sup> hedi naa ta'gendi dínhanginná Yôesi Tádábá namuu nă'i ikhâymáa'i' năă iwedí páadépiye', hedi owáy i thaa Christ Jesus nawáypówá ihaydá nă'i híwô' wovây'o'i-á únbowadée-í.

<sup>7</sup> Hedi híwô' namuu kin ochăă-ídí unbí'piye', hăăđi wânbo t'ăhki naví pí'nă khó'yé híhchandi unbí'gedi dáy'ánshaamáadı. Yôesi Tádá naví'piye' híwô' nachăđđi wí t'ôe dímăgi dôn'amídí, hedi undídá naa díkhăge'máa nă'i t'ôe dáy'amídí. Nă'in khăge' undi dímă' tobá opannăn wânbo háa hă'in tsonninbí páadépiye' owin wânbo Yôesi Tádávi híwô'di tųų dôn'áyînmá've-ídí hedá dovâythayyamídí ta'gen namuu'in. <sup>8</sup> Yôesi Tádá ûnhanginná in ta'gen naa otú'nin, unbí'piye' báyékí otaachanpo'. Háa Christ Jesus iví pí'nă khó'yé naséegímuu waagibá naa wá' hanbá unbí'piye' ochăă.

<sup>9</sup> Hediho nă'in namuudí naadi wâyýúusu'o' kin únpúwídí: Shánkí wânbo unbí séegí únsôe-í, hedi iwedá wíyá shánkí híwô'di hangintandá ka'powa-á wovâyrmăáni. <sup>10</sup> Kindidânho ûnhanginnání wé'i wí híwô'di namuu'in hedá wé'i wí híwô'pí' namuu'indá, hedânho i híwô'pí' namuu iwedí úvíyâa'amí, hediho owáy i thaa Christ nawáypówá ihayđi yă'dăa'indá' ímúní hedá to'wídí wânbo-á há'to wovây't'e'p'íde-í. <sup>11</sup> Jesus Christ-dânho wovâykhăge'namí báyékí híwô'di hăăwí

úví'âamídí, hedânho t'owadi Yôesi Tádá kw'áayébo' óemá've-í, hedá ditúní hay'i namuu'in.

*Paul napannän wänbo Yôesivi tuu t'owa ovâyt'ôe'o'*

12 Tí'úuwin páadé'in, naa oda' ná'in úhanginnání'in: Háa naa dînpóe waagidi shánki báyéki t'owa i híwó'di tuu Jesus-ví'gedi dit'oe, 13 hedihó t'âhki in áyí'nin sundaóo ná'i tsondivi tewhá iwe'in dimuu'indá hedá in wé'ge'in t'owa náwe dithaa'indá dínhanginpóe naa Christ-gí' dáywänpit'óemáadibo' opannännin. 14 Hedá naa opannännin dínhanginnândiho t'âhki waa in tí'úuwin páadé'in náä Rome dithaa'inbí whäyü Na'inbí Sedó Yôesivi'piye' shánki dínkaymän, hedá náä inbí khuwôeda' dínhandedi Yôesi Tádávi tuu in t'owa shánki ovâyt'ôe'o'.

15-17 Wáy wên inbí ánshaa híwó'di dínmuudiho Christ-ví'gedá t'owa ovâyt'ôe'o', hedí indá naa díseegídí kin díví'o', dínhanginnândi Yôesi Tádádí naa dísóge'in i híwó'di tuu Jesus-ví'gedi dó'áyîngi'amídí. Hewänbo wây-á wëndá naa díwänpithúumáadi hedá dituhânt'óedá in t'owa Christ-ví'gedi ovâyt'ôe'o', hedihó pín ta'ge haydi wídíví'opí, indá ingí'dá'mân díví'o'. Dí'ánde naa wa' náä pan dee o'ándi shánki wänbo t'ôephade iwe dítôeni'in.

18 Hewänbo háa indi dí'o wänbo wídí'áyîngimähpi. Háa híwó' háa híwó'pí diví'ánshaamáa wänbo', Christ-ví'gedi in t'owa ovâyt'ôe'o'dá híwó'di namuu, hedihó shánki wänbo naa díhíhchando'.

19 Hedí wa'di híhchandibo' omúní. Un t'âhki'dibo naa dînyúusu'odi, hedá i Yä'dáa'i P'oewaahâa Jesus Christ-di dímä'idi naa díkhäge'dodá, handidi dínhanginná t'âhki híwó' naa dînpuwagít'óe'in. 20 Hânho wên háäwên oda', hedí dáywhäyunde ná'in oda'in dînpuwagít'óe'in, hedí ná'innân in namuu: Há'to háäwídí díwôeda'määni'i dáy'amí. Náä pu'wahay khuwôeda'ginpídibo' oyi', hedí náä há'bibo omúní'in oda', hedânho háa naví wówátsi donhon waagidi t'owa ditúnídí Christ hay'i namuu'in, tobáháa owówayi' háa díhay wänbo'. 21 Kinnân naagí' namuu: Christ-ân naví wówátsi waagí'ba dînmuu, hedí ochuudáho shánki wänbo i-ádi ochá'ni. 22 Hewänbo wa'di náä oepáa k'aydibo naví wówátsi dîntä'ándáho', shánki wänbo híwó'di háäwí naví t'ôe iwedí dînpée-í, hedihó naa wídínhanginnáhpí wé'i wí dóde'mamí'in, háa owówayêni'in háa ochúu-í'in. 23 Naa wêege'in ánshaa-á donmáa. Náä oepáa k'aydi'in wówátsi dóyoe'amí'in oda' Christ-ádi ochá'nídí, gá han dînpóedáho shánki híwó' naagí' namúní'dân. 24 Hewänbo ungi'-áho shánki natáy wa'di náádi dáywóyí'nídí. 25 Naa dínhanginná ná'in wâyümáa'in ta'gen namuu'in, hedihó wá' dínhanginná

näädíbo dáywóyí'ní'in undádí owówáyêenídí, hedânho unbí whäyü únmuu'í shánkí únkay-ídí hedá iwedá shánká íhíhçaa-í, <sup>26</sup> hedá owáy unbí'we wíyá opowá ihaydá Christ-di shánkí báyéki wovâyhíhchanmääni naa omuudi.

<sup>27</sup> Hewänbo tobáháa napóe wänbo híwó'nin wówátsi bínhúuwí, i híwó'di tų Christ-ví'gedi natú' waabá íthaa-ídí. Kin únkhây'ä' úví'amí'in hedânho tobá unbí'piye' opuwämää wänbo háa omääpí wänbo', naa dínhanginnáni kay'indi íwinnin, hedá unbí ánskaa-á unbí taachandá wa'di wêedá' únmuu'indá, hedá i híwó'di tų Jesus-ví'gedi t'owa dívíwhäyü-ídí un wé'ge úvísó'dinde'indá. <sup>28</sup> To'wên unbí'piye' híwó' dichäapí'in háy wänbo wívínkhuwôeda'ípí. Íkhuwôeda'pí'in wovây múndedi bínkeekw'ôení indá dipedeemuu'in, hewänbo undá Yôesi Tádádânho wovây'aywoeni'in. <sup>29</sup> Yôesi Tádádí wovây má' Christ namuudi bînt'ôephadé-ídí, iví'piye' úvíwhäyü-ídí dá' bá yoe. <sup>30</sup> Undí dá naa ho dímu' háa wí Yôesi Tádáví sundado waagibá dáyhänbo'in, hedá nää-á únhanginpóe wa'di hanbo dáy'o'in. Hedá un wá' nää hanbá bínphadende'.

## 2

*Háa Christ í'an waabá na'in wá' gínkhây'ä' íví'amí'in*

<sup>1</sup> Christ-ádí gimuudi gínkoedi wí'ná táye ívíkweewaasenwaatu'â'amídí. Idi díséegídí gínkoedi wí'ná táye ívíbo'aawówá'amídí. I Yä'dâa'i P'oewaahâadi díwóndedi gínkoedi wí'da' gimuu waabá gichâa-ídí. Na'inbí pí'ná khó'yé gitaachanpo'di gínkoedi wí'ná táye ívísehkanähúuwídí.

<sup>2</sup> Hediho únkhây'ä' wêhpêedá' í'ánshaamúni'in hedá wí'ná táye-á úvíséegíhúuwí'in hedá t'ähki unbí háa-á unbí taachandá handá' únmuu'indá. Handídiho shánkí wänbo naa díhíhchanmääni. <sup>3</sup> Wên háawên wänbo ungi'da', háa úvípitegé-ídí dá' wí'úví'â'amípi, hewänbo áagé úvípikw'ôení hedá in wé'ge'in t'owa-á unbí shánkí híwó'nin dímuu waagibá íchanpúwí. <sup>4</sup> Wây-á wé'ge'in t'owaví wówátsi bín'áyíngimá've-í, unbí'da' bá yoe. <sup>5</sup> Háa Christ Jesus í'ánshaa'an waabá un wá' únkhây'ä' hanbá úví'ánshaa'amí'in. <sup>6</sup> Tobá háa Yôesi Tádá namuu waagi' bá Christ wá' háädi wänbo t'ähki há'bibá namuu wänbo', wínachanpóepí únkhây'ä'in wa'di há'bibo namúni'in, <sup>7</sup> hediho napida'di iví háäwí t'ähki iyoe'an wí pant'ôe'i waagibá napáa-ídí. Wí t'owa waagibá na'aypuyä hedá wí t'owa waagibá-á iví wówátsi iho'. <sup>8</sup> Hedáhá' Yôesi Tádá óe'a'ginnandi iví wówátsi imägídi wên phé'wan deedi nachuu.

<sup>9</sup> Hedi han í'andi Yôesi Tádádí shánkí kw'áye óesóge, hedá natú i-á to'wên t'ähkíví shánkí hay'i namuu'in, <sup>10</sup> hediho t'ähkídíbo dívídé'gendikw'ôení Jesus óe'a'ginmäänídí, t'ähki

oe makówá dikw'ó'nindá, nää oepáa k'aydi i'ge diyí'indá, hedá nan soge núugé dikw'ó'nindá, <sup>11</sup> hedá t'ähkídi-bo-á ditúni Jesus Christ i shánkí p'ó'dédí' namuu'in, hedí kindidi nakeepúwí Yôesi Tádá hay'i namuu'in.

*Gínkhây'ä' úvisó'dêe-i'in Yôesigí' githáa-ídi*

<sup>12</sup> K'ema'in, undá, oyi' ihaydi häädi wänbo t'ähki navi hí' dînt'óyande', hedího nää-á wá' tobá undá, wó'yipí wänbo shánkí dînt'óyaani. Yôesi Tádádí wovây'aywon, hedího ihaydá' úvisó'dí'be-í hääwí únkhây'ä'i' úvíkanhúuwí, hedânho t'owa bînkeeyamídi in wovây'aywonnin ímuu'in. <sup>13</sup> Yôesi Tádá-ân unbí pí'ná khó'yé ún'ándí iwebá it'ôemáa, hedá idáho wovâykhäge'máa hedânho ida'ídi háa i natsonpóe waa úvíkanhúuwí'in, hedá wá' wovâykhäge'do' kin úví'âamídi.

<sup>14</sup> Tụt'ayginpídi-bo tųwhänpídi-bo hääwí t'ähki bîn'amí. <sup>15</sup> Handidi t'owadi wíwovâytuusú'amípi, hedí unbí pí'ná khó'yé-á yä'dâa'inda' ímúní, hedânho úvípikeekw'ôení Yôesi Tádáví ây ta'gendi ímuu'in, hedá yä'dâa'indá unbí wówátsi-á bîn'húuwí tobá in híwó'pí'in t'owaví yâa íthaa wänbo', indá in ta'ge'in p'óegé namuupí i'gedá' dimän. Oe makówá in agóyódi dínko'o' waagibá nakhây'ä' nää oepáa k'aydibo un wá' wí ko waagi'inbá ímúní'in, <sup>16</sup> i tųu nawówátsipäyí'i' in t'owa ovâyhondi. Kin úví'andá, owáy i thaa Christ nawáypówa ihaydi naa dínkoedi-í híhchandi otúnídi híwó' dáy'annin, hedá wí ää'i' ikhääde waagibá naa wá' ochanpúwí hânho dáykhää'in, hedího hääwí dáy'andi' wíđinpedeepí. <sup>17</sup> T'owadi animáa dâyt'ahánú'in Yôesi Tádá óemá' waagibá, undá iví'piye' úvíwhâyundedi unbí wówátsi-á iví'piye' úvímägi hedá igí' úvít'ôemáa. Ma'di navi ûnp'oe donch'âani hedânho unbí t'ôe Yôesigí' únbowađée-ídi, hebo tobá han dínpóe wänbo naa ohíhchanpo', hedá un wá' kí'min híhchan bîn'má've-i'in oda'. <sup>18</sup> Naa ohíhchaa waagibá un wá' únkhây'ä' íhíhchaa-i'in, hedího unbí híhchan oyâmu-í.

*Timothy-ví'gedi Epaphroditus-ví'gedá Paul ita'nan*

<sup>19</sup> Na'inbí Sedó Jesus natúdáho hanwaapídi-bo Timothy unbí'piye' dósaaní hedânho háa íkw'ó'nin dínhanginpúwídi hedí kindidi naa obo'aawówápúwí. <sup>20</sup> Wíyá to'wí wänbo i waagi naa-ádi wína'ánpí. Ida'mân na'áyîngidi ta'gendi unbí'gedi i'ánshaa'o'. <sup>21</sup> T'ähki in wé'ge'in inbí wówátsi i'gedida' dívi'ánshaamáa, Christ Jesus-ví t'ôe i'gedá yoe. <sup>22</sup> Unbo únpihanginná Timothy-dá dínkeeyannin i-á ta'gendi báyéki nachä'po'in. Wí ay iví tádá ikhäge'do waagibá, idá naa báyéki dikhäge'nán i híwó'di tųu Jesus-ví'gedi ánt'ôe'amídi. <sup>23</sup> Hedího owáy háa naa dínpuwagít'ôe'in dínhanginpóe ihaydi, wesebo unbí'piye' i dósaaní, <sup>24</sup> hedí navi pí'ná khó'yé ochaa

Na'inbí Sedó Yôesidi hanwaapídibo naa wá' unbí'piye'ba dípuhpägít'óe'in.

<sup>25</sup> Hewänbo naa ochanpo' nakhây'ä'in Epaphroditus unbí'piye' wesebo dówáysaanídi. Dínkhäge'táy ihaydi undá naví'piye' i dînsan, hedí naagí' wí tí'úu waagi'ba namuu, naa-ádá wé'gá änt'óe'an, hedá wíye sundado wé'ge änhänbodi waagi'inbá gamuu. <sup>26</sup> Nää hânho un napuwäda', hedá nat'oe un úhanginpóe'in i-á nahay'in, hedí hä'indá óe'áyîngimägi hedího unbí'piye' dówáysaaní. <sup>27</sup> Ta'gendi hânho nahaywän, chuwa k'áygého na'änwän. Hewänbo Yôesi Tádá ûn'iyapóedí óehekhäämägi. Hedí han i'andi naví'piye' wá' na'iyapóe, hedânho wíyá shánkí wänbo wó'k'áykháapúwípídi. <sup>28</sup> Hedího wíyá shánkí wó'tsikhada'pí unbí'piye' dówáysaanídi, hedânho i bînmúnídi hedá íhíchhanpúwídi, hedí handídi naa-á ánshaa iwe wó'chá'nípí. <sup>29</sup> I-á Na'inbí Sedó Jesus-ví' namuudi híwó' híhchandi bînséegíkéyí. I-adí hedá to'wên i waagi'ba dimuu'indádi bîn'a'ginnamí, <sup>30</sup> gá Christ-ví t'óe ón'odi chuwa k'áygéhay napówádân, hedá hääwí naagí' i'andi i-á nakhâymuu íví wówátsi imäänídi. Nää'i hääwí undá wí'únkoedípi dîn'amídi naví'wedí kayí' diwe íkw'ôndi.

### 3

*Háa in ta'ge'in wówátsi ívíhúuwí'in.*

<sup>1</sup> Tí'úuwín páadé'in, nää nää'i wâytu'âamí: Na'inbí Sedó Jesus-ví'in ímuudiho' úvíhíchhanmá've-í. Tobá nää'i hääwí i'gedí wâyta'nán wänbo', kaykhan wídînpó'pí inho wâyta'nanninbá nää wíyá wâyta'namídi, hedí nää'i hí' wâyta'do'idá wovây'aywoení.

<sup>2</sup> Úví'áyîngí'âamí hä'in hôeyó'in háhkannin dimuu'inbí'wedí, indá yä'dâapí'da' díví'o', indá in Hudíyoví k'ewe' taadi ovâytaa'an wänbo nää'in taa-á wên tsaá nachä'muupí'indá'mân inbí túu'ú dînmuu. <sup>3</sup> Na'innân in ta'gen k'ewe' taa waagi'inbá âymáa'in gimuu, gá Yôesiví P'oewaahâadi na'in díkhäge'dodân Yôesi Tádá äy'a'ginmäänídi, hedá na'indá híhchandi gitú' Christ Jesus-ví'in gimuu'in, hedá wí'ívíwhâyundepí hääwí wí'bo íví'o'idíbo na'in dîn'owóyé-í'in.

<sup>4</sup> Ma'dí wí to'wí nachanpo' híwó'di hääwí i'odíbo' ón'owóyé-í'in, hewänbo kinho nachanpóedáho naa-á dínkoedí-í íví shánkí ochanpúwí'in i hääwí naa dáy'andíbo dîn'owóyé-í'in. <sup>5</sup> Naa-á khâave thaa ihay'i omuudi in Hudíyoví k'ewe' taadi dítaa'an; naví tádá-á yíyá-á Israel-'in dînmuu; wí Benjamin-bí äy iwedí'i-ân omuu, hedânho wí kodí'di Hebrew omuu, hedí Pharisee t'owabá omuudi in waagibá Moses-ví khuu t'ähkí dônhon; <sup>6</sup> hedí pín ta'ge haydi naví whâyü

khuu donhondi in Jesus-ví'piye' dívíwhäyunde'in t'owa t'ôephade iwe dovâykw'ôdi. I tsontu Moses ita'nandi' t'âhki dó'a'gindodi to'wí wänbo wí'ûnkoedipi dint'e'p'ide-ídi.

7 Nã'i hääwí namuudi naa dáyyengi'owän, hewänbo nää Christ dóséegídi nã'i hääwí nachä'muupi waabá dínchanpo'.  
 8 Hedi nã'i hääwída'ba yoe, hääwí t'âhkân nachä'muupi waagibá dínchanpo', gá nää-á Christ Jesus navi p'ó'dédi' dínmuu'i dontaadân, hedi i-á shánki híwó'di namuu hääwí t'âhkívi'wedi. Hedi nää Jesus dótaadi nã'i wé'ge'i hääwí dínpedee waagibá dóchaa, hedi nã'i hääwí-á phé'yävi whée óecha'gít'óe'ida' waagi'ba namuu gin otúní hedânho Christ shánki híwó' dótaa-ídi. 9 Naa oda' Christ-ádi wí'da' gamúní'in hedânho Yôesi Tádádí díchaa'má've-ídi t'aywó'di wídómáapi waagi. Hewänbo há'to kin díchaa-i i tsontu Moses ita'nandi' dó'a'ginnamídi dáykhäädédibo', hewänbo Christ-ví'piye' dáywhäyundédân, gá Yôesi Tádá natû'dân in to'wên Christ-ví'piye' dívíwhäyunde'innân idi ovâychaa'máa t'aywó'di wídyámáapi waagi. 10 Naa oda' ta'gendi Christ dótaa-í'in. I-á nawáywówápóedi in kay imáa'in napäyi', hedi naa oda' nã'in kaybá dímäáni'in dómá've-ídi. Hedá i-á it'ôephade waagibá naa wá' hanbá dont'ôephade-í'indá oda', hedá háa i namuu waagibá nachuu ihaydi, naa wá' hanbá omúní'indá oda', 11 hedânho tobáháa napóe wänbo' owáy naa ochuu ihaydi owáywówápúwí.

### *Páadépiyedq' ívíkhäü-í*

12 Naa wó'tû'pí Christ ho dótaa'in háa dínkhây'ä' waa, hedi naa wó'tû'pí ho opóe'in háa dínkhây'ä' omúní waagi, hewänbo ha'bi opúwídi ihayda' dáykhääde' i dínáy'i donhónídi, gá hangí-ân Christ Jesus-dída ho naa díké'dân. 13 Tí'úuwín páadé'in, wí'ochanpo'pí t'âhki hä'i dínáy'i ho donhógi'in, hewänbo nã'indá' dáyo': Háa ho dínpóe'indá dá'yannindá i'gedi wíday'ánshaa'opí, hewänbo shánkídi háa dáykhây'máa i'gedân dá'yánshaakanhon. 14 Wí ää'i' páadébo napówa-ídi íkhääde waabá naa wá' dáykhääde hedânho hääwí Yôesi Tádádí dímäáni'in ot'anpúwídi. Hedi kinnân idi dínkhây'máa: Christ Jesus naagi' i'annín namuudi Yôesi Tádádí makówápiye' dítukánkhây'máa.

15 T'âhkídiibo hangintan dâymáadi ta'gendi dikweesen-paa'indá dínkhây'ä' díví'ánshaamäáni'in nã'i otú'i híwó'di namuu'in. Hedi wí to'wí háy piháa i'ánshaamáada, Yôesi Tádádí nã'in wänbo ônthayk'úwí. 16 Hediho in nahaydi giháhpóe'inbá ívíkanhondi, hanbá na'inbí wówátsi áyhúuwí. 17 Tí'úuwín páadé'in, háa naa navi wówátsi donhon waabá un wá' t'âhki hanbá unbí wówátsi bínhúuwí. In to'wên yä'dáa'in wówátsi



dâyhonnin háa wâykeeyan waagibá híwó? bînmúní, hedi háa díví'o waa un wá' hanbá úví'âamí. <sup>18</sup> Hâyän wänbo wâytu'an hedi nää-á sée'indidá wiyá wâytumáa, báyékí t'owa háa inbí wówátsi dâyhon diwedi nakeepo? dâyyoegimáa'in háa Christ-di na'ingí? dîn'an waa phé'wan deedi nachuu ihaydi. <sup>19</sup> Indáho péyégepiyeho dimän. Yôesi dâya'ginmäänív'wedi húukandá suwä-á i'gedi shánkí díví'ánshaa'o?. Hääwí wôeda'wó'di díví'o? i'gedá dívíyêngihée'o?. Indá i hääwí nää oepáa k'aydiwi i'gedida? díví'anshaamáa. <sup>20</sup> Hewänbo na'indáho makówá i'gedá ív'ánshaa'o?, gá iwá na'inbí úwänä waagibá gínnândân, hediho pín ta'ge haydi âytsikha'máa na'inbí aywondi gínmuu'i? iwedi gínwáy'ää-ídi, i-á Na'inbí Sedó Jesus Christ namuu, <sup>21</sup> hedi i-áho in kay imáadi na'inbí túu'ú kaypi? gínmuu'i gínchuwagít'óe wänbo dîn'egókhây máadáhá? ts'aabi dînpakhây máa, háa iví' ûnmuu waagibá nawówápóe waabo?. I-áho hääwí t'ähkí i'gedi natsonyidi ûnkoedi kin i'amídi.

#### 4

<sup>1</sup> Hediho naví tí'ûuwin páadé'in, Na'inbí Sedó Yôesiví'piye? kay'indi úvíwhäyuhúuwí. Naadá un báyékí wâyséegídi wâymuní'in oda?. Undidá naa díhíhchando?, hedi hääwí dáy'andi ot'anpóe'i waagi'inbá ímuu gin wâychaa.

<sup>2</sup> Euodia-ádi Syntyche-ádi kaygi'di dovântumáa dänwóení hedi wí? dänpáa-í, indáho Na'inbí Sedó Jesus-ví'in wí'gin damuudi. <sup>3</sup> Hedá u ta'gendi naa-ádi bit'ôe'o'i? unmuudi, wída'máa nã'in kwiyä? ovänkhäge?namídi wí? dapúwídi, indá dânt'ôe'o? i híwó'di tuu Jesus-ví'gedi t'owa dânt'ôe'amídi. Hedá Clement-dádi wây-á wé'ge?indádi hanbá dívít'ôe'o?, inbí kháwä-áho in ta'nin diwe dínta'muu, iwe natú? to'wên dimuu in wówátsi nahándeipi'in dâymáa'in.

<sup>4</sup> Na'inbí Sedó Jesus-ví'in ímuudi häädi wänbo t'ähkí úvíhíhchanmá've-í, hedá wiyá hanbá wâytu'âamí, úvíhíhchanmá've-í.

<sup>5</sup> T'ähkí t'owa-ádi híwó'da? ímuní, Na'inbí Sedó Jesus-áho hanwaapídiibo na'ádi. <sup>6</sup> Báyékí ánshaa iwe wí'ikwó'nípi, hewänbo hääwí t'ähkí i'gedi úvíyûusu'âamí-á, hedá Yôesi Tádá-á hääwí úntáy'i bîndaa'amí, hedi kin úví'odi bînkú'daa'âamíwá?. <sup>7</sup> Yôesi Tádádi díkhäge?do? ánshaaginpidiibo gikwó'nídi, tobá na'in t'owada? gimuu di wígínhanginnáhpí wänbo háa kin dîn'o'in. Hedi kin wovây'odi t'ähkí unbí pí'ná khó'yé bînmáa'i-á unbí hangintandá wovây'áyînmá've-í, Christ Jesus wé'ge ímuudi.

<sup>8</sup> Tí'ûuwin páadé'in, ná'i-á naví t'ä'gidi hí? unbí'piye dînmuu: Häädi wänbo t'ähkí ná'i hääwí i'gedi úví'ánshaa'âamí: hääwí ta'gen namuu?indá na'a'ginmuu'i-á, in ta'ge'in p'óegé i'ge

wovâyhondi-á, i yâ<sup>2</sup>dâa<sup>2</sup>i namuu<sup>2</sup>i-á, naséegímuu<sup>2</sup>i-á, t'owa t'âhki ovâyhí<sup>2</sup>andi-á, i shánki híwó<sup>2</sup>di namuu<sup>2</sup>i-á, hedá i<sup>2</sup>gedi t'owa híwó<sup>2</sup> dívihée<sup>2</sup>o<sup>2</sup>i-á. <sup>9</sup> Naví hí<sup>2</sup> ít'oe hedá naví tsiyekan dînmû<sup>2</sup>, hedihó t'âhki naví<sup>2</sup>wedi íhâhpóe<sup>2</sup>i-ádi i hâhkan naví<sup>2</sup>wedi bînhógi<sup>2</sup>i-ádi ihayda<sup>2</sup> úvíkanhûuwí, hedí kin úví<sup>2</sup>odá Yôesi Tádá undádi nayêeni, idá dikhâge<sup>2</sup>do<sup>2</sup> áns Haaginpídibo gikwo<sup>2</sup>nídí.

<sup>10</sup> Tobá híwó<sup>2</sup> hay thaa naphade wânbo náa undi wiyá naa dí<sup>2</sup>ánshamáa díkhâge<sup>2</sup>namídí, hedí handidân Na<sup>2</sup>inbí Sedódi báyéki híhchan naa dí<sup>2</sup>mâgi. Naa dînhanginná ta<sup>2</sup>gendi naví<sup>2</sup>gedi ho úví<sup>2</sup>ánshaa<sup>2</sup>o<sup>2</sup>in, hebo náa pu<sup>2</sup>wahaydi wí<sup>2</sup>únkoedípi háa íchaa<sup>2</sup>in dínkeeyamídí. <sup>11</sup> Naa dînhâäwítáy<sup>2</sup>in wó<sup>2</sup>tû<sup>2</sup>pi. Ohâhpóe ohíhchaa<sup>2</sup>-ídí tobá háyú dînkwo<sup>2</sup>on wânbo<sup>2</sup>. <sup>12</sup> Naa dînhanginná naví wówátsi donhûuwí<sup>2</sup>in wí sehkanawó<sup>2</sup> nawówayi<sup>2</sup>i waagibá háa wí kodit'owa namuu<sup>2</sup>i waagibá. Naa ohâhpóe hádídi ohíhchanpúwí<sup>2</sup>in, tobá híwó<sup>2</sup> dáyhúuyo háa ohâhsên wânbo<sup>2</sup>, tobá báyéki dînkwo<sup>2</sup>on háa háäwí dîntáy wânbo<sup>2</sup>. <sup>13</sup> Christ-di in kay dí<sup>2</sup>mâdihó ná<sup>2</sup>i háäwí t'âhki dínkoedi dáy<sup>2</sup>amí<sup>2</sup>in.

<sup>14</sup> Hewânbo tobá háäwí t'âhki dîntáy<sup>2</sup>i dómáa waabá ochaa wânbo<sup>2</sup>, undá naví<sup>2</sup>piye<sup>2</sup> híwó<sup>2</sup>nin ímuu díkhâge<sup>2</sup>nandi wa<sup>2</sup> náwe dont'óephadededíbo<sup>2</sup>. <sup>15</sup> Un Philippians, unbo ná<sup>2</sup>i úhanginná: Oe Macedonia nange iwedí opáadépee ihaydi i híwó<sup>2</sup>di tuu Jesus-ví<sup>2</sup>gedi t'owa dovây<sup>2</sup>t'óe<sup>2</sup>amídí, undida<sup>2</sup>mân háäwí naa díyâmú, wây-á méesate iwe<sup>2</sup>indidá yoe, undida<sup>2</sup>mân dínchâ<sup>2</sup>san. <sup>16</sup> Oe Thessalonica búu<sup>2</sup>ú wânbo o<sup>2</sup>ándí dínkhâge<sup>2</sup>táy ihaydi undi wáymúuví shánki háäwí dînsan. <sup>17</sup> Wí<sup>2</sup>í<sup>2</sup>âanípí náa wáyda<sup>2</sup>máa<sup>2</sup>in wiyá háäwí dí<sup>2</sup>määnídi, hewânbo oda<sup>2</sup> unnânho báyéki híwó<sup>2</sup>di bînhóní<sup>2</sup>in Yôesiví<sup>2</sup>wedi, wí to<sup>2</sup>wí iví t'óe iwedí báyéki wá<sup>2</sup>aa ihónde waagibá. <sup>18</sup> Náa-á háäwí dîntáy<sup>2</sup>i-á hedá shánki wânbo dîntáy<sup>2</sup>iví<sup>2</sup>wedi dómáa. Ná<sup>2</sup>i báyéki háäwí-á dómáa gá Epaphroditus-di háäwí undi dînsandi<sup>2</sup> dínkândân. T'owadi háäwí sa<sup>2</sup>wó<sup>2</sup> nasuu<sup>2</sup>i-ádi hedá animáa dâyhánú<sup>2</sup>indádi Yôesi Tádá ónhon óemäänídi, hedí i-á iséegíhógidi nahíhchanpo<sup>2</sup>. Hedí hanbá ná<sup>2</sup>i háäwí undi naa dînsandidá wá<sup>2</sup> Yôesi Tádá óehíhchando<sup>2</sup>. <sup>19</sup> Hedího Christ Jesus-ví<sup>2</sup>in ímuudi naví Yôesidího háäwí un úntáy<sup>2</sup>i wovâymääní iví báyéki híwó<sup>2</sup>di háäwí únkw<sup>2</sup>ó<sup>2</sup> diwedí. <sup>20</sup> Hânhay wânbo t'âhki na<sup>2</sup>inbí Yôesi kw<sup>2</sup>áayébo<sup>2</sup> áymá<sup>2</sup>ve-í, i-á na<sup>2</sup>inbí Tádá gínmuu. Hamân.

*Paul-di ovâysengitu<sup>2</sup>an*

21-22 Yôesi Tádávi t'owa t'âhki ovâysengitu<sup>2</sup>âamí, indá Christ Jesus-ví<sup>2</sup>in dimuudi. In tí<sup>2</sup>úuwín páadé<sup>2</sup>in naa-ádi diyí<sup>2</sup>indá hedá t'âhki in wé<sup>2</sup>ge<sup>2</sup>in Yôesi Tádávi t'owa náa dikw<sup>2</sup>ó<sup>2</sup>nindá

wovâysengitɔʼan, i tsondi Caesar-ví tewhá ee dikw'óʼnindi shánkí wänboʼ.

<sup>23</sup> Naʼinbí Sedó Jesus Christ-ví séegísehkanä unbí píʼnă khóʼyé bînmáʼve-í.

## In PáadÉ'IN Ta'nin Paul-di In Thessalonica Búu'úwi Méesate'in T'owa ovâyta'nannin

1 Na'in Paul-á Silas-á hedá Timothy-á gimuu'indi un méesate'in t'owa oe Thessalonica búu'ú íthaa'in wâyta'do', undá Yôesi na'inbí Tádáví'in hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví'indá ímuu. Yôesiví séegísehkanä bînmá've-í, hedí idi wovâykhäge'namí ánsahaaginpidíbo' íkwô'nídí.

*Háa Yôesiví t'owa oe Thessalonica búu'ú dithaa'in dívíwhâyunde waa hedá háa inbí wówátsi dâyhon waa*

2 Häädi waa ívíúusu'o' ihaydi Yôesi Tádá áykú'daa'o' un ímuudi, <sup>3</sup> hedí Yôesi na'inbí Tádáví'piye' ívîhádíndedi ívíúusu'amídí häädi wänbo t'ähkí ív'ánshaa'o' háa úv'í'o'in Jesus-ví'piye' úvîwhâyundedi, hedá háa báyéki úvít'ôemáa'indá Jesus bînséegídí, hedá háa úvíyää'o'indá Na'inbí Sedó Jesus Christ nawáy'ää-ídi úvítískha'máadí.

4 Tí'úuwín páadé'in, un Yôesi Tádádí wovâyséegí'in, gínhanginná idi wovâyde'mannin iví'in ímúnídí. <sup>5</sup> Yôesi Tádáví híwó'di tų na'indi wâymägi'i tųda' wínamuupí, hewänbo hääwí kay'i namuu, hedí wây't'ôe'odi i Yä'dâa'i P'oewaahâa na'indádí nayi', hedí gínhanginná nã'i tų-á ta'gen namuu'in. Undá únhanginná háawin wówátsi áyhonnin undádí giyi' ihaydi, hedí t'ähkí ív'andi-á ungi'da' namuu. <sup>6</sup> Hedí ihaydi úvísó'dêe na'in waagi'inbá hedá Na'inbí Sedó Jesus waagi'ba-á ímúnídí, hedí tobáháa báyéki t'ôephade únpówá wänbo', i Yä'dâa'i P'oewaahâadi híhchan wovâymägi na'inbí tų dínhógi ihaydi.

<sup>7</sup> Hedího t'ähkí in wé'ge'in Jesus-ví'piye' dívíwhâyunde'in oe Macedonia nange hedá Greece nangá dikw'ó'nin undá bînkeeyan háawin wówátsi in dínkhây'ä' dâyhúuwí'in. <sup>8</sup> I tų Na'inbí Sedó Jesus-ví'gedí thay'eedi unbí'wedí napeedi oe Macedonia-piye' hedá Greece-piyá nawadedee, hewänbo iwepiyeda'ba yoe, wéngé t'ähkí t'owa ho dit'oe háa Yôesiví'piye' úvîwhâyunde'in, hedího wínatáypí wíyá háawên unbí whâyü i'gedí âytü'âamídí. <sup>9</sup> Hã'in t'owabo unbí'gedí ditü' háa undí na'in díséegí'annin, hedá háa hääwí bínkhíyédi unbí yôesi waa bínchaa'i bînyoe'annin Yôesiví'piye' úvîwhâyü-ídi, hedá háa nää-á i kodi'di Yôesi bîn'a'ginmä'in, i-á i ta'gendi nawówáyí'i namuu, <sup>10</sup> hedá wá' dit'oe háa nää ív'í ay únmuu'i bîntískha'máa makówádí nawáy'ää-ídi, i-á Jesus namuu, i Yôesi Tádádí óewâywówápaa'i', hedí idibá dín'aywonkhâymaa owáy

ihay thaa Yôesi Tádádí t'owa ovâytuchänu iwe, inbí t'aywó'di dínmuudi nat'aydi.

## 2

*Háa Paul oe Thessalonica búu'ú Yôesigí' it'ôe'an waa*

<sup>1</sup> Tí'úuwín páadé'in, úhanginná unbí'we giyi' ihaydi háa ív'an waa wínapedeepí. <sup>2</sup> Undá úhanginná unbí'we gipówápídíbo báyéki dí'tôephadekannannin hedá báyéki híwó'pí' na'in díhée'annindá oe Philippi búu'ú. Hewänbo tobáháa báyéki t'owađi dí'ahkháa'amí'in dida' wänbo na'inbí Yôesidi khuwôeda' dínyáa'an ív'í híwó'di tuu wâytu'âamídí. <sup>3</sup> Na'indi wâywhäyu'amídí ív'ísó'dinde' ihaydi, in ta'gen namuu iwedi wí'ívihänge'anpí, hedá na'inbí ánskaa-á yä'däapí' wíginmuupí, hedi háäwí wänbo unbí'wedi wí'âykaayanpí. <sup>4</sup> Yôesi Tádádí na'in dítayí', hedá dímu' ihay híwó'nin gimuu'in ív'í híwó'di tuu âyt'ôe'amídí. Hediho ív'ihí'máadı wí'ív'ísó'dindepí t'owa äywänpihíhchannamídí, hewänbo Yôesi Tádá-ân äyhíhchannamídân. I-áho háäwí t'ähki na'inbí pí'nä khó'yé äymáa'i' imunde'. <sup>5</sup> Un úhanginná sa'wó'gí unbí'gedi wí'ív'iwänpihée'anpí, hedá wá' wí'ív'ihôeyó'anpí undi háäwí dímäänídí. Yôesi Tádá úhanginná ná'indá in ta'gen namuu'in. <sup>6</sup> Hedá undádí giyi' ihaydá wí'ív'ísó'dindepí t'owa na'inbí'gedi híwó' dív'ihée'amídí, un wänbo-á háa wây-á to'wên wänbo-á yoe, tobáháa Christ-ví t'ôekhuwa'in gimuudi gínk'ôe wänbo he'ennin dípaa-ídí.

<sup>7</sup> Hewänbo na'in undádí giyi' ihaydi, wí yíyá ív'í áyyää itsäa'odi ovây'áyinmáa waagibá wâysehkanä'an. <sup>8</sup> Na'indi báyéki wâyda', hedi na'inbí séegi unbí'piye' gínmuudânkun gikhâymuu Yôesi Tádáví híwó'di tuu wâymäänídíđá'ba yoe, hewänbo na'inbí wówátsi wá'. <sup>9</sup> Tí'úuwín páadé'in, ti wí'ún'ánshaapí'an, undádí gikw'ó' dihaydi báyéki ív'ít'ôe'an. Yôesi Tádáví híwó'di tuu wâytuuphadende' ihaydibá khuu-á thaa-á ív'ít'ôe'an wá' äychä't'aanídí, hedânho un wí'bo wí'úntâynípí háäwí gíntáy'i dímäänídí.

<sup>10</sup> Un Christ-ví'piye' úv'íwhäyunde'indádí na'in gikw'ó' dihaydi, háa na'inbí wówátsi äyhon waagi yä'däa'indá ta'ge'indá gínmuu, hedá to'wí wänbo-á wí'únkoedipí wên háawên wänbo na'inbí'piye' dín't'e'p'íde-ídí. Un úhanginná hedá Yôesi Tádá wá' úhanginná ná'in in ta'gen namuu'in. <sup>11-12</sup> Hedá wá' un úhanginná wí'inbo wâyhée'annin, hedi na'indi wâytumakhe'an wí tádá ív'í áyyää ihée'o waagibá, hedá wâykweeaaasenwaatu'an, hedá kaygí'dídá wâyhée'an unbí wówátsi híwó' bínhúuwídí hedânho Yôesi Tádá nahíhchaa-ídí. Idânho wówâytukánnan ív'í'piye' í'äa-ídí makówápiye' ímu-ídí hedá iwá he'ennin ípúwídí.

13 Hedi wiyá hääwí namuudi wá? Yôesi Tádá häädi wänbo t'ähki äykü'daa'o?. Nã'i tuu wâytu máa'i? un it'oedi hedá bînséegí'andá Yôesiví'wedi na'ää'in úvíwhäyü, t'owaví'wedida' bá yoe. Hedi ta'gendi Yôesiví tuu-ân ûnmuu, hedi nã'i tuubá un ipiye' úvíwhäyunde'inbí pí'nã khó'yé it'ôemáa.

14 Tí'úuwîn páadé'in, háa in Judea nangewin méesate'in t'owa Yôesi Tádá óe'a'ginmä'in hedá Christ Jesus-ví'piyá dívíwhäyunde'in dînpóe waagibá un hanbá únpóe. Unbí ówînge'in t'owadibo wovây't'ôephadekannan in Hudíyodi inbí t'owa oe Judea ovây't'ôephadekannan waagibá. 15 In Hudíyodânkun hân'oe Yôesi Tádá ví tukhe'min ovây'hánú, hedá indibá Na'inbí Sedó Jesus óehay, hedá na'indá wá' díkhehpiye. Indidá Yôesi Tádá háy wänbo wí'óehíhchandopí, hedá to'wên t'ähki dâyyoegi'o?. 16 Dívísó'dêe dí'ahkhâ-ídí in Hudíyo dimuupi'in t'owa hádídí ovây'aywoeni'in wí'ây't'ôe'âamípídí, hedi handidi nã'in Hudíyoví t'aywó'di dînsôemän, hediho Yôesi Tádá inbí'piye' nat'aydi nãa inbí tuchänu ho dînpówá.

*Paul hânho nada' in Thessalonica-win méesate'in t'owa ovây'múni'in*

17-18 Tí'úuwîn páadé'in, unbí'wedi wí háy tähki giwiyedee, hewänbo tobá undádí wígwik'óhpi wänbo wa'di na'inbí pí'nã khó'yé unbí'gedi wây'ánshaamáa, hediho hânho wiyá wây'múni'in gida?, hedi unbí'piye' gimú-ídí ívísó'dinde?. Naa Paul háyänbo dáysó'dêe wây'múni'dí, hewänbo i Penísendi'di dí'ahkhánde?. 19 Owáy Na'inbí Sedó Jesus nawáy'äädi iví páadépiye' giwin dihaydi, gitsíkha unnân iwebá wây'múni'dí, hedá un ímuudá gihíhchangít'óe, hedá unbí'gedá ívíyêngihée'ámí, wí hääwí git'anpóe'i? ímuu waagibá. 20 Un ímuudânkun na'in hânho híwó' gichanpo' hedá ívíhíhchando?.

### 3

1-3 Na'in hânho gihangin'ânda' háa un únpó'in, hedi báyéki gitaachanpóedi wígwitsíkha kanda'pí ginhanginpúwí'in, hedânho gí'ân shánki híwó' namúni kinnân íví'amí'in: Naa oe Athens o'ân dihaydi iwebo dáywóyí?, hedi iwedi na'inbí tí'úu páadé'i Timothy unbí'piye' âysan, i-á na'indádí it'ôe'o' t'owa ovây't'ôe'amí'dí Yôesi Tádá ví híwó'di tuu Christ-ví'gedi. Hediho unbí'piye' i wâysan wovâykweewaassenwaatu'âamí'dí hedá wovâykhäge'namí'dí shánki kay'indi Christ-ví'piye' úvíwhäyü-ídí, hedânho i t'ôephade únpóe'i? namuudi wí'úvíyâa'ámí'pídí unbí whäyü iwedi. Unbo únpihanginná Yôesi Tádádí nã'i t'ôephade dînpúwí'in imã?. 4 Wa'di undádí giyi' ihaydibo wa' napóepí'dibo' ihayda' wâytu'o' âyt'ôephadegít'óe'in, hedi únhanginná hanho napóe'in.

*Timothy-di Paul óetu'an in Thessalonica-win méesate'in t'owa híwó' dimännin*

<sup>5</sup> Hedânkun báyéki otaachanpóedí wíđintsikhakoedipí Timothy unbí'piye' dósaaníđi. Naa hânho ohangin'ânda' unbí whâyü i'gedi háa kay'in únmuu'in háa yoe. Áyíngi iwe o'ânwân gá o'ândân háđíwáy i Penísendidi wovâyt'annin, hedí wovâyt'andá háäwí t'ähki ungi' íví'andi pedee'in gínpúwí. <sup>6</sup> Hewänbo náä-á Timothy na'inbí'we nawáypówá, hedí wí híwó'di tų úvíkanhon ni'gedi dínkán. Idi dítu'an unbí whâyü wa'di únkay'in hedá séegí-á bínmáa'in, hedá háädi wänbo t'ähki na'inbí'gedi híwó'da' úví'ánshaamáa'in, hedá ta'gendá ída'in wíyá díwáymúni'in, na'indi wáymúni'in gida' waagibá. <sup>7</sup> Hedânho tí'úuwín páadé'in, wa'di híwó'bo úvíwhâyunde'in gínhanginpóe ihayđi báyéki gihíhchanpóe, tobáháa báyéki káy'i t'ôephade iwe gikw'ôn wänbo'. <sup>8</sup> Náä gínhanginná unbí whâyü Na'inbí Sedó Jesus-ví'piye' kay'in únmuu'in, hedího hânho sa'wó' na'inbí wówátsi áyhon. <sup>9</sup> Na'indi Yôesiví'piye' wâyüusu'odi hânho gihíhchanpo', hedího un ímuudi tobáháa háyü Yôesi Tádá áykú'daa'o wänbo', ihay kú'daa wänbo wa' wí'ây'ohpí. <sup>10</sup> Khuu-á thaa-á pín ta'ge hayđi Yôesi Tádáví'piye' íviyüusu'o' idi dípunmääniđi unbí'piye', hedânho wíyá wáyhá'amíđi, hedí handidi wíyá háäwí úntáy'i' íhâhpúwí shánki híwó' úvíwhâyü-íđi.

<sup>11</sup> Yôesi na'inbí Tádá hedá Jesus na'inbí tsondi hay'i-á áyda'máa unbí'piye' díhúuwíđi. <sup>12</sup> Gida'po' Na'inbí Sedó Jesus-di wovâykhäge'namíđi hedânho shánki wänbo wí'ná táye úvíséegíhúuwí, hedá wé'ge'in t'owa-á wá' hanbá bínséegíhúuwí. <sup>13</sup> Handidânho Na'inbí Sedó Jesus-di unbí pí'ná khó'yé shánki wovâykaymääni, hedího owáy i nawáypówá ihayđi t'ähki in wé'ge'in t'owa íví'in únmuu'in wóegé, undá yä'dâa'inbo Yôesi Tádáví páadépiye' úvíwínú-í, hedá wên háawin wên wänbo wovâyt'e'p'íde-í'in wíwínmá've-ípi unbí pí'ná khó'yé.

## 4

*Gínkhây'ä' híwó' na'inbí wówátsi áyhúuwí'in Yôesi áyhíhchannamíđi*

<sup>1</sup> Tí'úuwín páadé'in, náä ná'i wâytu'âamí: Háa unbí wówátsi bínhúuwí'in Yôesi Tádá bínhíhchannamíđi wáyhá'anho', hewänbo Na'inbí Sedó Jesus-di dínk'ú' wáydaa'amíđi hedá wâytumakhe'amíđi shánki wänbo úvísó'dêe-í'in kin úví'âamíđi. <sup>2</sup> I tsontų wâytu'andi' un úhânginnânho', hedí ná'i tsontų-á Na'inbí Sedó Jesus-ví'wedân na'ä.

<sup>3</sup> Kinnân Yôesi Tádá nada' úvíkanhúuwí'in: Yä'dâa'inda' unbí wówátsi bínhúuwí, hedího to'wí unbí sedó háa kwíyó

wí'únmuupí<sup>4</sup>-ádí wí'úvíwhqhkwmá<sup>5</sup>ve-ípí. 4-5 Yôesi Tádá nada<sup>6</sup> un únhanginnání<sup>7</sup>in háa unbí túu'ú bîntsonmá<sup>8</sup>ve-í<sup>9</sup>in, hedânho yä<sup>10</sup>dâa<sup>11</sup>in ímúní hedá t'owadá wovây<sup>12</sup>a<sup>13</sup>geeni, hedí unbí túu'údí háa íwânpichaa<sup>14</sup> waagida<sup>15</sup> wí'úví<sup>16</sup>âamípi, hedânho in wé<sup>17</sup>ge<sup>18</sup>in t'owa Yôesi Tádá dâytaapí<sup>19</sup>in dívíkanhon waagi wí'úví<sup>20</sup>âamípi. 6 To<sup>21</sup>wí wânbo wí'únkhây<sup>22</sup>âhpi wiyá to<sup>23</sup>wí Jesus-ví<sup>24</sup>piye<sup>25</sup> iwähâyunde<sup>26</sup>i híwó<sup>27</sup>pi óemá<sup>28</sup>ve-í<sup>29</sup>in háa iví kwee háa sen óekwee-í<sup>30</sup>in. Thay<sup>31</sup>eedi hedá kay<sup>32</sup>indá ho wâytu<sup>33</sup>an, Na<sup>34</sup>inbí Sedó Yôesidi in to<sup>35</sup>wên han díví<sup>36</sup>o<sup>37</sup>indá ovâytuchânukhây<sup>38</sup>máa. 7 Yôesi Tádádí na<sup>39</sup>in dítukánnan iví<sup>40</sup>in gimúnídí hedânho yä<sup>41</sup>dâa<sup>42</sup>indá<sup>43</sup> gipúwídí, tsé waagi<sup>44</sup>inbá giyênenidá yoe. 8 Hedího to<sup>45</sup>wên ná<sup>46</sup>i híwó<sup>47</sup>di háhkan dâyyoegimáadáho wí hí<sup>48</sup>t'owaví<sup>49</sup>da<sup>50</sup> wí<sup>51</sup>ovâyyoegi<sup>52</sup>opí, hewânbo Yôesi Tádáví hí<sup>53</sup>-ân ônyoegi<sup>54</sup>o<sup>55</sup>. Yôesi Tádádânho iví P'oweahhâa dímgí, hedí ná<sup>56</sup>i P'oweahhâa-á yä<sup>57</sup>dâa<sup>58</sup>i namuu.

9 Wínatáypí naadi wâyta<sup>60</sup>namí<sup>61</sup>in háa únkhây<sup>62</sup>ä<sup>63</sup> in wé<sup>64</sup>ge<sup>65</sup>in Jesus-ví<sup>66</sup>piye<sup>67</sup> dívíwhâyunde<sup>68</sup>in bînséegíhûuwí<sup>69</sup>in. Yôesi Tádádí ho wovâyhá<sup>70</sup>an kin úvíkanhûuwí<sup>71</sup>in. 10 Hedí ta<sup>72</sup>gendi undi t'ähki in Jesus-ví<sup>73</sup>piye<sup>74</sup> dívíwhâyunde<sup>75</sup>in háa Macedonia nange dikw<sup>76</sup>ó<sup>77</sup>nin bînséegí, hewânbo kaygi<sup>78</sup>di wâytumáa wiyá shánkí wânbo bînséegíhûuwí.

11 Úvísó<sup>80</sup>dí<sup>81</sup>be-í unbí wówátsi hanginpi híwó<sup>82</sup> bînhûuwídí, hedá ún<sup>83</sup>âyíngiwó<sup>84</sup>náhpí i<sup>85</sup>ge wí<sup>86</sup>úvítomá<sup>87</sup>ve-ípí, hedá unbí wówátsi únmuu<sup>88</sup>igí<sup>89</sup> úví<sup>90</sup>t'óe<sup>91</sup>âamí bînpichä<sup>92</sup>t'aanídí, háa na<sup>93</sup>indi wâytu<sup>94</sup>an waagibá. 12 Kin úvíkanhondi t'owaví khäge<sup>95</sup> wí<sup>96</sup>úntâynípi, hedá háa unbí wówátsi bînhon waagidi t'owa Yôesiví<sup>97</sup>piye<sup>98</sup> dívíwhâyundepí<sup>99</sup>in dimuu<sup>100</sup>indá wovây<sup>101</sup>a<sup>102</sup>ginhûuwí.

### *Háa napuwagít'óe<sup>103</sup>in Jesus nawáy<sup>104</sup>ä<sup>105</sup> ihaydi*

13 Tí<sup>106</sup>úuwín páadé<sup>107</sup>in, gida<sup>108</sup> un únhanginnání<sup>109</sup>in háa in to<sup>110</sup>wên inbí wówátsi dâybowa<sup>111</sup>in dínpuwagít'óe<sup>112</sup>in. Wáy wên t'owa-á i<sup>113</sup>gedí wídínhanginnáhpí, hedânkun to<sup>114</sup>wí nachuu ihaydi dik<sup>115</sup>áykháapo<sup>116</sup>. Naa wó<sup>117</sup>da<sup>118</sup>pi íchanpúwí<sup>119</sup>in háa in dichaa<sup>120</sup> waagibá. 14 Ívíwhâyunde Jesus nachuu<sup>121</sup>in hedá nawáywówápóe<sup>122</sup>indá, hedânkun kin wá<sup>123</sup> ívíwhâyunde<sup>124</sup>: To<sup>125</sup>wên Jesus-ví<sup>126</sup>piye<sup>127</sup> dívíwhâyunde<sup>128</sup>in inbí wówátsi dâybowa wânbo<sup>129</sup>, Yôesi Tádádí ovâywâywówápaa-í Jesus-ádí dikwó<sup>130</sup>nídí owáy nawáy<sup>131</sup>ä<sup>132</sup> ihaydi.

15 Ná<sup>133</sup>in wâytukankhây<sup>134</sup>máa<sup>135</sup>in Na<sup>136</sup>inbí Sedó Jesus-ví hí<sup>137</sup> únmuu: I nawáy<sup>138</sup>ä<sup>139</sup> ihaydi in to<sup>140</sup>wên inbí wówátsi dâybowa<sup>141</sup>inbí páadébo na<sup>142</sup>in wa<sup>143</sup>di giwówáyí<sup>144</sup>in iví<sup>145</sup>piye<sup>146</sup> wíginánpí. 16 Kinnân napúwí: T'owa dit'óe-í wên tsonttu kaygi nakeetú<sup>147</sup>nin waagi<sup>148</sup>inbá, hedá i p'ó<sup>149</sup>dédí<sup>150</sup> makówáwi t'óepa<sup>151</sup>aa<sup>152</sup>iví tuu waagibá-á, hedá Yôesi Tádáví tenphé



waagibá-á. Ihaydáhá? Na'inbí Sedó Jesus-á makówádá nawhání. Ihaydíbá in to'wên dihánnin Jesus-ví'piye? dívíwhäyú'indá diwáywówápúwí, <sup>17</sup> hedáhá? na'in wa'di giwówáyí'indá wé?ge in dihánnindádí oe okhúwá nakw'ó? diwepiye? dípiyegít'óe, hedi iwe Na'inbí Sedó Jesus áyyáy-í, hediho i-ádi hánhay wänbo t'ähki gikwo'ní. <sup>18</sup> Hediho únkhây'ä? ná'i hääwí i'gedi wí'ná táye úvíhí'má've-í'in hedânho wí'ík'áykháa-ípídí.

## 5

### *Gínkhây'ä? gikhâyímúni'in Jesus nawáy'ä-ídi*

<sup>1</sup> Tí'úuwín páadé'in, häädi háa wé'i thaa Jesus nawáy'ä? i'gedi wáyta'nami'in wínatáypí. <sup>2</sup> Unbo ta'gendi únpíhanginná Na'inbí Sedó Jesus nawáy'ä'in, hewänbo wínahanginnáhpí häädi i thaa nanáni'in. Wí sänbi tsíkhagipí khu'déedí na'äa waagibá, Jesus wá? tsíkhagipí napowagít'óe. <sup>3</sup> T'owa ditú'be-í, "Hääwí t'ähki áyíngipídíbo híwó? gínmán, hediho há'to hääwí wänbo híwó'pí? gínpuwí." Hewänbo wa'di ha'wáa dívíhí'máadíbo t'óephade dínpuwí, hedi há'to iwedi bahpíbo dipée-í. Tsíkhagipí ná'i dínpuwagít'óe, wí kwee nats'an'eyehaypo? waagibá.

<sup>4</sup> Hewänbo tí'úuwín páadé'in, undá wên t'owa khuu ee dithaa'in waagi'in wí'ímuupí, undá híwó? únkeet'óe, hediho Jesus nawáy'ä'i thaadi áyíngipídíbo wíwovâyhónípí, wí sänbidi wovâyhóní waagibá. <sup>5</sup> Undá t'owa hääwí t'ähki thaadida? úví'o'in hedá nakohthayná? ni'ge ímännin waagi'inbá ímuu, in t'owa hääwí t'ähki khuudi nakohkeet'óepí ee díví'o'in waagi'inbá wígímuupí. <sup>6</sup> Hedânho wígínkhây'ähpi t'owa yó'in dimuu'in waagi'inbá gimúni'in, hewänbo giyósa'wo waagi gikwo'ní, hedá na'inbí tsiyekandá híwó'dá áy'áyíngihúuwí. <sup>7</sup> Khu'déedân t'owa diyókhâyä? hedá dívísuwäyíyéndé?. <sup>8</sup> Hewänbo na'in thaadi'in gimuu, hediho na'inbí tsiyekan gínkhây'ä? áy'áyíngi'âamí'in. Yôesivípiye? ívíwhäyú-í hedá t'owa-á âyséegihúuwí, hedi kin íví'odá wên sundado dikhâywinnin waagi'inbá gimúni, inbí píhkhú iwe'i kwä'k'u aa dívípítógidi inbí túu'ú dâý'áyíngi'amídí. Hedá pín ta'gedi gitsíkha-í Yôesidi dín'aywoenídí, hedi handidá in sundado inbí kwä'k'u p'óhkhándá inbí p'ón dâý'áyíngi'o'in waagi'inbá gimúni. <sup>9</sup> Na'inbí Sedó Jesus na'ingí? i'annin namuudi Yôesi Tádádí díde?man dín'aywoenídí, t'aydi dítuchänú-ídá yoe. <sup>10</sup> Jesus na'ingí? nachuu, hedi owáy nawáy'äa ihaydi tobáháa na'inbí wówátsi áybowa wänbo háa wa? giwówáyí wänbo? hánhay wänbo t'ähki i-ádi gikwo'ní. <sup>11</sup> Hediho wí'ná táye úvíkay'âamí hedá úvíkwee waasenwaatu'âamí, háa náa úvíkanhon waagibá.

*Báyéki háäwí í'gedi ovâytumakhe'an*

12 Tí'úuwín páadé'in, ná'in na'indi wâyda'máa: Bín'a'ginnamí in to'wên unbí'ge diyí'in Na'inbí Sedó Yôesidi ovâykw'ódi'in wovâyphâuwídi hedá wovâyhá'amídi. Indá kin dâý'amídi báyéki dívít'ôemáa. 13 Hedího ná'i háäwí wovây'o'i namuudi báyéki bín'a'ginhúuwí hedá bînséegihúuwí. Hedí t'ähkídiibo tsáaginpidíbo wé'ge íthaa-í.

14 Tí'úuwín páadé'in, ná'in tumakhe wá' wâymaßni: In dit'ôeda'pí'in bîntu'âamí ha'min wídimúnípi. In dikhuwôeda'in dimuu'in ovâykhäge'namí wídikhuwôeda'ípidí. In kay'indi dívíwínunde'í'indá wá' ovâykhäge'namí. T'ähki t'owa-ádi úvíbo'atá'amí. 15 Wí to'wídi wiyá to'wí híwó'pí óe'andáho', wíwínkanmaßnípi i wí'di híwó'píba ónwâybuunídi, hewänbo undá únkây'ä' háädi wänbo t'ähki úvísó'dêe-í'in wí'ná táye híwó'da' úvíkanhúuwídi, hedá wé'ge'in t'owa t'ähká wá' hanbá bînhúuwí. 16 Háädi wänbo t'ähki íhíhchaa-í. 17 Háädi wänbo t'ähki íkhâymuní úvíyúusu'amídi. 18 Íkú'daapúwí tobáháa háa napóe wänbo'. Kinnänkun Yôesi Tádá nada' úví'âamí'in, gá Christ Jesus-ví'in ímuudân.

19 Í Yä'dâa'i P'oewaahâavi t'ôe wíwín'ahkhâa-ípi. 20 Yôesi Tádávi tukhe'min dimuu'inbí hí' háäwí dínchâ'muupí waagibá wíwínchanhúuwípi. 21 Hewänbo háäwí t'ähki híwó' bîntayí'ní, hedá i híwó'di namuu'ida' bînkxonhúuwí. 22 T'ähki yä'dâapí' namuu iwedi úvívâ'amí, tobáháa háäwí namúní wänbo'.

23 Yôesi Tádádi díkhäge'do' ánsaaginpidíbo gikwo'nídi, hedí idânho wovâykhäge'namí wá' yä'dâa'inda' ímúnídi, hedí idá unbí wówátsi thaa t'ähki wovây'áyíngi'amí, unbí p'oewaahâa-á unbí háa-á hedá unbí túu'ú-á, hedânho owáy Na'inbí Sedó Jesus Christ nawáy'ä' ihaydi háäwídi wänbo wíwovây't'e'p'íde-ípidí. 24 Hedí Yôesi Tádádi ta'gendi wovây'áyíngikhâyímáa. Idá wovây'tukánnan iví'in ímúnídi, hedí háa natú' waa ta'gendi í'o?

25 Tí'úuwín páadé'in, dînyúusu'âamí.

26 T'ähki in wé'ge'in méesate'in tí'úuwín páadé'in iwe dikw'ó'nin bînséegisengitu'âamí.

27 Naadi wáytsónmáa, ná'in ta'nin t'ähki in wé'ge'in méesate'in tí'úuwín páadé'in dit'ôe-ídi bîntu'âamí, gá Na'inbí Sedó Jesus kin nada'dân.

28 Na'inbí Sedó Jesus Christ-di iví séegísehkanä wovâymaßni.

## In Eedi'in Ta'nin Paul-di In Thessalonica Bú'úwi Méesate'in T'owa Ovâyta'nannin

<sup>1</sup> Na'in Paul-á Silas-á hedá Timothy-á gimuu'indi ná'in ta'nin wâyta'do' un méesate'in t'owa oe Thessalonica bú'ú íthaa'in, Yôesi na'inbí Tádáví'in hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ví'indá ímuu. <sup>2</sup> Yôesi Tádá-ádi hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ádi séegísehkaná wovây máäní hedá wovâykhäge'namí ánsahaaginpidíbo' íkwò'nídí.

### *Paul-di ovâyúusu'o' t'ôephade dínpoedí*

<sup>3</sup> Tí'úuwín páadé'in, un ímuudi gínkhây'ä' häädi wänbo t'ähki Yôesi Tádá äykú'daa'amí'in, hedá híwó'dá namuu han íví'amí'in, gá unbí whäyü Jesus-ví'piye' shánki kay'in únpuwamändân, hedá shánki wänbo-á wí'ná táye-á úvíséegíkanhondá. <sup>4</sup> Hedánkun wähää wänbo t'ähki Yôesi óe'a'ginmä' eeye híhchandi unbí'gedi ívíhée'o', gá úvíyää'odân hedá úvíwhäyühondá tobáháa unbí whäyü únmuudiho t'owadi wovâywhä'o hedá wovây t'ôephadekando wänbo'.

<sup>5</sup> Yôesi Tádáví'in ímuudibo náäho un bînt'ôephadende', hediho i-ânho natúní un ihay híwó'nin ímuu'in makówápiye' ímu-ídí. Hedi handidi idi na'in dínkeeyo híwó'da' i'o'in, i híwó'di ún'ä'i' wovây mádi. <sup>6</sup> Gínhanginná Yôesi Tádá-á ta'ge i'o', hediho in to'wêndi wovây t'ôephadekando'inbá idá hanbá ovây t'ôephadekankhây máa, <sup>7</sup> hewänbo un náä bînt'ôephadende'indá unbí t'ôephade iwedi wovây áakankhây máa, hedá na'indá wá' hanbá díkhây máa. Ná'indáho napúwí owáy Na'inbí Sedó Jesus nawáypówá ihaydi. Owáy makówádi nawáy'ädi nakeepuwagít'óe iví kay'in makówáwin t'ôepa'aa'in wóegé hedá wí phaa kop'l'áade'i nakeet'óe'i waagi'ba' wóegá. <sup>8</sup> Ihaydíbá in to'wên i híwó'di tûu namuu'i' iví'gedi wídây'a'ginhonpí'indádi hedá in Yôesi Tádá óetaa'i'in wídida'pí'indádi idi ovây tuchänukhây máa. <sup>9</sup> Hedi kinnân inbí tuchänu dínmúní: Hânhay wänbo t'ähki dipedeeyêeni, gá Na'inbí Sedó Jesus-ví'wedi ovây wiyekhây máadân, hedá iví kay báyéki únmuu'indá há'to dâymúní. <sup>10</sup> Ná'i napuwagít'óe owáy i thaa Jesus nawáypówá ihaydi. Ihay thaa in to'wên iví'piye' dívímági'in he'ennin ovây páa-í, hedi ná'in iví'piye' dívíwhâyunde'indibá óetegekhây máa. Hedá undá wá' na'inbí hí' wâyphade'andi' dínwhâyunde'idi indá díbá íkwò'ní.

11 Hedí náʼi gínhanginnândihoʼ, häädi wänbo t'ähki wâyüusuʼoʼ. Naʼinbí Yôesidi wovâytukânnan iviʼin ímúnídí, hedího áydaʼmáa idi wovâykhägeʼnamídí híwóʼ unbí wówátsi bínhûuwídí hedânho i-á natúnídí taʼgendi iviʼin ímuu waagi íthaaʼin. Áydaʼmáa wáʼ in kay wovâymaßánídí hedânho háa ídaʼ waagibá híwóʼnin ímúní, hedá iví kaydi wáʼ wovâykhägeʼnamí bínbowá-ídí hääwí t'ähki úvíʼoʼi Jesus-víʼpiyeʼ úvíwhâyundedi. 12 Hedí owáy náʼi ívíyûusuʼoʼi napóe ihaydi unbí híwóʼdi wówátsi únmuudi t'owa ditúní Naʼinbí Sedó Jesus hayʼi namuuʼin, hedá undá heʼennindá ípúwí iviʼin ímuudi. Náʼi-á napuwagítʼóe gá Yôesi Tádá-ádí hedá Naʼinbí Sedó Jesus Christ-ádí inbí séegisehkaná wovâymaßigîdân.

## 2

### *Háa napúwíʼin Jesus nawáyʼääpídíboʼ*

1 Tíʼúuwin páadéʼin, Naʼinbí Sedó Jesus Christ nawáyʼäʼ, hedí i naʼán diwe díwéʼgekhâymaa, hedí náä iʼgedi wâyhíʼkhâymaa. 2 Maʼdi wí toʼwídí wovâytuʼâamí Jesus-ví thaa ho ûnpówá hedího nawáyʼää gin. Hedá wáʼ maʼdi wovâytuʼâamí náʼi hääwí iʼgedi ûnhanginnáʼnin gá wí pʼoewahâädi óetuʼandân, háa wí híʼ iʼgedi natʼoedá, háa wên taʼnin dôntaʼnannin diwá kin nataʼmuudá. Hewänbo kin toʼwídí wovâytuʼandáho naadi kayʼindi wâytumáa wesebo wíʼiyashapúwípí háa báyéki áyîngi-á wíwovâymaßánípí. 3 Wíwînmaßánípí toʼwídí wänbo wovâyýaaʼamidí in taʼgen namuu iwedi, tobáháa dívíkhäde wänboʼ. Waʼ Jesus nawáyʼääpídíbo náʼi wâytukangítʼóeʼi napuwagítʼóe: Báyéki tʼowa Yôesi Tádávíʼwedi dívíyâakankhâymaa hedá i toʼwí yäʼdâapíkan t'ähki ikhâymaaʼi nakeesogegítʼóe, i-á haʼbi namuu napedeegítʼóeʼi. 4 Náʼi toʼwí yäʼdâapíkan t'ähki ikhâymaaʼi-á hääwí wänbo t'ähki tʼowa inbí yôesi dínmuu waa kin dâychaaʼi hedá dâyaʼaʼginmäʼi-á iyogikhâymaadáháʼ i-áho náʼi hääwí t'ähkíwí shánki kwʼáye ipitegekhâymaa, hedá Yôesi Tádáví méesate hayʼi únmuu iwe wänbo wíʼbo ipisogekhâymaa hedí natúní “Naa-áho Yôesi omuu.”

5 Ti wíʼúnʼánshaapíʼan waʼ undádí oyiʼ ihaydibo náʼi hääwí t'ähki iʼgedi naadi wâytuʼannin? 6 Owáy náʼi yäʼdâapíkan t'ähki ikhâymaa namuuʼiví thaa ûnpóe ihaydáho i-á natsʼankeepúwí, hewänbo náä hääwídí óeʼahkhándeʼ, hedí unbo ûnhanginná hääwí namuuʼin. 7 Náäbo báyéki yäʼdâapíkan kaadibo dâykanmaa, hewänbo wí toʼwí náä náʼi yäʼdâapíkan iʼahkhándeʼ hedí kin waʼ ikanhûuwí óeyâaʼan píhay. 8 Hedí owáy óeyâaʼan dihaydânho i toʼwí yäʼdâapíkan t'ähki ikhâymaaʼi namuuʼi nakeepúwí. Hewänbo owáy Naʼinbí Sedó Jesus napówá ihaydi náʼi

yä'dâapíkandiví wówátsi óekwee-í óewänpisiphaydeedibo?, Jesus-ví kohthay ûnmuu'idibo óehéyí. <sup>9</sup> Hewänbo óehaypídibo? i Penísendi kay óemääni t'ämägi? pinnán t'óe i'amídí t'owa ovâyhóeyówhäyü'amídí, <sup>10</sup> hedi t'ämägi? yä'dâapí? namuu'i wóegé wá? nayêeni in dipedeegit'óe'in dimuu'in ovâyhóeyó'amídí. Indá dipedeegit'óe gá in ta'gen namuu'in ovây'aywoeni'in wíðâyséegikhâymaapídân. <sup>11</sup> Hediho Yôesi Tádádí in ta'gen namuu'in diwedi dívíyâa'amídí ovâymaäni, hediho hôeyóda? dívíwhâyukhâymaa. <sup>12</sup> Hedi ná'in namuudi to?wên t'ähki in ta'gen namuupi'in dívíwhâyundedi híhchandi dívíyä'dâapítsiye'o'indáho Yôesi Tádádí ovây tuchänukhâymaa.

*Nakhây'ä' inbí whäyü kay'in dínmúni'in*

<sup>13</sup> Tí'úuwín páadé'in, un Na'inbí Sedó Yôesidi wovâyséegi'in, un ímuudá häädi wänbo t'ähki Yôesi Tádá äykú'daa'o?, gá hân'oe naná? dihaydibo idi wovâyde?mandân wovây'aywoenídí. Hedi i Yä'dâa'i P'oewaahâadi wovâykhäge?máadi Yôesi Tádáví'in ípúwídí hedá in ta'gen namuu'in bínwhâyundedi idi wovây'aywon. <sup>14</sup> Yôesiví híwó'di tų na'indi wâyt'óe'andi? í't'oe ihaydi idi wovây tükánnan iví'in ímúnídí, hedânho Na'inbí Sedó Jesus Christ hay'i namuu waagibá un wá? he'enninbá ímúnídí. <sup>15</sup> Hediho tí'úuwín páadé'in, to?wí wänbo wívínmäänípí wovây'egó'amídí háa úvíwhâyunde waagi, hedá in khuu na'indi na'inbí hí'dá hedá ta'nindá wâyhá?annin wívinyoe'amípí.

<sup>16-17</sup> Yôesi na'inbí Tádá gínmuu'idi dínkeeyan idi na'in díséegi'in, hedi iví séegísehkaná ûnmuudibo na'in díkhäge?nan häädi wänbo t'ähki kwee waa sen waa gi'á?be-ídi hedá ta'gendi gínhanginnánídí hääwí natú'i dímaäni'in äyhóni'in. Hediho Yôesi Tádá-á hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-á äyda?máa shánki wovâykhäge?namídí un wá? kwee waa sen waa í'âanídí, hedá äyda?máa in kay wovâymaänídídí hedânho t'ähki híwó'di namuu'ida? úví'âamídí hedá híwó'di í'gedida? úvíhéé'amídá.

### 3

*Paul-di ovâyda?máa ônyúusu'amídí*

<sup>1</sup> Tí'úuwín páadé'in, náä ná'i wây tų'âamí: Na'in dínnyusu'amí, hedânho háa unbí'ge napóe waagibá Na'inbí Sedó Jesus-ví tų ûnmuu'i? wesebo t'ämäpiye? t'owa dínhanginpúwídí, hedá t'owadi Yôesi Tádá kw'áayébo? óemá've-ídi. <sup>2</sup> Hewänbo to?wên t'ähki Jesus-ví'piye? wídívíwhâyundepí, hediho úvíyúusu'amí wá? Yôesi Tádádí hä'in t'owa hânho yä'dâapí'in dimuu'in ovây'ahkhâa-ídi hedânho na'in wídíwóyí'nípídí.

<sup>3</sup> Na<sup>?</sup>inbí Sedó Jesus háa iví tųu imăgi waagi i<sup>?</sup>o<sup>?</sup>, hedı idân in kay wovâypăkhâymăa hedá i yă<sup>?</sup>dăapî<sup>?</sup> namuu<sup>?</sup>ivî<sup>?</sup>wedı wovây<sup>?</sup>âyîngikhâymăa. <sup>4</sup> Hedá wá<sup>?</sup> Na<sup>?</sup>inbí Sedodı naa dikhăge<sup>?</sup>măa nă<sup>?</sup>i dăywăyü-ıdı: Undá t'ăhki háa wăyyôn waa úvíkanhon, hedá hanbo-á úvíkankhu<sup>?</sup>wakhâymăa.

<sup>5</sup> Na<sup>?</sup>inbí Sedó Jesus-di wovâypahûuwı hedânho Yôesi Tădávı séegi ûnmuu<sup>?</sup>in unbı pí<sup>?</sup>nă khó<sup>?</sup>yé bınmă<sup>?</sup>ve-ıdı, hedá wá<sup>?</sup> háa Christ i<sup>?</sup>an waagibá un wá<sup>?</sup> hăăwı t'ăhki i<sup>?</sup>gedı úvíyăă<sup>?</sup>ămıdı.

*Dínkhây<sup>?</sup>ă<sup>?</sup> wı<sup>?</sup>ınbo híwó<sup>?</sup> dívít'ôe<sup>?</sup>ămıdı*

<sup>6</sup> Tı<sup>?</sup>úuwın páadé<sup>?</sup>in, nă<sup>?</sup>ın tsontųu Na<sup>?</sup>inbí Sedó Jesus Christ-di dınk'ú<sup>?</sup> wăymăänıdı: Wı to<sup>?</sup>wı na<sup>?</sup>ınbí tí<sup>?</sup>úu páadé<sup>?</sup>ıbá namuu<sup>?</sup>i băa<sup>?</sup>ın wówátsi ihondáho hedá na<sup>?</sup>ındı wăyhă<sup>?</sup>an waagi wınathaapıdă, undá wı to<sup>?</sup>wı kı<sup>?</sup>bi namuu<sup>?</sup>ivî<sup>?</sup>wedı úvíyăă<sup>?</sup>ămı. <sup>7</sup> Unbo únpıhanginnă háawın wówátsi âyhonnın undadı giyi<sup>?</sup> ihaydı, hedıho háa na<sup>?</sup>ın ivı<sup>?</sup>o waagibá un wá<sup>?</sup> únkhây<sup>?</sup>ă<sup>?</sup> hanbá úví<sup>?</sup>ămı<sup>?</sup>ın. <sup>8</sup> Undadı giyi<sup>?</sup> ihaydı na<sup>?</sup>ın wıgıbăakw'ôhpı na<sup>?</sup>ınbí wówátsi ây<sup>?</sup>ămıdı, hedá wá<sup>?</sup> wăymûu wănbo-á wá<sup>?</sup>âapıdă wı<sup>?</sup>ıvíhúuyanpı, hewănbo khuyu-á thaa-á shánkı ívıt'ôe<sup>?</sup>an hedânho un wı<sup>?</sup>úntâyınpıdı unbı chă<sup>?</sup> bınhánú-ıdı hăăwı dımăänıdı. <sup>9</sup> Ha<sup>?</sup>wăa ivı<sup>?</sup>an hedânho únkeepúwıdı háa un wá<sup>?</sup> únkhây<sup>?</sup>ă<sup>?</sup> waa unbı wówátsi bınhúuwı<sup>?</sup>ın, hedı kın ivı<sup>?</sup>an tobá wăydaa<sup>?</sup>ămı<sup>?</sup>ın dıhăăwımăänıdı gınk'ôe wănbo<sup>?</sup>. <sup>10</sup> Wa<sup>?</sup>dı undadı giyi<sup>?</sup> ihaydıbo nă<sup>?</sup>ın tsontųu wăymăgi: To<sup>?</sup>wı nat'ôeda<sup>?</sup>pı<sup>?</sup>-á wıvınhúuyôenıpı.

<sup>11</sup> Kın wăyhı<sup>?</sup>măa gınhangınpóedı wăy wên un diwedı úvıbăawhaakwomăa<sup>?</sup>ın. Băyéki dınwó<sup>?</sup>nân waagibá dívı<sup>?</sup>o<sup>?</sup>, hewănbo dın<sup>?</sup>âyîngiwó<sup>?</sup>năhpı i<sup>?</sup>gedă<sup>?</sup>mân dívıwănpıtomăa. <sup>12</sup> Na<sup>?</sup>ınbí Sedó Jesus Christ-di na<sup>?</sup>ın dınk'ú<sup>?</sup> kı<sup>?</sup>min t'owa nă<sup>?</sup>ın tsontųu âymăänıdı hedá kaygi<sup>?</sup>di âytü<sup>?</sup>ăămıdă: Hangınpı híwó<sup>?</sup>ınbí wówátsi dăyhúuwı, hedá dívıt'ôe<sup>?</sup>ămı<sup>?</sup>ınbí wówátsıgı<sup>?</sup> dăychă<sup>?</sup>t'aanıdı.

<sup>13</sup> Hewănbo tí<sup>?</sup>úuwın páadé<sup>?</sup>in, undá ihaydă<sup>?</sup> híwó<sup>?</sup>dă<sup>?</sup> úvíkanhúuwı, wı<sup>?</sup>úvíwóyı<sup>?</sup>nıpı. <sup>14</sup> Wı to<sup>?</sup>wı nă<sup>?</sup>i hí<sup>?</sup> nă<sup>?</sup>ın tă<sup>?</sup>nın diwe wăytă<sup>?</sup>nannın i<sup>?</sup>a<sup>?</sup>gınnanpıdı, to<sup>?</sup>wı namuu<sup>?</sup>ın bın<sup>?</sup>âyîngı<sup>?</sup>ămı, hedá i-ădă wı<sup>?</sup>ıyêenıpı hedânho nawôeda<sup>?</sup>púwıdı. <sup>15</sup> Naa wó<sup>?</sup>tü<sup>?</sup>da<sup>?</sup>pı to<sup>?</sup>wı hă<sup>?</sup>bi<sup>?</sup> namuu<sup>?</sup>i<sup>?</sup> unbı hănbı<sup>?</sup> únmuu waagibá bınchăămă<sup>?</sup>ve-ı<sup>?</sup>ın, hewănbo shánkıdı unbı tí<sup>?</sup>úu bıntumakhe<sup>?</sup>o waagibá nă<sup>?</sup>i to<sup>?</sup>wı bıntumakhe<sup>?</sup>ămı hedânho i-á únhangınpúwıdı híwó<sup>?</sup> wı<sup>?</sup>ıkanhonpı<sup>?</sup>ın.

*I t'ă<sup>?</sup>gi hí<sup>?</sup> Paul-di ovăytă<sup>?</sup>nandı<sup>?</sup>*

<sup>16</sup> Na<sup>?</sup>ınbí Sedó Jesus-dân dikhăge<sup>?</sup>do<sup>?</sup> ánshaagınpıdıbo gıkwó<sup>?</sup>nıdı, hedı tobáhăa napóe wănbo<sup>?</sup> ıdăho hăădı wănbo t'ăhki han wovăykhâymăa, hedá ıbá undadı namú-ı.

17 Hedi nää naa Paul omuu'idi naví mandibo wâysengituta'do', kinbá t'âhkí ta'di dósan deeye dáy'o'. Kinhêe dóta'do hedânho únhanginnánídí ta'gendi naví'wedi na'ä'i namuu'in.

18 Na'inbí Sedó Jesus Christ-di un t'âhkídí iví séegísehkanä wovâymääní.

## In Páadé'in Ta'nin Paul-di Timothy Ônta'nannin

<sup>1</sup> Naa Paul omuu'i ná'in ta'nin dóta'do'. Naa Christ Jesus-ví t'òekhuwa'i omuu, Yôesi Tádá na'inbí aywondi gínmuu'idi hedá Christ Jesus i pín ta'ge haydi áytsíkha'máa'idá dítu'andi kí'bi t'òe'i omúni'in. <sup>2</sup> Naadi u Timothy ná'in wínta'do'. U-á naví kodí'di ay waagi'ba unmuu, naa waagibá Christ-ví'piye' biwhâyundedi. Yôesi Tádá-ádi hedá Na'inbí Sedó Christ Jesus-ádi séegísehkaná wóemääní hedá uví'piye' da'iyapúwí hedá wóekhäge'namí ánsahaaginpidíbo' unchá'nídí.

*Paul-di ovâyutumakhe'an díví'áyíngi'amídí in hôeyó'in háhkanninbí'wedí.*

<sup>3</sup> Naa oe Macedonia nangepiye' omääpidíbo wítumakhe'an, hedí ná-á inbá wítumakhekhâymaa: Oe Ephesus búu'úbo biwóyí'ní, gá iwe wên t'owa piháa dâyhá'odân, hedí udi ovâyôeni ha'wâa wídíví'âamípi'in. <sup>4</sup> Ovâytu'âamí wídívíhí'má've-ípi ná'i háäwí pehtsiyeda' waagi'ba namuu i'gedí hedá inbí hehäáwin thehtáy pahpá'inbí kháwä háäqíbo hânho báyéki dínat'muu i'gedá. \* T'owa ná'i háäwí i'gedída' dívíhí'máadáho dívíwänpit'aymáa, hedího kin díví'odá inbí hí'dí há'to ovâykhäge'namí díví'amídí háa Yôesi Tádá natsonpóe waa, hewänbo iví'piye' ívîwhâyundedá gínhanginná háa natsonpóe'in ívî'amídí. <sup>5</sup> Hedího oda' udi kin ovâyôeni'in hedânho in séegí dâymá've-í'in. Hedí híwó'dída' inbí ánsaa dínmuudáho', hedá háäwí híwó'di namuu'in dínhanginná'dída' díví'odá, hedá Yôesi Tádáví'piyá pín ta'ge haydi dívíwhâyundedá, handidânho ná'in séegí dâymá've-í. <sup>6</sup> Hewänbo wên t'owa-áho han wídíví'opí, hewänbo háäwí nachä'muupí i'gedída' dívíhée'odi Yôesiví ta'ge'in p'óegédí dívíhänge'an. <sup>7</sup> Dida' háhkannin dipimúni'in hedânho t'owa Yôesi Tádáví tsontuu in t'owa ovâyhá'amídí, hebo inbo wídika'póya'pí háa dítu'nin, hedí tobá di'ánde' wänbo dínhanginná'nin háa dívíhí'máa i'gedí, ta'gendi wídínhanginnáhpí.

<sup>8</sup> Gínhanginná Yôesi Tádáví tsontuu-á híwó'dída' ûnmuu'in, hewänbo ta'ge ovâyhá'amí'in nakhây'ä'. <sup>9</sup> Ná'i-áho gínkhây'ä' gínhanginnání'in: Yôesi Tádá-á iví tsontuu wí'imägípi in t'owa inbí wówátsi ta'ge dâyhonningí', hewänbo t'owa kinnân

\* **1:4** In Hudíyo inbí hân'oe'in thehtáy pahpá'inbí kháwä dâyta'kw'ódi inbí'gedí wídín'óde-ípidí, hewänbo wá' inbí'gedí dâyt'ógédípaadi dívítuhkando ná'i ógédí i'gedí háa ta'gen namuu'in háa yoe.



díví'o'ingí'-ân: Tsontuú dâý'a'ginhânúnde?, t'óyanpí'indá dimuu, Yôesi Tádá-á wí'óe'a'ginmähpi, dívít'aywó'do?, Yôesi Tádá-ádá wídkw'óhpi, Yôesi Tádáví hääwí-á ûnchä'muupi waagá dâý'o', inbí yiyá-á tádá-á báýékí ovâywha'o', dâýt'owahânúnde?, <sup>10</sup> tsé waagi'inbá diyí?, sená'dá wây-á sená'dádíbo dívíwhohkwomáa, t'owa-á ovâyhónde? ovâyku'ch'áanídí, hōeyó'indá dimuu, ovâytuýó'dodá dívíwänpihōeyó'o', hedá wiyá hääwí ha'wâagi namuu'idá'ba dívíkanhondibo in ta'gen háhkan namuu'in dâyyoegimáa. <sup>11</sup> Yôesi Tádá i âytegende'idá naa dísóge t'owa dovây't'óe'amídí háa iví hânho híwó'di tuú ûntû' waa ná'in háhkan ni'gedí.

*Paul-di Yôesi Tádá óekú'daa'an*

<sup>12</sup> Na'inbí Sedó Christ Jesus dókú'daa'o' gá nachanpóedân naa híwó' dó'amí'in háa dítu'an waa, hedího naa dísóge iví t'óe dôn'amídí, hedá dókú'daa'o' wá' in kay dímgídi kin dáykanhúuwídí. <sup>13</sup> Hedí idá kin naagi' dín'an tobá a'ginháhpí waagi iví'gedí dáyhí'máawän wänbo?, hedá yanáká dó'an, hedá iví t'owa-á dovâywha'an. Hewänbo Yôesi Tádá naví'piye' nasehkanápóe wíđínhanginnáhpídi ta'gendi háa dáy'o'in. Ná'i hääwí dáykanmáa wa'dí Christ-ví'piye' dáywhâyundepídíbo?. <sup>14</sup> Hewänbo Na'inbí Sedódá hânho báýékí séegísehkaná dímgí. Nää-áho Christ Jesus-ví'piye' dáywhâyunde hedá dóséegí wá'.

<sup>15</sup> Ná'i tuú naadi wâytukankhây máa'i-áho whâyuwó'di namuu, hedího t'owa dínhây'ä' t'ähki dâyséegí'amí'in: Christ Jesus-á nää oepáa k'aydipiye' na'ää na'in t'aywó'to'in gimuu'in dín'owóyé-ídí. Hedí náaho i shánki p'ándíkí' omuu. <sup>16</sup> Hewänbo Yôesi Tádá naví'piye' na'iyapóe, hedânho in to'wên dívíwhâyukhây máadi in wówátsi nahánde'pí'in dáykéyí'indáho naa i shánki p'ándíkí' omuu'i dímuní háa dínpóe waa, hedího indá dínhanginpúwí Christ Jesus hânho nabo'atá'in. <sup>17</sup> Häädi wänbo t'ähki Yôesi Tádá ây'a'ginhúuwí, hedá kw'áayébo' âymá've-í. I-ân i tsondi shánki hay'i namuu, i-ân wínachu'pí, i-ân wínakee'änpi, i-ân i wí'da' Yôesi namuu. Hamân.

*Háa Timothy ûnkhây'ä' i'amí'in*

<sup>18</sup> Timothy, u naví ay waagi'ba unmuu'i?, ná'i wítumáa'i-á oda' áyngídi náa'amí'in, i-á háa in Yôesi Tádáví tukhe'mindi ho wóetu'an waa bí'amí'inbá namuu, hedí inbí hí'dího wóekhäge'namí Yôesi Tádáví t'óe híwó' mân'amídí, wí híwó'di sundađo híwó' ihänbo waagi'ba unmúnídí. <sup>19</sup> Biwhâyü'bé-í ná'in ta'gen háhkan, hedá hääwí úhanginná'di híwó'di namuu'indá bikanhúuwí. Wáy wên t'owa-áho ná'i híwó'di hääwí dâyyoegi'an, hedího nää-á piháawi háhkan dívíwhâyunde?. <sup>20</sup> Hymenaeus-ádi Alexander-ádi ho ha'min

damuu. Indáho Satan i Penísendiví mange naadi dovãnyoe'an hedânho dahâhpúwídi Yôesi Tádáví'gedi wíďãnyanákíhí'má've-ípídi.

## 2

*Háa in méesate'in t'owa dínkhây'ä' diví'amí'in divíwé'ge'o' ihaydi*

<sup>1</sup> Páadé kaygi'di wítumáa, u-ádi hedá uvi méesate'in t'owa-ádi úvívúusu'amí t'owa t'ähkígí', hedá ingí'-á Yôesi Tádá-á bînhée'amí, hedá i-á bîndaa'amí hääwí dîntáy'i' ovâymaßnídí, hedá bînkú'daa'âamí. <sup>2</sup> Úvívúusu'amí i nangewi tsondi hay'igí' hedá t'ähki in wé'ge'in tsonningí'-á, hedânho khuwôeda'ginpídíbo githáa-í hedá t'owadá t'amägá wídi'âamípi, hedá häädi wänbo Yôesi Tádá-á hedá t'owa t'ähká ây'a'géeni. <sup>3</sup> Híwó' namuu kin ívívúusu'amídi, hedí kin ívívúdi Yôesi Tádá na'inbí aywondi gínmuu'i' âyhíhchando?. <sup>4</sup> Yôesi Tádá-á nada' t'ähki t'owa ovây'aywoeni'in hedá háa in ta'gen háhkan namuu'in dihâhpúwí'indá. Hedí i-á t'ähki t'owagí' namuu, <sup>5</sup> gá wí'da' wí Yôesi na'ândân, hedí i-ádi hedá na'in t'owa-ádi na'inbí pinudi wí'da' wí to'wí gínwin díwóeniídí, i-á Christ Jesus-ân namuu, hedí t'owabá napóe. <sup>6</sup> I-á ipimägídi iví wówátsídi iwá'âa hedânho t'ähki t'owa wówátsi ovâymaßnídí. Hedí Yôesi Tádá ide'man i thaa häädi kin Jesus i'amí'in, na'in dínkeek'úwídi nada'in t'ähki t'owa ovây'aywoeni'in. <sup>7</sup> Hedí Yôesídi naaho dísóge igí' dáyhée'amídi hedá iví t'ôekhuwa'i-á omúnídi, t'owa dovây'tôe'amídi ná'i hääwí i'gedi. In ta'gen wâytumáa, wíďáyhóeyómáapí, naaho dísóge'i-ân omuu ná'in Hudíyo dimuupí'in t'owa dovâyhá'amídi háa divíwhâyú-i'in hedá hääwí ta'gen namuu'i-á.

<sup>8</sup> Naa oda' t'ähki i méesate eeye in senä' inbí man dâytegé-ídi divívúusu'amídi, hewänbo wíďínkhây'âhpi ná'i mandibá divít'aywó'nâamí'in, hedá wé'ge'in t'owa-ádi wíďit'áy-ípi, hedá wíďívítukannâamípi.

<sup>9</sup> Hedá in kwiyä' wá' oda' ha'minbá dimúní'in. Indá dínkhây'ä' híwó'da' diví'awé'bé-i'in, divívêngi'amígí'da' bá yoe, hewänbo divípi'a'gindo waa dínchaa-ídi diví'awé-í. Wíďívívänpiphóhkoedi'âamípi hedá wíďívívänpitôenípi báyéki óedo-á, sa'wó'di k'uu-á, aa hânho nachä'muu'i-á, divívänpichaa'âamídi. <sup>10</sup> Han diví'âamíwedi in kwiyä' dínkhây'ä' sa'wó'nin divípipáa-i'in hääwí híwó'di diví'o'ídi. Ná'i-ânho i hääwí híwó'di namuu in kwiyä'gí', in Yôesi Tádá dây'a'gin gin ditû'nin. <sup>11</sup> Kwiyä'dáho hânda'dibo-á a'gindi-á ee méesate dikwó'ní Yôesívi tų dihâhpúwídi. <sup>12</sup> Naa wó'da'pí kwiyä'di in senä' ovâyhá'amí'in háa ovâytsónmá've-í'in, hewänbo hânda'dibo dikwó'ní. <sup>13</sup> Háadan kin otú'?

Gá i sen Adam páadé óekhíyédân, ihaydáhá? i kwee Eve-á óekhíyé, <sup>14</sup> hedá wá? i kwee Eve-á i Penísendiði iví hôeyó t'ähki óedawhâyü'an, i sen Adam-dá yoe, hedího i kweedi Yôesi Tádáví tuu ôn'a'ginhánú. <sup>15</sup> Yôesi Tádádáho kwiýä? ovây'áyíngi'amí díví'ayyo? ihaydi iví'piye? dívíwhâyundedi, hedá t'owa-á dâyséegidá, hedá yä'dâa'in wówátsi-á dâyhondá hedá dívípi'a'gindodá.

### 3

#### *In méesate'in tsonnin háawin dínkhây'ä? dimúni'in*

<sup>1</sup> Nă'i tuu t'owa ditû'di-á ta'ge'ida? namuu: Wí sen méesatewi tsondi namúni'in nada'dáho?, nă'i t'oe i'amí'in nada'i-á híwó'di-ânkun namuu. <sup>2</sup> Hedího wí méesate'i tsondi-áho kí'bi namúni'in ûnkhây'ä?: Híwó? iví wówátsi ihúuwí hedânho to'wí wânbo há'to ûnkoedí-í iví'gedi natúnídí híwó? wí'i'opí'in, wí'dá? kwiýó ûnchá'ní, háa i'o wânbo-á áyíngidá i'amí, híwó'nin nap'ônbaymúni, t'owa-á dá híwó'di-á namúni, iví k'aygi ee-á in t'owa-á ovâyhéegi'amí, t'owagi'-á híwó'di háhkandi namúni, <sup>3</sup> wí sŭwâto'i-á tsaa'i-á wínamúnípi, hewânbo ûnp'oe kháapí? namúni, wí t'aytuwä'i wínamúnípi, hedí chá? ni'gedá wâhphadá wí'i'ánshaamá've-ípi, <sup>4</sup> iví k'aygidá híwó'di tsondi-á namúni hedá iví áyyä-á háa díví'o wânbo t'óyannindá a'ginhá'indá dimúni. <sup>5</sup> I-á ûnkhây'ä? kí'bi sen namúni'in iví tewhá ee, gá wí sen iví k'aygidi híwó'di tsondi namuupídá Yôesi Tádáví méesate'in t'owa wânbo-á há'to híwó? ovây'áyíngi'amí. <sup>6</sup> Hedí i-áho Jesus-ví'piye? its'anwhâyü'i wínamúnípi, gá kí'bi namuudáho ma'di iyêngi-í hedí kin i'andáho Yôesi Tádá iví'gedi natúní it'aywó'nan gin, háa Yôesi Tádá i Penísendi'gedi natú waabá, iyèngimáadi it'aywó'nan. <sup>7</sup> Hedí nakhây'ä? wá? in t'owa méesate'in dimuupí'indi nă'i méesatewi tsondi óe'a'geeni'in, hedânho yä'dâapí iví'gedi wídívíhí'máve-ípi hedí Penísendiáho ônphayk'ú? iwá wíawhêe-ípi.

#### *In méesate'in khäge'nin háawin dínkhây'ä? dimúni'in*

<sup>8</sup> In senä? méesate'in khäge'nin dimuu'in wá? ha'minbá dimúni, hedânho ovây'a'ginhúuwídí, inbí hí? wídây'egó'âamípi, báyéki méena wídâysúwä'bé-ípi, chá? ha't'aa'in wídimúnípi, <sup>9</sup> hewânbo pín ta'ge haydi in háhkan Yôesi Tádádí na'in dínthayyannin dívíwhâyü-í. <sup>10</sup> Wa? méesate khäge'gi'in ovâykw'ódipídíbo nakhây'ä? ovâytayi'ní'in, hedí híwó'nin dipeedáho? ovâyde'mamí. <sup>11</sup> Nakhây'ä? t'owadi nă'in méesate'in khäge'ninbí kwiýä? wá? ovây'a'geeni'in, hedá nă'in kwiýä'dá pí'wênbí'gedi yanáki wídívíhí'má've-ípi, hedá sŭwâto'indá wídimúnípi, hedá háädi wânbo t'ähki

dívíkanhûuwí hääwí dínkankhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup>i<sup>7</sup>. <sup>12</sup> Wí sen méesate khäge<sup>7</sup>di namuu<sup>7</sup>i-á ûnkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> wî<sup>7</sup>da<sup>7</sup> ûnkweeçh<sup>7</sup>nídí, hedá híwó<sup>7</sup>di tsondi-á namúní iví k'aygidi iví áyyä-ádí hedá in wé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>in ûnk<sup>7</sup>w'ó<sup>7</sup>nindáda. <sup>13</sup> Méesate khäge<sup>7</sup>nindá híwó<sup>7</sup> inbí t'ôe dâý<sup>7</sup>odá t'owadi kw'áye ovâykw'ôeni, hedí dínkoedí-í khuwôeda<sup>7</sup>ginpidíbo dívíhée<sup>7</sup>amídí Christ Jesus-ví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhâyunde<sup>7</sup> i<sup>7</sup>gedi.

*I hääwí Jesus-ví<sup>7</sup>gedi ívíwhâyunde<sup>7</sup>i<sup>7</sup>*

<sup>14</sup> Tobá o<sup>7</sup>ánde wänbo hanwaapídíbo uví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> omú-í<sup>7</sup>in ná<sup>7</sup>i hääwí-áho náäbo wînta<sup>7</sup>do<sup>7</sup>, <sup>15</sup> hedího ohayyêepóedáho<sup>7</sup> úhanginnání háa t'owa dínkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> dívíkanhûuwí<sup>7</sup>in in wé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>in Yôesi Tádáví k'aygi<sup>7</sup>indádí dívíwé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>an dihaydi. Ná<sup>7</sup>in t'owa-áho i nawówayí<sup>7</sup>i Yôesiví kodí<sup>7</sup>nin méesate<sup>7</sup>in dimuu, hedí in ta<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>in háhkan dâýkeeyo<sup>7</sup> hedá dâý<sup>7</sup>áyínmáa. <sup>16</sup> Hedí t'âhkídíbo dínkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> ditúní<sup>7</sup>in i hääwí Yôesiví<sup>7</sup>gedi ívíwhâyunde<sup>7</sup>i-á ta<sup>7</sup>gendi he<sup>7</sup>endi namuu, ná<sup>7</sup>i hääwí wíginhanginnáhpí idi ná<sup>7</sup>in dínthayyan píhay. Hedí kinnân namuu:

I-á wí t'owabáho napaadi náä oepáa k'aydi napówa.

Hedá iví wówátsi ta<sup>7</sup>ge ihonnin i Yä<sup>7</sup>dâa<sup>7</sup>i P'oewaahâadá dínkeeyan.

In makówáwin t'ôepa<sup>7</sup>aa<sup>7</sup>indidá óemú<sup>7</sup>.

In Hudíyo dimuupí<sup>7</sup>in t'owa-á iví<sup>7</sup>gedá ovây<sup>7</sup>t'ôe<sup>7</sup>an.

T'owa-á iví<sup>7</sup>piyá dívíwhâyü wa<sup>7</sup> náä oepáa k'aydi nayí<sup>7</sup> ihaydibo<sup>7</sup>.

Hedá oe kw'áye sa<sup>7</sup>wó<sup>7</sup> naná<sup>7</sup> deepiyá napee.

## 4

*Wên hôeyó<sup>7</sup>in háhkannin dipowagít'óe*

<sup>1</sup> I Yä<sup>7</sup>dâa<sup>7</sup>i P'oewaahâaho thay<sup>7</sup>eedi natú i t'ä<sup>7</sup>gi thaa napowa<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> ihaydi wên t'owa inbí whâyü Yôesiví<sup>7</sup>piye dâyyoegikankhây<sup>7</sup>máa hedí kin díví<sup>7</sup>andiho ovây<sup>7</sup>t'óyankhây<sup>7</sup>máa in t'owa in dihôeyó<sup>7</sup>in p'oewaahâadi ovây<sup>7</sup>máa<sup>7</sup>in, hedá ná<sup>7</sup>in yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup>in p'oewaahâavi háhkanho dâýséegí<sup>7</sup>amí.

<sup>2</sup> Ná<sup>7</sup>i háhkandá wên hôeyó<sup>7</sup>in t'owa paa waagi<sup>7</sup>inbá dívíyánúmáa<sup>7</sup>in dimuu<sup>7</sup>indi wé<sup>7</sup>ge<sup>7</sup>in t'owa ovây<sup>7</sup>há<sup>7</sup>amí. Ná<sup>7</sup>in yä<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup>in háhkannindá wí to<sup>7</sup>wí iphahánudí na<sup>7</sup>ôepóedí háabo nataachanpo<sup>7</sup>pi<sup>7</sup> waagi<sup>7</sup>inbá dimúní, indá yä<sup>7</sup>dâapí díví<sup>7</sup>o wänbo wíditaachanpúwípí. <sup>3</sup> Gá kinnân: T'owa ovâykhâakankhây<sup>7</sup>máa dívíkhó<sup>7</sup>yâa-ídí, hedá ovây<sup>7</sup>tu<sup>7</sup>âamí wáy wí koegi<sup>7</sup>-á wídây<sup>7</sup>k'óe-ípi. Hewänbo Yôesi Tádá-áho ná<sup>7</sup>i hääwí imägi hedânho in to<sup>7</sup>wên iví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhâyunde<sup>7</sup>indáho in ta<sup>7</sup>gen dínhanginná<sup>7</sup>nindi ná<sup>7</sup>i hääwígí<sup>7</sup> óékú<sup>7</sup>daa<sup>7</sup>amí hedá dâýk'óe-í. <sup>4</sup> Hääwí t'âhki Yôesi Tádádí dímagí<sup>7</sup>i-áho híwó<sup>7</sup>di namuu, hedí áyyoegi<sup>7</sup>amíví<sup>7</sup>wedi áyhóní, igí<sup>7</sup> Yôesi Tádá

âykú<sup>7</sup>daa<sup>7</sup>andi. <sup>5</sup> Hedî ná<sup>7</sup>i hääwí-á híwó<sup>7</sup>di namuu gá Yôesi Tádá han natú<sup>7</sup>dân, hedá âyhónde<sup>7</sup> ihaydi ívíyûusu<sup>7</sup>o<sup>7</sup>.

*Wí Jesus-ví híwó<sup>7</sup>di t'ôe<sup>7</sup>i háa unkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> i<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in*

<sup>6</sup> Ná<sup>7</sup>i hääwí u<sup>7</sup>di in méesate<sup>7</sup>in t'owa ovâyhá<sup>7</sup>amí, hedi handidi Christ Jesus-gí<sup>7</sup> híwó<sup>7</sup> bit'ôe<sup>7</sup>amí, hedî ná<sup>7</sup>i Yôesi Tádáví hí<sup>7</sup> ívíwhâyunde<sup>7</sup>i-á hedá ná<sup>7</sup>i híwó<sup>7</sup>di háhkan náa<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginnandi-á koegi<sup>7</sup> waagi<sup>7</sup>bá namúni wóekaymäänídi. <sup>7</sup> Hewänbo ná<sup>7</sup>i hí<sup>7</sup> pehtsiye waagi<sup>7</sup>bá namuu<sup>7</sup>i-á wínáa<sup>7</sup>áyíngi<sup>7</sup>amípi, ná<sup>7</sup>i hí<sup>7</sup>dá t'owa-á Yôesi Tádáví<sup>7</sup>wedá ovâywänpiyáa<sup>7</sup>o<sup>7</sup>. U-á shánkídi úkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> bikhää<sup>7</sup>-í<sup>7</sup>in uví wówátsi mánhûuwídi Yôesi Tádá nada<sup>7</sup> waabá. <sup>8</sup> Na<sup>7</sup>inbí túu<sup>7</sup>ú âykay<sup>7</sup>amídi ívíkhäädedáho<sup>7</sup>, háyda<sup>7</sup> gínchä<sup>7</sup>púwí, hewänbo háa Yôesi Tádá natsonpóe waa na<sup>7</sup>inbí wówátsi âyhondáho hääwí t'âhkígi<sup>7</sup> gínchä<sup>7</sup>muu, hedi gínhanginná ta<sup>7</sup>gendi na<sup>7</sup>inbí wówátsi nää nää oepáa k'aydi hedá in wówátsi na<sup>7</sup>ä<sup>7</sup>indá wá<sup>7</sup> híwó<sup>7</sup> gínpúwí<sup>7</sup>in. <sup>9</sup> Ná<sup>7</sup>i tuj wítumáa<sup>7</sup>i-áho ta<sup>7</sup>gen namuu, hediho t'âhki náaséegi<sup>7</sup>amí. <sup>10</sup> Hedânkun hânho ívit'ôemáa hedá ívíkhääde<sup>7</sup>, gínhanginnândi Yôesi nawówayi<sup>7</sup>i-áho ikhây<sup>7</sup>máa<sup>7</sup>in háa natú waa. I-á i aywondi namuu t'âhki t'owagi<sup>7</sup>, hedi in Christ-ví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhâyunde<sup>7</sup>indáho<sup>7</sup> ovây<sup>7</sup>aywonde<sup>7</sup>. <sup>11</sup> Nakhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> u<sup>7</sup>di t'owa ná<sup>7</sup>i hääwí i<sup>7</sup>gedi ovâyhá<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in, hedá ovayyôeni kin dáy<sup>7</sup>amídi.

<sup>12</sup> Tobáháa ts'aabibo<sup>7</sup> unmuu wänbo híwó<sup>7</sup> uví wówátsi mánhûuwí hedânho t'owadi wíwóe<sup>7</sup>a<sup>7</sup>gínhanú-ípídi, hediho uví wówátsi híwó<sup>7</sup>di úmuudiho in Christ-ví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhâyunde<sup>7</sup>in ovâykeeyamí háawin dínkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> dimúni<sup>7</sup>in. Háa dívíhée<sup>7</sup>amí waa ovâykeeyamí, hedá háa dívíkanhûuwí waagá, hedá háa t'owa ovâyséegihûuwí<sup>7</sup>indá, háa Yôesi Tádáví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> dívíwhây<sup>7</sup>u<sup>7</sup>bé-í<sup>7</sup>indá, hedá háa yä<sup>7</sup>dáa<sup>7</sup>indá<sup>7</sup> dimúni<sup>7</sup>indá. <sup>13</sup> Hedî uví<sup>7</sup>we opówá píhay nakhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> in t'owa i méesate ee diwé<sup>7</sup>gekw'ó<sup>7</sup>nin Yôesi Tádáví ta<sup>7</sup>nin diwedi ovây<sup>7</sup>tuj<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in, hedá ovây<sup>7</sup>tumakhemá<sup>7</sup>ve-í<sup>7</sup>in, hedá ovâyhá<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in. <sup>14</sup> In Yôesi Tádáví tukhe<sup>7</sup>mindí wóehée<sup>7</sup>andi in méesate<sup>7</sup>in tsonnindá uví<sup>7</sup>di dívímankw'ó<sup>7</sup>di Yôesi Tádádi háawên híwó<sup>7</sup>nin wóemági hedânho iví t'ôe mán<sup>7</sup>amídi, hediho nää-á ná<sup>7</sup>in wóemági<sup>7</sup>indá úkhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> híwó<sup>7</sup> mán<sup>7</sup>áyíngi<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in. <sup>15</sup> Ná<sup>7</sup>i hääwí ipiye<sup>7</sup> bikhää<sup>7</sup>-í, hedá bipimääní kin náa<sup>7</sup>amídi, hedânho t'owadi wóemúnídi háa thamuwaa u shánkí híwó<sup>7</sup> náakanhondi. <sup>16</sup> Nakhây<sup>7</sup>ä<sup>7</sup> bi<sup>7</sup>áyíngi<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in háa uví wówátsi mánhon waa hedá hääwí ovâyhá<sup>7</sup>o<sup>7</sup>i-á. Kin bi<sup>7</sup>amí hedânho wí<sup>7</sup>bo bi<sup>7</sup>aywoenídi hedá in to<sup>7</sup>wên wônt'óyande<sup>7</sup>indá wá<sup>7</sup> ovây<sup>7</sup>aywoení.

## 5

*Háa Timothy-di in méesate'in t'owa ovâymá've-í waa*

1 In senä' uví shánkí saydôe dimuu'in uđi ovâytumakhemáađá t'aygidi wí'ovâyhée'ámípi, hewänbo shánkídi ovâyhée'amí uví táđá mänhée'o waagibá. Hedá in shánkí ts'aamin sená'dá uví tí'úuwín mänhée'o waabá ovâyhée'amí. <sup>2</sup>Hedi kweeyôe ovâyhí'máađá uví yiyá mänhée'o waabá ovâyhée'amí, hedi shánkí ts'aamin kwiya' unbí tí'úuwín mänhée'o waabá ovâyhée'amí, hedi ovâyhí'máađá ya'dâa'i' anshaada' mänmá've-í.

<sup>3</sup>In kwiya' inbí sená' dínhännin wíyá tóebo wíđín'ánpíđi ovây'áyíngi'amí. <sup>4</sup>Hebo wí kwee iví sen únhandí' ún'âykw'ôndi háa únsa'yâa'âykw'ôndi, ná'in ây-á dínkhây'ä' páađe inbí k'aygi dithaa'in ovây'áyíngi'amí'in hedi handíđiho dihâhpúwí Yôesi Táđá óe'a'ginhúuwíđi. Kindíđiho' inbí yiyá'indá sa'yâa'indá ovâywáywá'ánde waabá díví'âamí, hedá wá' Yôesi Táđá-á óehíhchannamí. <sup>5</sup>Wí kwee iví sen únhandí', tóebo wí'ún'ánpíđi óe'áyíngi'amíđi, hediho wí'bo namuu, i-áho pín ta'ge hayđi natsíkha Yôesi Táđadí óekhäge'namíđi hedi khuu-á thaa-á iyúusu'o Yôesi Táđá óekhäge'da'máadi. <sup>6</sup>Hewänbo i kwee iví sen únhandí-á igí'da' ipihíhchanmääníđi iví wówátsi ihondáho', i-á ho nachuu waagi'ba namuu tobá wa'di nawówayi wänbo'. <sup>7</sup>Nä'i hääwí díví'amíđi ovây'yôení hedânho to'wí wänbo há'to únkoedí-íđi natúníđi híwó' wíđíví'opí'in. <sup>8</sup>T'ähkíđibo dínkhây'ä' inbí t'owa ovây'áyíngi'amí'in, shánkí wänbo inbí k'aygiwin. Wí to'wí kin i'opíđá iví whäyü Christ-ví'piye' iyoegi'an waagibá i'o', hedá wí to'wí hánhay wänbo iwhäyundepí'ví shánkí p'ándíki'-á namuu.

<sup>9</sup>In kwiya' inbí sená' dínhännin diwedi wáy wênda' inbí kháwä' ovâyta'kw'ôení hedânho khäge' dâyhóníđi, indá k'i'minnânho dimúni: Sígintä (60) paayo iwedi diphademuu'in, hedá wa'di inbí sená' dínwówayi' ihayđibo' indadí híwó' dithá'de'in, <sup>10</sup>hedá inbí'gedá t'owa-á dínhanginná hääwí híwó'di díví'annin, kin waabá: Inbí áyyä'á híwó'gí dâysówé; inbí k'aygi ee-á t'owa-á híwó'dá dâyséegi'an; tobá hääwí namúni wänbo-á Yôesi Táđáví t'owagí'-á ovây'an; in t'ôephade iwe dikw'ó'nindá ovâykhäge'nan; hedá hääđi wänbo dívísó'dêe t'ämägi' híwó'di wê'ge'i hääwí díví'amíđi.

<sup>11-12</sup>Hewänbo in shánkí ts'aamin kwiya' inbí sená' dínchuu'indá wí'ovâykháwäta'kw'ôenípi, indá wáy kay'i taachan inbí túu'ú dínmuu iwe dâymá've-í hedi wíyá dikhóhtsaada'púuwí, hediho háa Christ-gí' páađe dívítu'u'an waa wíđíví'opíđi t'owa inbí'gedi ditúní híwó' wíđíví'opí gin. <sup>13</sup>Háa ma'di wá' baa'in dipúwí, hedá oepiyá nääpiyá diwänpiyëení. Hedá iwedá ma'di shánkí p'ándíki'indá dipúwí,

t'owaví'gedi t'ämägi dihi'yêeni, hedá wídín'áyíngiwó'náhpí i'gá dívítomá've-í hedá hääwí dínkhây'ähpi' ditú'be-í. <sup>14</sup> Hedânho otû' shánki híwó' namúni'in in shánki ts'aamin kwiyä' inbí senä' dínchuu'indá dívíkhó'yâ-ídi hedá dâý'âykw'ôeni, hedá inbí k'aygi dâý'áyíngi'amí, hedânho in to'wên ná'inbí'piye' háa dichaa'in háabo yanáki tų namuu'i wídâymá've-ípi ná'inbí'gedi ditúnídi. <sup>15</sup> Wáy wên ná'in shánki ts'aamin kwiyä' inbí senä' dínchuu'indá Yôesi Tádávi p'óegédi dívíyâ'an, hedího i Penísendi Satan-bí p'óegé i'gá dimän.

<sup>16</sup> Hewänbo wí kwee Christ-ví'piye' iwhäyundedi hedá ûnmaatut'owakw'ôndá wí'bo diyoe kandee'in, i-á ûnkhây'ä' ovây'áyíngi'amí'in. Kindidi in wé'ge'in méesate'in t'owa báyéki t'ôe wídínpúwípi ovâykhäge'namídi, hedá shánki dínkoedí-í ovâykhäge'namídi in wé'ge'in kwiyä' inbí senä' dínchuu'in wíyá tóebo wídín'änpi'in ovây'áyíngi'amídi.

*Háa in méesate'in t'owadi inbí tsonnin ovâyymá've-í waa*

<sup>17</sup> In méesate'in tsonnin dimuu'indá híwó' inbí t'ôe dívíkanmáadi híwó' ovâywá'âa-í'in nakhây'ä', hedí in hânho dívít'ôe'o'in Yôesiví hí' ônt'ôe'amídá ônhá'amídá shánká ovâywá'âa-í. <sup>18</sup> Yôesi Tádávi tã'nin diwe hanbá natú'. Kinnân nata'muu:

Wí wéyu itá'a'ts'ádinde'i-á wíwínsówhi'amípi hebo bínhúumääni.

Hedá wá' natú', nakhây'ä' wí to'wídi it'ôe'o'i-áho óewá'âa-í'in.

<sup>19</sup> Wí'da' wí to'wídi wên háawên híwó'pí'in wí méesate'i tsondi ônchänundedi wínâat'óyaanípi. Hebo wên wíye háa poeye t'owa híwó'pí i'annin ditúdída'mânho ovây't'óyaaní. <sup>20</sup> Hewänbo ta'gendi wí méesate'i tsondi' it'aywó'kanhondáho', in méesate'in t'owa t'ähkívi páadépiyebo iví t'aywó'di náatu'âamí, hedânho in wé'ge'in méesate'in tsonnin dikhuwôeda'ídi dívít'aywó'namídi.

<sup>21</sup> Yôesi Tádávi páadépiyebo', hedá Christ Jesus-ví páadépiyá, hedá in makówáwin t'ôepa'aa'in Yôesi Tádádi ovâyde'manninbí páadépiyá, kay'indi wítumáa, ná'i ho wítu'andi' nâa'a'ginnamí, hedí wí'bo wí'untúnípi wí to'wíwí'gedi háa híwó' háa híwó'pí i'annin úta'gendihanginnáhpídi'bo', hedí wí'untúnípi wí to'wí híwó'di namuu'in nâawänpihídi'bo'. <sup>22</sup> Wíwíwó'onnamípi wí to'wíwí'di bimank'úwídi méesate'i tsondigí' nâasóge-ídi. Kin bi'andi heyâa i-á t'aywó'to'i-ân namuudá, u-áho' iví t'aywó' iwebá bitóe'ó waagibá bi'o'. Bipi'áyíngi'amí hedânho yä'dâa'ibo unmúnídi.

23 Hăyănnanho unhaypóe, hediho năă p'oeđá? wínâasúwă?bé-ípí, hewănbo wí hýyăă méena?ây wá? năawóení hedânho wí?unsihaypúya?bé-ípídí.\*

24 Wáy wên t'owa-áho kee?eediho dívít'aywó?do?, hediho năi hăăwí díví'o?i-á nahanginpo? wa?đi ovâytuyó?diwekánpídíbo?. Hewănbo wáy-á wên t'owawí t'aywó?di-á tí'úugédânho nats'anhanginpo?. 25 Hedi híwó?di hăăwí t'owa díví'odá hanbá napo?, wesebo nahanginpo?, hewănbo tobá năă wesebo híwó? wínahanginnáhpí wănbo?, wáy wí thaa-ânho nahanginpúwí.

## 6

### *Háa in pant'ôe'in dínkhây?ă? díví?amí'in*

1 In to?wên pant'ôe'in dimuu'in Jesus-ví?piye? dívíwhâyunde?indá hăăđi wănbo t'ăhki dínkhây?ă? inbí tsonnin dâya?ginhûuwí'in, hedânho t'owa yanăki wídívihí?má?ve-ípídí Yôesi Tádáví?gedi hedá iví háhkan tuu ûnmuu i?gedá. 2 Hedi inbí tsonnin Jesus-ví?piye? dívíwhâyundeđáho?, in pant'ôe'in wídínkhây?ăhpi ovây?a?ginhânú-í'in tí'úuwín páadé'in diwănpimuudíbo?, hewănbo dínkhây?ă? ingí? shánki híwó? wănbo dívít'ôe?amí'in, gá nă'in tsonnin in panbí t'ôe iweđi híwó?di dâyhónde?indá Christ-ví?piye? dívíwhâyunde?in wá? dimuudân, hedá Yôesidá ovâyséegí.

### *I chă? wăhphade wí?ây séegí-ípí*

3 Nakhây?ă? uđi in t'owa ovâyhá?amí'in hedá ovâyýôení'in năi hăăwí dívíkanhûuwídí. Ma?đi wáy wíyá to?wídá piháa ovâyhá?o?, hedá i ta?gen tuu Na?inbí Sedó Jesus Christ natú?i-á wí?ovâyhá?opí, hedá wá? wí?ovâyhá?opí háa Yôesi nada? waagi dívíkanhûuwídí. 4 Kí?min t'owa-á dívíwănpiphuude?, hedá hăăwí wănbo-á wídínta?gendihanginnáhpí. Inbí ánshaa-á híwó?di wídínmuupídí t'ămăgí? hăăwí i?gedi ditsikayi? hedá tuu i?gedíđá?bá dituhănyi?. Iweđiho dithúupo? hedá t'ayđá? dívímáa, hedá wí?nă táyeví?gedi yanăki dívíhí?máa, hedá di?ánde? in wé?ge?in t'owa-á yă?dăapí? ánshaađá? dínmuu'in. 5 Inbí ánshaa dínpeđeemuudí hedá in ta?gen namuu'in dínyâapóedí dívíwănpit'aymáa. Indá di?ánshaapo? Yôesiví khuu ipiye? dívíwănpíwhâyundedíbo dikodit'owapáa-í.

6 Hewănbo in to?wên Yôesiví khuu ipiye? dívíwhâyunde?indáho dihíhchăa i hăăwí dínkw'ó?dídíbo?, hediho kodit'owa waagi?inbá ho dimuu. 7 Gi?âyppuyă ihayđi hăăwí wănbo wí?âymaapí năă oepáa k'ayđipiye?,

\* 5:23 Inbí p'oe-á wáyýedí suwăgí? híwó?di wídínmuupí, hediho? iwe dâyméenawónde woegí? namúnídí.



hedí gichuu ihaydi wänbo-á nää oepáa k'aydi iwedi hääbo wí'âykhuwakhâymáapí. <sup>8</sup> Hedího koegi'-á awegi'-á gínkw'ó'dá gínkhây'ä' gichanpúwí'in híwó' hay gínkw'ó'nin. <sup>9</sup> Hewänbo in to'wên dikodit'owapáa-í'in diwänpida'in dimuu'indá yä'dâapída' dívíkanhúuwí'in dichanpo', i hääwí dida'i dâyhónídí. Inbí t'aywó'di dínmúní'idi wên phay ovâyk'ú' waabá dínpóe, hedí iwe diwhêe. Indá díví'ánshaa'anpídíbo' i hääwí ovâywänpiwhahkangít'óe'i dida', hedí ná'i hääwidá áagépiye' ovâywháve-í hedá pedee iwe ovâytoeni. <sup>10</sup> T'owa-á dâychä'séegídí hääwí t'ähkí híwó'pí'da' dívítisiye'o'. Wáy wëndáho' hânho dichä'da'diho' inbí whäyü Yôesiví'piye' dínmuu iwedi dívíhänge'an, hedího wí'bo báyéki dívípiwha'an.

*Paul-di Timothy óetumakhe'an híwó' i'amídí*

<sup>11</sup> Hewänbo Timothy, u-á Yôesi Tádáví' unmuu, hedího ná'i híwó'pí' hääwí namuu iwedi biyâatää-í. Shánkídí bikhää-í uví wówátsi ta'ge mánhúuwídí hedá háa Yôesi nada' waagá úvíkanhúuwí, hedá Yôesiví'piyá biwhäyühúuwí, t'owa-á ovâyséeghúuwí, biyää'amí tobá úkháamän wänbo', hedá t'ayyaa'-í-á wí'unmúnípi. <sup>12</sup> Wí ää'i háa wí tsaa'i' ikhääde' waabá u wá' kay'indi bikhää-í híwó' uví wówátsi mánhúuwídí. Yôesi Tádádí wóetukánnan in wówátsi nahándepí'in mánkéyídí, hedí báyéki t'owaví páadépiye'bo untú Jesus-ví'piye' biwhäyunde'in, hedího in wówátsi nahándepí'in iweho bitsaakéeni. <sup>13</sup> Nää hääwí Yôesi Tádáví páadépiye'bo wíyôeni, i-á hääwí t'ähkí nawówámuu'i' nawówátsipäyí', hedá Christ Jesus-ví páadépiye'bo-á, idá Pontius Pilate in ta'gen óetu'an Pilate-ví páadépiye' nawin dihaydi. Kinnân úkhây'ä' bitsiye'amí'in: <sup>14</sup> I tsontu wóetu'andi' nâa'a'ginnamí, hedânho uví wówátsi híwó'ninda' úmúní hedá to'wídí wänbo-á hääwí i'gedá há'to wônchänú-í. Kin bikanhúuwí Na'inbí Sedó Jesus Christ nawáy'ää píhay. <sup>15</sup> Häädi'i thaa ide'man dihaydiho Yôesi Tádádí Christ óekeesogekhâymaa. Yôesi Tádádáho namuu i na'indiây'a'ginmääni'i', ibá t'ähkíwí shánkí kay-á imáa, ibá-á shánkí natsonyi' t'ähkí wé'ge'in tsonnin dimuu'inbí'wedí, hedá ibá-á in kw'áye dimuu'inbí'wedá shánkí kw'áye'i-á namuu. <sup>16</sup> Idá'mân hánhay wänbo há'to nachúu-í, idá' wí'bo nakohthayná' diwá na'än, ná'i ko-á hânho nakaydi tóebo há'to ee nú' iwepiye' ihádi-í. To'wídí wänbo wáymúu wänbo wí'óemú'pí, hedá to'wídí wänbo-á hánhay wänbo-á há'to ûnkoedí-í óemúní'in. Yaho kw'áye áytegé-í hedá häädi wänbo-á na'inbí tsondi-á gínmúní. Hamân.

*In kodit'owa dimuu'in háa dínkhây'ä' díví'amí'in*

17 In to'wên kodit'owa dimuu'in báyékí nää oepáa k'aydiwi hääwí dínkw'ó'nin ovâytu'âamí wídívíyêngi'âamí'ín, hedá wídi'âanípí inbí chä'dá hääwí t'ähkí i'gedá ovâykhäge'nâamí'in, gá inbí chä'dáho häädi nanân wänbo dínhâanidân. Hewänbo shánkí dínkhây'ä' dívíwhäyü-i'in Yöesi Tádádânho ovâykhäge'nami'in. Idânho nä'i báyékí hääwí na'in t'owa dímä' díhíhchannamídí. 18 Nä'in kodit'owa dimuu'in ovâytu'âamí híwó'gí dívíkanhúuwí'in. Indá báyékí hääwí híwó'di dínkw'ó, hediho dínkhây'ä' báyékí híwó'di-á díví'âamí'in, hedá inbí hääwí iwedá wídihäähâ-ípi, hedá wé'ge'in t'owa-á dá dívíwiyé-í. 19 Kin dívíkanhondáho inbí híwó'di tsiyekan dínmuu'i-á wên kay'in tepú waagi'ba namúni inbí wówátsigí', hedi hääwí shánkí nachä'muu'i dáyte'kw'óe'ó waagíba díví'amí, gá handídi in kodí'nin wówátsi namúni'in dáykéyidân.

*I t'ä'gi hí' Paul-di Timothy ôntä'nandi'*

20-21 Timothy, hä'in hähkan Yöesi Tádádí uví mange wönyoe'annin nää'âyíngi'amí. In to'wên Yöesi óe'a'ginpi waa dívíhée'o'in wí'ovây't'óyaanípí. Inbí hí' dínmuu'i wídínchä'muupí. Hedá in to'wên háa dívíhée'o'in ihaydá' dáy'egó'o'in wänbo-á wí'ovây't'óyaanípí. Indá di'ánde' hääwí dínhanginná'nin, hewänbo ta'gendi wídínhanginnáhpí. Wáy wên ha'min t'owa-á in ta'gen whäyü namuu'in diwedi dívíyâ'an.

Yöesi Tádádí iví séegísehkanä-áho wovâymäáni.

## In Eedi'in Ta'nin Paul-di Timothy Ônta'nannin

<sup>1</sup> Naa Paul-á Jesus Christ-ví t'òekhuwa'i-ân omuu, Yôesi Tádá natsonpóedí kí'bi' omúní'in, hedânho t'owa dovâyt'òe'âamídí Yôesi Tádá iví tųų imăgi'in to'wên Christ Jesus-ví'piye' dívíwhăyunde'indáho in wówátsi nahánde'pí'in ovâymăáni. <sup>2</sup> Nă'in ta'nin naadi u Timothy wînta'do', u-á naví ay waagibá wíhăa hedí wíséegí. Yôesi na'inbí Tádá-ádi hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-ádi séegísehkană wóemăáni, hedá uví'piye' nasehkanăpúwí, hedá wóekhăge'namí ánsaaginpidíbo' un-cha'nídí.

*Timothy-ví'gedi Paul i'ánshaamáadi Yôesi Tádá óeku'daa'o'*

<sup>3</sup> Naa Yôesi Tádá dókú'daa'o', i-á namuu iví t'òe dônkanmăa'i', hedí dînhanginná pín ta'ge haydi kin dáy'o'in, naví thehtáy pahpá'in díví'an waabá. I dókú'daa'o' u' unmuudi, khuu-á thaa-á ugí' dáyúusu'odi. <sup>4</sup> Naa hânho oda' wíyá wímúní'in hedânho ohíhchanpúwídí, uví'gedí báyékí ánsaa dînpóyă'di háa bisíhtăă'in ânwiye ihaydi. <sup>5</sup> Hedí dáy'ánshaa'o' háa Jesus-ví'piye' ta'gendi biwhăyunde'in. Páadé uví sa'yâa Lois hedáhá' uví yíyá Eunice-á inbí pí'nă khó'yé-á dănhăyų, hedá naa dînhanginná u-á wá' hanbá biwhăyunde'.

*Paul-di Timothy óetu'an Yôesiví tųų t'owa híwó' ovâyt'òe'amídí*

<sup>6</sup> Hedânkun u wí'ánshaakannamí, naa uví p'ó'dé dáyman'k'ú' ihaydi Yôesi Tádádí wí hăăwí wóeyôn mân'amídí. Năa wíyá bipimăáni hă'i t'òe híwó' mân'âamídí, páadé ihaydi bitsiye'o waagibá. <sup>7</sup> Yôesi Tádádí na'in khuwôeda' wídímăgipí na'inbí pí'nă khó'yé, hewânbo kay-áho dímă', hedá díkhăge'do t'owa âyséegímă've-ídí, hedá hangintandá dímă' na'inbí wówátsi híwó' âyhúuwídí.

<sup>8</sup> Hedího wí'unwôeda'ípí Nanbí Sedó Jesus-ví'gedí t'owa ovâyt'òe'amídí, hedá wídíwôeda'ípí tobá iví t'òe dôn'odíbo dípansóge wânbo', hewânbo shánkídí naa t'òephadé iwe o'ân waagibá un wá' unkhâymuní mânt'òephadé-ídí Yôesi Tádáví híwó'di tųų t'owa ovâyt'òe'amídí, hedí Yôesi Tádádáho kay wóemăáni kin bi'amídí. <sup>9</sup> Idânkunho na'in dîn'aywon hedá iví'indă' gimúnídí dítukánnan. Hedí kin i'an wên háawên iví'annin namuudidă'wá yoe, hewânbo báyékí séegísehkană imáadân. Hăn'oebo wa' hăăwí nakhí'yenpidíbo wí'bo i'ánshaamăgi kin i'amídí, Christ Jesus-di dínkhâymaa'in

namuudi. <sup>10</sup> Hedi nääho Yôesi Tádádí ná'i séegísehkanä na'in dînkeeyan Christ Jesus-á napówá ihaydi dîn'aywoenídí. Christ-dáho in chuwa namuu'in na'inbí'wedá dînyâ'an, hedá handidá dînkeekw'ódi hádídí Yôesi Tádáví híwó'di tuu áywhäyundeđi ná'in wówátsi nahánde pí'in áykéyídí.

<sup>11</sup> Hedi Yôesi Tádádáho naa dísođe t'ôekhuwa'i-á hedá háhkandi-á omúnídí, iví híwó'di tuu únmuu i'gedi t'owa dovây't'ôe'âamídí. <sup>12</sup> Hedi ná'i t'ôe dáy'o'i namuudi naa t'ôephade iwe náä o'ân. Hewänbo tobáháa kin dînpo' wänbo wó'wôeda'pí, dînhanginnândi to'wívi'piye' naa dáywhäyunde'in, hedá híwó'dá dînhanginná i-á únkoedi'in i háäwí iví mange dônyo'e'andi' dîn'áyîngi'amídí i t'ä'gi thaa napówá píhay. <sup>13</sup> Naadi wînthayyan háawin in ta'gen háhkan namuu'in, hediho ʘ-á úkhây'ä' ná'in háhkan diwebá bitsaakëení'in. Hedi kin bí'odi in whäyü-á in séegi-á Christ Jesus napäyi'i náahúuwí. <sup>14</sup> Ná'i híwó'di háäwí Yôesi Tádádí uvi mange wônyo'e'andi' män'áyîngihúuwí. I Yä'dâa'i P'owewahâa na'inbí pí'ná khó'yé gínthaa'idáho wóekhäge'namí kin bí'amídí.

*Wáy wêndi Paul óeyoe'an hewänbo Onesiphorus-dá yoe*

<sup>15</sup> Úhanginná t'ähki in Asia nangewin t'owađi naa díyoe'an, Phygelus-áđi Hermogenes-áđi indi wänbo díyoe'an. <sup>16</sup> Na'inbí Sedóvi'piye' dáyyúusu'o' in Onesiphorus-ví k'aygi'inbí'piye' nasehkanápúwídí, idá naa háyánnanho díbo'aawówá'an, hedá tobá náä pan tewhá ee owhi'ân wänbo wídíwôeda'pí. <sup>17</sup> Nawôeda'ívi'wedí náä Rome-piye' na'ää, hedi napówá ihaydá ihe'yiđibo naa dítuwämáa díshaa píhay. <sup>18</sup> Naa dáyyúusu'o' owáy i t'ä'gi thaa napówá ihaydi Na'inbí Sedó iví'piye' nasehkanápúwí. Ubo híwó' úhanginná, oe Ephesus búu'ú iwe i-áđi naa-áđi gayi' ihaydi idi báyéki díkhäge'nannin.

## 2

*Timothy únkhây'ä' híwó' Yôesigî' it'ôe'amí'in*

<sup>1</sup> Naví ay, Christ Jesus-di iví séegísehkanä únmuu'in dímägi, hedi ná'indibá wóekay'amí. <sup>2</sup> I háäwí naadi báyéki t'owa dovâyhá'andi' unt'oe, hedi náä ná'i unt'oe'ibá wây-á t'owa ovâyháhphadé-í, indá dínkhây'ä' háäđi wänbo t'ähki háa dínwó'nân waa dívíkanhúuwí'indá dimúní'in, hedáhá' indá wá' dínkoedí-í wé'ge'in t'owa-á ovâyhá'amídí.

<sup>3</sup> U-á wí sundado Jesus Christ-ví' waagi'ba unmuu, hediho naa dont'ôephadende waagibá ʘ wá' úkhây'ä' unkhây'múní'in igí' mänt'ôephadé-íđi. <sup>4</sup> Wí sundado namuu'i-á wa'di háa óeyôn waa i'odibo há'to iwedi iyâa'amí i'amídí háa in sundado dimuupi'in díví'o waagibá, gá iví p'ó'déđí' ihíhchannamí'in

nada<sup>2</sup>dân. <sup>5</sup> Hedá to<sup>2</sup>wí i<sup>2</sup>ádâamâa<sup>2</sup>i-á háa ûnkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> waa i<sup>2</sup>ádâa<sup>2</sup>opídá há<sup>2</sup>to hääwí in dit'anpo<sup>2</sup>in ovây<sup>2</sup>mâ<sup>2</sup>i<sup>2</sup> oemääni. <sup>6</sup> Hedá wí to<sup>2</sup>wí nava iwe báyéki it<sup>2</sup>ôe<sup>2</sup>andi-á ûnkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> i páadé<sup>2</sup>i namúni<sup>2</sup>in i hääwí napaa iwedi ihónídi. <sup>7</sup> Híwó<sup>2</sup> bi<sup>2</sup>ánshaa<sup>2</sup>amí ná<sup>2</sup>i wítumáa i<sup>2</sup>gedi, hedânho Na<sup>2</sup>inbí Sedódi híwó<sup>2</sup>di ka<sup>2</sup>powa wóemääni hääwí t'ähki útáy<sup>2</sup>i<sup>2</sup> unka<sup>2</sup>pówa-ídi.

<sup>8</sup> Jesus Christ-ví<sup>2</sup>gedi bi<sup>2</sup>ánshaa<sup>2</sup>amí. I-á nachuu wänbo nawáywówápóe, i-á David-ví äy iwedi<sup>2</sup>ibá namuu. Ná<sup>2</sup>i-ân namuu i híwó<sup>2</sup>di tuu iví<sup>2</sup>gedi t'owa dovây<sup>2</sup>t<sup>2</sup>ôe<sup>2</sup>o<sup>2</sup>. <sup>9</sup> Ná<sup>2</sup>i tuubá namuudi t'ôephade iwe o<sup>2</sup>án, hedi wí yanäkikandi waagibá náä pan tewhá iwe owhi<sup>2</sup>án, hewänbo Yôesi Tádávi tuu-á ûnkaydi wí<sup>2</sup>ûnwhimuupí. <sup>10</sup> Tobá háa naa dínpo<sup>2</sup> wänbo dáyyä<sup>2</sup>ä<sup>2</sup>o<sup>2</sup> in Yôesi Tádádi ovâyde<sup>2</sup>mannin dimuu<sup>2</sup>in dovâykhäge<sup>2</sup>namídi hedânho in wá<sup>2</sup> Christ Jesus-di ovây<sup>2</sup>aywoenídi, hediho hánhay wänbo t'ähki sa<sup>2</sup>wó<sup>2</sup>dá<sup>2</sup> naná<sup>2</sup> diwe ditháa-í. <sup>11</sup> Ná<sup>2</sup>i hí<sup>2</sup> náä otúni<sup>2</sup>i-á ta<sup>2</sup>genda<sup>2</sup> namuu: Christ-ádi gichuudá i-ádíba wáy na<sup>2</sup>án diwebá giwówákwo<sup>2</sup>ni. <sup>12</sup> Ívít<sup>2</sup>ôephadeyää<sup>2</sup>andáho<sup>2</sup>, i-ádi wé<sup>2</sup>ge gitsonyëeni. Hewänbo i wí<sup>2</sup>âytaapí gin gitúdáho<sup>2</sup>, i wá<sup>2</sup> natúni<sup>2</sup> na<sup>2</sup>in wänbo-á wídítaapí<sup>2</sup>in. <sup>13</sup> Tobáháa na<sup>2</sup>in háa gínkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> waa wí<sup>2</sup>íví<sup>2</sup>anpí wänbo<sup>2</sup>, i-áho häädi wänbo t'ähki háa ûnkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> waa i<sup>2</sup>o<sup>2</sup>, gá wí<sup>2</sup>ûnkoedipídan i<sup>2</sup>egó<sup>2</sup>amídi iví hí<sup>2</sup> natú<sup>2</sup>in.

*Timothy in ta<sup>2</sup>gen namuu<sup>2</sup>in ihûuwí<sup>2</sup>in ûnkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup>, hedi in ta<sup>2</sup>gen namuupí<sup>2</sup>indá iyoe<sup>2</sup>amí*

<sup>14</sup> U-á úkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> in méesate<sup>2</sup>in t'owa ná<sup>2</sup>i hääwí wítu<sup>2</sup>an ní<sup>2</sup>gedi ovây<sup>2</sup>ánshaakannamí<sup>2</sup>in, hedá Yôesi Tádávi páadépiye<sup>2</sup> kay<sup>2</sup>indídá ovây<sup>2</sup>tu<sup>2</sup>âamí tuu i<sup>2</sup>gedída<sup>2</sup> wídívítuhánmá<sup>2</sup>ve-ípí. Han dívítuhkanmáadáho<sup>2</sup> wídínchä<sup>2</sup>muupí, hedi in to<sup>2</sup>wên dívít<sup>2</sup>óyande<sup>2</sup>inbí ánshaa-á ovâywänpipedee<sup>2</sup>o<sup>2</sup>. <sup>15</sup> Häädi wänbo uví t'ôe áyíngídi män<sup>2</sup>âamí hedânho Yôesi Tádá natúni<sup>2</sup>di híwó<sup>2</sup> bi<sup>2</sup>annin, hedá háa bi<sup>2</sup>o<sup>2</sup>in namuudi wí<sup>2</sup>unwôeda<sup>2</sup>ípi, hedá Yôesi Tádávi ta<sup>2</sup>gen tuu ûnmuu<sup>2</sup>i t'owa ta<sup>2</sup>ge ovây<sup>2</sup>t<sup>2</sup>ôe<sup>2</sup>âamí. <sup>16</sup> In t'owa Yôesi dáy<sup>2</sup>a<sup>2</sup>ginpí waa dívíhée<sup>2</sup>o<sup>2</sup>inbí<sup>2</sup>wedi hedá to<sup>2</sup>wên inbí hí<sup>2</sup> dínchä<sup>2</sup>muupí<sup>2</sup>inbí<sup>2</sup>wedi biyâa<sup>2</sup>amí. Ha<sup>2</sup>wâa<sup>2</sup>i hí<sup>2</sup>dí t'owa Yôesiví<sup>2</sup>wedi shánkí ovây<sup>2</sup>yâa<sup>2</sup>o<sup>2</sup>. <sup>17</sup> Wí phée nawówa<sup>2</sup>pí<sup>2</sup> nawadedi<sup>2</sup>dá i khowa óehá<sup>2</sup>dândo waagibá, ná<sup>2</sup>in t'owaví hí<sup>2</sup>-áho t'ämäpiye<sup>2</sup> dínwadedi<sup>2</sup>, hedi handídi t'owa ovâyhá<sup>2</sup>dândo<sup>2</sup>. Hymenaeus-ádi Philetus-ádi wên wíye sená<sup>2</sup> damuu in ha<sup>2</sup>wâa dívíhée<sup>2</sup>o<sup>2</sup>in diwedi. <sup>18</sup> Indáho in ta<sup>2</sup>gen namuu<sup>2</sup>in diwedi dányâa<sup>2</sup>an. Kinnân datú<sup>2</sup>: Christ-ví<sup>2</sup>piye<sup>2</sup> ívíwhäyü ihaydího giwáywówápóe waabá ho gínpo<sup>2</sup>e, hediho owáy gichuu ihaydáho na<sup>2</sup>inbí túu<sup>2</sup>ú wígiwáywówápúwípi. Inbí tuudiho báyéki t'owa inbí whäyü iwedi ovây<sup>2</sup>yâakanhon. <sup>19</sup> Hewänbo Yôesi Tádávi tuu ûnmuu<sup>2</sup>i-áho wên kay<sup>2</sup>in tepú

na'ingí' dínk'û' waagi'inbá namuu, hedí iví tã'nin diwe kinnân ûntã'muu:

Na'inbí Sedó-áho ûnhanginná wé'in iví t'owa ûnmuu'in.

Hedá kindá wá' nata'muu:

To'wên t'ähki ditû'nin Na'inbí Sedóví'in dimuu'indáho dívít'aywó'kanwóyí'ní'in dínkhây'ä'.

20 Wí kodit'owa namuu'iví tewhá ee wí sä'äwé ûnsaa óedodi háa kwä' ts'ä'idi napa'andi', hedí ná'i sä'äwé-áho i hääwí shánkí híwó'di namuu'i' óesaa'igí' namuu. Hewänbo wá' wiyá sä'äwé-áho phédá nap'odá napa'andi' nasaa, hedí i-áho i wähpade híwó' namuupi' hääwí óesaa-igí'-á namuu.

21 Hääwí yä'däpí' namuu'iví'wedí ivíyâ'andá, handidi i sä'äwé hääwí híwó'di óesandi waagi'bá gimúní, hedá Na'inbí Sedóví'indáho ta'gendá gipúwí, hedí idiho wí t'öe dímäáni igí' iví'amídí, hangí' ívíkhây'odi, hedí ná'i t'öe dímä'i-á híwó' íví'amí.

22 Ná'i híwó'pí' taachan wáy wên e'nûn dâymáa'iví'wedí óyâ'an. Shánkídí bikhää-i uví wówátsi ta'ge mänhûuwídí, hedá Yôesiví'piye' biwhäyü'bé-ídí, hedá t'owa-á ovâyséegíhûuwídí, hedá indádá tsaginpídíbo-á untháa-ídí. Kin bi'andá in to'wên yä'dâa'in inbí pí'ná khó'yé dimuudi Yôesiví'piye' dívíyûsukanmáa'in waagi'inbá unmuní. 23 T'owa ánsaapi'in dimuu'in hedá hääwí wänbo wídínhanginnáhpí'in dimuu'indá dívítuhkandodi wí'ovây't'óyaanípí. Ha'wâa'i hí' dâypiyemáa'in dimuu'indá wí'ná táye dívíwänpit'ayyaa'o'.

24 Hebo to'wên Na'inbí Sedógi' dívít'öe'o'indá wídínkhây'ähpí t'aytuhkannin dimúní'in, hewänbo shánkídí t'ähki t'owa-ádi híwó'nin dimúní, hedá híwó'nin háhkannindá bo'atã'indá dimúní. 25 Dínkhây'ä' in to'wên Yôesiví hí' ónséegí'opí'in ovâythayyamí'in piháa díví'o'in, hewänbo kin ovâythayyodi t'ayginpídíbo' ovâyhée'âamí, hedí ma'dânho Yôesi Tádádí ovâykhäge'namí inbí t'aywó'di dâyyoe'amídí, hedânho in ta'gen namuu'in diháhpúwídí, 26 hedí kindídáho inbí hangintan dâywáykéyí, hedá Penísendiví'wedáho dívíyâ'amí. Idá wên phay ovâyk'û' waagibá i'andi iwe diwhêe, hedího iví pan waagi'inbá dipóedí háa natú waa ho díví'o'.

### 3

*Háa napúwí'in i t'ä'gi thaa napowa'ä' ihaydi*

1 Naa oda' ná'in wítukankhâyemáa'in ûhanginnání'in: I t'ä'gi thaa napowa'ä' ihaydi báyéki kây'in napuwagít'óe.

2 T'owa-áho wí'bo dívípiséegíkhâyemáa hedá inbí chä' ni'gedída' díví'ánshaakhâyemáa. Indá dívíyêngíkhâyemáa, kw'áye-á dívípitegekhâyemáa, t'owa-á t'ämägi-á ovâytukankhâyemáa, inbí yiyá'indá tádá'indá

wí'ovây'a'geenípi, kú'daa-á wídívímäänípi, Yôesiví hääwí-á wí'ôn'a'geenípi. <sup>3</sup> Inbí k'aygi'in wänbo wí'ovâyseegi-ípi, häädi wänbo t'ähki dívíyá'be-í'in didá'í, pi'wên t'owavi'gedá yanáki-á dihi'yêeni, háa diwänpichaa waagá dívikhâymaa, háa'wänbo dimúni, hedá i híwó'di hääwí namuu'i-á dâyt'áy-í, <sup>4</sup> inbí k'ema'indá inbí maatu t'owa'indá ná'inbí hänmin dínmuu'inbí mangá ovâykaani, díví'ánshaa'anpídibo hääwí t'ähki dívikhâymaa, dívípihúu-í, Yôesi Tádá dâyséegimá've-ívi'wedí indá'ba dívípihchannami'indá didá'í, <sup>5</sup> indáho Yôesiví'näpiye' dimuu waabá dívíkanhúuwí, hewänbo háawin iví kay únmuu wänbo wídínhanginnánípi. Ha'wâa'in t'owavi'wedí biyâatää-í.

<sup>6</sup> Wáy wên ha'wâa'in inbí hôeyó wóegé tewhá eeye dits'úya', wáy kwiyä' ánsaapi'in dimuu'in dithaa eeye, kwiyä' báyéki t'aywó'di dâymáa'in hedá t'ämägi' híwó'pi' taachandi ovâykaygimáa'in, hedí ná'in kí'min kwiyä' in dihöeyó'indá dívísó'dinde' inbí háhkan ovâywhäyu'amídí inbí'näpiye' ovâyamá'ídí. <sup>7</sup> Ná'in kwiyä'didá in hôeyó'in háhkannin ovây'tóyandedí häädi wänbo t'ähki wíyá shánki dida' diháhpúwi'in, hewänbo há'to in ta'gen namuu'in diháhpúwi. <sup>8</sup> Ha'min háhkannindá in ta'gen namuu'in dâyyoegi'o', hân'oe Jannes-ádi Jambres-ádi Moses-ví hí' dânyoegi'an waabá. Ná'in háhkanninbí ánsaá yä'dâapi'da' dínmuudi inbí whäyu Yôesiví'piyeho wídínchä'muupí. <sup>9</sup> Hewänbo háa dívíkanhon waa há'to híwó' dínpuwí. Iwebo nakeepúwí ánsaapi'in dimuu'in, in wíye sená' Jannes-ádi Jambres-ádi dänpóe waagibá.

*Timothy in ta'gen namuu'in ûnhanginnândi híwó' ikanhúuwí*

<sup>10</sup> Hewänbo údá áyîngidi ho naa dímú' háa dáykanhon waa, hedího ûhanginná hääwí in t'owa dovâyhá'o'í', hedá háa naví wówátsi donhon waagidá, hedá hääwí ipiye' dáykhäde'indá, hedá háa dáywhâyunde'indá, hedá háa dáybo'atá'o'indá, hedá háa t'owa dovâyseegi'indá, hedá háa dáyää'o'indá. <sup>11</sup> Hedá dímú' háa t'owadi naví whäyu dínmuudi díyanáki'annindá, hedá háa indi dít'ôephadekannannindá. I búu'ú Antioch-á Iconium-dá hedá Lystra-á eeye kin naa dínpóe. Hebo tobá díyanáki'an wänbo', Na'inbí Sedódi ná'i hääwí t'ähki iwedi dín'aywon. <sup>12</sup> Hedá to'wên t'ähki dida'in inbí wówátsi dâyhúuwí'in Yôesi Tádá óehíhchanmäänídi, in wá' Christ Jesus-ví'in dimuudibo ovâyyanáki'kankhâymaa. <sup>13</sup> Hedí ná'in yä'dâapi'in t'owa dimuu'indá hedá in t'owa dâyhôeyóhá'o'indáho shánki p'ándíki'inho dipuwagít'óe. Ná'indá wây-á t'owa-á in ta'gen namuu'in diwedá ovâyâakankhâymaa, hedá in wá' in ta'gen namuu iwedibá dívípiyâakankhâymaa.

<sup>14</sup> Hewänbo ʉ-á ʉhanginná toʼwíđi wóeháʼannin. hedího téegi t'aagi háa unháhpóeʼin diwe hedá háa biwhäyundeʼin diwá bitsaakêeni. <sup>15</sup> Híyääʼi unmuu ihayđi waabo náʼi taʼkan Yôesi Tádáviʼwedi naʼääʼiʼ ʉhanginná, hedí náʼi taʼkan namuuʼidibá wóeháʼoʼ háa Christ Jesus-víʼpiyeʼ biwhäyundedi wônʼaywoeniʼin. <sup>16</sup> Hääwí t'ähki Yôesi Tádávi taʼnin diwe nataʼmuuʼi-á i Yäʼdâaʼi P'oewaahâaviʼwedi naʼääđidaʼ namuu, hedího báyéki nachäʼmuu díkhägeʼnamíđi in taʼgen namuuʼin giháhpúwíđi, hedá háa híwóʼpíʼ ívíʼoʼin dínthayyamíđá, hedá in taʼgeʼin p'ôe namúníʼin dínkeeyamíđá, hedá háa íʼge ívíhúuwíʼin díháʼamíđá. <sup>17</sup> Hedího náʼin háhkan giháđího naʼin Yôesi Tádágiʼ ívít'ôeʼoʼindáho hääwí t'ähki gíntáyʼiʼ âymáa hedânho híwóʼ igíʼ ívít'ôeʼamíđi, hedí hangíʼ wiyá hääbo wígínteʼdêe-ípi.

## 4

<sup>1-2</sup> Yôesi Tádávi páadépiyeʼ hedá Naʼinbí Sedó Jesus Christ-ví páadépiyá wítumáa kinnân biʼamíđi: Yôesiví tuu t'owa ovâytuuphadé-í hedá hääđi nanân wänbo unkhâymuní kin biʼamíđi. Híwóʼpí in t'owa dívíʼodá ovâythayyamí, hedí ovâytuʼâamí haʼwâa wíđivíʼâamípíʼin, hewänbo i híwóʼdi namuuʼidaʼ dívikanhúuwí. Hääđi waa kin ovâyháʼodi indáđi biboʼatáʼâamí. Náʼi kin wâytumáa gá Naʼinbí Sedó Jesus-di t'ähki t'owa ovâykeekw'ôeniđân háa híwóʼ háa híwóʼpí dívíʼannin, in diwówayiʼindá in ho dichuuʼindáđi, hedí kin ikhâymaa owáy nawáypówáđi nap'óʼdédiʼsogedee ihayđi. <sup>3</sup> Hedího náä ʉkhâyʼäʼ Yôesi Tádávi tuu t'owa ovây t'ôeʼâamíʼin, gá wáy wí thaa nanáʼ diwáho in t'owa in taʼgen háhkan namuuʼin háʼto dit'óyandáʼi, hewänbo shánkíđi báyéki hôeyóʼin háhkannin ovâytuwâkhâymaa, hedí dívívânpihíhchannamíđi didáʼi náʼin háhkannindi ovâytuʼâamíʼin hääwí dit'oedaʼidaʼ. <sup>4</sup> Hedá in taʼgen namuuʼin wíđit'ôe-ípiđi dívíʼoyephohtidíkhâymaa, hewänbo i híʼ taʼgen namuupíʼ pehysiye waagiʼbá namuuʼiʼ dit'ôe-íđi dívíʼoyepohkhuukhâymaa. <sup>5</sup> Hewänbo ʉ-á ʉkhâyʼäʼ taʼgedáʼ bíʼánshaaʼamíʼin, hedá mänt'ôephadendedá biyääʼâamí, hedá t'ämäpiyeʼ unyêeni Yôesiví híwóʼdi tuu in t'owa ovây t'ôeʼâamíđi, hedá in t'ôe Yôesidi wóeyônnin híwóʼdá bikanhúuwí.

<sup>6</sup> Náʼi hääwí wítuʼan gá náäho Yôesigiʼ naví ûnp'oe donts'anchaʼkhâymaađân, naví wówátsi dáypâkhâymaa, ihayđiho naná náä oepáa k'ayđiđi dáyyâaʼamíđi. <sup>7</sup> Wí tsaaʼi háa wí ääʼi hânho isóʼdinde waagibá naa wáʼ dáysóʼdêe Yôesiví híwóʼdi t'ôe dônʼamíđi, hedá háa díyôn waagá dônbowá, hedá i hääwí ívíwhäyundeʼi-á dóʼáyíngiʼan. <sup>8</sup> Hedího in toʼwên



díví'äädedi páadé dipówá'in wí hääwí dit'ampo' waabá, naa wá' hääwí naagî' dînte'kw'ódi'i' donkekhâymáa, gá naví wówátsi ta'ge donhondân. Na'inbí Sedó Jesus-á namuu i to'wí t'owa ta'ge ovâytukankhâymáa'i háa híwó' háa híwó'pí díví'annin, hedi idáho ná'i dînte'kw'ódi'i' naa dímääní, hewänbo naada'ba' yoe, in wé'ge'in t'owa pín ta'ge haydi óetsíkha'máa'in nawáy'ä-ídi, innân wá' hanbá ovâymääní.

*Wên t'owaví'gedi Paul ita'nan*

9 Bisó'dêe-í hanwaapídi'bo naví'piye' un'ä-ídi. 10 Demas-díháho díyoe'an, i-á ná'i oepáa k'aydiwi hääwí shánki iséegídiho', hediho oe Thessalonica búu'úpiye' namää. Crescens-á oe Galatia nangepiyá namää, hedá Titus-á oe Dalmatia nangepiyá. 11 Nää-á Luke-da'mân naa-ádi na'ân. Mark-á nâamá'í, i-á ûnkoedi naví t'ôe iwe díkhäge'namí'in. 12 Tychicus-á oe Ephesus búu'úpiye' dósan. 13 Hedi un'ädi naví k'éwé'in aa oe Troas búu'ú Carpus-ví'we donyoe'annin dînmá'í, hedá naví ta'di-á wá' dînmá'í, hewänbo shánkidá i púye eedi nata'muu'i ta'di-á.

14 Alexander i kwäk'udi ihäawípa'idá naa báyéki díyanáki'an, hediho i híwó'pí' dí'andi namuudi Na'inbí Sedódáho báyéki óetuchänukhâymáa. 15 U-áho hä'i senbí'wedi ó'áyîngi'an, i-á na'inbí hí' t'aygidi iyoe'gi'andi.

16 Páadé naa dítuýó'diwekándí naa wí'bo dáy'aywoenídí dáyhé'e'an dihaydi tóebo wí'iwínupí naa díkhäge'namídi. T'ähkídi'bo díyoe'an. Naa oda' Yôesidi ovây'owóye-í'in tobá han díví'an wänbo'. 17 Hewänbo Na'inbí Sedó-á naa-ádi nayidi idân díkhäge'nan, hedá in kay-á dímägi t'ähki ivi tuu t'owa dovây't'ôe'amídi, hediho t'ähki in Hudíyo dimuupí'in iwe diyí'in dit'oe. Hedi Yôesidi naa dîn'aywon, wí to'wí wí khänbí wäa iwedi óewhahkê' waabá naa dí'an. 18 Hedi Na'inbí Sedódáho t'ähki i híwó'pí' t'owadi díkhâymáa'in dida' iwedi díwhahkéyi, hedá idá oe makówá wáy i natsonnân diwepiye' bahpíbo díhúuwí. Hânhay wänbo t'ähki t'owa díkhây'ä' kw'áayébo' óemá've-í'in. Hamân.

*Wí sengituu namuu'i'*

19 Priscilla-á Aquila-á ovänsengitü'ämí, hedá in Onesiphorus-ví k'aygiwindá wá'. 20 Erastus-á oe Corinth búu'úbo iwóyí', hedi Trophimus-á nahaydi oe Miletus búu'ú iwá dóyoe'an. 21 Bisó'dêe-í wa'di nate'núpóepídi'bo' unpówá-ídi. Eubulus-dá wóesengitü'an, hedá Pudens-dá Linus-dá, Claudia-dá, hedá t'ähki in wé'ge'in tí'úuwín páadé'indá inbí sengituu wónsan.

22 Na'inbí Sedó Jesus uví pí'ná khó'yé mänmä've-í, hedá ivi séegísehkanä-á wóemääní.

## In Ta'nin Paul-di Titus Ônta'nannin

<sup>1</sup> Naa Paul omuu'i nã'in ta'nin dóta'do'. Naa Yôesi Tádávi t'ôe'i hedá Jesus Christ-ví t'ôekhuwa'i-á omuu. Naa dísan in to'wên Yôesi Tádádí ovâyde'manninbí'piye', hedânho dovâykhäge'namídí shánkí iví'piye' dívíwhäyú-ídí, hedá in ta'gendá dovâyhá'amídá, hedânho háa Yôesi nada' waagi inbí wówátsi dâyhúuwídí. <sup>2</sup> In wówátsi nahándépí'in gín'ã'in âytsíkha'máa âykéyídí. Yôesi-á wí'ihôeyó'opí, hedí hã'n'oebo iví tuu imägi kí'min wówátsi dímmãänídí, <sup>3</sup> hedí híwó' naná' dihaydí i'gedí díhangin'ânnan. Yôesi na'inbí aywondídi naa díyôn hedá dísóge ná'i tuu t'owa dovâyttuuphadé-ídí. <sup>4</sup> Naadi u Titus wínta'do', u-á naví ta'gendi ay waagibá wíchaa, naa dáwhäyunde'ibá u wá' biwhäyundedi. Yôesi i Tádá-ádí hedá Christ Jesus na'inbí aywondi-ádí séegísehkanã wóemãáni hedá wóekhäge'namí ánsshaaginpidíbo' unchã'nídí.

### *Háa Titus oe Crete p'oyãadi i'qamí waa*

<sup>5</sup> Naadi oe Crete p'oyãadi iwe wíyoe'an hedânho häãwí iwe wa'di natáy'i bí'amídí, hedá méesate'in tsonnin t'ähkí búu'ú eeye ovâykw'ôenídá. Kinnân hêe wítu'an: <sup>6</sup> Wí méesate'i tsondi-á ûnkây'ã' wí sen to'wídí wãnbo wí t'aywó'di wí'ônsháa-ípí' namúní'in. I-á ûnkây'ã' wí' kwee-ádída' nakhóhtsaachã'ní'in, hedá iví ây-á whäyú'inda' dimúní, hedá ná'in âyví'gedí t'owa wíditúnípi háa diwãnpida' waagi díví'o'in hediháa t'óyanpí'in dimuu'in. <sup>7</sup> Wí méesate'i tsondidá Yôesiví t'ôe òn'âyínmáa, hedânho otú waa ûnkây'ã' wí sen to'wídí wãnbo wí t'aywó'di wãnbo wí'ônsháa-ípí' namúní'in. I-á wína'ããnípí idã'mân in ta'gen imáa'in, hedá wesebo wínat'ayyaapúya'be-ípí, hedá suwãto'i' háa tsãato'i' háa nachã'ha't'aa'i' namúní'in wí'ûnkây'ãhpi. <sup>8</sup> Shánkídí ûnkây'ã' iví k'aygídi nat'owaséegít'ôení'in, i yã'dãa'i namuu'i-á iséegí-í, hangintã'di-á namúní, iví wówátsi-á ta'ge ihúuwí, häãwí Yôesi natsonpóe'i-á häãdi waa i'ãamí, hedá áyíngídi iví wówátsi ihúuwí'in ûnkây'ã'. <sup>9</sup> Yôesiví hí' whäyüwó'di ûnmuu, hedího i méesate'i tsondi-á háa nahãhpóe waa ná'i hí' ipiye' iwhäyühúuwí, hedânho in wé'ge'in t'owa ovâykhäge'namídí ná'in ta'gen háhkan dipiye' shánkí dívíwhäyú-ídí, hedá in to'wên ná'in háhkan dâyséegí'anpí'indá piháa dí'ánshaamuu kin ovâythayyamí.

<sup>10</sup> Han i méesate'i tsondi ikanhúuwí gá báyéki t'owa-á t'óyanda'pí'inda' dimuudãn, hedí inbí hí'-á wídnchã'muupí, hedí inbí hí'dí wãy-á t'owa-á piháa ovây'ánshaakando'. In

Hudíyo dimuu<sup>2</sup>in shánkí wänbo hã<sup>2</sup>min dimuu. <sup>11</sup> Nakhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> nã<sup>2</sup>i kî<sup>2</sup>bi hí<sup>2</sup> ây<sup>2</sup>ahkhâa-í<sup>2</sup>in, gá hääwí dínkhây<sup>2</sup>ähpi<sup>2</sup> dâyhá<sup>2</sup>o<sup>2</sup>dân hõeyódi dâywänpichä<sup>2</sup>t'aanídí, hediho báyéki tádá<sup>2</sup>indá yiyá<sup>2</sup>indá inbí ây wóegé ovâypedee<sup>2</sup>o<sup>2</sup>. <sup>12</sup> Wí Crete-wi sen wänbo<sup>2</sup>, i-á inbí khuu i<sup>2</sup>gedi itumakhe<sup>2</sup>o<sup>2</sup>i<sup>2</sup> namuu<sup>2</sup>i natú, "In Crete-win häädi wänbo t'ähki dihõeyó, khän t'ayyaa<sup>2</sup>in waagi<sup>2</sup>inbá dimuu, baa<sup>2</sup>in de<sup>2</sup>de<sup>2</sup>in dimuu." <sup>13</sup> Nã<sup>2</sup>in inbí<sup>2</sup>gedi natú<sup>2</sup>indá ta<sup>2</sup>gen namuu. Hediho u-á úkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> kaygi<sup>2</sup>di ovây<sup>2</sup>tumakhe<sup>2</sup>amí<sup>2</sup>in hedânho inbí whäyü Yõesivi<sup>2</sup>piye<sup>2</sup> ta<sup>2</sup>ge dínmúnídí, <sup>14</sup> hedá widâyt<sup>2</sup>óyaanípídí in Hudíyoví pehtsiye-ádi hedá i tontuü in t'owa in ta<sup>2</sup>gen namuu iwedí dívíyâa<sup>2</sup>annin dâypipaa<sup>2</sup>i-ádi. <sup>15</sup> In to<sup>2</sup>wên yã<sup>2</sup>dâa<sup>2</sup>in dimuu<sup>2</sup>ingí<sup>2</sup> hääwí t'ähki híwó<sup>2</sup>di namuu, hewänbo in yã<sup>2</sup>dâapi<sup>2</sup>in dimuu<sup>2</sup>in hedá widíviwhäyundepí<sup>2</sup>ingí<sup>2</sup>-á hääbo híwó<sup>2</sup>di widínmuupí. Nã<sup>2</sup>inbí ánskaa wänbo yã<sup>2</sup>dâapi<sup>2</sup> dínmuudi widínhanginnáhpí wé<sup>2</sup>i wí híwó<sup>2</sup>di namuu, wé<sup>2</sup>i wí híwó<sup>2</sup>pi<sup>2</sup> namuu<sup>2</sup>indá. <sup>16</sup> Yõesi dâytaa gin ditü<sup>2</sup>, hewänbo háa dívíkanhon waagidi nakeepo<sup>2</sup> ta<sup>2</sup>gendi widâytaapi<sup>2</sup>in. Daháa díví<sup>2</sup>o<sup>2</sup>, wídi<sup>2</sup>a<sup>2</sup>ginháhpí, hedá hääwí híwó<sup>2</sup>di namuu wänbo díví<sup>2</sup>amí<sup>2</sup>in widínkoedipi.

## 2

### *In ta<sup>2</sup>gen háhkan namuu<sup>2</sup>in*

<sup>1</sup> Hewänbo uvi<sup>2</sup>wân úk<sup>2</sup>óe t'owa ovâyhá<sup>2</sup>amídi háa inbí wówátsi dâyhüuwí<sup>2</sup>in, in ta<sup>2</sup>gen namuu<sup>2</sup>in dívíwhäyümä<sup>2</sup> dihaydi. <sup>2</sup> Saydõe ovâyhá<sup>2</sup>amí widísuwät<sup>2</sup>õenípídí, hedá híwó<sup>2</sup>dá inbí wówátsi-á dâyhüuwídi hedânho t'owadi ovây<sup>2</sup>a<sup>2</sup>geenídí. Ovâyhá<sup>2</sup>amí hanginta<sup>2</sup>nin dimúnídí, hedá in ta<sup>2</sup>gendi whäyü-ádi séegi-ádi dâymá<sup>2</sup>ve-ídí, hedá tobáháa napo<sup>2</sup> wänbo dívíyää<sup>2</sup>amídi. <sup>3</sup> Hedá kweeyõe-á wá<sup>2</sup> ovâyhá<sup>2</sup>amí háa inbí wówátsi dâyhon waagidi dâykeeyamídi Yõesi dây<sup>2</sup>a<sup>2</sup>ginhonnin. Wây-á t'owavi<sup>2</sup>gedi yanákíwó<sup>2</sup> widívi<sup>2</sup>má<sup>2</sup>ve-ípí, hedá suwäto<sup>2</sup>in widímúnípí. Indá dínkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> hääwí híwó<sup>2</sup>di namuu<sup>2</sup>i dâyhá<sup>2</sup>amí<sup>2</sup>in, <sup>4</sup> hedânho in shánkí ts'aamin kwiyä<sup>2</sup> ovâyýeye-ídí inbí senä<sup>2</sup>dádi inbí ây-ádi dâyséegíhüuwídi, <sup>5</sup> hedá hanginta<sup>2</sup>nindá dimúní, yã<sup>2</sup>dâa<sup>2</sup>in wówátsi-á dâyhüuwí, inbí k'aygi-á híwó<sup>2</sup>dá dây<sup>2</sup>áyíngí<sup>2</sup>amí, diséegít<sup>2</sup>õení, hedá inbí senä<sup>2</sup>dá dây<sup>2</sup>a<sup>2</sup>ginnamí. Han díví<sup>2</sup>odi to<sup>2</sup>wí wänbo há<sup>2</sup>to ûnkoedí-í híwó<sup>2</sup>pi ihée<sup>2</sup>amídi Yõesivi tuü i<sup>2</sup>gedi.

<sup>6</sup> Hanwaagibá in senä<sup>2</sup> shánkí ts'aamin dimuu<sup>2</sup>in kaygi<sup>2</sup>di ovâyhá<sup>2</sup>amí hanginta<sup>2</sup>nin dimúnídí. <sup>7</sup> T'ähki u bí<sup>2</sup>o<sup>2</sup>i híwó<sup>2</sup>dá<sup>2</sup> bí<sup>2</sup>âamí, hedi handidi nã<sup>2</sup>in shánkí ts'aamin dimuu<sup>2</sup>indi wóemúndedi udi ovâykeeyamí háa indá dínkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> díví<sup>2</sup>âamí<sup>2</sup>in. Ovâyhá<sup>2</sup>odi in ta<sup>2</sup>genda<sup>2</sup>bá bihée<sup>2</sup>amí, hedá ovâykeeyamí pín ta<sup>2</sup>ge haydi biwhäyunde<sup>2</sup>in.

8 Uví hí? ta'ge?idá? úmúní hedânho tóebo wí?ûnkoedí-ípídí wóetuúsúu'amídí. Handidi to?wí uví'näpiye? namuupí? nawôeda?púwí, hääwí wänbo híwó?pí? wí'ishaadepídí na'inbí'gedi natúnídí.

9 In pant'ôe?in dimuu?in ovâytu?âami inbí tsonninbí tuu dâyt'óyaaní, hedá i t'ôe dâyo?o?idí inbí tsonnin ovâyhíhchannamí, hedá wá? wídívítuwhännâamí, 10 hedá wídívísä?mâamí. Shánkídí dâykeeyamí sähto?indá hôeyó?indá wídímuupi?in, hedânho háa inbí wówátsi dâyhon waagidi nakeepúwídí i hääwí Yôesi na'inbí aywondiví?gedi âyhá?andi? sa'wó?di namuu?in.

11 Yôesi Tádádí iví séegísehkanä na'in dînkeeyan, hedí nã?i séegísehkanä-á ûnkoedi t'ähki t'owa ovây?aywoenídí. 12 Hedí iví séegísehkanä iwedi gihâhpóe nã?i a'ginhâhpí hääwí Yôesiví?piye? íví'o?i? âyoe'amídí, hedá i híwó?pí hääwí in t'owa Yôesi dâytaapí?in kay?indi dikanda?i-á âyoe?gi'amí, hedí nää oepáa k'aydi na'inbí wówátsi ta'gá hedá hanginta?didá âyhûuwí, háa Yôesi nada? waa. 13 Hedí gitsíkha i hääwí híwó?di Yôesidi dípägít'óe?i?, hedí kinnân namúní: Jesus Christ nakeepúwí iví sa'wó?di kohthay wóegé, i-á i hay?i Yôesi-á hedá i dîn'aywondi-á namuu. 14 I-á na'ingí? ipimägi na'inbí t'aywó?di iwedi díma?p'ädi-ídí hedá nã?i t'aywó?di dînyâa'amídá, hedânho ta'gendí iví t'owa gimúnídí, hedí pín ta'ge haydi gida?ídí híwó?da? ívíkanhûuwídí.

15 Nã?i hääwí i?gedi t'owa ovâyhée?amí. Kaygi?di ovâytu?âami háa díví?âamí?in, hedá in to?wên híwó?pí dívíkanhonnin ovâyta?gep'óegésaaní. U-á úk'óe kin bí'amídí, hedânho to?wí wänbo wí?ûnkoedipídí wóe?a?ginhánú-ídí.

### 3

*Háa Titus-di in Jesus-ví?piye? dívíwhâyunde?in ovâyhá?amí waa*

1 Ihayda? in t'owa ovây?ánshaakannâamí t'ähki in nange?in tsonkhuu dâymáa?inbí khómapho? dívíkw'ôení. Dínkhây?ä? dí'a'gint'ôení?in, hedá dikhâymuní hääwí t'ähki híwó?di namuu?i? díví?âamídí. 2 Ovâytu?âami wây-á to?wênbí'gedi yanäki wídívíhí'má've-ípi, hedá wídívítuhkanmá've-ípi. Shánkídí ûnp'oe kháapí?in dimúní hedá t'ähki t'owa-ádi a'gindibo dívíhûuwí. 3 Gínkhây?ä? kin waagi íví?âamí?in, gá wáymûu na'in wá? hanginta?hpí?in gimú?dedân, hedá t'óyanpí?indá gimuuwän, in ta?gen namuu iwedi gihângépóewän, háa na'inbí túu'ú iwe gichaa? waagida? íví?odi wí'bo ívípíhíhchanmädi nã?i híwó?pí? hääwídí na'in dípanhógi waa ginpóe, na'inbí wówátsi-á t'ähki yä?dâapída? íví'owän, githúut'óewän, wây-á t'owada? dí't'aywän hedí na'indi wá?

indá âyt'aywän. <sup>4</sup>Hewänbo Yôesi na'inbí aywondidá dînkeeyan i-á t'owa-ádí híwó'di namuu'in hedá inbí'piye' séegi-á imáa'indá, <sup>5</sup> hediho dîn'aywon, hewänbo na'in híwó'di hääwí iví'annin namuudá yoe, iví sehkanä ûnmuudân dîn'aywon. Dí'owídidí waagibá wówátsi ts'aamin dímägi, hedá i Yä'dâa'i P'oewaahâadá ts'aamin waagi'inbá dípa. <sup>6</sup> Jesus Christ na'inbí aywondi na'ingi' i'annin namuudi, Yôesi Tádádí i Yä'dâa'i P'oewaahâa báyéki dímägi. <sup>7</sup> Hediho Yôesi Tádá iví séegisehkanä ûnmuudi díchâamâa t'aywó'di wí'ây máapí waagi, hediho in wówátsi nahándeipi'in gitsíkha'in âykéyi. <sup>8</sup> Nä'i otú'i-á ta'gen namuu, hedi oda' udi in t'owa ihayda' i'gedi ovâyhi'má've-i'in, hedânho in Yôesivi'piye' ho dívíwhâyunde'in häädi wänbo t'ähki híwó'da' díví'âami.

Nä'i otú'i-á híwó'dida' namuu, hedá in t'owa t'ähká ovâykhäge'do'. <sup>9</sup> Hewänbo in to'wên hangintahpí tsika dívítsika'mâa'in wí'ovây'tóyaanípí, hedá to'wên inbí thehtáy pahpá'inbí kháwä i'gedi ihayda' dívíhée'o'indá, \* hedá to'wên Moses-ví tsontuu i'gedi dívíwänpituhkando'indá. Kí'bi hí'dá tóebo wí'óekhäge'dopí hedi wínachä'muupí. <sup>10</sup> Wí to'wí piháa iwhâyundedi nat'owawiyet'óe'i namuu'i' undádí nayidá nâatu'amí han wí'i'amípí, hedi natáydá wíyá hanbá nâatu'amí, hedi it'óyanpídá nâayoegi'amí. <sup>11</sup> Úhanginná wí to'wí kí'bi namuu'i-á t'aywó'to'ida' namuu'in hedá in ta'ge'in p'ôe i'gá wínamänpí. I-á wí'bo ûnpihanginná híwó'pí ikanhonnin.

*I t'ä'gi hí' Paul-di Titus ônta'nandi'*

<sup>12</sup> Háa Artemis háa Tychicus uví'piye' dósankhâymâa, hedi owáy wé'i wí napówá ihaydá, bisó'dêe-í oe Nicopolis búu'ú díyay-ídí. Naa dáy'ánshaamägi nää te'nú iwebo dáywóyi'nídí. <sup>13</sup> Zenas i sen i tsontuu itaa'i namuu'i-á hedá Apollos-á wáypiyé' damän. Bisó'dêe-í ovänkhäge'namídí hedânho hääwí wänbo wídántâynípídí. <sup>14</sup> Na'inbí t'owa dínkhây'ä' diháhpúwi'in híwó'da' häädi wänbo t'ähki dívíkanhûuwídí, hedânho in to'wên hääwí dínáy'in ovâykhäge'namídí. Han díví'opídá inbí wówátsi wídínchä'púwípí.

<sup>15</sup> In näwe naa-ádí dikw'ó'nindi inbí sengituu wónsan. Udá in to'wên Christ-ví'piye' dívíwhâyundedi na'in díséegi'in ovâysengitu'âami. Yôesi Tádávi séegisehkanä t'ähkidíbo bînmá've-í.

\* 3:9 Námú'dí i thaykangi' hí' 1 Timothy 1:4 iwe nata'muu'i'.

## In Ta'nin Paul-di Philemon Ônta'nannin

<sup>1</sup> Naa Paul omuu'i' opannän Christ Jesus-gi' dáy't'ôe'odi. Naa-ádi hedá na'inbí tí'ûu páadé'i Timothy-ádi ɸ Philemon wînta'do', ɸ-á na'inbí tí'ûu wíséegí'i hedá na'inbí t'ôe iwe díkhäge'do'i-á unmuu.

<sup>2</sup> Hedá in méesate'in t'owa uví k'aygi dívíwé'ge'o'in wá' änta'do', hedá na'inbí tí'ûu Apphia-á, hedá Archippus-á, i-á wí sundado na'inbí hänge nawindi díkhäge'namídí waagi'ba namuu.

<sup>3</sup> Yôesi na'inbí Tádá dá hedá Na'inbí Sedó Jesus Christ-dá inbí séegísehkanä wovâymääni hedá wovâykhäge'namí änsahaaginpidíbo' íkwô'nídí.

### *Philemon-bí séegí ûnmuu i'gedi ônta'do'*

<sup>4</sup> Philemon, häädi wänbo wînyûusu'an ginhay Yôesi igi' dáy't'ôemáa'i dókú'daa'o', <sup>5</sup> dînhanginpóedí uví whäyü Na'inbí Sedó Jesus-vi'piye' úmuu i'gedi, hedá wá' dînhanginpóe Yôesi Tádá ví t'owa t'ähkí ɸdi ovâyséegí'in. <sup>6</sup> ɸ-ádi naa-ádi handa' änhäyunde', hedí naa dáyyûusu'o' ná'in whäyü gänmuu'indi wóekhäge'namídí shánkí wänbo úhanginnánídí t'ähkí i híwó'di hääwí änmáa'i' Christ wé'ge gamuudi. <sup>7</sup> Naví tí'ûu páadé'i', ɸdi Yôesi Tádá ví t'owa inbí pí'nä khó'yé ovâyhíhchannan, hedího uví séegí mänmáa'ídi naa wá' díhíhchannan, hedá báyéki díkhäge'nan sen waa o'âanídí.

### *Paul-di Philemon óedaa'an Onesimus óeséegíkéyídi*

<sup>8-9</sup> Hedího wí'nä táye änséegíhondi hääwí bi'amídí wída'khâymaa. Tobá Christ-di dînk'û' wänbo thay'eedí wíyôenídí háa úkhây'ä' bi'amí'in, wên tsontuü wímäänívi'wedi naadi wíwänpida'khâymaa. Wí'ú'óde-ípi naa Paul sedó omuu'in, hedá Jesus Christ-vi' omuudiho' opannän. <sup>10</sup> Wí hääwí Onesimus-gi' mân'amídí kaygi'di wída'máa. I-á naví e'nú waagi'ba dînmuu, naa wa' nää opannän dihaydibo' iví tádá waagi'ba opóedí. <sup>11</sup> Tobá i-á páadédí ɸgí' úchá'póepí wänbo', nää-áho wí'gíndígí' ɸgí'-ádi naagi'-ádi gänchá'póe. \* <sup>12</sup> Nää-á i uví'piye' dówáysankhâymaa, hedí báyéki dóseegídí naví pín wá' i-ádíba ihon waagibá ochanpo'. <sup>13</sup> Yôesi Tádá ví híwó'di tuü t'owa dováy't'ôe'o'in namuudi nää wa'di opannändí naa oda'wän Onesimus náwe naa-ádi dówóyí'ni'in, hedânho idi uví'gedí

\* 1:11 In kháwä Onesimus-á natü'da' "To'wí nachä'muu'i'" gin.

naa díkhäge<sup>7</sup>namí. <sup>14</sup> Hewänbo naa wó<sup>7</sup>da<sup>7</sup>pí uví päpídíbo dówóyí<sup>7</sup>ní<sup>7</sup>in. Naa wó<sup>7</sup>da<sup>7</sup>pí wí<sup>7</sup>kaygi<sup>7</sup>ami<sup>7</sup>in hääwí híwó<sup>7</sup>di bí<sup>7</sup>amídí, shánkídí oda<sup>7</sup> u wí<sup>7</sup>bo kin bí<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in.

<sup>15</sup> Ma<sup>7</sup>di Onesimus uví<sup>7</sup>wedi wí hây tähkída<sup>7</sup> nawiyedee hedânho uví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> nawáymu-ídí hedá u-ádí<sup>7</sup>bá häädi wänbo t'ähki nacha<sup>7</sup>nídí. <sup>16</sup> Páadédí pan namuu, hewänbo nää-á pan wínamuupi, nää-á wí panbí shánki hay<sup>7</sup>i namuu, nää-á na<sup>7</sup>inbí tí<sup>7</sup>úu páadé<sup>7</sup>i gänpóe änséegíhúuwígí<sup>7</sup>. Hediho naadi hânho dóséegí, hewänbo udá shánká nâaséegíhúuwí, t'owa namuudi hedá nää-á Na<sup>7</sup>inbí Sedó Jesus-ví<sup>7</sup> namuudá.

<sup>17</sup> Hedi u-ádí naa-ádí wé<sup>7</sup>ge änt'ôe<sup>7</sup>o waagibá unchaadáho<sup>7</sup>, Onesimus náséegíke<sup>7</sup> naa díséegíkéyí waagibá. <sup>18</sup> Hedi uví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> it'aywó<sup>7</sup>nandáho<sup>7</sup>, háa uví<sup>7</sup>piye<sup>7</sup> hääwí naphamuudáho<sup>7</sup>, naa díphahsaaní. <sup>19</sup> Nábâa naabo nã<sup>7</sup>i hí<sup>7</sup>dóta<sup>7</sup>kankhây<sup>7</sup>mâa: "Naa Paul omuu<sup>7</sup>ídi wíwá<sup>7</sup>âa-í." Hewänbo nää wó<sup>7</sup>da<sup>7</sup>pí wí<sup>7</sup>ánshaakannamí<sup>7</sup>in, u-á uví wówátsi-ân naa unphaamuu<sup>7</sup>in. <sup>20</sup> Tí<sup>7</sup>úu páadé<sup>7</sup>i<sup>7</sup>, Na<sup>7</sup>inbí Sedó Jesus-ádí wé<sup>7</sup>ge gamuu, hediho oda<sup>7</sup> udá nã<sup>7</sup>i híwó<sup>7</sup>di hääwí wídaa<sup>7</sup>andi<sup>7</sup> naa dín<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in. Handídi Christ-ví<sup>7</sup>in gamuudi naví pí<sup>7</sup>nã khó<sup>7</sup>yé naa díhíhchannamí. <sup>21</sup> Nã<sup>7</sup>in ta<sup>7</sup>nin wînta<sup>7</sup>do<sup>7</sup> dínhanginnândi i hääwí oda<sup>7</sup>póe<sup>7</sup>i nâa<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginkhây<sup>7</sup>mâa<sup>7</sup>in, hedi shánki wänbo hääwí wá<sup>7</sup> nâakhây<sup>7</sup>mâa.

### *Wí sengituu namuu<sup>7</sup>i*

<sup>22</sup> Hedi nää wa<sup>7</sup>di wíyá hääwí wídaa<sup>7</sup>amí: Ti wí íve dínkhây<sup>7</sup>amí dáyw<sup>7</sup>honwóyí<sup>7</sup>nídí? Undi dínyúusu<sup>7</sup>odiho naa ochaa hanwaapídíbo Yôesi Tádádí díwáypunmãäní<sup>7</sup>in unbíwepiye<sup>7</sup>.

<sup>23</sup> Epaphras-di iví sengituu wôn<sup>7</sup>san, i-á wá<sup>7</sup> Christ Jesus-gí<sup>7</sup> it'ôemáadíbo naa-ádí<sup>7</sup>bá napannän. <sup>24</sup> Hedá Mark-á, Aristarchus-á, Demas-á, hedá Luke-á naa-ádí wé<sup>7</sup>ge dívít'ôemáa<sup>7</sup>indi wá<sup>7</sup>wósesengitú<sup>7</sup>an.

<sup>25</sup> Na<sup>7</sup>inbí Sedó Jesus Christ-ví séegísehkanä unbí pí<sup>7</sup>nã khó<sup>7</sup>yé mänmá<sup>7</sup>ve-í.

## In Ta'nin James Ita'nannin

1 Naa James omuu, Yôesi Tádávi t'ôe?i hedá Jesus Christ i shánkí natsonyi'ivi'-á. Naadi un tã'di wêege'in Israel t'owa t'ãmäpiye iwadekw'ô'nin wâysengituta'do?

*T'ôephade-ádi hedá whäyu-ádi i'gedi ita'do?*

2 Tí'úuwín páadé'in, hânho bíhíhchanpuwawe tobáháa bînt'ôephadende wänbo?, 3 gá únhanginnândân unbí whäyu wovâytaiyindedá shánkí iyääkanháhpúwí'in. 4 Hewänbo háädi wänbo t'ähki úvíyää'âami ta'gendi íkweesenpáa-ídí, hedânho wíyá háäwí wänbo wí'únte'dee-ípí kí'mín ímúnídí.

5 Hedí wéná wí wänbo un diwedí únhanginnáhpídí háa kin i'amí'in, i-á únkây'ä? Yôesiví'piye? iyúusu'amí'in, hedího in hangintan óemääní únhanginnánídí. Na'inbí Sedó Yôesi khâagipí t'owa t'ähki báyéki háäwí napäyi?, hedí wí'ovây't'e'yopí dida'póedí. 6 Hewänbo bîndaa'andi, pín ta'ge haydi úvíwhäyú-í wovây máäní'in. Wí'úví'áyîngimäänípí háa wovây máäní'in háa wovây máänípí'in. Wí to'wí pín ta'ge haydi iwhäyunde pí'-á wí p'oe oepiyá nääpiyá wäqdi óechänumáa?i waagi'ba namuu. 7-8 Wí to'wí kí'bi namuu'ivi ánshaa wí'únta'gemuupí, hedí tobá háäwí i'an wänbo híwó? wí'i'ahkéé-ípí. Hedího i-á wí'únkây'ähpi na'âani'in háäwí nada'póe?i Na'inbí Sedó Yôesidi óemääní'in.

*To-an ta'gendi kodit'owa namuu?*

9 Wí to'wí Jesus-ví'piye? iwhäyunde?i namuu?i sehkanäwó'gi wówátsi thaa ihondá únkây'ä? nahíhchanpúwí'in, gá Yôesi Tádádí kw'áye óesógedân. 10 Hedá wí to'wí Jesus-ví'piye? iwhäyunde?i kodit'owa namuu?i-á wá? únkây'ä? nahíhchanpúwí'in Yôesi Tádádí áagépiye? óesógedí, gá in kodit'owa dimuu'indá háä ahkónu i'gewí póvi'ây nasaa?i waagibá diháánídân. 11 I than napeedi natsáwäpóe ihaydi, i táa t'ähki óet'awende?, hedá i póvi-á t'ähká nathanändedá wíyá sa'wó'di wínamuupí. Wí to'wí kodit'owa namuu?i-á wá? hanbá únpó?. Wa'di wíyá shánkí chã? it'andedíbo naháani.

*Híwó'di-á híwó'pí'-á, wähhädan na'ä'?*

12 Wí to'wí óetayinde?i? it'ôephadeyää'andi-á nahíhchanpúwí, gá híwó? iví tayi? diwedí napee ihaydi wówátsi nahándepí'in úntsaawhíhkedéé-í, wí ää?i páadé napówá?i háäwí híwó'di ikénde waagibá. Yôesi Táa iví tuu imägi kin ovâykhây máa'in in to'wëndi óeséegí'ingí'in.

13 Hewänbo wí to'wí óetayinde? ihaydi wên t'aywó'nin nakanda'dá wí'únkây'ähpi Yôesi Tádá ónchänú-í'in. Háäwí



yä'dâapí? namuu?i há'to ûnkoedí-í Yôesi Tádá óekannamídí nat'aywó?kandá?-ídí, hedí Yôesi Tádádí wänbo-á to'wí wänbo wí'óet'aywó?dikanyómä?pí. <sup>14</sup> Hewänbo wí to'wí hääwí hânho nada'dibo t'aywó?diwe itóe'ó ikéyídí. <sup>15</sup> Hedí iví pí'nä khó'yé nat'aywó?kanda'di, iwedi t'aywó?diho napuyä, hedá shánki wänbo wiyá it'aywó?dodi pedee iwe napóya?.

<sup>16</sup> Hedânho navi tí'ûuwin páadé'in wâyséegí'in, piháa wí'úví'ánshaamá've-ípi ná'i hääwí i'gedí. Yôesidá wídítumáapí git'aywó?dikandá?-ídí. <sup>17</sup> Hääwí t'ähki híwó?di namuu?i dímagí?-ádí, hedá hääwí ta'gendi yä'dâa'ida? namuu?i dínmáyä'dádí, makówádí gínpóya?. Yôesi Tádá t'ähki i kohthay oe makówá nasaa?i ikhíyé, hedí ná'i kohthay-á háa nakeet'óe waagi na'egópo? hedá dâý'óhkhuy'o?, hewänbo Yôesi-á wína'egópo?pí. <sup>18</sup> I-ân napida'di wówátsi ts'aamin dímagí, iví ta'gen tuu ûnmuu?i ivíwhäyü ihaydi. Kin i'an hedânho t'ähki ts'aabi hääwí ipakhâymaa iwedi na'indá in páadé'in ts'aamin gimuu?in waagi'inbá gipúwídí.

*Háa Yôesidi na'in dítumáa waa wígiwänpidat'óe-ípi, hewänbo iví'amí-á*

<sup>19</sup> Navi tí'ûuwin páadé'in wâyséegí'in, ná'i hääwí wâytu'andi? únhanginnânho?. Hedânho häädi waa ikhâymuní Yôesiví tuu úvít'óyaanídí. Wí'úvíwó'onnamípi úvíhée'amídí, hedí hääwí hí'indidibo wí'it'ayyaapúya?bé-ípi. <sup>20</sup> Git'ayyaapóedá Yôesiví tuu wí'ây'a'gindopí, hedího i hääwí i natú? híwó?di namuu?in wí'ây'opí. <sup>21</sup> Hedího t'ähki i híwó?pí? namuu?i? úvíkanmáa?i bînyoe'amí, hedá ná'i báyéki híwó?di namuupí? unbí pí'nä khó'yé únkwo'ódi-á bînyâa'amí. Yêngipídíbo Yôesiví tuu bînkéyí. Ná'i tuu-á unbí pí'nä khó'yé únsogedee wí ko'yi waabá, hedí nasôedi in kay imáa unbí háa wovây'aywoenídí.

<sup>22</sup> Hewänbo iví tuu bîn'a'ginnamí, wí'íwänpit'óe-ípi. Yôesiví tuu ít'oedi hewänbo í'ándedi wí'únhây'ähpi háa natú waa úví'amí'in, unbí ánshaa-á piháa únmuu. <sup>23</sup> Wí to'wí Yôesi Tádáví tuu nat'oedi hewänbo i'a'gindopídá, i-á wí to'wí waagi'bá namuu ip'oetsiwhayedí iví ts'ay háa únchaa waa imúnde'i?, <sup>24</sup> hewänbo tobá ipimû? wänbo?, i p'oetsiwhaye namuu iwedi iyâa'an dihaydi, wesebo? ún'ódénde? háa únchaa waagi. <sup>25</sup> Hewänbo wí to'wí Yôesi Tádáví tsonttu híwó? ónt'óyandedí, hedí wí'ún'óde?pí háa nat'oe'in, hewänbo háa Yôesidi óetu'o waagi i'odi, t'ähki iví tsiyekan diwe nahíhchanpúwí. Ná'i tsonttu-á t'ähki híwó'dida? namuu, hedí t'owa ovâyma?p'ädinde? inbí t'aywó?di iwedi.

<sup>26</sup> Wí to'wí na'ándedi Yôesi óe'a'ginmä'in, hewänbo hähsó'yó'i namuudá, wí'bo ipihöeyó'o?, hedí iví tsiyekandá

háagí? wänbo wí?ünchä?muupí. <sup>27</sup> Hewänbo wí to?wídí Yôesi na?inbí Tádá ta?gendi óe?a?ginmä?i-á kinnân ikhâymaa: In to?wên yíyápi?indá tádápi?indá dimuu?in hedá in kwiyä? inbí senä? dínchuu?in dimuu?indá idi ovâypuwâkhâymaa ovâykhäge?namídi inbí t'ôephade iwedi ovâyyaá?amídi, hedá wá? ipi?âyíngi?amí hedânho ná?i yä?dâapíkan in t'owa Yôesi Tádá dâytaapi?in díví?o?i namuu?idi wí?ôepedee?amípidí.

## 2

### *Wígínkhây?ähpí git'owayoegit'ôeni?in*

<sup>1</sup> Tí?úuwín páadé?in, Na?inbí Sedó Jesus Christ i shánki hay?iví?piye? úvíwhâyunde?. Hedího wáy wên t'owa shánki híwó? wíwínmá?ve-ípi in wé?ge?inbí?wedi. <sup>2</sup> Ma?di kinbáho namúní: Wíye senä? unbí méesate ee dats'úndi, i wí? namantomuu óeđodi napa?annin, sa?wó?dá na?aamuu, hedí i wí?-á sehkanäwó?dá na?aamuu, <sup>3</sup> hedí ma?di i shánki sa?wó?di na?aamuu?i bîn?a?gindi bîntumáa, “Hä?i shánki híwó?di púwéde eedi ósoge,” hewänbo i sen híwó? na?aamuupí?-á bîntumáa, “Owáy hângedibo ówínú, háa naví ân nú?bo ósoge,” <sup>4</sup> hedáho kin úví?odá nakepo? íchanpo?in wí sen shánki híwó?di namuu?in i wí?ví?wedi, hedânho unbí ánskaa híwó?pí únmuudibo t'owaví?gedi úví?ánshaamá? háawin dimuu?in.

<sup>5</sup> Bít'óyanbe naví tí?úuwín páadé?in wâyséegi?in, Yôesi Tádádi in t'owa ovâyde?man in wé?ge?in t'owadi ovâytumáa?in sehkanäwó? diwówayi?in dimuu?in, hewänbo shánki kodit'owa waagi?inbá dimuu pí?ná khó?yé inbí whâyü Jesus-ví?piye dínmuudi. Yôesi Tádá iví tuu imägi in to?wêndi óeséegi?in i-áđíba oe makówa dikwo?ní. <sup>6</sup> I sehkanäwó? nawówayi?i namuu?i-á bînháawaagimáa. Hewänbo ti wí?únhanginnáhpí?an in kodit'owa dimuu?indidânho wovây't'äämáa, hedá wovâytyó?diwekáyä?. <sup>7</sup> Christ-ví kháwä ún?a?ginmuu, hedí t'owadi in Christ-ví?in ímuu gin wovâykháyä?de?, hewänbo in kodit'owa dimuu?indidá iví kháwä-á ôn?a?ginhánunde?.

<sup>8</sup> Ná?in tsonttu Yôesiví ta?nin diwe nak'óe?in in shánki?in namuu:

Un úvípiséegi waabá, to?wên t'ähki bînséegíhúuwí.

Hedí ná?in tsonttu bîn?a?gindodáho?, híwó? úvíkanhon.

<sup>9</sup> Hewänbo wáy wên t'owada? in wé?ge?inbí shánki híwó? bînmáadá, handidi úvít'aywó?do?, hedí Yôesi Táadi t'aywó?kannin wovâyshaa, gá iví tsonttu únmuu?in bîn?a?ginhánúndedân. <sup>10</sup> Wí to?wí wên wéhpí?inda? Yôesiví tsonttu únmuu?in i?a?ginnanpidá, tobá i wé?ge?i tsonttu i?a?gindo wänbo?, hanbá namuu t'ähki tsonttu i?a?ginhánú waabá. <sup>11</sup> Kinho namuu: Yôesi Tádá natú,

Wiyá to'wívi kwiyo-ádi háa sedó-ádi wí'úvíwhqhkwoamá've-  
ípi.

Hedá Yôesi Tádábá natú,  
Wívînt'owat'ahânu'bé-ípi.

Hedânho tobá wiyá to'wívi kwiyo-ádi háa sedó-ádi wí'úvíwhqhkwoamáapi wânbo', wí to'wí bînhaydi Yôesivi tsontu t'âhki bîn'a'ginhânu waagibá úvi'an. <sup>12</sup> Yôesi Tádádi dítukankhâymáa háa híwó'ây'a'ginnin háaây'a'ginpi'in ivi tsontu, ná'i tsontu-á ûnkoedi na'inbí t'aywó'di iwedi díma'p'ádi-ídi. Hedânho úví'âyîngi'amí háa ítû'indá úvi'o'indá. <sup>13</sup> Nää-á t'owavi'piye' na'in gisehkanäpóepídi, owáy i thaa Yôesi Tádádi t'owa háa híwó' háa híwó'pí dívi'annin ovâykeekw'ódi ihaydi, i-á wá' na'inbí'piye' wínasehkanäpuwagít'óepí; hewânbo gisehkanäpóedáho', há'to dítuchânu-í.

*Na'inbí whäyu-ádi hedá na'inbí tsiyekandádi*

<sup>14</sup> Naví tí'ûuwîn páadé'in, tobá wí to'wí natú' wânbo in whäyu Jesus-vi'piye' imáa'in, wây-á t'owa idi híwó' wí'ovây'ohpídáho', ti ná'i to'wívi hí' ûnchä'muupí? Ti Yôesi Tádádi ôn'aywoeni wí to'wí kí'min whäyu ûnmuudibo'? Yoe, há'to'. <sup>15-16</sup> Gá kinnân: Ma'di wí sen háa wí kwee Jesus-vi'piye' iwhâyunde'i koegi-á awegi'-á ûntáy, hedí bînwânpitumáa, "Sengidi ópûn, Na'inbí Sedó Yôesidânho wóekhäge'namí uvi awegi'-ádi koegi'-ádi mánhónídi." Kin úvi'odi hebo undi wí'bo i hääwi ûntáy'i wívînmähpídá, unbí tu háagi' wânbo wí'unchä'muupí. <sup>17</sup> Hediho whâyuda' bînmáadi hewânbo wây-á t'owagi' híwó' wívîn'ohpídi, unbí whäyu-á wí'unchä'muupí.

<sup>18</sup> Hewânbo ma'di wí to'wí natúni, "Wáy wên t'owa in whâyuda' dâymáa, híwó'di tsiyekandá yoe, hedá wây-á wênda híwó'di tsiyekandá' dâymáa, whäyu-á yoe." Hewânbo to'wí kin natúdáho naadi dótu'âamí, "Wí'úkoedipi dînkeeyamí'in Jesus-vi'piye' biwhâyunde'in híwó'gi hääwi bikanhonpídi, hewânbo naadá wínkeeyamí naa dáwhâyunde'in i híwó'gi hääwi dáyo'ídiibo'." <sup>19</sup> Untú' wí'da' Yôesi na'ân gin biwhâyunde'. Híwó' namuu ha'wâa biwhâyundedi, hewânbo in yä'dâapi'in p'oewaahâa wânbo wá' hanbá díviwhâyunde', hebo híwó' dívi'âamí'wedi diwânphathapo' dikhuwôeda'di.

<sup>20</sup> U'ânshaapi' unmuu'i', naadi wítu'anpí'an, tobáháa Christ-vi'piye' biwhâyunde wânbo', híwó'gi hääwi bikanhonpídá uvi whäyu-á wí'unchä'muupí. Ti wiyá wînthaykw'ôeni'in unda'? <sup>21</sup> Ti wí'ú'ânshaapi'an, na'inbí hehäwi thehtáy pahpâa Abraham nakhâymuuwân ivi ay Isaac ipihéyídi i antâa k'éwé, háa Yôesi Tádádi óeyôn waagi. Gá kin nakhâymuudânho', Yôesi

Tádádí óechaa t'aywó'di wí'imáapí waagi. <sup>22</sup> Úhanginná háa ûnpóe'in. Yôesiví'piye' iwhäyü, hedá wá' háa Yôesi natsonpóe waa i'an. Hediho háa Yôesi natsonpóe waagi i'andibo' ikeeyan ta'gendi Yôesiví'piye' iwhäyunde'in, <sup>23</sup> hediho iwedi nathaypóe háa Yôesiví ta'nin diwe Abraham-bí'gedi nata'muu waa, kinnân:

Abraham-di Yôesi Tádáví hí' ônwhäyü,

hedí iví whäyü ûnmuudi Yôesi Tádádí óechaa t'aywó'di wí'imáapí waagi,

hedá Yôesiví k'ema ûnmuu kin óetu'an. <sup>24</sup> Hediho únhanginná Yôesi Tádádí wí to'wí óechaa máa t'aywó'di wí'imáapí waagi iví híwó'di tsiyekandi iwhäyükeeyodi, in whäyü imáa'in nawänpitúdída' bá yoe.

<sup>25</sup> Hedi hanbá ûnpóe ná'i kwee Rahab wänbo', i-á senä'bí'piye' iku'p'áy'é'i namuu. Hebo tobá ha'bi namuu wänbo', in wíye Hudíyo senä' kaadi dapówá'in i búu'ú dänmúnídi ovänkhäge'nan, hedi wây-á pi'wên p'óegé i'gedi dawáymu-í kin ovântu'an hedânho in búu'úwin t'owadi wí'ovänhéyípidí. Hedáho kin ovänkhäge'nandibo Yôesi Tádádí Rahab óechaa t'aywó'di wí'imáapí waagi.

<sup>26</sup> Wí to'wí iví túu'údi i p'oewaa hâa ûnpeeda chu'i namuu. Hedi hanbá namuu wí to'wí iwhäyunde'i hewänbo híwó'gi háäwí wí'i'opídi. Iví whäyü-á chu'in waagi'inbá ûnmuu.

### 3

#### *Na'inbí hân ni'gedi James ita'nan*

<sup>1</sup> Tí'úuwin páadé'in, báyéki un diwedi wí'úkhây'ähpi ida'i'in háhkannin íkwodee-i'in Yôesiví tuu in t'owa ovâyhá'amídi, gá gínhanginnândân Yôesidi na'in háhkannin gimuu'in háa iví'o'in shánkí áyîngídi dînmúní'in in wé'ge'in t'owa háa díví'o'inbí'wedi.

<sup>2</sup> T'ähkídiibo häyän wänbo piháa iví'o'. Wí to'wí piháa natuhipi'-á t'ähki yä'dâa'i namuu, i-á iví wówátsi t'ähki itsonmáa. <sup>3</sup> In kwäâyêe âysówhi'opí'an, hedânho háa gida' waa díví'amídi. Handidi inbí túu'ú t'ähki äybéede'. <sup>4</sup> Bí'ánshaa'an wá' wí p'oe iwe nayi'i kophênbay i'gedi. Tobáháa gáhäyü'i namuu wänbo', hedá wí waa kay'idi óesayhúya' wänbo-á, i to'wí isanhondi' wên phéphá'ay híyää'inda' tí'úupiye' nachá'nin namuu'indidiibo hanginpi' ibéede' háa nada' waa. <sup>5</sup> Hedi hanbá namuu na'inbí hân. Tobáháa na'inbí túu'ú eedi in hân híyää'inda' namuu wänbo', báyéki ivíyêngihé'e'o', háäwí t'ähki gihá waabá.

Wí te'k'ayâa iwe nakoye'di nakop'l'í'aa waabá napúwí, tobá páadé ihaydi i phaa híyää'i namuu wänbo'. <sup>6</sup> Hedi hanbá na'inbí hân gínmuu wí phaa waagibá. I phaa oe péyége

nakw'ó'didá na'inbí hân dînphaa'o' waagibá gínpo', hedi wí phaa waagibá na'inbí hândibá na'inbí wówátsi t'ähki dînpedee'o'. Báyéki híwó'pí' na'inbí hân diwedi gínpi', hedi wíyá häawídi wänbo na'inbí túu'ú iwe gínkw'ó'didi yä'dâapi'in wídi'pa'pí in händi dí'o waagi. <sup>7</sup> T'owa ho dâysahánú hedá nää wa' dâysahánúnde' t'ämägi'in animâa dimúni'in, tsidé häawëndá, pääyü häawëndá, hedá mâap'oe iwe dívikohsaymâa'in dimuu'indá. <sup>8</sup> Hewänbo to'wí wänbo wí'ünkoedipí íví hân isahánú-ídi. Na'inbí händá nã'i yä'dâapi' tuu wínahi'wóyi'di'pí, hedá whänpûuví só'p'oe waagi'badá napi'den. <sup>9</sup> Na'inbí händi na'inbí Tádá Yôesivi'gedi híwó'gí ívíhée'o', hewänbo na'inbí hândibá t'owavi'gedá híwó'pí' namúni'i-á ívíhée'o', tobá Yôesidi in t'owa i namuu waagibá ovâykhíyé wänbo'. <sup>10</sup> Hedi kindidi nã'in sóphogedá wí'gíndi híwó'di-á híwó'pí'-á gíntu'hi' tobá wéhpí'indá' gísóphomuu wänbo'. Naví tí'úuwín páadé'in, kindá wí'gínkhây'ähpí íví'âami'in. <sup>11</sup> Ti wí p'ohpee iwedi wêege'i p'oe napée-í, suwägi' híwó'di-ádi híwó'pí'-ádi? Yoe, há'to. <sup>12</sup> Naví tí'úuwín páadé'in, ti wên fig tay iwedi na-olive-páa-í, hediháa wên úuva áaphää iwedi na-fig-páa-í? Hedân yoe. Hedá wá' wí p'ohpee ähsää'i' iwedi híwó'di p'oe suwägi' namuu'i há'to napée-í.

### *In kodí'nin hangintan háawin namuu*

<sup>13</sup> Ti to'wí un diwedi báyéki ûnhanginná hedá ihangintanmáa? I-á ûnkhây'ä' yä'dâa'in wówátsi ihúuwí'in, hedá híwó'dá ikanhúuwí, hedi iyengi'anpídi ikeeyâami ta'gendi ihangintanmáa'in. <sup>14</sup> Hewänbo unbí pí'nã khó'yé wây-á t'owa bînkaygi'amí'in ída'di, hediháa shánki kw'áye úvípitégé-í'in ída'di in wé'ge'inbí'wedi, wí'úvíyêngihée'amípi báyéki íhá waagi. Han úví'odáho' úvíwänpihóeyómáa. <sup>15</sup> Yôesidi ta'gennin hangintan dímägidá kí'min wí'gímúnípi, hewänbo in to'wên han dívikanhonnindáho i häawí nää oepáa k'aydi namuu i'gedidá' díví'anshaa'o', hedá háa inbí pí'nã khó'yé diwänpichaa waagidá' díví'o', hedá häawí i Penísendi na'ä'i-á dâyhon. <sup>16</sup> Hedi to'wêndi in wé'ge'in t'owa ovâykaygi'amí'in dida'di, háa shánki díví'pitégé-í'in dida'di in wé'ge'inbí'wedi, iwedi dínwänpit'aypa', hedá häawí t'ähki híwó' namuupi' dívikhây'máa. <sup>17</sup> Hewänbo i to'wí oe kw'áye na'ándidi híwó'nin hangintan dímägidá, na'in pí'nã khó'yé híwó'didá' gínkw'ó, hedânho wí'ívíyá'be-ípi, hedá ûnp'oe khâapi'in gimúni, hedá wé'ge'inbí anshaa-á äy'a'ginnamí, hedá in dâyt'ôephadehonninbí'piyá gisehkanápúwí hediho báyéki híwó'di ingí' äy'âami, hedá t'ähki t'owa handá' äymá've-í, hedá wí paa waagibá wí'ívíyánúmá've-ípi. <sup>18</sup> Hedi wên to'wên dívít'aymáadi na'indi äywóyi'dáho', kindidi na'in wá'

wí'ívít'aymá've-ípí, hedího iwedi báyéki híwó'di napi?, wí híwó'di ko'yi óekoe iwedi báyéki nahääpayedi? waabá.

## 4

### *Háadan i hääwí ída'i' wí'ún'ähpí?*

<sup>1</sup> Háadan wáy wên un t'owa úvíyánde? hedá úvít'aymáa? Hääwídí unbí pí'ná khó'yé wovâyhánbo waa íchaa, gá häädi wánbo t'ähki únwánpihéeginání'inda? ída'dân. <sup>2</sup> Ihaykanpí'inda? ímuu, hewánbo hääwí ída'i wí'úkw'óhpí, hedânkun ídakhâymuu bînt'owat'ahánú-ídí unbí hääwí dínmuu'i bînhónídí. Thúuto'in ímuudi wé'ge'in t'owaví hääwí ída?, hewánbo wívînhóndepídí indádí úvíyánde hedá úvít'e'yo?. Hewánbo hääwí wí'úkw'óhpí gá Yôesi wívîndaa'opídân. <sup>3</sup> Hedí bîndaa'odá wíwovâymahpí, híwó'di ánshaa únmuudibo wívîndaa'opídí, wí'bo wovâywánpihíhchannamídí ná'i hääwí bînhóní'in ída'dí.

<sup>4</sup> Ti wí'únhanginnáhpí'an wí to'wí in t'owa Yôesi dâytaapí'inbí tsiyekan óehí'andá Yôesiví hánbi? waagi'bá napaa. Undá ha'wâa úvíkanmáa, hedí handídi ná'i hääwí Yôesiví shánki bînséegídího?, wên kwiyá? waagi'inbá ípaa unbí sená? dâyyoe'andi wây-á pí'wên sená'dádí dívíthayé-ídí. <sup>5</sup> Wí'í'âanípí piháa natú'nin ná'i hí? Yôesiví ta'nin diwe nata'muu'i?, "I p'oweahâa Yôesidi dîntógi'i nathúupo'dí hânho nahäawída?." <sup>6</sup> Hewánbo Yôesi-á báyéki na'inbí'piye? nakhäge'pá't'óe. Hedânkun ívít'á ta'nin diwe úntú?: To'wên diyèngit'óe'in dimuu'in Yôesi Tádádí ovâyyoegi'o?.

Hewánbo to'wên diyèngit'óepí'in dimuu'indá Yôesi Tádádí ívít'séegísehkaná ovâyma?.

<sup>7</sup> Hedáho Yôesi Táavi'piye bípimää hedânho i-á unbí tsondi únmuúndí, hedá bíkay'an Penísendi bînyoetu'amídí, hedânho i-á unbí'wedi nashání. <sup>8</sup> Yôesiví nú'piye bíhádi, hedá i-á unbí nú'piyá shánká íhádi-í. Un t'aywó'kannin ímuu'in, bînyä'dâapitsiyekanwóyí?. Un to'wên unbí ánshaa wí'únta'gemuupí'in, binyâ'an hä'i t'aywó'di unbí pí'ná khó'yé bînmáa'i?. <sup>9</sup> Unbí t'aywó'di únmuudi bítaachanpuwawe, hedá bík'áykháapuwawe, hedá bísíhtää. Íséeyêení'in únkhây'ä? íp'âyêeníví'wedi. Íhíhchaa-íví'wedi, bínkeeyamí ík'áykháapóe'in. <sup>10</sup> Yôesiví páadépiye? áagé'in bípuwawe, hedí ídáho shánki kw'âyá wovâytegé-í.

### *Wây-á t'owaví'gedí híwó'pí wí'úvíhée'amípí*

<sup>11</sup> Tí'úuwín páadé'in, wí'ná táye wí'úvít'usúumá've-ípí. Wí to'wídí in Jesus-ví'piye? dívíwhâyunde'in ovâytuusúu'odi háa unbí'gedí natú? híwó'pí'in dimuu'in, hanbá Yôesiví tsonttu únmuu'in ón'o?, gá Yôesidá dítumáadân na'inbí tí'úuwín

páadé<sup>7</sup>in han wí<sup>7</sup>ây<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>í<sup>7</sup>in. Hedího wí to<sup>7</sup>wí na<sup>7</sup>ándedí wí<sup>7</sup>únkhây<sup>7</sup>âhpi<sup>7</sup>í<sup>7</sup>in i<sup>7</sup>âamí<sup>7</sup>í<sup>7</sup>in háa Yôesiví tsontu<sup>7</sup> ûntû<sup>7</sup> waa, i-á i<sup>7</sup>a<sup>7</sup>ginnâamí<sup>7</sup>ví<sup>7</sup>wedí iwânpikeeyo<sup>7</sup> nachanpo<sup>7</sup>in nã<sup>7</sup>i tsontu<sup>7</sup>-á híwó<sup>7</sup>di wínamuupí<sup>7</sup>in. <sup>12</sup> Yôesidâ<sup>7</sup>mân tsontu<sup>7</sup>upä<sup>7</sup>i namuu, hedí idâ<sup>7</sup>bá ûnkoedí natúnídí háa ây<sup>7</sup>a<sup>7</sup>gindo<sup>7</sup> háa yoe. Idâ<sup>7</sup>mân ûnkoedí na<sup>7</sup>inbí wówátsi dín<sup>7</sup>aywoenídí háa díkwee-ídí. Hedânho ti unbi<sup>7</sup>we únk<sup>7</sup>óe wí to<sup>7</sup>wí bînt<sup>7</sup>aywó<sup>7</sup>dichänú-ídí? Yoe, há<sup>7</sup>to<sup>7</sup>.

### *Wí<sup>7</sup>úvípíphúu-í<sup>7</sup>pí*

<sup>13</sup> Bít<sup>7</sup>óyan un kin úvíhé<sup>7</sup>o<sup>7</sup>in, “Nää thaa háa ma<sup>7</sup>di thâ<sup>7</sup>di wí búu<sup>7</sup>ú gida<sup>7</sup> iwepiye<sup>7</sup> gimän, hedí i búu<sup>7</sup>ú iwebo wí paayo gikwo<sup>7</sup>ní, âyhä<sup>7</sup>âwíkumä-ídí âyku<sup>7</sup>ch<sup>7</sup>âanídá, báyéki wiyá chä<sup>7</sup> âyt<sup>7</sup>aanídí.” <sup>14</sup> Wí<sup>7</sup>únhanginnáhpí háa unbí wówátsi thâ<sup>7</sup>di únmu<sup>7</sup>ní<sup>7</sup>in. Unbí wówátsi-á wí okhí háy tãhkí nakeepo<sup>7</sup>i hedí wesebo nahánde<sup>7</sup>i waagibá únmuu. <sup>15</sup> Shánkí híwó<sup>7</sup> namuu kinnân ítúnídí: “Yôesi natú<sup>7</sup>dáho giwówayêeni, hedí kindá kindá ívíkhây<sup>7</sup>máa.” <sup>16</sup> Hewänbo nää íyêngidi úvíwänpíphuude<sup>7</sup> háa úvíkhây<sup>7</sup>máa i<sup>7</sup>gedí. Hedí kin úvíhí<sup>7</sup>máadí, t<sup>7</sup>ãhkí yã<sup>7</sup>dâapí<sup>7</sup>dâ<sup>7</sup> namuu.

<sup>17</sup> To<sup>7</sup>wí únhanginnândi únk<sup>7</sup>hây<sup>7</sup>ã<sup>7</sup>in híwó<sup>7</sup> i<sup>7</sup>amí<sup>7</sup>in hewänbo i<sup>7</sup>anpídá, i-á it<sup>7</sup>aywó<sup>7</sup>do<sup>7</sup>.

## 5

### *In dikodit<sup>7</sup>owamuu<sup>7</sup>inbí t<sup>7</sup>aywó<sup>7</sup>di*

<sup>1</sup> Nää bít<sup>7</sup>óyan un kodit<sup>7</sup>owa ímuu<sup>7</sup>in, unbí tsí<sup>7</sup>p<sup>7</sup>oe únmu<sup>7</sup>ní<sup>7</sup>i binch<sup>7</sup>a<sup>7</sup> hedá bísítu<sup>7</sup>wínú, gá báyéki t<sup>7</sup>ôephade ún<sup>7</sup>ãdân. <sup>2</sup> I báyéki hä<sup>7</sup>äwí únk<sup>7</sup>w<sup>7</sup>ó<sup>7</sup>di únpedeepuwamän, hedá unbí aa hä<sup>7</sup>äwí únmu<sup>7</sup>ní<sup>7</sup>i-á khã<sup>7</sup>nindídá wovâykhã<sup>7</sup>hon. <sup>3</sup> Unbí óedo-á kwã<sup>7</sup> ts<sup>7</sup>ã<sup>7</sup>i-á t<sup>7</sup>ãhkí únphénpeemän bînwänpíte<sup>7</sup>kw<sup>7</sup>ó<sup>7</sup>dídi, hedí iwedího nakeepuwagít<sup>7</sup>óe íkhã<sup>7</sup>in, hedí han úví<sup>7</sup>andibo bînt<sup>7</sup>ôephadekhây<sup>7</sup>máa, unbí túu<sup>7</sup>ú únmuu<sup>7</sup>i phaadi wovâyphakhã<sup>7</sup>nukhây<sup>7</sup>máa waagibá. Unbí hä<sup>7</sup>äwí báyéki únmuu<sup>7</sup>i bînte<sup>7</sup>kw<sup>7</sup>ó<sup>7</sup>di hewänbo i t<sup>7</sup>ã<sup>7</sup>gi thaa-áho napowa<sup>7</sup>ã<sup>7</sup>. <sup>4</sup> Bít<sup>7</sup>óyan, in táhtsaa<sup>7</sup>in unbí nava i<sup>7</sup>ge dívít<sup>7</sup>ôe<sup>7</sup>anninbí kã<sup>7</sup>ãã wívîn<sup>7</sup>wá<sup>7</sup>âapí, hedí i chã<sup>7</sup> wí<sup>7</sup>ovây<sup>7</sup>mägipi<sup>7</sup>-á Yôesi imúnde hedí únhanginná in t<sup>7</sup>ôe<sup>7</sup>in bîn<sup>7</sup>áywannin. Hewänbo Yôesi oe makówá t<sup>7</sup>ãhkí itsonmáa<sup>7</sup>i nat<sup>7</sup>oe in dívít<sup>7</sup>ôe<sup>7</sup>annin diphahsanyídi dívítu<sup>7</sup>wínúnde<sup>7</sup>. <sup>5</sup> Nää oepáa k<sup>7</sup>aydi unbí wówátsi thaa sa<sup>7</sup>wó<sup>7</sup>gí bînpadende<sup>7</sup>, hedí t<sup>7</sup>ãhkí úntáy<sup>7</sup>i hedá ída<sup>7</sup>i-á bînkumände<sup>7</sup> únwänpíhéegínánídí. Wên wáasí tûu<sup>7</sup>in waagi<sup>7</sup>inbá ímuu, hewänbo kí<sup>7</sup>min wáasí ovâyhánúnde waagibá i thaa napówá Yôesi Tádádí wovây<sup>7</sup>tuchänú-ídí. <sup>6</sup> Undi hä<sup>7</sup>in híwó<sup>7</sup>nin t<sup>7</sup>owa bînpankw<sup>7</sup>óe<sup>7</sup>ó hedá bînt<sup>7</sup>ãhánúnde<sup>7</sup>, hedí indá wídínkoedípi wovây<sup>7</sup>ahkhãa-ídí.

*Bo'atä i'gedi James ita'nan*

<sup>7</sup> Hedáho tí'úuwín páádé'in, bo'atädi bítsikhakwo' i shánki natsonyi'i namuu'i nawáy'ää pí'wehaydi. Un únhanginná háa wí to'wí iko'yiko'i namuu'i bo'atädi itsíkha'o'in iví híwó'di háäpaye iví nava iwe únhâymuu pí'wehay. I-á únhây'ä' itsíkha'amí'in i páádé'i kwandá i tí'úugé'i kwandádi napówá pí'wehay. <sup>8</sup> Un wá' hanbá bo'atädi úvitsíkha'amí. Unbí pí'ná khó'yé bíkay'an, gá i shánki natsonyi'i namuu'i hanwaapída'dibo na'ädân.

<sup>9</sup> Tí'úuwín páádé'in, bînt'ôephadendedá wí'ná táye wí'úvichänu'ämípi. Wí'ná táye úvichänu'andá Yôesi natúní híwó'pí úví'annin. Christ-ân namuu i to'wí t'owa ovâykeekw'ôeni'i háa híwó' háa híwó'pí díví'annin, hedí i-á hanwaapídiibo na'ää-í.

<sup>10</sup> Tí'úuwín páádé'in, hádidi úvíyää'amí'in únhanginnánidi, bí'ánshaa'an in hân'oe'in Yôesivi tukhe'minbí'gedi, indá Na'inbí Sedó Yôesigi' díví'hée'an, hedí t'ôephade iwe ovâykw'ódi wänbo dívíyää'an. <sup>11</sup> In diyää'indá híhchannin dimuu gin äytu'o'. Ít'oe háa hân'oe Job iyää'annin it'ôephadende wänbo', hedá háa Na'inbí Sedó Yôesidi äägéwän híwó'di igí'ôn'annindá. Kindidiho gínhanginná Na'inbí Sedó Yôesi hânho naséegísehkanät'óe'in.

*Ta'geda' ívihée'amí*

<sup>12</sup> Tí'úuwín páádé'in, háa nää wâytukankhâymaa'indá báyéki nachä'muu. Unbí tų úvímädi wí'ítúnípi, "Ta'gendi ná'i oepáa k'aydi háa makówá nanân waagibá, ta'genbá naví hí' dínmuu." Ná'i tų háa wíyá tų k'i'bi wí'ítúnípi. \* Hewänbo "háa" gin ítúdáho', háa in namúní, hedá "yoe" gin ítúdá, yoe indáho namúní, hedânho Yôesidi wíwovâytu'ämípidi híwó'pí úvihée'annin.

*Yúusu i'gedi James ita'nan*

<sup>13</sup> Wéná wên un bînt'ôephadendedi únhây'ä' úvíyúusu'amí'in; hedí íhíhchandidá bínkha'wamí Yôesi bîntegé-ídi. <sup>14</sup> Wí to'wí nahaydá in méesatewin tsonnin ovâytukánnamí, hedí indá Na'inbí Sedó Jesus-ví kháwä ónháyä'dedi ná'i nahay'ivi nú' diwindi ónyúusu'amí, hedá wí olive k'a'p'oadá óe'äyú-í. <sup>15</sup> Úvíyúusu'odi Yôesivi'piye úvíwhâyundedá, i nahay'i nawówa-í unbí yúusu únmuudi. Kindidi Yôesidi i nahay'i hekháa óemääni, hedí it'aywó'nandáho', iví t'aywó'di-á ón'owóyé-í. <sup>16</sup> Hedânho wí'ná táye úvit'aywó'dihäätsi'amí, hedá wí'ná táyegí-á

\* **5:12** In Hudíyo wídida'pí Yôesivi kháwä ditúní'in, hewänbo Yôesi-á háä t'ähki ikhíyé'i namuu, hedího makówá-á ná'i oepáa k'aydá i'gedi dívíhí'máadi ta'gendi Yôesivi'gedi dívíhí'máa'in nathayk'óe.



úvíyûusu'âamí, hedího handídi wovâyhehkháa'amí. Wí to'wí iví wówátsi ta'ge ihondiví yûusu-á ûnkaydi báyéki ûnkankoedi. <sup>17</sup> Yôesiví tukhe'bi ûnmuu'i', Elijah gin nakháwä'i' t'owada'ba namuu, i-á na'in waagi'ba namuu. Hewänbo kaygi'di iyûusu'andi nada'póe wí'ikwa'namípídí, hedí poeyedá pí'ge paayo ee nange kwan wänbo wídiyemupí. <sup>18</sup> Hedí wíyá iyûusu'an dihaydá, Yôesidi báyéki kwan ovâyemumu, hedí wíyá dínhääwípayedee inbí nan diwe.

<sup>19-20</sup> Naví tí'ûuwin páadé'in, ná'in ní'gedi úví'ánshaa'amí: Wí to'wí in ta'ge'in p'óegé namuu'in diwedi ihänge'andi, hedí wíyá to'wídí óebundá, i to'wídí ná'i it'aywó'nandi' óebundi óekhäge'nan iví hâa ûnmuu'i' péyégepiye wí'ûnmú-ípídí, hedá Yôesidá iví báyéki t'aywó'di ûnmuu'i' ônyâa'amí.

## In Páadé'in Ta'nin Peter Ita'nannin

<sup>1</sup> Naa Peter omuu, Jesus Christ-ví t'ôekhuwa'i?, hedi ná'in ta'nin wáyta?do? un t'owa Jôesi Tádádí wovâyde'mannin, un íthaa'in ná'i wé'ge'i nange eejé: Pontus-á, Galatia-á, Cappadocia-á, Asia-á, hedá Bythinia-á. Unbí ówíngedí t'owadi wovâykhehpiye, hedi náä ná'i nan deeje íwadekw'ó. <sup>2</sup> Jôesi Tádá hán'oebo ho ûnhanginnândi undá iví'in ípúuwí'in wovâyde'man, hedi iví Yä'dâa'i P'oewahâadâ wovâykhâge?do yä'dâa'in ípúuwídí. Wovâyde'man hedânho Jesus Christ bîn'a'ginnamídí hedá iví ûnp'oe ich'áa'i'dá wovây'owêedi-ídí. Jôesi Tádádá iví sígísehkanä báyéki bo wovây máäní hedá wovâykhâge?namí ánsaaginpidíbo? íkwonídí.

*Gínhanginná háäwí hânho híwó'di namuu'i? dípâkhây máa'in*

<sup>3</sup> Gínkhây'ä? báyéki bo Jôesi Tádá áykú'daa'amí'in, i-á Nambí Sedó Jesus Christ-ví Tádá ûnmuu. Hânho na'inbí'piye nasehkanápóedí Jesus Christ óewáywówápaadi na'in wá? wówátsi ts'aamin dímägi. Hediho náä-á ná'in wówátsi áymáadi na'in giwó'onpoe?odi gitsíkha háa Jôesi Tádádí dín'amí waa. <sup>4</sup> Wí tádá iví ây wí háäwí ovâyjoe'an waagibá, oe makówá Jôesi Tádádí háäwí na'ingí? dín denkw'ódi'i? dípâkhây máa, hedi ná'i-á hânhay wânbo wínakayjee-ípi, háa wínapedee-ípi, háa wínaháanípi. <sup>5</sup> Jôesiví'piye? úvíwâyundediho iví kay ûnmuu'i?di wovây'âyíngikhây máa owáy i? t'ä'ge'i thaa napówá píhay. Hedi i? thaa-á hádídi i?di wovây'aywonkhây máa'in nakeepúuwí. <sup>6</sup> Hediho náä úvíhíhchan má've-í tobá háa t'ámäge háäwí únpoe?o wânbo wovây tayi'nídí, hedi iwediho wí háy tãhki bînt'ôephadende wânbo?.

<sup>7</sup> T'owa wí óedo phaadi dâytayinde?, dínhanginpúuwídí háa háäwí híwóhpi? i-ádí nawóemuu háa joe. Hedi hanbá ná'i háäwí kháa'i-á únpoe?o unbí wâyü wovây tayi'nídí, hedânho nakeepúuwídí háa ta'gendi úvíwâyunde'in háa joe. Hewânbo unbí wâyü-á ná'i óedoví shánki wânbo únchã'muu. Wáy wí thaa-áho óedo-á naháaní. Hewânbo owáy Jesus Christ wíyá ipikeeyan dihaydáho unbí wâyü únmuu'i? únta'yindi i?di wovây tų'amí híwó? úví'annin, hedá he'ennindá wovây pa'í, hediho kw'áye wovâykw'ôení. <sup>8</sup> Undi Jesus bînsígí tobá wáymûu wânbo bînmû'pí wânbo?. Hedi tobá náä bînmúndepí wânbo? iví'piye úvíwâyunde?, hedá iwedi hânho-á íhíhchan. Unbí híhchanda báyéki únmuu hedá hânho sa'wó'di-á únmuudi ihay hí?-á wí'úkw'óhpi bînthayyamídí háawi únmuu'in. <sup>9</sup> Hedi unbí wâyü únmuudiho únhanginná wovây'aywoeni'in.

10 Hänn'oe in Jôesi Tádáví tukhe'min áyîngidi dívihá'ò shánkí dínhanginnánídí háa Jôesi Tádádí t'owa ovây'aywonde i'gedi, hedi i' hääwí híwó'di Jôesi Tádádí wovâypägi'ò i'gedá dívihée'o'. 11 Christ-ví P'oewaaḥḥa inbí pí'ná khó'jé dâymáa'i'diḥo ovâytu'an Christ-ví'gedi háa ûnpuwagi'o'in wa'di ûnpóepídibo'. Ovâytu'an Christ it'ôephadekhâymáa'in, hewänbo tí'úugédí báyéki hay'i napuwagi'o, hediho hânho dívísó'dinde dínhanginpúuwídi häädi hedá hádídí ná'i hääwí napuwagi'o'in. 12 Hewänbo Jôesi Tádádí ovâythayyan ná'i hääwí i'gedi dâyta'nandi-á ingí' wídínmuupí'in, hewänbo ungi'-ân. Ná'i hääwí-á hânho he'endi namuudi in makówáwin t'ôepa'aa'in wänbo hânho dida' i'gedi shánkí dínhanginpúuwí'in. Hedi náä ná'i thaa eeje i' Yä'dâa'i P'oewaaḥḥa makówádí dînsandi'di wây-á to'wên wá' ovâykhäge'nan Jôesi Tádáví híwó'di tun wovây't'ôe'amídí, hedi indá hanbá wovây'tumáa háa Jôesiví hänn'oe'in tukhe'min ditú waagibá.

*Jôesidi ditumáa gínkhây'ä' yä'dâa'in wówátsi áyhûuwí'in*

13 Hediho un únkhây'ä' íkhâymúuní'in ta'ge úví'ánshaa'amídí, unbí tsiyekandá bîn'áyîngi'amí, hedá pín ta'gedi ítsíkhakwoní i híwó'di hääwí bînhóení'i' owáy Jesus Christ wíyá nawáy'äädi nakeepóe ihaydi. 14 Undá Jôesi Tádáví ây ímuu, hediho háa natsonpóe waagi úvíkanhûuwí. Wa' Jôesi Tádá bîntaapídibo háa íwänpichaa waa úví'an, hebo náä-á ha'wâa unbí wówátsi wíwînhûuwípi. 15 Jôesi Tádá yä'dâa'ida' namuu, hedi i'di wovây'tuhkännan iví'in ímúunídí, hediho náä-á häädi wänbo t'ähki yä'dâa'ida' úvíkanhûuwí. 16 Iví ta'nin diwe iví hí' ûnmuu'i ginnân ûnta'muu:

Naa yä'dâa'ida' omuudi un wá' únkhây'ä' yä'dâa'inda' ímúuní'in.

17 Jôesi Tádáví'piye úvíjûusu'odi bîntu'ò "Nanbí Tádá" gin, hedi i-ân namuu i' ûnhanginná'di' háa na'in t'owa wí'ínbo iví'o'in, hediho handa' dímaadi wí'ínbo ta'gendi ditú'o' háa híwó háa híwóhpí iví'annin. Hedânho wa'di náä oepáa k'aydi íkw'ôndibo únkhây'ä' unbí wówátsi bînhûuwí'in i' bîn'a'ginmáadi. 18 Unbí hehääwin thehtáy pahpá'indá inbí wówátsi dâyhonnin wídínchä'muupí, hedi iwedi báho un íháhpóe unbí wówátsi hanbá bînhûuwí'in. Hewänbo híwó únhanginná hääwídi nawá'âamuu'in unbí t'aywó'di iwedi íma'p'ânídí hedânho gin waagi wíyá unbí wówátsi wíwînhûuwípidí. I' hääwí nawá'âamuu'i-á kwäk'u ts'ä'i háa óedo wínamuupí. Ha'bi hääwí-áho hanwaapídibo nahánde'. 19 Hewänbo Christ-á iví ûnp'oe ûnchä'muu'i' ich'áa'i'di iwá'âa.

I-á wí k'úwá'ay ts'ä'ida' nataamuupî' waagi'ba namuu. \*  
 20 Wa'di Jôesi Tádá ná'i nan oepáa ikhíjépidíbo Christ óede'man nachuu-ídí, hewänbo náä i' t'ä'ge'i thaa napowa'ä' ihaydiho náä oepáa k'aydi napówa gin ungi' i'amídi. 21 Hedí Christ i'annin namuudânho Jôesi Tádávi'piye úvíwäyunde'. I'dá Christ nachuu wänbo óewáywówápaa hedá hay'i namúunídi óesóge. Hedího náä-á Jôesi Tádávi'piye úvíwäyunde hedá ítsíkha háa i'di ungi' wovâykhâymaa'in.

22 In ta'gen háhkan namuu'in ho bîn'a'ginnandi unbí t'aywó'di únmuu'i' wovâyjáa'an, hedího náä-á únkodi ta'gendi unbí tí'úuwín páadé'in bînsígi-ídí. Hedího úvíkhäa-i pín ta'gedi bînsíghúuwídi. 23 Wíyá í'âypuýä waagibá ípóe, hedího náä-á i' to'wí hánhay wänbo nachuu-i'pí'ví äy ípóe, wí to'wí nachuu'uví'indá joe. Ginho únpoé Jôesi Tádávi tun bînwäyundedíbo'. Ná'i tundá wówá'i-á hedá na'egópoe'opí'-á namuu, Jôesi Tádávi ta'nin diwe nata'muu waagi. Ginnân natû':

24 I' ahkónuwi táa nakhangí'o waagibá, t'ähkí t'owa-áho diháani,  
 hedá t'owaví sa'wó'di háäwí-á wá' dínkhangí'o, i' póvi táa jáa nasô'i' naháani waagi'ba,  
 gá i' táa-á nat'a'dân, i' póvi-á nawänpithanände'.

25 Hewänbo Nanbí Sedó Jôesiví tundá há'to hánhay wänbo únháani.

Hedí iví hí'-á wovây't'ôe'andi-ânho namuu.

## 2

1 Hedânkun, t'ähkí yä'dâapíkan bînjoe'amí. Wí'úvíhójo'amípi, paa dívíjánúmáa'in waaginbá wí'ímúunípi, wí'íthúut'óenípi, hedá pí'wénbí'gedá wí'úvíjânákíhí'má've-ípi. 2 Wí hínchä'i ay nats'an'aypuýä'i nawâap'oda' waagibá, un wá' únkhây'ä' hânho ída'i'in Jôesiví tun íhâhpúuwí'in. Iví tundá yä'dâa'ida' únmuu, hedá ná'i tundá unbí pí'ná khó'jé únkw'òndi wovâykhóekhúumä', hedího bînhógidá unbí wäyü-á únkaypúuwí, hedá wovây'aywoení. 3 Háäwí nak'âagi'i bîndäädi híwó'di namuu'in únhanginpóe waagibá, únhanginpóe wá' háa Nanbí Sedó Jesus unbí'piye hânho híwó'di namuu'in.

*Háawin Jôesi Tádávi t'owa dimuu i'gedi ithayyan*

4 Jesus-á wí wówá'i k'uu waagi'ba namuu, hedí tobá t'owadi óejoegi'an wänbo Jôesi Tádádí óede'man, hedá Jôesi Tádágí'-á báyéki nachä'muu. 5 Un wá' wówátsi wovâymgídiho wówá'i k'uu waaginbá ípóe. Hedího Jesus-ví'piye úvíháadi-i, hedânho un diwedí Jôesi Tádá wí méesate waagibá ik'úuwídi

\* 1:19 Wên k'úwá'ây gi'min in Hudíyo t'owa dâyhánúnde Jôesi Tádá óemäänídi hedânho inbí t'aywó'di dínmuu'i' ovây'owóje-ídi.

iʔ Yäʔdâaʔi P'oewäqahâa iwe ithaayé-ídí. Hedí iwe un Jôesi Tádávíʔpiye úvípimägiʔindá owhaʔ waaginbá ímuu, hedí in Hudíyo owhaʔ hääwí Jôesi Tádá óemäʔ waagibá, undá hääwí unbí píʔnä khóʔjè bînmáaʔi-á bînmäʔ, hedí Jesus Christ-di wovâykhägeʔdodi náʔi bînmäʔiʔdá Jôesi Tádá óehíhchandoʔ. 6 Jôesi Tádáví taʔnin diwe náʔi tun ûntaʔmuu háa iʔ Christ-víʔgedí natú waa:

Bít'ôeyan, naadi wí toʔwí dódeʔman,

i-á oe Zion diwe dósogekhâymáa. \*

I-á wí k'uu tehpaá béʔdí shánkí natáyʔiʔ waagiʔbá namuu.

Toʔwên ivíʔpiye dívíwäyundeʔindá háʔto dichanpúuwí híwóhpiʔpiye dívíwäyundeʔin.

7 Hedího un ivíʔpiye úvíwäyundeʔingiʔ i-á báyéki nachäʔmuu, hewänbo in toʔwên dívíwäyundepíʔingiʔ-á náʔin ivíʔgedí nataʔmuu:

I-á wí k'uu waagiʔbá namuu,

hedí in t'owa-á tewhátehpaáʔin waaginbá-á dimuu.

Hedí tobá náʔi k'uu dâyoegiʔan wänbo

i-á iʔ k'uu ee tehpaá béʔdí shánkí natáyʔi waagibá napóe.

8 Hedá náʔin wáʔ Jesus-víʔgedí nataʔmuu:

I-á wí k'uu waagiʔbá namuu,

t'owa iwe dip'ídeʔdedí dikanundeʔ.

Haʔwâa dínpoéʔo Jôesi Tádáví tun ûnmuuʔin wíwâyʔaʔgindopídí, hedího i-áho natú nakhâyʔäʔ gin dínpuúwíʔin.

9 Hewänbo unnânkun in t'owa Jôesi Tádádí wovâydeʔmannin ímuu. Undá owhaʔ iʔ tsondi hayʔídi wovâykw'ódiʔin waaginbá ímuu. Undá in toʔwên Jôesi Tádádí in wéʔgen t'owavíʔwedí wovâywijeʔin ímuu. Undá in t'owa Jôesi Tádávíʔindáʔ ímuu, hedânho iʔ shánkí heʔendi hääwí iʔan niʔgedí wéʔgen t'owa bîhanginʔânnamídí. Jôesi Tádádânkun wovâytuhkânnan ivíʔin ímúunídí, hedí khun diwedí wovâywhahógídi iví saʔwóʔdi kohthay iwe wovâykw'ódi. 10 Wáymûu Jôesi Tádáví t'owa wí'ímuupiwän, hebo nää-áho ivíʔin ímuu. Wáymûu-á Jôesiví sehkanä wíwîntaapíwän, hewänbo nää-áho ûnhanginná iví sehkanä wovâymgíʔin.

*Unbí wówátsi Jôesigiʔdaʔ bînhûuwí*

11 Un naadi wâysígiʔindá, nää oepáa k'aydi unbí k'aygi taʔgendi wíʔúnmuupi, näwe háy tähkídaʔmân ípíyéthaa. Hedânho kayʔindi wâytu máa, náʔi yäʔdâapíkan in wéʔgen t'owa inbí túʔ iwe dichäadi hânho dikandaʔi-áho wíʔúvíʔâamípi. Giʔbi hääwí-á unbí hää-ádi ihänboʔ. 12 Undá náʔin t'owa Jôesivíʔpiye dívíwäyundepíʔinbí jáa íjiʔ, hedího yäʔdâaʔi wówátsidaʔ bînhûuwíʔin únkâyʔäʔ. Gindídiho tobáháa híwóhpi

\* 2:6 Zion-dá Jerusalem búʔ-ân namuu.

úví'o'in ditû' wänbo', in híwó'nin úvíkanhonnin dâymúuní, hedího owáy Jôesi dínpówá ihaydáho indi kw'áayébo óemá've-í.

13 T'ähki in nange'in tsonnin dimuu'inbí khómapho' íkwoní'in únkhây'ä', hedí gindiđi Nanbí Sedó Jesus bínhíhchannamí. Háa i' nangewi kw'áye'i tsondi namuu'i' natsonpoe'o waa úvíkanhúuwí, 14 hedá in wé'gen tsonnin wá' bînt'ôeyaani, gá indáho ná'i kw'áyewi tsondiđi ovâykw'ódidân in t'owa yä'dâapíkan díví'o'in ovâyguhchäânú-íđi hedá in t'owa yä'dâa díví'o'inbí'gedá híwó dívíhée'amíđá. 15 Jôesi nada' híwó úví'âamí'in hedânho t'owa ánsaapí'in dimuu'in hedá háa dívíhí'máa'in dínhanginnáhpí'in dimuu'in háabo híwóhpí' wíđâyámá've-ípi unbí'gedi ditúuníđi. 16 Undá pan wí'ímuupí, hedího pan dimuupí'in waagi'in unbí wówátsi bínhúuwí. Hewänbo íma'p'ä'nin íwänpimuudibo wí'í'âanípí únkodi'in áyîngipíđibo yä'dâapíkan úví'âamíđi. Náa-á Jôesiví t'ôe'in ímuu, hedího i'gí'dá' unbí wówátsi bínhúuwí. 17 T'ähki t'owa bín'a'gínhúuwí. In méesate'in tí'úuwín páadé'indá bínsígíhúuwí. Jôesi-á bín'a'gínmääni. Hedá i nangewi kw'áye'i tsondi namuu'i wá' bín'a'geeni.

*In pant'ôe'in Christ-ví t'ôephade iwedi dihâhpúuwí*

18 Un pant'ôe'in ímuu'in, unbí tsonninbí khómapho' úvípikw'ôení tobáháa wovâytsónmáa wänbo'. In t'ähki bín'a'geeni, in híwó'nin dimuu'in hedá in ûnp'oe kháapí'in dimuu'indá'ba joe, hewänbo in t'ayjaa'in dimuu'in wá'. 19 Tobá wên háawên híwóhpí'in wí'úví'anpí wänbo wovây t'ôephadekannandáho', Jôesiví'gedi úví'ánsaamáadi ná'i wâhkan wovây'andi' úvíyää'andá, Jôesi-á undáđi nahíhchanpúuwí. 20 Yä'dâapíkan úví'odi wovâywháđiđi úvíyää'andáho', i'gedi wí'úvíjêngihée'amípí. Hewänbo tobá híwó úví'o wänbo wovây t'ôephadekandodáho', hedá úvíyää'andá, Jôesi Tádá undáđi nahíhchanpúuwí.

21 Jôesi Tádáđi wovâyguhkánnan iví'in ímúuníđi hedânho bînt'ôephadende wänbo úvíyää'amí'in íhâhpúuwí, gá Christ wá' ungí' it'ôephadedân. Gindiđi wovâyjéye háa únkhây'ä' úví'âamí'in, hedí iví ahtaa i'gebá ímú-í. 22 Christ wáymúu wänbo wí'it'aywó'nanpí, hójo wänbo iví sóphogedi wí'ûnpeepí. 23 Jänákí óehée'andi óetunsúu'an dihaydá, in to'wên gin óe'annin wí'ovâytsónsúu'anpí. Óet'ôephadekannan dihaydá wínatúhpí t'ôephadedíba ovây'wáywá'âa-í'in, hewänbo Jôesi Tádáví mange wí'bo ijoe'an, gá Jôesi Tádáđá'mânho ta'ge natú'dân háa híwó háa híwóhpí wí to'wí i'o'in. 24 Christ-dá phé'win deedi óet'óhtägek'ú'di iví tú'di nanbí t'aywó'di dínho'. Nachuu ihaydá na'in wá' gichuu waagibá gipóe, nanbí t'aywó'di iwedi díweejé-íđi, hedího náa-á nanbí wówátsi

ta<sup>?</sup>ge âyhûuwí<sup>?</sup>in gínkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup>. Christ-ví wăhkandi undá íwówa waagibá ípóe. <sup>25</sup> Wên k'úwá dipedejeji<sup>?</sup>in waaginbá ímuuwän, hebo nää-á unbí âyi<sup>?</sup>divi<sup>?</sup>piyebá íwáypówá, í<sup>?</sup>dá unbí hâa wovây<sup>?</sup>âyi<sup>?</sup>do<sup>?</sup>.

### 3

*Háa in dikhóhtsaakw'ó<sup>?</sup>nin dínkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> dithaaní<sup>?</sup>in*

<sup>1-2</sup> Un kwiya<sup>?</sup> íkhóhtsaakw'ó<sup>?</sup>nindá wá<sup>?</sup> wâytu<sup>?</sup>amí, únkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> unbí senä<sup>?</sup>bí khómapho<sup>?</sup>di íkwoní<sup>?</sup>in. Mađi wáy wên senä<sup>?</sup>dá Jôesi Tádávi tun wí<sup>?</sup>ônwâyundepí, hewänbo Jôesi bîn<sup>?</sup>a<sup>?</sup>gindodi yä<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>in ímuudá, unbí wówátsi wovâymuuní, hedí gindidi tobá undá háabo Jôesivi<sup>?</sup>gedi ítúhpí wänbo in wá<sup>?</sup> mađi iví<sup>?</sup>näpiye dívijáanú-í. <sup>3</sup> Wí<sup>?</sup>úvíkhää-ípi shánki sa<sup>?</sup>wó<sup>?</sup>nin ímuunídí unbí phó hânho bínkodi<sup>?</sup>odibo<sup>?</sup>, háa báyéki háäwí oedodi napa<sup>?</sup>andi úvítóe<sup>?</sup>odibo<sup>?</sup>, háa nachä<sup>?</sup>muu<sup>?</sup>i<sup>?</sup> aadi úví<sup>?</sup>awendedibo<sup>?</sup>. <sup>4</sup> Gin úví<sup>?</sup>âamívi<sup>?</sup>wedi unbí pí<sup>?</sup>ná khot<sup>?</sup>jé nakeet<sup>?</sup>óepí iwe yä<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>in ímuuní. Gindidân shánki sa<sup>?</sup>wó<sup>?</sup>nin waaginbá ímuuní. Unbí wówátsi jêngiginpidibo hedá hanginpi híwó bínhondi, gindidá háäđi waa sa<sup>?</sup>wó<sup>?</sup>nin ímuuní. Jôesi Tádá-á natú, gin úví<sup>?</sup>odá, nă<sup>?</sup>i-á shánki igí<sup>?</sup> únchä<sup>?</sup>muu. <sup>5</sup> Gindidânkun in hăn<sup>?</sup>oe<sup>?</sup>in kwiya<sup>?</sup> Jôesivi<sup>?</sup>piye dívíwâyunde<sup>?</sup>in sa<sup>?</sup>wó<sup>?</sup>nin waaginbá dimuu, inbí senä<sup>?</sup>bí khómapho<sup>?</sup> dikw'ondi. <sup>6</sup> Sarah wá<sup>?</sup> ha<sup>?</sup>wâa ikanhon. Iví sedó Abraham ónt<sup>?</sup>óeyande<sup>?</sup>, hedí óetu<sup>?</sup>o<sup>?</sup> iví tsondi gin. Hedí nää undá yä<sup>?</sup>dâada<sup>?</sup> úvíkanhondáho hedá khunwôeda<sup>?</sup>ginpidibo jashaginpidibo<sup>?</sup> íthaadá, undá Sarah-ví a<sup>?</sup>yûn ímuu waagibá napúwi.

<sup>7</sup> Un senä<sup>?</sup> íkhóhtsaakw'ó<sup>?</sup>nin wá<sup>?</sup> únkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> híwó<sup>?</sup>di hangintandi unbí kwiya<sup>?</sup>dádí íthaaní<sup>?</sup>in. Indá un waagi wíđikaypí, hedá wá<sup>?</sup> in wówátsi nahándepí<sup>?</sup>in Jôesi imă<sup>?</sup>in indádí wé<sup>?</sup>ge bínkhonkhây<sup>?</sup>máa, hedího únkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> bîn<sup>?</sup>a<sup>?</sup>geení<sup>?</sup>in. Híwó bínmá<sup>?</sup>ve-í hedânho híwó únkoedí-íđí wé<sup>?</sup>ge indádí úvíjûusu<sup>?</sup>amídí.

*Híwó íví<sup>?</sup>âamí tobáháa dít<sup>?</sup>óephadekando wänbo<sup>?</sup>*

<sup>8</sup> Hedá nää-á t'âhkídibo-á wâytu<sup>?</sup>hkanhây<sup>?</sup>máa, únkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> wéhpê ánskaa<sup>?</sup>inda<sup>?</sup> ímuuní<sup>?</sup>in, wí<sup>?</sup>ná táyevi<sup>?</sup>piye ítaachanpúwí, tí<sup>?</sup>úuwín páadé<sup>?</sup>in ímuu<sup>?</sup>in waagibá úví<sup>?</sup>má<sup>?</sup>ve-í, wí<sup>?</sup>ná táye úvísehkanhûuwí, hedá wí<sup>?</sup>íjêngit<sup>?</sup>óenípi. <sup>9</sup> Wí to<sup>?</sup>wíđí jänáki wovây<sup>?</sup>andi háa wovây<sup>?</sup>tunsúu<sup>?</sup>andi, híwóhpí<sup>?</sup>đibá wívínwâywá<sup>?</sup>âa-ípi, hewänbo Jôesi bîndaa<sup>?</sup>amí híwó ón<sup>?</sup>amídí. Hannânkun Jôesidi wovây<sup>?</sup>tu<sup>?</sup>an úví<sup>?</sup>âa<sup>?</sup>amídí, iví<sup>?</sup>in ímuunídí wovây<sup>?</sup>tu<sup>?</sup>hkan<sup>?</sup>ann dihayđi, hedânho un wá<sup>?</sup> híwó í<sup>?</sup>đi wovây<sup>?</sup>âamídí. <sup>10</sup> Iví ta<sup>?</sup>nin diwe ginnân ûnta<sup>?</sup>muu: Wí to<sup>?</sup>wí iví wówátsi híhchandi ihûuwí<sup>?</sup>in nada<sup>?</sup>i<sup>?</sup> hedá híwó<sup>?</sup>di thaa nada<sup>?</sup>dá,

wí'ûnkhây'âhpí yä'dâapí tun ihée'amí'in  
hedá wínahó jot'ôenípí.

11 I' yä'dâapí' namuu iwedi ijâ'amí'in ûnkhây'ä' hedá i'  
yä'dâa'i namuu'ida' i'âamí.

Pín ta'gedi ikhää-í häädi wänbo t'ähki tsaaginpidíbo ivi  
wówátsi ihúuwídi,

12 gá Nanbí Sedó Jôesidi in to'wên in ta'ge'in p'ôe i'ge dimännin  
ovây'áyí'dodân,

hedá inbí jûusu-á häädi wänbo t'ähká ovây't'ôeyande',  
hewänbo in yä'dâapí díví'o'indá t'aygi ovây'münde'.

13 Ta'gendi úvíkhäädedi híwó'dida' úví'amídí, ti to'wídi  
wovâywa'amí? Hedân joe. 14 Hewänbo tobá híwó'di

namuu'ida' bîn'o wänbo t'owadi wovây't'ôephadekandodáho',  
undáho híhchan bînshaa-í. Hediho ha'min t'owa

wívínkhunwôeda'ípí hedá wähpfade wí'úví'âyíngimäänípí.  
15 Hewänbo unbí pí'nä khó'jébo Christ bîn'a'ginmääni,

hedânho i-á unbí tsondi únmuunídí. Hedi to'wídi  
wovâytsika'yandi háadan gin úvíwâyunde'in, únkhây'ä'

ikhây'múuní'in bínthayyamídí. Hewänbo t'ayginpidíbo-  
á a'gindibo-á bínhée'amí. 16 Häädi wänbo t'ähki

únkhây'ä' unbí pí'nä khó'jé únhanginnáani'in yä'dâada'  
úvíkanhonnin, hedânho wí to'wí jänáki unbí'gedi ihée'an

wänbo nawôeda'púuwí ivi hí' únmuudi, gá Christ-ví'piye  
úvíwâyundedi yä'dâa'in wówátsi bínhondân. 17 Tobá híwó

úvíkanhon wänbo t'ôephade únpúuwí'in Jôesi natúdáho',  
nä'indá shánki híwó'nin namuu bín't'ôephaadé-ívi'wedi  
yä'dâapí úví'o'in namuudi.

18 Wí'ún'ôede-ípí Christ wá' óet'ôephadekannannin.  
I-á híwó'dida' namuu, hewänbo in híwóhpí'in t'owa

dimuu'ingí' nachuu. Wâymuuda' nachuu nanbí t'aywó'di  
gínmuudi hedânho Jôesi Tádáví'piye dikáaniídí. Hewänbo

tobá ivi tú' ônhay wänbo ivi p'oewaahâa-á wówá'i  
únmuu. 19 Ivi p'oewaahâa-á in wé'gen hân'oe dihánninbí

p'oewaahâavi'piyebá namää, indá dipankw'ôn waaginbá  
dimuu, hedi Jôesi Tádáví hí' ovâyhangin'annan. 20 Hâ'in

t'owa-á Noah-ví wówátsi thaa ihaydiwinbá dimuu. Wa'di  
Noah i' kophé hay'i' ipa' ihaydi, Jôesi Tádá in t'owa-

ádi báyéki iyää'odi ovâytsíkha'máa ivi'piye dívíwäyü-  
ídí, hewänbo wídívít'ôeyandepí. Hedânkun wên chäädidá'

t'owa i' kophé iwe dívíkkuu. I' kophé óep'oeke' ihaydi  
kháve ihayda' dívíwówáwhahógi. 21 Hedi hä'i p'oe-á i' p'oe

wovâypp'óp'oe'andi' waagi' bá namuu. Nää-á wovây'aywonde  
nä'i p'óp'oe'andi' unbí tú' kháapí wovây'owídididida' bá

joe, hewänbo Jôesi Taa bín'dá'maadân wovâykhäge'namídí  
únhanginnáaniídí unbí t'aywó'di únmuu'i wovâyjâ'annin,



hedí Jesus Christ nawáywówápóedího wovây'aywonde'. <sup>22</sup> I-á nawáywówápóe ihaydá makówápiye napee, hedí nää-á Jôesi Tádávi ko'díngedí na'ân. Iwedího t'ähki in makówáwin t'ôepa'aa'indá hedá in to'wên tsonkhuu dâymáa'indá t'ähká ovâytsonmáa.

## 4

### *Gínkhây'ä' Jôesigí'da' nanbí wówátsi âyhúuwí'in*

<sup>1</sup> Hedího Christ iví tú' iwe it'ôephadedí, háa na'ánshaamuu waa un wá' únkhây'ä' í'ánshaamúuní'in hedânho shánki íkay-ídí, hedá íkhâymúuní bînt'ôepaadé-ídí. Wí to'wí Christ- ví'piye iwâyunde'i' iví tú' iwe it'ôephadedá wíyá wínada'pí it'aywó'namí'in. <sup>2</sup> Hedího nää iwedi wa'di nää oepáa k'aydi unbí wówátsi bînhon dihaydi, i' t'aywó'di in wé'gen t'owa inbí tú'dí dikanda'i wí'únkhây'ähpí úví'âamí'in, hewânbo háa Jôesi Tádá nada' waagân úvíkanhúuwí. <sup>3</sup> Híwóhay thaa unbí wówátsi phade iwá háa in wé'gen t'owa Jôesi dâytaapí'in díví'o waagibá úví'owän. Wên tsé waagibá ijiwän, hedáhá' háa unbí tú'dí íchanpóe waagida' úví'owän. Íháapoe'owän, hedá wé'gen t'owa-áda' úvíwé'ge'owän bînwänpisuuwä-ídí hedá wíyá ha'wáagi'i t'aywó'di úví'âamidí. Hääwí bînkhijé'i' unbí jôesi únmuu waa bînchaa'i-á unbí a'gin bînmäwän, nã'i-á Jôesi Tádá nakhâapóe. <sup>4</sup> Hedí nää-á in t'owa Jôesi Tádá dâytaapí'indádí wíyá wí'úvit'aywó'dopídí, indá wídínhanginnáhpí háa díví'ánshaa'amí'in, hedânkunho jänákí t'âmäge unbí'gedí dívíhée'o'. <sup>5</sup> Hewânbo wáy wí thaa-áho Jôesi Tádávi páadépiye diwin dihaydi i'di ovâytsika'yâamí háadí gin díví'o'in. Hây napóe ihaydi i-áho t'ähki t'owa ovâykeekw'ôení háa híwó háa híwóhpí díví'o'in, in diwówáji'indá in ho dichuu'indádí. <sup>6</sup> Jôesi Tádávi híwó'di tundá in ho dichuu'in wänbo ovâyt'ôe'an, hedího tobá ovâyguhchänudi inbí tú' dínchumuu wänbo', t'ähki t'owa dínpo'e' waagibá, inbí p'owäqahä-áho dínwówáyêeni, Jôesi Tádá nawówáji' waagibá.

### *Gínkhây'ä' hääwí Jôesi Tádádí dímä'i' ây'âyîngi'amí'in*

<sup>7</sup> Hanwaapídiibo nã'i nan oepáa nakhangí'o. Hedânkun t'ähki háa úvíkanhonnin úví'âyîngi'amí, hedá íkhâymúuní híwó úvíjûusu'âamidí. <sup>8</sup> Nã'indá shánki nachä'muu: Pín ta'gedí wí'nã táye úvísíghúuwí, gá t'owa bînsígída' báyéki inbí t'aywó'di bîn'owójéndedân. <sup>9</sup> Híhchandi unbí k'aygi wí'nã táye úvísíghóení. <sup>10</sup> Jôesi Tádádí t'ähkídiibo wí'inbo magan wovâymägi, hedího nã'i magandi wí'nã táye úvíkhäge'húuwí. Gindídiho nã'i wovâymägi'i'di híwó úvíkanhúuwí, tobá hääwí namúuní wänbo'. <sup>11</sup> Gá ginnân: Wí to'wí híwó nahí'hádí, Jôesi Tádávi tunnân t'owa ovâyt'ôe'amí. Wí

to<sup>2</sup>wí nat'owakhäge<sup>2</sup>há<sup>2</sup>i-á ûnkhây<sup>2</sup>ä<sup>2</sup> ovâykhäge<sup>2</sup>namí<sup>2</sup>in gá Jôesi Tádádân kay óemädân gin i<sup>2</sup>amídí. Gin úvíkanhûuwí t'ähkí t'owa dínhanginnáanídí Jesus Christ namuudânkun gin úví<sup>2</sup>o<sup>2</sup>in, hedího Jôesi Tádá-á kw'áayébo dâymá<sup>2</sup>ve-í. I-á ta<sup>2</sup>gendi hay<sup>2</sup>i namuu, hedá báyékí kay-á imáa, hedí iví tsonkhuu-á hânhay wänbo há<sup>2</sup>to ûnhâqani. Hamân.

*In to<sup>2</sup>wên Christ-ví<sup>2</sup>in ûnmuu<sup>2</sup>in dâyt<sup>2</sup>ôephadekhâymaa*

12 Un naadi wâysígí<sup>2</sup>in, tobáháa báyékí bînt<sup>2</sup>ôephadededi phaa i<sup>2</sup>ge imân waagibá ichaa wänbo<sup>2</sup>, wí<sup>2</sup>itsikapúuwípí, "Háadan naa gin dînpoe<sup>2</sup>o?" Wí<sup>2</sup>ítúunípí, "Naa o<sup>2</sup>ân ná<sup>2</sup>i dînpoe<sup>2</sup>o<sup>2</sup>i-á há<sup>2</sup>to dînpúuwí<sup>2</sup>in." Ná<sup>2</sup>i-á wovâytayí<sup>2</sup>nídânho únpo<sup>2</sup>o. 13 Undá wí<sup>2</sup>inbo hí<sup>2</sup>íngin bînt<sup>2</sup>ôephadende Christ it<sup>2</sup>ôephade waagibá, hedího bíhíhchanpuwave gin únpo<sup>2</sup>odi. Hedânho wáy wí thaa háyú hay<sup>2</sup>i i-á namuu<sup>2</sup>in nakeepóe ihaydího shánkí wänbo íhíhchanpúuwí. 14 Christ-ví<sup>2</sup>in ímuudibo t'owa jänakí unbí<sup>2</sup>gedí dívíhí<sup>2</sup>máa wänbo bíhíhchanpuwave, gá Jôesiví P'oweahhâa i<sup>2</sup> shánkí hay<sup>2</sup>i namuu<sup>2</sup>i-á undádíbá häädi wänbo t'ähkí najidân. 15 T'owat'akhanu<sup>2</sup>in, háa sänmin, háa yä<sup>2</sup>dâapíkanin wí<sup>2</sup>ímúunípí, hedá wây-á t'owaví áyíngi wí<sup>2</sup>únwó<sup>2</sup>náhpí eeje wí<sup>2</sup>úvítomá<sup>2</sup>ve-ípí, hedânho wíwovâyutuhchänut<sup>2</sup>ôephadekannamípídí. 16 Hewänbo Christ-ví<sup>2</sup>piye úvíwâyundedíbo wovây<sup>2</sup>t'ôephadekandodá, wí<sup>2</sup>íwôeda<sup>2</sup>-ípí. Shánkídí Jôesi Tádá bînkú<sup>2</sup>daa<sup>2</sup>amí gá in wé<sup>2</sup>gen t'owadi Christ-ví<sup>2</sup>t'owa ímuu gin wovây<sup>2</sup>tu<sup>2</sup>andân.

17 Ihaydího naná Jôesi Tádádí t'owa háawin dimuu<sup>2</sup>in ovâykeekw'ôenídí, hedí iví t'owa ûnmuu<sup>2</sup>in páadé gin ovâykhâymaa, indá iví k'aygiwin waaginbá dimuu. Hedí in iví<sup>2</sup>in ûnmuu<sup>2</sup>in t'owa wänbo gin ovâykhâymaadá, in to<sup>2</sup>wên iví híwó<sup>2</sup>di tun ónwâyundepí<sup>2</sup>in dimuu<sup>2</sup>in shánkí báyékí kháa<sup>2</sup>in dînpúuwí. 18 Jôesi Tádáví ta<sup>2</sup>nin diwe ûntú<sup>2</sup>:

To<sup>2</sup>wên inbí wówátsi ta<sup>2</sup>ge dâyhon wänbo kháa<sup>2</sup>in dînpúuwí, hedího to<sup>2</sup>wên Jôesi Tádá dâyt<sup>2</sup>a<sup>2</sup>ginmähpí<sup>2</sup>in hedá t'aywóhkannin dimuu<sup>2</sup>indá shánkí p'ändíkí wänbo dâypaadé-í.

19 Hedânkun tobá Jôesi Tádá natú wänbo bînt<sup>2</sup>ôepaadé-í gin, häädi wänbo t'ähkí híwó úvíkanhûuwí, hedá iví mangá pín ta<sup>2</sup>gedá úvímääni. I-á i<sup>2</sup> wovâykhíjé<sup>2</sup>i<sup>2</sup> namuu, hedí háa iví tun imági waa häädi wänbo t'ähkí i<sup>2</sup>o<sup>2</sup>.

## 5

*Peter-di ovâytumakhe<sup>2</sup>o<sup>2</sup> in méesate<sup>2</sup>in tsonnindádí in e<sup>2</sup>nündádí*

1 Nää-á un méesate<sup>2</sup>in tsonnindá wâyhée<sup>2</sup>amí. Naa wá<sup>2</sup> méesate<sup>2</sup>i tsondi<sup>2</sup>bá omuu. Naadá Christ nachuu ihaydí

dómû' it'ôephadendedi, hedî naa wá' i' sa'wó'di hääwí Christ-di dípâkhâymaa'i' donkhonkhâymaa. Hedânho pín ta'gedi ná'in wâytukankhâymaa: <sup>2</sup> Jôesi Tádávi t'owa unbí mange bînmáa'indá k'úwá waagínbá dimuu, hedá undá inbí áyí'nin waagínbá-á ímuu. Hedânho bîn'áyíngihûuwí únwânpikhây'ädida' bá joe, hewânbo ída'dân. Wí'íchá'hat'aa-ípi, hewânbo híhchandi bínkhäge'namí. <sup>3</sup> In to'wên unbí mange wovây mági'in bîn'áyíngi'amídí wíwîntsonchânumá've-ípi, hewânbo un wovây mûndedi háa íthaa waagidi bînâyye-í híwó inbí wówátsi dâyhûuwídí. <sup>4</sup> Christ-á i' k'úwá áyí'di p'ó'dédí' waagi' bá namuu. Hedí híwó igí' úvít'ôemáadá, owáy nawáypówá ihaydi i' únt'anmuu'i' bínhóení, há'i-á hânhay wânbo sa'wó'di namúuni hedá há'to naháani. <sup>5</sup> Hedí un wé'gen méesate'in shánki ts'aamin ímuu'indá, háa in méesate'in tsonnindi wovây tu'an waa bînt'ôeyaaní. T'âhkídibo háa wí'ná táye úví'o'in jèngiginpidíbo bîn'amí, gá Jôesi Tádávi ta'nin diwá ginnân ûntû'dân:

In dijèngit'ôe'indá Jôesi Tádádí ovâyjoegi'o',

hewânbo in dijèngit'ôepí'in dimuu'indá iví sígísehkanä-á ovây má'.

<sup>6</sup> Hedânkun Jôesi Tádávi páadépiye áagé úvípikw'ôení, gá iví tsonkhuu-á báyéki hay'in únmuudân, hedí híwó' dihaydi únñândiho i'dibo kw'áye wovâykw'ôení. <sup>7</sup> Báyéki áyíngi bînmáadá wí hé un bîn'íhon waagi' bá namuu. Hewânbo ná'i áyíngi-á Jôesi Tádávi mange bínjoe'amí, hedânho i'di wovâyjâ'amídí, gá i'dá wovây'áyíngi'amí'in nada'dân.

<sup>8</sup> Häädi waa áyíngidi íyèeni, yó'in waagin wí'ímúunípi, gá i' Penísendi-á unbí hânbi únmuudân hedí häädi wânbo t'âhki itséemáa wovâywa'amídí. Wí khân nahâhsèndi wí to'wí óek'o'idí natuwây'i waagi' bá namuu.

<sup>9</sup> Wíwînmäänípi i'di wovây'taanídí, hewânbo pín ta'gedi Jôesi Tádávi'piye úwíwây'u'bé-í. Wí'ún'ôede-ípi náa oepáa k'aydi t'âhká wây-á tí'úuwín páadé'in únkw'ó'nin un waagibá t'ôephade dâypfadende'in dimuu. <sup>10</sup> Wí háy tâhkída'mân bînt'ôephadekhâymaa, ihaydáhá' Jôesi Tádádibo hääwí úntáy'i t'âhki wovây máani, i'di wovây'téegikwînkühäge'namí, wovây kay'amí, hedá wên tepú waagi' bá unbí wówátsigí' wovây máani. Jôesi Tádá-áho t'âhki iví sígísehkanä na'in dí má'i namuu, hedí idá wovây'tuhkânnan iví'in ímúunídí he'ennin wovây paa-ídí, i-á hânhay wânbo t'âhki báyéki hay'i namuu waagibá. Christ-ádí wí'da' ímuudího ná'in únpoe'o. <sup>11</sup> Jôesi Tádá-á báyéki tsonkhuu ímáa, hedí iví kay-á hânhay wânbo wí'únhândepí. Hamân.

*Peter-di ovâysengitü'an*

<sup>12</sup> Silas-dá naa díkhäge?nan ná'in ta'nin?ay wâyta?namídí. Naa dînhanginná i-á nanbí tí?ûu páadé?i gínmuu?in hãädi waa háa ûnkây?ä? waa ikanhondi?. Naadi wâyta?do wâykwewaasenwaatu?amídí, hedá hâyú naa dînhanginná?nin Jôesi Tádávi ta?gennin sígísehkanä i?gedi wâytu?âamídá, hediho téegi t'aagi iwe úvítssaasa?í.

<sup>13</sup> In Babylon bú? iwe?in méesate?in t'owadi inbí sengitun wovâysan, indá un waagibá Jôesi Tádádí ovâyde?man. Mark-di wá? wovâysengitu?an, i-á naví ay dînmuu waagibá dóchaa.  
<sup>14</sup> Wí?ná táye úvísígsengitu?âamí. Un Christ-ví?in ímuu?indá áns Haaginpídíbo? íkwoní.

## In Páadé'in Ta'nin John Itá'nannin

*John itá'do' i to'wí In Tuu kin nakháwă'íví'gedi*

<sup>1</sup> I to'wí hán'oe ts'anpáadébo nayı'íví'gedi naadi wâyta'do', i-á in Tuu kin nakháwă, hedá in wówátsi napäyi'i-ân namuu. Háa i natú'in git'oe, hedá na'inbí'piyá nakeepóedí na'inbí tséedíbo-á âypimû', hedá na'inbí mandidá âytäge. <sup>2</sup> Nă'i nawówátsipäyi'i' nakeepóe ihaydi âymû', hedá háa iví'gedi na'in giháhpóe'i-á wé'ge'in t'owa âyt'ôe'o'. Nă'i in wówátsi nahánde pí'in napäyi'íví'gedi wâytumáa, i-á Yôesi Tádá-ádi na'ân, hedá na'inbí'piyá ipikeeyan. <sup>3</sup> Háa âymû'in hedá háa iví'wedí git'oe'indá un wá' wâytumáa, hedânho un wá' únhanginpúwídí, hedá undádí na'indádí na'inbí wówátsi wé'ge âyhúuwídí. Hedí ta'gendi Yôesi Tádá-ádi hedá iví ay Jesus Christ-ádi na'inbí wówátsi âyhon. <sup>4</sup> Hedího nă'i háäwí i'gedi unbí'piye' wâyta'do' hedânho un wá' t'âhki hihchan bînmá've-ídí.

*Yôesi Tádá-ádi gimuudá há'to ívít'aywó'kanhúuwí*

<sup>5</sup> Nă'i hí' năa wâytukankhâyamáa'i-á Yôesi Tádáví ay Jesus Christ-ví'wedí git'oe'i namuu. Yôesi Tádá-á wí kohthay waagi'ba namuu, hedá wáyge wänbo wí'únhkhuunáhpí. <sup>6</sup> Yôesi Tádá-ádi na'inbí wówátsi âyhondi gitúdáho', hewänbo wa' t'aywó'di i'gebo gimändáho', ívíwänpihóeyó'o', hedí khuu eedí waagibá giyidi in ta'gen namuu'indá wí'âyhonpí. <sup>7</sup> Hewänbo nakohthayná' ni'ge Yôesi Tádá na'ân diwe giyidáho', undádí na'indádí na'inbí wówátsi wé'ge gínmuu, hedá iví ay Jesus-ví ún'p'oe ich'áa'idá dí'owídidi na'inbí t'aywó'di t'âhki dînyâa'o'.

<sup>8</sup> Na'in wên t'aywó'nin wänbo wí'âyamáapí gin gitúdáho wí'bo ívípihóeyó'o', hedá na'inbí pí'nă khó'yé-á in ta'gendá wí'âyamáapí. <sup>9</sup> Hewänbo Yôesi Tádáví'piye' ívít'aywó'dihäätsi'andáho', idá na'inbí t'aywó'di gínmuu'i dîn'owóyé-í, hedí i yä'dâapíkan íví'andi' dînyâa'amí, gá iví tuu imăgi waa i'odân, hedá i-á híwó'da'ba i'o'. <sup>10</sup> Yôesi Tádá ho natú na'in t'owa t'âhki ívít'aywó'do', hedího wáymûu wänbo wí'ívit'aywó'nanpí gin gitúdáho', kindidá Yôesi Tádá ihóeyó'an waagibá gitú', hedá iví hí' na'inbí pí'nă khó'yé wí'âyamáapí.

## 2

<sup>1</sup> Naví áyyäa, nă'i háäwí i'gedi wâyta'do hedânho wí'úvit'aywó'nâamípídí. Hewänbo wí to'wí it'aywó'nandáho', wí to'wí ún'ân Yôesi Tádáví páadépiye' igí' i'aywondaa'amídí, i-á Jesus Christ i t'âhki híwó'di namuu. <sup>2</sup> Hedí i-ân iví wówátsi

imägi na'inbí t'aywó'di dîn'owóyé-ídí, hewänbo na'inbí'dä'ba yoe, t'ähki t'owavi t'aywó'di dínmuudân.

*Yôesi Tádá âytaadâ ivi tsonttu ây'a'ginnami*

<sup>3</sup> Hândidan gínhanginnáni ta'gendi Yôesi Tádá âytaa'in? Gá ivi tsonttu únmuu'i' ây'a'gindodân. <sup>4</sup> Wí to'wí Yôesi Tádá óetaa gin natúdí hewänbo ivi tsonttu wí'ôn'a'gindopídá, i-áho wí hôeyó'i namuu, hedá in ta'gen namuu'in ivi pí'ná khó'yé wí'imáapí. <sup>5</sup> Hewänbo to'wídí Yôesi Tádávi tuu únmuu'i' ôn'a'gindodá ta'gendi pín ta'ge haydi óeséegí, hedí kindidân gínhanginná i-ádí gimuu'in. <sup>6</sup> Hewänbo to'wên ditú'nin Yôesi Tádá-ádí dimuu'in, indá dínkhây'ä' inbí wówátsi dâyhûuwí'in Christ ivi wówátsi iho' waagibá.

<sup>7</sup> Un wâyséegí'in, ná'in tsonttu natú'nin ívíséegíhûuwí i'gedi wâyta'do'in ts'aamin wínamuupí, indá in páadédíbo bínmáa'in namuu, i hí' ho ít'oe'ibá namuu. <sup>8</sup> Hewänbo ná'in tsonttu náá wíyá wâyta'dodi ts'aamin waagi'inbá namuu, gá ây'a'gindodáho i khuu nakhanmân waagibá gínpo'dân, hedá i kodi'di ko namuu'i-áho nakeepo'. Ta'gendi Christ ná'in tsonttu-á i'a'ginnan, hedá un wá' bín'a'gindo'.

<sup>9</sup> Wí to'wí nakohthayná' ni'ge ivi wówátsi ihon gin natúdí, hewänbo ivi tí'úu páadé'i it'aydá, i-á wa'di khuu i'gebo nayi'. <sup>10</sup> To'wên ná'in tí'úuwín páadé'in dâyséegí'in, indáho nakoná' ni'ge diyí', hedího inbí pí'ná khó'yé háäbo in ta'ge'in p'ôe iwedi ovâyhänge'amí'i' wídâymáapí. <sup>11</sup> Hewänbo wí to'wí ivi tí'úu páadé'i' it'aydá khuu iwebo na'än. I-á khuu i'ge nayidi wí'ünhanginnáhpí wépiye' namännin, gá wí tsí't'aa'i waagibá únkhuunândân.

*Háa in wé'ge'in t'owa Yôesi dâytaapí'in inbí wówátsi dâyhon waa in t'owa i dâyséegí'in wídínkhây'ähpi ovâyhí'amí'in*

<sup>12</sup> Naví áyyä, naadi wâyta'do gá Christ i'annin namuudi unbí t'aywó'di únmuu'i wovây'owóyé'dân. <sup>13</sup> Un tádá'indá, naadi wâyta'do' gá i to hân'oe ts'anpáadebo nayi'i' bínraadân. Un e'núndá, wâyta'do' gá i Penísendi ho bín'tandân.

<sup>14</sup> Un áyyä ímuu'in, wâyta'nán gá Yôesi Tádá bínraadân. Un tádá'indá, naadi wâyta'nán gá i to hân'oe ts'anpáadebo nayi'i' bínraadân. Un e'núndá, wâyta'nán gá undá íkaydân, hedá unbí pí'ná khó'yé-á Yôesi Tádávi hí'-á kay'indidá bínmáa, hedá handidá i Penísendi-á ho bín't'an.

<sup>15</sup> Wíwovâyhí'amípi unbí wówátsi bínhûuwídí háa in t'owa Yôesi Tádá dâytaapí'in inbí wówátsi dâyhon waagibá, hedá i yä'dâapí' háäwí indá ovâyhí'andi-á wíwovâyhí'amípi. Wí to'wí ná'i híwó'pí' namuu'i' óehí'andáho Yôesi Tádá pín ta'ge haydi wí'óeséegípi. <sup>16</sup> Kinnân in Yôesi Tádá dâytaapí'in díví'o': Háa inbí túu'ú iwe diwänpichaa waagi kaygi'di díví'amí'in

dida<sup>?</sup>, hedá hääwí t'ähki dâymû<sup>?</sup>i-á wá<sup>?</sup> kaygi<sup>?</sup>di-á dida<sup>?</sup>, hedá inbí hääwí shánki híwó<sup>?</sup>di dínmuu waagi dichaaqi dívíyengi<sup>?</sup>o<sup>?</sup>. In Yôesi Tádá dâytaapi<sup>?</sup>innânho ha<sup>?</sup>wâa díví<sup>?</sup>o<sup>?</sup>, hewänbo kí<sup>?</sup>bi tsiyekandá Yôesivi<sup>?</sup>wedi wína<sup>?</sup>ähpi. <sup>17</sup> Haa ná<sup>?</sup>in Yôesi Tádá dâytaapi<sup>?</sup>in díví<sup>?</sup>o<sup>?</sup> waa dínkhangít<sup>?</sup>óe, hedá t'ähki ná<sup>?</sup>i híwó<sup>?</sup>pí<sup>?</sup> hääwí kaygi<sup>?</sup>di dida<sup>?</sup>i-á wá<sup>?</sup> nakhangít<sup>?</sup>óe. Hewänbo to<sup>?</sup>wên háa Yôesi Tádá natsop<sup>?</sup>o<sup>?</sup> waa díví<sup>?</sup>o<sup>?</sup>indá hânhay wänbo t'ähki diwówayêeni.

*Christ-ví hânbi ho na<sup>?</sup>ä<sup>?</sup>*

<sup>18</sup> Naví áyyää, nääho i t'ä<sup>?</sup>gi thaa tso<sup>?</sup>wa na<sup>?</sup>ä<sup>?</sup>. Wovâytu<sup>?</sup>anho Christ-ví hânbi na<sup>?</sup>ä<sup>?</sup>, hedi nääbo báyéki kí<sup>?</sup>min dikeepo<sup>?</sup>. Kin napo<sup>?</sup>di gínhanginná nääho i t'ä<sup>?</sup>gi thaa tso<sup>?</sup>wa naná<sup>?</sup>nin. <sup>19</sup> Ná<sup>?</sup>in t'owadá ta<sup>?</sup>gendi na<sup>?</sup>inbí<sup>?</sup>näpiye<sup>?</sup>in wídimuupí<sup>?</sup>di na<sup>?</sup>in díví<sup>?</sup>o<sup>?</sup>an. Na<sup>?</sup>inbí<sup>?</sup>näpiye<sup>?</sup>in dimuudáho<sup>?</sup>, na<sup>?</sup>indádíbo dívíwóyí<sup>?</sup>níwän. Hewänbo indá na<sup>?</sup>in díví<sup>?</sup>o<sup>?</sup>an dihaydi nakeepóe wí<sup>?</sup> wänbo in diwedi na<sup>?</sup>inbí<sup>?</sup>näpiye<sup>?</sup> wínamuupí<sup>?</sup>in.

<sup>20</sup> Hewänbo undá in waagi<sup>?</sup>in wí<sup>?</sup>ímuupí. I to<sup>?</sup>wí shánki híwó<sup>?</sup>di namuu<sup>?</sup>ídi i Yä<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'oewaaqhâa wovây<sup>?</sup>mägi, hediho un t'ähki in ta<sup>?</sup>gen namuu<sup>?</sup>in únhanginná. <sup>21</sup> Naadi ná<sup>?</sup>in ta<sup>?</sup>nin wâyta<sup>?</sup>do gá in ta<sup>?</sup>gen namuu<sup>?</sup>in únhanginnândân, únhanginnáhpí<sup>?</sup>dá yoe, hedá wá<sup>?</sup> únhanginná wí to<sup>?</sup>wí in ta<sup>?</sup>gen natú<sup>?</sup>di-á wí<sup>?</sup>ihôeyó<sup>?</sup>opi<sup>?</sup>in. <sup>22</sup> To-an wí hôeyó<sup>?</sup>i namuu<sup>?</sup>? Gá wí to<sup>?</sup>wí natú<sup>?</sup>di-ân Jesus-á wínamuupí<sup>?</sup>in i to<sup>?</sup>wí Yôesi Tádádí óesóge<sup>?</sup>i<sup>?</sup> t'owa ovây<sup>?</sup>aywoení<sup>?</sup>di. Wí to<sup>?</sup>wí ha<sup>?</sup>wâagi<sup>?</sup>i namuu<sup>?</sup>idá wí<sup>?</sup>gíndíbo Yôesi i Tádá-ádi hedá iví ay-ádi oványoegi<sup>?</sup>o<sup>?</sup>, hediho Christ-ví hânbi<sup>?</sup> namuu. <sup>23</sup> Wí to<sup>?</sup>wí natú<sup>?</sup>di Jesus-á Yôesi Tádávi ay wí<sup>?</sup>únmuupí<sup>?</sup>in, i-á Yôesi Tádá wänbo iví pí<sup>?</sup>ná kó<sup>?</sup>yé wí<sup>?</sup>imáapi. Hewänbo wí to<sup>?</sup>wí natú<sup>?</sup>di Jesus-á Yôesi Tádávi ay únmuu<sup>?</sup>indá Yôesi Tádá wá<sup>?</sup> iví pí<sup>?</sup>ná kó<sup>?</sup>yé imáa.

<sup>24</sup> Hewänbo undá hääwí páadé úvits'anwhäyü ihaydibo<sup>?</sup> ít<sup>?</sup>oe<sup>?</sup>i<sup>?</sup> únkhây<sup>?</sup>ä<sup>?</sup> unbí pí<sup>?</sup>ná kó<sup>?</sup>yé bînmá<sup>?</sup>ve-i<sup>?</sup>in. Han úví<sup>?</sup>odáho Yôesi Tádá-ádi hedá iví ay-ádi wé<sup>?</sup>ge ímúní. <sup>25</sup> Hedi Yôesi Tádávi ay-á iví tu<sup>?</sup> imägi in wówátsi nahánde<sup>?</sup>pí<sup>?</sup>in na<sup>?</sup>in dípägít<sup>?</sup>óe<sup>?</sup>in.

<sup>26</sup> Wáy wên t'owa dida<sup>?</sup> in ta<sup>?</sup>gen namuu iwedi wovây<sup>?</sup>ää<sup>?</sup>amí<sup>?</sup>in, hedânkun ná<sup>?</sup>in ta<sup>?</sup>nin wâyta<sup>?</sup>do<sup>?</sup>. <sup>27</sup> Hewänbo Yôesi Tádádí i Yä<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'oewaaqhâa wovây<sup>?</sup>mägi, hedá unbí pí<sup>?</sup>ná kó<sup>?</sup>yébo bînmáa, hediho wí<sup>?</sup>úntáypí wíyá to<sup>?</sup>wí<sup>?</sup>di Yôesivi<sup>?</sup>gedí wovây<sup>?</sup>há<sup>?</sup>amí<sup>?</sup>di, gá i Yä<sup>?</sup>dâa<sup>?</sup>i P'oewaaqhâadá hääwí t'ähki wovây<sup>?</sup>há<sup>?</sup>odân, hedi i hääwí wovây<sup>?</sup>há<sup>?</sup>o<sup>?</sup>i-á ta<sup>?</sup>gen namuu, wên hôeyó wänbo wínamuupí.

Hediho únkhây'ä? Christ-ádí wé'ge ímúní'in, háa i Yä'dâa'i P'oweahâadi wovâyhá'an waabá.

28 Naví áyyää, háa otú waa Christ-ádí wé'ge únkhây'ä? ímúní'in, hedânho owáy i wíyá nakeepóe ihaydi wí'íkhuwôeda'ípídí, hedá wôeda'di iví'wedi wí'úvikaakwomá've-ípí. 29 Únhanginná Christ-ân híwó'da? i'o'in, hediho únhanginná wá? t'ähki to'wên inbí wówátsi ta'ge dâyhonnindá Yôesi Tádáví'wedi di'âypuýä'in.

*In Jesus-ví'piye? dívíwhâyunde'indá Yôesi Tádáví ây dimuu*

### 3

1 Bí'ánshaa'an Yôesi Tádádí na'in báyéki díseegí'in, hedi báyéki díseegidânkun iví ây kin dítu'o?. Hedi ta'gendi iví ây-ânkun gimuu. Hediho in to'wên Yôesi Tádá dâytaapí'in dimuu'indá wídínhanginnáhpí háawin gimuu'in, háawi i namuu wânbo wídínhanginnáhpídí. 2 Un wâyséegí'in, tobá nää Yôesi Tádáví ây gimuu wânbo?, wa'di wínahanginnáhpí háawin gipuwagít'óe'in. Hewânbo ná'indá gínhanginná: Christ nawáy'ää ihaydá i waagi'inbá gipúwí, gá ta'gendi háawi i namuu waagi âymúní'dân. 3 To'wên t'ähki ná'in napúwí'in pín ta'ge haydi dâytsíkha'máa'indá yä'dâapíkan t'ähki iwedi dívíyâa'o?, háa Christ iwedi iyâa'an waagibá.

*To'wên Yôesi Tádáví ây únmuu'in wídívít'aywó'kanhonpi*

4 To'wên t'ähki dívít'aywó'kanhonnindá Yôesi Tádáví tsontu dâyyoegi'o?, hedi iví tsontu onyoegi'andáho t'aywó'ninho namuu. 5 Únhanginná Christ ho nää oepáa k'aydipiye? na'ää'in t'owa t'ähkíwí t'aywó'di ovâyýâa'amídí, hedi i-á wên t'aywó'nin wânbo wí'imáapí. 6 To'wí wânbo Christ-ádí nayí'i-á wí'it'aywó'kanhonpi, hewânbo wí to'wí it'aywó'kanhondi-á háawi Christ namuu'in ta'gendi wínaka'póya'pídá ta'gendi wí'óetaapí.

7 Naví áyyää, to'wên háädi waa in ta'ge'in p'ôe i'ge dimännindá'mân inbí wówátsi ta'ge dínmuu, Christ-ví wówátsi únmuu waagibá. Hediho wí'úvímäänípí to'wídí wânbo in ta'gen namuu iwedi wovâyýâa'amídí. 8 Penísendi páadé iwedibo? it'aywó'kanhon, hediho to'wên háädi waa dívít'aywó'kanhonnindá Penísendiví'in dimuu. Hedi Penísendiví tsiyekan ônhánú-ídí-ânkun Yôesi Tádáví ay nää oepáa k'aydipiye? na'ää. 9 Wí to'wí ta'gendi Yôesi Tádáví'wedi na'aypuýä'i-á wí'it'aywó'kanhonpi, gá Yôesi Tádáví'wedi wówátsi ts'aamin iké'dân, hediho Yôesi Tádáví'wedi na'aypuýädi wí'únkoedipí háädi waa it'aywó'dikanhúuwídí. 10 To'wên inbí wówátsi ta'ge dâyhonpídí háa inbí tí'úuwín páadé'in dâyséegipídí Yôesi Tádáví'in wídímuupí. Hedi



kindidânho nahanginná wé'in t'owa Penísendiví ây ûnmuu'in hedá wé'in Yôesi Tádáví ây ûnmuu'indá.

*Yôesi Tádáví ây ûnmuu'in dívíséegímáa*

11 Nă'innân namuu in hí' ítoe'in páadé iwedibo?: Gínkhây'ă' wí'nă táye ívíséegíhûuwí'in. 12 Wígínkhây'ăhpí Cain waagi'inbá gimúní'in. I-á i Penísendiví' ûnmuu, hedânkun iví tí'ûu ihay. Hedí háadan Cain-di óehay? Gá iví tí'ûu-á iyă'dâakanhondân, hewânbo i-á híwó'pída' í'o'.

13 Hedího tí'ûuwín páadé'in, in Yôesi Tádá dâytaapí'indi wovây'taydáho', wí'ítsika'yêenípí, "Háadan hêe dít'ay?" 14 Na'inbí tí'ûuwín páadé'in âyséegídího gínhanginná chu'in waagi'inbá gimú'de wânbo nă-á in wówátsi ts'aamin âymáa'in. Wí to'wí iséegímáapí'-á wa' chu'i waagi'bánamuu. 15 To'wên inbí tí'ûuwín páadé'in dínmuu'in dâyt'ayhonnindá t'owa t'akhanu'in waagi'inbá dimuu, hedí un ûnhanginná wí to'wí nat'owat'akhanut'óe'i-á in wówátsi nahândepí'in wí'imáapí'in. 16 Christ iví wówátsi na'in gimuuđi imăgi, hedânkunho gínhanginná háawin in kodí'nin séegí namuu'in. Hedího na'in wá' gínkhây'ă' gikhây'múní'in na'inbí tí'ûuwín páadé'ingí'-á na'inbí wówátsi âymăänídí.

17 Wí to'wí híwó' hay hăäwí iví wówátsi í'amígí' ûnkw'ôndá, hedí iví tí'ûu páadé'i hăäwí ûntáyđí imúndedí, hewânbo wa'dí iví pí'nă khó'yé wínasehkanătaachanpo'pídí óekhăge'namídí, ti nă'í to'wí ta'gendi Yôesi Tádáví séegí iví pí'nă khó'yé imáa? Hedân yoe. 18 Naví áyyăă, séegí í'gedí wí'íwíwânpidahi'má've-ípí, hewânbo híwó'dí hăäwí iví'odíbo' âykeeyamí in ta'gennin séegí âymáa'in.

19-20 Hedí in séegí âymáadáho gínhanginná in ta'gen namuu'in wá' âymáa'in, hedá hăäđi wânbo Yôesi Tádáví'piye' ívíbée ihaydá áyíngipídíbo na'inbí pí'nă khó'yé gichăă-í. Ma'dí wáyyedí gichăă idí dítuhchănukhây'máa waagi, hewânbo Yôesidá na'inbí shánkí hay'í namuuđi na'inbí ánshaa ûnhanginná, hedího i-á ûnhanginná nă'in séegí âymáa'in, i-á hăäwí t'ăhkí ûnhanginná.

21 K'ema'in, Yôesidí wídítuchănukhây'máapí'in na'inbí pí'nă khó'yé gichăadáho', iví'piye' ívíbéedí há'to gikhuwôeda'í, 22 hedí hăäwí namúní wânbo âydaa'andi-á âyhónde', gá iví tsontųu ây'a'gindodân hedá háa íví'o'indídá âyhíhchandodá. 23 Hedí nă'innân iví tsontųu ûnmuu: Gínkhây'ă' iví ay Jesus Christ-ví'piye' ívíwhăyú'-í'in, hedá idá díyôn waagibá wí'nă táye-á ívíséegíhûuwí. 24 To'wên Yôesi Tádáví tsontųu ôn'a'ginhonnindá i-áđí wé'ge dimuu, hedá i-á indádíba namuu, hedí nă'in gínhanginná gá iví Yă'dăa'í P'oewăqhăa dímăgidân.

*In toʷwên ditûʹnin i Yäʹdâaʹi Pʹoewaahâa dâymâaʹindá bîntayiʹní*

#### 4

<sup>1</sup> Un wâyséegiʹin, tʹâhki toʷwên ditûʹnin Yôesigiʹ dîvíhéeʹoʹin wíʹúvíwhäyú-ípi. Páadé bîntayiʹní únhanginpúwídí tigú taʹgendi Yôesivi Pʹoewaahâa dâymâaʹin, gá báyéki dihôeyóʹin wáyyé tʹâhki dikwʹôndân, indá Yôesi Tádávi tukheʹmin dimuu gin ditûʹ. <sup>2</sup> Wâyukankhâymâa hádídí únhanginnániʹin háa Yôesivi Pʹoewaahâa dâymâaʹin háa yoe: Toʷwên tʹâhki tʹowavi páadépiyeʹ ditûʹnin Jesus Christ i natʹowapaaʹiviʹpiyeʹ dîvíwhäyundeʹindáho Yôesivi Pʹoewaahâa dâymâa. <sup>3</sup> Hewänbo toʷwên tʹâhki Jesus-víʹgedi han wídívíhiʹmáapiʹindá Yôesivi Pʹoewaahâa wídây máapi. In toʷwên kiʹmin dimuuʹin Christ-ví hânmin waagiʹinbá dimuu. Ho wovâytuʹan náʹin kiʹmin dikäʹägítʹóeʹin, hedí náä wéngé tʹâhki diyihoʹ.

<sup>4</sup> Naví áyyäâ, undá Yôesi Tádáviʹin ímuu, hedí toʷwên hôeyódí ditûʹnin Yôesi Tádávi tukheʹmin dimuuʹindá bîntʹanhoʹ, gá i Yäʹdâaʹi Pʹoewaahâa unbí píʹná khorʹyé bînmáadân hedí i-á shánki nakay i Penísendiviʹwedi, náʹi Penísendi-á in Yôesi Tádá dâytaapiʹinbí píʹná khorʹyé dâymâa. <sup>5</sup> Náʹin hôeyóʹin dimuuʹindá Yôesi Tádá dâytaapiʹindáʹ dimuu, hedânho in wéʹgeʹin Yôesi Tádá dâytaapiʹin dimuuʹin waagibá dîvíhéeʹoʹ, hedá in tʹowa dâytʹóyandeʹindá Yôesi Tádá dâytaapiʹin wáʹ dimuu. <sup>6</sup> Hewänbo naʹindá Yôesi Tádáviʹin gimuu, hedího in toʷwên i dâytaaʹindi naʹin dîntʹóyandeʹ, hewänbo in toʷwên iviʹin dimuupiʹindá wídîntʹóyandepí. Handidân gínhanginná wéʹin in taʹgen dîvíhéeʹoʹin dimuuʹin hedá wéʹin in hôeyóđáʹ dîvíhéeʹoʹin dimuuʹindá.

*Yôesi Tádá ivi áy únmuuʹin iséegi, hedânho indá wáʹ dínkhâyʹäʹ wíʹná táye dîviséegíhûuwíʹin*

<sup>7</sup> Un wâyséegiʹin, wíʹná táye íviséegíhûuwí, gá in séegi Yôesi Tádáviʹwedi naʹädân, hedí toʷwên tʹâhki in séegi dâymâaʹinda Yôesi Tádáviʹwedi diʹâypuýä, hedá Yôesi Tádá-á dâytaa. <sup>8</sup> Yôesi Tádá-á naséegítʹóeʹi namuu, hedího toʷwên dâyséegíhonpiʹindá Yôesi Tádá wídâytaapi. <sup>9</sup> Kinnân Yôesi Tádádí dínkeeyan díséegiʹin: I-á ivi wíʹ ayđáʹ únʹándiʹ isan náä oepáa kʹaydipiyeʹ hedânho in kodíʹnin wówátsi dí máänídí. <sup>10</sup> Kindidân gínhanginná háawin in séegi namuuʹin: Tobá naʹindi Yôesi Tádá wíʹâyséegípi wänboʹ, idá naʹin díséegídí ivi ay náä oepáa kʹaydipiyeʹ isan ivi wówátsi imäänídí naʹinbí tʹaywóʹdi gínmuuʹi dínʹowóyé-ídí.

<sup>11</sup> Un wâyséegiʹin, haʹwâagidi Yôesi Tádádí naʹin díséegídânho naʹin wáʹ gínkhâyʹäʹ wíʹná táye íviséegíhûuwíʹin. <sup>12</sup> Toʷwídí wänbo hânhay wänbo Yôesi Tádá wíʹóemûʹpí, hewänbo wíʹná

táye ívíséégídá i-á na'indádí namuu, hedá iví séegí idi dímä'i-á na'inbí pí'ná khó'yé gínsôemä'.

<sup>13</sup> Kindidân gínhanginná Yôesi Tádá-ádí wé'ge gimuu'in hedá i-á na'indádá: Idi iví Yä'dâa'i P'oewaahâa dímägi. <sup>14</sup> Hedá wá' âymü' iví ay isannin t'âhkí t'owaví aywondi dínmúnídí, hediho j'gedi t'owa t'âhkí âyt'ôe'o'. <sup>15</sup> T'âhkí to'wên in t'owaví páadépiye' ditû'nin Jesus-á Yôesi Tádáví ay namuu'in, Yôesi Tádá indádí namuu hedá indá i-ádá. <sup>16</sup> Hediho gihâhpóe hedá ívíwhâyunde Yôesi Tádádí díséegí'in. I-ân naséegít'ôe, hedi to'wên in séegí dâyhonnindá Yôesi Tádá-ádí dimuu hedá i-á indádá. <sup>17</sup> Hedi owáy ihay thaa t'owa háa híwó' háa híwó'pí díví'annin ovâykeekw'ódi ihaydi, in séegí na'inbí pí'ná khó'yé ho gínsôedá wíghkuwôeda'ípí, gá wa' nää oepáa k'aydi giyidibo Christ waagi'ba gipóedân. <sup>18</sup> Yôesi Tádá âyséegídáho wí'âykuwôeda'ípí, hedi ta'gendi pín ta'ge haydi i âyséegídí na'inbí khuwôeda' gínyâapo'. Hewänbo âykuwôeda'dáho ta'gendi pín ta'ge haydi wí'âyséegípí, hediho tuchânu j'gedi íví'ânshaa'o'.

<sup>19</sup> Yôesi Tádádí páadébo na'in díséegí, hedânkun in séegí âymáa. <sup>20</sup> Wí to'wí natúdí, "Naadi Yôesi Tádá dóséegí," hewänbo iví tí'ûu páadé'i' it'aydáho', wí hôeyó'i namuu. Iví tí'ûu páadé'i' imunde'i' iséegípídí, há'to Yôesi Tádá óemúndepí' wänbo-á óeséegí-í. <sup>21</sup> Hedi ná'in in tsontu Christ-di dímägi'in namuu: To'wên Yôesi Tádá dâyséegí'indá dínkhây'ä' inbí tí'ûuwin páadé'in wá' dâyséegíhúuwí'in.

## 5

<sup>1</sup> Jesus-á i to'wí namuu Yôesi Tádádí óesóge'i' t'owa ovây'aywoenídí. To'wên ná'in dívíwhâyunde'indá Yôesi Tádávíwedi ho wiyá di'âypuyä, hedi to'wên i Tádá dâyséegí'indá, iví ây wá' dâyséegí. <sup>2</sup> Yôesi Tádá âyséegídá hedá iví tsontu ây'a'gindodá, handidânho gínhanginná iví ây wá' âyséegí'in. <sup>3</sup> Hediho iví tsontu ây'a'ginhondi âykeeyo ta'gendi i âyséegí'in. Iví tsontu-á wâhphade wí'ûnkháapí ây'a'ginnamídí, <sup>4</sup> gá to'wên t'âhkí Yôesi Tádávíwedi wiyá di'âypuyä'indá dínkoedidân i yä'dâapí' nää oepáa k'aydiwi namuu'i dâyt'aanídí. Hedi na'inbí whâyü gínmuu'idânho git'ango'.

*Yôesi Tádádí iví ay Jesus-ví'gedi ditü'an*

<sup>5</sup> To'wí iwhâyundedi Jesus-á Yôesi Tádáví ay namuu'in, ida'mânho i nää oepáa k'aydiwi yä'dâapí' namuu'i' óet'ande'.

<sup>6-8</sup> Jesus Christ-ân nää oepáa k'aydi piye' na'ää'i' namuu, hedi p'oedi óep'ó'p'oe'an hedá iví ûnp'oe-á ich'áa. Na'ää iví ûnp'oe ich'áanídí, p'oedi óep'ó'p'oe'amídida'ba yoe. I Yä'dâa'i P'oewaahâadân ditü'o ná'in ta'gen namuu'in, i-á

ta'ge natukanyidi. Hediho ná'in poeyedi wéhpêe tuuda' dâymâa: I Yä'dâa'i P'oweahâa-á i p'oe-á hedá i ûnp'oe-á. Hedi indidá Jesus Christ-ví'gedi na'in díhangin'ândo?. <sup>9</sup> Hâa t'owadi dítu'o waa ívíwhâyunde', hewânbo hâa Yôesi Tádádí dítu'o waa shánkí gínkhây'ä' ívíwhâyü-í'in, íví hí'-á shánkí ûnchä'muudi, hedi idânho íví ay Jesus-ví'gedi dítu'o?. <sup>10</sup> To'wên Yôesi Tádáví ayví'piye' dívíwhâyunde'indá inbí pí'nä khó'yé dínhanginná hâa Yôesi Tádá natú waa ta'gen namuu'in. Hewânbo to'wên Yôesi Tádáví hí' wí'ônwhâyundepí'indá wí hôeyó'i waagibá óepa', hâa idi íví ayví'gedi dítu'annin wídívíwhâyundepídí. <sup>11</sup> Hedi kinnân Yôesi Tádádí na'in dítumâa: In wówátsi nahánde'í'innânho dímägi, hedi íví ay âytaadiho kí'min wówátsi âymâa. <sup>12</sup> To'wên Yôesi Tádáví ay Jesus inbí pí'nä khó'yé dín'ännindáho kí'min wówátsi dâymâa. Hewânbo to'wên Yôesi Tádáví ay inbí pí'nä khó'yé wídín'ânpi'indáho kí'min wówátsi-á wídâyamápi.

### *Yôesi Tádádí wówátsi nahánde'í'in dímägi*

<sup>13</sup> Naadi un Yôesi Tádáví ayví'piye' úvíwhâyunde'in ná'i t'ähki wáyta'do' hedânho ta'gendi únhanginnánídí in wówátsi nahánde'í'in ho bînmâa'in. <sup>14</sup> Hedi häädí Yôesi Tádáví'piye' ívíbéedí ívíúusu'ámídí, hâa nada' waagi'i hääwí gida'po'dí, ta'gendi gínhanginná Yôesi Tádádí dînt'óyande'in. <sup>15</sup> Hedi hääwí gida'po'dí dînt'óyande'in gínhanginnândi, gínhanginnân wá' hääwí âydaa'andi' ho dímä'in.

<sup>16</sup> Wí to'wí íví méesatewi tí'ûu páadé'i' it'aywó'dodi imû'dí, hewânbo in t'aywó'nin i'o'indá ha'min wínamuupídí in wówátsi nahánde'í'in diwedi óeyâa'ámídí, ná'i to'wí kí'min t'aywó'nin i'andigi' Yôesiví'piye' ônyúusu'ámí, hediho in wówátsi óemääni. Hewânbo wên t'aywó'nin nayi', indá in wówátsi nahánde'í'in diwedi wovâyâyâa'ámí'in namuu, hedi naa wó'tú'pí wí to'wí ha'min t'aywó'nin i'andi bînyúusu'ámí'in. <sup>17</sup> T'ähki yä'dâapi' tsiyekan íví'o'i-á t'aywó'dida' namuu, hewânbo wên t'aywó'nin nayi' ha'min wínamuupí in t'owa in wówátsi nahánde'í'in diwedi ovâyâyâa'ámí'in.

<sup>18</sup> Gínhanginná to'wên Yôesi Tádáví'wedi di'âypu'yä'indá häädí wânbo wídívít'aywó'kanhonpi'in, gá Yôesi Tádáví ay Jesus-di ovây'âyînmáadân, hediho i Penísendi wí'ûnkoedipi ovâyhónídí. <sup>19</sup> Gínhanginná na'indá Yôesi Tádáví'in gimuu'in, hewânbo to'wên t'ähki in Yôesi Tádá dâytaapi'in dimuu'indá i Penísendidi ovâytsionmâa. <sup>20</sup> Hedá wá' gínhanginná Yôesi Tádáví ay nää oepâa k'aydipiye' na'ää'in, hedi idi ka'powa dímägi hedânho i ta'gendi Yôesi namuu'i'âytaa-ídi. Hediho ná'i

ta'gendi Yôesi namuu'i-ádí wé'ge ívíhon, iví ay Jesus Christ-  
 ádá wé'ge gimuuđi. I-ân i ta'gendi Yôesi namuu, hedi ibá in  
 wówátsi nahándepe'i in napäyi'i namuu.

<sup>21</sup> Naví áyyäã, i hääwi in t'owa inbí yôesi dínmuu waa  
 dâychaamáa'iví'wedá bí'áyîngi'an.

## In Eedi'in Ta'nin John Ita'nannin

*John-di in to'wên ovâytâ'nannin ovâysengitû'an*

<sup>1</sup> Naa wí méesatewi p'ó'dédí' omuu'idi wâytâ'do' un, wí kwee Yôesi Tádádí wóde'mandi' hedá uví ây-á. \* Ta'gendi naadi un t'âhki wâyséegí, hewänbo naadiðá'ba yoe, t'âhki in to'wên in ta'gen namuu'in dâytaa'indidá wá' wovâyséegí. <sup>2</sup> Na'indi wâyséegí in ta'gen namuu'in na'inbí pí'ná khó'yé âymáadi, hedá hânhay wänbo t'âhká âymá've-í.

<sup>3</sup> Yôesi Tádádá hedá Jesus Christ, i Tádáví ay ûnmuu'idá ta'gendi díséegídí na'inbí'piye' gínsehkanäpúwí, hedá séegísehkanä na'in dímäáni, hedá díkhäge'namí ánsahaaginpidíbo gikwo'nídí.

*In ta'gen âyséegí, hewänbo naadiðá'ba yoe, t'âhki in to'wên inamuu'in bînhûuwí hedá wí'ná táye-á úvíséegíhûuwí*

<sup>4</sup> Naa hânho ohíhchanpóe dînhanginpóedí wáy wên unbí ây in ta'gen namuu'in dâyhonnin, Yôesi Tádá natsónpóe waag-ibá. <sup>5</sup> Hedí nää kó'oe, naadi wên tsontu'u namuu i'gedí wîntâ'do', indá páadé iwedíbo' âymáa'in. Nã'in tsontu'u-á ts'aamin wínamuupí, hedí kinnân namuu: Wí'ná táye ívíséegíhûuwí. <sup>6</sup> Na'inbí wówátsi Yôesi Tádáví tsontu'u ûntû' waagibá âyhondáho', kindídi âykeeyo' in séegí âymáa'in. Hedí nã'in tsontu'u páadé iwedíbo' ít'o': Iví séegí wóegé unbí wówátsi bînhûuwí.

<sup>7</sup> Nää-á t'âmäpiye' báyéki diyí', indá in t'owa in ta'gen namuu'in diwedí ovâyyâ'o', indá wídívíwhäyundepí Jesus nat'owapaa'in hedá ibá i Yôesi Tádádí óesóge'i t'owa ovây'aywoenídí namuu'in. To'wên kí'min dimuu'in in t'owa in ta'gen namuu'in diwedí dâyyâ'o'indá hedá Christ-ví hânmindá dimuu. <sup>8</sup> Hedího bípi'âyíngi'an hedânho hääwí úví'andi wí'únpedée-ípídí, hedá t'âhká Yôesídi wovâymäänídí wovâykhây'o'i bînhóní.

<sup>9</sup> To'wên háa Christ-di díhá'annin namuu'in diwedí dívîhänge'annin hedá wídâyhonpí'in, indá Yôesi Tádá inbí pí'ná khó'yé wídâymäapí. Hewänbo to'wên háa Christ-di díhá'an waa dâyhonnindá, Yôesi Tádá-ádi hedá iví ay-ádi wí'gíndíbo inbí pí'ná khó'yé dín'än. <sup>10</sup> Wí to'wí unbí'we napówádí wovâyhá'amídí hewänbo Christ-ví háhkan ûnmuu'in imáapídá, wíwíntsudemäänípí wovâyhá'amídí, hedí namän dihaydá wíwíntu'âamípí, "Yôesídi wópahûuwí."

\* 1:1 Wáy wên t'owa dí'ände nã'i kwee-á ta'gendi wí kwee wínmuupí, hewänbo wí méesate-än namuu, hedá iví ây-á in méesate'in t'owa-á dimuu.

11 Toʷwên kin óetuʷannindá óekhägeʷmáa iví yäʷdâapíkan iʷámídí.

*Itʷäʷgi híʷ John-di ovâytäʷnandiʷ*

12 Waʷdi báyéki wíyá hääwí wâytuʷâamíʷiʷ dómáa, hewänbo wóʷdaʷpí náʷin tãʷnín diwe dótaʷnamíʷin. Naa ochanpoʷ unbíʷpiyeʷ opuʷwämú-íʷin, hedí ívímûʷ ihaydi wéʷge ívíhééʷamí, hedí handídi shánkí gihíhchanpúwí.

13 I kwee uví tíʷûu úmuuʷi Yôesi Táđáđí óedeʷmandiví âydi wóesengitüʷan. †

† **1:13** Iví tíʷûu-á maʷdi wíyá méesate-ân namuu, hedá in áyyää-á in méesateʷin tʷowa-á dimuu.

## In Powage'in Ta'nin John Ita'nannin

*John-di i to'wí òntá'nandi' óesengitá'an*

<sup>1</sup> Navi híwó'di k'ema Gaius, ta'gendi wíséegí'i' unmuu. Naa wí méesatewi tsondi omuu'idi ná'in ta'nin wíntá'do'.

<sup>2</sup> U wíséegí'i', dáyyúusu'o háäwí t'ähkí híwó' úpúwídí, hedá uvi túu'údá híwó'dá unchäá-ídá uvi pí'nä khó'yé híwó' unchäá waagibá. <sup>3</sup> Wên méesate'in tí'úuwín páadé'in naa dínpówádí dín'tòekán in ta'gen namuu'in nâamâa'in hedá nâahonnindá, hedi ná'idi hânho díhíhchannan. <sup>4</sup> In to'wên navi ây waagi'inbá dimuu'in in ta'gen namuu'in dâyhondi naa dínhanginpo'di, hânho ohíhchanpo', hedi wíyá háäwídí wânbo shánkí wídíhíhchandopí.

*Gaius híwó' i'an*

<sup>5</sup> U wíséegí'i', háädi wânbo t'ähkí háa úkhây'ä' waa bikanhon in méesate'in tí'úuwín páadé'in híwó' ovây'âyíngi'odi, tobáháa ovâytaapí'in dimuu wânbo'. <sup>6</sup> Ná'in tí'úuwín páadé'indi in méesate iwe'in t'owa náwe dikw'ó'nin uvi séegí úmuu i'gedi ho ovây't'òe'an. Híwó' bikanhon inbí p'óegé dimän dipiye' ovâykhäge'dodi, hedi kin bikanhondi Yôesi Tádá nâahíhchando'. <sup>7</sup> Indá dimän t'owa Christ-ví'gedi ovâyhangin'ânnamídí, hedá háäbo-á in dívíwhâyundepí'inbí'wedi wídâyhóndepí. <sup>8</sup> Hediho na'indá gínkhây'ä' ná'in tí'úuwín páadé'in âykhäge'namí'in, hedi handidi wé'ge ívít'òe'amí in ta'gen namuu i'gedi t'owa âyhangin'ânnamídí.

*Diotrephes híwó'pí i'an, hewânbo Demetrius-á híwó'di-á i'o'*

<sup>9</sup> Naadi wên háawên uvi méesate'in t'owa dovâyta'nan, hewânbo navi hí' dínmuu'in Diotrephes-di wídínséegí'anpí. I-á inbí p'ó'dédí' namúní'in óehí'an. <sup>10</sup> Hediho owáy naa opówá ihaydi t'ähkí háa i'an ní'gedi wây'ánshaakannamí. I-á na'inbí'gedi yanákí ihée'o', hewânbo iví hí' únmuu'í wí'unchä'muupí. Hewânbo kin i'o'in wa'di ihay wí'únmuupí, shánkí wânbo p'ándíkí' ikanhon, in méesate'in tí'úuwín páadé'in Yôesi Tádáví tuu wóegé dipóyá'nin wí'ovâyséegíhóndepí, hedá in wé'ge'in méesate'in ná'in dipóyá'nin ovâyséegí'amí'in dida'in wânbo-á idi ovâykhäq'o', hedá idá oe méesate iwedá ovâykhēpiyende'.

<sup>11</sup> U wíséegí'i', in to'wên híwó' dívítsiyekanhonnin waagi'bá unmúní, in híwó'pí' dívítsiyekanhonnin waagá yoe. To'wên híwó' dívítsiyekanhonnindá Yôesi Tádáví'in dimuu, hewânbo in



toʷwên híwóʷpîʷ dívítsiyekanhonnindá wíḍínhanginnáhpí háawi i namuuʷin.

<sup>12</sup> T'ähkídíbo Demetrius-víʷgedi híwóʷdaʷ dívíhééʷoʷ, hedi nakeepoʷ in taʷgen namuuʷin imáaʷin. Naʷin wáʷ hanbá híwóʷ ivíʷgedi ívíhééʷoʷ, hedi ʷ ḡhanginná náʷi gitûʷdi-á in taʷgenbá namuuʷin.

*I t'äʷgi híʷ John-di ôntaʷnandiʷ*

<sup>13</sup> Waʷdi báyéki wíyá hääwí wítuʷâamíʷiʷ dómáa, hewänbo wóʷdaʷpí náʷin taʷnin diwe dótáʷnamíʷin. <sup>14</sup> Hewänbo naa ochanpoʷ hanwaapídíbo wímúníʷin hedi ihaydá wéʷge änhééʷamí.

<sup>15</sup> Ánshaaginpidíboʷ íkwóʷní. Uví k'emaʷin náwe diyíʷindi wóesengituʷan. Uḍá naví k'emaʷin owe diyíʷindá wíʷíngin ovâysengituʷâamí.